

Yeshuât Den Pat
Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea

Yeshuât Den Pat Âlep̄e
The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc

Contents

Mataio	1
Mareko	67
Luka	107
Yoane	172
Aposolo	217
Roma	273
1 Korinti	303
2 Korinti	333
Galatia	352
Epeso	363
Pilipi	373
Kolosai	381
1 Tesalonike	388
2 Tesalonike	394
1 Timoteo	398
2 Timoteo	407
Tito	413
Pilemon	417
Hewuraio	419
Yakowo	443
1 Petoro	451
2 Petoro	460
1 Yoane	465
2 Yoane	473
3 Yoane	475
Yut	477
Hâmbâi	480

Mataio Yesuhât Den Pat Âlep̄e Mataiōe kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlip̄e yengât kutyēe
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbi nengât tâmbânen̄e, yamâ kut̄e Awaraham sâ̄m, yâkât senâmbâ gât̄e Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlembâ Yesu teteop yamâ Anitâ̄e hângângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyēe yuwu.

² Top̄e katmâ Awarahamgât nan̄e, kut̄e Isaka sâ̄m ya teteop. Isakahât nan̄e Yakop sâ̄m ya teteop. Yakopgât nan̄e Yura sâ̄m, ya teteop. Otmu imilip̄e dondâ meyehop. ³ Yurāe imbi âlâ, kut̄e Tama sâ̄m, ya miop. Yāeâmâ naom yâhâp meyelehop, yâk yetgât kutyet̄e, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nan̄e Hesoron teteop. Hesorongât nan̄e Lam teteop. ⁴ Lamgât nan̄e Aminarap teteop. Aminarapgât nan̄e Nason teteop. Nasongât nan̄e Salamon teteop. ⁵ Salamon̄e imbi miop yamâ kut̄e Lahap, yāeâmâ nanyet̄e Boasi miop. Boasīe imbi, kut̄e Lut sâ̄m, ya memu yâk̄e nanyet̄e Owet sâ̄m ya miop. Owetgât nan̄e Yese teteop. ⁶ Yesehât nan̄e Dawiti teteop.

Dawit̄eâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukūe, kut̄e Uria sâ̄m, yâkât imbi hârem mewanḡiop. Imbi yāe nanyet̄e Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nan̄e Lehowoam teteop. Lehowoamgât nan̄e Awia teteop. Awiahât nan̄e Asa teteop. ⁸ Asahât nan̄e Yosapata teteop. Yosapatahât nan̄e Yoram teteop. Yoramgât nan̄e Usia teteop. ⁹ Usiahât nan̄e Yotam teteop. Yotamgât nan̄e Ahasi teteop. Ahasihât nan̄e Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nan̄e Manase teteop. Manasehât nan̄e Amon teteop. Amongât nan̄e Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nan̄e Yekonia teteop. Otmu imilip̄e nombot̄e meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kut̄e Bawilonia sâ̄m, yan tâmbâlip̄en̄e yengât kasalip̄en̄e taka yongom kiom tuhuyinḡiwi. Kiom tuhuyingim meyekmâ ari Bawilonia yan katyek̄etâ yâk yengât hōj bawa otmâ manbi. ¹² Bawilonia kapi manbi yakât kak̄an Yekoniahât nan̄e, kut̄e Salat̄e sâ̄m ya teteop. Salat̄ehât nan̄e Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawehât nan̄e Awiuru teteop. Awiuruhât nan̄e Eliakim teteop. Eliakimgât nan̄e Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nan̄e Sarok teteop. Sarokgât nan̄e Akim teteop. Akimgât nan̄e Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nan̄e Eliasa teteop. Eliasahât nan̄e Matan teteop. Matangât nan̄e Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nan̄e Yosep teteop. Yosepgât imbi sâ̄jetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Mariāeâmâ Yesu miop yamâ Anitâ̄e hângângumu yâkâlen gemu miop ya nâ̄ngâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gājetâ gājetâ tânâmyen̄ambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komot̄e komot̄e tetem gājetâ ya yengât sen yāe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gājetâ gājetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yāe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yājak manmâ gājetâ gājetâ Anitâ̄e nan̄e tihitnen̄e olâk sâ̄m hângângumu yuân giop sen yāe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesūe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

*Yesu teteop
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Anitâ̄e Yesu hângângumu gemu Mariāe miop yakât top̄e yuwu tap. Mâmâ̄e Maria yamâ Yosepgât pat kuwanḡiwi. Yâhâmâ sihan ik̄niâk ik̄niâk manmâ gamutâ Anitâhât Wât̄gât mâmâ̄jahât Heak̄e Maria mâmâ̄e otbāngimu, lok̄e orop, konohân ki

manowot yan, imbiâk ya tepnje olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepne Anitâhât den tâj tâjâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiņane yuwu nâņgâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihwi. Yamâ benje lok nombotnje orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâje lok sen senân watmune aņulakmap,” yawu sâm biwiņanâk nâņgâm manop. ²⁰ Yawu nâņgâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aņelo âlâje yuwu sâm ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâm ekgohomune nâņgâ. Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakje Maria mâmâje otbaņgimu tepnje oap. Yawu gârâmâ gâje ki nâņgârâ bâlewuap. ²¹ Yâkne nanje membuap. Nanje memu kutnje Yesu kunbuat. Yâhâ kutnje yakât topnje yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâje yekmu ârândâj otbuap.” Aņeloje yawu sâm Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâm Yosep ekuop ya nâņgâmu ârândâj otmu imbiņe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepne naom ya kutnje Yesu sâm kunop. Yakât topnje teteâkgât Anitâje emet inânņan yuwu sâmu poropete âlâje kulemguop.

“Imbi sihan âlâje naom membuap. Yâhâ kutnje âlâmâ Imanue sâm kunbuap.”

Yawu sâmu kulemguop. Kut kunop yakât topņeâmâ yuwu tap. Anitâje nen orop sâp ârândâjâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiņe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutnje Herot sâm, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâm yan manowot. Kapi yan Mariane Yesu miop. Memu yakât kakņan lok nombotnje nâņgân nâņgânyeņe papato yaņe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topnje nâņgâne sâm emetsenņe ga takamawâņgembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipņe yuwu sâm âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaņeâmâ hâmbâi yeņgât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâm kapi kâlepņehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâm âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nâņgâm lok kutdâ Herotnje nâņgâm yâkne pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâņgâm gorâwaņgiop. Otmu bukulipņane gurâ yawuâk nâņgâm gorâyiņgiop. ⁴ Herotnje den pat ya nâņgâm hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâje hâmbâi hâņgâņgumu gewuap sâmai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topnje eknohoņetâ nâņgâwe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topnje yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yeņgât kunyeņe otmâ galemyon-gowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nâņgâņetâ yahatbuap.” Yawu kulemguop tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sâņetâ Herotnje naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topnje nâņgâwe sâm pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topnje ekuwi. ⁸ Ya sâņetâ yuwu sâm ekyongop. “Bâiņ, âlepņe yen Betelem kapiân ariņet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoņetâ nâku yawuâk ari ekmâ herone otbaņgim mepaewom.” Yawu sâm kâityongop.

⁹ Yawu sâm kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yaņe kulet sâm dâiyekmu ari emet mâpuņan laņinņe hâumu siliņ siliņ sâmu ekbi. Yaņe yâhâpņe torokatmâ yawu hâumu siliņ siliņ sâmu ari naom tipņe emelan talowân yâhâwi. ¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tamboņan tatmu yelekmâ herone nâņgâm mepaewi. ¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukņe suksuk âlepņe nanje âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetņan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi.

Herotgâlen purik sâam ari den pat yu ki ekumai sâam Anitâne ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepne Yesu mâmâneit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâam âwurem arinetâ Yosepne aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anelo âlâne yuwu sâam ekuop. “Sâamune nângâ. Herotne Maria nanjahât hâkân otmâ hilipguwom sâam nângâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari mannetâ nâne den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânjan Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nannahe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Anelone Yosep ekuop yanâk imbihe naomne meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonne teteop.

Herotgât tembe lâulipne Betelem yengât nanlipyene yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yane Herot kâimbonmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yanak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmânehe memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotne tetewi. Yakât otmâ Herotne tembe lâulipne hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlânmâ tai yan nimnaom titipâ tetenetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânjan umatne ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutne Yeremia sâam, yâkne yuwu sâam kulemguop yakât bonne teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutne Lahe sâam, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipyene yongonetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimbî nombotnehe ya ekmâ biwi nângân nângânyene ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotne sâamu nanlipyene kerehâk yongonetâ muwi yan bonne teteop.

Yosepne Yesu mâmâneit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotne mumu yanâmâ Yosepne Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât anelo âlâne yuwu sâam ekuop. ²⁰ “Mariahât nanne hilipguwe sâam kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân arinet,” Yawu sâam ekuop. ²¹ Yawu sâam ekumu hân ya pilâm Yosepne imbihe naomne dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ ekumu kulemguop ya bonne teteop.

²² Yâhâ Yosepne âwurem ari den pat yuwu nângâop. “Herotne mumu yanak nanne kutne Akelao sâam, yâkne âwâjahât welâmjan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sânetâ nângâop. Den ya nângâm nanne hilipgumap sâam gorâwanjimu Yuraia hân pilâm ariwe sâam biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâne yuwu sâam ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâamu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutne Nasaret sâam, yan manbi. Otmu emelâk emet inânjan poropete âlâne den yuwu kulemguop ya bonne yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi ambohe.”

Yawu kulemguop. Yosepne imbihe naomne meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonne teteop. Otmu yan mannetâ naom ya lok olop.

3

Yoanehe âi topne kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuhe Yoane Baptis yâkne âi topne katbe sâam Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbî dondâne ari ekne sâam arinetâ yuwu sâam ekyongop. ² “Anitâne tihityene otbe sâam oap yakât orotmemeyene kinjon

ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manjet.” Yawu sâm ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânjan poropete âlâ, kutje Yesaia sâam, yâkne Yoanehât nângâm lohimbî biwiyene pâron sâam kuwihaknomai yakât kulemuop. Den yakât bulâne ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen arinomai ya yuwu sâam ekyongowuap. “Lok kutdâne tohowuap yakât kawene mem pitim mâtâp mewanjet. Otmu pumne laune uk sâam huruñ sâam, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhuñetâ talâk.”

Yawu sâam ekyongop. Den yawu kulemuop yakât bulâne ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneje poropete âi ya topne katmâ tuhuwe sâam lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senje âlâlâ, hâk katipne, me petne, yamâ sonjo âlâ, kutje kamele sâam, yakât somotjane mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topne yane mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nengopdâ, gongaran, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunje Yerusalem ya ambolipne otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlânjâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipne nombotjane yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orotmemeyene bâlene otmâ gawi ya kerehâk sâam teteakjetâ Yoran toen mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otjetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotjane yâkne toen mem katnenehâk sâam yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ lok perâkne. Otjetâ bâlem gamap yakât matne Anitâne menjet sâamu yakât yeneâmâ kingityenahât otmâ bâlene ya pilai mâne âlepne otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângâñetâ ki ârândân oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahangât komot bulâne mansain. Yakât otmâ Anitâne nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâamune nângâñet. Anitâne sâamu kât yune Awarahangât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâamai. Yakât matne hâmbâi menomai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâum sâamune nângâñet. Emelâk unam sâtne katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonje ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlânj sâamu kâlâpne sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yene orotmemeyene bâlene ya sâam tetem Anitâhâlen biwiyenane kepeñetâ toen mem katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topne katbuap yâhâmâ wâtne pato tatbangiap. Yakât otmâ nâne yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâneâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkneâmâ Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotne manman âilonjoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotneâmâ hâhiwin kakñan katyekmu mannomai. ¹² Otmu den âlâen hâum sâawe. Yeneâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikñiâk ikñiâk katmai. Neneñahât pat otmap ya konohân mem hâwuruñetâ tatmap. Yâhâ ki neneñahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopneâk yâkne taka biwinenñahât topne ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topne yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikñan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotjane yâkât hâkân otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionjâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

*Yoaneje Yesu mem toen kalop.
(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)*

¹³ Sâp yanâmâ Yesune Galilaia hân pilâm Yoaneje toen mem katnehâk sâam yâkâlen ariop. ¹⁴ Arimu Yoaneje ekmu umatne otmu yuwu sâam ekuop. “Gâne nâ toen mem katnekdâ ârândân otbâp. Yamâ gâne nâhâlen takarâ nângâmune umatne oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâamu sâop. “Anitâne sâam kalop ya otmutne nângâmu ârândân otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâamu Yoaneje nângâmu ârândân olop. ¹⁶ Nângâmu ârândân otmu toen mem katmu ginñan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâron sâamu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne kembâ hâtgum ge Yesu mâmâne otbangiop. ¹⁷ Gemu yanâk

himbimâmbâ Anitâñe yuwu sâm ekyongop. “Ya ekñet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinañe yâkâlâk nâñgâman.” Yawu sâop.

4

Satanñe Yesuhât biwiñahât topñe ekbe sâm olop.
(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)

¹ Otmu weke bâleñe ya yeñgât kunyeñe, kutñe Satan sâm, yâkñe Yesuhât wâtñe tatbangiap me bia ya ekmâ biwiñahât topñe nâñgâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtñe houñ sâop. Yawu otmu yanâk lohotñe olâk sâm Satanñe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanñe bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benñe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe haonmâ ârândâñ tihitnenñe otmap. Yawu gârâmâ sotñak konok wâtnenñe mianñim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunñe ârândâñ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nâñgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanñe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbâñan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanñe yuwu sâm ekuop. “Anitâñe sâmu den âlâ kulemguwî ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan ten sâmapgât Anitâñeâmâ añelolipñe hâñgânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kionñ. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâñgâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nâñgâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumñe gip gipñan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânñe hânñe lok kutyene pato ya yeñgât senñe âlâlâ dondâ tatyinñiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeñe manman. Gâñe mepaenekbuat yanâmâ senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoñ bawañgim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekma ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ añelo nombotñane ge tihitñe otmâ tânguwî.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yinñiop.
(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakñan lok kutdâ âlâ, kutñe Herot Antipa sâm, yâkñe Galilaia yeñgât galem manop. Yâkñe sâmu Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop. Pat ya nâñgâm Yesuñe yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³ Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutñe Kapanaum sâm, kapi yan hân âlâ kutñe, Sewulun yet Naptali sâm, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ denñan âlâ, kutñe Galilaia sâm, yakât ginñan tap. ¹⁴ Yesuñe kapi yan ariop yakât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, den ekumu kulemguwî yakât bonñe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipne yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai. ¹⁶ Yan tainje biwiyene manguakmâ kopa olop. Otmu omoŋ bâleŋan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ laŋinŋane siliŋ siliŋ sâmbiwiyeŋan hâumu haŋ sâmbiwiyeŋan keterakyiŋgiwuap. Yawu otmu topne ekmâ nâŋgânetâ biwiyenjan hâuwuap.”

¹⁷ Den yawu tap. Yesune kapi yan ari manop yan den yakât bulâne teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâmbiwekyongop. “Anitâne tihityene otbe sâmbiwekyongop. Yakât otmâ otŋetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyene yâkâlen katŋetâ kinbuap.” Yawu sâmbiwekyongop.

Yesune hoŋ bawalipne imbât meye hop.
(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

¹⁸ Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetne Simon yet Anderea. Atanahât kutneâmâ Simon otmu yâkâlâk kutne âlâ Petoro sâmbi. Yâhâ imineâmâ kutne Anderea sâmbi, yâhâmâ dengân tânâmŋan ba inŋan itâne toen pilâm kinowot. ¹⁹ Yawu otmutâ Yesune yelemâ yuwu sâmbiwekyongop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerene yuâmâ inŋan dâim mansawot. Yâhâ nâne meyeleksan yanâmâ nâhât wâtŋan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmbi yanâk inŋangât senje âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

²¹ Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetne Yakowo yet Yoane sâmbi, Yeweri nanyâhâtne. Yâhâmâ âwâyetne orowâk inŋan itâne gârem kinbi. ²² Yawu otmutâ Yesune yotgonmu in yawu âwâyetne pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesune lohimbî dondâ mem hengemyongop.
(Luka 6:17-19)

²³ Yesune Galilaia hânân miti emetne tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâne tihitnenne oap yakât den pat âlepne ekyongop. Otmu lohimbî mesek otmâ umatne topne topne yanje mem bâleyekmu manbi ya hengemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutne Siria sâmbi, yan pen pen sâmbi ariop. Pen pen sâmbi arimu nâŋgânetâ yanak kapi ambolipne yawuâk kundat mesek topne topne otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâleŋane mâŋgâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya ŋerehâk meyekmâ yâkâlen tohoŋetâ hengemyongop. ²⁵ Hengemyongop yakât den pat sâmbi haŋ tuhunetâ Galilaia ambolipne, otmu ya hâlâŋmâ kapi bâlâk ŋerek tatmâ arap, ya yengât kutylene pato âlâmâ Dekopoli sâmbi, ya ambolipne yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipne. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipne. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipne menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesune hoŋ bawalipne den ekyongop.

¹ Otmu lohimbî dondâne menduhuakmâ tatŋetâ Yesu ikŋiâk pumŋan yâhâop. Yâhâ tatmu hoŋ bawalipne yâhânetâ yuwu sâmbiwekyongop. ² “Den bonne sâmbiwekyongop nâŋgânet.

Tepnenne herone otmu mannom.
(Luka 6:20-23)

³ Biwi nâŋgân nâŋgânyene yanahât nâŋgânetâ gemap. Yeneâmâ yuwu nâŋgânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâne himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nâŋgâm we âlep nâŋgânet. ⁴ Yâhâ we bâle nâŋgâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâne mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepylene herone otmu mannomai.

⁵ Meŋetâ huruŋ huruŋ otmap ya yen hâmbâi Anitâne meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâŋgâm manŋet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâmbi yakât nâŋgâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâne mâmbâne otyiŋgimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyene herone olâk.

⁷ Buku nombotņane kasa otyiņginetâ umam sâyiņgimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâņe meyekmâ umam sâyiņgiwuapgât biwiyene herone olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nâņgân nâņgânyenane kepeim denņe tiņâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâņe meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyene herone olâk.

⁹ Otmu bukulipyene orop biwi nâņgân nâņgânyenane kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manņetâ buku nombotņane hionakmâ ahone sâam otņetâ yan mem lohotņe tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâņe meyekmâ “Nine nanne baratne bulâņe,” yawu sâuwap. Yakât biwiyene herone olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manņetâ torehenlipyenane nâņgâm bâleyiņgim mem ge katyekne sâam mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyiņginetâ ki lohotņe otmai. Yamâ Anitâņe himbingât pat kuyiņgiop. Yakât biwiyene herone olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenane kepeim manņetâ lohimbi nombotņane hakyenjan sâam mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâņgânomai. ¹² “Âo, bonņanâk. Anņoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyiņginetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerene gurâ otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeņe hâmbâi himbimân manman kârikņe menom.” Yawu nâņgânomai. Yakât otmâmâ biwiyenane herone olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yeņgât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâamune nâņgâņet. Kâtembe ihm solân hoņmunņe yanâmâ sot ya nemunņe launenņan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyenjan manņetâ yan yekmâ Anitâ herone nâņgâwanņinomai. Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmņe otbuap. Yawu otmu girawu tuhmunņeâmâ âlâkuâk ukenņe otbuap? Yamâ ki orotņe. Pâlâmņe oap yane âlâ yu me ya tuhmunņe ukenņe âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmņe oap sâam pilâmunņe arimap.

¹⁴ Otmu yakât topņe tetem heņgeņguâkgât den âlâen hâum sâamune nâņgâņet. Lohimbi hânņan kulemņan mansai ya yeņgât laņinņe otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ pumņe sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipņane kasa yeņgât senyenjan âlâ ari mișiņguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âlâen hâum sâawe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunņe kâtâpņan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotņe. Lambe saum helenân gâitmunņe kinmâ sem laņinņe yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya laņinņe pilâmap, me kapi pato tetekņan tatmap yakât dopņeâk yeņe Anitâhât den lâum manņetâ manmanyene ekņetâ ârândâņ otmu awoņnenņe himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâņe girem den Mose ekumu kulemguop yakât topņe

¹⁷ Otmu âlâ sâamune nâņgâņet. Yeņeâmâ nâhât yuwu mon nâņgâm mansai. “Anitâņe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipņe den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâam oap.” Nâhât yawu mon nâņgâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâņe ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâņe sâawi ya lâum manmune bonņe teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâawe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikņe tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâņe tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senņe âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe girem den konohâk loņgâenomai yakât bulâņe ki menomai. Otmâmâ buku nombotņane yawuâk otmâ manņet sâam meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yane hâmbâi yakât matņe himbimân yâhâ lok geheņe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe girem den ya biwiyenane tiņâk lâum manņetgât tânyongom mannomai yane himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâņe otnomai. ²⁰ Yakât topņe yuwu sâamune nâņgâm heņgeņguņet. Yeņe Anitâhât den lâune sâam Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioņe otmai yan ki torokatnomai. Yâkņe den perâkņe sâamai. Yenâmâ Anitâhât den bulâņe ya lâum manmâ yajak himbim manman yakât bulâņe menomai. Yawu.

*Buku oranjim mannom.
(Luka 12:57-59)*

²¹ Otmu Moseje girem den kulemguop yakât topje ekyongomune nângânet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâje buku âlâ kuñetâ mumbuap. Yamâ papatolipyeñaje meyekmâ den âiân katyekñetâ tosa pato menomai. Yawu.”

²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâje buku âlâhât nângâm bâlenomai yamâ Anitâje yawuâk nângâm bâleyingiwuap. Otmu lok âlâ me âlâje buku âlâhât nângânetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyeñaje mem den âiân katyekmâ den yinginomai. Otmu lok âlâ me âlâje buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topje yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje Anitâ hoñ bawanjine sâm otnomai yan buku âlâje lok âlâhât nângâm bâlem manbuap ya nângâmu tetemu angoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakñan hoñ bawanjinomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yengât buku âlâ me âlâje kuk otyingim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenjetâ kaok nanjanjinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetñan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetñan tatmâ yeje ombeân kiâk kârik kârikje genomai. Kiapje pâi emetñan tatnomai sâm sâp katyingiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Eknâle eknâle yakât topje

²⁷ Otmu den âlâ sâwe. Moseje girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâje bukulipyeñe yengât imbilipyeñe ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. ²⁸ Yakât otmâ nâje yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje biwiyenjan imbi âlâhât nanjai yamâ emelâk biwiyenjañe otmâ tâpikguai lok yañe tosa miai. ²⁹ Yakât otmâ nâje den mâmâje âlâ yuwu sâwe. Bulâje hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâje hêngât pat otmâihât senje nombolâk bâlewuwap. Yakât otmâ senje bâlewuwap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matje umatje memâihât. Yawu otmâmâ senje âlâ âlepje oap yañahâk mâtâp tâñ tâñâk watmâ manman kârikñan arinomai. ³⁰ Otmu hiliwahom hêngât pat otmâihât yawuâk bânje nombot yañe otmâ bâlewuwap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâleñan yan kionmaihât. Yawu otmâmâ bânjeñe nombotje âlepjeâk tatbuap yañe âi tâñ tâñâk tuhum manman âilongoân arinomai. Yawu.” Yesuje den yan hâum sâop.

Lokje imbiñe ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotñaje yuwu sâmai. “Lok âlâje imbiñait manmâ yâhâromawot yamâ nângâmu umatje otmu imbiñe ya imbiâk pilâuwap. Pilâuwap yakât topje kulemgum bânñan katmu ariuwap.” Yeñeâmâ yawu sâmai. ³² Yakât otmâ nâje yuwu ekyongomune nângânet. Lok âlâ me âlâhât imbiñaje âlepje nanje manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâje imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikje ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnennaje yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikje tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nângâmunne bâleap. Yawu gârâmâ yiwereñe yeje Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikje tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Yâhâ yakât topje yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeje yan ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâje hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâje tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmunne nângânet.

Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyene iwit kaok ya sânetâ helen gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyene helen gâwu gâwu ya sânetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷Yawu gârâmâ yeje wonân me wonân gâitmâ sâ m kârikne tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenahât amboje tatmap. Yawu gârâmâ denyene bonnanâk sânomai. Yawu sânetâ nângânetâ ârândân otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhuneneknetâ yakât matje ki kâpekyinginom.
(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemgawi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasanje senje nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matje senje nombolâk hâum gusuhutbanjiwuap. Me lok âlâne buku âlâhât sâtje ya kum parandan pilâmu yâku yawuâk matje kum parandan pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâje yuwu sâ mune nângânet. Lok âlâ me âlâne buku âlâ mem yawu mângânetâ yakât matje ki kâpekbuap. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâne ambonahât bâlene hân meyingim yanjak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeje hân âlâkuâk yinginetâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâ mune nângânet. Lok âlâ me âlâne yeje itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânnongom itâ pare mem ari ninginet.” Yawu sâ m ekyongonetâ ihilâk denyene nângâm hewewenâk mem ari katyeknomai. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâne yu me ya ninginet sâ m ulityongonomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâne senje âlâlâ ekmâ kandi mene sâ m âiyongonomai yamâ ihilâk yinginomai. Yawu otmâ manjetâ ârândân otbuap.

Kasalipnenje yengât nângâm buku otyinginom.
(Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sânetâ nângâmain. “Lok âlâ me âlâne buku otyinginomai yamâ yengu tep herone nângâm buku otyinginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne kasa otyinginetâ yengu yawuâk kasa otyinginomai.” Yawu sâmai. ⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nângâmune ki ârândân oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâne lohimbi âlepne otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâlene ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeje kasalipyene ihilâk buku otyinginomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyejan pilânomai yamâ Anitâne lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyejan Anitâne pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeje ya yengât umam sâyinginomai. Umam sâyingim himbim awonnenje ulitgunetâ herone nângâyingim nine nanne baratne bulâne mansai sâ m meyekbuap. ⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotjane perâk sâ m lohimbi kâityongom tewetsenje kombo meyingimai ya yeknetâ lok bâlene otmai. Yâkne bukulipyene tânyongom mansai. Otmu lok nombotjane yen orop buku konok manne sâ m tânyongonetâ yengu yakât matje yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândân otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotjane nângâm bâleyingimai yamâ yeje buku ki otyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune yawuâk ki ârândân otmap. ⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeje lok nombotje orop buku ki orangimai. Yawu otmai yan bukulipyene ya orowâk buku orangimai yamâ nângâmune ki ârândân oap. Lok nombotje Anitâhât ki nângâmai yanje gurâ yawuâk otmai. ⁴⁸ Yawuhât yuwu sâ mune nângânet. Himbim awonnenjane manman uwawapne bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manjetâ ârândân otbuap.” Yawu sâ m ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topje

¹ Yesune den âlâ yuwu sâ m ekyongop. “Bukulipyenane yengât nângâyinginetâ yahalâkgât yâk yengât senyenânâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbiye yenhât nângânetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyenane

yekmu dondâ bâlemap. ² Yawu gârâmâ lok nombotņane senņe âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbiņe nenekņetâ yahalâk sâmb lohimbi nombotņe biwiyeņe kurihiakmaine lok senyeņan kinmâ nembe kalem otyiņgimai. Yakât otmâ Anitâne yakât hâmeņe ki yingimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekņetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ³ Yakât otmâ yeņe lok nombotņe senņe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyiņgine sâmb tihângen kinmâ tânyongonjetâ yan bukulipyeņeņe yakât topņe ki yekmâ nâņgânomai. ⁴ Yawu otņetâ Anitâne tihângen ekmapņe yekmâ yakât matņe âlepņe yingiwuap.” Yesuņe yawu sâop.

*Anitâ orop den otnom yakât topņe yuwu tap.
(Luka 11:2-4)*

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeņe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotņane yeņe topyeņe kurihim lok senyeņan kinmâ bukulipnenņane nengât nâņgâņetâ yahalâk sâmb sâtņak Anitâ ulitgumai. Yeņe yawu otnomai otmuâmâ Anitâne hâmbâi yuwu sâmb ekyongowuap. “Emelâk lohimbi senyeņan otņetâ yan yekņetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkņeâmâ biwinenņe ekmap. Yakât otmâ yeņe yâk orop den huhune sâmb yan yok pilâm tatmâ ekuņetâ nâņgâyiņgiwuap.

⁷ Yakât nâņe yuwu sâmbune nâņgâņet. Yeņe ulitgune sâmb biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topņe ki nâņgâm engat yâhâp manmaine yuwu nâņgâmai. “Nenņe den pâņe konok gurâ sâmbunņe Anitâne ki nâņgâningimap.” Yawu nâņgâm den dâiak dâiahâk otmai. ⁸ Yeņe yâkņe otmai yawu ki otnomai. Yeņe âwâyeņe ki ulitgunetâek biwiyeņahât topņe emelâk nanņap. ⁹ Yakât yeņe yuwu mon sâmb ulitgum mannomai.

“Himbim awonņenne, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâņgâm mepaehekmâ mannom. ¹⁰ Gike sâtgât otmâ aņelolipgane haonmâ ârândâņ hon bahihimai yawuâk nenņe gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâņe hilâm ârândâņ tihitnenņe otmâ dopnenņanâk ningimat. ¹² Otmu lohimbi nombotņane mem bâlenenekmâ tai ya yeņgât nâņgâm umam sâyiņgim tosayeņe pilâyiņgimain yakât dopņeâk gâņe umam sâningim tosanenņe pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanņe kendâningimu otmunņe bâlemap sâmb ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeņe yawu sâmb Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotņane sâmb bâleyiņgim mem ge katyeknomai ya yeņgât yeņe tosayeņe pilâņetâ yakât otmâ himbim âwâyeņeņe yen gurâ tosayeņe yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņane mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nâņgâm yeņe matņe yingine sâmb otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeņeņe yen gurâ otņetâ bâlewuap yakât matņe kâpekyiņgiwuap.

Bukulipnenņane nâņgâningiņetâ yahalâkgât ki nâņgânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotņane yeņahâlâk nâņgâņetâ yahatmu topyeņe kurihiakmâ yuwu nâņgâmai. “Nenņe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbiņe nenekmâ nâņgâningiņetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nâņgâmai. Yamâ Anitâne nâņgâmu ki ârândâņ otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyeņeņe yekmâ nâņgâyiņgiņetâ yahalop yaņak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matņe ki yingiwom.” Yawu sâwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toņe kun kundenyeņe piriakmâ somotyene hâluhuakmâ âilonņo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeņe sot barahâk tatnomai yakât topņe bukulipyeņeņe ki yekmâ nâņgânomai. Yawu otnomai yamâ awonņenne Anitâ biwinenņahât topņe nâņgâmapņe yakât matņe yingiwuap.” Yawu sâop.

*Senņe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.
(Luka 12:33-34)*

¹⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ ekyongop. “Hângât senŋe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatiŋgiap yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talaŋe kumap, me seloŋe hâreŋap, me bumbungumap me kombo otmai. Yakât otmâ yeŋe tatŋingiâk sâŋ ki aliraŋginomai. Otmu biwiyeŋe yan ki ariwuapgât nanŋan. ²⁰⁻²¹ Yeŋe biwi konohâk otmâ nembe kalem oraŋginomai. Orotmeme ya otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Otmu himbingât pat kuyiŋgiop ya bonŋe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Luka 11:34-36)

²² Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe ya âlepŋe tatmu yan bam gamai. ²³ Yâhâ senyeŋe gara garaŋe pik sâwuap me senyeŋe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kioŋnomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Biwiyeŋan Anitâhât laŋinŋe panŋap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe galemahom manman âlepŋeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe pâlâmŋe otmâ omoŋe kurihiwuap yamâ manman bâleŋan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeŋe ya otmaiât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.
(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim heronŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeŋe arimu manmainŋe girawu otmâ Anitâ tem lâuwaŋgim mannomai? Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgânet. Yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtkuyiŋgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâŋ biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgânet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ himbim amboŋaŋe haonŋmâ ârândâŋ sot yiŋgimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haonŋmâ ârândâŋ tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yeŋahât girawu mannom sâŋ yakât ki nâŋgâm kiwiliŋ otnomai.

²⁸ Yeŋe iri sikum me sâŋgum lawa lawa yan biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuŋetâ dondâ bâlewuap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgânet. ²⁹ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunŋe âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Solomon sâŋ, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânunakmâ manop. Yaŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop suriŋe ekmunŋe âilonŋo otmap. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririŋ sâŋ kinŋap. Anitâŋe nâŋgâopgât yawu kinŋap. Yiwerenŋeâmâ tetem âilonŋo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe otmap.” Yawu ki nâŋgâm mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Bulâŋanâk Anitâŋe haonŋmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmainŋe sâŋgum me iri sikum me senŋe âlâlâ yakât nâŋgânetâ yahatŋap. Yawu otŋetâ ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâ otmaiân yeŋe ki torokatnomai. ³³ Yeŋe yuwu nâŋgânomai. “Bulâŋanâk Anitâŋe haonŋmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap.” Yawu nâŋgânomai. Otmu lohimbim nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinet sâŋ yâkât den ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Yawu otmâ manŋetâ himbim awonŋnenŋe topyeŋe nâŋgâmapŋe dopyeŋan yiŋgimu ki umburuk mannomai.

³⁴ Yeñe umatñe topñe topñe teteyiñgiuwawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nâñgâm ki biwi yâhâp otmâ nâñgâm kiwilinomai. Senñe âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenñe kinbuap me bia yamâ himbim awonñenñe iknjak nâñgâmap. Yakât ki gorâningimu nenñe biwi yâhâp otmâ nâñgâm ketet manmâ yâhânom.” Yesuñe yawu sâop.

7

Bukulipnenñe ki sâm hâreyiñginom.

(Luka 6:37-38,41-42)

¹ Yesuñe den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâñe yengât den sâm hâreyiñgiuwap. Yakât otmâ yeñe lohimbi yengât den ki sâm hâreyiñginomai. Yâhâ yeñe buku nombotñe sâm hâreyiñginomai yamâ yeñe otnomai yakât dopñeâk Anitâñe yen sâm hâreyiñgimu matñe menomai. ² Yâhâ yeñe senñe âlâlâ yu me ya otyiñginomai. Dop ya tâñ tâñâk Anitâñe yen gurâ mem purik katyiñgiuwap. ³ Yakât topñe nâñgâñetgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Gâñe bukukahât senñan wahap tipiñe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipiñe pato tap ya ki enakmâ nanngâñimâk bukukahât yuwu mon sâwuap. ⁴ “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe.” Gâ yawu mon sâwuap otmuâmâ lok perâkñe. ⁵ Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukukahât senñan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwanñgiuwat. Wongât? Yuwuhât. Gâñe gike orotmemehe bâleñe yakât nâñgârâ tâñât otmap. Yawu gârâmâ bukukahâñe otmu kiñgoñ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâñ otbuap.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenñe sotnenñe sâsâñe ya um yan buku ondop yengât soso ya wanñmunñe nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenñe um wanñmunñe nembuap yanjak purik pilâm nen ningiñuwap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkñe ki kilikmain. Hâkñe ki kilikmaingât otmâ hâknenñe kukñe ki nâñgâmap. Gârâmâ mem lohottñe tuhune sâm sot um wanñnom yamâ purik sâm ningiñuwap. Yakât topñeâmâ yuwu. Nenñe Anitâhât pat kukuñe ya lok ihilâk ki katyiñginom.” Yesuñe yawu sâop.

Tihit Amboñe yamâ Anitâ

(Luka 11:9-13)

⁷ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Yeñe wuân me wuângât nâñgâm Anitâhâlen biwiyeñe kepeim ulitguñetâ âlepñe nâñgâyiñgiuwap. ⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeñe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâñetâ nâñgâyiñgimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopñeâk Anitâ ulitguñetâ nâñgâyiñgiuwap. Anitâhâlen biwiyeñe kepeim ulitgumai yamâ âlepñe nâñgâyiñgiuwap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepñe iknjak mâmâñe otyiñgimu biwiyeñe sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâm otnomai ya gurâ âlepñe meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Yeñgâlen gâtñe âlâ me âlâhât nanñe po wanñgimu âwâñe ulitgumu yan âwâñeñe ki nenenñe ya wanñbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotñeñe Anitâhât topñe ki nâñgâm hengenñumainñe nan baralipyenñe yawu otyiñgimai. Anitâ awonñenñe himbimân tatmapñe nen iknjâk iknjâk topnenñe ekmâ nâñgâmap. Yakât otmâ yeñe otyiñgimai ya wangim lok âlâ me âlâñe yu me yakât ulitguñetâ ya gurâ tâñ tâñâk yiñgimap. ¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yañe Anitâhât den kâsikum yiñgiminiwi. Yakât topñe yuwu tap. Bukulipyenñe tânyongonñetgât nâñgâmai yeñe gurâ nâñgâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesuñe den yawu sâm ekyongop.

Mâtâp yâhâp

(Luka 13:24)

¹³ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâne yan arimai. ¹⁴ Yâhâ manman kârikñahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikne otmu bârânj bârânj, yanâmâ lok sambene ki arimai. Lok konok konokne arimai. Yenâmâ manman kârikñahât mâtâp ya ekmâ nângâm watmâ arinomai.

Nak topne topne
(Luka 6:43-44)

¹⁵ Otmu âlâ sâmune nângânet. Poropete lok nombotñane engatyeñajak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yaneâmâ lohimbine nenekmâ topnenne nângâmai sâm moroakmâ orotmemeyene bâlene kurihim mansai. Topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yengât topyene ekmâ nângâm galemeyene tinjâk otmâ heñgenjunomai. ¹⁶⁻¹⁸ Yâhâ yene topyene nângânetgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nak esenne omoñ omoñ pilâmap yanâmâ bonne bâlene ki kinmap. Yâhâ nak esenne gimbangumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu giñ gârârânj yane ham ki otmap. Otmu hamne giñ gârârânj ki otmap. Yamâ topyene ikñiâk ikñiâk. ¹⁹ Yawuhât nak âlâ bonne bâlene yamâ kârâm pilâmunne mum harañ harañ otmu kâlâwân umunne semap. ²⁰ Yene den yu nângâm heñgenjum poropete lok perâkne engatyeñajak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyene nângâm heñgenjunomai. Yawu.

Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâne mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekne himbingât pat ya ki otnomai. Himbim awonñahât tem lâum manmaineâmâ himbimân yâhânomai. ²² Yâhâ lok dondâne sâp pato tâlâhuwuwân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nângâ. Nenne denge sâm hañ pilâmunne ariop. Otmu gâhât âi tuhumi weke bâlene lok mângâeyehop ya watyñgimunne gaiakmâ ariwi. Gâneâmâ mâmâne otningirâ kulem topne topne mewin.” Yawu sâm buiaknomai. ²³ Yawu sânetâ nâne matne yuwu sâm purik pilâyñgiwom. “Nâ yene den yai ya nângâmune ki teteap, pâpguan. Yene nâhâlen biwiyeñane ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâne ki otmâ mansai. Yene orotmeme kiñgoñ mañgoñ manminiwi yakât keterakñetgât nanjan,” sâwom.

Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganetâ den ekyongomune nângâm heñgenjum lâumaine dop yuwu mansai. Lok nângân nângânyene orop yaneâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yane kânângâm emet tuhunetâ tinj tinj kinbuap. ²⁵ Yawu gârâmâ to mososoñ mem gâsuk gâsuk tuhumi emet ya ñiwiñ ñiwiñ sâmi ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotñane emetyene tuhune sâmi hân kendâm saran kakñeâk kânângânomai. ²⁷ Yawu tuhunetâ emet ya saranne kandi kinbuap. Yakât otmâ mososoñ mem gâsuk gâsuk tuhumi emet ya putuk sâmi ge imbuap. Yawu.” Yawu sâmi ekyongop.

Yesune Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesune Anitâhât sâtgât den ya topñambâek sâmi tetem ekyongop. Ekyongomu nângânetâ sâtne otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topñambâek yap yune Mosehât girem kâsikumi ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

*Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.
(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)*

¹ Yesuŋe den ya sâmu pesuk pilâm pumŋehembâ gemu lohimbi dondâŋe watmâ ariwi.
² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yawuhât nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât nanŋan.” Yawu sâmu âikuop.

³ Yawu sâmu walipgum yuwu sâmu ekuop. “Nâŋgâhian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâmu walipgumu yanâk biatbangimu âlepŋe olop. ⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâmu ekum hâŋgânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotŋe ki sâmu tetem ekyongowuat. Hotom umai yeŋgâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewangiop ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâmâmâ yakât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâmu hâŋgângumu ariop.

*Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.
(Luka 7:1-10)*

⁵ Yesuŋe yapâ pilâyekmâ gem ari ikŋe kapi tipiŋe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâŋe yâkâlen ari yuwu sâmu ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtŋan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe ari heŋgeŋguowom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan ariwuatgât ki nanŋan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepŋe otbuapgât nanŋan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yeŋgât kunyeŋe sâmu nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâmune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhunet sâmu âi yingiman ya gurâ âilonŋo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den yap yu ekmune âilonŋo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hâmbâi lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyenŋe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manŋetâ Anitâŋe tihityenŋe otbuap. ¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe yeŋgât sâmu pat kuyingiop ya lok ondop mem yingimu yeŋeâmâ hâmbâi belâŋen ari hem nâpumŋan kionmâ hâhiwin bâlenŋe nâŋgâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâmu ekyongop. ¹³ Benŋe tembe lâu ya yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâŋe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât hoŋ bawa mesek kuop ya hâkŋe sânduk sâmu âlepŋe olop.

*Yesuŋe Petoro hewunŋe mem heŋgeŋguop.
(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)*

¹⁴ Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunŋe mesek pato kumu hâkŋe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekunetâ emelan yâhâop. ¹⁵ Yâhâ wâimu kundatŋe biatmu hâkŋe sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatŋetâ yan emetsâpŋe olop.

¹⁶ Emetsâpŋe otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe weke bâlenŋe mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ Yesuŋe sâmu weke bâlenŋe ya

yeŋgâlebâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ ariŋetâ heŋgemyongop. ¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, yâkŋe den kulempuop ya yan bonŋe Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topŋe topŋe teteningiop yamâ yâkŋe mâmâŋe otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâŋe teteâkgât Yesuŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâk mem heŋgemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâŋ olowot.

(Luka 9:57-60)

¹⁸ Mem heŋgemyongomu lohimbi dondâŋe mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâŋ yakât hoŋ bawalipŋe ekyongomu waŋga mem dengân hâtikgum ariwi. ¹⁹ Yawu otŋetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

²⁰ Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâmune nâŋgârâ keterahâk. Sonŋoâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâŋ ekuop. “Lok pato, nâ awoŋne bâleap yakât gâ nâŋgânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotŋe pâlâmŋe biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yaŋe kurihiŋet. Yâhâ gâmâ yiwerenŋe nâ orowâk arirehât naŋgan.” Yawu sâop.

Yesuŋe siru kuwaŋgimu nâŋ nâŋ sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

²³ Den yawu sâŋ tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu orowâk ariwi. ²⁴ Arim tatŋetâ dengân tânâmŋan siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ²⁵ Yawu otmu waŋga kâlehen to gemu guhulakbe sâŋ olop. Guhulakbe sâŋ olop yan Yesu waŋga hâmenjan aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu hoŋ bawalipŋaŋe mândem yuwu sâŋ ekuwi. “Pato, toŋe harannongomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâŋ mândewi.

²⁶ Mândenŋetâ sâop. “Wongât yen kiŋgityenahât oai? Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap yakât topŋe yen ki naŋgai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe yeŋgât galem tatman yakât yu ya otŋetâ tânyongowomgât dop ki tap” yawu mon naŋgai?” Yawu sâŋ yahatmâ siru ya kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. ²⁷ Nâŋ nâŋ sâmu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu denŋe lâum sânduk sâmu to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yeŋgâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

²⁸ To nâŋ nâŋ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâŋ, yan ariwi. Yan ari waŋgaembâ lâum kionmâ ariŋetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ enakbi. Yâhâ ya yetgât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâŋgâyelekmu sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelekma kiŋgityenahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetŋe yawu. ²⁹ Yesu orop enakbiân weke bâleŋe mâŋgâyelekbine yuwu sâŋ ekuwi. “Gâ Anitâhât nanŋe mansat. Gârâmâ gâŋe hâhiwin umatŋe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâŋe girawu otningiwe sâŋ takat?” Yawu sâwi.

³⁰ Yâhâ ya hâlâŋmâ bau kiŋgitŋe orowâkŋe tomot tuhum kinbi. ³¹ Tomot tuhum kinŋetâ yekmâ yuwu sâŋ Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbe sâŋ oat otmâmâ âlepŋe watnenekdâ bau enda yeŋgâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³² Sâŋetâ sâop. “Âlepŋe naŋgai yawuâk otŋet.” Yawu sâmu yâk yetgâlebâ gaiakmâ bau ya yeŋgâlen ge karakbi. Yawu otŋetâ bau yaŋe sururuk sâŋ ba hem patoembâ tâwoŋ

sâm dengânân kionjetâ haranyongop. ³³Haranyongomu yan bau galemyongom manbiñe ekmâ sururuk sâm ari kapi ya ambolipñe ekyongowi. ³⁴Ekyongonjetâ nângâm kuk otmâ Yesuñe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nângâm kapiyenambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

Yesuñe lok pareñe yâkât tosa pilâwanjiop.

(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)

¹ Yawu nângâm ekuñetâ Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmu kapi ya pilâm wangaen yâhâm âwurem ikñe kapi, kutñe Kapanaum, yan ariwi. ² Ari kinñetâ yapâ lok pareñe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariñetâ Yesuñe biwiñahât topñe ekmâ nângâm lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Anitâñe tosahe yiwerenñe pilâhihiap.” Yawu sâop.

³ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñane den sâop ya nângâñetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikñak konok tosanenñe âlepñe pilâningimap. Lok yuñeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yawu otmu ki ârândân oap.” Yawu sâm Yesuhât nângâñetâ bâleop.

⁴ Nângâñetâ bâlemu biwiñahât topñe ekmâ yan yuwu sâm ekyongop. “Yeñe nâ nekñetâ lok bâleñe otmu yan biwiñane yawu nanñai. Ya nângâmune ki ârândân oap. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ⁵ Wuân âi tuhumune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâñe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶ Yakât nine topne yuwu sâmune nângâñet. Nâ Anitâñe hângânnohomu gewangât tosayeñe pilâyinñim mansan. Anitâñe âi sâm nihiop yukât topñe ekmâ nângâñetgât oan.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongom topñe ekmâ keterakñetgât lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu senyenânâk yahatmâ geretñe lâuakmâ ariop. ⁸ Arimu lohimbi nombotñane Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ âi miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotñe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm yan Anitâ mepaewi.

Yesuñe lok tosayeñe orop dâiyekbe sâm giop.

(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)

⁹ Yesuñe yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen takesihât tewetsenñe meyingiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkñe nekmâ yuwu sâm eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanñan.” Yawu sâm eknohomu nâñe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰ Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâm otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutñe hoñ bawalipñe kerehâkñe net watnelekmâ gañetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunñe sâp yanâk bukulpne otmu lok nombotñe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkñe nengâlen gañetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹ Nem tatmunñe Parisaio lok nombotñane nen aposolo nenekñetâ ki ârândân otmu âinongowi. “Wongât Yesuñe lok bâleñe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âinongowi.

¹²⁻¹³ Yawu sâm âinongoñetâ Yesuñe den ya nângâm yuwu sâm matñe ekyongop. “Angoân topñe katmâ Anitâñe sâmu lok âlâñe kulemguop yamâ topñe yuwu. “Yeñe orotmemeyeñe bâleñe me tosayeñahât otmâ hotom ya uñetâ nângâwan. Yamâ âlepñe oap. Yañe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâñât. Gârâmâ yeñe biwiñane konohâk otnomai yamâ ârândân otbuap.” Yawu sâop. Den topñe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâñet. Lok mesekyeñe bianñe dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyinñimapñeâmâ dokta yengâlen arimai. Yakât topñe yuwu sâmune nângâñetâ keterahâk. Yengâlen gâtñe nombotñane yuwu sâmai. “Nen lok âlepñe, orotmeme âilonño lonño otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yengât sâm ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeñe lok bâleñe sâm betyongonjetâ manmai yawuyañe Anitâhâlen biwiñeñe katñetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoj bawalipņe sâp sâsâņan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiņe yaņe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiņe ga yuwu sâm Yesu âikuwi. “Nen Anitâņe nâņgâningimu âlepņe olâkgât sâp sâsâņan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ gâhât hoj bawalipņeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâņetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Lok patoņe imbi miakbe sâm bukulpņe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heroņe otnomai. Sot um nem heroņe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeņe taka bukuyeņe kuņetâ mumbuap yanâmâ eņgat hako nâņgâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yiwereņeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâņgâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoņetâ mumbom. Sâp yan eņgat hako nâņgânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâm kinmâ orotmeme embâņan aņgoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikņe orotmeme âiņe kâsikum yiņgiop yaņe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenņe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunmâ titâkgum umunņe sem heņgeņgumap. Yâhâ nenņe hâpu tekaņan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaņe ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâņe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hâņgiņe otbuap. Otmu yakât kakņan tâk âiņe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senņe âlâlâ mem mânunbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âiņaņak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senņe âlâlâ umatņe mânunnomân yamâ dâimu ņirik ņirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hâņgiņe otmu âiņe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotņe.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatņe tetewaņgiopņe Yesuhât sâņgum walipgum âlepņe olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuņe den yawu sâm ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenņe âlâņe ga yuwu sâm ekuop. “Baratne yiwereņeâk pârâk sân sânak bâleap. Yakât gâņe mem yahatbuatgât naņgan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuņe yahatmâ nen hoj bawalipņe menenekmu ariwin. Arimunņe imbi âlâ watnenehop yâkât topņeâmâ yuwu. ²⁰ Îmbilipnenņe emetsenņe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenņe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yaņe Yesuhât betņan watmâ ari biwiņe yuwu nâņgâop. “O nâ Yesu tetekņan mem wâiwom yamâ ki orotņe. Anulakmangât ki wâiwom. In sâņgumņeâk walipgum âlepņe otbe.” Yawu nâņgâop. ²² Yawu nâņgâm watmâ arimu Yesuņe sâņgum bârârâhâk kâlep mânunahop. Yan ari sâņgum potonņan in walipgumu eņgatņe kakņambâ olelem ekmâ yuwu sâop. “Wa, toune, gâņe yiwereņe biwihanę nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu hepge saņ yap.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepņe olop.

²³ Nenņe yapâ gem ari lok galemņahât baratņe bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunņe emet yakât kâlehen lohimbi dondâņe kahân tatmâ isem we bâle pato nâņgâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatņetâ yuwu sâm ekyongop. “O, baratyetņe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmņe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kioņet.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ nahat otmu giriņbaņgiwi. ²⁵ Giriņbaņgiņetâ senņan geņetâ hâņgânyongomu yaehen gewi. Geņetâ mumunambâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâm haok tuhuņetâ kapi gotņe tete ya ambolipņe den pat ya nâņgâwi.

Lok yâhâp senyetņe suk sâmu ehowot.

²⁷ Yesuņe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetņe bok sâsâņe yaņe kulem miop yakât den pat nâņgâm betņan ari yuwu sâm ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge

nângâ. Gâñe âlepñe tânnotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâm âikum yanak Yesuhât kâñe munñeâk nângâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâñe sâmune senyetñe suk sâmu emet galemñe ekde sâm nanğawot, me bia?” Sâmu sâowot. “Oñ, yawu nanğait.”

²⁹ Yawu sâmutâ senyetñan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetñane nângâm kepeiawot yakât bulâñe teteyitgiâk.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu senyetñe suk sâmu emet galemñe ehowot. Ekmutâ yuwu sâm ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nângânômai.” ³¹ Yawu sâm ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâm tetemutâ pen pen sâm arimu lohimbi dondâñe nângâwi.

Lok kopa âlâñe den olop.

³² Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleñane mângâemu den pâpgum kopa otmâ manmap,” sâwi. ³³ Yawu sâñetâ weke bâleñe watmu gaiakmâ arimu lauñe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbiñe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embâñambâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi. ³⁴ Yawu otmuâmâ Parisaio nombotñane Yesuñe kulem miop ya ekmâ nângâñetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleñe ya yengât amboyeñane mâmâñe otbañgiap. Yakât otmâmâ weke bâleñane den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotñe âlâñe tânnongoñetgât Anitâ ulitgumunñe katyehâk.

³⁵ Yesuñe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiñan miti emetñe tap dopñan yâhâm gem Anitâñe tihityeñe otbe sâm oap yakât den pat âlepñe ekyongom manop. Yâhâ lohimbi nombotñe mesek me hâhiwin topñe topñe teteyiñgiop ya gurâ hengemyongop. ³⁶ Hengemyongom yekmâ biwiñane yuwu nângâop. Lama galemnyeñe bianje ihilâk mahilâk manmai yakât dopñeâk lohimbi gurâ amboyeñe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manñetâ yekmâ tepñe nângâyñgiop. ³⁷ Tepñe nângâyñgim nen hoñ bawalipñe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonñe mem menduhunomaihât lok getek âlâ. ³⁸ Yakât otmâmâ yeñe kalam amboñe, Anitâ, ulitgunñetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ âi sâm yñgiop.

(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)

¹ Yesuñe nen hoñ bawalipñe kâiân yâhâp menenekmu bamunñe yuwu sâm eknongop. “Weke bâleñane lohimbi mem mângâeyekbuap yamâ yeñe watyñginomai. Me mesek me hâhiwin topñe topñe teteyiñgimu hengemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâñe otningiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenñe yamâ yuwu. Simon yâkât kutñe âlâ Petoro sâm, imiñe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtñe, kutyetñe Yakowo yet Yoane.

³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ angoân lok yengâlen takesihât tewetsenñe meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanñe Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtñe topyeñe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâñ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtñe. Otmu bâñeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtñe. Yâkñeâmâ Yesuhât betñehen kionop ya.

Yesuñe hoñ bawalipñe hângânyongomu ariwi.

(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)

⁵ Otmu Yesuñe nen hoñ bawalipñe den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hângânongop. “Lama ya yengât galem ki otñetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotñe yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yengâlen tâñ tâñâk ari

tânyongonomai. ⁶Tânyongom Anitâne tihityeņe otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷Yawu gârâmâ yeņe angoân Samaria otmu pâku lohimbî yeņgâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipņe nenņanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸Yawu sâm yan nep denņe yuwu sâm ningiop. “Lohimbî munomai yawuya sâņetâ mumuņambâ yahatnomai. Me nombotņe kundat otmâ mansai ya mem heņgemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem heņgemyongonomai. Me weke bâleņeņe mângâeyekmâ mansai. Yawuya watyiņginomai. Yawu otyiņginomai yakât hâmeņe mene sâm ki nâņgânomai. Ninak mâmâņe otyiņgim yakât hâmeņe ki meman yakât yengu yawuâk hâmeņe ki menomai.

⁹⁻¹⁰Yâhâ âi topņe katne sâm bāt barak arinomai. Howan ki mem tinaņgunomai. Me hâk katipņe me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipņe katmâ yakât kakņan âlâ ki menomai. Hâkyeņan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewetsenņe hakyeņan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâņe nep tuhunomai yakât hâmeņe sâm yiņgiņetâ meņetâ ârândâņ otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹Otmu angoân hâņgânyongomune arinomai yan kapi ambolipņe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topņe sâņetâ nâņgâne.” Yawu sâm âiyongonjetâmâ yeņe âlepņe topņe ekyongonomai. Topņe ekyongonjetâ lok âlâ me âlâņe emelan dâim yâhâ katyekņetâ yanâk tatnomai. ¹²Dâim yâhâ katyekņetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâne tihityeņe otmu yâkât wâtņan kinmâ yâhâm herone kakņan mannomai.” Yawu sânomai. ¹³Otmâ yâkņe yekmâ herone nâņgâyiņgim denyeņe nâņgâne sânomai yamâ âlepņe yâk yeņgâlen bulâņe tetewuap. Yâhâ nombotņeâmâ denyeņe nâņgâņetâ gemu betyiņginomai. Yawu otyiņgiņetâ yengu yawuâk betyiņgim arinomai. ¹⁴Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâņgâņetâ gemu bet pilânomai. Nâņgâņetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matņe umatņeâk yiņgiwuap. Yakât otmuâmâ yeņe kâiyeņan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meņetâ gewuap. Ya gemu betyiņgim pilâyekmâ arinomai. Ariņetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâņgânomai. ¹⁵Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp patoen Anitâne Sotom otmu Gomora kapi ambolipņe orotmemeyeņe bâleņe otminiwi yakât matņe yiņgimu menomai. Gârâmâ yeņe kapi âlâen ariņetâ betyiņginomai. Yamâ ya yeņgât tosa ya tatiņgiwuap. Yakât matņe Anitâne hâmbâi umatņe dondâ yiņgiwuap.” Yawu sâm eknongop.

Umatņe âlâlâ teteningimu yan ki lohotņe otmâ mannom.
(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶Otmu Yesuņe nen topnenņe nanņanņinehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lama yamâ pâlâmņe kinmai. Yâhâ sosoneâmâ sâtņe bâleņe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaņe dâiakmâ arinomai yamâ sosone yiņgim neyekbuap. Dop yawuâk nâņe hâņgânyongomune sâtņe metņe kâlehen arinomai. Arinomai yan kiņgityeņahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Songo âlâ kutņe hewam yamâ nâņgân nâņgânņe tapgât ekmâ nâņgâm galemahomap. Yakât dopņeâk yengu yawuâk biwiyeņeņe golâek manmâ sâtņe metņe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotņan tuhum mannomai. ¹⁷Nep tuhum miti emetņe tap dopņan hawangum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manņetâ kapi ambolipņe kasa otyiņgim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyiņgiņetâmâ biwiyeņe ki orotok sâwuap. ¹⁸Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeņe nâhât den yu lâum manņetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpņe girawu watmâ sâm ekyongomunņe nâņgâņetâ keterakiņgiwuap,” yawu nâņgâm ki gorâyiņgiwuap. ²⁰Sâp yanâmâ Awoņnenņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge den âlâlâ nâņgân nâņgânyeņan katmu nâhât den pat âlepņe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatne topne topne teteyingiwuap yakât yuwu sâmunne nângânet. Imi ata yengâhâk ahom hionaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yengâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yengâhâk ahom hionaknomai. Hionakmâ lok kunne yengâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karaknetâmâ nombotne mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyeje ki ihiwe ihiwe otmu lohotne otmâ betnihinomai. Yeje kârihem kinnomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasahe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyeknetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakjan mannomai. Hâhiwin kakjan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Kasalipyenjahe taka nimnaomlipyeje me âwâ mâmâlipyeje yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyeje kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenjahe me lok inne ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunne me hoj bawalipyenjahe ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyeje otmune yeje nâhât den tem lâum hoj banihim mansai. Gârâmâ lohimbî nombotjahe nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâitne weke bâlene yengât kunyeje kutne Satan, otmâ kutne âlâ Besewulu yahe mâmâne otbanjimu âi yu mem manmap yawu nângâmai yamâ imbiâk nângâmai. Yengât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Yejeâmâ Isirae kapi ambolipne yengâlen âi ki tuhûm pesuk pilânetâek Awojnanjahe yâhâpne hângânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtne âlâ me âlâne ki lohotne otmâ pilânekâmâ âlâhâlen ariwuapne yakât matne âlepne menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekjan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekjan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmunne nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenjiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonetâ nângânomai. Yâhâ nâne den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeje lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâne tihitnenje otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topne yuwu sâmunne nângânet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotne yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyenjahe ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ yeje ya yengât ki kingityenjahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyenjahe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeje yâkât den konok lâum mannomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândân Anitâne tihitnenje otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângânet. Gironj gironj ekmain yamâ nâi tângât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ gironj gironj âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonjahe emet inânjan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ gironj gironj yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk nanjap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkne tihitnenje otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenne ki kurihiakmâ Yesu betbanjinom.

(Luka 12:8-9)

³² Lohimbî âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinanjahe kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbî ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâne himbim awojnahât senjan kinmâ

topyeŋe sâŋ tetemune Anitâŋe manman kârikŋan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe topyeŋe kurihiamâ “Nâ Yesu ki nâŋgâwanŋian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awonŋahât senŋan kinmâ “Nâ ki nâŋgâyinŋian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yaŋe matŋe umatŋe menomai. Yawu.

Yesuŋe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)

³⁴ Otmu âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yuwu ki sânomai, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe hânân gewan yakât yen hionaknomai. ³⁵ Nanlipyeŋe awâlipyenŋe betyeŋinomai. Me baralipyenŋe mâmâlipyeŋe betyeŋinomai. Me imbilipyenŋe iranlipyeŋe betyeŋinomai. ³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyeŋe hionakmâ kasa oranŋinomai. ³⁷ Otmu yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe awâŋe mâmâŋe yeŋgâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nâŋgâmu giap. Me nanŋe baratŋe yeŋgât biwiŋe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nâŋgâmu giap. Lok yawu otmai yeŋgât nâŋgâmune ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe yinŋimu menomai. ³⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât den lâum âi tuhuŋetâ bukulipyenŋe nâŋgâm bâleyinŋim hilipyongone sâŋ otŋetâ yanâmâ, “Bukulipnâŋe hâhiwin nihimai” sâŋ hâkyeŋe alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe yinŋimu menomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe âlepŋe yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâmu bulâŋe otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâŋe manman kârikŋe waŋmune manmâ yâhâwuap.

Buku oranŋim mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâ buku otnihimai. Lohimbi yaŋe nâ otnihaiŋ sâŋ yan awonŋe hâŋgânnohomu gewan ya otbaŋgimai. Gârâmâ benŋe nâŋe yawuâk hâŋgânyongomune ariŋetâ buku otyinŋinomai. Lohimbi yaŋe yen gurâ otyinŋiain sâŋ yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku otbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâmeŋe waŋbuap dop yawuâk lohimbi ya yinŋiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbi biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ pâinmâ manŋetâ lok nombotŋe towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâŋ tânyongonomai, me to osom yinŋinŋetâ nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuŋe den yawu sâŋ hoŋ bawalipŋe nen eknongop.

11

Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlânŋmâ tatmâ arap ya yeŋgâlen ari den kâsikum yinŋiop.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop. Katŋetâ talowân Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yakât pat ya nâŋgâm biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. “Lok pato kulet sâwanŋi sâŋ Anitâŋe âi nihiop ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiŋe yawu nâŋgâm hoŋ bawalipŋe nombotŋe hâŋgânyongomu, ari yuwu sâŋ Yesu âikuwi. ³ “Anitâŋe lok âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâŋ âikuŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topŋe topŋe mian yukât Yoane ekunomai. ⁵ Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu

hâk bâle manmai ya gurâ hengemyongomune âlepne otmâ mansai. Otmu ândâpyeje bok sâsâne ya gurâ hengemyongomune ândâpyeje pâron sâmu den nangai. Otmu nombotne bâlewi ya mumuñambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyeknetâ mansai ya nine den pat âlepne ekyongomune nângâm biwiyene herone otmâ mansai.” Yawu sâmu Yoane ekunomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângâm biwi yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne herone oap.” Yawu sâmu ekyongom hângânyongomu âwurewi.

⁷ Hângânyongomu âwurem arinetâ Yesune Yoanehât topne lohimbi kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiñe ekne sâmu yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ⁸ Yawu olop ya ekne sâmu yakât ariwi me bia? Me lok âlâne hâk katipne sekne âlepne mânunjakmâ manop ya ekne sâmu ariwi me? Lok hâk katipne sekne âlepne mânunjakmaiñeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâmu yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Yoaneñe Anitâhât den pat sâmu tetem gaop ya nângâne sâmu ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipneñe yâkât den tâmbâlipyeñe ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap. ¹⁰ Yâkât nângâm emelâk Anitâne den sâop ya yuwu tap. “Gâne nine topne sâmu tetem ekyongorâ nângânetgât nine hon bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp menjihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotneñe Anitâne tihitnenne otmâp yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneñe potone sâmu teteop.

Yawu otmâ yeñe biwiyeneñe yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutne Elia sâmu yâkne yâhâpne hohetnenñan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewangiwiuap.” Biwiyeneñe yawu nângâmai yakât bonne yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nângânetâ keterahâkgât biwiyenan katmâ nângâm manomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneñe ya topne katmâ mem gaop. Topne katmâ, Anitâne bulâñanâk tihitnenne otmâp ya ekyongomu nângâm biwiyene herone otmu yakât bonne mene sâmu manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nângânet. Anitâne Yoane nep wañmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneñe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm heñgenñum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepne yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyeñe katnomai yañeâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâkâñ otmâ betbañgiwi.

¹⁶ Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakiñgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângânetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Neneñe yahatmâ kep tuhumi âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunne ki tânngowwi.” Yawu otnomai yakât topne teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Yakât dopneâk Yoaneñe herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneñe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâñ otmâ sâmu ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu sâmu ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeñe ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmuneñe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopneâk yeñe otmâ mansai. Gârâmâ yeñe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâñ oai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Yoaneñe to kârikne me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkne ki neminiop. Yakât yeñe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâleñeñe mâmâne otbañgimu yawu otmâp.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeñe nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok

komborâ yâk orop buku oranjim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâne den sâop ya tinâk lâum manmai ya yengât orotmemeyene ekmâ nângânetâ bonje otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesune sârekyongop.
(Luka 10:13-15)

²⁰ Emelâk Yesune kapi hawangum kerehâk manmâ kulem topne topne memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyene bâlene me kingon ya ki pilâm metem biwiyenane Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nângâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipne yen, Yengâlen kulem topne topne mem gamune eknetâ tânjât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipnane kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyene bâlene betbangim biwiyene Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yene manman bâlene mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnane umatne menomai ya wangim yene umatne amoknan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipne yengât sâwe. Yen gurâ yenhât nângânetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbingât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yengâlen kulem topne topne mem gamune eknetâ tânjât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipne kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyene bâlene ya pilâm biwiyene Anitâhâlen katnetâ matne kâlâpne ki seyekbâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yene orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnane orotmeme bâlene otmâ gawi yakât matne menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyene bâlene torokatmâ mansai yakât yeneâmâ Sotom ambolipnane menomai ya wangim umatne pato hâlili ne menomai.” Yawu sâop.

Yesune biwi sânduhân katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)

²⁵ Yawu sâm Yesune yuwu sâm âwâne ekuop. “Awoņ, hân himbim kândikyotgon amboņe, gâhât tep âlep pato nângâhian. Otmu lok nombotnane gâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetnan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâne gâhât den lâum manmâ gan yakât dopneâk yâkne lâum manmâ gai mâne ârândân otbâp. Yakât topne nângâmâihât nângân nângânyene ki mem hewewen tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotne, kutylene bia, belângen manmai yaneâmâ topne nângânetgât gâne nângân nângânyene mem hewewen tuhuyingimat. ²⁶ Âo, gâne nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâne ekuop.

²⁷ Âwâne yawu sâm ekum yanak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboņe tatmap yâhâmâ awoņe. Yâkne mâmâne otnihimu wuân me wuân otbongât dop tap. Otmu nâne awoņnahât topne nângâwangim henģenģuan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnane awoņnahât topne nângânetgât sâwom yamâ yâknek nângânetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotnan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nângâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹ Otmu nâne yen tihityene otbe sâm oan. Yakât yen umatne topne topne teteyingimu hâhiwin me gorâ kaknan mannetâ biwiyene orotok sâmapgât nâhâlen ganetâ biwi sânduk yingimune lohotnan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyenane kepeim mannomai yanâmâ mâmâne otyingimune nâhât wâtнан kinmâ biwiyene ki orotok sâwuap. Otmu umatne teteyingimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu honj bawalipne orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.
(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen kerek menenekmu âi kalam biwiŋambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmŋan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotŋe yengât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunŋe Parisaioŋe nenekmâ Yesu yuwu sâp âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseŋe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nângain. Girawu otmâ hoŋ bawalipge orop ari buku nombotŋe yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otŋetâ yekmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâp ekuwi.

³ Yawu sâŋetâ purik pilâyinŋim sâop. “Emelâk embânŋan Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm heŋgeŋgumai. ⁴ Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâp nângâŋet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe banŋa tuhum Anitâhât pat sâp katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe po ondop yinŋiop. Yawu otmâ yâkŋe Anitâhât miti selepŋan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâp nângâŋet. Moseŋe sâp kulemguwi ya topŋe sâlikum ki nângâm heŋgeŋgumai. Tatmâ nângâ nângâ sâp ârândâŋâk hotom um manbiŋe yapâ mem neminiwi. Nenŋetâ ki bâleop. Yakât denŋe ki teteop. ⁶ Yakât topŋe yuwu sâp nângâŋet. Anitâŋe hâŋgânnohomu gem tem lâuwangim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yengât denyenŋe ya wangimune ârândâŋ oap. Yakât denŋe bia. ⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topŋe teteâkgât Anitâŋe yuwu sâp kulemguwi. “Nâŋe tosanenŋe bialâk sâp hotom umai yakât nângâmune tâŋât otmap. Yawu gârâmâ nâŋe orotmeme âlepŋeâk, buku konok oraŋŋetgât ukennŋe nângâman.” Den tap yakât topŋe ekmâ nângâm heŋgeŋguai mâne lohimbŋe otŋetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyebâi. ⁸ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nângâ nângâ sâp yakât amboŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman.” Yawu sâp ekyongop. Yawu sâp ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

Yesuŋe lok âlâ heŋgeŋguop.

(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)

⁹ Otmu Yesuŋe yapâ arimâmâ miti emetŋe âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bâteŋe mum pâlâmŋe olop yanŋe yan tatmu ehop. ¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotŋe Yesu mem den âiân katne sâp gotyetŋan ba yuwu sâp âikuwi. “Tatmâ nângâ nângâ sâpŋan âi tuhumaingât Moseŋe sâp kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareŋe yu heŋgeŋgunomgât dop me bia.” Yawu sâp. ¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yakât topŋe teteâkgât âlâen hâum sâp. Yenŋan gâtŋe âlâ me âlâhât lamaŋe tatmâ nângâ nângâ sâpŋan lâmân kionŋmu amboŋe girawu otbuap? âlepŋe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Amboŋe âlepŋe mem dâiwuapgât dop. ¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tâŋât. Lok nenŋeâmâ wahap bulâŋe. Nenŋe Anitâhât senŋan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ heŋgemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareŋe yu heŋgeŋguowom.” Yawu sâp. ¹³ Yawu sâp yahatmâ lok pareŋe ya yuwu sâp ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâp bâteŋe kuwihakop. ¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaioŋe nângâm bâlewangim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoŋ bawa bulâŋe

¹⁵ Yawu otŋetâ Yesuŋe alahuwi yakât halop nângâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbŋe nombotŋe watmâ ariwiŋe yâkât den pat nângâm bukulipyeŋe mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen ariŋetâ heŋgemyongop. ¹⁶ Yawu olop yakât den pat ya buku nombotŋe ki ekyongonomai sâp kuyinŋiop. ¹⁷ Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâŋe sâp poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâp, yâkŋe kulemguop ya yuwu tap.

¹⁸ “Lok yuâmâ nine hoŋ bawane bulâŋe manmap. Nâŋe emelâk âi sâp wanŋan. Yakât nine Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune mâmâŋe otbâŋgimu manman kârikŋe yakât den pat ya lohimbŋe kerek sâp tetem ekyongowuap.

¹⁹ Yâhâ lohimbŋe den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotŋan katyebuap.

²⁰ Otmu lohimbi biwiyenje orotok sâmu mansai, me tep bâle nângâm mansai ya mem hewewenjuhuyekmu biwiyenje sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepjan katyekbuap.

²¹ Otmu lohimbi yaehen mansaijen biwiyenjen yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesujen lohimbi nombotjen kundat me umatjen topjen topjen teteyingiop yamâ mem hengemyongop. Yesaijen den kulemguoop yakât bulâjen hengemyongop yan teteop.

*Yesujen Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâlejen walop.
(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)*

²² Otmu sâp yanâmâ lok senjen bok sâjen âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâlejenjen mângâemu kopa otmâ manop. Yesujen lok ya ekmâ sâmu launen hâreakmu den sâop. Otmu senjen suk sâmu emet galem ehop. ²³ Yawu otmu yan lohimbi kinjitjen orowâk kinbinjen ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtjen mon?” Yawu sâwi. ²⁴ Yawu sânetâ Parisaiojen ekjetâ bâlemu lauyenjen butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât topjenâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâlejenjen mâmâjen otbangiap. Yakât otmâ ya yengât patoyenjen, kutjen Besewulu sâm, kutjen âlâ Satan yâkât wâtjan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi. ²⁵ Yawu sânetâ Yesujen biwiyenjahât topjen ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yenjen nângâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjenet. Lok komot konohâk mansaijen yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenjen biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaijen, yenhâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyeneâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotjak ahom hionaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kurijen sânomai. Yâhâ nâjen Satangât wâtjan kinmâ âi yu mian mâne bulâjen ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâlejen watyekmâ yan amboyenjen Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yenjen imbiâk nâhâitjen Satangât wâtjan kinmâ weke bâlejen watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâjen yuwu sâm purik pilâmune nângâjenet. Yenjen âlâhât wâtjan kinmâ weke bâlejen watyekesai? Yenjen “Anitâhât wâtjan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yenjen nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanjan. Yawu gârâmâ Anitâjen tihityenjen otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topjen teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjenet. Lok sâtenjen âlâjen hâmbâjen mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ tengâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasanjen taka kombo mewangiwen sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasanjen kum itit kiom bâlejen tuhuwangiwuap. Yakât dopjenâk nâjen Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâlejen watyekmune gaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nângâjenet. Lohimbi nombotjenjen nâhât nângâjenetâ tâjenet otmâp yâkjenâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanjan. Yâhâ nombotjen biwiyenjen pâlâmjen manmâ ki tânnohomaijenâmâ mâtâp mangunihimai dop yawu otmâp. Yawu nanjan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâjen otjenetâ bâlewuap. Me Anitâjen âi sâm nihim hângânnohomu gewan nâhât nângâjenetâ tâjenet otbuap. Me nâhât nângâjenetâ giâkgât lohimbi biwiyenjen kionomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yengât tosa yamâ Anitâjen pilâyingiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâjen Anitâhât Wâtgât mâmâjenahât Heakjen yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât ambojen yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât tosa Anitâjen pilâwangiwuapgât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuyenjen tosa pato menomai.” Yawu sâop.

*Anitâjen biwinenjahât topjen ekmâ nângâmap.
(Luka 6:43-45)*

³³⁻³⁵ Otmu Yesuje ikne biwiñahât topne nângâñetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topne nanğain. Be esenje ya ekmâmâ bonne yamâ ketne niap me galañ siap me bia, yakât ki nângâmain. Galañ semu yanâmâ be yu bâleñe sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonne âlepne otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topne nanğain. Esenje gimbanğum kinmuâmâ bonne âlepne ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenje aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonne âilonğo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenne kâpi esenñe towatne girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonne girawu kinbuap yakât be nângâmain. Yawu gârâmâ lok nenne topnenne dop yawuâk ekmâ nângâmain. Lok âlâ me âlâñe otñetâ âlepne otmap ya yekmâ lok mulunne sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlemu kiñgoñ manmai ya yengât lok bâleñe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nângâñetâ keterahâk. Nâñe lok henğemyongom mansan ya yeñe ekmâ imbiâk nâhâitne Satanñe mâmâñe otbanğimu henğemyongoap nângâmai. Yakât nângâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkne, biwi nângân nângânyene bâleñe. Yakât otmâmâ lauyenambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanğan. ³⁶⁻³⁷ Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeñe den perâkne, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâñe manmanyene ekmâ yakât matne ikñiâk ikñiâk kâpekyiñgiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioñe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuje den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotñe yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Gâñe kulem topne topne mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topne nângâñehât nanğain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sâñetâ yuwu sâm purik pilâyinğio. “Lohimbi hârok yengât topyene girawu tap yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Imbi kondarâñe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeñe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nângâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nângâñet. Anğoân poropete âlâ, kutne Yona sâm, yâhâmâ inan patone kereñgetmu tepne kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâmune nângâñet. Nâmâ Anitâñe hângânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonañeâmâ kapi âlâ, kutne Niniwe sâm, ya ambolipne ari girem den ekyongomu orotmemeyene bâleñe pilâm yâkât den nângâwi. Yâhâ otbi yamâ yeñe oai yakât dop bia. Yeñeâmâ kunyene kârikne otmâ nâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm orotmemeyene kiñgoñ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipñeâmâ lok senyenjan yahatmâ kinmâ yeñe orotmemeyene bâleñe witgum oai yengât topyene mem tetem anun yinğinetâ ekbom. Nâ Yonahât kunne mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuñetâ nângâmune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anğoânâmâ lok âlâ, kutne Solomon sâm, Dawiti nanne ya nângân nângânne pato tatbanğio. Otmu yâkât kut patne ya emelâk sâm han tuhunetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepñehen manopne nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nângâñet. Solomongât nângân nângân pato tatbanğio. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunne mansan. Otmu nâñe kapi kâlepñehen ki mansan. Hohetyenjan manmâ den kâsikum yinğim mansan. Yamâ yeñeâmâ nâhât den nângâñetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yañeâmâ lok senyenjan yahatmâ kinmâ yeñe nâhât den kum mansai yengât topyene sâm tetemu anulaknomai. Yawu otñetâ Anitâñe yakât matne âlâku ikñeâk ikñeâk yinğiwuap.

Weke bâleñeñe weke bâleñe nombotne dâiyekmu lok mângâeyekmai.

⁴³ Nâñe yengât topyene yu sâm pitinğum henğenğumune nângâñet. Yeñe yuwu nângâm tâpikgumai. “Nenñahâk kuwihakmâ manman âilonğo manmâ yâhânôm.” Yen yawu nângâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleñeñe lok âlâ

mângâemap ya gaiakmâ emet sondañangen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâam yakât pâinmâ manbuap. ⁴⁴Pâinmu biatmu yuwu nângâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâam âwurem ari ekmâ yuwu sâawuap. “Bâe, lok yuâmâ hengemahom mansap. Nâhât wâtne tipine. Yakât otmâ weke bâlene nombotne wâtyene pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mângâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵Yawu sâam ari weke bâlene bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok angoân hâhiwin kakñan manop yamâ witgum mângâenjetâ umatne dondâ tetewangimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Yeñe yenjahâk hengemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipne
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶Den yawu sâam ekyongom tatmu yanâk ikne hepne torehenlipnane taka tirek topñan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenñe gâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷Yawu sânetâ lok âlâ yan talopne yahatmâ yuwu sâam ekuop. “Wâe, emba nângâ. Torehenlipgane taka tirek topñan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸Yawu sâamu Yesune nenekmâ yuwu sâam eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰Yawu gârâmâ yuwu sâawe. Awoñne himbim ambonjahât tem lâum manmaineâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâop.

13

*Hote alikñan hâum sâop.
(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)*

¹⁻³Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginñan ari tatbin. Yan tatmunne lohimbî dondâne taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonjetâ yapâ pilâyekmâ wanngaen yâhâop. Wanngaen yâhâmu lohimbî takawi yane ginñan ge tatbi. Ge tatnetâmâ wanngaen kinmâ ikne den pat yakât topne den âlâen hâum yuwu sâam eknongomu nângâwin.

“Lok âlâne hote alikne mem hâilonbe sâam newângen ariop. ⁴⁻⁸Ari hote alikne ya nombot nombot hâilonmu giop. Nombotne mem hâilonmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotneâmâ mem hâilonmu hân toñe biaen ge talop. Yâhâ nombotneâmâ hele bâlene iowân giop. Yâhâ nombotneâmâ tep tep kum hân mem âilongo longo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonmu âlâen âlâen giop yakât topneâmâ yuwu. Nombotne mâtâwân ge talop yamâ nâine taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotneâmâ hân toñe biaen giop yamâ gihitne kakñeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikne kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotneâmâ hewukñan me hele pato biwiñan giop yamâ âlepne pururuk sâam teteop. Pururuk sâam tetemu hewukñane langumu derepgum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotne hân âilongoân giop yaneâmâ pururuk sâam âilongo yahalop. ⁹Nâne den yan yu biwiyeñan katmâ nângâm heñgeñgunomai.” Yawu sâop.

*Topne yuwuhât Yesune den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)*

¹⁰Otmu lohimbî ya kerehâk arinetâ nenñiâk kinmâ Yesu yuwu sâam âikuwin. “Lohimbî yengât senyeñan kinmâ yan girawuhât gâñe den âlâen hâum sâam teteat? Yawu sârâ yâkne nângânetâ ki keteraksap. ¹¹Yawu sâam âikumunne yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâne tihityene otmâ gamap. Yakât topne ya yeñe tipine nanñai. Ya nângânetâ keterahâkgât topñambâek sâam tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotne Anitâ ki nângâwanñim pâlâmne otmâ mansai yaneâmâ Anitâne tihityene otbe sâam oap ya ki ekmâ nângânetâ keteraksap. Yawuhât yâkneâmâ Anitâhât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâaman. ¹²Yeñe emelâk Anitâhât topne nângâne sâam biwiyeñe nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâamune âlepne nângânetâ topne tetemap. Yâhâ nombotne nâhât hâkân oai

yañeâmâ Anitâhât topñe nâñgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topñe ki nâñgâñetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâam, yâkñe emet inânñan den yuwu kulemguop yakât bonñe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbi yu yengât topyene yuwu. Yâkñe biwi pâlamñe otmâ nâhât den pat âilonño ya nâñgâñetâ tâñât oap.

¹⁵ Yâhâ nâhât hâkâñ otmâ nâñgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benñe biwiyene alitmâ nâhât topne ki nâñgâñetâ keterakyiñgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyene yawu.”

¹⁶⁻¹⁷ Yawuhât topne yuwu sâamune nâñgâñet. Emelâk embâñan Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotñe yâkât tem lâum manbi yañe kulem nâñe mem mansan yu ekne sâam yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopñeâk yâkñe himbingât den pat nâñe ekyongom mansan yu nâñgâne sâam mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâamune nâñgâñet. Yeneâmâ sâap yiwerene yu nâ orowâk manmâ gam kulem topñe topñe ekmâ nâhât den nâñgâm herone kakñan mansai.

*Hote mem hâilonñmu giop yakât topñe
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)*

¹⁸⁻¹⁹ Otmu hote mem hâilonñmu giop yakât topñe yuwu sâam ekyongomune nâñgâñet. Lok âlâñe hote mem hâilonñmu mâtâwân ge talop yakât topñe yuwu. Yamâ lohimbi nombotñane nâhât den nâñgâñetâ ki keterakyiñgimu manmai. Yawu manñetâ Satanñe den ya kum mem gulip tuhumap.

²⁰⁻²¹ Otmu hote mem hâilonñmu nombotñe hân toñe biaen giop yakât topñe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepñe ekyongomune nâñgâm herone otmâ manmai. Nâñgâñetâ kakñeâk gem biwiyenñan gihitñe kârikñe ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kiñgityenahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyene nombotñane senyenñan geñetâ yan lohotñe otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonñmu nombotñe hele biwiñan giop yakât topñe yuwu. Lohimbi nombotñe den ekyongomune nâñgâñetâ bonñe otmap. Nâñgâñetâ bonñe otmu sâap kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senñe âlâlâ ekmâ biwi nâñgân nâñgânyenñane yan hikum nâñgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manñetâ manman âlepñe ki teteyiñgimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonñmu nombotñe hân toñe orowân giop yakât topñe yuwu. Lok yawuyaneâmâ den pat âlepñe nâñgâm heñgengumai. Nâñgâm heñgengum tiñâk lâum manñetâ manman âilonño lonño teteyiñgimap. Yâk yengât topyene yawu. Nâñe hoteân hâum yan yamâ topnenñeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâñe kasalipñe in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipñe orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânom yakât topñe nâñgânehât den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Lok âlâñe kalamângen ari hote mem hâilonñmu giop. Hâilonñmu gemu emetsâpñe otmu âwurem kapiñan ariop. ²⁵ Âwurem kapiñan arimu omondâñe kasañane yok pilâm taka sait mewangiop. Sait mewangiimu yañak kainde yañe hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâam tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep ambonñe yakât âi lok manbiñe ekmâ yuwu sâam patoyene ekuwi. “Lok pato, hote hâilonñdâ pururuk sâop ya kainde yañe osetñe tete pururuk sâamu ekmunñe ki ârândân oap.” ²⁸ Sâñetâ sâop. “Yakât topñe nanñan. Kasanenñane toho âinenñe mem bâleniñgiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanñat? Yakât yiwerene ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sâñetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâam hote nombotñe harutmaiñetâ pilâñetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hâñgânyongomune kainde otmu hote ya towatyetñe ekmâ yan hindâm

kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum pannjetâ hâlâlân sâmu unjetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot iknjiâk katjetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topje

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesuje nen biwinenje Anitâhâlen katmunje tihitnenje oap yakât topje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutje bândup yamâ lok âlâne kehetje tipije âlâ mem ari kalamjan katbuap. Katmu yapâ kâmjne ga taka yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yanje menduhuakmâ ya awatje kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluje yakât topje

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Lok komotje komotje wosapâ wosapâ mansainje biwiyenje nâhâlen katmâ tem lâunihijetgât yenje ari nâhât den pat âlepje ekyongonomai. Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. “Imbi âlâne dâmbia golanjuwuap. Golanjumâmâ matuk mendâremu keluje gemu dâmbia orop menduhumu ukenje bâlene otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Yesuje den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:33-34)

³⁴ Yesuje lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ angoân embânânâk poropete âlâne den kulemguop yakât bonje yan teteop. ³⁵ Otmu den yuwu kulemguop tap.

“Den topje topje Anitâne angoân ki sâm tetemu nângâm gawinjak manmâ gawi. Ya yiwereje yuâmâ nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topje ekyongowom.” Yawu kulemguop. Den sâop yan bonje teteop.

Hote otmu kainde yakât topje

³⁶ Yesuje lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topje sârâ nângâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunje sâop. “Lok âlâne hote mem hâilonjmâ ariop yakât dop yamâ Anitâne nâ yu hângânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânjan kulemjan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbi Anitâhât amutgen manjetâ tihityenje otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den lonjâem betnihim manmai ya. Lohimbi kaindehât dop manmainjeâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasaje taka sait mewanjioy yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonje tetewuapgât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonje tetewuap. Yâhâ âi loklipnaje kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâne anelolipje hângânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matje bâlene kâpekyinginomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilânetâ sewuapgât yan, ya bonjanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâne yâhâpje hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem anelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbi orotmemeyenje kinjon otmâ manmai me bukulipyenje otjetâ bâleâk sâm kendâyngimai komot yâhâp yâhâp ya mem matje bâlene kâpekyinginomai. ⁴² Matje kâpekyingim pilâyeknetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nângâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbi nombotnaje Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awonnaje dâiyekmâ ikje laninjan katyekmu manman kârikjan mannomai. Den yuâmâ biwiyenânâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâne tewetsenje hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâne tihityenje otmâ manman kârikjan katyekmu bonje menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâne tewetsenje mem ari misingulop. Misingutmâmâ ikje muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâne taka tewetsenje ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitje kombo miap sâm nângâmahât yuwu

nângâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senje âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmenjambâ membomjeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenje yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nângâop. Nângâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenje ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeje manman kârikje yakât bonje mene sâm senje âlâlâ tatyinjiap yakât ki nângâjetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkje yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topje nângâmunje keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâje tihityeje otmâ manman kârikje yingimu yakât bonje menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâje pânu hâkje âilonjo nandoroje ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok ya je pânu hâkje ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senje âlâlâ tatbanjiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmenjambâ membuap ya jeâmâ âwurem ari pânu hâkje ya puluhuwuap. Yawu.

Injan itâje pilâjetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâje tihitnenje otmâ menenekmâ manman kârikjan katnenekbuap yakât topje âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotja je injan itâje pilâjetâ gemu injan topje topje yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakjetâmâ mem dâinjetâ gamap. Mem dâinjetâ gamu yan âlepje yamâ mem ketetmâ wanjaen katmai. Yâhâ injan ki neneje yamâ pilâjetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonje tetewuap. Anelolipne hângânyongomune ge lohimbî yengât biwiyenje ekmâ mem kiwiliyekmâ bâlenahât pat mansai yamâ meyekmâ matje umatje yinginomai. Yingim kâlâp kâlehen panyekjetâ ge hâhiwin hilâm ârândân nângâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepje mansai yamâ hâmenje âilonjo yinginomai.” Yesuje den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikje den.

⁵¹ Den ya sâm tinj pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topje nângâjetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “Onj. yat ya nan gain.” Yawu sâmunje sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nângâjet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengâlen gâtje âlâ me âlâje nâhât den yu nângâmâmâ biwiyenje nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topje nângâjetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonja je senje âlâlâ emelâk gâtje otmu ânje yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipje tânyongomap dop yawu. Ya nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Emelâk Moseje girem den ekyongop ya sâm tetemune topje nanjai. Otmâ den yiwerenje yan yukât topje nanjai. Yeje den yâhâp yâhâp ya nângâm Anitâhât topje kâsikum yingim mansai yawu.

Yesu ikje kapi ambolipja je betbanjiwi.

(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

⁵³ Yesuje den âlâen hâum sâm tinj pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikje kapiân ariwin. Yan ari miti emetjan yâhâ den kâsikum yingioj. Den kâsikum yingimu kapilipja je den ya nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtje. Wosapâ ari kândiwahom nângân nângân topje topje yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhûm mansap? Yu ekmunje sâtje oap. ⁵⁵ Ikje topje nan gain. Âwâje Yosepjeâmâ emet tuhûm manmap. Yâhâ mâmâneâmâ nenjan gâtje, kutje Maria. Otmu imilipje ya gurâ nângâyingianâk, kutyeje. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipje yawuâk.” Yawu sâwi. Topje kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yingim manop ya nângâjetâ tânjât otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipja je kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yingijetâ nângâjetâ bulâje otmap. Yâhâ yâkje hep torehenlipyeje den kâsikum yingijetâ nângâjetâ tânjât otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesuje den kâsikum yingimu

nângâñetâ tâñât olop yakât otmâ ikñe kapi ambolipñaje yâkâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyenjan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuñetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunje âlâ manop, kutñe Herot Antipa sâp, yâkñeâmâ Yesuñe âi âlâlâ mem manop yakât den pat nâñgâop. ² Pat ya nâñgâmâmâ hoñ bawalipñe yuwu sâp ekyongop. “Lok âlâ, kutñe Yoane sâp, yâkñe embâñâmbâek topñe katmâ lohimbi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hâñgânyongomune ari kuñetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topñe topñe yu mem gap mon?” Yawu sâp ekyongop.

³ Yâhâ Herotñe sâmu Yoane kuñetâ muop yakât topñe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anjoân Pilipñeâmâ imbi, kutñe Herotia sâp, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yañe lokñe hâkâñ otmâ pilâmuâmâ kahañe Herot ya orop miahowot. ⁴ Yawu otmâ manmutâ Yoaneñe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâp kuyitgimu yanâmâ Herotñe kumune muâkgât nâñgâop. Yawu gârâmâ lohimbi inñaje “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâp nâñgâwanñetâ yahalop. Yakât otmâ Herotñe biwiñaje yuwu nâñgâop. “Lok yu kumune muâkgât nanjan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesengâlâkñe nâhât nâñgâñetâ dondâ gemu sâp bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nâñgâm tembe lâulipñe hâñgânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetñan katñetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶ Otmu sâp âlâen Herotñe teteop yakât heroñe otne sâp bukulpñe nombotñe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem heroñe otñetâ yanâmâ baratyetñaje yahatmâ kep ândeop. ⁷ Kep ândemu Herotñe ekmâ biwiñe heroñe otmâ yuwu sâp ekuop. “Anitâhât senñan kinmâ sâmune nâñgâ. Gâñe wuân me wuângât nâñgâm sârâ âlepñe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâp sururuk sâp ari mâmâñe yuwu sâp ekuop. “Awoññaje iri sikum ikñambâ gâtñe ya kâsikum nihiwomgât sâp nanjan. Yakât otmâ wuân membomgât nanjan?”

⁸ Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuñetâ muâkgât nanjan. Yakât otmâ enñatñe hâreñetâ kunje mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâp baratñe hâñgângumu âwurem ari âwâñe yuwu sâp ekuop. “Gâñe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane enñatñe hârem kunje kondoân katmâ mem ga nihiñet.” Yawu sâp ekuop. ⁹ Yawu sâp Herotñe den ya nâñgâm biwiñaje ki ârândâñ olop. Yamâ benñe emelâk Anitâhât senñan sâp kârikñe tuhuop. Yakât otmâ bukulpñaje nâñgâwanñetâ gemapgât den ya launjan miop. ¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâulip âlâ hâñgângumu pâi emetñan yâhâ Yoane enñatñe hâreop. Enñatñe hârem kunje mem kondoân katmâ mem ge baratyetñe wanjan. Wanjanu lâum mâmâñahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiñe heroñe olop. ¹² Yakât den pat ya Yoane hoñ bawalipñaje nâñgâm lâum ari hanguwî. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwî.

Lok 5000 ya sot yinñetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesuñe den pat ya nâñgâm ikñe kapi pilâm nen orowâk wanjan mem denñan ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunñe lohimbi nombotñaje kapi ya pilâm nen watnenekmâ denñan ginñe watmâ ariwi. ¹⁴ Watmâ ariñetâ wanjanembâ kionmunñe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâñe bukulpñeñe mesek topñe topñe otbi ya meyekmâ takañetâ Yesuñe yekmâ weñe nâñgâm hênjemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpñe otmu yan yuwu sâp ekuwin. “Emetsenñe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yinñimapgât gâ âlepñe hâñgânyongorâ yahatmâ kapiyenñehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunje sâop. “O yawu ki tap. Yeje sot kâsikum yinjejetâ nen orowâk tatmâ nejetgât nanjan. ¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Banja kândâkdâmâ mome otmu injan yâhâp âlâ kârikje yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunje sâop. “Sot ya mem ga nihjet.” Yawu sâmu mem yâhâ wanbin. ¹⁹ Wanmunje lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânjâk kâsikum yingim ariwin. ²⁰ Yingimunje nejetâ dopyenjan olop. Dopyenjan otmu, nombotje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunje 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipeje yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakjambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilâjetâ Yesuje hângânnongom yuwu sâop. “Yeje wanja mem kulet sâm ba arinet. Nâjeâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinetâ yengât betyenjan watyebom.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâm hângânnongomu arimunje lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arinetâ ikniâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâm pumjan yâhâop. Pumjan yâhâ âwâje orop den otmutâ emet nij sâop. ²⁴ Emet nij sâmu nenâmâ wanja mem ari emelâk dengân tânângum tatbin. Tânângum tatmunje ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

²⁵ Yâhâ emet engatje nângâmu yan Yesuje to kakjambâ takaop. ²⁶ Takamu ekmâ tepnenje hindakmu hu halak tuhum yuwu sâm alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kinjittenjahât otmâ kâi bâtnenje sân sân sâop.

²⁷ Yawu otmunje yuwu sâm eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenjahât otmâ kâi bâtyeje sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu tepnenje welâmnan gemu Petoroje yuwu sâm ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nângâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakjambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâm âikuop.

²⁹ Âikum sâop. “Âlepje, kionmâ ga.” Sâmu kionmâ baop. ³⁰ Bam to yanje dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yanjak to kâlehen ge gulip otbe sâm olop. ³¹ Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmu bâtnan mem yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât engat yâhâp oat?” Yawu sâop. ³² Yawu sâm mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâm nâj nâj sâop. ³³ Yawu otmu ekmâ biwinenjanje yuwu nângâwin. “Bulânanâk lok yuâmâ Anitâhât nenje mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâm yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sângum wâim âlepje otbi.

(Mareko 6:53-56)

³⁴ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanja hikumunje kinop. ³⁵ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipje Yesu ekmâ nângâwi. Ekmâ nângâm den katjetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipjanje nângâwi. Nângâm kundat, me mesek, me umatje topje topje teteyingiop ya meyekmâ yâkâlen ariwi. ³⁶ Meyekmâ ari Yesuje mem hengemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtje kundat me umatje topje topje teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje gotyenjanâk arirâ gâhâ sângum ya konok wâim yan âlepje otjetgât nanjan.”

Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepje otjet.” Yawu sâmu nombotjanje sângumje wâim yanjak âlepje otbi.

15

Launenjanjak ki mepaem mannom.

(Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokne tâmbâlipnenne yengât den lâum kinmâ sot nene sâmbâtyene piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâmbâikuwi. ² “Hoŋ bawalipgane tâmbâlipnenne yengât den kum bâtyene ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk neŋetâ yekmunne dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sâŋetâ purik pilâyinŋim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyene yâhâp. Anitâne den sâmbâkalop ya kum yeŋe nâŋgân nâŋgânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otŋetâ yekmune dondâ bâleap. ⁴ Yakât topne yuwu sâwe. Anitâne Mose ekumu kulemguop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene yengât nâŋgâyinŋim denyene lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene den bâleŋe ki hâiyeknomai. Me ki sâmbâleyinŋinomai. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yeŋe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâne âwâne mâmâne yuwu mon sâmbâekyotgonomai. ⁶ “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senne âlâlâ âlepne tânyotgowom.” Yawu sâmbâekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâmbâekyongonomai. “Senne âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmunne tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâmbâbetyotgoŋetâ umatne kakŋan mandomawot. Nanlipyeneŋe tewetsenne mem miti emetŋan katmai yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâneâmâ yawu yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe yawu otmâ yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap. ⁷ Yen lok perâkne. Anitâne yengât topyene tap yakât nâŋgâm poropete Yesaia ekumu kulemguop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuŋe lauyenŋak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenŋeâmâ ki hikunekmai.

⁹ Yâkne lok senyenan kinmâ yeŋe engatyeneâk otmâ den sâmbânahâlen gâitmai. Yâhâ lauyenŋak perâk perâk sâmbâorotmemeyene yakâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulemguop yakât bulâne yengâlen teteap.” Yawu sâop.

Orotmeme yuŋe mem bâlenenekbuap.

(Mareko 7:14-23)

¹⁰ Yesuŋe yawu sâmbâlohimbiŋe yâkât gotŋan baŋetâ yuwu sâmbâekyongop. “Yuwu sâmbâmune nâŋgâm biwiyenŋan katŋet. ¹¹ Yu me ya lauyenŋambâ neŋetâ tepyenŋan gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nâŋgân nâŋgânyenŋambâ tetemu sâŋetâ lauyenŋambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmbâmu yuwu sâmbâekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yaŋe nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâumu nâŋgâm bâlehihiai.” ¹³ Sâmbâmunne sâop. “Awoŋne himbim amboŋane âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. ¹⁴ Yawu awoŋne Parisaio âi ki sâmbâyiŋgiop. Yawuhât yeŋe yâk yengât nâŋgâm ki gorâyinŋiâk. Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyene bok sâsâŋaŋak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioŋnomai. Kioŋmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmbâmu Petoroŋe yuwu sâmbâekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topne sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmbâmu sâop. “Bâe, haonmâ ârândân den topne topne sâmbâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nâŋgâŋetâ keterakmap? ¹⁷ Yeŋe sot lauyenŋambâ neŋetâ tepyenŋan gemap. Otmu yaŋak tetmâ pilâŋetâ wahap tâŋât otmap. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâne yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋan tatmap ya sâŋetâ lauyenŋambâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyene yuwu yaŋe umut biwiyene otmu nâŋgân nâŋgânyene mem bâlemap. Nâŋgâm bâleŋgimai. Me den hakoa oraŋgimai. Me den belângen sahaŋgimai. Me kombo miangimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbi sihan eŋakŋalemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâleŋe topne topne yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenŋambâ tetemu den golâ gahaemai. ²⁰ Yu sâmbâaran yuŋeâmâ biwiyene mem bâlemap. Yâhâ bâtyene pirim me ki pirim sot nemai yaŋeâmâ tâŋât oap.” Yawu sâop.

*Kanan gâtne, imbi âlâne Yesuhâlen biwiñe kalop.
(Mareko 7:24-30)*

²¹ Yesuñe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetne Tiro otmu Siron yan ariwin.

²² Yan arimunne kapi âlâ, kutne Kanan sâm, yan gâtne pâku imbi âlâ yañe Yesuhâlen taka yuwu sâm ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmunne nângâ. Weke bâleñe baratne mem mângâemu mansap. Yakât gâñe watdâ ariâkgât nanñan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ angoân Yesuñe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâne sâm wañop. Yakât otmâmâ den ya nângâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yañe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâm ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkân oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunne Yesuñe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yañe Anitâhâlen biwiyeñe kepeim manñetgât ikñak hângânnohomu gewan. Pâku lohimbi yeñgâlen nep tuhuwomgât ki hângânnohomu gewan.” Yawu sâm ekuop.

²⁵ Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâñe nâ yiwereneâk tânnohohât nanñan.”

²⁶ Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenne sot nem tatñetâ yan sot lauyeñambâ hindâm soso gotñan ki pilâmain.”

²⁷ Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nângâmune bulâne oap. Gârâmâ nâñe yuwu sâwe. Nan baralipyeñe sot neñetâ wahapñe lauyeñambâ gemap yamâ sosoñe nemai.”

²⁸ Sâmu sâop. “Imbi, biwihañe yawu nângâm den yat ya nângâmune ârândân oap. Gikak nanñat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâm ekumu yanâk weke bâleñe gaiakbanjim ba ariop. Yâhâ imbi yañe emetñan âwurem ari baratne ekmâ biwiñe herone olop.

Kundat topne topne teteyiñgiop ya Yesuñe mem hengemyongop.

²⁹ Yesuñe menenekmu Galilaia denñan ya ginñan ge pâku lohimbi yeñgât hân horatñambâ ariwin. Ari pumne âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunne kapi ambolipñe bukulipyeñe umatne teteyiñgiop ya dâiye kmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotne senyeñe bok sâsâñe. Otmu ândâpyeñe bok sâsâñe. Otmu kâiyeñe goñ goñe. Me bâtyeñe pareñe. Me kopa. Me kundat topne topne teteyiñgiop ya. ³¹ Dâiye kmâ takanñetâ Yesuñe kerehâk hengemyongomu ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

*Lok 4000 ya sot yinginetâ newi.
(Mareko 8:1-10)*

³² Anitâ mepaenñetâ yanâmâ Yesuñe sâmu yâkâlen bamunne yuwu sâm eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunne hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nângâyiñgian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yingimu sen biri yingimapgât inâk ki arinomai nanñan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunne neñetâ dopyeñan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunne sâop. “Yeñgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banğa kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu inñan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunne Yesuñe lohimbi ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatñetâ Anitâ mepaem banğa otmu inñan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yingimunne mem newi. ³⁷ Neñetâ dopyeñan otmu hângânyongomu ariwi. Sot neñetâ torehenñe talop ya menduhum mânunmunne saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunne 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuñe hângânyongomu ariwi. Ariñetâ nenâmâ wanğa âlâ mem kapi âlâ, kutne Maharân sâm, yaken ariwin.

16

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)*

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotŋaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâŋe hâŋgâŋgohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulâŋanâk. Yakât otmâ gâŋe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâŋgâne.” Yawu sâwi.

² Sâŋetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topŋe ekmâ hâum pâpŋuai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpŋunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpŋe otmu yan himbim topŋe palalaŋ sâm kuriringumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet heŋgeŋguwe sâm oap. Me sikop otbe sâm oap.” Yawu sâmai. ³ Yâhâ himbim topŋe ya helengumap. Yanâmâ yeŋe yuwu nâŋgâmai. “O, yuâmâ tonŋelâk otbe sâm oap.” Yawu sâmai. Yeŋeâmâ to yambu otmu sikop yakât topŋe ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai? ⁴ Yakât yâhâpŋe torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yeŋgât topyeŋe teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋaŋe loklipyenŋe betyeŋehen kionŋmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betŋehen kionŋetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâm yakât âinohoai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Embâŋân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋaŋe ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu waŋgaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yeŋgât matuk keluŋe

⁵ Waŋga mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunŋe yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpŋum yuwu sâm alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm eknongop. Yen sotgâlâk biwiyeŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyeŋaŋe ki tiŋâk kepeiai. ⁹ Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yenâmâ sotgâlâk naŋgai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yeŋgimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunŋetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ baŋga nombolân yâhâp yaŋahâk yeŋgimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunŋetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimbâp. Yâhâ yeŋe imbiâk nâhâitŋe “sotgât yap” sâm nâŋgânihiiai. Yakât yâhâpŋe sâmune nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât matuk keluŋe yaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nâŋgâmunŋe keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât den nâŋgâm lohotŋe otmaingât yap.” Yawu sâwin.

*Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.
(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)*

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutŋe Kaisaria sâm, kutŋe âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunŋe Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbiŋe nâhât âlâ sâmai?”

¹⁴ Sâmu sâwin. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ poropete âlâ, kutŋe Elea, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Poropete âlâ, kutŋe Yeremia, me poropete âlâ mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

¹⁵ Sâmunje sâop. “Yâhâ yeñeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutje âlâmâ Simon sâmu, yâkne yuwu sâop. ¹⁶ “Anitâñe hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâñe otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanñe tâñ tâñ ya nanñain.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanñe, bukulipgane ekgoñetâ ki yat. Awoñne himbimân tatmapñe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâñe nângâhîhimu âlepñe oap. Yakât biwihe heronje otbuap. ¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topñeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenñe kât mem emet tuhumunñe ñiwiñ ñiwiñ sâmap ya ki putuk sâmu liwarakbuap. Yakât dopñeâk lohimbi nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâwe. Nâñe mâmâñe otgihimune lohimbi yeñgât kunyeñe manbuat. Yanâmâ yâkne otñetâ bâlemapgât gâñe sâmu kuyiñgiuwat nâku yawuâk kuyiñgiwom. Yamâ yâkne âlepñe otñetgât sâmu yingiwuat nâku yawuâk nângâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâmu kuningiop. “Nâ bulâñanâk Anitâñe hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroñe Yesuhât mâtâp manñuwangiwe sâmu olop.
(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâmu bâlewangim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekñan eknongop. “Topñe katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenñe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yeñgât kunlipyeñe kerekñe sâmu bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoñetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yanak mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâmu eknongop.

²² Yawu sâmu eknongomu Petoroñe dâimu pererñ pilâm ba yetñiâk kinmâ yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, umatñe topñe topñe otnihinomai sâmu tat ya ki tetewuapgât nanñan. Bia kârikñe.” Yawu sâop.

²³ Sâmu purik pilâm yuwu sâmu ekuop. “Gâñe mâtâp ki manñunihi. Mâtâp manñunihirâmâ Satanñe tepñe heronje otbuap. Gâñe den yat yu Anitâñe sâmu nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ lokgât nângân nângân yat. Ya nângâmune ki ârândâñ oap.” Yawu sâop.

Manmannenñe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²⁴ Yawu sâmu ekum yanak purik pilâm yuwu sâmu eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâñe biwiyeñe nâhâlen katmaiñe nâhâlen torokatne sâmu yan yeñahât ki nângâñetâ yahatbuap. Me senñe âlâlâ tatyñgiap ya biatningimap sâmu yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândâñ nângâm tem lâunihim mannomai. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâñe manmanyenñe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe biwi nângân nângânyeñe nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manñetâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe senñe âlâlâ, iri sikum me manman topñe topñe yan torokatmâ biwi nângân nângânyeñe yan hikum munomai yan mumuñambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matñe âlepñe Anitâñe yingiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoñnane yâhâpñe hângânnohomu añelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matñe âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekñe yingiwom. ²⁸ Yen ki mum metenjetâek nâ lok bulâñe mansanñe galemyenñe otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

Yesu, Mose, Elea den sâmu alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)

¹ Yâhâ yakât kakñan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Yesuñe Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane ya yeñeâk meyekmu nen katnenekmâ pumñe âlâen yâhâwi. ² Yan yâhâñetâ Yesuhât kun kundenñane âlâ otmu ekbi. Otmu senñeâmâ dewutâ senñe gam irik irik

sâmap yawuya teteop. Yâhâ sângumŋaŋeâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotŋe lan lan sâmap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴ Den alahu gulahu otŋetâ Petoroŋe ekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, kulem aŋgo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âilonŋo oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ nâŋe selep kalimbu kumbomgât nanŋan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk kulewoŋboŋ ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiŋambâ Anitâŋe yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe biwiŋaŋe yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyeŋan katmâ tem lâuwawŋim mannomai.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm kiŋgityeŋahât otmâ kun kundenyeŋe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷ Yawu otŋetâ Yesuŋe gotyeŋan ba yuwu sâm ekyongop. “Ki kiŋgityeŋahât otŋet. Yahatŋetâ arine.” ⁸ Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekŋetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikŋiâk kinmu ekbi.

⁹ Yaŋak pumŋambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Ewan pumŋan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ yu eksai yukât sâm tetem ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu hoŋ bawalipŋaŋe Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainŋeâmâ yuwu sâmai. “Aŋgoân Eleaŋe yâhâpŋe tetemuâmâ Anitâŋe hâŋgâŋumu gewuap yâkât mâtâp mewawŋiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetem mâtâp yai ya henŋeŋguwuap. ¹² Yawu gârâmâ yai yakât nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yeŋgât kunlipyeŋaŋe ekmâ yâkât topŋe ki nâŋgâm kuŋetâ muop. Yâhâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yawuâk nohoŋetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu nâŋgâŋetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneŋe tetem toen mem katyehop yâkât yap.” Yawu sâwi.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpŋuwi.
(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)*

¹⁴ Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe ya nengâlen dâim takaŋetâ tâŋgune sâm hâum pâpŋum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ ge peneningiwi. Peneningiŋetâ yan naom yakât âwânŋaŋe Yesu ekmâ gotŋan ga yuwu sâm ekuop. ¹⁵ “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nâŋgâwawŋi. Weke bâleŋaŋe nanne mem mâŋgâemuâmâ toen kionŋmap. Otmu sennŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm kâlâwân kionŋmu semap. ¹⁶ Yawuhât nâŋe dâim hoŋ bawalipŋaŋe sâŋetâ weke bâleŋaŋe yâkâlambâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpŋum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâitŋe ki tânnongowuap yawu nanŋai? Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Nâ yen orop sâp kâlêp manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâm lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem gaŋet.” Yawu sâop. Mem yâhâŋetâ weke bâleŋaŋe mâŋgâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepŋe olop.

¹⁹ Âlepŋe olop yakât topŋe nâŋgâne sâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe ya watne sâm hâum pâpŋuain?”

²⁰ Sâmunŋe sâop. “Yen nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmai mâne âlepŋe yuwu mon sâmbâi. “O, pumŋe enda huhuakmâ orotok sâm giâk.” Sâŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâm gembâp. Otmu âi nombotŋe tap ya âlepŋe torokatmâ membâi.

²¹ Yamâ weke bâleŋe watmune ariap yaŋe kârikŋe bâleŋe. Yakât otmâ yeŋeâmâ den in

sânetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleje yawuya ekmâmâ topje katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgunjetâ denyenje nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuje ikņak mumbuap yakât sâop.

(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuje yuwu sâmu eknongop. “Anitâje hângânnohomu gewan nâhât kasalipnaje nohojetâ mumbom. ²³ Nohojetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuņambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâmu eknongomu biwinenaje nângâmunje umatje bâleje olop.

Miti emetje yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiņan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunje lok nombotje opon kâmbukņahât takesi meminiwi yaje taka Petoro yuwu sâmu âikuwi. “Yenġât patoyenaje opon kâmbukņahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâmu âikuwi. ²⁵ Yawu sânetâ Petoroje sâop. “Oņ, yawu otmapġa.”

Yawu sâmu emet kâlehen yâhâmunje Yesuje Petoro yuwu sâmu âikuop. “Petoro, den yai yakât nângârâ girawu oap? Yuwu sâmu âihohowe. Lok komot girawuyaje tewetsenje mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yenġât bukulipyenaje me kasalipyenaje?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmu sâop. “Bukulipyenaje kapi ambolipnaje tewetsenje ki katmai. Yâhâ kasalipyenaje mem ge katyekņetâ yâk yenġât amutyenjan mansai yâkņak tewetsenje katmai.” Sâmu sâop. “Bonņanâk yat. ²⁷ Yawu ġârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainje opon kâmbukņan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepje. Yakât denje bia. ġârâmâ nângânetâ bâlemapġat ġâje netġat takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. ġâje injan itâje mem ari denġânân pilârâ ġiâk. Gemu yan anġoân injan kionbuap ya mem tepje ġâim duhatbuat. Tepje ġâim duhatmâ tewetsenje yapâ mem tetewuat. Ya mem ari ġike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Huruņ huruņ manmâ yâhânom.

(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâmu ekumu Yesu yuwu sâmu âikuwin. “Sâp patoen Anitâje tihitnenje otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen ġâtje âlâ me âlâhât nângârâ kunnenje manbuap?” Yawu sâmu âikuwin.

² Yawu sâmunje naom tipje âlâ gotnenņan kinop ya hâmu tiripnongom yuwu sâmu eknongop. ³ “Âinohoi yakât topje yuwu sâmune nângânet. Nimnaom titipâje Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenaje lâum yâkât komot otmai. Yakât dopņeâk otnomai yanâmâ Anitâje âlepje yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴ Yâhâ nimnaom titipâje yenahât nângânetâ gemu huruņ huruņ manmai. Yakât dopņeâk yenġâlen ġâtje âlâ me âlâje yenahât nângânetâ gemu huruņ huruņ mannomai. Lok yawuya yenġât nângâmune yahatbuap. ⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâje naom tipje yuwuya yakât nângânetâ yahatmu buku otbaņginomaije nâ hon banihimai yakât dop oap.

Otņetâ bâleâk sâmu ki kendâyinginom.

(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâje nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yenġât mâtâp maņguyingimai. Yamâ hâmbâi matje umatje menomai. ⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâmu yuwu sâwe. Satanje yen kerek mem ge katyekbe sâmu otmu yakât lohotje otne

sâm oai. Yakât tepne nanġan. Lohimbi âlâ me âlâne Satangât tem lâum yan, bukulipyenġe otġetâ bâleâġgât kendâyiġimai yakât matġe Anitâne umatġe yiġiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâne hârenomaihât ki sâwom. Topġe nâġġetġât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeġe me kâiyenġe otmâ hilipġunomai. Yawu otmâ hilipġum bâtyeġahât me kâiyenġahât tosa yakât otmâ umut biwiyenġe hem kâlâwân kionġapġât ya hârem pilânomai. Topġe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâne dâiyekmu yu me ya otġetâ bâlemu hemġât pat otmaihât ya pilâm biwiyenġe Anitâhâlen katnomai. Yawu otġetâ manman kârikġe yiġiwuap. ⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlâne senġe nombot me nombot yaġe orotmeme bâleġe ekmâ biwiyenġe yan ariwuap. Biwiyenġe yan arimu yakât otmâ tâpikġum senyenġahât tosa yakât otmâ umut biwiyenġe hem kâlâpġât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenġe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhâġetâ manman kârikġe yiġiwuap. Yawu.

*Lama âlâ gulip otbaġimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Luka 15:3-7)*

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yeġġât âlâku sâmune nâġġet. Anitâne aġelolipġe nombotġe naom titipâ yu galemyonġot sâm âi yiġiop yaġeâmâ yâkât senġan âilonġo mansai. Yakât yeġe naom titipâ yu yeġġât nâġġetâ ki gewuap. ¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yeġe hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâne yeġġât sâm hâġġannohomu gewan. Yakât nâġe mem kuwikyemune manman âilonġoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâġġet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbaġiai. Gârâmâ ya yeġġât hohetyeġambâ konok âlâne misiġurakbuap. Yawu otmu ambonġe nombotġe ya katyekmu kinġetâ konok misiġurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotġe katyekmu kinnomai ya yeġġât ki nâġġam ketet otbuap. Yâhâ misiġurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepġe welâmġan ġiâk sâm yakât otbuap. ¹⁴ Yakât dopġeâk awonġane nan baralipġe âlâ me âlâne hiliwahomaihât haonġmâ ârândân tihityenġe otmap.

Orotmeme bâleġe otninginomai yan yuwu otnom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâmune nâġġet. Bukuhe âlâne topġe âlâlâ mâġġehekmu mem dâirâ yok pilâm yetġiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândân otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukuaġe ġâhât den ki nâġġawuap otmuâmâ emelâk Mosenġe den yuwu kulemġuop ya watbuat.

“Lok konokġe ikġiâk bukulipġe âlâ me âlâhât topyenġe teteâġġât sâm hâreyiġiwuapġât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaġe denyenġe sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nâġġetâ bonġe (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotġe konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkġe heġġeġuromawot. ¹⁷ Yâhâ bukuaġe iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yeġġât senyenġan heġġeġunomai. Yâhâ yâk yeġġât senyenġan iliwetmâ denyenġe ki nâġġawuawâmâ yuwu sâm ekunomai. “ġâmâ kunge kârikġe otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomġât dop bia.” Yawu sâm ekum watġetâ ari manbuap.

Den sâm hâreyiġine sâm aġoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâmune nâġġet. Bukulipyenġe yu me ya âlepġe otmai ya yeġe ekġetâ ârândân otmap yawuâk Anitâne ekmu ârândân otbuap. Yâhâ bukulipyenġe otġetâ bâlemapġât yeġe kuyiġinomai ya yawuâk Anitâne mâtâp maġguyiġiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yeġe menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewaġinomai yan biwiyenġe konok otmu Anitâ âikuġetâ topġe mem tetekġan tuhumu nâġġanomai. ²⁰ Otmu nâġe yeġġât hohetyenġan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topġe nâġġam heġġeġum den sâm hârewaġinomai. Otmu Anitâne ġurâ yawuâk hârewaġiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenje lohimbi otyingim mannom yakât dopneâk Anitâne otrningiwuap.

²¹ Sâmu Petoroŋe yuwu sâmu âikuop. “Kutdâ, bukune âlâŋe orotmeme kinŋon mângâenekmu tosa pilâwanŋimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâmu topŋe nângâwehât âikum nângâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâŋe tosaŋe pilâwanŋim yâhâwuap. ²³ Yakât yuwu sâmunne nângâ. Anitâne tihityeŋe otmâ den sâmu hâreyiŋgiwuap. Yakât topŋe teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenjan hâum sâwe. Yâkŋe ikŋe âi loklipŋe yengât tosa tatyŋgiop ya mem âwureŋet sâmu ekyongop. Ekyongomu tatyŋgiop ya amboŋan amboŋan yâkâlen ba sâmu tetewi. ²⁴ Otmu anŋoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yaŋe tewetsenŋe ki tatbaŋgiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâne yuwu sâmu ekuop. “Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenŋe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândân katmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâmu lok yaŋe yuwu nângâop. “Nenje âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakŋan tuhum manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikŋe.” Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâmu ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepŋe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâmu ulitgumu ekmâ tepŋe nângâm tosaŋe ya pilâwanŋiop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yaŋe bukunehât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbaŋgiop. Mem tetem tosaŋe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Ekumu yuwu sâmu ulitguop. “Gâ tepge nângânihim tipŋe mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nângâm pâi emetŋan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâmu ekuop. “Gâ yuânâk taddâ hep torehenlipgaŋe tewetsenŋe gihinetâ pâi emetŋe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukulipŋaŋe nângâm bâlewaniŋim patoyeŋe ekuwi. ³² Ekuŋetâ den ya nângâm olop amboŋe ya kunmu gamu yuwu sâmu ekuop. “Gâ lok bâleŋe. Anŋoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâŋe tosahe pilâhihiwan. ³³ Gâku yawuâk bukukahât tosa ki pilâwanŋiat yakât nângâmune umatŋe oap.” Yawu sâop. ³⁴ Otmu biwiŋaŋe nângâmu umatŋe otmu mem pâi emetŋan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ wanetgât tembe lâulipŋe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin wanetâ ârândân otbuap.” Yawu sâmu ekyongop. ³⁵ Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyenŋaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tosa ki pilâyŋginomai. Yamâ Himbim Awonŋenŋaŋe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyŋgiwuap.” Yawu sâop.

19

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe den ya sâmu pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yaŋak Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. ² Arimunŋe lohimbi dondâne denŋe nângâne sâmu betnenŋan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariŋetâ yâkŋe lohimbi dondâ hengemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâmu tâpikgumu den âiân katne,” nângâm yuwu sâmu Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâŋe yeŋe engatyeneâk otmâ imbilipyenŋe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Yen Anitâhât den nângâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâne topŋe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbi yâhâp katyelehop. ⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâmu ekyotgom. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionakmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. Anitâne menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepne yat. Gârâmâ Moseñe girem den âlâ yuwu kulemgup tap. “Lok âlâ me âlâne imbiñe pilawe sâmu âlepne pilakdomawot yakât topne kulemgum wanmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseñe ya otnomgât âlepne sâop. Gâne den yat yuñeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunne ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâñetâ Yesuñe Moseñe den sâop yakât yuwu sâmu ekyongop. Moseñe girem den yawu kulemgup yamâ kuyiñgiwehât nângâm ki kulemgup. Yengât tâmbâlipyeñeñe biwiyeñe kârikne otmu yeñahâlâk nângâm manminiwi yakât kulemgup. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹ Yakât otmâmâ nâñe yuwu sâmune nângâñet. Lok âlâhât imbiñeñe mâtâp ki tâpikgum manmu lokñeñe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuñe yawu sâmu nenñe yuwu sâmu ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionakmâ mansai. Yawu orañgimaihât nângâm lok yawu yañe imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunne sâop. “Lok kerekne imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotñeñe mâmâlipyeñe yengât tepyeñambâ pâlamne mannomaihât yawu tetemai. Nombotñeñeâmâ imbi memai sâmu mâtâp manguyiñgimai. Yâhâ nombotñeñeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nângâm tiñ tiñâk mem mannom nângâm imbi barak manmai. Yakât Anitâne nângâmu ârândân otmap. Otmu lok nombotñeñe den yu biwiyeñeñe ekmâ topne nângâm yâhâñetâ ârândân otbuap.” Yawu sâop.

*Yesuñe nan baralipyene lukuleyehop.
(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)*

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbî nombotñeñe nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyeñan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ nenñe yekmunne ki ârândân otmu kuyiñgiwin. ¹⁴ Kuyiñgimunne Yesuñe nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâmu eknongop. “Kâmbukne, ki kuyiñginet. Anitâne nimnaom titipâ yu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganet. Yeñe kuyiñginetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁵ Yawu sâmu Anitâ ulitgum kunyeñan memu yañak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

*Lok iri sikumyene pato tatiñgiap yâk yengât topyene.
(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)*

¹⁶ Sâp âlâen lok âlâne Yesuhâlen taka yuwu sâmu âikuop. “Kutdâ, nâñe âlâ girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

¹⁷ Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboñe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepneâk otbehât nañgat otmuâmâ girem den hârohâk nângâm lâuwuat.

¹⁸ Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan. “Gâ lok nombotne ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyeñan ki sâuwat. Me den perâk ki sâmu kâityongowuat.

¹⁹ Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetne lâum amutyetñan manbuat. Otmu nenñahât nañganñimunne yahatmap yakât dopneâk buku nombotne yengât nângâmunne yahatbuap.” Yawu tap. nângâmat yawuâk buku nombotne tânyongowehât nângâuwat. Yawu.”

²⁰ Sâmu sâop. “Girem den yu sâmu arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Senne âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotne umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otdâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu iri sikum me senne âlâlâ pato tatbanñiop yakât nângâmu biwiñe umatne otmu, Yesuñe sâop ya ekmu hâi hâñe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Yuwu sâmunne nângâŋet. Lok iri sikum pato tatyŋgiap yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâmu otŋetâ hâi hâiŋe otmap. ²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Pusŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ bawe sâmu hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeâk lok iri sikumyeŋe pato tatyŋgiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâmu otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lok nombotŋe iri sikum pato tatyŋgiapŋe yeŋahâlâk nângâmâi. Lok yawuyaye himbimân Anitâhât gotŋan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu nângâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaŋeâmâ himbimâŋat pat otbuap?”

²⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenŋe topŋan dâŋâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâmu lokgât nângân nângânân arinomaihât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokŋe nângâningimâp. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâmu Anitâhât nângân nângânân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yŋgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomgât naŋgat?” Yawu sâop.

²⁸ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ hângânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâmu nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât topyeŋe ya sâmu tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyenŋe otmâ galempongom mannomai. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyŋgimâp ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nângâŋetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunŋe yakât matŋe âilonŋo yŋgimune menomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotŋe yeŋahât nângâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawâŋimunŋe yakât hâmeŋe ningiwuap.

¹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâmu eknongop. “Anitâhât hoŋ bawâŋiŋetâ yakât hâmeŋe yŋgiwuap yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângâŋet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbaŋgiopŋe omoŋânâk nep tuhuŋet sâmu kapiân yâhâ nep lok meyeŋop. ² Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeŋe kina konok konok yŋgiwom,” sâmu nângâŋetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâmu kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yeŋop. ⁴ Yekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetŋetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yŋgiwom.” Yawu sâmu ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatŋetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatŋetâ emelâk emetsâpŋe olop. Emetsâpŋe otmu nep lok nombotŋe âlâ meyekbe sâmu kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâmu âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâmu sâwi. “Lok âlâŋe âi tuhuŋet sâmu ki sâmu ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sâŋetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuŋet,” sâop. Yawu sâmu ari nep tuhuwaŋgiwi.

⁸ Nep tipŋe tuhuŋetâ emetsenŋe potok sâmu nep amboŋe yahatmâ nep loklipŋe yeŋgât galem ya yuwu sâmu ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meŋet.” Yawu sâmu ekuop.

Aiop, galem yaņe nep loklipņe ya ekyongomu gaņetâ baine meyehop yâk yeņgâlembâ topņe katmâ tewetsenņe yingiop. Yingim arim arim aņgoân meyehop ya baine yingiop. ⁹ Yawu otmâ lok emetsâpņe taka âi mewi ya kina konok konok yingiop. ¹⁰ Yawu otmu aņgoân takawi yaņe yekņetâ bâlemu yuwu nâņgâwi. “Nenņe sâam omoņânâk taka âi topņe katsain. Yakât otmâ tewetsenņe pato membâmgât dop.” Yawu nâņgâwi. Yawu nâņgâwi yamâ aņgoân takawi me betņan takawi ya hârohâk dop konohâk yingiop. ¹¹ Dop konohâk yingimu yakât tepyeņan tâlimu nep amboņahât dondâ nâņgâm bâlewanņim yuwu sâam ekuwi. ¹² “Lok nombotņe emetsâpņan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omoņânâk menenekdâ nep tuhumunņe sikopņe irik irik sâam dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâņe mem ge katnenekmâ emetsâpņe takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nâņgâmunņe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâņetâ nep amboņaņe lok hohetyeņan kinmâ sâop ya yuwu sâam ekuop. “Buku, nâņe ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yingiwom sâamune nâņgâņetâ ârândâņ oap. ¹⁴ Yakât otmâ yingian yu miakmâ ariņet. Nâņe yen yingian otmu baine takai ya yingian yuâmâ nine eņgatneâk watmâ yingian. ¹⁵ Nâņe tewetsenņe yu kâsikum yingian yamâ nâhât wahap. Yeņe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeņe nâņgâm bâlenihiai yakât nâņgâmunne ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâamune nâņgâņet. Sâp yiwerenņe nâhâlen biwiyeņaņe kepeim hoņ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topņe topņe yaņe nâhâlen biwiyeņaņe kepeim hoņ banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeņe dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekņe manman kârikņan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuņe mumbuap yakât sâam hoņ bawalipņe ekyongop.

(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)

¹⁷ Yesuņe Yerusalem kapiân yâhâwe sâam nen hoņ bawalipņe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuņe yuwu sâam eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâamune nâņgâņet. Yiwerenņe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunņe lok âlâņe nâņgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeņgât bâtyeņan katnekbup. Bâtyeņan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâam hârenihinomai. ¹⁹ Den sâam hârenihim Roma lok yeņgâlen katneķetâ yâkņe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekņetâ hâhiwin pato nâņgâwom. Otmu benņe howanân nohoņetâ mumbom. Mumune hannohoņetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu yakât kakņan mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâop.

Bukulipnenņe yâk yeņgât hoņ bayinginom.

(Mareko 10:35-45)

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbiņaņe nanyâhâtyetņe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtnē yu nâņgâyitgihât naņgan.” Yawu sâop.

²¹ Sâamu sâop. “Gâ biwihane girawu nâņgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâamu sâop. “Sâp patoen gâņe lohimbi kerek galemnenņe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtnē yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâamu Yakowo yet Yoane yuwu sâam âiyotgop. “Yakât topņe ki nâņgâm denâk sâam yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâņgâwom yawuâk nâņgâromawot me?”

Sâamu sâowot. “Ya âlepņe yat. Umatņe nâņgâwualân net gurâ yawuâk nâņgâromgât naņgait.” Yawu sâowot.

²³ Sâamutâ sâop. “Bonņanâk yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâņgâwom ya yet gurâ yawuâk nâņgâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâņe tânohoņetâ kunlipyeņe mannom yakât Anitâ ikņahâk nâņgâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâam ekyotgomu yakât den pat nâņgâmunņe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâņgâm bâleyitgiwin. ²⁵ Nâņgâm bâleyitgimunņe Yesuņe nâņgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Lok papatolipyeņe nâņgâmai dopņan lohimbi galem yongonęetâ

yâk yengât amutyenjan manmâ hâhiwin kakñan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yeñeâmâ papatolipyenjaney otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansainje nâhât hon bam gam nâ tânohoñetgât ki gewan. Nâñeâmâ lohimbi hon bayingim sârereyekmâ kinmune nohoñetâ mumbom. Mum yan tosayenje pilâyingiwom. Yawu otbomgât awonñane âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe bukulipyenjaney nâñgâyinginetâ yahalâkgât meñetâ huruñ huruñ otmu yâk yengât amutyenjan manno-mai. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe Anitâñe nenekmu ârândânj olâkgât nâñgâm yawuâk bukulipyenje yengât hon bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok senyetñe bok sâsâñe ya hengemyotgop.

(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)

²⁹ Yesunje menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunje lohimbi dondâñe betnenñan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunje lok yâhâp senyetñe bok sâsâñe mâtâp ginñan talowot. Tatmutâ lohimbi yanje “Yesu takap” sâñetâ nâñgâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nâñgânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetñan kinbinje kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikñe sâm halahum tawot? Den nâñgânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâñetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât nanğawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetñe hâreakmu ekdehât nanğait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetñan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betñan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesunje Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi âlâ, kutñe Betepahe sâm, ya Oliwa pumñan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesunje hon bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Kapi tipñe ewapâ tap yan dongi nanñe otmu mâmâñe hikum katyelekñetâ kinsawot ya holañmâ meyelekmâ geromawot. ³ Holañyelekmûtâ lok âlâ me âlâñe yelekmâ âiyotgoñetâmâ yuwu sâm ekyongoromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetñane yu meyelekdehât hângânnotgomu takait. Meyelekmâ arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâm hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ dongi ya holañmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipñe kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmunje kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânñan poropete âlâñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipñe nâñgâñet. Papatolipyenjaney orotmeme yuwu otmâ mansai. Yanjeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakñanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yunjeâmâ yeñe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikñahât nâñgâmu gemap. Yakât otmâ dongi kakñanâk lohotñan ariop.”

Den yawu tap yakât bonñe Yesunje dongi kakñan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kinñitñe orowâk hâruhuakbinje Yesuhât nâñgâñetâ yahatmu yeñe sâñgum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotñaneâmâ âliwahap esenñe hârem yanje lingatmâ ariwi. Lingatñetâ dongi yanje yakât kakñambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotñe hâruhuakbi yanje yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenñe Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâñe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipŋaŋe ekmâ pâràk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtŋe? Me âlâhât nanŋe?”

¹¹ Yawu sâŋetâ lohimbi betŋan sâwiŋe yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Yesu, kapi tipiŋe, kutŋe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ gâtŋe.” Yawu sâwi.

*Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹²⁻¹³ Yawu sâŋetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe donŋi kakŋambâ kionŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋe kâlehen lohimbiŋe senŋe âlâlâ anŋi guŋgi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ anŋi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anŋim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukŋe yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm kakŋan tat tat, tewo, kembâ mem emetŋe tuhum ya kâlehen katŋetâ talop, senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyiŋgim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinŋetâ lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋe otmu lok pareŋe ya yâkâlen arinŋetâ heŋgemyongop. ¹⁵ Heŋgemyongomu naom titipâŋe Yesu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionŋsai yakât herone oain.” Yawu sâŋetâ yan hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyene biane mepaeheksai ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. Yakât kuyiŋgirâ hutuk sâŋet,” yawu sâm Yesu ekuwi.

Sâŋetâ sâop. “Mepaenekŋetâ nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe nimnaom titipâ yeŋgât biwiyenŋan kionŋmu herone otbaŋgiai.”

Den yawu kulemguwi tap yakât bulâŋe yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omoŋ sâmu iwin.

*Lakop sâwaŋgimu hâlâlâŋ sâm kinop.
(Mareko 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Yan imunŋe emet haŋ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunŋe Yesu po waŋgiop. ¹⁹ Po waŋgimu senŋe pilâm lakop âlâ mâtâp ginŋan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetŋe mem nembom sâm gotŋan ari ekmâ kehetŋe âlâ ki kinop. Esenŋaŋak âi omoŋ omoŋ otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetŋe ki kinsap. Esenŋeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetŋe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yaŋak esenŋe gimbaŋguop.

²⁰ Yawu otmu nenŋe ekmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topŋe girawuhât esenŋe in yawu gimbaŋguap.”

²¹ Sâmunŋe sâop. “Sâmune nâŋgâŋet. Biwiyene Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm waŋsan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu mon otnomai. Pumŋe âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giâk” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitguŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu. ²² Yeŋe yu me ya otne sâmamâ angoân biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Anitâhâlen kepeim ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgimu yanâmâ yakât bulâŋe âlepŋe tetemu eknomai.” Yawu sâop.

*Yesuŋe âlâhât sâtgât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.
(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)*

²³ Yawu sâmu eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukņan tatmunņe lohimbi nombotņe yan tatbi ya den pat âlepņe ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnennņe yuwu sâmu âikuwi. “Gâņe oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâmu âikuwi.

²⁴ Sâņetâ sâop. “Âinohoi gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeņe den matņe kâpeknihiņetâ yanâmâ nâņe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topņe ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Yoaneņe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yeņgât sâtgât âi ya tuhuop yakât sâņetâ nâņgâwe.” Yawu sâmu âiyongop.

Yawu sâmu matņe kâpekbaņgine sâmu pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenņe yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâņe âi sâmu waņmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matņe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyeņe ki katbi?” Yawu sâmu den matņe girawu sâmu kâpekbaņginom? Anulaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yeņgât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâņe yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâmu yan nengât nâņgâņetâ bâlewuap. Nâņgâņetâ bâlemu nongomaihât ki ekunom?” Yakât otmâ hâum pâpgum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneņe âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki naņgain.” Sâņetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtgât âi yu tuhum gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbi girawu yaņe Anitâhât den lâuwi.

²⁸ Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtņe yâhâp. Otmu âwâyetņe atañe yuwu sâmu ekuop. “Nan, gâ âinennehen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹ Sâmu sâop, “O, awoņ, nâmâ hâkâņ oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipņe tatmâ yaņak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetņe imiņahâlen ari yawuâk sâmu ekuop. Yawu sâmu imiņe yuwu sâop. “Awoņ, âlepņe ariwom,” sâop. Yamâ benņe pilâm ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtņe âlâņe âwâyetņahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâmu âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atañe âwâyetņahât tem lâuop,” yuwu sâwi.

Sâņetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Yoaneņe manman âlepņe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeņe denņe nâņgâņetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeņe lok nombotņe yekņetâ bâlemu sâmu ge katyeksaî. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok âlâ me âlâņe takesihât tewetsenņe meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotņe lok ihilâk orop manminiwi yaņe orotmemeyene bâleņe ya sâmu tetem bet pilâņetâ yan Yoaneņe toen mem katyehop. Yeņeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyeņe pâlâmņe otmâ yâkât den nâņgâņetâ ki bulâņe otmâp. Yakât otmâ tewetsenņe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyaņe hewewen otmâ kulet sâyiņgim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeņeâmâ Yoanehât den nâņgâņetâ nahat otmu biwiyeņe alitmâ Anitâhât komot bulâņe yan ki torokatsai.

Wain kalam amboņahâlen hâum sâop.

(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)

³³ Otmu yeņgât topyeņe teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nâņgâņet. Lok pato âlâņe wain kâmetņet sâmu nep lok meyeņop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toņe ya mem mendâreņetâ gewuapgât waņga hâwiwi. Otmu emetyeņe tuhuwi. Ya tuhum tiņ pilâņetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetņe puru pato kinop ya amboņe hâruhunihiņet sâmu hoņ bawalipņe yakembâek hâņgânyongomu takawi. ³⁵ Hâņgânyongomu takañetâ nep galemņe katyehop yaņe nombotņe yongom watyekbi, yâhâ nombotņeâmâ kâtņe yongonjetâ muwi. ³⁶ Benņe sâp âlâen hâņgânyongomu takañetâ nombotņe yongonjetâ muwi. Yâhâ nombotņeâmâ watyekņetâ purik sâmu amboņahâlen ariwi. ³⁷ Ariņetâ amboņe den pat ya nâņgâm yuwu nâņgâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine

hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nângâop. ³⁸ Biwiñañe yawu nângâm ikñe nanñe hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonnenñe ikñe nanñañe takap. Âwânñe mumu yan kalam yuâmâ yâkñe ambokumapgât kumunñe muâk. Kumunñe mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâw kum kekae topñehen pilâñetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matñe sâñetâ nângâwe.

⁴⁰ Yawu otñetâ âi ambonñe ya girawu otbuap?” Yawu sâw âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otñetâmâ âi ambonñe yañe taka yongomu muñetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenñan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwangim honñ bawanñinomai.” Yawu sâwi.

⁴² Sâñetâ sâop. “Anitânñe hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlânñe yuwu kulemguop ya yeñe ki mon sâlikum nângâmai.

“Nep lokñe nak âlâ ekmâ bâleñe sâw mem ketetbi. Bâleñe sâw mem ketetbi ya Anitânñe lâum kânângâmu kuhupin kârikñe otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiñe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patonñe nângâmu teteap. Ekmunñe sâtñe oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemguop tap.

⁴³ Den sâop yakât bulânñe yiwerenñe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâwumune nângânñet. Yeñe nâhât nângânñetâ gemu hâkânñ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbî meyekmune nâhâlen biwi nângân nângânñenñe kepeim manñetâ kunyene pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlânñe kuhupin yu ekmâ betbanñinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuñe putuk sâw kionñmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâwu yuwu sâw alahuwi. “Bâe, nenñe haonñmâ ârândânñ Yesu betbanñimain. Yakât otmâ Anitânñe nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâw alahum nângânñetâ bâleop. ⁴⁶ Nângânñetâ bâlemu Yesu mem pâi emetñan katne sâw otbî yamâ yuwu nângâwi. “Lohimbî, sesenñâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansainñe yuwu nanñai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nângâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetñan katne sâw otbî ya gorâyinñimu pilâwi.

22

*Lok kutdâ âlâhât nanñañe imbi miop yan hâum sâop.
(Luka 14:16-24)*

¹ Yesuñe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenñe ya yuwu sâw ekyongop. ² “Anitânñe tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât topñe yuwu tap. Lok kutdâ mansai yenñâlen hâum sâwumune nângânñet. Lok kutdâ âlâhât nanñañe imbi membe sâw sonñgo bau otmu sot kâlê topñe topñe um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanñañe imbi membe sâwu yan âwânñañe honñ bawalipñe nombotñe yuwu sâw hângânnyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenñe meyekñetâ takanñet.” Yawu sâop. Yawu sâw hângânnyongomu ari ekyongonñetâ ki takawi.

⁴ Yawu otñetâ âlâkuâk honñ bawalipñe nombotñe yuwu sâw hângânnyongomu ariwi. “Anoân bukulipyenñe hângânnyongomune ari ekyongonñetâ ki takai ya yeñe âlâkuâk ari yuwu sâw ekyongonñet. “Yen nângânñet. Sonñgo bau otmu sot kâlê yamâ emelâk mem dinñan tuhumunñe tap. Yakât takanñetâ nanñañe imbi membuap yakât heronñe otmâ nenom.” Yawu sâw ekyongonñet,” sâw hângânnyongomu ariwi.

⁵ Hângânnyongomu honñ bawalipñañe yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonñetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopñan dopñan ariwi. Nombotñe kalamânñenñe nep tuhuakne sâw ariwi. Yâhâ nombotñañeâmâ bisinisi tuhuakne sâw ariwi. Nombotñe ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotñañeâmâ lok kutdânñe honñ bawalipñe hângânnyongomu den mem ariwi ya yongonñetâ muwi.

⁷ Yawu otjetâ lok kutdâ yaŋe den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipŋe hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenânâk yongom itit kiom bâleŋe tuhuyiŋgiwi. ⁸ Otmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Bukulipnennâŋe hâkâŋ otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâlê emelâk um katjetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom. ⁹ Hângânyongomune mâtâp kunŋan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâŋ oai ya ekyongonjetâ taka sot yu nenjet.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu sâŋ ekyongom hângânyongomu hoŋ bawalipŋe den sâop yawuâk mâtâp kunŋan yâhâm gem lohimbi âlepŋe bâleŋe ya ekyongowi. Ekyongonjetâ taka lok imbi miop ya âwâŋahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yaŋe lohimbi takawi ya yekbe sâŋ emet kâlêhen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtŋe lok âlâŋe sâŋgum tok sâsâŋe latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewanŋim yuwu sâŋ ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nannâŋe imbi membe sâŋ otmu sâŋgum tok sâsâŋe latmâ taka tat? Ya ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matŋe sâwehât nângâmu umatŋe otmu anulakmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe lok yu kâiŋe bânŋe nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâŋjetâ giâk. Pilâŋjetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâŋ ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topŋe yuwu sâŋmune nângâŋet. Anitâŋeâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâŋ oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâŋe yâkâlen biwiyenâŋe kepeim manŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mannomai.” Yawu sâop.

*Anitâhât pat sâŋ yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.
(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)*

¹⁵ Den ya sâŋ tin pilâmu Parisaio yeŋeâk pereŋ pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuŋeâmâ nengât topnenŋe miap. Yakât nângâmunŋe bâleap. Yakât benŋe girawu otmâ sâmunŋe Roma tembe lâuŋe Yesu mem ari pâi emetŋan katŋet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâŋ hoŋ bawalipyenŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesu âikuŋetâ sâŋ tâpikgumu topŋe mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanŋain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiŋe nângâhihiŋetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâŋe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâŋe uwawapŋe bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnenŋe mansap, kutŋe sisa sâŋ, yâhâmâ haonmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ ya waŋmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sâŋetâ biwiyenŋe ekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋe nâhâitŋe sâŋ tâpikguwuap sâŋ âinohoi me? Yenâmâ nimbilamyenŋe boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanŋe mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanŋe yu ekŋet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutŋe kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâŋ, yâkât umutŋe yakâ.”

Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâŋ katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâŋ katŋetâ tatmap yâk waŋnomai.” ²² Yawu sâŋ ekyongomu nângâŋetâ sâtŋe otmu pilâm yahatmâ ariwi.

*Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)*

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkŋe yakât topŋe nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâŋ ekuwi. ²⁴ “Bawapi, angoân Mosenŋe den kulempuop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewanŋimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋeŋe yâkât kambut ya galemŋum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemguop tap. Yakât topŋe sâŋ eknongohât yuwu sâmunŋe nâŋgâ.²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayeŋe kunŋaŋe imbi âlâ memu imbiŋaŋe naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop.²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap?” Yawu sâŋ âikuwi.

²⁹ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemguwu yakât topŋe yeŋe ki nanŋai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbaŋgiap yakât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai.³⁰ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipŋaŋe ki miakmai ya yeŋgât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai.³¹ Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet.³² Emelâk Anitâŋe yuwu sâŋ Mose ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeŋgât kunyene tatmâ gaman.” Yawu kulemguop.

Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâŋ sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunneneŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâŋmune lohimbi yan kinbiŋe den ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop.

*Mosehât girem den girawu yaŋe kun kunŋe oap?
(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)*

³⁴ Otmu Sarukaioŋe Yesuhât den matŋe sâŋe sâŋ hâum pâpgum pilâwi yakât den pat Parisaioŋe nâŋgâŋetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi.³⁵ Ari yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopŋe yahalop. Yahatmâ Yesuŋe den sâŋ hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâŋ âikuop.³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap?”

³⁷ Sâŋmune sâop. “Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nâŋgâŋet. Nengât Kutdânenŋe yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nâŋgâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yuŋe kunŋe oap.³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuŋeâmâ kunŋe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâŋe manbiŋe den yâhâp yukât nâŋgâm den topŋe topŋe kulemguwu.”

*Dawitihât senâmbâ gâtŋe yakât sâŋ Yesuŋe Parisaio âiyongop.
(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)*

⁴¹ Yawu sâŋ benŋe purik pilâm yuwu sâŋ âiyongop.⁴² “Anitâŋe hâŋgâŋgumu gewuap. Yakât topŋe girawu nanŋai?”

Sâŋmune sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâŋahât Heakŋe Dawiti mâmâŋe otbaŋgimu den kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâŋe nâhât patone yuwu sâŋ ekuop. “Gâŋe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiŋe den yawu sâop yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgâŋgumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi

ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâm âiyongomu matŋe kâpekbaŋgine sâm hâum pâpgum pilâm gem itoŋ galaŋ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesuŋe lohimbi nombotŋe otmu hoŋ bawalipŋe nen yuwu sâm eknongop. ²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenŋe kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenŋe yâk yengât amutgen manmunŋe yu ya otŋetgât den undipŋe topŋe topŋe sâm ningimai yamâ yeŋe gurâ denyenŋe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkŋe otmai memai yawu ki otnom. Yâkŋe den sâm ningimai yan umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilânehât ki tânnongomai. ⁵ Nenŋe nâŋgâyŋimunŋe yahalâkgât nengât sennenŋan kinmâ orotmeme topŋe topŋe yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyenŋan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipŋe kâkâlep, senŋe âlâlâ hâmeŋe pato, mânunakŋetâ holuŋ holuŋ sâmu miti emetŋan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetŋan yâhâ lohimbi senyenŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nâŋgâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipnaŋe nekŋetâ yahatmu mepaenekŋetgât nâŋgânomai otmuâmâ yakât nâŋgâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyeŋe mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyenŋe mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenŋe mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenŋe, me awoŋnenŋe Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awoŋnenŋe ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topŋeâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtŋe lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu lohimbi hoŋ bayŋgiwuap ya yengât Anitâŋe nâŋgâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatbuap ya yengât Anitâŋe nâŋgâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benŋe Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeŋeâmâ topyeŋe kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nâŋgâmai. Yeŋeâmâ lohimbi nombotŋe bulâŋanâk Anitâŋe tihitnenŋe olâkgât nâŋgâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyŋimai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune bâleapgât yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteyŋgiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyenâmbâ watyekmâ senŋe âlâlâyeŋe kombo meyiŋgimai. Yawu otmâ lohimbi senyenŋan topyeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkŋe. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe kâpekyŋgiwuap.

¹⁵ Otmu yeŋeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekŋetâ yengâlen torokatmâ denyenŋe lâum manmai. Yâhâ yeŋeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yengât den lâum mansai yaŋe gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋeâmâ opon kâmbukŋahât gahatŋan kinmâ den hikumai yamâ bonŋe bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliŋak tuhuwi yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ topŋe nâŋgâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Girawuyakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Kondo me senŋe âlâlâ yakât me opon

kâmbukņe kâlehen kondo me senņe âlâlâ katņetâ tatmap yakât? Yeņe gurâ yakât topņe ki nanņai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeņe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotņe opon kâmbukņahât alata gotņan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonņe bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denņe bia. Yâhâ yâkņe hotom une sâm alata gotņan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yaņeâmâ bulâņe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁹ Yawu sâm nâņgâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâņet. Girawu yakât nâņgâņetâ yahatmap? Senņe âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeņe yakât topņe nâņgâm hâum pâpğuai yakât sâmunne nâņgâņet. ²⁰ Lohimbi nombotņe hotom une sâm alata gotņan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yaņeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topņe yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukņan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukņahât ki hikumai. Opon kâmbukņahât amboņe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senņan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenņe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboņe Anitâ yâkât senņan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeņeâmâ topņe ya nâņgâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeņeâmâ wahap tâņât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyeņan konok ya mem Anitâhât pat kuwanņimai. Yâhâ Anitâhât den nombotņe umatņe pato ekyongomu kulemgui yamâ lonņaemai. Lonņaem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeņgât den sâm hâreyiņimai yan Anitâņe nâņgâmu ârândâņ olâkgât ki nâņgâmai. Yawu otmâ den tâņ tâņâk ki sâm hâreyiņimai. Otmu buku nombotņe yeņgât weyeņe ki nâņgâm tânyongomai. Otmu biwiyeņe Anitâhâlenâk ki katņetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâņe matņe umatņe yiņgiwuap. ²⁴ Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotņe senyeņe bok sâsâņe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopņeâk yeņe Anitâhât den bulâņe ya betbaņgim den tâņât tâņât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matņe umatņe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyene yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâņe aman mem hâkņeâk pirimu biwiņan sot wahapņe yawuâk tatbuap. Yakât dopņeâk yeņe bukulipyene yekņetâ yahalâkgât hâkyeņeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleņe, me nâņgâm bâle, me orotmemeyene kiņgoņ ya biwiyeņe nâņgâmai. Yawu nâņgâņetâ yaņe mem bâleņe tuhuyekmap. Yeņgât topyeņe yawu tap yamâ ki eņakmâ nanņanņimai. ²⁶ Biwiyeņan yawu tap gârâmâ anņoân yeņe biwi nâņgân nâņgânyeņe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nâņgâņetâ tâņât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerene umatņe teteyiņimay yu wangim umatņe pato witgumâk teteyiņgiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yeņgât topyeņe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihyekmain ya yeņgât sum kakņanâmâ awu tawu kâmetmunņe baņbaņ sâm sekņe âlepņe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewaņ yaņe ololoņ sâm kinmap. Yeņgât biwi nâņgân nâņgânyeņe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeņeâmâ hâkyeņe piriakņetâ salek olâkgâlâk nâņgâmai. Yamâ biwiyeņanâmâ nane gorewaņ yawu yaņe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yeņgât biwi nâņgân nâņgânyeņan Anitâhât den bulâņe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâņe mem purik pilâyiņgimu matņe umatņe menomai.

Parisaioņe matņe umatņe menomai.

(Luka 11:47-51)

²⁹ Otmu yeņeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotņe âilongo lonņo manmâ gam muwi ya yeņgât sumân awu tawu kâmetmunņe baņbaņ sâm sekņe âlepņe otmâ imap.” ³⁰ Yawu sâm yaņak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe, anņoânâk tâmbâlipnenņe manbiân yan nenņe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai. ³¹ Yakât

yuwu sâmunne nângânet. Emelâk tâmbâlipyenane poropete yongonetâ muwi ya yengât yuwu sâmai. “Nenne tâmbâlipnenne yengât sen mansain.” Yawu sâmai. ³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyenane otminiwi yakât Anitâne matne umatne yingiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyenane orotmeme bâlene otminiwi ya yeje yawuâk torokatmâ mansai yakât matne umatne dondâ yingiwuap. Yamâ yeje wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulânjanâk teteyingiwuap.

³⁴ Otmu topyene teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoj bawalipne nombotne âi sâm yingimune yengâlen taka Anitâhât topne kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeje nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotneâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotneâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknetâ tiok taok otmâ arim kinnomai. ³⁵ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâne ikne hoj bawalipne hângânyongomu denne lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenane nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopne ya yeje menomaiâk. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embânân topne katmâ tâmbâlipyenane lok âlâ, kutne Awe sâm, ya kuñetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutne Sekaraia, yamâ opon kâmbukñan hotom um bam gam kinmu yanâk kuñetâ muop. ³⁶ Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonetâ muwi yakât huhopne yen gurâ umatne menomaiâk.

*Yesune Yerusalem kapi ambolipne mem ikñan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)*

³⁷ Bâe, Yerusalem kapi ambolipne yengât topyene yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitâne ikne hoj bawalipne hângânyongomu takanetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânane kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manjetgât sâman. Yamâ yeje nâhât hâkâñ otmâ mansai. ³⁸ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipyenane taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumñanak kinbuap. ³⁹ Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benne sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenne tihitnenne otbe sâm mat hângângohomu taka. Yakât otmâ biwinenñane herone pato nanñain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesune yawu sâop.

24

*Kasalipyenane taka opon kâmbukne huhum iton galan menomai.
(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)*

¹ Yesune menenekmu opon kâmbukne pilâm ge kambenenne kakñambâ olelem ekmunne âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukne pato nandoroñe yu ekmunne âilonço oap. Yakât gâne ekdâ girawu oap? Ya sârâ nângâne.”

² Sâmunne yuwu sâm ekngop. “Opon kâmbukne yu eknetâ âilonço lonço oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenane taka huhum gahaem senne âlâlâ kâlehen tap yu mem iton galan tuhonomai.” Yawu sâop.

*Umatne topne topne teteyingiwuap yakât Yesune sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)*

³ Yawu sâm ekngomomu nenne pumne âlâ, kutne Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukñahât den ekngogoat yakât bulâne sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâne âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunne keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

⁴⁻⁵ Sâmunne sâop. “Lok nombotñane taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongonetâ lohimbi dondâne

denyeŋe nâŋgâm lohotŋe otmâ yâk yeŋgâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeŋgât biwiyenjan kionjetâ denyeŋe nâŋgâm yâk yeŋgâlen torokatmaihât galemyeŋe oraŋgim man-nomai. ⁶⁻⁸ Otmu kuk kapam topŋe topŋe tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyinŋiwuap. Yawu otmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, emet inânŋan Yesuŋe eknongop yakât bulâŋe teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâŋe embâŋân sâŋ kalop.” Yawu nâŋgâm imbiâk nâhâitŋe “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nâŋgânomai. Anŋoân lohimbi hânŋan kulemŋan hânŋe mansai dondâhâlâkŋe kasa oraŋgim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososon membuap. Yawu otmu umatŋe topŋe topŋe tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgânet. Imbilipyenŋe naom mene sâŋ hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyeŋe sânduk sâŋap. Yakât dopŋeâk umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât kakŋan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

⁹ Yâhâ mitihât kasaŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgânetâ nahat otmâ hakyenjan sâŋ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotŋe yongonjetâ munomai. ¹⁰ Otmu hilipnongomai sâŋ yen nombotŋeŋe kinŋityenjahât otmâ topyeŋe kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionakmâ betyeŋehen kionmâ kasa oraŋginomai.

¹¹ Otmu sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋeŋe yahatmâ yeŋahâlâk nâŋgâm yuwu sâŋ kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâŋe mansain.” Yawu sâŋ kâityongonjetâ lohimbi dondâŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ hiliwahonomai. ¹² Otmu lohimbi nombotŋeŋe bukulipyenŋe otŋetâ bâleâkgât bukulipyenŋe kendâyinŋinjetâ yâk yeŋgâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopŋe yamâ Anitâhât komolân gâtŋe nombotŋe hionakmâ biwiyenŋe pâlâmŋe otmu buku ki oraŋgim mannomai. ¹³ Yawu gârâmâ umatŋe âlâlâ teteyinŋiwuap yan lohimbi nombotŋeŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim sâtŋum mannomai. Yamâ Anitâŋe bulâŋanâk mem manman âlepŋan katyekbuap. ¹⁴ Yâhâ Anitâŋe lohimbi kerek yeŋgât tihityeŋe otbuap yakât den pat âlepŋe ya lohimbiŋe nâŋgânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeinŋetgât yeŋe hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Ekyongonjetâ ârândânŋ otmu Anitâŋe hânŋânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋanŋak kinbuap.

(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)

¹⁵⁻¹⁶ Yesuŋe kapam me âlâlâ umatŋe tetewuap yakât yuwu sâŋ eknongop. “Poropete âlâ, kutŋe Danie sâŋ, yâkŋe umatŋe topŋe topŋe tetewuap yakât emet inânŋan yuwu kulemguop tap.

“Kasalipyenŋe yeŋe lok kutdâ yeŋahât umutŋe lâum opon kâmbukŋan yâhâ kânâŋgânetâ kinbuap.” Yawu kulemguop.

Danieŋe den kulemguop ya nâŋgâm biwiyenjan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenŋe taka yawu otŋetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋeŋe kapi yeŋe pilâm itonŋe galanŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. ¹⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋeŋe gurâ yawuâk sururuk sâŋ ari misiŋguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan yâhâ itâ pareŋe miakne sâŋ yakât ki nâŋgânomai. ¹⁸ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiŋe gurâ âwurem taka emetyenjan iri sikumyeŋe me senŋe âlâlâyeŋe ya miaknehât ki nâŋgânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâŋ hewukŋehen ari misiŋguraknomai.

¹⁹⁻²¹ Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyenŋe to yambu sâpŋan me tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan takamai sâŋ Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyenŋe takanomai yanâmâ umatŋe pato nandoroŋe kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbi katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyenjan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²² Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâŋ kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotŋaŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap.” Yawu sâŋetâ ki nâŋgâyîŋginomai. ²⁴ Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbi bulâŋe yaŋe yâk yengâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyîŋgim mannomai. ²⁵ Yâhâ emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyenŋan katmâ galem oraŋginomai.

²⁶ Yâhâ sâp yan lok nombotŋaŋe den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe hângângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sâŋetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotŋaŋe den mem yuwu sânomai. “Anitâŋe hângângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonŋetâ yâk yengât den ya ki nâŋgânomai.

²⁷ Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm nombotgembâ nombot otmâ haŋ sâmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâ lok bulâŋe hângânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe nâhât laŋinŋe ekmâ topŋe nâŋgânomai. ²⁸ Yâhâ umatŋe âlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topŋe nâŋgâm heŋgenŋunomai.

Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

²⁹ Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmġât emetsenŋe otmu omoŋġât emetsenŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. ³⁰ Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbiŋe ekmâ kâi bât sâsân otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune nekŋetâ sâtŋe otbuap. ³¹ Âwurem gewom yan aŋelone âlâŋe lâmunŋe kunmu aŋelolipne hângânyongomune emetsenŋe gahaŋehen geheŋehen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbi manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuyîŋgimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâġġât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³³ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain. Âwurem gewuapġât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki naŋgain.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp gewom lohimbi kerekŋe yakât ki naŋgai. Otmu aŋelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki naŋgai. Otmu ninak gurâ ki naŋgan. Awoŋne himbim amboŋe ikŋahâk naŋgap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sâsânâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpŋe tâlâhuwup yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân Noaŋe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaŋe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeŋe âi yeŋahâlâk nâŋgâm manbi. Yawu manŋetâ Noaŋeâmâ waŋga

kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâm gulip malap manmâ ganetâ yan Anitâne nângâmu tongelâk pato gemu to niñ niñ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopneâk lohimbi nombotne âlepne mansainâk sâm otjetâ yan Anitâne yâhâpne nâ hângânohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyene tuhun gulip malap mannomai yamâ Anitâne nombotne ya meyekbuap. Nombotne yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotne meyekmâ nombotne pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâene gewom yakât sâp yeñe ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyene sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyinginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sâñ sâñâk takamaihât kapi ambolipne sen galem manmâ emet kapiyene galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopneâk Anitâne hângânohomu âwurem gewom yakât sâp yeñe ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nângânomai.

*Hoñ bawa âlepne bâlene yâk yetgât topyetne
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâpne den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâne kapiñe pilâm kapi kâlepnehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoñ bawañe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâñe nep lok nombotne galemyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yañe âi ya biwiñeñe mem galemyongomu âilonğo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoneñe âwurem taka herone otbañgiwuap. ⁴⁷ Yawu otbañgim galem pato katmu ikne senñe âlâlâne yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nângâñet. Hoñ bawa yañe biwiñeñe yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâne âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiñeñe pâlâmne otmu ki galemyongom henğenğuwuap. Yawu manmâ to kârikne nem biwi hâlim otmu umatne topne topne teteyingiwuap. Yawu otmâ lok bâlene yengâlen torokatmâ ki orotne otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiñeñe pâlâmne otmu patoneñe pârâk sâñ sâñâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesune hâum sâop.

¹ Yesune sâp patoen âwurem gewuawân Anitâne menenekmâ ikñan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâne imbi membuap yakât pat kuwañgiwi. Otmu ya taka membom sâm den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulpne bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbañgiwi. ²⁻⁴ Otmu yâk yengâlen gâtne imbi mome yamâ biwiyene golâek manmâ lambe otmu lambe toñe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmne manbi yakât otmâ lambeyene ya toñe sañ sâop. Otmu lambe toñe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵ Yawu manñetâ sâp kâlêwâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatñetâ omoñ derepñan lok yañe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpgât galemne kinop yañe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwañgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewañgineñet.” ⁷ Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyene toñe orowâk mem manbiñe tipine âlâ sem talop ya meñetâ laninne pato olop. ⁸ Yawu otñetâmâ bukulpneñeñe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toñe bia. Yakât otmâ nombotne gâim ningineñet.” sâm ulityongowi. ⁹ Sâñetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenñanâk miain. Yawu gârâmâ yenjak anğim bero emetnehen ari puluhum miakmâ takañet.”

¹⁰ Yawu sânetâ anjîm bero emetnehen ba ariwi. Ari yaken mannetâ bukulipyenaje ge lok ya penawanjîetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatne mangum sot newi.

¹¹ Nem tatnetâ imbi nombotne ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatne meningirâ kâlehen gane.” ¹² Sânetâ sâop. “Bia, ba arînet. Nâ ki nângâyîngian. Yen wonân gâtne?” Yawu sâw watyehop.

¹³ Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nanjai. Yakât otmâ galemahom heñgenjum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topne
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâne kapi kâlepnehen ariwe sâw âi loklipne yongonmu ganetâ yuwu sâw ekyongop. “Senne âlâlâ tatnihiap yu galemjum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵ Yawu sâw âi loklipne tewetsenne mem dopyenjan âlâku ikniâk ikniâk yîngiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop wanmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop wanmu miop. Bâineâmâ 1000 kina yakât dop wanmu miop. Yawu yîngim yanjak pilâyekmâ ariop. ¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopneâmâ âi topne topne tuhumi yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopne âi topne topne tuhumi 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopne âi ki tuhuop. Yâkneâmâ tewetsenne ya mem itâ hambujan mânunmâ tunju topnan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹ Otmu patoyenaje sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipne tewetsenne yîngiop ya yongonmu ganetâ âlâku ikniâk ikniâk yuwu sâw âiyongop. “Tewetsenne yîngiwan yaje mem âi tuhunetâ amon teteap?” Yawu sâw âi yongop. ²⁰ Yâhâ lok 5000 kina miopneâmâ 5000 kina yâhâpne teteop ya mem ga yuwu sâw ekuop. “Lok pato, gâne 5000 kina nihion yaje mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâw bânjan kalop. ²¹ Bânjan katmu patonaje yuwu sâw ekuop. “Âi mendâ âilonjo oap. Yakât otmâ tepne herone nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwat.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopne ga ekuop. “Lok pato, gâne 2000 kina nihion yaje mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.” ²³ Yawu sâw wanmu sâop. “Âi mendâ âilonjo oap. Yakât otmâ tepne herone nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu arimu lok 1000 miopne ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nângâm heñgenjuan. Gâ lok sâtnje. Lok âlâ me âlâne gâhât nep kâmetnetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sânetâ nângâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kingitnahât otmâ tewetsenne nihion ya biatgihimap sâw itâ hambujan mânunmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâw wanop.

²⁶⁻²⁷ Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk nanjat. Lok âlâ me âlâne nâhât nep kâmetnetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâne tewetsenne gihiwan yu mem kât emetnan katdâ tatmu tewetsenne âlâkuâk teteop mâne gâne mem bânjan katdâ ârândânj otbâp. ²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu nanjan. Bukuhanje 5000 kina mem kinsapne nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhumi gap. Yakât otmâ gâhât bânjambâ 1000 kina yu mem bukuhe wanbom. ²⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâne lok âlâ me âlâ âi sâw yîngimu biwiyenaje kepeim tuhumi yâhâmâ tâtâem mâmâne otyîngimu âilonjoâk tuhumi. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâw yîngimu ki tuhumi yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watnetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesune âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

³¹ Yesune den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otjetâ matne yîngiwom yakât sâwe. Anitâne yâhâpne hângânohomu purik sâw

gewom yanâmâ anjelolipne kerek meyekmune yengât den sâh hâreyinginomgât genom. ³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniņ konohân kinņetâ galemņe hohetyeņan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikņiâk otmu noniņ komot ikņiâk kinnomai. ³³ Nâņe dop yawuâk lohimbi kerek mem ketetyekbom. Nombotņe nine pat mannomai yamâ bonângen katyebom, otmu nombotņe hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyebom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbi Anitâņe hân himbim ki kalowân yan manman kârikņahât pat kuyiņgiop yâhâmâ yuwu sâh ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihiņetâ newan. Me tohât hâņ hâņâk nehop yanâmâ osom nihiņetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senņe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânohowi. Me papatolipnaņe pâi emetņan mem katneķņetâ tatban yan nâhât tepyeņe nâņgâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awoņne tihit amboņaņe manman kârikņan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâh ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâņe den eknongoat yu nâņgâmunņe ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwini? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupņe gekmâ yan buku otgihiwini? ³⁹ Me pâi emetņan talon yan, me kundat umatņe topņe topņe tetehihowân nen yawu tângohowini? Nenâmâ yawu ki otgihiwini nanņain.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sâņetâ sâwom. “Yeņe nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâ geheņe manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiņgiain sâh nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâh ekyongom benņe kanehen kinnomai ya yuwu sâh ekyongowom. “Nâņe sotgât po nihimu manban yan ki um nihiņetâ newan. Me tohât hâņ hâņâk nehop yan ki osom nihiņetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyeņan yâhâ ki katneķbi. Me senņe âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatņe tetenihiop, me pâi emetņan mem katneķņetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâņe emelâk kâlâpgât pat kuyiņgimu tap. Yeņe pilânekmâ Satan otmu hoņ bawalipņe yengâlen torokatmâ orowâk tatņetâ kâlâņe seyekmu hâhiwini nâņgâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâh ekyongomune yâkņe yuwu sâh buiaknomai. “Sâp girawuân gâņe sotgât, me tohât, me senņe âlâlâhât sârâ ki tângohowini? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgeķbin. Me kundat tetehihowân, me pâi emetņan katgeķņetâ talonân yan ki tângohowini? Yakât sârâ nâņgâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâh buiakņetâmâ yuwu sâwom. “Yeņe nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâ geheņe manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiņgiain sâh nâ otnihiwi.” Yawu sâwom. ⁴⁶ Yawu sâh hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâh kinmawân kioņnomai. Yâhâ lohimbi nombotņe nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heroņ maroņ manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuņe den yawu sâh tiņ pilâm benņe girawu tetewaņgiwuap yakât nen hoņ bawalipņe eknongop. ² “Halihu Tihit tihit hombaņ tetemu yanâmâ Anitâņe nanņe bulâņe nâ hâņgânohomu gewan yakât topņe teteâkgât howanân nohom kânâņgâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeņe otmu Yura nengât papatolipnenņe Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunņe mumbuap sâh yakât den hikuwi. ⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kuņetâ mumu lohimbiņe ekņetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunņe mumbuap yakât den hikuwi.

*Imbi âlâne to kukne mem Yesuhât kunjan motelemu giop.
(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)*

⁶ Sâp yanâmâ Yesune menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutne Simon sâam, hâk bâle tetewangimu manminiop ya henjengguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunne imbi âlâne to kukne suk sukne âlâ, hâmeje yahat yahatne, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunjan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoj bawalipnane ekmunne ki ârândâne otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukne suk sukne yu imbiâk mem motelemu kunjan giap. Ya ekmunne ki ârândâne oap. ⁹ Nenne to yu âlepne mem arimunne lok nombotnane puluhunjetâ yakât hâmeje mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunne Yesune nângâmu ki ârândâne otmu yuwu sâop. “Imbi yuneâmâ kulem oap yukât wongât nângânetâ bâleap? Nâne nângâmune âilongo oap. Yakât yuwu sâmunne nângânet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manjetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yune to kukne suk sukne ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Nâhât den pat âlepne yu hânjan kulemnan ari ekyongonomai. Otmu imbi yune kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

*Yurasine Yesu betnehen kionbuapgât sâop.
(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)*

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoj bawalipne kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenje âlâ, kutne Yurasi sâam, yâkne hotom uminiwi yengât kunlipyene yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâam âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matne wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmejeâmâ nenne kât nanne 30 gihinom.” Yawu sâam kât nanne ya wanji. ¹⁶ Wanjetâ miakmâ yakât kakjan girawu otmâ lohotjan menomaihât nângâm manop.

*Yesune hoj bawalipne orop sot newi.
(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)*

¹⁷ Otmu Tihit tihit Homban ya kutne âlâmâ Natik Homban ya tâlâhumu nenne yuwu sâam Yesu âikuwin. “Natik Homban tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâne menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunne orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunne sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâam eknomai. “Nengât bawapinennane yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâne hoj bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâam eknomai.” Yesune den yawu sâam eknongop. ¹⁹ Otmu nenne Yesune sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoj otmu menduhuakmâ sot nem tatmunne yuwu sâam eknongop. ²¹ “Yuwu sâamune nângânet. Yengâlen gâtne lok âlâne betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekbup.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nângâm biwinennane umatne otmu yakât topne nângâne sâam nenne ikniâk ikniâk yuwu sâam âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâam âikumunne yuwu sâam eknongop. “Anitâne sâmu kulemguwi yakât bonne nâhâlen tetemu nohonjetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtne âlâne oto konohân nâ orop sot nendomait yâkne betnehen kionmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matne hâmbâi umatne dondâ membuap. Yakât otmâ mâmânane ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasine âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?”

Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

*Natik newi.**(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)*

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunŋe yanŋak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningim yuwu sâm eknongop. “Yen to yu mem neŋet. ²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe nâhât nâŋgâm den sâm kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâyîŋgiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. ²⁹ Nâ sâp yiwereŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hâŋgânohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ³⁰ Yawu sâm tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanŋim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

*Petoroŋe betbanŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.**(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)*

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemuap ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmune lama yeŋgât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemuap tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilâia hânân ari mambotyîŋim tatmune yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwanŋian,” sâwuap. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

*Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.**(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)*

³⁶ Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe pererŋ pilâm ba awoŋ orop den tipiŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yeŋiâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewanŋiwe sâm olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâm ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâm ekyongom pererŋ pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâm oap yu nâŋgârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombewatmâ ki otbuat. Gike ombeweâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe iŋetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâm ekuop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Nâ yiwereŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki otŋet. ⁴¹ Biwiyeŋeâmâ hewewerŋ oap. Yâhâ wâtyeŋeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâm yâhâpŋe purik sâm ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoŋ, sâp yiwereŋe umatŋe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuapgât dop ki otbuap otmuâmâ nanŋat yawuâk teteâk. Gike ombeweâk watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba hoŋ bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi.

⁴⁴ Yawu otrjetâ kalimbuje âwurem ba den sâop yawuâk sâam ulitguop. ⁴⁵ Âwâne orop den otmutâ pesuk sâamu âwurem ba honj bawalipne mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmne im tai? Emelâk Anitâne yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topne teteâkgât kasalipnane menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bâin, yen yahatmâ enda yeknet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtne betnehen kionsapne taka kinsap. Yakât yahatjetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâam eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnennane lok sesengâlâk hângânyongonetâ bukunenye Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâam takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingâtbân nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâam ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâam ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotnan tânj tânjâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâam parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesune yuwu sâam ekuop. “O bukune, girawu nângâm takat ya âlepne ot.” Yawu sâamu kasalipnane in yawu ga mewî. ⁵¹ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyehâhât honj bawa ya ândâpne nombot topnambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesune ekmu bâlemu yuwu sâam ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matne hâmbâi tewet yujahâk purik sâhîhimapgât ya pilâ.” ⁵³ Gâ nâhât topne ki nanjatgât yawu oat. Nâne âlepne awonje ekumune anjelolipne kinjitne orowâkne tânohonjetgât hângânyongomu ge kasalipne yu yongom watyeknetâ arinomaihât dop tap. ⁵⁴ Yawu gârâmâ awonje ekumune anjelolipne hângânyongomu yawu otbâiâke yamâ iknjak âi sâam nihiop yakât mâtâp manjunjetâ bonje ki tetewuap. Yakât otmâ sâam nihiop ya ârândân olâkgât nanjan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâam kasalipne yuwu sâam ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâatne metne âlâlâ mem takai. Yeje nâhât lok bâleje sâam menekne sâam takai me? Me lok bâleje âlâ kune sâam takai? Ya ekumune bâleap. Hilâm ârândân nâmâ Anitâhât opon kâmbuknan yâhâ den kâsikum yingim gaman. ⁵⁶ Yan bân menekbâi yamâ emet inânjan Anitâne poropetelipne den ekyongomu kulemguwi yakât bulâne âun teteap.” Yawu sâamu ekmunje hâknenje biuk sâamu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâam den haknan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenâmâ kerehâk kinjitnennahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunje Petoroje iknjiâk betyenehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene, kutne Kaipa sâam, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennane menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinjetâ Petoro yâhâmâ emet ginjan tembe lâune emet yakât galem kinbi ya yengât hohetyenan ari kinmâ den girawu hikunomai sâam yakât ândâp katmâ nângâop.

⁵⁹ Ândâp katmâ nângâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunje muâkgât den golâ topne topne gahaem haknan sâwi. ⁶⁰ Yawu otmâ lok dondâne den girawuân hâum sânetâ kunlipyene nângânetâ ârândân otbuap yakât pâpguwi. ⁶¹ Yawu gârâmâ hohetyenan gâtne lok yâhâp yane yahatmâ emelâk Yesune den sâop ya nângâm hilipgum den imbiâk haknan sâowot. “Lok yuneâmâ yuwu sâamu nângâwit. “Anitâhât opon kâmbukne emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpne hilâm kalimbu kâlehen tuhum manjuwom. Lok âlâ me âlâne ki tânohonomai.” Yawu sâop.” Yawu haknan sâmutâ Yesune olotojâk kinop.

⁶² Olotoŋâk kinop yakât Kaipaŋe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâmu ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunŋe yakât matŋe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunŋe ki ârândân oap.” Yawu sâop. ⁶³ Yawu sâmu benŋe Yesuŋe yâhâpŋe olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum sâop. “Bâiŋ witgumâk âihohowe. Anitâ manman ambonahât senŋan âihohowoman yukât matŋe sârâ nâŋgâne. Gâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe ya hâŋgâŋohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

⁶⁴ Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem ge yeŋgât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sâmu Kaipaŋe nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sâŋgum mem duhatmâ bukulpŋe yuwu sâmu ekyongop. “Bâe, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kawenŋan kinbe sâmu oap. Yuâmâ den kâmbukŋe hâlilijŋe yap. Yakât girawu tuhunomgât nanŋai?” Yawu sâmu âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kunetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâmu kundenŋan tâpŋuwi. Tâpŋum gâtŋeŋe sâŋgum âlâ mem senŋe sâhâm kâtâpŋunetâ kinop. Senŋe sâhâm kâtâpŋum ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋeŋe yuwu sâmu âikuwi. ⁶⁸ “Bâiŋ, ândâpŋe âlâŋe huhuap? Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan sâmat. Ya bulâŋe sâmat otmuâmâ yiwereŋe âlâŋe ândâpŋe huhumu eksat yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu sâmu kum senŋan gem mem âlâlâ mâŋgâewi.

Petoroŋe Yesu betbaŋgiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroŋe emet ya hawiŋanâk kinmu hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunyenahât hoŋ bawa imbi âlâŋe ekmâ yuwu sâmu âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiŋe nekmâ nâŋgâmaiâhât Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâŋe den yat yakât ki nanŋan.” ⁷¹ Yawu sâmu pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtŋe yâk orowâk manŋetâ yekman.”

⁷² Yawu sâmu ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâhât senŋan kinmâ yuwu sâmune nâŋgânet. Nâ lok yakât ki nâŋgâwaŋgiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtŋe nanŋain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yeŋgât enŋat ya sârâ nanŋain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksein.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâŋetâ sârereakmâ sâop. “Bâiŋ, âlepŋe Anitâhât senŋan den membom otbuawâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok sâmu tai yuâmâ bulâŋanâk ki nâŋgâwaŋgian.” Yawu sâop. Yawu sâmu oan mâne yanâk gokorok isiop. ⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwaŋgian” sârâ kalimbuŋe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nâŋgâmu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet haŋ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnenŋeŋe Yesu muâkgât sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtŋan kum sâhâm dâim Roma yeŋgât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetŋan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³ Otmu bukunenŋe Yurasinŋe Yesu mumbuapgât den sâm hârewanŋiwi yakât den pat nânŋâmu bâleop. Nânŋâmu bâlemu yâkŋe kât nanŋe 30 wanŋi ya mem sururuk sâm ari yuwu sâm ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosaŋe bia yamâ nânŋe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatŋe mian.” Sâmû sâwi. “Tosa amboŋe. Gikak henŋenŋuwuat.”

⁵ Yawu sâŋetâ nânŋâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenŋe wanŋi ya mem ari opon kâmbukŋan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâm ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe tewetsenŋe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenŋe yuâmâ Yurasinŋe Yesu betŋehen kionŋop yakât hâmeŋe. Yawu gârâmâ yuŋe opon kâmbukŋahât pat sâm katmunŋe ki ârândânŋ otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? ⁷ Yu mem lok âlânŋe amanŋ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepŋehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwi yakât kutŋe yuwu, “Hepŋak puluhuwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutŋe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Otbi yakât bonŋe teteop yamâ emet inânŋan Anitânŋe sâmû poropete âlâ, kutŋe Yeremia sâm, yâkŋe kulemguop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnennŋe lok âlâ muâkgât sâm hârewanŋim yakât kât nanŋe 30 kasaŋe wanŋi. Tewetsenŋe wanŋi ya mem ari lok âlâ amanŋ tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâm Anitânŋe den eknohop.” Yawu sâm kulemguop tap.

Yesuŋe olop miop yakât Pilatoŋe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnennŋe Yesu mem Pilatoŋe sâm hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katŋetâ tatmu Pilatoŋe yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmâi ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmû sâop. “Onŋ, den bulânŋe yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombotŋe yâkât hakŋan sâwi. Hakŋan sâŋetâ den matŋe ki sâop. ¹³ Ki sâm olotoŋâk kinmu Pilatoŋe topŋe nânŋâwe sâm Yesu yuwu sâm âikuop. “Girawu otmâ den sâm tai yakât matŋe ki kâpekyinŋiat?”

¹⁴ Yawu sâm âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtŋe olop.

Yesuŋe kuŋetâ muâkgât Pilatoŋe den sâm hârewanŋiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Otmu Pilatoŋe yuwu nânŋâop. “Lohimbi dondânŋe Yesuhât nânŋâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenŋe nânŋâŋetâ bâlemu yanak muâkgât sâm hârewanŋim nâhâlen mem takai.” Yawu nânŋâm enŋat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiŋe yuwu sâm den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topŋe yuwu. Yesu yamâ tosaŋe bia. Gârâmâ gânŋe ihilâk ki otbanŋiwuat.” Den yawu sâm katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombanŋ ârândânŋâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbine nânŋâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâlene, kutŋe Yesu Barawa sâm, âlâ me âlâ holaŋmu gewuapgât nânŋâm Pilatoŋe lohimbi ya yuwu sâm âiyongop. “Âlâ holaŋmune gewuap? Barawa me Yesu holaŋmune yengâlen giâkgât nanŋai?”

²⁰ Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât kunlipnennŋe lohimbi biwiyenŋan kionŋmâ yuwu sâwi. “Barawa holaŋdâ gemu Yesu kuŋetâ muâk,” sâŋet sâm enŋatyenŋan gewi. ²¹ Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaŋmune giâkgât nanŋai.”

Sâmû sâwi. “Barawa holaŋdâ giâkgât nanŋain.” Sâŋetâ sâop. ²² “Yesu yuâmâ Anitânŋe hânŋangumu giop sâmâi yâkât girawu otbanŋiwomgât nanŋai?”

Sâmû ŋerekŋe berendenŋâk sâwi. “Yâk howanân kum kânânŋâŋetâ muâk.”

²³ Sânetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotnje. Wuân otmu bâleopgât yawu yai?”

Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânângânetâ muâkgât nanngain.”
Yawu sâwi.

²⁴ Yawu sâmu kunyeje kâriknje otjetâ kuk pato tetemap sâmu Pilatoje yahatmâ kinmâ topyeje teteâkgât to osom katmâ senyenânâk bâteje piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâmu oai yamâ yengât tosa. Yune nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyenânâk kinmâ to yu piriakmune neksai.” ²⁵ Sâmu sâwi. “Sâmunje kunjetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândân menenebuap.” Yawu sâmu hârewi.

²⁶ Yawu sâmu hârejetâ Pilatoje sâmu Barawa ya holañetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipje ekyongomu Yesu mem kândâtje lawitjetâ hepjak kin pisilin sâop. Yawu otjetâ Pilatoje hângânyongomu howanân kunjetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

²⁷ Tembe lâulipje Yesu mem ya pilâm emet âlâen katjetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeje nombotje meyekjetâ gawi. ²⁸ Gam Yesuhât hâk katipje tuhumi pilâwanjim hâk katipje kâkâlep, kuriñ takop takop yamâ lok kutdâje mânunjakmâ manminiwi yawuya ya mem mânunbangiwi. ²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâteje metje, hatman yawuyaje mem gongongum lok papato yengât ñerenden ya dop kum kunjan kepeim âlihitbangiwi. Âlihitbangim kapam âlâ bâteje bonângen wañetâ mem gotjan ba senjan gem giriñbangim yuwu sâmu ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanngain.” Yawu sâmu senjan gewi. ³⁰ Senjan gem kundennan tâpguwi. Otmu kapam wañbi yanjak bâtejan hindâm kunjan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâk katipje kuriñ ya mem tuhumi pilâm ikje hâk katipje mânunbangim yanjak mem howanân kum kânângâne sâmu dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³² Ariwi yamâ ikñahâk howanje lâuakmu ariwi yakât otmâ wâteje houñ sâmu lok âlâ, kutje Simon sâmu, yamâ Kirene gâteje ya mem tetem sâwanjetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutje Golihata sâmu, yan ariwi. Kut yakât topñeâmâ “Lok Kunje Hahitje,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuje hâhiwin dondâ nângâmapgât wain to otmu to ñasin bâlene ya orowâk menduhum gâim wañetâ nemu ñasinbangimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipje tuhumi pilâmâmâ ikje howanân kum kânângânetâ kinmu hâk katipje ya mem “Âlâje miakbuap?” sâmu mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhumi kutyene ikñiâk ikñiâk kulemgum amañân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhumi yapâ pepa âlâ meñetâ kut teteop yaje miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakñan in ge tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunjan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutje Yesu. Yâhâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâmu kulemguwi. ³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâumu kânângâyelekjetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbim nombotje mâtâp ya watmâ howan hâlâñmâ arim takawije Yesu ekmâ lauyeje butelim yuwu sâwi. ⁴⁰ “Gâje emelâk yuwu sârâ nângâwin. “Opon kâmbukje yamâ ñaje liakum hilâm kalimbu biwiñan tuhumi manguwom,” yawu sârâ nângâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâmu kâpehâkmâ ge. Gerâ yanâmâ nenje “O, Anitâhât nanje bulâje” sânom.” Yawu sâwi.

⁴¹ Yawu sânetâ benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikumi ningiminiwiñe senjan gem lohimbim kinbi ya yuwu sâmu ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yune lok nombotje tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikñeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu

eknom otmuâmâ biwinenŋe yâkâlen katmâ tem lâuwanŋinom. Yâhâ ki kêpehaktmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom. ⁴³Yawu otmâmâ ikŋak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikŋahât yawu sâop. Gârâmâ bâiŋ Anitâŋe tângumu howanâmbâ kêpehaktmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴Yawu sâm senŋan gem kinŋetâ yanâk lok bâleŋe yotgom kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senŋan giowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵Otmu hilâm kêrikŋan, 12 kilok olop yan Anitâŋe nâŋgâmu emetsenŋe bok sâmu omoŋ sahapop. ⁴⁶Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuŋe kândâtŋe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topŋe yuwu. “O, Awonŋ, wongât nâŋgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

⁴⁷Otmu lok nombotŋaŋe nâŋgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ⁴⁸Yawu sâŋetâ hohetyenŋan gâtŋe âlâŋe sururuk sâm ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pân pân kepeim wain to bâleŋe yan katmâ mem yâhâ Yesuŋe niâkgât lauŋan kalop. ⁴⁹Yawu otmu bukulipŋaŋe yuwu sâm ekuwi. “Pilâ. Eliaŋe himbimâmbâ ge tânguâkgât nâŋgâm kutŋe kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi.

⁵⁰Yawu sâm kinŋetâ Yesuŋe kêrikŋeâk halahum yaŋak bâiŋe kambiamŋe tok sâmu muop.

⁵¹Otmu emelâk lohimbî inŋaŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâm sâŋgum kâlep pato hikunŋetâ ya kâtâpŋuminiop. Sâŋgum yaŋe pânjambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop. Yawu otmu mososoŋ pato miop. ⁵²Mososoŋ pato memu yan hân orotok sâmu lohimbî nombotŋaŋe emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum aŋ sâm kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaŋe ari Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan kapi ambolipŋe orowâk eŋakbi.

⁵⁴Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâŋmâ kinbiŋe mososoŋ pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe.” Yawu sâwi.

⁵⁵Otmu imbi nombotŋe yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât hoŋ baminiwi yamâ kutyeŋe yuwu. ⁵⁶Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtŋe, âlâmâ Mariahât nambeŋe Yakowo yet Yose mâmâyetŋe, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetŋe.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷Emet ŋiŋ sâmu yan lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkât iri sikumŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop. ⁵⁸Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewaŋgiop. Tetewaŋgimu lauŋan mem tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waŋbi. ⁵⁹⁻⁶⁰Mem waŋetâ bukulipŋe orop Yesu lâum ari kât mâtâpŋe âlâ dikiŋ yawuya emelâk Yosepŋe yan hannohonomai sâmu nanlipŋaŋe kât mâtâpŋe kusânâmâ mem tiŋgâloneŋetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâŋgum kaok âiŋe yaŋe katipgum kâlehen lâum ba katŋetâ talop. Katŋetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop. ⁶¹Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboŋe otmu nambeŋe Yakowo yet Yose mâmâyetŋaŋe yan ge tatmâ we bâle nâŋgâm talowot.

Tembe lâu katyekŋetâ galem kinbi.

⁶²Otmu emet haŋ sâmu, tatmâ nâŋgâminiwin sâp yakât omoŋânâk hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe otmu Parisaio yaŋe Pilatohâlen ariwi. ⁶³Ari yuwu sâm ekuwi.

“Patonenje, den tipije sâmunje nângâ. Yesu lok perâk yaŋe emelâk den âlâ yuwu sâop ya nanġat. “Nâ nohoŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu nanġain. Yawu gârâmâ hoŋ bawalipŋaŋe lâum ari âlâengen misinġutŋetâ tatmu den imbiâk yuwu sâm lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuŋambâ yahatsap.” Yawu sâm kâityongom aŋgoân yakât nângâŋetâ yahalop ya witgum torokatŋetâ umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaihât gâŋe tembe lâu nombotŋe katyekdâ ari sum yakât galemŋe kinŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât nanġain.” Yawu sâm ekuwi.

⁶⁵ Sâŋetâ sâop. “Bâiŋ nâhât tembe lâu meyekŋetâ ari sum galemġum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmu tembe lâulipŋe meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpŋe maŋguop ya ekmâ denġop kutakum mem ġinŋan katŋetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukulipŋaŋe tuhum ġik beretek pilâm kâlehen yâhâmaihât Sisahât towat denġowân katbi. Denġowân katmâ tembe lâu galem katyekŋetâ kinŋetâ âwurewi.

28

Yesuŋe mumuŋambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet haŋ sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtŋe otmu nambenje orowâk sumângen ariowot. ² Arimutâ yanâk mososŋ pato memu aŋelo âlâ hâk katipŋe kaok bolan bolan yaŋe himbimâmbâ pârâk sânsânâk ġiop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulipŋaŋe lâum hâpunŋetâ ba sum mâtâpŋe maŋguop ya yâkŋe lâum hâpunmâ pilâm kakŋan yâhâ talop. ³ Otmu aŋelo yakât kundenŋaŋe laŋinŋe dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakŋan ge tatmu ekmâ tembe lâu yaŋe umutyenje arimu kâi bâtyenje sân sân sâm derepyongop. ⁵ Yawu otmâ aŋelone imbi yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Yet kinġityetŋahât ki otset. Yetŋe Yesu howanân kuwi ya ekde sâm takawot ya nanġan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuŋambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nângâm in yawu âwurem ari hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongoromawot. “Kutdânenŋaŋe emelâk mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ariŋetâ penanġinomai.” Yawu sâm ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nângâm koahowot yamâ biwiyetŋe herone pato nângâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoŋ bawalipŋe yenġâlen ariowot. ⁹ Arimutâ Yesuŋe mâtâwân teteyitġim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nângâm mepa sanġan otbaŋgiowot. ¹⁰ Yawu otbaŋġimutâ yuwu sâop. “Yet ki nângâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoŋ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambot-nihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yaŋe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemŋe kinbiŋe sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yenġât kunlipyene kulem teteop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonŋetâ opon kâmbukŋahât galemlipyene orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yaŋe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenŋe hâmenje pato yinġim “den golâ yuwu sânomai,” sâm enġatyenjan ġewi. ¹³ “Nen omoŋ derep kâmbukŋan aman pâlâmŋe imunŋe Yesu hoŋ bawalipŋaŋe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatoŋe den yu nângâm hilipyongomapġât nenŋe sârereyekmâ topŋe yu kurihinom. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâm hâmenje yinġinŋetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwerenje yu Yura kapi ambolipŋaŋe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuŋe den bâiŋe sâŋ ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuŋe pumŋe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin.

¹⁷ Menduhuakmâ kinmunŋe Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nâŋgâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe ekmâ enŋat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuŋe gotnenŋan ga kinmâ yuwu sâŋ eknongop. “Anitâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe, ehekŋe ki ehekŋe kerek yengât kunyene tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yingim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbi kâsikum yinginetâ nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yene nengât kulân lohimbi toen mem katyekŋetâ nenŋe tihityeŋe otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâŋe yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan ya kerehâk kâsikum yinginetâ biwiyeŋaŋe tinâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândânŋ mâmâŋe otyingimune nâ orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penanŋiaknom.” Yawu sâŋ den bâiŋe eknongop. Bâiŋ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepņe Marekoņe kulemguop.

Yoaneņe âi topņe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanņe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepņe yakât topņe ya yuwu. ² Poropete âlâ, kutņe Yesaia sâam, Anitâņe yuwu sâam ekumu kulemguop.

“Anitâņe nanņe yuwu sâam ekuop. “Nine hoņ bawa âlâ ekum hângângumune kulet sâam ari mâtâp meņgihiwuap.” Yawu sâam nanņe ekuop.”

³ Yawu sâamâmâ torokatmâ mâtâp mewangiwiuap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâam ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitijet. Otmu mâtâp mewangiņet. Otmu uk sâam huruņ sâam, pumņe lauņe yamâ kum kilikmâ mem ârândâņ merândâņ tuhuņetâ ya talâk.”

Yawu sâam ekyongop.” Yesaianņe den yawu kulemguop tap yakât bulâņe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneņe lohimbi toen katyekbe sâam yakât topņe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâņe yâk ekne sâam ariņetâ yuwu sâam ekyongop. “Orotmemeyeņe kiņgoņ âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbaņgiņetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâņe tosayeņe pilâyiņgiwuap.” Yawu sâam ekyongop.

⁵ Yawu sâamu ya nâņgâm hân pato âlâ, kutņe Yuraia sâam, ya ambolipņe otmu kapi âlâ, kutņe Yerusalem sâam, ya ambolipņe kiņgitņe orowâkņe yâkâlen ari orotmemeyeņe bâleņe ya kerehâk sâam tetetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneņe hâk katipņe yamâ soņgo âlâ, kutņe kamele sâam, yakât somotņe mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkņe let yawu pâņan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, neņgopdâ, me goņgaraņ yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtņe pato tatbaņgiap. Nâmâ lok tâņât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâņe yâkât itâkat kâpekâmâ golewaņgiwomgât dop ki tap. Otmu tâņguwomgât dop gurâ ki tap. Nâņeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yeņe orotmemeyeņe bâleņe betbaņgiņetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyeņe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hângângumu ge mâmâņe otyiņgiwuap. Mâmâņe otyiņgimu manman bulâņe mannomai.” Yoaneņe Kutdâhât nâņgâm yawu sâam ekyongop.

Yoaneņe Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuņe kapi âlâ, kutņe Nasaret sâam, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâam Yoran to giņjehen ariop. Yan arimu Yoaneņe mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâroņ sâamu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâņe otbaņgiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmâ Anitâņe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaņe gâhâlâk nâņgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakņan Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Yesu hângângumu hewukņe kârikņe lok ki manmaiângen ariop. ¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleņe yeņgât kunyeņe, kutņe Satan sâam, yâkņe Yesuhât biwiņahât topņe ekmâ nâņgâwe

sâm olop. Yawu otmu yakât kakrjan Anitâne anjelolipne hângânyongomu ge Yesuhât tihitne otmâ tânguwi.

Yesuñe âi topne kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakrjan Yoane mem pâi emetnan katnetâ talop yakât den pat Yesuñe nângâop. Ya nângâmâmâ nep topne katbe sâm âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâne tihitnenne otmap yakât den pat yuwu sâm ekyongop. ¹⁵ “Anitâne tihitnenne otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeñe orotmemeyene bâlene betbangim den pat âlepne ekyongoan yukâlâk nângâm mem mete tuhumm manjet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe honj bawalipne imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginñan ari imi ata yâhâp yelehopp. Kutyetne Anderea yet Simon. Yâhâmâ inñan mem dâire sâm dengân tânâmñan ba inñan itâne pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekmâ yuwu sâm ekyotgopp. ¹⁷ “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerene inñan dâim mansawot. Gârâmâ nâne meyelek-mune nâhât wâtñan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâm ekyotgopp. ¹⁸ Yawu sâmu yanâk senne âlâlâ yetne pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹ Yapâ ari lok âlâ, kutne Yeweraio sâm, yâkât nanyâhâtne, kutyetne Yakowo yet Yoane orowâk kinnetâ yehopp. Otmu Yeweraioñe âi lok meyekmu orowâk wanjaen tatmâ inñan itâne hâreahopp ya gârem tatbi. Gârem tatnetâ yekmâ yan nanyâhâtne yotgonopp. ²⁰ Yotgonmu nângâm âwâyetne otmu âi loklipne pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuñe weke bâlene watmu gaiakmâ ariopp.

(Luka 4:31-37)

²¹ Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manjetâ Yura nengât tatmâ nângâ nângâ sâp yan Yesuñe miti emetnan kapi ambolipne orowâk menduhuaknetâ Anitâhât topne sâm ekyongopp. ²² Ekyongomu nângâñetâ bonne otmu biwiyenane herone otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainne den sâmai ya nângâmunne porapp otmap. Yâhâ lok yuñeâmâ den eknongopp yu nângâmunne âlâ kândâkdâ oapp.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâm kinnetâ lok âlâ weke bâleneñe mem mângâemu manminiopp yan miti emetnan yâhâopp. Yâhâmu weke bâleneñe biwi nângân nângânne mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâopp. ²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret ambonne. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnhowe sâm takat me? Gâhât topge nanñan. Gâmâ, Anitâhât nanne bulâne mansat. Otmu Anitâne hângângohomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâopp.

²⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwanjiopp. “Kâmbukne. Gâ gaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâmu weke bâlene yan gaiakmâ ba arimu lok ya senne gâwân gâwân sâmu laune barakñajak pato otmâ ge iopp. ²⁷ Yawu otmâ ge imu lohimbî miti emetnan tatbiñe eknetâ sâtne otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, girawu? Ki orotne oapp. Wâtne pato tatbangiap yakât otmâ weke bâlene sâwanjimu denne lâum gaiakmâ ba arapp.” Yawu sâwi. ²⁸ Yâkât den pat ya sâñetâ Galilaia hân nombot nombot huhum linjarakmâ ariopp.

Yesuñe sâmu Petoro hewunne âlepne olop.

(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹ Yesuñe miti emetnambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunne hâkne kâlâp otmu im talopp. ³⁰ Yesuñe kâlehen yâhâmu emelan tatbiñe mesek kuopp yakât topne ekuwi. ³¹ Ekuñetâ mândemu yahatmu yanâk hâkne sânduk sâopp. Hâkne sânduk sâmu emetsenne purik sâowân sot um yinjiopp.

³²⁻³³ Sot um yingimu nem tatnetâ omoŋ olop. Omoŋ otmu yan kapi ya ambolipŋaŋe lohimbi kundat yongop otmu weke bâleŋaŋe mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotŋanâk menduhuakmâ kinbi. ³⁴ Menduhuakmâ kinnetâ Yesuŋe kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya sâmu âlepŋe otbi. Otmu weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topŋe ekmâ nâŋgâwi. Ya lohimbi sâm tetem ekyongonetâ nâŋgâmai sâm kuyiŋgiop. Otmu omoŋ sâmu kapi yan iwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongop.

(Luka 4:42-44)

³⁵ Otmu emet engatŋe nâŋgâm Yesuŋe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulipŋe orop yahatmâ pâinnetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâm pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi.

³⁷ Ari ekmâ yuwu sâm ekuwi. “Kapi ambolipŋaŋe taka pâiŋgeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸ Yawu sânetâ yuwu sâm ekyongop. “Yu hâlâŋmâ kapi tatmâ arai yâkŋe yawuâk Anitâhât topŋe nâŋgânetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotŋe yengâlen arinehât nanŋan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹ Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe den pat âlepŋe nâŋgânetgât miti emetŋe ârândâŋ yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâleŋaŋe lohimbi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewaŋgiop ya Yesuŋe mem henŋeŋguop.

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰ Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewaŋgimu manopŋe Yesu ekmâ gotŋan ba yuwu sâm ekuop. “Gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanŋan. Yakât otmâ âlepŋe otbomgât nâŋgâwuwat yamâ âlepŋe otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuŋe weŋe nâŋgâm ekuop. “Nâŋgâhihian. Âlepŋe walipgohomune hâk bâle ya biatgihiâk.” ⁴² Yawu sâm walipgumu biatbaŋgimu âlepŋe olop. ⁴³ Yawu otmu yuwu sâm ekum hâŋgâŋguop. ⁴⁴ “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kuleŋguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiŋe hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nâŋgânomai.” ⁴⁵ Yawu ekum hâŋgâŋgumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuŋe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaiŋhât yaŋak Yesuŋe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yaŋak kapi ya pilâm lok ki manmaiâŋgen ari manop. Lok ki manmaiâŋgen manop yakât patŋe nâŋgâm lohimbi dondâŋe ari mem tetewi. Ari mem tetenetâmâ mem henŋemyongop.

2

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwaŋgiop.

(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

¹ Yesuŋe tipiŋe tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetŋan yâhâop. Emetŋan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipŋaŋe nâŋgâm yâkât emelan ari titâkuwi. ² Ari titâkuŋetâmâ kawe biatmu nombotŋe emet umbiŋan kinmâ ândâp katbi. Yawu otŋetâ den pat âlepŋe ekyongop. ³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareŋe âlâ talop yâkât bukulipŋe imbât yaŋe Yesuŋe mem kuwihâk sâm mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi. ⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp maŋguyiŋgiwi. Mâtâp maŋguyiŋgiŋetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpgum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpgât pâinbi. Mâtâpgât pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ Yesuhât gotŋan giop. ⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâm ekuop. Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu sâm ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yañe den sâop ya nângâñetâ bâlemu biwiyenjañe yuwu nângâwi. ⁷ Anitâ ikñak otmapgât dop. Yâkñe konok tosanenñe pilâningimap. Gârâmâ lok yuñeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yamâ ekmunñe bâleap. Yawu sâm Yesuhât nângâñetâ bâleop.

⁸ Nângâñetâ bâlemu biwiyenjañe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñe nâ nekñetâ lok bâleñe otmune biwiyenjañe yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândân oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. ⁹ Wuân âi tuhumune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâñe tosahe pilâhian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom? ¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâmune nângâñet. Nâ Anitâñe hângânnohomu gewangât tosayenja haonmâ pilâyinjim mansan. Anitâñe nep sâm nihiop yukât topñe ekmâ nângâm henjenñunjetgât yu otbe.” ¹¹ Yawu sâm ekyongom yanak lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu senyenjanâk yahatmâ geretñe lâuakmâ emetñehen ariop. Arimu lohimbî hâlânñmâ kinbiñe Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ nep miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwerenja puwâk otmu eksain.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

*Yesuñe hoñ bawañe âlâ miop ya kutñe Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)*

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuñe Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia denñan ginñehen ariop. Arimu lohimbî dondânje denñe nângâne sâm kapiyenja pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanñinetâ Anitâhât topñe ekyongop. ¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu iton galon otñetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanja, kutñe Lewi sâm, yâkñeâmâ takesi membe sâm tewetsenja emetñan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Lewiñe tewetsenja meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhamutâ Yesu hoñ bawalipñenja peneyitginjetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatñetâ Lewihât bukulpñe otmu lok nombotñe Mosehât girem den ki lâum manminiwiñe Yesuhât den nângâne sâm emelan yâhâñetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatñetâ Parisaio nombotñe Mosehât girem den sâm kâsikum ningiminiwiñe belângembâ kinmâ yekñetâ ki ârândân otmu hoñ bawalipñe yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesuñe lok bâleñe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâm âiyongonjetâ Yesuñe den ya nângâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmune nângâñet. Lok mesekyenja bianja dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyenja orop me hâhiwin teteyinjimap yañe konok dokta yengâlen arimai. Yakât topñe yuwu sâmune nângâñetâ keterahâk. Yengâlen gâtñe nombotñenja yuwu sâm. “Nen lok âlepñe, nen orotmemenenja âilonjo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâm pâlâmñe manmai. Lok yawuya yengât sâm ki gewan. Yeñe lok bâleñe sâm kewilâyekñetâ belângen manmai yawuyanja orotmemeyenja bâleñe pilâm Anitâhâlen biwiyenja kepeim denja lâum bulânje mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoñ bawalipñe sâp sâsânjan sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)*

¹⁸ Yoane bukulpñe otmu Parisaio lok nombotñenja Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenjañe hikum sâp sâsânjanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtñe nombotñenja Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. “Nen Anitâñe nângâningimu ârândân olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoñ bawalipñenjaâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândân sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sânetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lok patonje imbi miakbe sâmbukulipne meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herone otnomai. Herone otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenane taka bukuyene kunetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunen nângânet. Yiwereneâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohonetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embân otminiwi ya otmu ikne orotmeme âine kâsikum yingiop yane ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbukuyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmbukuyon yan hâpu golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekarjan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekarje ya sem huhumu sot yane golâ kinmap.” Yawu sâop. ²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâne lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângine otbuap. Yâhâ yakât kakjan tâk âine orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senje âlâlâne mânunbuap yan dâimu tiririk sâmbukuyon tok sâmbukuyon. Yakât otmuâmâ nenje tâk âinajak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senje âlâlâ umatne mânunnomân yamâ dâimu njirik njirik sâmbukuyon ki tok sâmbukuyon. Yâhâ hângine otmu âine menduhunom yamâ dâimu titâk sâmbukuyon. Yamâ ki orotne.” Yawu sâop.

*Yesu honj bawalipne orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.
(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)*

²³ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune honj bawalipne nen kerek menenekmu âi kalam biwinjambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmnan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotne yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunje Parisaione nenekmâ Yesu yuwu sâmbukuyon. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenje girem den kulemguop ya lâumâun ya tatmâ nanjain. Yakât girawu otmuâmâ honj bawalipgane bukulipyene yengât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otjetâ yekmunje bâleap. Yakât otmâ gâne kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nanjain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sânetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embân Dawitine olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hejengumai. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunen nângânet. Dawitine olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunje âlâ manop, kutne Awiatâ sâmbukuyon. Sâp yan Anitâhât hotom um manbine bangsa tuhum Anitâhât pat sâmbukuyon katminiwi ya yâkne konok neminiwi. Lok injeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipne sotgât bâlejetâ yan ikjak Anitâhât miti selepnan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatane sot kâmbukne sâmbukuyon kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotne talop ya mem tembe lâulipne ge kâsikum yingimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topne sâmunen nângânetâ keterahâk. Emelâk embân Anitane tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâmbukuyon kuningim kalop. Yamâ nenje Anitâ herone nângâwanjim mepaem biwi sânduk mannehât sâmbukuyon kalop. ²⁸ Yâhâ Anitane hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambone. Otmu yakât bonjeâmâ nâne konok mem teteman.” Yawu sâmbukuyon.

3

*Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune lok âlâ hejengguop.
(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)*

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune miti emetnan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bâteje mum pâlâmne olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan Yesune lok pareje ya mem hejengguwuap me bia?” sâmbukuyon Parisaio nombotnane Yesu mem den âiân katne sâmbukuyon bamu bam watbine gotyetnan ba kinbi. ³ Gotyetnan ba kinjetâ Yesune lok pareje ya yuwu sâmbukuyon ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâmbukuyon yahatmâ kinmu benje

Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Moseŋe den kulemguop ya topŋe girawu tap? Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok heŋgemyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyenŋe umatŋe otmu olotoŋâk kinbi. ⁵ Olotoŋâk kinŋetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyenŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nâŋgâm tepŋe nâŋgâyinŋiop. Tepŋe nâŋgâyinŋim lok parenŋe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâte pilâmu kuwihakop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaionŋe ya ekmâ yakât nâŋgâm bâlewanŋim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyenŋe nombotŋenŋe lok pato âlâ, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkâlen torokatmâ manbi ya yenŋâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe kâsikum yinŋiop.

⁷ Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen menenekmu miti emetŋambâ gem Galilaia dengân ginŋehen ariwin. Arimunŋe kapi gotŋe tete ya ambolipŋe dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâkgât nengâlen takanŋetâ heŋgemyongop. Heŋgemyongop yakât den pat alahum sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipŋe. ⁸ Nombotŋeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunŋe, kutŋe Yerusalem sâm, ya ambolipŋe. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ Irumaia ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ kapi kutyetŋe Tiro otmu Siron ya ambolipŋe. ⁹⁻¹⁰ Lohimbi yawuyanŋe heŋgemnongoâk sâm taka hawamnongowi. Hawamnongoŋetâ lohimbi dondâ heŋgemyongop. Heŋgemyongom tatmu mem hâmbinŋ gumbinŋ tuhunenekbi. Mem hâmbinŋ gumbinŋ tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nâŋgâm Yesuŋe eknongomu wanŋa âlâ dengân ginŋan talop ya mem dâimunŋe gotnenŋanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbi nombotŋe weke bâlenŋenŋe mângâeyehop ya Yesuŋe watyekmu gaiakmâ den kârikŋan halahum yuwu sâwi. “Nenŋe topge nanŋain. Gâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe.” Yawu sâwi. ¹² Yawu nâŋgâwi yakât otmâ lohimbi ekyongoŋetâ nâŋgâmai hât sâm kuyinŋiop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋe yenŋât kutyenŋe
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

¹³ Otmu yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nengât âi sâm ningiwe sâm otmâ nongonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk punŋan yâhâmunŋe yuwu sâm eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topŋe kâsikum yinŋiwomgât meyeksan. Den kâsikum yinŋim hânŋanyongomune ari nâhât den pat âlepŋe sâm ekyongonomai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâlenŋenŋe lohimbi nombotŋe mângâeyekmap ya watyekŋetâ gaiakmâ arinomial.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenŋe yuwu. Simon, yamâ kutŋe âlâmâ Petoro sâm kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtŋe. Yâkŋe nep kârikŋe tuhuowot ya ekmâ yan Yesuŋe kutyetŋe âlâ yuwu sâm yotgonop. “Boanesi” sâm yotgonop. Yakât topŋeâmâ yuwu. “Denyetŋe kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiŋe. Otmu nombotŋeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanŋe Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yenŋât topyenŋe yuwu. Kasalipnenŋe Roma lok ya yenŋât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. ¹⁹ Otmu bânŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kionŋop ya. Yesuŋe âi ningim yawu sâm eknongomu orowâk punŋambâ gewin.

*Yesuŋe Satan mem ge katbuap yakât sâop.
(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)*

²⁰ Punŋambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâm ot tatmunŋe lohimbi dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâm nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekŋetâ sot ki newin. Inâk tatmunŋe Yesuŋe

sot ki niop yakât otmâ lohotnje olop. Lohotnje olop yamâ lohimbi dondâne gânjak bamat nânjak baman otmâ hâmbinj gumbinj tuhujetâ hâpunakmâ hengemyongop. Nep tuhum tatmu wâtne houj sâop. Wâtne houj sâmu yan lok nombotjane ekmâ nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuje kunne iton galan otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sânetâ iknje hepne torehenlipjane den pat ya nângâm tângune sâm emetyene pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohojjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotje Yerusalem kapiângembâ toho tatbine ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâlene ya yengât ambojene, kutjeâmâ Besewulu sâm, kutje âlâmâ Satan, yâkje Yesu mâmâne otbangimu yâkât wâtjan kinmâ weke bâlene watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sânetâ nângâm yuwu sâm purik pilâyinjgiop. “Satangât weke bâlene ki ahom hionjakmai. ²⁴ Yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaije yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyene kâwurumjajak kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep torehenje komot konohâk otmâ mansaije yahatmâ ahom hionjakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutylene biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwerenje Satangât komotjak ahom hionjakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriñ sânomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok sâtne kârikje âlâ me âlâne iknje manmanje torokatmâ teteâkgât hâmbâne mem hangalakmâ tembe talam lâuakmâ tengâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasañe taka kombo mewangiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasañe kum itit kiom bâlene tuhuwangiwuap. Dop yawuâk nâne Satan mem ge katbom. Yamâ angoân yâkât weke bâlene watyekmune gaiakmâ arai.”

²⁸⁻³⁰ “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yene imbiâk nâhâitje senduk banearâ bâlene mâmâne otbangimu âi memap nângâmai. Yawu nângâm tâpikguai yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâne otjetâ bâleap. Me Anitâne âi sâm nihim hângânohomu gewan nâhât nângânetâ tâñat oap. Me lohimbine nâhât nângânetâ giâkgât sâm biwiyenjan kionnomai. Lok yawuyane orotmemeyene bâlene bet pilânomai ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyinjgiuwagât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboje yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitnâ yâhâmbisâp. Lok yawuyane tosa pato dâiwuap yamâ Anitâne tosa ya pilâwangiwuagât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepne torehenlipje

(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk iknje hepne torehenlipje takawi. Taka tirek topñan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenne gâ ge.” ³² Yawu sânetâ lok âlâ yan talopje yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nângâ. Torehenlipjane taka tirek topñan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesuje nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yenjeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikñan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesuje Galilaia dengân ginñan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepne ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbi dondâne taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhujetâ yapâ pilâyekmâ wangaen yâhâop. Wangaen yâhâmu lohimbi takawi ya dengân ginñan ge tatjetâ wanga orotok sâm endâñan baop. ² Endâñan bam wangaen kinmâ iknje den pat yakât topnje nângânetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

3-8 “Den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lok âlâne hote alikne mem hâilonjbe sâm newângen ariop. Ari hote alikne ya nombot nombot mem hâilonjmu giop. Nombotneâmâ mem hâilonjmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotneâmâ mem hâilonjmu hân toje biae ge talop. Yâhâ nombotneâmâ hele bâleje iowân giop. Yâhâ nombotneâmâ tep tep kum hân âilonjo lonjo tuhuwi yan mem hâilonjmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikne mem hâilonjmu âlâen âlâen giop yakât topneâmâ yuwu. Nombotne mâtâwân ge talop yamâ nâne in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotneâmâ hân toje biae giop yamâ gihitne kakneâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikne kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotneâmâ hewuknan me hele pato biwiñan giop yamâ âilonjo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewuknane langumu derepgum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotne hân âlepnan giop yaneâmâ tetem pururuk sâm âilonjo yahalop. Yâhâ nombotneâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotneâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâne den yan yu biwiyeñan katmâ nângâm heñgeñgunomai.” Yawu sâop.

Topne yuwuhât Yesune den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbî kerekne yahatmâ iton galan otmâ gem ariwi. Arinetâ nombotne yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem ganetâ nen hon bawalipne kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nângâmunne ki keteraksap. Yamâ topne sârâ nângâmunne keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikumunne yuwu sâop.

¹¹ Anitâne tihitnenne otmâ gamap yakât topne yeje tipne nanjai. Yâhâ lok nombotne nâhâlen ki torokatmâ mansaineâmâ biwiyeñe pâlâmne otmâ mansai. Biwiyeñe pâlâmne otmâ manjetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ

“yâkne nâhât hâkân otmâ nekmâ kâkâsuk otmâ. Yawu otmâ biwiyeñe alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakmap. Yâhâ biwiyeñe pâlâmne otmâ nâhât den pat yu nângânetâ tâñât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nângâm heñgeñguai mâne biwiyeñe Anitâhâlen katmâ denne lâunjetâ tosayeñe emelâk pilâyingimbâp.”

Hote mem hâilonjmu giop yakât topne
(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)

¹³ Yawu sâm benne yuwu sâm eknongop. “Nâne den yan yu ki nângâm heñgeñguai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmunen yeje nângânetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmunen nângânet. ¹⁴ Lok hote alikne mem hâilonjmu giop yamâ nenne Anitâhât den lohimbî sâm ekyongomunne nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikne nombotne mem hâilonjmu mâtâwân giop yakât topne yuwu. Yamâ lohimbî nombotne Anitâhât den nângâmai yanâmâ Satanne den ya kum mem gulip tulumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotne hân toje biae giop yakât topne yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepne ekyongomunne nângâm herone otmâ manmai. Nângânetâ den ya kakneâk gem biwiyeñan gihitne kârikne ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipne takanjetâ yekmâ kiñgityeñahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyene nombotne senyeñan gemai yan lohotne otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotne mem hâilonjmu hele biwiñan giop yakât topne yuwu. Lohimbî nombotne den ekyongomunne nângânetâ bonne otmap. ¹⁹ Nângânetâ bonne otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenne, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyeñane yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepne ki teteyiñgimâp.

²⁰ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotne hân toje orowân giop yakât topne yuwu. Lok yawuyañeâmâ den pat âlepne nângâm heñgeñgunomai. Nângâm heñgeñgunum tiñâk lâum

mannjetâ manman âilonjo lonjo teteyingimap. Yâk yengât topyeŋe yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenneâmâ yawu.” Yawu sâop.

Lok topnenŋe Lambeân hâum sâop.
(Luka 8:16-18)

²¹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunŋuŋan ki katmain. Gârâmâ helenjân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ²² Yakât topŋe yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekŋan otmu eknom. Yâhâ omoŋ kâtâpŋan otŋetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne haŋ sâ mâ tetekŋan eknom. ²³ Nâŋe den yan yu biwiyenânâk katmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.”

²⁴ Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topŋe teteâkgât sâmunne nâŋgâŋet. Yen oap amboŋe ikŋiâk ikŋiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nâŋgâm lâunomai me kum pilânomai yakât matŋe Anitâŋe yingimu âlâku amboŋan amboŋan menomai. ²⁵ Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâm biwiyenân katmâ mannomaine ya nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilânomaine biwiyene pâlâmŋe manmâ ki nâŋgâŋetâ keterakmâ heŋgeŋguwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe

²⁶ Yawu sâm Anitâŋe tihitnenŋe otmâ menenekbuap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâŋe newân ari yu me ya kehetŋe katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâm ga takamap. Pururuk sâm ga takamap yakât topŋe ki nâŋgâmain. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâm ga takam yanak esenŋe huhumap. Esenŋe huhum yanak pato otmâ yan bonŋe otmap. Yamâ kehetŋe hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtŋaŋe bonŋe otmawân osetŋe ya tatmain yakât ki nâŋgâm ketetmâ gulip malap otmain. ²⁹ Bonŋe otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâhât den lok biwiyenân katmunŋe tatmu yâk yengâlen bonŋe tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe
(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeŋe biwiyene Anitâhâlen kepeinjetâ tihityeŋe oap yakât topŋe teteâkgât wuân denân hâum sâmunne nâŋgâŋetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmunne nâŋgâŋet. ³¹ Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipine âlâ mem ari kalamŋan kalop. ³² Katmu tatmu kâmŋe ga takam yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop. ³⁴ Sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ârândân otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenŋeâk tatbin yan topŋe nâŋgâmunŋe keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.
(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

³⁵ Yesuŋe den yawu sâm tin pilâm emetsâpŋe otmu yuwu sâm eknongop. “Wanŋaen yâhâ dengân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenŋe lohimbî ya pilâyekmâ wanŋaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunŋe nombotŋe gurâ betnenŋan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Dengân ya tânâmgumunŋe yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe wanŋa kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuŋeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakŋambâ aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu nen hoŋ bawalipŋaŋe yahatmâ wanŋa hâmenjehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wanŋa yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunnje yahatmâ siru ya kuwangiop. Kuwangimu to yanje nâj nâj sâop.
⁴⁰ Nâj nâj sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kiŋgityenjahât oai? Anitâne haonmâ ârândâj tihitnenne otmap yakât topne ki nanjai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâne tânyongowongât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topne girawu? Siru kuwangimu yanjak to yanje nâj nâj yap.” Yawu sâwin.

5

*Yesunje weke bâlene watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.
 (Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)*

¹ To nâj nâj sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutne Gerasene sâm, yan ariwin. ² Yan ari wangaembâ lâum kionmâ arimunnje lok âlâ weke bâlene mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topne yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâlene mângâemu omoŋe hilâmne sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhumin-iop. Hu halak tuhukâlân, me nak duwiŋan, me hân ten sâŋan me âlâen âlâen yan ikne kun kândâtne ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtne kârikne otmu kapi ya ambolipnane ari kâne bâte mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikne, kutne sein sâm, yanje kâne bâte mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekŋetâ tepyene hindâm pilâm kapiyenan ariwi. Lok yakât topne yawu.

⁶ Lok yanje ewânân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesunje weke bâlene ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlebâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhuk yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge nanjan. Gâ Anitâhât nanje. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanjan.” Yawu sâm ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgawe.”

Sâmu sâop. “Nâne weke bâlene nombotne meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenne “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gâne nâŋgâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepnehen ki arinehât nanjan.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapnan bau sesengâlâkne tomot tuhuk kinŋetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâne watnenekbuat otmuâmâ, âlepne watnenekdâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sânetâ watyekmu yâkâlebâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunakbi. Bau yengâlen ge mânunakmâ mângâyekŋetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoŋ sâm dengânân kionŋetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kiŋgitne orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kiŋgitne orowâkne dengânân kionŋetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâm kapi ambolipne ya ekyongowi. Ekyongonŋetâ yakât topne nâŋgâne sâm Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâlene lok mângâenŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋgân nâŋgânne keterakbangimu hâk katipne mânunakmâ tatmu ekbi. Ekŋetâ sâtne otmu lohimbî Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonŋetâ Yesunje weke bâlene watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonŋetâ nâŋgâm kuk otmâ Yesunje pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesunje menenekmu wangaen yâhâmunne yan lok weke bâlene watbangiop yanje yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanjan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwerene Anitâne nâŋgâhihimu nâŋgân nâŋgânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ñerek tatmâ arap ya yengâlen ari yakât den pat ekyongomu nângâjetâ sâtje olop.

*Imbi âlâ mesek umatje tetewanjiopje Yesuhât sângum walipgum âlepje olop.
(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)*

²¹ Yawu otmâ Yesuje menenekmu kapi ya pilâm wanga mem âwurem ariwin. Âwurem ari wangaembâ ge dengân ginjan kinmunje lohimbi dondâje Yesu ekne sâmu taka hawamnongom kinbi. ²² Yawu otmâ kinjetâ miti selepnahât galem ya yengât lok kunje, kutje Yairo sâmu, yâkne gotjan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gâje ari wâirâ âlepje olâkgât nanjan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenje takawin yakât den pat ya lohimbi dondâje nângâm Yesu ekne sâmu taka mem hawam mewam tuhunenekjetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topjeâmâ yuwu. Imbilipnenje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwiñan dokta yengâlen arimu hep ya sanj sâekgât âi pato menjetâ tewetsenje pato imbiâk pilâminiop. ²⁷ Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nângâm peneningimu orowâk ariwin. ²⁸ Orowâk arim yan biwiñanje yuwu nângâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sângum potonjan in walipguwom.” Biwiñanje yawu nângâop.

²⁹ Yawu otmâ walipgumu yanâk hepje sanj sâmu hâkne nângâmu âilonjo olop. ³⁰ Yâhâ walipguop yanâk Yesuje hâkne katmâ nângâop. Hâkne katmâ nângâm yanjak engatje kakjambâ olelem yekmâ “Âlâje walipnohoap?” sâmu âiyongop.

³¹ Yawu sâmu âiyongomu yan kurihiakjetâ nenjan gâtje âlâje yuwu sâop. “Lohimbi dondâje hawam mewam tuhunenekjetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtñanje mon walipgohoai.” ³² Yawu sâmu ekumu senje senje olop. ³³ Senje senje otmu imbi yaje kâi bânje kârân kârân sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotjan ba walipgum yan âlepje olop yakât topje kerek ekuop.

³⁴ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâje nângâhîhimu hepge sanj yap. Lohotjan ba ari.” Yawu sâmu ekuop.

³⁵ Yawu sâmu ekum kinmu yanâk Yairohât hoñ bawalipje nombotñanje emelambâ taka yuwu sâmu ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sânetâ Yesuje nângâm ki nângâm yawu otmâ Yairo yuwu sâmu ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu lohimbi nombotje katyekmu kinjetâ Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotjan ba kinmâ gilâp nângâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâje kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Baratyetje ki bâleap, in aman pâlâmje iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleje oai?”

⁴⁰ Yawu sâmu ekyongomu nângâjetâ ki bonje otmu girinbangiwi. Girinbanginjetâ Yesuje hângânyongomu yaihen kionji. Yaihen kionjetâ âwâje mâmâje otmu hoñ bawalipje kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhânetâ Yesuje imbi sihan ya bânjan mem denyenjan yuwu sâmu ekuop. “Talita, koum.” Yakât topjeâmâ yuwu. “Barat tipje, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâje mâmâñanje ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesuje sâmu sot um wanjetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetje ki ekyongoromawot sâmu kuyitgiop.

6

*Yesuhât kapilipñanje betbangiwi.
(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)*

¹ Yawu otmâ Yesuŋe ikŋe kapiân âwurem ariwe sâŋ otmâ menenekmu orowâk ya-hatmâ ariwin. ² Ari manmunŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâ den kâsikum yinŋiop. Den kâsikum yinŋimu lohimbi dondâŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Âlâŋe nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap. ³ Yamâ hep torehenlipŋe nâŋgâyinŋiain. Imilipŋe, kutyeŋe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipŋe ya gurâ nâŋgâyinŋiain. Yâhâ mâmâyeŋe Maria yâhâmâ nenŋan gâtŋe. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nâŋgânom?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipŋe nâŋgâyinŋiwi yakât otmâ den kâsikum yinŋim manop yamâ nâŋgâŋetâ nahat otmu betguwi.

⁴ Yawuhât Yesuŋe biwiyenahât topŋe ekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâhât poropetelipŋaŋe kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yinŋinŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipyeŋe den kâsikum yinŋinŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesuŋe den kâsikum yinŋimu nâŋgâŋetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâŋe bi-wiyenŋe yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotŋaŋe biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ hengemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otŋetâ yekmâ nâŋgâmu sâtŋe otmu hohetyenŋan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikŋe kapi pilâm kapi âlâlâ yenŋâlen ari Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkât den kâsikum yinŋiop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâŋ yinŋiop.

(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)

⁷ Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâŋ eknongop. “Sâmune nâŋgâŋet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topŋe sâŋ ekyongonomai yamâ nâŋe mâmâŋe otyinŋimune weke bâleŋe watyekŋetâ gaiakmâ arinomai. ⁸ Hâŋgânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topŋe katne sâŋ sot me senŋe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenŋe hakyenŋan ki tatbuap. ⁹ Me pet me hâk katipŋe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyenahât katipŋe katmâ howan konok tinaŋgunomai. ¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipŋaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlen katŋet sâŋ nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyenŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gemu betyinŋim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâŋ eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin.

¹³ Den pat âlepŋe ekyongom yan weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekbi ya gurâ watyekmunŋe gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek otbi me kundat topŋe topŋe teteyinŋiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutŋe oliwa sâŋ, yakât kehetŋahât toŋaŋe mem kunyenŋan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunŋe âlepŋe otbi.

Yoane kuŋetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenŋe yawu otyinŋiwin yakât den patŋe pererenŋ sâŋ arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Nâŋgâmâmâ nombotŋaŋe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâŋ, yâkŋe embâŋâmbâek topŋe katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutŋe Herot sâŋ, yâkŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari kuŋetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotņajeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutņe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaņe mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotņajeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embâņân poropete lok nombotņaje Anitâhât tem lâum kulem topņe topņe mem âiyenē tuhuwi. Yakât dopņeâk lok yuņe Anitâhât den eknongom kulem topņe topņe memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâm alahunjetâ Herotņeâmâ denyenē nâņgâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâmunē enġatņe hârewi. Yâkņe mumuņambâ yahatmâ kulem topņe topņe yu miap.” Yawu sâop.
¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotņe sâmu Yoane kuņetâ muop yakât topņe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anġoân Pilipņeâmâ imbi, kutņe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaņe lokņe hâkâņ otmâ pilâmuâmâ kahaņe Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneņe nâņgâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâm kuyitgimu imbi yaņe Yoanehât dondâ nâņgâm bâlewangiop. Nâņgâm bâlewangiop yan Yoane girawu otmâ kuņetâ muâk nâņgâm manminiop. Yâhâ Yoaneņe Anitâhât launē lâum uwawapņe bia manmâ gaop yakât Herotņe ekmâ nâņgâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwangiop. Gorâwangimu yan imbiņahât mâtâp maņguwe sâm otmâ tembe lâulipņe hâņgânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetņan katņetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotġât sâtġât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum waņmu nâņgâm herone otminiop. Yawu ġârâmâ den sâop ya nâņgâmu biwiņan hâumu biwi yâhâp otminiop.

²¹ Yawu otminiop yamâ imbiņajeâmâ Yoane kuņetâ muâġġât nâņgâminiop. Mâne mânē yakât bonņe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotņe teteop yakât nâņgâm herone otne sâm bukulipņe nombotņe taka sot um nene sâm menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotņe, otmu tembe lâulipņe ya yengât kunlipyenē, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengât papatolipyenē kerehâk menduhuakmâ sot nem herone nâņgâwangiwi.
²²⁻²³ Sot nem herone otņetâ yanâmâ baratyetņaje yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyenē âlepņe otmu herone nâņgâwi. Herone nâņgâņetâ Herotņe yuwu sâm ekuop. “Barat. Anitâhât senņan kinmâ sâmunē nâņgâ. Iri sikum senņe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekņâlemat ya âlepņe eknohorâ nombotņe kâsikum gihiwom.”

²⁴ Yawu sâm ekumu imbi yaņe ari mâmâņe yuwu sâm ekuop. “Awoņņaje ikņe iri sikumņe me senņe âlâlâ tatbaņgiap ya “nombotņe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomġât naņgat?” Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuņetâ muâġġât naņgan. Yakât otmâmâ “Yoane enġatņe hârem kunņe mem ga nihiņet,” yawu sâm ekuwuat.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu baratņaje tepņe yahatmu sururuk sâm âwurem ari yuwu sâm ekuop. “ġâņe tembe lâulipņe ekyongorâ in yawu ari Yoane enġatņe hârem kunņe kondoân katmâ mem ga nihiņetġât naņgan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu âwâņaje Anitâhât senņan sâm kârikņe tuhuop yakât nâņgâm biwiņaje umatņe dondâ olop. Yawu otmu bukulipņe yengât senyenjan kinmâ den ya ekuop yakât aņulakman sâm den ya lauņan miop.
²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâņgâņgumu sururtuk sâm pâi emetņan yâhâ Yoane enġatņe hâreop.
²⁸ Enġatņe hârem kunņe mem kondoân katmâ mem ge waņop. Waņmu lâum mâmâņahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiņe herone olop.
²⁹ Yakât den pat ya Yoane hoņ bawalipņaje nâņgâm lâum ari kât ġiopņe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yingwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesuņe nen hoņ bawalipņe hâņgânnongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepņe kâsikum yingwiwin. Kâsikum yingim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yingwiwin me otbin mewin yakât ekuwin.
³¹ Orowâk den alahum tatmunņe yan lohimbi dondâņe bam gam hâmbiņ ġumbiņ tuhunenekņetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi dondâņe

nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekrjetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nângâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenñiâk tatmâ nângâm hâknenne menom.” Yawu sâop. ³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge wanğa âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunne lohimbi nombotnje nenekmâ ya pilâm dengân ginneâk watnenekmâ ariwi. Ariñetâ kapi âlâlâ dengân ginñan tatmâ arap ya ambolipñaje kapiyene pilâm peneyinjetâ ari ari dengân ginñan kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinjetâ wanğaembâ gemunne Yesune yekmâ yuwu nângâop. “Lama amboyeñe bianje manmai yakât dopneâk lohimbi yuñe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ wenje nângâm Anitâhât den topñambâek kâsikum yinjiop. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yingimu emetsâpñe otmu yan yuwu sâmu ekuwin. “Emetsenne emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyene houñ sâmapgât gâñe hângânyongorâ ariñet. Hângânyongorâ ari yeñahâk sot puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunne yuwu sâmu eknongop. “Âlepñe yeñahâk sot kâsikum yinjiñet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yingimunne neñetâ dopyeñan otbuap? Nenne sot puluhum um yinginom yuâmâ lok âlâñe emetsenne nombolân yâhâp yakât biwiñan âi tuhum pesuk pilâm hâmeñe memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotñe.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunne sâop. “Yengâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâñetâ nângâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâmu ekuwin. “Nengâlen banğa kândâkdâ mome otmu inñan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunne sâop. “Yeñe lohimbi yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ ariñet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatñetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatñetâ sot ya mem himbimân pak sâmu ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banğa ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yingimunne newi. ⁴² Yâhâ inñan gurâ yawuâk yingimunne neñetâ dopyeñan olop. ⁴³ Neñetâ dopyeñan otmu sot nombotñe talop ya hâwurum mânunmunne saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunne 5000 yakât dop olop.

Yesune to kakñambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilâñetâ Yesune hângânnongom yuwu sâop. “Yeñe wanğa yu mem kulet sâmu Besaita kapiân ariñet Ariñetâ nâmâ lohimbi yu hângânyongomune ariñetâ yengât betyeñan watyekbom.” Yawu sâop. ⁴⁶ “Yawu sâmu hângânnongomu arimunne lohimbi ya gurâ hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Ariñetâ ikñiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâmu pumñan yâhâop. ⁴⁷ Pumñan yâhâ âwâñe orop den otmutâ emet omon olop. Âwâñe orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginñehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunne ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâmu ba hâmu pâpgum tatmunne emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmñan hâmu pâpñu gupñu ot tatmunne Yesu ikñak to kakñambâ tâlim takamu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakñambâ takamu ekmâ tepnenne hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâmu kinñitnenñahât otmâ kâi bânñenne sân sân sâop.

Yawu otmunne yuwu sâmu eknongop. “Yen wongât otmâ kinñityeñahât otmâ kâi bâtyene sân sân yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâmu wanğaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâmu ñiniñ ñiniñ sâop. Sânduk sâmu ñiniñ ñiniñ sâop ya ekmunne âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk banğa mome motokmâ kâsikum yingimu lok 5000 yanje neñetâ dopyeñan olop ya ekmâ Yesuhât topñe nângâwin mâne saru kakñan takamu siru ñiniñ ñiniñ sâop ya ekmunne ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nângân

nângânnenje pâlâmje olopgât Yesune yu ya olop yakât topje ki ekmâ nângâmunje keterahop.

*Yesuhât sângumje wâim âlepje otbi.
(Mataio 14:34-36)*

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanja hikumunje kinop. ⁵⁴ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipje taka Yesu ekmâ nângâwi. ⁵⁵ Ekmâ nângâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbi kundat, me mesek, me umatje topje topje teteyingiop ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesune wosaken ariop yan lâuyekmâ ari hengemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtje kundat me umatje topje topje teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepje otjetgât nanain.” Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepje otjet.” Yawu sâmu nombotjanje sângumje wâim yanjak âlepje otbi.

7

*Launenjanjak ki sâm mepaem mannom.
(Mataio 15:1-9)*

¹⁻⁴ Parisaio kerekje tâmbâlipnenje yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâm bâtyene piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim hejengeumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenje yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhum yan neminiwi. Otmu buku nombotjanje yawuâk otjet sâm kendâyinginetâ yanjak lok kinjitje orowâkje denyene lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyene yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhujetâ yan nenje tâmbâlipnenje yengât den kum bânneje ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunje nenekmâ nângânetâ bâlemu Yesu yuwu sâm âikuwi. “Honj bawalipganje tâmbâlipnenje yengât den kum bâtyene ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk nejetâ nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sânetâ purik pilâyngim yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyene yâhâp. Yakât otmuâmâ embânân emet inânjan poropete lok âlâ, kutje Yesaia sâm, yâkne yengât topyene teteâkgât den kulemguop ya yuwu.

“Lohimbi yuje lauyenjanjak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenaneâmâ ki hikunekmai.

⁷ Yâkne lok senyenjan kinmâ yene engâtyeneâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenjanjak perâk perâk sâm orotmemeyene yakâlâk nângânetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulemguop yakât bulâne yengâlen teteap. Yene Anitâhât den bulâne yamâ betbanjim tâmbâlipyene yengât nângân nângânyenan teteop ya nângânetâ yahatmu ya konok lâum manmai. ⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yene Anitâhât den bulâne ya katipgum yene nângân nângânyenan tetemap ya sâm lohimbi biwiyenan kionjetâ nângânetâ bulâne otmap. ¹⁰ Yakât topje yuwu sâwe. Anitâne Mose ekumu girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene yengât nângâyngim denyene lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene den bâleje ki hâiyeknomai. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâne den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yene girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yene yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâne âwâne mâmâne yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoj, mej, sombo otdomawot yanâmâ nâne sot me senje âlâlâ âlepje tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon

sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topņe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topņe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senņe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetņan ari katmune tatbuap yakât yaņe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” ¹² Yawu sâm betyotgoņetâ hâhiwin kakņan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerene nanlipyeņe âwâ mâmâlipyene betyngim tewetsenņe mem miti emetņanâk katņetgât yeņe kendâyiņginomai. ¹³ Yamâ Anitâņeâmâ yakât nâņgâmu dondâ gemap. Yeņe Anitâhât den nâņgâņetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeņe orotmemeyene âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâņe betbaņgim yeņahâlâk nâņgâņetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunņeâmâ yaņe mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuņe Parisaio lok yawu sâm ekyongomu arinjetâ lohimbî inņe manbi ya yâhâņe sâmû yâkâlen gaņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâņgâm biwiyeņan katņet. ¹⁵ Wuân me wuân neņetâ tepyeņan gemap yaņeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nâņgân nâņgânyeņan tetemap ya sâņetâ lauyeņambâ ga takamap yaņeâmâ bulâņanâk mem bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyeņan katnomai yanâmâ topņe nâņgâm heņgeņgunomai.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topņe eknongomu nâņgâne sâm âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹ Âikumunņe sâop. “Bâe, hilâm ârândân den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nâņgâņetâ keterakmap? Lohimbî inņe nâņgâm pâpgumai yakât dopņeâk yeņe nâņgâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmune nâņgâņet. Sot neņetâ tepyeņan gemap yaņak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yaņe biwi nâņgân nâņgânyeņe ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nâņgâmain. Sot, me hân tete topņe topņe, me nâi soņgo topņe topņe kalop yamâ âlepņeâk hârok. Yaņe ki mem bâlenenekmap. Yawu nâņgâmain.

²⁰ Otmu Yesuņe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nâņgân nâņgânyeņambâ tetemap yamâ lauyeņambâ ga takamap. Yaņeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹ Orotmemeyene yuwu otmai yaņe umut biwiyeņe otmu nâņgân nâņgânyeņe mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo mianġimai. Me ahomai. ²² Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyene yeņgât betyeņehen kioņmai. Me tepyeņe umatņe otmap, me nem ņatak, me wawî. Me kâirahomai, me nâņgâm bâleangimai, me den hakoa orangimai, me den guruk sahaņgimai, me den belângen sahaņgimai, me den imbiâk sâmâi, me den golâ sâmâi. Me karasuņa, me sait topņe topņe karaņgimai. Me kâut pilangimai. ²³ Yu sâm aran yuņeâmâ lok nâņgân nâņgânyeņambâ tetemap. Yakât otmâ yuņe mem bâleyekmap.”

Imbi âlâņe Yesuhâlen biwiņe kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâm menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâņmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunņe lohimbî dondâņe taka mem hâmbiņ gumbiņ tuhunenekmaihât Yesuņe sâmû emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunņe lohimbî nombotņe Yesu ekmâ den katņetâ arimu lohimbî dondâņe nâņgâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtņe âlâņe Yesu taka talop yakât den pat ya nâņgâm takaop. Yâhâ weke bâleņe baratņe mângâeminiop ya Yesuņe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâm ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yeņgâlen sâm ge âi membomgât hâņgânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâņgârâ keterahâk. Nan baralipnenņe sot um yiņgimunņe nemai. Nem tatņetâ lauyeņambâ hindâm soso gotņan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmû sâop. “Lok pato, den yat yu nâņgâmune bulâņe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmune nâņgâ. Nan baralipyene sot neņetâ lauyeņambâ wahapņe gemap ya gurâ sosone ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Imbi, biwihanje yawu nângâm den yat yu nângâmune ârândân oap. Yakât otmâ weke bâlene yiwereneâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotjan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu yanâk emetjan âwurem ari baratje ya ehop. Emelâk weke bâlene gaiakmâ arimu hâkne sânduk sâmu talop.

Yesuje lok kopa hengenjuop.

³¹ Yesuje Galilaia dengân yan âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk nerek tap, yapâ ari Galilaia dengân ginjan ga takawin.

³² Ga takamunje lok âlâ ândâpne bok sâsâne kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukulipnane mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuje wâimu ândâpne pâronj sâmu nimbilamne keterakmâ hewewen olâk sâm ulitguwi. ³³ Ulitgunjetâ lohimbi ya pilâyekmâ mem ba peren pilâm baowot. Ba ikne bânjan tâp tuhum lok yakât ândâpnan wâim yanjak nimbilamnan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâm ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topne yuwu. “Pâronj sâek.”

³⁵ Yawu sâmu ândâpne pâronj sâop. Yawu otmu launje hewewen otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuje kulem miop yakât buku nombotje ki ekyongonomai sâm lohimbi ya kuyingiop. Kuyingiap yamâ denje ki nângâwi. Yawu otmâ den ya sâm haok tuhujetâ lohimbi dondâne nângâwi. Yakât otmâ kuyingim yâhâmu nângâwi yamâ iliwetmâ sâm haok tuhuwi. ³⁷ Sâm haok tuhujetâ nângâm yuwu sâwi. “Lok yunje lohimbi umatne topne topne teteyingimu mansai ya hengemyongom mansap yakât nângâmunje âilonjo dondâ oap. Lohimbi ândâpyeje bok sâmu mansai ya sâmu pâronj sâmu den nângâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmu lauyene hewewen otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yingwi.

(Mataio 15:32-39)

¹ Yesuje lok kopa ya mem hengenjuop yakât den pat ya lohimbi kingitne orowâkne nângâm Yesuhât denje nângâne sâm taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatjetâ den kâsikum yingimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyene nem tin pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuje sâmu yâkâlen bamunje yuwu sâm eknongop. ² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunje hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tin pilai. Yakât tepne nângâyingian. ³ Yâhâ nombotje tai yuâmâ kâlepnehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yingimapgât inâk ki arinomial.”

⁴ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunje nejetâ dopyenjan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmunje sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banja kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunje Yesuje lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem banja ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yingimunje newi. ⁷ Otmu injan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yingimunje newi. ⁸ Nejetâ dopyenjan otmu hângânyongomu ariwi. Sot nejetâ torehene talop ya menduhum mânunmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunje 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbi yanje arinetâmâ menenekmu wangaen yâhâ kapi âlâ, kutne Dalimanuta, yaken ariwin.

Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaione ekuwi.

(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)

¹¹ Dalimanuta kapi mem wangaembâ gemunje Parisaio nombotnane Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâne hângângohomu gion ya perâk me bulânanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâne nângâhijimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ nângâm biwije umatje otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yenjêamâ wongât kulem tetemu ekne sâm nanjai? Ya nângâmune ki ârândâj oap yakât ya ki otbom.” ¹³ Yawu sâm pilâyekmu wanjaen yâhâm dengân nombot hâtikgum ariwin.

*Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluje
(Mataio 16:5-12)*

¹⁴ Wanjaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesuje yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yengât matuk kelujanje mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu nenje yakât topje nângâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâm alahumunje biwinenjahât topje ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenje katmâ den yan yukât topje ki nângânetâ keteraksap? Me kulem topje topje mem gaman ya ekmâ topje ki nângâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunje nenjetâ dopyenjan olop. Sot nenjetâ torehenje talop ya saka saka amon mânunjetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunje sâop. “Sâp âlâen lohimbî 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yanjahâk yingimunje newi. Nenjetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunje sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topje emelâk nângâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesuje lok senje bok sâsâje henjenguo.

²² Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanjaembâ gemunje yan kapi ambolipnanje Yesu ekmâ nângâm lok âlâ senje bok sâsâje ya dâim toho Yesuje wâimu âlepje olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitgunjetâ lok ya dâim ari kapi betjehen kinmâ bâtnjan tâp tuhum senjan wâim yuwu sâm âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senje tipiye hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpne bâtnjan tâp tuhum senjan wâiop. Wâimu senje hâreakmu pak sâm ekmâ keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuât. Kapi betjehembâ hawangum ari emetgan yâhâwuât.” Yawu sâm ekum hângângumu ariop.

*Petoroje Yesuhât topje sâm teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)*

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutje Kaisaria sâm, kutje âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânjâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâm âinongop. “Lohimbijne nâhât girawu nângâmai?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotnanje gâhât yuwu sâmai. “Yoanene lohimbî toen katyekminiop ya emelâk kunjetâ muop ya mumunjabâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotnanjeâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yanje purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotnanjeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumunjabâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunje sâop. “Yawu gârâmâ yenjêamâ nâhât girawu nângâmai?”

Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâje hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâne oap.” Yawu teteknan sâop.

³⁰ Sâmu yuwu sâm kuningiop. “Yenje nâhât topne ki sâm tetem lohimbî ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroje Yesuhât mâtâp manguwangiwe sâm olop.
(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)*

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbanjinomai yakât teteknan eknongop. Yamâ yuwu sâm eknongop. “Nâ lok bulâne mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyene otmu Isirae nengât papatolipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekne biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohojetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benne yapâ mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

³² Yawu sâm eknongomu Petoroñe sâmu perenj pilâm yetñiâk ba kinmâ kuwanjiwe sâm olop. ³³ Kuwanjiwe sâm otmu yanâk Yesuñe nengât orowâk nângâñet sâm purik pilâm nenekmâ yuwu sâm den matñe kâpekbangiop. “Yawu yatgât Satanñe tepñe herone otbuap. Yâhâ Anitâñe den sâm nihiop ya den yat yuñe ki miap. Gâmâ lokgât nângân nângân yat. Ya nângâmune ki ârândân oap. Yakât otmâ pilânekma ari.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâm ekumu peneningimutâ Yesuñe lohimbi dondâ mambotbangim kinbi ya ekyongomu gotnennan ganjetâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâne biwiyene nâhâlen katmâ orowâk manne sâm yehâhât ki nângâñetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyngiap yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândân nângâm tem lâunihim mannomai. ³⁵ Yawu gârâmâ benne lok âlâ me âlâne manmanyene alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen biwiyene kepeim manmâ nâhât den pat âlepñe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topñe topñe yan biwi nângân nângânyene hikum manmâ munomai yañe girawu otnomai. Yehâhâk mumuñambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ manman yawuyakât matñe umatñe Anitâñe yingiwuapgât. ³⁸ Lohimbi yu yengât topyene teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotñane loklipyene betyenehen kionmai yakât dopñeâk yeñeâmâ Anitâhât betñehen kionmâ orotmemeyene otmai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtñe âlâ me âlâne nâhât den nângâñetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matñe yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoññane yâhâpñe hângânnohomu añelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtñe âlâ me âlâne nâhât den nângâñetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matñe umatñe menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesuñe yawu sâm eknongomu lohimbi yañe iton galañ otmâ ariwi. Ariñetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topñe sâmune nângâñet. Yen ki mum metenjetâek Anitâñe tihityene otbe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityene otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)*

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakñan Yesuñe Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumñe âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinñetâ Yesuhât kun kundenñe âlâ otmu sângumñane lanñne pilâm kaok bolañ bolañ otmu sikopñe elemân hâumu kaok siliñ siliñ otmap yakât dopñe ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâñe meyelehop yañe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoñ bawalipñane yelekmâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiñ gumbiñ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanñe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunñe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanñan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu yanâk elem patoñe ge pumñe ya kâtâpgumu yakât biwiñambâ Anitâñe den âlâ yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap

ya yeŋe mem biwiyenjan katmâ tem lâuwanġim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumġambâ âwurem ge mâtâwân tatŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Pumġan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakġanâmâ kulem eksai yukât topŋe ekyongonċetâ nâŋġanomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikŋak “mum yahatbom” sâop yakât nâŋġam kiwilim yeŋiâk alahuwi. ¹¹ Yawu ġârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nâŋġam Yesu yuwu sâm âikuwi. “Mosehât ġirem den kâsikum ningimainċemâ yuwu sâmai. “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hâŋġangumu ġewuap yamâ Eleaŋe yâhâpŋe tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewanġiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ ġirawuhât sâmai?”

¹²⁻¹³ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetewuawân yai yakât mâtâp mewanġiwuap. Yawu ġârâmâ yuwu sâmune nâŋġaŋet. Emelâk Anitâŋe poropete den ekyongomu kulemġuwi yakât topŋe yuwu tap. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hâŋġangumu ġewuap yamâ Yura ambolipŋaŋe mem âlâlâ tuhum betġuŋetâ sâtġum mumbuap. Den yawu tap yakât topŋe ġirawu tap? Yakât yuwu sâmune nâŋġaŋet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopŋeâk lok âlâŋe tetem manmu ekbi yamâ yeŋġat papatolipyeŋaŋe nâŋġam hilipġum ġŋatyeneâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemġuwi yakât bonŋe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpġuwi.
(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)*

¹⁴ Mâtâwân ġem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe nengâlen dâim takanċetâ tâŋgune sâm hâum pâpġum pilâwin. Hâum pâpġum pilâmunŋe yanâk Mosehât ġirem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe sennennjan ġeŋetâ sahanġim kinmunŋe bukulipnenŋe pumġehembâ ġem peneningiwi. ¹⁵ Peneningiŋetâmâ lohimbi yaŋe Yesu ekŋetâ tepyeŋe yahatmu yâkâlen ba heronŋe otbaŋgiwi. ¹⁶ Heronŋe otbaŋgiŋetâ Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Yeŋe Mosehât ġirem den kâsikum ningimai ya orop ġirawuhât den sahanġiai?”

¹⁷ Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâŋaŋe yuwu sâop. “Lok pato, hoŋ bawalipġaŋe tânnotġonċet sâm nanne yu dâim takan yakât topŋe yuwu. ¹⁸ Weke bâleŋaŋe nanne mâŋġaemu kopa manmâ ġamap. Yâhâ mâŋġaemap yan senŋe ġâwâŋ ġâwâŋ sâm hânân ġe imu nekamŋe kâtiŋ sâm lauŋe barak barak otmap. Yawuhât hoŋ bawalipġe yuŋe weke bâleŋe yu watŋet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâpġum pilai.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuŋe ya nâŋġamu ki ârândâŋ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ ġam. Yamâ wongât biwi nâŋġan nâŋġanyeŋaŋe ki tânngowuap nanġai? Yawu nâŋġam biwiyenjaŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋġam biwine ġiap. Yawu ġârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan ġirawu mannomai?” Yawu sâm eknongom âwâŋe ekumu nanŋe dâim ġaop.

²⁰ Naom ya dâim ġamu weke bâleŋaŋe Yesu ekmâ mâŋġaemu senŋe ġâwâŋ ġâwâŋ sâm hânân ġe kârâŋ kârâŋ sâm lauŋe barak barak otmu iop.

²¹ Yawu otmu Yesuŋe âwâŋe yuwu sâm âikuop. “Umatŋe yu amâti tetewanġiop?”

Sâmu sâop. Lepatġambâek tetewanġimu yuwu otmâ ġamap. ²² Weke bâleŋaŋe sâpġanâk mem mâŋġaemu toen ġe hanahomap. Me senŋe ġâwâŋ ġâwâŋ sâm kâlâwân kionġmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu ġârâmâ tepġe nâŋġanitġim tânnotġowuatġât dop tap me bia?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “ġaŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmune nâŋġa. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nâŋġan nâŋġanyeŋaŋe kepeimainċe yu me ya otnehât nâŋġamai yamâ tânyongomune ârândâŋ otmap.” Yawu sâop.

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu nângâmune bulâne otmâ biwinañe gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nângânihirâ den yat yukât bulâne tetenihiâkgât nanñan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu lohimbi dondâne taka hawam mewam tuhuwihât Yesuñe weke bâlene yuwu sâm ekuop. “Weke bâlene, yuwu sâmune nângâ. Gâne naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâpñe ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâleneñe mângâem hu halak tuhum kâronbanñim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotñan kinbiñe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.” ²⁷ Yawu sâñetâ Yesuñe bâtnan memu yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâm Yesu âikuwin. “Yu topñe girawuhât nenñe weke bâlene watne sâm hâum pâpguain?”

²⁹ Sâmunñe sâop. “Yamâ weke bâlene watmune ariap yuâmâ kârikñe bâlene. Yâhâ yeñe watne sâm hâum pâpguai. Yawu gârâmâ weke bâlene yuwuya âlâ ekmâmâ angoân biwiyenñe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watñetâ denyenñe nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuñe ikñak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Yesuñe den kâsikum ningiwe sâm otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâm Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunñe Yesu Anitâne hângângumu giop kasalipñane sâp ki kâlep otmuâk kuñetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuñambâ yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nângâmunnene ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpñe âikune sâm otmunnene umatñe otmu pilâwin.

Huruñ huruñ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtñe âlâ me âlâne sâp patoen kunnenñe pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbin. Yakât sahanñim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunñe Yesuñe yuwu sâm âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahanñiai?” Yawu sâmu in den nângânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunñe yuwu sâm eknongop. “Yeñambâ gâtñe âlâ me âlâne kunyene pato otne sâm otnomai yañe yeñahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmâ hoñ bayinñinomai. Hoñ bayinñim manbuap lok yawuyakât nângâmune ârândân oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâm naom tipine âlâ gotnennan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâm eknongop. ³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâne tem lâunihim naom tipine yuwuya buku otbanñinomai. Lohimbi yañe otbanñiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaain sâm awonñe hângânnohomu gewan yâk buku otbanñinomai.” Yawu sâop.

Lohimbiñe nengât ki nângâñetâ gemap yañe buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâmu Yoaneñe yuwu sâm ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtñe âlâne kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenñe nângâm bâlewanñim kuwanñiwin.”

³⁹ Sâmu sâop. “Lok âlâ me âlâne kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yañe yakât kakñan ki sâm bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyinñinomai. ⁴⁰ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi nombotñane nengât ki nângâñetâ gemap yañe nengât buku manmai. Biwinañe yawu nanñan. ⁴¹ Yeñe biwi nângân nângânyenñe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manñetâ lohimbi âlâ me âlâne manmanyenñe ekmâ nâhât hoñ banihim mansai sâm, buku otyinñim tânyongonomai yakât hâmerne hâmbâi menomai. Yawu.”

Otnetâ bâleâk sâm ki kendâyinñinom.

(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yengâlen hâum sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yengât mâtâp manguyinjinomai. Yamâ hâmbâi matje umatje menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâne hârenomaihât ki sâwe. Topje nângânetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeñaje otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyeñahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaje ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewane nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. Topje yuwuhât yan. Wuân me wuânje lok âlâ me âlâ dâiyekmu otjetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyenje Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikje menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâne yu me ya eknâlem kâiyenaje sururuk sâm ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaje ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewane nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâne senyene nombot me nombot yaje yu me ya eknâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyehât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenje Anitâhâlen katmâ tem lâuwanjim mannomai yamâ manman kârikje yinjiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yaje ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewane nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyinjiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Nenâmâ kâtembe mem solân honmain yanâmâ sot ya nemunje launennan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbî yengât hohetyenjan mannomai yanâmâ manmanyene ekjetâ herone otbuap. Kâtembe yamâ ukenje. Yawu gârâmâ nenje helenân ki hikum ikaimunje yamâ pâlâmje otmap. Pâlâmje otbuap yamâ girawu otmunje yâhâpne ukenje otbuap. Yakât otmuâmâ yene tem lâunihim buku oranjim mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokje imbiñe ki pilaknomai.

(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuje yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunje lohimbî dondâje denje nângâne sâm takanjetâ emelâk den kâsikum yinjininiop yawuâk kâsikum yinjiop. ² Den kâsikum yinjim tatmu Parisaio nombotñaje taka “Den girawuyaen hâum sâmunje yan matje sâm tâpikgumu yanak den âiân katnom,” yawu nângâm yanak yuwu sâm âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâne imbilipyene pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sânetâ sâop. “Âinohoai yakât matje nâku âiyongomune sânet. Den yai yakât emelâk Moseje girem den kulemgup ya sânetâ nângâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Moseje girem den âlâ yuwu kulemgup. “Lok âlâ me âlâne imbiñe pilâwe sâm âlepje pilakdomawot yakât topje kulemgum wanmu miakmu watmu ariwuap.” Moseje ya otnomgât âlepje sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sânetâ Moseje den kulemgup yakât Yesuje yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyene biwiyenje kârikje otmu yehâlâk nângâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseje kuyinjiwehât otmâ ki kulemgup. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâne hân himbim kândikyotgop yan lohimbî yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâne âwâne mâmâne pilâyelekmâ imbiñait mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nângân nângânyetje konohâk otbuap. Yakât otmâ ki

hionjakmâ ikñiâk ikñiâk otdomawot. ⁹ Anitâñe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâam ekyongomu arinetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâam âikuwin. ¹¹ Âikumunñe yuwu sâop. Lok âlâ me âlâñe imbiñe yakât hâkâñ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatñe membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâñe lokñe pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâop.

Yesuñe nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbi nombotñe nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ nenñe yekmunñe ki ârândâñ otmu kuyiñgiwin. Kuyiñgimunñe Yesuñe nenekmu ki ârândâñ otmu yuwu sâam eknongop. “Kâmbukñe, ki kuyiñgiñet. Anitâñe nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganet. ¹⁵ Yakât sâamune nângâñet. Nimnaom titipâñe Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenñe kepeimai. Yâhâ oai yakât dopñeâk âwâ mâmâlipyenñe otnomai yamâ Anitâñe meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikñeâk ikñeâk lâuyekmâ kunyenjan mem Anitâñe lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyene pato tatyinjiop yâk yengât topyene.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sâam otmunñe lok âlâ sururuk sâam taka yuwu sâam âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboñe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâñe girawu otmune ârândâñ otmu Anitâñe manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

¹⁸ Sâamu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboñe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboñe tatmap. ¹⁹ Yakât otmâ gâñe âinohoat yakât matñe yuwu sâamune nângâ. Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâalikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotñe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiñgiuwat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâam kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetñe lâum amutyetñan manbuat.”

²⁰ Sâamu sâop. “Bawapi. Girem den sâam arat yuâmâ ñanjanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²¹ Sâamu sâop. “Yuwu otbuat. Senñe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotñe umburuk mansai ya yiñgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. ²² Yawu sâamu iri sikum me senñe âlâlâ dondâ tatbanjiop yakât nângâmu biwiñe umatñe otmu hâmeñe bâleop. Yawu otmâ yanjak pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuñe engatñe kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâam eknongop. “Lok iri sikum pato tatyinjiapñeâmâ Anitâhâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwangine sâam otñetâ hâi hâñe otmap.” Yawu sâop. ²⁴⁻²⁵ Yawu sâamu nângâmunñe ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâam eknongop. “Bukulipne, yuwu sâamune nângâñet. Pusiñe selon watmu pin pinñan arimu yan watmâ ba membe sâam hâum pâpgumap. Yakât dopñeâk lohimbi iri sikumyene pato tatyinjiapñe Anitâñe tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâam otñetâ hâi hâñe otbuap. Lohimbi nombotñe iri sikum pato tatyinjiapñe yañe yehâhâlâk nângâmai. Lohimbi yawuyenñe Anitâhâlen biwiyenñe katnomaihât nângâñetâ umatñe otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâamu nângâmunñe sâtñe otmu yuwu sâam âikuwin. “Lohimbi girawu yañe otñetâ ârândâñ otmu Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgiuwat?”

²⁷ Yawu sâamunñe Yesuñe sennenñe topñanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâam logât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topñe âlâ tap. Yakât otmâ yene yu me ya otne sâam yâkât nângân nângân watmâ

otnomaihât dop tap. Yâkne konok manman kârikne ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senne âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nâhâlen biwiyene katŋetgât lok âlâ me âlâne nâhât den lohimbi ekyongomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me nan baralipyene, me hep torehenlipyene, me senne âlâlâ siminne tatyŋgiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâleneŋe yekŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyene orop herone otminiwi ya wangim herone pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâne meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbi nombotŋane yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâne ki meyekbuap. Yâhâ nombotŋane yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâne meyekmâ ikŋan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikŋak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.

(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

³² Yesuŋe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiâŋen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatŋe âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topŋe yuwu sâm eknongop. ³³ “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunne lok âlâne nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgât bâtyeŋan katnekbuap. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. ³⁴ Den sâm hârenihim Roma lok yeŋgâlen katnekŋetâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benne howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop. Yawu sâm eknongomu Yerusalem yâhânom yakât nâŋgâmunne biwinenne umatŋe otmu nâŋgâm ketet otbin.

Bukulipnenne yâk yeŋgât hoŋ bayiŋinom.

(Mataio 20:20-28)

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtŋe, Yakowo yet Yoanene, Yesuhâlen ba yuwu sâm âikuowot. “Bawapi, netŋe yu me yakât nanŋait ya sâmutŋe âlepŋe otnitgiwuatgât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetŋe biwiyetŋane girawu nanŋawot ya sâmutâ nâŋgâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek tihitnenne otdâ herone nâŋgâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nâŋgânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutŋe lohimbi kunlipyene mannomgât nanŋait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topŋe ki nâŋgâm denâk sâm yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom yawuâk nâŋgâromawot me? Otmu hâhiwin kakŋan katnekŋetâ sâtŋum mumbom yakât dopŋeâk sâtŋum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepŋe yat. Umatŋe nâŋgâwualân net gurâ yawuâk nâŋgâromgât nanŋait.”

Sâmutâ sâop. “Bonŋanâk yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nâŋgâm sâtŋum mumbom ya yet gurâ yawuâk nâŋgâm mundomawot. ⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânnohoŋetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikŋahâk nâŋgâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nâŋgâmunne bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâŋgâm bâleyitgiwin. ⁴² Nâŋgâm bâleyitgiwin yakât Yesuŋe nâŋgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyeneŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galem-yongonŋetâ yâk yeŋgât amutyenŋan manmâ hâhiwin kakŋan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeŋeâmâ papatolipyeneŋe otyiŋgimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiŋe nâhât hoŋ bam

gam nâ tânohojêtgât ki gewan. Nâñeâmâ lohimbi hoj bayingim sârereyekmâ kinmune nohojêta mumbom. Mum yan tosayeje pilâyingiwom. Yawu otbomgât awonjañe âi sâm nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâñe bukulipyenjañe nângâyinjêta yahalâkgât meñetâ huruñ huruñ otmu yâk yengât amutyenjan manno-mai. Otmu yengâlen gâtje âlâ me âlâñe Anitâñe nenekmu ârândân olâkgât nângâm yawuâk bukulipyenjañe yengât hoj bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuje lok senje bok sâsâñe hejengejuop.

(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

⁴⁶ Yawu sâm eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmunje lohimbi dondâñe betnenjan watnenekbi. Arimunje lok âlâ senje bok sâsâñe, kutje Batimaio sâm, yamâ Timaiio nanje, mâtâp ginjan talop. Tatmâ senje âlâlâhât umburuk otmâ yañak lohimbi mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbi yañe “Yesu takap,” sâñetâ nângâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâñe nâhât wehe nângânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu lohimbi gotjan kinbi yañe kuwanjiwi. Kuwanjêta witgum halahuop.

⁴⁹ Yesuje ya nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuñetâ gaek,” sâm lohimbi ya ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâñe ya yuwu sâm ekuwi. “Gâhât yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰ Yawu sâñetâ nângâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanjat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁵² Sâmu sâop. “Gâñe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâñe tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâop.

11

Yesuje Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi yâhâp kutyetje Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumjan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesuje hoj bawayâhâtje yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. ² “Kapi tipije ewapâ tap yan dongi nanje âlâ hukum katñetâ kinsap ya lok ki kakjan tatmai ya holañmâ mem geromawot. ³ Holañmutâ lok âlâñe yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holañsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ patonetjañe yu mendehât hângânnotgomu takait. Mem arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekuromawot.”

⁴ Yesuje yawu sâm hângânyotgomu yâhâ dongi nanje ya emet âlâ hawiñan hukum katbi ya holañowot. ⁵ Holañmâ kinmutâ lok yan kinbinje yelekmâ yuwu sâm âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâñe sâmu yu holañde sâm oawot?”

⁶ Yawu sâm âiyotgojêta yâku Yesuje den ekyotgop yawuâk yawuâk sâm ekyongowot.

⁷ Ekyongomutâ nângâyitjêta holañmâ mem giowot. Mem gemutâ nenje hâk katipje kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakjan katbin. Katmunje kakjan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ⁸ Yâhâmunje lohimbi dondâ hâruhuakbinje Yesuhât nângâñetâ yahatmu yeñe sângum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotjañeâmâ âliwahap esenje hârem yañe lingatmâ ariwi. Lingatmâ ariñetâ dongi yañe ya kakjan tâlim tâlim ariop. ⁹ Otmu lohimbi kinjitje orowâk hâruhuakbinje yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenje Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. ¹⁰ Anitâñe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenje Dawitiñe olop yakât dopñeâk galemnongowe sâm otmâ takat. Yakât nângâm herone otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâñetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje opon kâmbukjan yâhâop. Opon kâmbukjan yâhâ senje âlâlâ mem anji gunji othi ya in yekmâ purik sâm

giop. Otmu emetsenje potok sâwe sâm otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

*Lakop sâwanjimu hâlâlân sâm kinop.
(Mataio 21:18-19)*

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop. ¹³ Po wanjimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâm gotjan ariop. Ari eksan mâne esen yambuñajak pato otmu kehetje ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nângâwin.

*Yesuje opon kâmbukjan yâhâm watyehop.
(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesuje dongi kakjambâ kionmu yanjak opon kâmbukjan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukje kâlehen lohimbî senje âlâlâ anji gunji otmâ hâmenje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuje nângâm bâleyingim watyehop. Watyekmâ kakjan tat tat, tewo, kembâ emetje tuhûm ya kâlehen katjetâ talop, senje âlâlâyenje mem purik pilâyingimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinjetâ yan lohimbî senje âlâlâyenje ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionmai sâm mâtâp manguyingiop. ¹⁷ Mâtâp manguyingim kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânjan Anitâne poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbî hânjan kulemjan manmâ araine nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Yenje yukât kâlehen tatmâ lohimbî kâityongom hâmenje mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjîm bero emetje yawuya oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yengât lok kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe den sâop yakât nângânetâ bâlemu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi. Yamâ benje yuwu nângâwi. “Lohimbî sesengâlâkne Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkne den sâmap ya nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwanjinetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetjan katne sâm nângânetâ umatje otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuje yawu sâm ekyongomu nenje yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

*Lakop âlâ kinop yakât Yesuje sâmu hâlâlân sâop yakât topje
(Mataio 21:20-22)*

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunje Yesuje lakop yakât sâop yanje esenje mum hâlâlân sâm kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petorñe ekmâ Yesuje lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâm ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâñe oran lakop endakât sâon ya esenje mum hâlâlân sâm kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmu enjatje kakjambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yenje yu me ya otne sâmâmâ angoân biwi nângân nângânyenjanje Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nângâyingimu yanâmâ yakât bulâñe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Yenje pumñe yukât Anitâ yuwu mon sâm ulitgunomai. “Pumñe yuñe huhuakmâ orotok sâm giâk,” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yenje yu me ya Anitâñe sâmu teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiñenjanje kepeim yuwu nângânomai. “Nenje Anitâhâlen biwinenjanje kepeim ulitgununje nângâningimâp yakât dopjan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmune nângânet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbî nombotjanje yen mem bâleyekbi ya yengât tosayenje pilâyinginomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâñenjanje yengât tosa ya gurâ yawuâk pilâyingiwuap.

26 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi yakât nâŋgâm matŋe kâpekyiŋginomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yen gurâ otŋetâ bâlem gap yakât matŋe kâpekyiŋgiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe âlâhât sâtŋât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)*

27 Yawu sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yan yâhâmunŋe hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnennŋaŋe Yesuhâlen bam yuwu sâmu âikuwi.

28 “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?”

29 Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. 30 Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop.

31 Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâmu pâpŋum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâmu waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâmu kâpekbaŋginom? Anulaknom yakâ.

32 Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yeŋgât sâtŋât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtŋât âi mem manop,” yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm nongonomai yakâ.” Yawu nâŋgâwi. 33 Yawu nâŋgâm yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtŋât âi meminiop ya nen ki nanŋain.”

Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

*Wain kalam amboŋahâlen hâmu sâop.
(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)*

1 Yesuŋe den âlâen hâmu yuwu sâmu ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâmu nep lok meyeŋhop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamŋum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapŋat waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemŋunomai sâmu katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. 2 Arim sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu amboŋaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâmu hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋgâŋumu takaop. 3 Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. 4 Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgâŋumu takaop. Hâŋgâŋumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. 5 Yakât otmâ yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawaŋe kalimbuŋe hâŋgâŋumu takamu kuŋetâ muop. Kuŋetâ mumu kalam amboŋaŋe hoŋ bawalipŋe dondâhâlâk hâŋgânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonŋetâ muwi. 6 Aiop, kalam amboŋaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Nine nanne ombe bisine hâŋgâŋumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm ikŋe nanŋe hâŋgâŋumu ariop. 7 Hâŋgâŋumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. 8 Yawu sâmu kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop. Yawu.

9 Yawu otŋetâ kalam amboŋaŋe taka girawu otbuap? Yâkŋe taka yongomu muŋetâ lok ondop meyekmâ kaweyenŋan katyekmu kinnomai.

10 Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât poropete âlâŋe den yuwu kulemuop ya yeŋe ki mon sâlikum nâŋgâmai?

“Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekŋetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap. ¹¹ Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, yuâmâ patoŋe nâŋgâmu teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nâŋgânomai.” Yawu kulemuop tap.

¹² Yesuŋe den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yengât lok kunŋe otmu bukulipyenŋe yengât topyenŋe miop. Yakât nâŋgâŋetâ biwiyenŋan tâlimu Yesu mem pâi emetŋan katne sâam otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nâŋgâm gorâyinŋimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâam yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.
(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâam hikuwi. “Nenŋe den girawu yaen hâum Yesu âikumunŋe matŋe sâam tâpikguwuap? Matŋe sâam tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunŋe mem pâi emetŋan katŋetâ tatbuap.” Yawu sâam den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyenŋe nombotŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesuhât topŋe ekŋetgât hâŋgânyongowi. ¹⁴ Hâŋgânyongoŋetâ Yesuhâlen taka yuwu sâam âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nanŋain. Gâŋe den imbiâk ki sâamat. Den sâamat yamâ nâŋgâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiŋe girawu nâŋgâhihiyai yakât nâŋgâm ki gorâhihimap. Gâŋe lok âlâhât nâŋgârâ yahatmu âlâhât nâŋgârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nâŋgâne. Roma lok âlâŋe kunnenŋe mansap, kutŋe Sisa sâam, yâhâmâ haonmâ ârândânŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânom me bia? Yakât gâŋe girawu nanŋat? Sârâ nâŋgâne.”

¹⁵ Yawu sâam âikuŋetâ biwiyenŋe ekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yeŋe nâhâitŋe sâam tâpikguwuap sâam âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanŋe âlâ mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâamu waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanŋe yu ekŋet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?”

Sâamu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâam, yakâ.”

¹⁷ Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâam yu ya katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâam katŋetâ tatmâ yâk waŋnomai.” Yawu sâam ekyongomu nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Ariŋetâ bukulipyenŋe, kutyenŋe Sarukaio sâam, yaŋe tohowi. Yâkŋe yuwu nâŋgâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâamap.” Yawu nâŋgâmai. Yâkŋe yakât topŋe nâŋgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, anŋoân Moseŋe den kulemuop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewanŋimu lok ya mumbuap. Mumu iminâŋe yâkât kambut ya galemŋum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemuop tap. Yakât topŋe sâam eknongohât yuwu sâamunŋe nâŋgâ.

²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anŋoân atayeŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewanŋimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu iminâŋe atarâhât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyenŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenŋe yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sânetâ sâop. “Anitâne poropetelipne otmu lok nombotne den ekyongomu kulemguwu yakât topne ki nanjai. Otmu Anitâ ikne wâtne pato tatbanjiap yakât topne gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ yeje nângâm hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâne lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipnane ki miakmai ya yengât dop otmâ ikniâk ikniâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâmune nângânet. Nak topnan kâlâp semu lan lan sâop ya Mose ne ekbe sâm gotnan baop. Gotnan bamu Anitâne yuwu sâm ekuop.

“Nâne Awaraham, otmu nanne Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu sâm ekumu kulemguop.

²⁷ Anitâne Mose den ekumu kulemguop yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnene yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yeje den ya nângânetâ keterakyiingimbâp.” Yawu sâop.

Mosehât girem den ya girawu yane kun kunne oap?

(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)

²⁸ Yesune Sarukaio yengât den yawu sâm purik pilâyingimu nângânetâ sâtne dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopne den ya nângâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âikuop. “Anitâne girem den Mose ekumu kulemguop yapâ gâtne girawu ya yakât nângârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâne girem den Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nângânet. Anitâ ambonenne pato yâk ikne konok tap.

³⁰ Yakât otmâ nenne yâkâlen biwi nângân nângânnenne kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hon bawangim yâhânôm.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjahât nanjangimunne yahatmap yakât dopneâk bukulpnenne yengât nângâmunne yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuneâmâ Anitâne den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâne sârâ nângâmune ârândâne oap. Anitâ ikne konok kunnene pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nângân nângânnenne yâkâlen kepeim tem lâuwangim manmâ yâhânôm. Yâhâ nenjahât nanjangimunne yahatmap yakât dopneâk buku nombotne yengât nângâmunne yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâne nângâningiâkgât nonij bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu longâem hotom umunne yakât Anitâne nângâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesune nângâmu ârândâne otmu yuwu sâm ekuop. “Gâne Anitâhât topne tipne nanjat. Yakât otmâ biwihane yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikjahât pat kuhihuwap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nângânetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulpnyene Yesune den sâm tâpikguâkgât ki âikuwi.

Anitâne hângângumu gewuap yakât Yesu âikuwi.

(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)

³⁵ Yesune den matne yawu purik pilâwangim yuwu sâm Parisaio âiyongop. “Yengâlen gâtne Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitâne hângângumu ge tihitnenne otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nângâmune bulâne oap. Yamâ yeje yakât topne pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. ³⁶ Emelâk Wâtgât mâmânahât Heakne tâmbânenne Dawiti biwinan kionmu yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâam ekuop. “Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ³⁷ Den yakât yuwu sâawe. Anitâne hângangumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yejeâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâamai. Den sâamai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeje eknohonetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâam âiyongomu matne sâne sâam hâum pâpgum pilâwi.

Parisaione orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm arinetâ lohimbî nombotne ye yakât den nângânetâ âilongo olop. ³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbî nombotne neneknetâ ya-halâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimaine sângumye ne kâkâlep mânunjakmai ya ne holun holun sâamu yâhâm gemai. ³⁹ Otmu yehâhât nângânetâ yahatmu miti emetne me lohimbî senyejan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senne âlâlâye ne kombo meyingimai. Yawu otmâ topye ne kurihiakmâ lohimbî senyejan kinmâ oain sâam oain sâam Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmâ yakât hâmbâi Anitâne matne amokne yingimu menomai. Yâk yengât topye ne yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyen kionmahât biwiyen galemahom manomai.”

Imbi kambut âlâne nanne kuriñ kuriñ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâam ekyongomu nenne peren pilâm ba tewetsenne kondoân katmai yakât gotne kinbin. Kinmunne lok iri sikum pato tatyngiop dondâhâlâkne yâhâ tewetsenne mem kondoân katbi. ⁴² Yawu katnetâmâ imbi kambut âlâ senne âlâlâhât umburuk otmâ manopne nanne kuriñ kuriñ yâhâp mem yâhâ kalop. ⁴³⁻⁴⁴ Yesu ne ya yekmâ eknongomu nenne gotne bamunne yuwu sâam eknongop. “Lok iri sikumye ne pato tatyngiapne tewetsenne nombotneâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuneâmâ nanne kuriñ kuriñ yâhâp kârikne tatbangimap ya bâne katsap. Yakât otmâ Anitâne imbi kambut yu ekmu âilongo oap. Yâhâ lok iri sikumye ne oropne tewetsenne nombotneâk katsai ya yekmu ki dopne oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipye ne taka opon kâmbukne huhum iton galañ menomai yakât Yesu ne sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâam tin pilâmu opon kâmbukne ambâ kionmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambe-nenne kakne ambâ olelem opon kâmbukne ekmunne âilongo olop. Yawu otmu bukunen ne âlâne yuwu sâam Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukne pato nandorone yu ekmunne senne âlâlâ kârikne jak tuhuwi ya ne âilongo longo oap. Yakât gâne ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâamu sâop. “Opon kâmbukne yu eknetâ âilongo longo oap yuâmâ hâmbâi kasalipye ne taka huhum iton galañ mem senne âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatne topne topne teteyingiwuap yakât Yesu ne sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâam eknongomu ya pilâm punne âlâ, kutne Oliwa sâam, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukne yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekma yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkne Yesu orop peren pilâm ba kinmâ yuwu sâam âikuwi. “Gâne opon kâmbukne hâhât den eknongoat yakât bonne sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâam otbuap yan wuân kulem tetemu ekma nângâmunne keterakningiwuap?” Yawu sâam âikuwi.

5-6 Sânetâ sâop. “Lok nombotñaje taka den perâkñe yuwu sâam kâityongonomai. “Nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge mansan.” Yawu sânetâ lohimbi dondâñe denyenñe nângâñetâ bulâñe otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât otmâ engatyeñan genetâ loholemaihât biwiyeñe galem gum mannomai. 7 Otmu sâp yan kapam gotyeñan me kâlepñehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyîngiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâñe emelâk sâam kalop yakât bulâñe teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topñe topñe tetemu yan yeñe nâhâitñe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. 8 Angoân lohimbi hânñan kulemñan mansai dondâhâlâkñe kasa oranjim ahonomai. Otmu mososoñ hânñan kulemñan mososoñ awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatñe topñe topñe teteyîngiwuap yakât den âlâen hâum sâamune nângâñet. Imbilipyeñaje naom mene sâam otmai yan naomñe hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakñan kinmai. Yawu otmâ naom ya kioñmu yanâmâ hâkyeñe sâanduk sâamap. Yakât dopñeâk umatñe topñe topñe teteyîngiwuap yakât kakñanâmâ âwurem gewom.

9 Yeñe galem tiñ tiñ oranjim mannomai. Mitihât kasañaje nâhât den pat âlepñe nângâñetâ gemu bet pilâm yen hakyenñan sâam den âiân katyeknomai. Otmu yeñe miti emetñan yâhâ nâhât den pat sâam ekyongonjetâ nângâñetâ ki bulâñe otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyeñaje den sâam hâreyînginetgât yâk yengât senyeñan katyekñetâ kinnomai. Yâk yengât senyeñan kinmâ nâhât den pat âlepñe sâam tetem ekyongonomai. 10 Nâhât den pat yu lohimbi hânñan kulemñan manmaine nângâñetgât yeñe mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâñe sâam kalop. 11 Otmu ekyongonjetâ lok nombotñaje den ya nângâñetâ ki bulâñe otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyînginetâ “Den mâtâpñe girawu watmâ sâam ekyongomunñe nângâñetâ keterakyîngiwuap,” yawu nângâm ki gorâyîngiwuap. Sâp yanâmâ Awonñenñaje ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyeñan katmu nâhât den pat âlepñe sâam kusânâm ekyongonomai. 12 Otmu sâp yan umatñe topñe topñe teteyîngiwuap yakât yuwu sâamune nângâñet. Imi ata yehâk ahom hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyeñe yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oranjinetâ kunlipyeñaje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkñe gurâ yawuâk oranjinetâ yongonjetâ munomai. 13 Yakât torokatmâ yuwu sâawe. Yeñe nâ orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin nângâman yakât dopñeâk yen gurâ hâhiwin yînginomai. Hâhiwin yînginetâ yanâmâ hâkyeñe ki biuk sâawuap. Yeñe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumñajak kinbuap.
(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)*

14 Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânñan poropete âlâñe den yuwu kulemguop.

“Kasalipyeñaje opon kâmbukñan yâhâm orotmeme bâleñe topñe topñe otnomai. Yawu otñetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipñaje pilâm itoñ galañ otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai.” Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyeñan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyeñaje otñetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ itoñ galañ otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai. 15 Otmu Yerusalem kapi ambolipñaje gurâ yawuâk sururuk sâam ari misiñguraknomai. Yawu otmâ emetyenñan âwurem ari itâ pareñe miakne sâam yakât ki nângânomai. 16 Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaine âwurem taka emetyenñan iri sikumyeñe miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukñehen ari misiñguraknomai. 17 Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ñaja hewâk hewâhâk mem hikakmâ manñetâ wâtyeñe ki tiñ tiñ sâawuap yaje

hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. ¹⁸ Otmu kasalipyenŋe to yambu sâpŋan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyenŋe takanomai yanâmâ umatŋe pato nandoronŋe kakyenŋan yâhâwuap. Kândikum Anitâŋe lohimbi katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyenŋan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbi hârok muŋetâ hâmeyenŋe ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹ Otmu lok nombotŋaŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonŋetâ yâk yeŋgât den ya ki nâŋgânomai. ²² Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe topyenŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemŋenŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbi bulâŋe yaŋe yâk yeŋgâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyŋgim mannomai. ²³ Yawu gârâmâ yâkŋe eŋgatyeŋan geŋetâ lohotŋe otmaihât emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyenŋan katmâ galem oraŋginomai.

Yesuŋe âwurem gewuap yanâmâ anjelolipŋaŋe meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴ Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmâgât emetsenŋe otmu omoŋgât emetsenŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. ²⁵ Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. ²⁶ Yawu otmu yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae seŋ seŋ otbuap. ²⁷ Sâp yanâmâ anjelolipne hângânyongomune emetsenŋe gahanŋehen geheŋehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸ Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ²⁹ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³¹ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki naŋgain.

(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

³² Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp gewom lohimbi kerekŋe yakât ki naŋgai. Otmu anelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki naŋgai. Otmu ninak gurâ ki naŋgan. Awoŋne himbim amboŋe ikŋahâk naŋgap. ³³ Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki naŋgai. Yakât otmâ biwi pâlâmŋe manmaihât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. ³⁴ Lok kutdâ âlâŋe emetŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari tipŋe manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipŋe âi sâm yŋgim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yŋgian yu tiŋâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâŋgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶ Katmâ arimu yâkŋe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâŋe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki naŋgap. Omoŋ derep kâmbukŋan, me emet eŋgatŋe nâŋgâmu yan, me emetsâpŋe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki naŋgap. Yakât otmâ yâkŋe sen galemâk otmâ manbuap.

Yâhâ yakât dopneâk nâñe sâp girawuân taka yen meyekbom ya ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yinğiwani ya tinğak mem mannomai. ³⁷ Yâhâ den yan yuâmâ yengâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomainje biwi nângân nângânyene nâhâlen kepeim mannomai kerek yengât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Tihit tihit homban ya tâlâhuop. Otmu homban yakât kutñe âlâmâ “Natik Homban” yawu sâmain. Homban ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe menduhuakmâ Yesu kumunñe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ² Yawu otmâ benñe yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Homban otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbî dondâñe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenñe Yesu mem pâi emetñan katmunñe tatmu lohimbîñe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunñe kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunñe mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunñan imbi âlâñe to kukñe orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesuñe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutñe Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya henğenğuoop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunñe imbi âlâñe to kukñe suk sukñe âlâ, hâmeñe yahat yahatñe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga mañgunje mem hindâm Yesuhât kunñan motelemu giop. ⁴ Motelemu gemu lok nombotñane ekñetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukñe suk sukñe yu imbiâk mem motelemu kunñan giap. Ya ekmunñe ki ârândân oap. ⁵ Nenñe to yu âlepñe mem arimunñe lok nombotñane 1000 kina yawuyane puluhunjetâ yakât hâmeñe mem ari lohimbî umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâñetâ Yesuñe nângâmu ki ârândân otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukñe. Pilâñet. Imbi yuñeâmâ kulem oap yukât nâñe nângâmune âilonğo oap. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manñetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuñe to kukñe suk sukñe ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Nâhât den pat âlepñe yu hânñan kulemñan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuñe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yurasiñe Yesu betñehen kionbuapgât sâop.

(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hoñ bawalipñe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenñe âlâ kutñe Yurasi sâm, yâkñe hotom uminiwi yengât kunlipyene yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeñe membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nângâm heronje otmâ hâmeñe wañnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhum yok pilâm meñetâ lohimbîñe ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesuñe hoñ bawalipñe orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹² Otmu emet hañ sâmu nenñe yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Homban tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanñe âlâ gâim katmunñe mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunñe orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâm âikumunñe Yesuñe bukuyâhâtnenñe yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoñ bawa lok âlâ âsâpñe lâuakmu ekdomawot. ¹⁴ Lok ya

ekmâ betņan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât amboņe yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinennaņe yuwu yap. “Nâņe hoņ bawalipne meyekmune emet yukât biwiņe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiņe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâm ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâm ekumutâ lok yaņe dâiyelekmâ emet biwiņe âlâ mem heņgenņetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senņe âlâlâ mem dinņan tuhuromawot.” Yawu sâm hâņgânyotgomu yâhâowot. ¹⁶ Yâhâ Yesuņe den ekyotgop ya watmâ senņe âlâlâ mem dinņan tuhuowot.

¹⁷ Mem dinņan tuhumutâ emetsâpņe otmu yan Yesuņe menenekmu emelan yâhâ sot newin. ¹⁸ Nem tatmunņe Yesuņe yuwu sâop. “Sâmune nâņgâņet. Yeņe nâ orop manmâ lau konok nem buku oraņgim manmain. Yamâ yeņgâlebâ lok âlâņe betnehen kionmâ kasalipne yeņgât bâtyeņan mem katnekbuar.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu nâņgâmunņe biwinenņe umatņe otmu yakât topņe nâņgâne sâm nenņe ikņiâk ikņiâk yuwu sâm âikuwin. “Gâņe nâhât yat me âlâhât yat?”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm âikumunņe yuwu sâm eknongop. “Anitâņe sâmu kulemgui yakât bonņe nâhâlen tetemu nohoņetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yeņgâlen gâtņe âlâņe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkņe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matņe hâmbâi umatņe dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâņe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu naņgan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²² Otmu sot nem tatbin yan Yesuņe baņga mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neņet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâm mem ningimu newin.

²³ Ningimu nemunņe yaņak wain to mem Anitâ yâhâpņe mepaem gâim ningimu newin. ²⁴ Ya mem nemunņe yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoņetâ hepne gemu mumbom Anitâņe nâhât den sâm kalop yakât bulâņe tâņ tâņâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yeņgât tosayeņe Anitâņe pilâyinņiwuapgât mâtâp tetem heņgenņuwuap. ²⁵ Nâ sâp yiwerenņe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunņe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâņe âlâkuâk hâņgânohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ²⁶ Yawu sâm tiņ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewaņgim ya pilâm Oliwa pumņan yâhâwin.

Petoroņe betbaņgiwuap yakât Yesuņe sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

²⁷ Mâtâwân yâhâm tatmunņe yuwu sâm eknongop. “Anitâņe emet inânņan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâņe sâmune lama yeņgât amboyeņe ya kuņetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonņe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaņe taka menekņetâ yen kerekņe kiņgityeņahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ²⁸ Menekmâ ari nohoņetâ mumbom yamâ benņe mumuņambâ yahatbom. Mumuņambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyiņgim tatmune yen aksihâk ariņetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu Petoroņe matņe yuwu purik pilâwaņgiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkņeâmâ kiņgityeņahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât naņgan.” Yawu sâop.

³⁰ Sâmu sâop. “Naņgat. Gâņe omoņ yukâlâk nâhât “Ki nâņgâwaņgian,” sâwuap. Yawu sârâ kalimbunęe otbuap yan gokorok yâhâpņe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikņe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâņe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiņgitnahât gurâ ki otbom. Nâņe gâhât topgahât

âinohonjetâ ki kurihiwom. Me gohone sâam otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutnje notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâamu nenje gurâ yâkne sâop yawuâk sâwin.

Yesuje Oliwa pumjan yâhâ âwânje ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³² Ari kapi âlâ, kutnje Gesemane sâam, yan ariwin. Yan ari Yesuje yuwu sâam eknongop. “Yen yuân tatnetâ nâje awonj orop ba den tipinje alahure.” Yawu sâamu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunje Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenjiâk bawi. Ba kinmâ umatnje tetewanjiwe sâam olop yakât nângâmu biwinanje umatnje otmu yuwu sâam ekyongop.

³⁴ “Yen yuân galem tatnet. Hâkne biuk sâamu biwine umatnje dondâ oap.” Yawu sâam ekyongop.

³⁵ Yawu sâam katyekmâ perenj pilâm ge pare im Anitânje nângâmu umatnje ya pesuk sâawanjiâkgât yuwu sâam ulitguop. ³⁶ “O Awonj, gâmâ yu me ya otbe sâam ki hâum pâpgumat. Umatnje yu tetenihiwe sâam oap ya nângârâ ki teteâkgât nanjan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâam yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmnje injetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâam ekuop. “Simon, aman pâlâmnje im tat yukâ. Nâ yiwerenje pilâyekboman. Yakât pâlâmnje ki ot.” ³⁸ Yawu sâam ekum benje yuwu sâop. “Biwiyejêâmâ hewewenj oap. Yâhâ wâtyejeâmâ houj sâamu aman iai. Yen lohotnje otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunjet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâam ekyongom benje perenj pilâm ba kinmâ angoân sâop yawuâk sâam Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba honj bawalipnje yeksan mâne aman pâlâmnje iwi. Yawu injetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anulakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otjetâ benje kalimbunje perenj pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâam ekyongop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmnje im tai. Emelâk Anitânje yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topnje teteâkgât kasalipnaje menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bâinj, yen yahatmâ enda yeknet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yengâlen gâtje betnehen kionsapnje taka kinsap. Yakât yahatjetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.
(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâam eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnennanje lok sesengâlâk hângânyongonjetâ bukunenje Yurasinje dâiyekmu Yesu mene sâam takawi. Takanjetâ nen orop ahomaingât nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasinje kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâam ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâam ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnennjan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasinje Yesu gotnan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâam parahumu yanâk ga Yesu mewî. ⁴⁷ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtje âlâje yahatmâ tewetnje mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât honj bawañe ya ândâpñe nombot ya topñambâek kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesuje yuwu sâam âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtje metje âlâlâ mem takai. Yenje nâhât lok bâleñe sâam menekne sâam takai me? Me lok bâleñe âlâ kune sâam takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândâñ nâmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânñan Anitânje poropetelipñe den ekyongomu kulemguwi yakât bulâñe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâamu ekmunje hâknenje biuk sâamu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunje yanâmâ lok sihan âlâ sângum kaok latmâ kinopñe betyenehen ariop. ⁵² Betyenehen arimu ekmâ mem hilipgum sângumñeâk mem kon pilânetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâam ariop.

Yesu muâkgât den hakñan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kiñgitnenñahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunñe Petoroñe ikñiâk betyeñehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeñe yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyeñe otmu Yura lok nengât kunlipnenñe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekñe emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakñetâ tembe lâu emet yakât galem kinbiñe kâlâp uñetâ semu nâñgâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatñetâ Petoroñe yâk yengât hohetyenñan ba kâlâp nâñgâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiñe girawu tuhumunñe muâkgât nâñgâm den golâ topñe topñe gahaem hakñan sâwi. Yawu otmâ lok dondâñe den girawuân hâum sâñetâ kunlipyeñe nâñgâñetâ ârândâñ otbuap yakât pâpñuwi. Den sâm ariwi yañe ki lâuahop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotñeñe yahatmâ yuwu sâm hakñan sâwi. ⁵⁸ “Lok yuñeâmâ den âlâ yuwu sâmu nâñgâwin. “Opon kâmbukñe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpñe hilâm kalimbu kâlehen tuhum manñuwom. Lok âlâ me âlâñe ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nâñgâm tâpikgum hakñan sâwi. ⁵⁹ Otmu den sâwi yañe gurâ ki lâuahop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeñeñe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunñe yakât matñe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunñe ki ârândâñ oap.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu benñe Yesuñe olotoñâk kinop. Olotoñâk kinmu witgum âikuop. “Bâin, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâñe ikñe nanñe bulâñe ya hâñgâñgohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâñgâne.” Yawu sâop.

⁶² Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâñe hâñgâñnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâñe wâtñe nihim âlâkuâk hâñgâñnohomu elem kulewoñboñ kakñambâ âwurem ge yengât kunyeñe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtñe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶³ Yawu sâmu den ya nâñgâmu bâlemu yahatmâ ikñe sâñgum mem duhatmâ bukulpñe yuwu sâm ekyongop. “Bâin, den kâmbukñe hâlililñe sâmu nâñgâmunñe pesuk yap. ⁶⁴ Ikñahât nâñgâmu yahatmu Anitâhât kawenñan kinbe sâm oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanñai?” Yawu sâm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otñetâ biwiyenñe konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâin, yu otmu bâleapgât muâkgât nanñain.” Yawu sâm hârewañgiwi.

⁶⁵ Sâm hârewañgim nombotñeñe yahatmâ tâpñuwi. Tâpñum gâtñeñe sâñgum âlâ mem senñe sâhâm kâtâpñuñetâ kinop. Senñe sâhâm kâtâpñum ândâpñe huhuwi. Ândâpñe huhum nombotñeñe yuwu sâm âikuwi. “Bâin, ândâpñe âlâñe huhuap? Yakât sârâ nâñgâne.” Yawu otñetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbiñe kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroñe Yesu betbañgiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbaññetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nâñgâm ikaiakmâ talop. ⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyeñahât hoñ bawa imbi âlâñe towatñe ekmâ yuwu sâm ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret amboñe orop manñetâ yekman.” Yawu sâm ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nâñgâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâñe den yakât ki nanñan. Gâñe den yat yakât topñe ki nâñgâm henñenñuan.” Yawu sâm yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaŋe yâhâpŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulpŋe orop manŋetâ yekman.” ⁷⁰ Yawu sâmu Petoroŋe yâhâpŋe kurihiahop.

Kurihiakmu sâp kâlep ki otmuâk yan kinbiŋe Petoro towatŋe ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ nanŋain. Bulâŋanâk gâmâ Galilaia amboŋe.” Yawu sâmu ekuwi.

⁷¹ Yawu sâmu ekuŋetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiŋ, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâhât senŋan kinmâ den membom otmuâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok yai yakât nâŋe bulâŋanâk ki nâŋgâwanŋian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpŋe isiop. Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwanŋian” sârâ kalimbunŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop ya nâŋgâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet haŋ sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe hârokŋe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâŋan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetŋan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen ariŋetâ yâkŋe yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeneŋe den golâ topŋe topŋe sâmu Yesu hakŋan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatoŋe Yesu yuwu sâmu âikuop. “Den topŋe topŋe gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matŋe ki kâpekyingiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoŋe ekmâ sâtŋe olop.

Pilatoŋe Yesu muâkgât sâmu hârewanŋiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombaŋ ârândânâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbine nâŋgâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâleŋe âlâ, kutŋe Barawa sâmu, yâkŋe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoŋe yuwu nâŋgâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeneŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yanâk muâkgât sâmu hârewanŋim nâhâlen mem takai.” Yawu nâŋgâop. Yâhâ lohimbine kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetŋan tatbi yapâ gâtŋe âlâ holaŋmu giâkgât ekuwi. Ekuŋetâ yuwu sâmu âiyongop. “Nâŋe Yura yengât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât nanŋai me bia?” Yawu sâmu âiyongop.

¹¹ Yawu sâmu âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeneŋe lohimbine Pilato ekuŋetâ Barawa holaŋmu giâkgât engatyeneŋan gewi. Yakât otmâ lohimbine yaŋe Barawa holaŋmu giâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekuŋetâ Pilatoŋe yuwu sâmu âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbaniwomgât nanŋai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

¹⁴ Sâŋetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâkgât nanŋain.” Yawu sâmu sâmu hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatoŋe lohimbine yaŋe ikŋahât nâŋgâŋetâ yahalâkgât lauyeneŋan mem tembe lâulipŋe ekyongomu Barawa holaŋetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ hepŋak kiŋ pisiliŋ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hânŋanyongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

*Tembe lâulipņaje Yesu mem âlâlâ otbaņgiwi.
(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)*

¹⁶ Tembe lâulipņaje yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katņetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyenē meyekņetâ ga menduhuakbi. ¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipņe kâkâlep, kuriņ takop takop yamâ lok kutdâņe mânunjakmâ manminiwi yawuya mem mânunbaņgiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtņe metņe, hatman yawuyaņe mem gonņonņum lok papato yengât ñerendenē ya dop kum kunņan kepeim âlihitbaņgiwi. ¹⁸ Yawu otbaņgim gotņan ba senņan gem giriņbaņgim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanņain.” Yawu sâm senņan gewi. ¹⁹ Senņan gem kundennan tâpguwi. Tâpgum kapam âlâ mem kunņan lawitbi. ²⁰ Senņan geņetâ dopņan otmu hâk katipņe kuriņ ya mem tuhum pilâm ikņe hâk katipņe mem mânunbaņgim yanjak mem howanân kum kânâņgâne sâm dâim ariwi.

*Yesu howanân kuwi.
(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)*

²¹ Dâim mâtâwân arim tatņetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutņe Simon sâm, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetņe. Yâhâmâ Kirene hânân gâtņe. Mem tetem Yesu wâtņe houņ sâopgât sâwanņiņetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ²² Ari hân âlâ, kutņe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu.

²³ Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nâņgâmapgât wain to otmu to ñasin bâleņe, kutņe Miri sâm, ya orop menduhum gâim waņetâ nemu ñasinbaņgimu ukum pilâop. ²⁴ Ukum pilâmu yâkât hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânâņgâņetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyenē ikņiâk ikņiâk yan kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņetâ kut teteop yaņe miahop. Yawu otbi. ²⁵ Yâhâ omoņânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânâņgâwi. ²⁶ Yawu otmâ howan yakât kunņan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemguwi. ²⁷ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâņgâyelekņetâ nombot nombot kinowot. ²⁸ Yawu otbi yan Anitâņe emet inânņan den sâop yakât bonņe teteop. Den yamâ yuwu. “Nâņe nine hoņ bawa hâņgâņgumune gemu lohimbijē ekņetâ lok bâleņe yawu olop.” Yakât bonņeâmâ lok bâleņe yâhâp orop yongom lâum kânâņgâyekņetâ kinbi.

²⁹ Otmu lohimbijē nombotņe mâtâp ya watmâ howan hâlâņmâ arim takawiņe Yesu ekmâ lauyeņe butelim yuwu sâwi. “Bâe, gâņe emelâk yuwu sârâ nâņgâwin. “Opon kâmbukņe yamâ nâņe liakum hilâm kalimbu biwiņan tuhum manņuwom,” yawu sârâ nâņgâwin. ³⁰ Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sâņetâ benņe hotom uminiwi ya yengât kunlipyē otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe senņan gem yuwu sâm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâņe hâņgâņgumu ge Yura nengât tihitnenņe otmâ kutdânenņe mansap sâmai. Lok yuņe lohimbijē nombotņe tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikņeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenņe yâkâlen katmâ tem lâuwanņinom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâm senņan gewi. Senņan geņetâ lok bâleņe yotgom kânâņgâyelekņetâ nombot nombot kinowot yâkņe gurâ yawuâk senņan giowot.

*Yesu muop.
(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)*

³³ Otmu hilâm kârikņan, 12 kilok olop yan, Anitâņe nâņgâmu emetsenņe ya omoņ sahap. Omoņ sahakmâ yapâ ari emetsâpņe 3 kilok otmu emet laņinņe âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesuņe kândâtņe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop.

“Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topnje yuwu. “O, Awonj, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu lohimbi nombotnje nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâmu ahom kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sânetâ hohetyenjan gâtje âlâje sururuk sâmu ari sângum âlâ mem nak bâtbâtje potonjan pân pân kepeim yanje wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ laujan kalop. Yawu otmâ bukulipje yuwu sâmu ekyongop. “Elije himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutje kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu Yesuje den kârikje halahum yanjak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi injanje opon kâmbukje yakât biwiye ekmai sâmu sângum kâlep pato hikujetâ ya kâatâpguminiop. Sângum yanje pânambâek tok sâmu hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeje âlâ hâlânmâ kinopje ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotje peren pilâm endânjan ba kinbi ya yengât hohetyenjan kinbi ya yengât kutyenje Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtje, otmu âlâmâ Mariahât kut nambenje otmu yâkât nanyâhâtje yâhâp, kutyetje Yose otmu imiye Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ honj bawanjim gawi. Yâhâ imbi nombotjeâmâ Tihit tihit hombanj ya ekne sâmu Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yanje kinbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutje Yosep sâmu, yâkât topjeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtje. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnennjanje yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbi sesengâlâkje nângâwanjetâ yahalop. Otmu Anitâje ikje honj bawa hângângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnenje otmâ yâhâwuap yakât biwiyanje mem mambotmâ manmâ gaop. Topje yawu. Yâhâ Yesuje muop yan lohimbi kerekje Tihit tihit Hombanj emet hanj sâmu tetewuap yakât nângâm sot kâle otmu senje âlâlâ mem dinjan tuhuwi. Yakât nângâm Yosepje ikje hâknahât tihitje ki nângâm Yesu lâum ari hanguwe sâmu Pilatohâlen ari tetewangiop. ⁴⁴ “Yesu muap,” sâmu ekumu nângâm Pilatone engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâje ari ekma taka sâmu nângâwe sâmu honj hângângumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekma âwurem taka “Emelâk muap,” sâmu Pilato ekuop. Ekumu Pilatone Yosep nângâwanjiop. Nângâwanjimu yâkje sângum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukulipje meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum yanje katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpje âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tinjâlonjetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunjetâ ba mâtâpje ya manjuop. ⁴⁷ Manjumu arijetâ Maria Matala kapiân gâtje otmu nambenje, Yose mâmâje, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesuje mumujambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtje, nambenje ya Yakowo mâmâje, otmu Salome yâkje Yesu pirinom sâmu kendiân ari to kukje suk suk âlâ puluhuwi. ² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu hanj sâmu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjiâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³ “Yâhâlen kât pato nandorone hâpunjetâ mâtâpje ya manjuop. Yakât otmâ âlâje tânnongom kât ya hâpunjetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi. ⁴ Yawu sâmu alahum ariwi. Ari senyeje pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunjetâ mâtâpje ya tetekjan kinmu ekbi. ⁵ Ekma kâlehen yâhâwi. Kâlehen

yâhâm lok sihan âlâ hâk katipņe kaok kâlep mânunjahop yaņe tatmu ekbi. Ekmâ umutyenę ariop.

⁶ Lok yaņe yuwu sâam ekyongop. “Yen kiņgityenjahât ki otņet. Yesu Nasaret amboņe howanân kuwi ya ekne sâam takai ya nanġan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunġambâ yahatmâ arap. Ga gewâkņeâk ekņet. ⁷ Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoņ bawalipņe nombotņe ya yuwu sâam ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumunġambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu ġârâmâ yen yawuâk ari yâk penewaņginomai.” Yawu sâam ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâam ekyongomu kiņgityenjahât otmâ kâi bâtyenę sân sân sâam yapâ pilâm sururuk sâam ba ariwi. Ari lohimbi nombotņe yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepņe Marekoņe kulemġuop yakât den potonņe âlâ lok âlâņe yuwu kulemġuop tap.

Yesuņe Maria Matala kapiân ġâtņe tetewaņgiop.

(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)

⁹ Tatmâ nânġâ nânġâ sâp ya pesuk sâop. ġârâmâ emet haņ sâamu yanâmâ Yesuņe mumunġambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân ġâtņe, ikņak emelâk weke bâleņe nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Anġoân yâkâlen tetewaņgiop. ¹⁰ Tetewaņgimu yanâmâ yâkņe ari Yesuhât hoņ bawalipņe menduhuakmâ yâkât we bâle nânġâm tatbi ya yuwu sâam ekyongop. ¹¹ “Yesuņe mumunġambâ yahatmâ tetenihiap,” sâam ekyongomu nânġâņetâ porap olop.

Yesuņe hoņ bawayâhâtņe yâhâp teteyitgiop.

(Luka 24:13-35)

¹² Otmu yakât kakņan Yesuņe hoņ bawayâhâtņe yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundennęe âlâ olop. ¹³ Lok yaņe ekmâ âwurem sururuk sâam ari bukulipyetņe yakât ekyongomutâ nânġâņetâ yawuâk porap olop.

Yesuņe hoņ bawalipņe den bâiņe ekyongop.

(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoņ bawalipņe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunņe Yesuņe teteningiop. Otmu mumunġambâ yahatmu ekmâ taka bukulipnennęe eknongoņetâ nânġâmunnęe porap olop yakât Yesuņe den sâaningiop.

¹⁵ Otmu yuwu sâam eknongop. “Den kâsikum yinġim gan yu mem hânġan kulemġan ari lohimbi kâsikum yinġinomai. ¹⁶ Kâsikum yinġiņetâ nânġâņetâ bonņe otmu biwiyenęe nâhâlen kepeinęetâ toen katyeknomai. Lohimbi yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu ġârâmâ lohimbi nombotņeâmâ nâhât den pat ya nânġâņetâ ki bonņe otmu biwiyenęe alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâņe matņe umatņe yinġimu menomai.

¹⁷ Lohimbi nâhâlen biwiyenęe kepeim mannomainęeâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topņe topņe yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâleņe watyekņetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyenęe purik sâamu den anġo sâanomai. ¹⁸ Otmu sâtņe metņe topņe topņe otmu hambe gumbamņe ki hilipyongoņetâ munomai. Otmu lohimbi kundat umatņe teteyinġiwuap ya ġurâ tânyongoņetâ âlepņe otnomai.” Yawu sâam eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

¹⁹ Yawu sâam eknongomu pesuk sâamu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâņe orop dop konohâk tawot. ²⁰ Otmu yakât kakņan kutdânennęe mâmâņe otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawangum yâkât den pat âlepņe lohimbi ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topņe topņe memunnęe ekmâ den pat ya nânġâņetâ bonņe olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âlepņe Lukaņe kulemguop.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuņe hohetnenņan manmâ kulem topņe topņe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiņe den pat âlepņe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesengâlâkņe kulemguwi. ³⁻⁴ Otmu nâņe gurâ den pat ya topņambâek nâņgâm heņņeņgum kulemgu katgihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ aņgoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nâņgâm heņņeņguwat. Den pat ya yuwu tap.

Aņelo âlâņe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutņe Herot sâ, yâkņe Yuraia ambolipņe yeņgât kunyeņe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yeņgâlen gâtņe lok âlâ, kutņe Sakaria sâ. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ gâtņe. Yâkņe imbi âlâ, kutņe Elisapet sâ, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ gâtņe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuņe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwaņgim gamutâ Anitâņe yelekmu ârândâņ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiņe amboņan amboņan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katņetâ opon kâmbukņahât biwiņe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotņeņe opon kâmbukņe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitgum kinņetâ Anitâhât aņelo âlâ, kutņe Gawirie sâ, hotom uminiwi yakât alata bonâņgen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaņe ekmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu aņelo yaņe yuwu sâ ekuop. “Sakaria, ki kinņitgahât ot. Imbihaņe naom miâk nâņgâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu imbihaņe naom membuap. Naom yakât kutņe Yoane sâ kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kinņitņe orowâkņe yet orop heroņe nâņgâwaņginomai. ¹⁵ Nanyetņe yaņe tem lâuwaņgim manmu Anitâņe nâņgâwaņgimu ârândâņ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikņe ki membuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbaņgimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyeņe kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embâņan Anitâhât poropete âlâ, kutņe Elia sâ, yaņe yâkât wâtņan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâņe ekmâ ârândâņ otminiop. Yakât dopņeâk nanyetņe manmâ Kutdâhât mâtâp mewaņgiwuap. Yâhâ âwâlipyeņe nan baralipyeņe kuk otyiņgimai ya biwiyeņe mem huruņ tuhuyiņgimu kaok oraņginomai. Otmu lohimbi kunyeņe kârikņe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyeņe bâleņe pilâm tem lâuwaņgim mannomai. Nanyetņe yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewaņgiwuap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâmu, Sakariaņe yuwu sâ âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ gâhât den ya nâņgâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâņgâmune bulâņe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâop. “Ahonakmune nâņgâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoņ bawaņgiman. Yâkņe hâņgânnohomu ge den yu ekgohoan. ²⁰ Yawu gârâmâ den ekgohomune nâņgâm biwi yâhâp oat yakât matņe den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulâņe tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâm yanâk biatmu, lok sombo ya ikņiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opon kâmbukņan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiņe “Girawu otmâ kâihumboņ ot tap?” sâm mambotbaņgiwi. ²² Yawu otņetâ yâk yeņgâlen ge den ekyongowe sâ otmu eņgatņe maņguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu

ekmâ yuwu sâwi. “Opon kâmbukñan yâhâmu Anitâñe biwiñe mem purik pilâwanñimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâñetâ den sâwe sâmu bâtnañak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpñe pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kakñan imbiñe ya tepñe olop. Tepñe otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâñe nâñgâñihimu tepne oan yakât otmâ ki anulakbom.” Yawu sâmu emetñanâk tatmu emetsenñe mome pesuk sâop.

Anelone Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenñe mome pesuk sâmu yan, Anitâñe anelo, kutñe Gawirie, ya yâhâpñe hâñgâñgumu giop. Hâñgâñgumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutñe Maria sâmu, ya tetewanñgiop. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtñe yakât otmâ lok âlâ, kutñe Yosep sâmu, yâkât pat kuwanñjetâ manop. ²⁸ Anelo yañe tetewanñgim yuwu sâop. “Anitâñe nâñgâñihim mâmâñe otgihiap yakât otmâ biwiñe herone otbuat.”

²⁹ Yawu sâmu ekumu nâñgâmu kiwilim biwiñe yuwu nâñgâop. “Den eknohoap yakât topñe girawu?”

³⁰ Biwiñe yuwu nâñgâmu yuwu sâmu ekuop. “Anitâñe nâñgâñihiap. Yakât otmâ biwiñe sânduk sâek. ³¹ Gâñe tepge otmâ naom membuat yâkât kutñe Yesu sâmu kunbuat. ³² Lohimbiñe yâkât nâñgâwanñjetâ yahatmu “Anitâ pato nandorone yâkât nanñe” sânomai. Otmu emelâk embânân Kutdânenñe Anitâñe tâmbânenñe Dawiti lok kutdâ sâmu katmu bukulpñe galemiongom manop. Yakât dopñeâk Anitâñe nange âi sâmu wanñmu ³³ Yakop sen nengât kunnennñe kinmâ tihitnenñe otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâñe girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan gemu Anitâñe mâmâñe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbine ekmâ kutñe “Anitâhât nanñe” sâmu kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmunne nâñgâ. Anitâñe yu ya otbe sâmu yakât ki hâmu pâpñgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nâñgâwanñgimu tepñe otmâ manmâ gamu emetsenñe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewanñgiap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hoñ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâñe teteâkgât nanñan.” Yawu sâmu anelone pilâm ariop.

Mariñe Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Mariñe Sakaria imbiñeit yetgâlen ariwe sâmu kapine pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. ⁴⁰ Yan arim yâk yetgât emelan yâhâmu Elisapet ekmâ herone otbanñgiop. ⁴¹ Herone otbanñgimu yanâk tepñe kâlehen naom talop yañe kâlâwahomu nâñgâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Elisapet mâmâñe otbanñgimu bukune yuwu sâmu ekuop. ⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâñe gâ nâñgâñihim mâmâñe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekñe gâhât nâñgâñihinetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâñe mâmâñe otbanñgimu tihitnenñe otmu Kutdânenñe sâmu tem lâuwannim mannom. Nâmâ imbi inñe mansan. Yamâ gâñe nâhâlen takarâ nâñgâmunne âlâ kândâkdâ oap. ⁴⁴ Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuñe kâlâwahomu nanñan. ⁴⁵ Otmu den âlâ torokatmâ sâmunne nâñgâ. Anitâñe anelo âlâ hâñgâñgumu ge den ekgohop yakât bulâñe tetewuap yakât nâñgâmu biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi herone nanñat.” Yawu sâop.

Mariñe Anitâ mepaem herone otbanñgiop.

⁴⁶ Yawu sâmu Mariñe yuwu sâmu ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Nâ Anitâhât hoñ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenñe otmapñe nâñgâñihim mâmâñe otñihiap. Yakât otmâ lohimbine komotñe komotñe tetem mannomaiñe nâhât nâñgâñetâ yahatmu “Anitâñe nâñgâwanñgiap,” sânomai. ⁴⁹ Anitâ Manman koko salek Amboñe mâmâñe otñihim kulem miap yukât nâñgâmunne ewe

membe otmu mepaem mansan. ⁵⁰ Otmu lohimbî âlâ me âlâne Anitâhât nângâm tem lâuwanjimai ya wawaeyekmap. ⁵¹ Wâtne pato nandorone tatbanjiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap. ⁵² Lohimbî yeje engatyeneâk watmâ manmâ hâkyene mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyenane lohimbî mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheje ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu lok iri sikumyene orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbî po manmai ya tihityene otmâ sot kâle yingimap. ⁵⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenne yengât pat kuyingiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbî nengât tihitnenne otmâ gamap. ⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânenne Awaraham yâkât pat kuwanjiop. Pat yakât bulâne nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Mariane yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenne kalimbu pesuk sâmu kapijehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakjan Elisapetne nanne miop. Yâhâ Kutdâne nângâwanjimu nanne miop yakât nângâm hep torehenlipne otmu kapi ambolipnane herone nângâwanjiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipnane menduhuakmâ naom yakât hâknahât undip tuhuwanjine sâm, âwâne Sakaria, yâkât kutne membuap sâwi. ⁶⁰ Yawu sânetâ mâmânane kuyingim yuwu sâop. “Bia, kutne Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepne yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yengât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶² Yawu sâm kuanjiwi. Otmu “Âwânane girawu nanjap?” sâm bâtyenane kai toka otmâ tape kiripi mem wanji.

⁶³ Tape kiripi mem wanjetâ yuwu kulemguop. “Kutne Yoane sâm kunom,” yawu kulemguop. Kulemgumu ekmâ nângânetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁶⁴ Yawu otmâ Sakariahât laune hâreakmu Anitâ mepaeop. ⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu otmâ Anitâne naom ya mâmâne otbanjim ikne den biwinan katmu lohimbî ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nângânetâ sâtne otmu kapi ambolipnane yakât den pat sâm haok tuhunjetâ lohimbî Yuraia halângen manmâ ariwinne nângâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nângâwi.

Sakariane Yesuhât sâm ekyongop.

⁶⁷ Sakariane Anitâ mepaeop yan Wâtgât mâmânahât Heakne biwinne mem hewewen tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹ “Ambonenne Anitâne nen lohimbilipne manman bâlenambâ menenekmâ tihitnenne otbe sâm tâmbânenne Dawiti yâkât senâmbâ gâtne âlâ kânângâwuap. Yawu otmâ mâmâne otbanjimu yâkne manman âlepnan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹ Yâhâ kasalipnenne nongom itit kiom tuhuningimaihât sârenerenekmâ tihitnenne otmu mannom. ⁷² Yakât nângâm emelâk embânân tâmbâlipnenne yengât pat kuyingiop yakât ki nelâmguop. Ya mem mete tuhum poropetelipne ekyongomu kulemguwi. ⁷³⁻⁷⁴ Yâhâ yâkne kasalipnenne yengât bâtyenambâ menenekmu biwinenne sânduk sâm tem lâuwanjim manmâ yâhânomgât pat Awarahamgât kuwanjiop. ⁷⁵ Yakât otmâ nen Isirae lohimbine tem lâuwanjim ki kingitnennehât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwawapne bia manmunne nenekmu ârândâne otbuap.” Yawu sâm mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷ Otmu den âlâ torokatmâ nanjahât yuwu sâm ekyongop.

“Nanne yuje Kutdânenne kulet sâwanjim ari mâtâp mewangiuwup. Otmu nenne orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenne kepeimunne tosanenne pilâningiuwup yakât den eknongomu nângânom. Yakât otmâ lohimbî biwihâlâkne

yâkât nângânetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatne yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nen omoŋ bâleŋan dop yawu manmain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmpa papato yaŋe tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmap. Emet haŋ sâmu emetsenŋe ga takamap. ⁷⁹ Yakât dopneâk Anitâne kaok nângâningim ikne hoŋ bawa himbimâmbâ hângângumu ge ikne laŋinŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunŋe manman kârikŋan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariaŋe yawu sâm ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiŋe hâwimu lok otmâ nângân nângânne keterakbaŋgiop. Yawu otmâ âwâne mâmâne pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyeŋan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetne nanŋe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutne Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbi yengât kunyeŋe pato manop. Otmu Roma lok yengât lok kutdâ âlâ manop, kutne Ahusto sâm. Yâkne puwâk lohimbi amon mansai ya yengât dop nângâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yengât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yengât kutyene kulemgunomaihat den katyŋingim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekne kutyene katne sâm kapiyeŋe tâmbâŋan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâŋan Isirae yengât lok kutdâ âlâ manop, kutne Dawiti sâm, yâkne Yuraia hânân kapi âlâ, kutne Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustoŋe den katyŋingop yan Dawitihât senâmbâ gâtne, lok âlâ, kutne Yosep sâm, yâku yawuâk kapiŋe tâmbâŋan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâm pat kuwaŋgiwi, yamâ kutne Maria sâm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetne, kutne Nasaret, Galilaia hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbâŋan ariowot. ⁶ Arimutâ omoŋ otmu kapi yan lombane ari emet iminiwi ya kândikum ariwiŋe gewâk meŋetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetŋan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanŋe miop. Mem bulimakaŋe sot kondoân neminiwi yan sângumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotŋan lok nombotŋane bau âlâ, kutne lama sâm, ya galemyongom tatbi. ⁹ Tatnetâ yan Anitâhât aŋelo âlâne yâk yengâlen tetemu, yâkât laŋinŋane siliŋ siliŋ sâmu ekmâ umutyene ariop.

¹⁰ Umutyene arimu yuwu sâm ekyongop. “Kiŋgityeŋahât ki otŋet. Nâne den âilonŋo ekyongowe sâm teteyŋingian. Yakât yuwu sâmune nângânet. ¹¹ Anitâne ikne hoŋ bawa hângângumu ge sârereyekmâ tihityene otbuap sâmai ya yiwerene Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutne Kiristo. Yâkne kutdâyeŋe otmâ tihityene otbuap yakât nângâm lohimbi kiŋgitne orowâkne herone otnomai. ¹² Otmu mâmâŋane ŋaŋa ya sângumân katipgum bulimakaŋe sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nângânetâ bulâne otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

¹³ Yawu sâm ekyongomu yanâk aŋelo kiŋgitne orowâkne tetem bukuyeŋe penewaŋgim yuwu sâm Anitâ kiki mewaŋgim mepaewi.

¹⁴ “Anitâne lohimbi yekmu ârândâŋ otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku oraŋginomai. Yakât otmâ yeŋe herone otmâ Anitâ Himbim Ambone mepaenŋet.”

¹⁵ Yawu sâm kiki mewaŋgim mepaem himbimân âwurem yâhânetâ lama galemyuwine yuwu sâwi. “Kutdâne aŋelo hângângumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâam lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâam yâhâ Maria, Yosep, nanyetne mem teteyekbi. Mem tetem yan Mariana nanne ya sângumân katipgum katmu iop ya ekbi. ¹⁷ Ekmâ yan aneloje teteyingim nana yakât den pat ekyongomu nângâwi ya ekyotgowi. ¹⁸ Ekyotgonetâ nângâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Marianaemâ den ya nângâm biwiñan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât aneloje lama galemne den ekyongop ya eknetâ bulâne otmu yâkne âwurem ari Anitâ mepaem herone otbañgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kakñan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâamu hâkñahât undip tuhuwañgim kutne Yesu sâam kunbi. Yâhâ Mariana tepne ki olop sâp yan aneloje tetewañgim kutne Yesu sâam kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesune Kutdâhât hoñ bawañgiwuapgât Yosep yet Mariana pat kuwañgiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiñe naom meñetâ hepyene sañ sâuwap yan salek otmâ mannomaihât Anitâne Mose den âlâ ekumu kulemgum katyngiop yamâ yuwu tap. “Âwâne mâmâñane kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihomawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepne Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâne Mose den âlâ ekumu kulenguop yamâ yuwu. “Nanlipyene kunne tetenomai yamâ Kutdâhât hoñ bawañginomaihât pat kuwañginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot.

²⁵ Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutne Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otbañgimu Anitâhât tem lâuwañgim uwawañne bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâne ikne hoñ bawa hângangumu ge Isirae lohimbî tihityene otmâ kasalipyene watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop. ²⁶ Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakne biwiñan kionmu Anitâhât hoñ bawañe tetem Isirae lohimbî yengât tihityene otbuap ya ekbuap yakât nângâm biwi yâhâp ki olop. ²⁷ Aiop, Yosep yet Mariana Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâñahât Heakne Simion mem hewewen tuhumu yawuâk opon kâmbukñan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepne Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. ²⁸ Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetne wañmutâ lâum yuwu sâam Anitâ mepaeop.

²⁹ “O Kutdâ pato, gâne nângânihirâ yiwerene Isirae nengât tihitnenne otbuap yâk eksangât biwine huruñ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. ³⁰⁻³¹ Yâhâ naom yu pato otmu lohimbî âlâ me âlâne yâkâlen biwinenñane kepeim mannom yan gâne nengât tihitnenne otmâ manman âlepñan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. ³² Yâhâ pâku lohimbîñe manman âlepñahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât lañingane biwiyeñan pilâmu hañ sâyngiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeñane kepeim Isirae nengât herone nângâninginomai.” Yawu sâop.

³³ Yesu lâum yawu sâam Anitâ mepaemu, âwâne mâmâñane nângâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ³⁴ Yawu otmâ Anitâne yâk yetgât nângâyitgiâkgât Simionne ulitguop. Yawu otmâ mâmâne yuwu sâam ekuop.

“Sâmune nângâ. Nen Isirae lohimbîñe nangahât nângâmâmâ hionaknomgât Anitâne sâam kalop. Nombotne yâkâlen biwinenñane kepeim manmâ manman kârikñahât pat yakât bulâne menom. Yâhâ nombotneâmâ yâk betbañgim hiliwahonomaihât pat mannomai. ³⁵ Yawu manñetâ Anitâne ikne kai toka sâam senyeñan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâam ge katnomai ya yengât topyene mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuñetâ mumbuap yan we bâle pato nângâwuat. Yawu.” Yawu sâam ekuop.

³⁶ Otmu Simionne den yawu sâam ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâam tetem lohimbî ekyongom manopne mem teteyehop. Imbi sombo yakât topne yuwu. Imbi yakât kutne Ana sâam, yâhâmâ Panue baratne, Asehât senâmbâ gâtne. Yâkne lokñeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâamu lokne muop. ³⁷ Lokne mumu ikne kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yane omoñe hilâmne

opon kâmbukņan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâņan sot barak manmâ ulitguminiop. ³⁸ Otmu yâkņe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâņe ikņe hoņ bawa hâņgâņgumu ge Isirae tihityeņe otmâ kasalipyeņe watyekbuapgât nâņgâm biwiyeņeņe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

³⁹ Yâhâ Maria yet Yosepņe Anitâhât den tiņâk lâum hotom uwaņgimutâ pesuk sâmu opon kâmbukņambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitâņe mâmâņe otbaņgimu kâiņe hâwimu nâņgân nâņgâņe keterahop.

Maria yet Yosepņe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yeņgât Tihit tihit Hombaņ ya tâlâhumu Yosep yet Mariane nanyetņe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yambuņe kâiân yâhâp otbaņgiop. ⁴³⁻⁴⁴ Hombaņ ya ekņetâ pesuk sâmu lohimbî itoņ galaņ kapiyeņehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepņe nanyetņe ki ekmâ lohimbî nombotņe orop arap nâņgâowot. Yawu nâņgâm yetņiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatņetâ ñiņ sâop. Emet ñiņ sâmu bukulipyetņe yeņgâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet haņ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ haņ sâmu pâinmâ opon kâmbukņan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbî kâsikum yingiminiwi ya yeņgât denyeņe nâņgâm Yesuņe topņahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesuņe yâk orop den huhuwi ya lohimbî yan tatbiņe nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwâņe mâmâņeņe mem tetem pârâk pilâowot. Yawu otmâ mâmâņeņe yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutņe biatmu gorâ kakņan takait. Gâņe wongât otmâ mâņgâeneleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nâņe awoņnahât nep tuhuan ya emelâk nâņgâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

⁵⁰ Yawu sâmu nâņgâmutâ ki keterakyitgiop. ⁵¹ Yamâ mâmâņeņeâmâ nanņahât den ya biwiņan katmâ nâņgâm gaop.

Yawu otmâ âwâņe mâmâņe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenņe sânduk sâop. ⁵² Otmu Anitâņe mâmâņe otbaņgimu nâņgân nâņgâņe keterakmâ heņgeņguop. Yawu gamu lohimbņe ekņetâ âilongo olop.

3

Yoaneņe âi topņe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

¹ Roma yeņgât lok kutdâ âlâ, kutņe Tiwerio Sisa sâm, yâk kânâņgâņetâ lohimbî kerek nengât kunnenņe pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutņe Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipņe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutņe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipņe galemyongom manop. Yâhâ imiņe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Taroniti ambolipņe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutņe Lisania sâm, yâkņeâmâ Awilene kapi ambolipņe galemyongom manop. ² Yâhâ Anitâhât opon kâmbukņan hotom uminiwi ya yeņgât kunyeņe lok yâhâp manowot, kutyetņe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanņe, kutņe Yoane sâm, yâkņe lok ki manmaiâņgen ari manmâ âi topņe kalop. ³ Yan manmu Anitâņe ikņe den biwiņan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbî yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyeņe bâleņe ya kerek betguņetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâņe tosayeņe pilâyingiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁴ Yâhâ emelâk emet inâņņan poropete âlâ, kutņe Yesaia sâm, Anitâņe yuwu sâm ekumu kulemguop tap.

“Lok ki manmaiâņgen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitijet. Otmu mâtâp mewañgiņet.

⁵ Otmu uk sâm huruņ sâm, pumņe lauņe ya kum kilikmâ mem ârândâņ merândâņ tuhujetâ ya talâk. Otmu mâtâp goņgoņ maņgoņ ya heņgeņgunomai. Otmu mâtâp

gâwikņe ya mem pererenj tuhunomai. ⁶ Yawu otmâ Anitâņe lohimbi kerek yengât tihityeņe otbe sâmu oap yakât topņe nâņgânomai.” Yawu sâmu ekyongowuap.”

Yesaianje den yawu kulemguoap tap yakât bulâņe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸ Yoaneņe den yawu ekyongop sâp yan lohimbi kiņgitņe orowâkņe yâkņe toen mem katnenehâk sâmu yâkâlen ariwi. Ariņetâ yekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yenâmâ lok perâkņe. Otnetâ bâlem gamap yakât matņe Anitâņe meņet sâmu yakât yeņeâmâ kiņgityeņahât otmâ bâleņe ya pilai mâne âlepņe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâņgâņetâ ki ârândâņ oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nâņgânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâņe mansain. Yakât otmâ Anitâņe nengât ki nâņgâm bâleningimap.” Yawu ki nâņgânomai. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe sâmu kât yuņe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matņe hâmbâi menomai.

⁹ Yakât den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Emelâk unam sâtņe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonņe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâņ sâmu kâlâpņe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰ Yawu sâmu ekyongomu yuwu sâmu âikuwi. “Nenņe wuân otmunņe ârândâņ otbuap?”

¹¹ Sâņetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipņe yâhâp tatyinģiwuapņe bukulipyeņe âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepņe âlâ ya yinģinomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinģinomai.” ” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu ekyongomu takesi meme lok nombotņe yawuâk toen mem katnenehâk sâmu yâkâlen taka yuwu sâmu âikuwi. “Lok pato, nenņe wuân otmunņe ârândâņ otbuap ya eknongorâ nâņgâne.”

¹³ Sâņetâ sâop. Kunlipyeņeņe “Takesihât dop yuwu meņet” sânomai yawuâk menomai. Yeņe andemņe ya waņģim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴ Yawu sâmu ekyongomu Roma yengât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâmu âikuwi. “Girawu naņgat? Nenņeâmâ wuân otmunņe ârândâņ otbuap?” Yawu sâwi.

Sâņetâ sâop. “Yeņe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyiņģinomai. Otmu tewet-senņe yinģinģetgât ki hakyeņan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmeņahât kunlipyeņeņe puluhuyeknomai yakât nâņgâņetâ ârândâņ otbuap. Yawu.” Yawu sâmu ekyongop.

Yoaneņe lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵ Yawu sâmu ekyongomu nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu nâņgâm yuwu sâwi. “Anitâņe ikņe hoņ baweņe hâņgâņgumu ge tihitnenņe otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶ Yawu sâņetâ nâņgâm yuwu sâmu ekyongop. “Yeņe orotmemeyeņe bâleņe betbaņģinģetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topņe katbuap yâhâmâ wâtņe pato tatbaņģiap. Yakât otmâ nâņe yâkât itâkat ya mem kâpekâm golewaņģiwomgât dop ki tap. Otmu tâņguwomgât dop gurâ ki tap. Nâņeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkņeâmâ Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu ge mem ketetyekbuap. Nombotņe manman âilonģoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotņeâmâ hâhiwin kakņan katyekmu mannomai. ¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeņeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikņiâk ikņiâk katmai. Neneņahât pat otmâp ya konohân mem hâwuruņetâ tatmap. Yâhâ ki neneņahât pat otmâp yamâ mem pilâmai. Yakât dopņeâk yâkņe taka biwinenģahât topņe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topņe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikņan mem torokatnenedbuap. Yâhâ nombotņe yâkât hâkâņ otmâ betbaņģim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionģmâ hâhiwin nâņgâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâņe tihityeņe otbe sâmu oap yakât den pat âlepņe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyeņe bâleņe betbaņģinģet sâmu den âlâlâ ekyongom enģatyenģan ģiop.

Herotņe otmâ hilipģuoap.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutņe Herot sâmu, yâkņe iminģahât betņehen kionģmâ kahaņe, kutņe Herotia sâmu, ya miop. Otmu orotmeme bâleņe topņe topņe otmâ gaop. Yakât otmâ

Yoaneje ekmu bâlemu yakât girem den ekuop. ²⁰ Girem den ekuop ya nângâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetjan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneje Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

²¹ Yoaneje toen mem katnenehâk sâmb lohimbî kinjitje orowâkne yâkâlen ariwi. Yâkâlen arijetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. ²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâronj sâmbu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne kembâ hâtgum Yesu kakjan ge mâmâne otbanjiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâne yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaje gâhâlâk nângâm kepeihekman.” Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipnahât kutyene

(Mataio 1:1-17)

²³⁻³⁸ Topne katmâ Anitâne Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanje, Set sâmb, ya teteop. Setgât nanje, Enosi sâmb, ya teteop. Enosihât nanje, Kenan sâmb, ya teteop. Kenangât nanje, Mahalali sâmb, ya teteop. Mahalalihât nanje, Yaret sâmb, ya teteop. Yaretgât nanje, Enok sâmb, ya teteop. Enokgât nanje, Metusela sâmb, ya teteop. Metuselahât nanje, Lamek sâmb, ya teteop. Lamekgât nanje, Noa sâmb, ya teteop. Noahât nanje, Sem sâmb, ya teteop. Semgât nanje, Arapasat sâmb, ya teteop. Arapasatgât nanje, Kenan sâmb, ya teteop. Kenangât nanje, Sela sâmb, ya teteop. Selahât nanje, Ewe sâmb, ya teteop. Ewehât nanje, Pelek sâmb, ya teteop. Pelekgât nanje, Lahau sâmb, ya teteop. Lahauhât nanje, Seruk sâmb, ya teteop. Serukgât nanje, Neho sâmb, ya teteop. Nehohât nanje, Tara sâmb, ya teteop. Tarahât nanje, Awaraham sâmb, ya teteop. Awarahamgât nanje, Isaka sâmb, ya teteop. Isakahât nanje, Yakop sâmb, ya teteop. Yakopgât nanje, Yura sâmb, ya teteop. Yurahât nanje, Peresi sâmb, ya teteop. Peresihât nanje, Hesoron sâmb, ya teteop. Hesorongât nanje, Arani sâmb, ya teteop. Aranihât nanje, Aramin sâmb, ya teteop. Aramingât nanje, Aminarap sâmb, ya teteop. Aminarapgât nanje, Nason sâmb, ya teteop. Nasongât nanje, Salamon sâmb, ya teteop. Salamongât nanje, Boasi sâmb, ya teteop. Boasihât nanje, Owet sâmb, ya teteop. Owetgât nanje, Yese sâmb, ya teteop. Yesehât nanje, Dawiti sâmb, ya teteop. Dawitihât nanje, Natan sâmb, ya teteop. Natangât nanje, Matat sâmb, ya teteop. Matatgât nanje, Mena sâmb, ya teteop. Menahât nanje, Melia sâmb, ya teteop. Meliahât nanje, Eliakim sâmb, ya teteop. Eliakingât nanje, Yonam sâmb, ya teteop. Yonamgât nanje, Yosep sâmb, ya teteop. Yosepgât nanje, Yura sâmb, ya teteop. Yurahât nanje, Simion sâmb, ya teteop. Simiongât nanje, Lewi sâmb, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâmb, ya teteop. Matatgât nanje, Yorim sâmb, ya teteop. Yorimgât nanje, Eliese sâmb, ya teteop. Eliesehât nanje, Yosua sâmb, ya teteop. Yosuahât nanje, Ere sâmb, ya teteop. Erehât nanje, Elimatam sâmb, ya teteop. Elimatamgât nanje, Ati sâmb, ya teteop. Atihât nanje, Meliki sâmb, ya teteop. Melikihât nanje, Neri sâmb, ya teteop. Nerihât nanje, Salatîe sâmb, ya teteop. Salatîehât nanje, Seruwawe sâmb, ya teteop. Seruwawehât nanje, Lesa sâmb, ya teteop. Lesahât nanje, Yoanan sâmb, ya teteop. Yoanangât nanje, Yota sâmb, ya teteop. Yotahât nanje, Yosek sâmb, ya teteop. Yosekgât nanje Semen sâmb, ya teteop. Semengât nanje, Matatia sâmb, ya teteop. Matatihât nanje, Mata sâmb, ya teteop. Matahât nanje, Nahai sâmb, ya teteop. Nahaihât nanje, Esili sâmb, ya teteop. Esilihât nanje, Nahum sâmb, ya teteop. Nahumgât nanje, Amosi sâmb, ya teteop. Amosihât nanje, Matatia sâmb, ya teteop. Matatihât nanje, Yosep sâmb, ya teteop. Yosepgât nanje, Yanai sâmb, ya teteop. Yanaihât nanje, Meliki sâmb, ya teteop. Melikihât nanje, Lewi sâmb, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâmb, ya teteop. Matatgât nanje, Eli sâmb, ya teteop. Elihât nanje, Yosep sâmb, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nângâm hilipguwi. “Yosepgât nanje, Yesu sâmb, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâne himbimâmbâ hângângumu ge manop. Otmu Yesune manmu yambu ³⁰ otbanjimu nep topne kalop.

4

Satanje Yesuhât biwiñahât topje ekbe sâm olop.

(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje Yesu mâmâñe otbañgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wañgimu wâtje houj sâop.

³ Yawu otmu Satanje biwiñahât topje nâñgâwe sâm yuwu sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanje bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Sâmû sâop. “Âlepje yarâke yamâ benje Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe haonmâ ârândân tihitnenje otmap. Yawu gârâmâ sotjak konok wâtnenje miangim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunje ârândân otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nâñgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmû pumje gip gipñan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânje hânje lok kutyeje pato ya yeñgât senje âlâlâ dondâ tatyñgiop ya tiripgum yuwu sâm ekuop.

⁶ “Senje âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeje manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe galemyeje katnek sâm eknohonomai yamâ âlepje galemyeje katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâñe nâ mepaenekbuat yanâmâ galemyeje katgekmune senje âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmû sâop. “Maiñ, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoj bawanjim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmû yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbâñan yâhâowot. Yâhâm Satanje yuwu sâm ekuop. “Anitâñe sâmû den âlâ kulemguiwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan tenj sâmapgât Anitâñeâmâ anjelolipje hâñgânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kionj. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâñgâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmû purik pilâwanjim sâop. “Bâiñ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenje otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nâñgâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmû Satanje pilâm sâp girawuân topje mem tetewom nâñgâm manop.

Yesuje topje katmâ den kâsikum yingjio.

(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje Yesu mâmâñe otbañgimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipñe sâm haok tuhñetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe kerekje nâñgâwi. ¹⁵ Yawu otmâ miti emetje ârândân ari den kâsikum yingjimu herone otbañgiwi.

Nasaret kapi ambolipñe Yesuhât nâñgâñetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ ikje kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ârândânâk miti emetjan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâñe poropetelipje ekyongomu Miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaianje pepa kulemguiop ya wañetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguiop ya mem teteop.

18-19 “Kutdâhât Wâtgât mâmânahât Heakņe mâmânje otnihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyene orotok sâmu mansai ya yengâlen ari den pat âlepņe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatņe kakņan mansai yâk holanjyebom. Yâhâ lohimbi senyene bok sâsânje ya heņgemyongomune senyene hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekņetâ hâhiwin nâņgâmai ya mem hewewen tuhuyekmune biwi herone nâņgânomai. Yâhâ Kutdâņe lohimbi nâņgâyinņim tihityene otmâ manman âlepņan katyekmu manmâ herone nâņgâwanņinomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

20 Den ya sâlikum pepa ya mem goņgongum hoņ bawa âlâ wanmâ ge talop. Ge tatmu miti emetņan tathi kerekņe denņe nâņgâne sâm ândâp katbi. 21 Ândâp katņetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune nanņai yukât bulâne yiwerene teteap.”

22 Yawu sâm ekyongomu yâkât nâņgâņetâ yahatmu den âilonņo eknongoap sâm nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotņane yâkât nâņgâņetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanņe yukâ.”

23 Yawu sâņetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yene yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi heņgemyongomat gârâmâ gike tânaho.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâņetâ nâņgâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai. 24 Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâhât poropetelipņane kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yinņinetâ nâņgâņetâ bulâne otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyene den kâsikum yinņinetâ nâņgâņetâ tâņât otmap.

25 Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâņet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutņe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenņe nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekņe poyenahât otmâ manbi. 26 Otmu sâp yan Isirae lohimbi yengâlen imbi kambut sesengâlâk manbiâke yamâ Anitâņe Elia ekumu ikņe kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâņe kambut ya tângumu yâkņe Elia sot um wanminiop.

27 Den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâņet. Anitâhât poropete âlâ, kutņe Elisa sâm, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipņe sesengâlâkņe hâk bâle otbi. Otmu yâk yengâlen gâtņe ki âlepņe otbi. Yâhâ lok âlâ, kutņe Naman sâm, yâhâmâ Siria hânân gâtņe, yâk konok âlepņe olop.” Yawu sâm ekyongop.

28 Yawu sâm ekyongomu miti emetņan tatbiņe nâņgâņetâ bâlemu kuk bâleņe otbi. 29 Yawu otmâ yahatmâ kapi betņehen hem bâleņe tap yapâ hâpuņetâ giâkgât Yesu mem gewi. 30 Mem gewi yamâ Anitâņe mâmânje otbaņgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

*Yesuņe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yinņiop.
(Mareko 1:21-28)*

31 Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutņe Kapanaum sâm, yan ariop. Otmu tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen miti emetņan yâhâ den kâsikum yinņiop. 32 Den kâsikum yinņimu nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuņe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nâņgâmunņe yawu oap.” Yawu sâwi.

33-34 Yâhâ lok âlâ weke bâleņane mem mângâemu manminiop yane miti emetņan tatmâ Yesuhât denņe nâņgâop. Yawu otmâ weke bâleņane biwi nâņgân nâņgânne mem purik pilâmu kârikņan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboņe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanņan. Gâmâ Anitâhât nanņe bulâne mansat. Otmu Anitâņe hâņgâņohomu nâ bukulpne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

35 Yawu sâmu yuwu sâm sâwanņiop. “Kâmbukņe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleņe yane gaiakmâ ba arimu lok ya senņe gâwâņ gâwâņ sâmu launņe barakņanņak pato otmâ ge iop.

³⁶ Yawu otmâ ge imu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâam alahuwi. “Bâe, wâtñe pato tatbangiap yakât otmâ weke bâleñe sâwanjimu tem lâuwanjim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yakât den pat ya sâam haok tuhuñetâ kapi nombot nombot huhum linjarakmâ arimu lohimbî kinñitñe orowâkñe nânñgâwi.

Yesuñe sâamu Simon hewunñe âlepñe olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸ Yesuñe yahatmâ miti emetñambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutñe Simon Petoro, yâkât hewunñe mesek pato kumu hâkñe kâlâp otmu im talop. Yakât ekuñetâ emelan yâhâop. ³⁹ Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwanjimu hâkñe sânduk sâop. Yawu otmu imbi yanñe yahatmâ sot um yinñimu newi. ⁴⁰ Um yinñimu nem tatñetâ emetsenñe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipñe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otñetâ kunyeñan mem henñemyongop. ⁴¹ Otmu weke bâleñe watyekmu gaiakmâ ari kârikñan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanñe.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topñe sâam tetem lohimbî ekyongomaihât kuyinñiop.

Yesuñe den pat âlepñe ya Yuraia lohimbî ekyongop.

(Mareko 1:35-39)

⁴² Emet hanñ sâamu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipñanñe pâinñetâ biatmu kapi ya pilâm betñan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâam mem alitbi. ⁴³ Mem alitñetâ yuwu sâam ekyongop. “Nâ kapi ârândânñ ari Anitâhât den kâsikum yinñimune lâum mannomai yakât hânñgânnohomu gewan.” Yawu sâop.

⁴⁴ Yawu sâam Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetñe ârândânñ yâhâm gem den kâsikum yinñiop.

5

Yesuñe honñ bawalipñe nombotñe meyeñop.

(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)

¹ Hilâm âlâen Yesuñe Genesaret denññan ginñan ari kinop. Ari kinmu lohimbî dondânñe Anitâhât den nânñgâne sâam yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. ² Yawu otñetâ wanña yâhâp talop yakât ambolipñanñe wanñaembâ gem inñan itânñe pirim kinbi. ³ Pirim kinñetâ Yesuñe lok âlâ, kutñe Simon sâam, yâkât wanñaen yâhâm yuwu sâam ekuop. “Ga puli kuñetâ endun bane.” Yawu sâamu puli kum endun banñetâ lohimbî yanñe denññan ginñan ge tatbi. Ge tatñetâ Yesuñe yahatmâ wanña hâmenñan yâhâ kinmâ den kâsikum yinñiop. ⁴ Den kâsikum yinñimu pesuk sâamu Simon yuwu sâam ekuop. “Denññan tânâmñan ba inñan itânñe pilânñetâ gemu inñan dondânñe yakât kâlêhen kutakulakñetâmâ mem dâinñetâ gawuap.”

⁵ Sâamu sâop. “Lok pato, nenñe omone inñan itânñe pilâmunñe giap yamâ inñan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpñe ba inñan itânñe ihilâk pilâmunñe gewuap.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâamu inñan itânñe pilânñetâ gemu inñan dondâhâlâk yakât kâlêhen kutakulakñetâ mem dâinñetâ tiririk sâam tok sâwe sâam olop. ⁷ Tok sâwe sâam otmu yanñak benñe bukulipyeñe wanña âlâen kinbi ya sâñetâ ga tânyongowi. Tânyongonñetâ inñan itânñe ya mem dâinñetâ wanña yâhâp pik sâamu guhulakde sâam olowot.

⁸⁻¹⁰ Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtñe, imi ata, kutyetñe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtñe, yâkñe inñan dondâ ya ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroñe Yesu mepaem yuwu sâop. “Mainñ, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepñe. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleñe. Yakât otmâ nânñe hâmehan kinbomñat dop bia.”

Sâamu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerenñe inñan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyeñanñe kepeim mannomai.” ¹¹ Yawu sâam ekumu puli kuñetâ wanña ya denññan ginñan yâhâmu yan âiyeñe pilâm Yesuhâlen torokatñetâ orowâk manbi.

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.

(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

¹² Yesuŋe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikŋe tetewangimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâŋ âikuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yakât otmâ nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât nanŋan.” Yawu sâŋ âikuop.

¹³ Sâmu sâop. “Nâŋgâhian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâŋ walipgumu yanâk biatbangimu âlepŋe olop. ¹⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ otgihan yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemuŋuop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiŋe hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâŋ ekumu ariop.

¹⁵ Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâŋ haok tuhuop. Sâŋ haok tuhumu den pat ya lingarakmâ kapi ârândâŋ arimu lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâŋ yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbi kundat otbi gurâ Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâŋ yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhuŋetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosaŋe pilâwangiop.

(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)

¹⁷ Hilâm âlâen Yesuŋe lohimbi den kâsikum yingiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotŋe kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbi yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otŋetâ Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbangimu lohimbi heŋgemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariŋetâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp maŋguyingiwu. ¹⁹ Mâtâp maŋguyingiwuŋetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpguŋe mâtâpgât pâinmâ emet gimbiŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbiŋe mem kusatmâ mem katŋetâ lohimbi hohetyeŋan Yesuhât gotŋan giop. ²⁰ Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwereŋe pilâhihiap.”

²¹ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio yâkŋe nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe ekmâ yuwu sâŋ ekyongop. ²² “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmune biwiyenŋe yawu nanŋai. Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. ²³ Wuân âi tuhummune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâŋ ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ²⁴ Yakât nine topne yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosaŋe pilâyingim mansan. Anitâŋe âi sâŋ nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâŋetgât oan.” Yawu sâŋ ekyongop.

Yawu sâŋ ekyongom topŋe ekmâ keterakŋetgât lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretŋe lâuakmâ emetŋehen ariop. ²⁶ Arimu lohimbi hâlâŋmâ kinbiŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ nep miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotŋe tetemu eksain.” Yawu sâwi.

Yesuŋe hoŋ bawaŋe âlâ miop ya kutŋe Lewi.

(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)

²⁷ Otmu Yesuŋe emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutŋe Lewi sâŋ, yâkŋe tewetsenŋe emetŋan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâŋ ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.” ²⁸ Yawu sâŋ ekumu Lewiŋe tewetsenŋe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewiŋe Yesuhât heronŋe

nângâwanjgim dâimu emetņan yâhâowot. Emetņan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotņe meyekmu ganjetâ sot pato uyiņgimu newi. ³⁰ Nem tatņetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiņgiminiwiņe belângen kinmâ yekmâ nâņgâņetâ bâlemu hoņ bawalipņe yuwu sâam âiyongowi. “Wongât Yesuņe takesi meme lok otmu lok bâleņe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâam âiyongonjetâ Yesuņe den ya nâņgâm Parisaio yuwu sâam ekyongop. “Den âlâen hâum sâamune nâņgâņet. Lok mesekeyeņe bianje dokta yeņgâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyene orop me hâhiwin teteyiņgimap yaņe konok dokta yeņgâlen arimai. Yakât topņe yuwu sâamune nâņgâņetâ keterahâk. Yeņgâlen gâtņe nombotņane yuwu sâamai. “Nen lok âlepņe, nen orotmemenenņe âilonņo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâam pâlâmņe manmai. Lok yawuya yeņgât sâam ki gewan. Yeņe lok bâleņe sâam kewilâyekņetâ belângen manmai yawuyaņe orotmemeyeņe bâleņe pilâm Anitâhâlen biwiyeņane kepeim denņe lâum bulâņe mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoņ bawalipņe sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)

³³ Yesuņe den yawu sâam ekyongomu lok nombotņane yuwu sâam ekuwi. “Yoane bukulipņe otmu Parisaio lok nombotņane Anitâhât âi menehât nâņgâm yâkâlen biwiyeņane hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoņ bawalipganeâmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sâņetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâamune nâņgâņet. Lok patoņe imbi miakbe sâam bukulipņe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herone otnomai. Herone otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeneņe taka bukuyene kuņetâ mumbuap yanâmâ enġat hako nâņgâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâamune nâņgâņet. Yiwereneâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoņetâ mumbom sâp yan enġat hako nâņgânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embâņân otminiwi ya otmu ikņe orotmeme âiņe kâsikum yiņgiop yaņe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâam hâpu golâenâk mânunņmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekaņan mânunņmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaņe ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” Yawu sâop. ³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâņe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hâņgiņe otbuap. Yâhâ yakât kakņan tâk âiņe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senņe âlâlâ mânunņbuap yan dâimu tiririk sâamu tok sâuwuap. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenņe tâk âiņaņak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senņe âlâlâ umatņe mânunņnomân yamâ dâimu ŋirik ŋirik sâam ki tok sâuwuap. Yâhâ hâņgiņe otmu âiņe menduhunom yamâ dâimu titâk sâuwuap. Yamâ ki orotņe. ³⁹ Otmu yuwu sâamune nâņgâņet. Imbilipnenņane senņe âlâlâ mem iri âiņan mânunņmâ hikâm arimai ya lândem iri hâņgiņe bâleņan ki mânunņmâ hikâm arimai. Iri âiņahâlâk nâņgâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu hoņ bawalipņe orop tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen Yesu otmu hoņ bawalipņe âi kalam biwiņambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmņan po irik irik yiņgiop. Yawu otmuâmâ buku nombotņe yeņgât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem nenjetâ Parisaioņe yekmâ Yesu yuwu sâam âikuwi. “Moseņe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nanġain. Yakât girawu otmuâmâ hoņ bawalipgane bukulipyene yeņgât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otņetâ yekmunņe bâleap. Yakât otmâ gâņe kuyiņgirâ âlâku ki otnomaihât nanġain.” Yawu sâwi.

3-4 Yawu sânetâ purik pilâyîngim sâop. “Emelâk embânân Dawitiņe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm henğenğumai. Yakât topņe nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângânet. Dawitiņe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunņe âlâ manop, kutņe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiņe banğa tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkņe konok neminiwi. Lok inņeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikņe tembe lâulipņe sotgât bâlenetâ yan ikņak Anitâhât miti emetņan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataņe sot kâmbukņe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotņe talop ya mem tembe lâulipņe ge kâsikum yîngimu newi. ⁵ Yâhâ Anitâņe hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât amboņe. Otmu yakât bonņeâmâ nâņe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe lok âlâ henğenğuoop.
(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

⁶ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe miti emetņan yâhâm den kâsikum yîngiop. Yâhâ lok âlâ bâteņe bonângen mum pâlâmņe olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpņan Yesuņe lok pareņe ya mem henğenğuwuap me bia?” sâm Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yîngiminiwi ya nombotņane Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiņe gotyetņan ba kinbi. ⁸ Gotyetņan ba kinņetâ Yesuņe biwiyenjahât topņe nângâm lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benņe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Sânetâ nângâwe. Moseņe den kulemguoop ya topņe girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpņan lok henğemyongonom me hilipyongonom? Yakât sânetâ nângâwe.” ¹⁰ Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatņe otmu olotoņâk kinbi. Olotoņâk kinņetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyene kârikņe otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepņe nângâyîngiop. Tepņe nângâyîngim lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâteņe pilâmu kuwihakop. ¹¹ Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yîngiminiwiņe ya ekmâ biwiyene kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbanğine sâm den alahu gulahu otbi.

Yesuņe aposololipņe meyehop.
(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

¹² Emet riņ sâmu Anitâ orop den otbe sâm Yesuņe pumņan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haņ sâop. ¹³ Emet haņ sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yengâlen gâtņe lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâm yîngiop. Yawu otmâ kutyene pato Aposolo sâm yîngiop. Lok yamâ kutyene yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutņe âlâ Petoro sâm imiņe Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipaio nanņe Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtņe ya yengât topyene yuwu. Kasalipyene Roma lok ya yengât hâkâņ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtņe. Âlâmâ Yakowo nanņe Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiņeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtņe. Yâkņeâmâ Yesuhât betņehen kionop ya.

Yesuņe lohimbi mem henğemyongop.
(Mataio 4:23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumņehembâ gâlikņan gemu lok nombotņe denņe nângâm watbiņe peneyîngiwi. Peneyînginetâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe denņe nângâne sâm yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotņe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipņe. Yâhâ nombotņe âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginņan tap ya ambolipņe. Lohimbi yaņe yâkâlen arinetâ den kâsikum yîngiop. Yâhâ lohimbi nombotņe weke bâleņane mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ arinetâ âlepņe otbi. Otmu kundat otbi ya henğemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtņe pato tatbanğiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiņe âlepņe otbi. Yakât otmâ lohimbi sambenņe wâim âlepņe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

*Yesuŋe lohimbi den ekyongop.
(Mataio 5:1-12)*

²⁰ Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Den bonŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Yen senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ tihityenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyenŋe heronŋe otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâŋe sot kâle yinŋimu nenŋetâ ârândânŋ otyinŋiwuap. Yakât otmâ tepyenŋe heronŋe otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâŋgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyenŋe heronŋe otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋe hakyenŋan sâŋ mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânômai. “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk tâmbâlipnenŋe Anitâhât poropete yawuâk otyinŋinŋetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe mem heronŋe kakŋan mannom.” Yawu nâŋgâm tepyenŋe heronŋe otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâŋ ekyongom lohimbi manman sânduhân manŋetâ tepyenŋe umatŋe otmap ya yenŋât yuwu sâŋ ekyongop. “Lohimbi senŋe âlâlâ tatyinŋiapŋe hop sambe kakŋan manmai. Yae, hâmbâi manman bâlenŋan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakŋan kinmai yaŋe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi heronŋe kakŋan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokŋan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk embânŋan poropete perâkŋe Anitâhât den kelanŋatmâ papatolipyenŋe kâityongominiwi. Kâityonŋonŋetâ ki nâŋgâmâk papatolipyenŋe heronŋe otyinŋiwi. Heronŋe otyinŋiwiâke yamâ den perâkŋe sâwi yakât matŋe Anitâŋe yinŋimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbiŋe yenŋât nâŋgâm heronŋe otyinŋinômai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ heronŋe otyinŋinômai yan lohimbiŋe heronŋe otningiai yakât otmâ Anitâŋe gurâ yawuâk nenekmu ârândânŋ oap yawu ki nâŋgânômai.”

*Kasalipnenŋe buku otyinŋinom.
(Mataio 5:38-48)*

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Sâŋmune nâŋgâŋet. Yenŋe kasalipyenŋe buku otyinŋinômai. Otmu lohimbiŋe yenŋât hâkânŋ otmai yâk gurâ yawuâk buku otyinŋinômai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenŋan pilânômai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yenŋe ya yenŋât umam sâyinŋinômai. ²⁹ Lok âlâ me âlâŋe mânŋgâeyeknomai yan yakât matŋe ki kâpekyinŋinômai. Lok âlâ me âlâŋe ambonŋahât bâleŋe hân meyinŋim yanŋak kiapgâlen yen meyekmâ arinômai. Meyekmâ arinŋetâ mâtâwânâk yenŋe hân âlâkuâk yinŋinŋetâ pesuk sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâŋe yu me ya ninginŋet sâŋ ulityongonomai yamâ in yawu yinŋinômai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi meyinŋinômai yakât purik sâŋ ninginŋet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenŋe tânyonŋonŋetgât nâŋgâmâi yenŋe gurâ nâŋgâmâi dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotŋe yen buku otyinŋinŋetâ yengu yâk konok buku otyinŋinômai yakât Anitâŋe nâŋgâmâi ki ârândânŋ otbuap. Yâhâ lok nombotŋe ki buku otyinŋinŋetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinŋinômai yakât Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotŋe yen orop buku konok manne sâŋ tânyonŋonŋetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yaŋe lok bâleŋe bukulipyenŋe orop tânahomai orotmeme ya ki wangiŋuwap. Yakât otmâ Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yenŋe kasalipyenŋe buku otyinŋinômai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bât belaiâk yinŋim yakât matŋe ninginŋetgât ki nâŋgânômai. Yawu otyinŋinômai yanâmâ Anitâ yahat yahatŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋ tihityenŋe otmu mannomai. ³⁶ Anitâŋe yen lok bâleŋe umam sâyinŋimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyinŋinômai.

*Lohimbi yengât den ki sâm hâreyinginom.
(Mataio 7:1-5)*

³⁷ Otmu yeje lohimbi yengât den ki sâm hâreyinginomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât ki sâm hâreyingiwuap. Otmu yeje lohimbi yekmâ ki sâm ge katyeknomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâm ge katyekbuap. Yâhâ yeje lohimbi yengât tosayeje pilâyinginomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât tosayeje pilâyingiwuap. ³⁸ Yeje lohimbi tânyongom senje âlâlâ yinginomai otmuâmâ Anitâne ya wangim hop sambe yingiwuap. Iri mânunmâ tâtâkumunne pik pato otmap yakât dopneâk Anitâne yingiwuap. Yakât otmâ Anitâne yingimay yakât dopneâk yengu yinginomai.”

Yesuje den âlâen hâum sâm ekyongop.

³⁹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok senyeje bok sâsânanjak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionomai. Kionmâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâne bawapilipyene ki wangiyeenomai. Naom âlâ me âlâne yu me yakât topne nângâm henjenjunomai yanâmâ bawapilipyenane nângâmai yakât dopneâk nângânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Gâne bukuhahât senjan wahap tipine tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enakmâ nannganimâk bukuhahât yuwu mon sâuwat. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe.” Gâ yawu sâuwat otmuâmâ lok perâkne. Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilawangiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâne gike orotmemeha bâlene yakât nângârâ tânjât otmap. Yawu gârâmâ bukuhane otmu kinjon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândânj otbuap.” Yawu sâop.”

*Nak topne topne
(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)*

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbi yeje topyene nannganingetgât Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Nak esenne omon omon pilâmap yanâmâ bonne bâlene ki kinmap. Yâhâ nak esenne gimbangumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu gin gârârânj yane ham ki otmap. Otmu hamne gin gârârânj ki otmap. Yamâ topyene ikniâk ikniâk. ⁴⁵ Lok âlâhât biwijan nângân nângân âlepne me bâlene tatmap ya yawuâk launambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyenan nângân nângân âlepneâk tatmapne orotmemeyene âlepne otmâ uwawapne bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyenan nângân nângân bâleneâk tatmapne orotmemeyene bâlene otmâ bukulipyene mângâeyekmai. Yawu.”

*Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa
(Mataio 7:24-27)*

⁴⁶ Yesuje lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeje “Kutdânenne Kutdânenne,” sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. ⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganjetâ den ekyongomune nângâm henjenjum lâumai yane dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nângân nângânyene orop yaneâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yane kânângâm emet tuhujetâ tinj tinjâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya njiwinj njiwinj sâm ki putuk sâuwap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotnane emetyene tuhune sâm hân kendâm saran kakneâk kânângânomai. Yawu tuhujetâ emet ya saranne kandi kinbuap. Yakât otmâ mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

“Anitâne ikne honj bawa hângângumu ge tihitnenne otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Yoaneje lohimbî toen mem katyekmapne yuwu sâm hângânnotgomu takait. “Anitâne ikne honj bawa hângângumu ge tihitnenne otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

²¹ Otmu sâp yan Yesune lohimbî kundat otbi ya dondâhâlâk hengemyongop. Otmu weke bâlejanje lohimbî mângâyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbî senyeje bok sâsâne ya senyenjan walipyongomu senyeje suk sâmu ekbi. ²² Yawuhât Yesune Yoanehât honj bawayâhâtne ya yuwu sâm ekyotgop. “Yerâmâ ari kulem topne topne memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâne senyeje bok sâsâne ya walipyongomune senyeje suk sâmu eksai. Otmu lok pareje manmai ya hengemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hengemyongomune âlepne otmâ mansai. Otmu ândâpyeje bok sâsâne ya gurâ hengemyongomune ândâpyeje pâronj sâmu den nangai. Otmu nombotje bâlewi ya mumunambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekjetâ mansai ya nine den pat âlepne ekyongomune nângâm biwiyene herone otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâne nâhât biwi nângâm yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne herone oap.” Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu âwureowot.

²⁴ Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesune Yoanehât topne lohimbî yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbîne ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâm ariwi me bia? Me lok âlâne hâk katipne sekne âlepne mânunakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipne sekne âlepne mânunakmaiñeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? Yakât yuwu sâmune nângânet. Yoaneje Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipñane yâkât den tâmbâlipyene ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap. ²⁷ Yâkât nângâm emelâk Anitâne den sâop ya yuwu tap. “Gâne nine topne sâm tetem ekyongorâ nângânetgât nine honj bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp menghiwiuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâmune nângânet. Anitâne Yoane nep wañmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneje kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm hengenjum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepne yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyene katnomai yañeâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâm ekyongomu lohimbî sesengâlâk, lohimbî inje, takesi meme lok, yawuyane nângânetâ bulâne olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneje Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbî kâsikum yingiminiwi yâkñeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneje ekyongop yakât hâkâñ otmâ denne nângânetâ tâñât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

³¹ Otmu Yesune den âlâ yuwu sâm ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nângânetâ keterakyingiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângânetâ keterakbuap. Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenne yahatmâ kep tuhumi âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunne ki tânnongoai. Yakât otmâ nângâmunne bâleap.” Yawu otnomai yakât topne teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Yakât dopñeâk Yoaneje herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneje ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâñ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo,

nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeje ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopneâk yeje otmâ mansai. Gârâmâ yeje oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkân oai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Yoaneje to kârikje me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkje ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oraŋim gamai.” Nâhât yawu sâmai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâje den sâop ya tiŋâk lâum manmai ya yeŋgât orotmemeyeje ekmâ nângânetâ bonje otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâje Yesuhât kâiŋe piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutje Simon sâm, yâkje Yesu memu emetjan yâhâ bukulpnje orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâje nângâmâmâ to kukje suk sukje âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betnehen kinmâ isemu gilâpne târâŋ sâm kâiŋan giop. Kâiŋan gemu somotje kâlep pato yaŋe mem gowasiŋmâ kereŋ mewangiop. Yawu otmâ to kukje ya moselemu kâiŋan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonje ekmâ biwiŋaje yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yuŋe ki orotje oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topje nângâm heŋgeŋgum kuwaŋgimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesuje biwiŋahât topje nângâm yuwu sâm ekuop. “Simon, den sâmune nângâ.” Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Den âlâen hâum sâmune nângâ. Lok âlâje bukuyâhâtje tewetsenje yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenje yitgimu mem ari yaŋe senje âlâlâ puluhuahowot. Otmu yakât kakjan “matje nihiromawot” sâm ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenje ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Tewetsenje ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matje kâpekmutje pesuk sâwuap?” Yawu sâm ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepje ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetŋaje tosayetje pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtje lok girawu yaŋe herone pato nângâwaŋgiop, 50 kina waŋop yaŋe me 5 kina waŋop yaŋe?

⁴³ Sâmu sâop. 50 kina waŋop yaŋe herone pato nângâwaŋgiop.”

Sâmu sâop. “Âlepje yat.” ⁴⁴ Yawu sâm imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâm ekuop. Nâje emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuŋeâmâ isemu gilâpŋaje kâinan gemu pirim somotŋaje gowasiŋmâ kereŋ menihiap. ⁴⁵ Gâje ki parahuneksat. Yamâ imbi yuŋeâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâje nak toŋe ki katnihiat. Yamâ imbi yuŋeâmâ to kukje suk sukje, hâmeŋe yahat yahatje ya moselemu kâinan gemu pirineksap. ⁴⁷ Imbi yuŋeâmâ nângânihiap. Yakât topje nângâm heŋgeŋguwatgât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâje bukujahât tosa umatje pilâwaŋgimu yakât herone pato nângâwaŋgiuwap. Yâhâ lok âlâjeâmâ bukujahât tosa hewewen pilâwaŋgimu yakât herone kakjeâk nângâwaŋgiuwap. Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâje imbi yukât tosa umatje emelâk pilâwaŋgiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâm imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tosahe pilâhihian.”

⁴⁹ Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newiŋe den ya nângâm biwiyeŋaje yuwu nângâwi. “Lok yukât topje girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhihian” yawu yap.” Biwiyeŋaje yawu nângâwi.

⁵⁰ Yesuje imbi ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwiŋaje kepeiat. Yakât otmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuhihap. Yakât nângâm lohottjan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotje Yesu orowâk ariwi ya yengât topyeje

¹ Sâp yakât kakñan Yesuñe honñ bawalipñe meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârândân yâhâm gewi. Otmu lohimbiñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeinjetâ tihityeñe otyinñiwuap yakât den pat âlepñe Yesuñe ekyongop. ² Otmu imbi nombotje orowâk ariwi ya yengât topyeje yuwu. Imbi nombotje emelâk kundat otbi ya heñgemyongop. Yâhâ nombotje âlâmâ weke bâlenñe mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yengâlen gâtñe âlâ, kutñe Maria, Matala kapiân gâtñe, ya weke bâlene nombolân yâhâpñe mângâenjetâ watbangiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutñe Yoana sâm. Yâhâmâ Herotgât honñ bawa âlâ, kutñe Kusa sâm, yâkât imbiñe. Yâhâ âlâmâ, kutñe Susana sâm. Otmu imbi nombotje iri sikumyeñe orop yâkñe Yesu otmu honñ bawalipñe tânyongowi. Imbi topyeje sâm aran yu orowâk ariwi.

*Hote alikñan hâum sâop.**(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)*

⁴ Lohimbi dondânñe kapiyeñe pilâm Yesuhâlen ari menduhuakñetâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁵⁻⁸ “Lok âlânñe hote alikñe mem hâilonñbe sâm newângen ariop. Ari hote alikñe ya nombot nombot mem hâilonñmu giop. Nombotñeâmâ mem hâilonñmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ mem hâilonñmu hân toñe biaen ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ hele bâlene iowân giop. Yâhâ nombotñeâmâ tep tep kum hân âilonño lonño tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikñe mem hâilonñmu âlâen âlâen giop yakât topñeâmâ yuwu. Nombotñe mâtâwân ge talop yamâ lohimbiñe bam gam tâlim lanñ tuhunjetâ nânñe kârâm newi. Yâhâ nombotñeâmâ hân toñe biaen giop yamâ gihitñe kakñeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlânñ sâop. Yâhâ nombotñeâmâ hewukñan me hele pato biwiñan giop yamâ âilonño tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukñan langumu derepgum gimbanñgumu orok sâop. Yâhâ nombotñe hân âlepñan giop yanñeâmâ tetem pururuk sâm âilonño yahalop. Nânñe den yan yu biwiyenñan katmâ nânñgâm heñgeñgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Topñe yuwuhât Yesuñe den âlâ me âlâen hâum sâop.**(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)*

⁹ Yawu sâm ekyongomu honñ bawalipñanñe den ya topñahât nânñgâne sâm âikuwi. Âikuñetâ sâop. ¹⁰ “Anitânñe tihitnenñe otmâ gamap yakât topñe yeñe tipñe nanñgai. Yâhâ lok nombotñe nâhâlen ki torokatmâ mansainñeâmâ biwiyenñe pâlâmñe otmâ mansai. Biwiyenñe pâlâmñe otmâ manñetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkñe nâhât nânñgâm hâkânñ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyenñe alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nânñgânñetâ tâñât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nânñgâm heñgeñguai mânñe biwiyenñe Anitâhâlen katmâ denñe lâunñetâ tosayenñe emelâk pilâyinñimbâp.”

*Hote mem hâilonñmu giop yakât topñe**(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)*

¹¹ Hote alikñan hâum ekyongoan yakât topñe sâmune nânñgânñet. Anitâhât den yamâ hote alikñahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikñe mem hâilonñmu giop yamâ nenñe Anitâhât den lohimbi ekyongomunñe nânñgâmâi yakât dop. Hote alikñe nombotñe mem hâilonñmu mâtâwân giop yakât topñe yuwu. Yamâ lohimbi nombotñanñe Anitâhât den nânñgânñetâ bulânñe otmu yâkâlen biwiyenñanñe kepeimaihât Satanñe den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâilonñmu nombotñe hân toñe biaen giop yakât topñe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepñe ekyongomune nânñgâm heronñe otmâ manñmai. Nânñgânñetâ den ya kakñeâk gem biwiyenñan gihitñe kârikñe ki memap. Yawu gârâmâ umatñe âlâ kakyeñan yâhâmâp yan lohotñe otmâ pilâmâi. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâilonñmu

nombotje hele biwiñan giop yakât topje yuwu. Lohimbi nombotje den ekyongomune nângâñetâ bonje otmap. Nângâñetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenaje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manñetâ manman âlepje ki teteyiñgimap. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâilonñmu nombotje hân toje orowân giop yakât topje yuwu. Lok yawuñeâmâ den pat âlepje nângâm heñgenñgumai. Nângâm heñgenñgum tiñâk lâum manmâ yâhâñetâ manman âilongo longo teteyiñgimap. Yâk yeñgât topyeñe yawu. Nâñe hoteân hâum yan yamâ topnenñeâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenñe lambeân hâum sâop.

(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenñe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunñan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunñe kinmâ sem lañinñe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topje yuwu. Lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekñan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyeñan katmâ nângâm heñgenñgunomai. Lok âlâ me âlâñe nâhât den nângâm biwiyeñan katmâ manno-mainje ya nângâñetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhât den nângâñetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyeñe pâlâmñe manmâ ki nângâñetâ keterakmâ heñgenñguwuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hepñe torehenlipñe

(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

¹⁹ Yawu sâm ekyongom tatmu lohimbi kinñitje orowâkñe denñe nângâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinñetâ ikñe hepñe torehenlipñeñe taka gotñan bane sâm otñetâ lohimbiñe mâtâp mañguyiñgijetâ betyeñehen kinbi. ²⁰ Betyeñehen kinñetâ lok âlâ Yesu gotñan talopñe yuwu sâm ekuop. “Torehenlipñeñe taka betnenñehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmu Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yañeâmâ nâhât hepñe torehenlipñe bulâñe oai.”

Yesuje sâmu to siru nâñ nâñ sâop.

(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia denñan pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm wañgaen yâhâwi. Wañgaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatñetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmñe iop. Aman im tatmu denñan ya tânâmgunjetâ yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu toje wañga kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. ²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekñetâ sâtñe otmu hoñ bawalipñeñe mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, wañga yu denñan kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannongomap.”

Yawu sâm ekuñetâ yahatmâ siru kuwañgiop. Kuwañgimu to yañe nâñ nâñ sâop. Nâñ nâñ sâmu yuwu sâm ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâñe tihityeñe otbomgât dop ki tap,” yawu mon nañgai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topje girawu? Siru kuwañgimu yañak to yañe nâñ nâñ yap.” Yawu sâwi.

Yesuje weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau yeñgâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâñ nâñ sâmu denñan ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutñe Gerasene sâm, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari wañgaembâ lâum kionmâ arinjetâ kapi amboñe, lok âlâ weke bâleñeñe mângâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topje yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleñeñe mângâemu hâk katipñe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikñe kapi ambolipñeñe ari tâk kârikñe, kutñe sein sâm, yañe kâñe bânñe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbirin sâmu hâreakminiop. Yawu otma weke bâleñeñe mângâemu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topje yawu.

Lok yaŋe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotŋan ge kinop. Gotŋan ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâmu yuwu sâmu ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge nanŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanŋan.” Yawu sâmu ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnennŋe “Komot Pato,” yawu. ³¹ Aiop, gâŋe nâŋgâningirâ sumânâk mannom. Hem topŋan ki hâŋgânnongorâ arinom.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ talapŋan bau sesenŋâlâkŋe tomot tuhum kinŋetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ gaiakmâ bau enda yenŋâlen arinom.” Yawu sâwi. Yawu sâŋetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yenŋâlen ge mânunjakbi.

³³ Bau yenŋâlen ge mânunjakmâ mângâeyekŋetâ sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoŋ sâmu denŋânân kionŋetâ haranyongop.

³⁴ Denŋânân kionŋetâ haranyongomu galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâmu kapi ambolipŋe ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonŋetâ yakât topŋe nâŋgâne sâmu Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleŋeŋe lok mângâenŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgimu hâk katipŋe mânunjahop ya ekbi. Ekŋetâ sâtŋe otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ³⁶ Âiyongonŋetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ariŋetâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonŋetâ nâŋgânŋetâ sâtŋe otmu Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu waŋgaen yâhâwi. ³⁸ Waŋgaen yâhâŋetâ yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanŋan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâmu kapiân yâhâ Yesuŋe henŋenŋuop yakât den pat kapilipŋe ekyongop.

Yesuŋe Yairo baratŋe mumunambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm waŋga mem âwurem ariwi. âwurem ari waŋgaembâ geŋetâ denŋân ginŋan lohimbi dondâŋe Yesu ekne sâmu taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinŋetâ miti emetŋahât galemlipyenŋe yenŋât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâmu, yâkŋe gotŋan ba mepaem yuwu sâmu ekuop. ⁴² “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari henŋenŋuhât nanŋan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu ekumu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatŋetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbi dondâŋe nâŋgâm ekne sâmu yâkâlen ariŋetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnenŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan dokta yenŋâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop. ⁴⁴ Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât betŋan bam yâkât sâŋgum potonŋan in walipgumu yanâk hepŋe saŋ sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuŋe enŋatŋe kakŋambâ olelem yekmâ “Âlâŋe walipnohoap?” sâmu âiyongop.

Yawu sâmu âiyongomu yan kurihiakŋetâ Petoroŋe yuwu sâop. “Lohimbi dondâŋe mem hawam mewam tuhunenekŋetâ pân sâmu kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâŋgâm yat? Yan gâtŋeŋe mon walipgohoi.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nanŋan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yaŋe kâi bânŋe kârân kârân sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sâŋgum potonŋan walipgumu hepŋe

sâñ sâop yakât topñe kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâñe nâñgâhihimu hepge sañ yap. Lohotñan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

⁴⁹ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoñ bawalipñe nombotñe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâñetâ Yesuñe nâñgâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâhâlen biwihane kepeim engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹ Yawu sâm Yairohât emet gotñan ba kinmâ lohimbi nombotñe katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinñetâ Pétoro, Yakowo, otmu imiñe Yoane, Yairo, imbiñeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. ⁵² Yâhâ lohimbi dondâñe kahân tatmâ isem we bâle pato nâñgâm tatbi. Yawu ot tatñetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetñe ki bâleap, in aman pâlâmñe iap. Yakât otmâ ki isenñet.” ⁵³ Yawu sâm ekyongomu nâñgâñetâ nahat otmu giriñbangiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâñgâwi. ⁵⁴ Yâhâ Yesuñe imbi sihan ya bâtñan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tipiñe, yahatmâ kin.” ⁵⁵ Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuñe sâmu sot um wañetâ niop. ⁵⁶ Otmu âwâñe mâmâñe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ âi sâm yingiop.
(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹ Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâm yingim yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleñe lohimbi mângâeyekñetâ mansai ya watyññetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya heñgemyongonomai.” Yawu sâm ekyongop. ² Otmu lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeñetâ tihityeñe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya heñgemyongonomaihât mâmâñe otyingiop. ³ Mâmâñe otyingim yuwu sâm ekyongom hângânyongop. “Âi topñe katne sâm sot me senñe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natik ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenñe hâkyenjan ki tatbuap. Me pet me hâk katipñe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinangum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekñetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipñe orotmemeyeñe bâleñe betbangim biwiyeñe Anitâhâlen katñet sâm nâhât den pat âlepñe ekyongonomai. ⁵ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonñetâ nâñgâñetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâñe matñe umatñe yingiwuap. Yakât otmâ kâiyeñan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meñetâ gewuap. Ya gemu betyñgim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariñetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâñgânomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñe ekyongowi. Den pat âlepñe ekyongom yan lohimbi mesek otbi ya mem heñgemyongowi.

Herotñe Yesuhât den pat nâñgâop.
(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Herot Antipa sâm, yâkñeâmâ Yesuñe olop miop yakât den pat nâñgâop. Lohimbi nombotñe yuwu sâñetâ nâñgâop. “Herotñe tembe lâulipñe ekyongomu Yoane kuñetâ muop yamâ mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸ Yâhâ nombotñeâmâ yuwu sâñetâ nâñgâop. “Poropete lok âlâ, kutñe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yañe mon purik sâm ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotñeâmâ yuwu sâñetâ nâñgâop. “Anitâhât poropetelipñe emelâk muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ yañe mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹ Yawu sâñetâ Herotñe nâñgâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane engatñe hârewi. Yakât otmâ lok girawu yañe yu ya otmâ mansap yakât den pat sâñetâ nanñan?” Yawu sâm Yesu ekbehât nâñgâm manop.

Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰ Emelâk Yesu je hoj bawalipje hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepje ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewî yakât ekuwi. Ekujetâ meyekmu yenjâk tatmâ nângâne sâm Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbi kingitje orowâkne nângâm betyenehen watyekmâ ariwi. Arinetâ yan Yesu je tepje nângâyîngim Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityene otbuap yakât den pat âlepje ekyongop. Otmu bukulipyene mesek topje topje otbi ya meyekmâ takanjetâ mem hengemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topjambâek kâsikum yingimu emetsâpne otmu yan hoj bawalipjane yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlânmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyene houj sâmapgât gâne hângânyongorâ arinet. Hângânyongorâ ari yenjahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sânetâ sâop. “Âlepje yene sot kâsikum yinginet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu injan yâhâp yawuâk tap. Lohimbi dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenje katgekma ari sot puluhuyingim lâum takanomgât nangat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbi taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesu je yuwu sâm ekyongop. “Yene lohimbi yu ekyongonetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arinet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbi ekyongonetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesu je sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhum hoj bawalipje yingimu lohimbi ya kerehâk yinginetâ newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk yinginetâ nenjetâ dopyenjan olop. ¹⁷ Nenjetâ dopyenjan otmu sot nombotje talop ya hoj bawalipjane hâwurum mânunjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroje Yesuhât topje sâm teteop.

(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesu je hoj bawalipje katyekmu tatjetâ ikniâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoj bawalipje yâkâlen arinetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbi je nâhât girawu nângâmai?”

¹⁹ Sâmu sâwi. “Nombotjane gâhât yuwu sâmai. “Yoanene lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kujetâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotjaneâmâ, “Poropete âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yane purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotjaneâmâ, “Anitâhât poropetelipje emelâk muwi ya yengâlen gâtje âlâne mumunambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

²⁰ Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeneâmâ nâhât girawu nângâmai?” Sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâne hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulâne oap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ yakât topje sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyingiop.

Yesu kujetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

²² Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâne mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyene otmu Isirae nengât papatolipnenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekje biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohojetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumunambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenje ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³ Otmu Yesu je lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâne biwiyene nâhâlen katmai je nâhâlen torokatne sâm yan yenjahât ki nângânetâ yahatbuap. Me senje âlâlâ tatyngiap ya biatningimap sâm yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonjâ ârândân nângâm tem lâunihim mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ

benje lok âlâ me âlâne manmanyene alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenane kepeim manmâ nâhât den pat âlepne yu lohimbî ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topne topne yan biwi nângân nângânyene hikum manmâ munomai yane girawu otnomai. Yengâhâk mumunambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matne yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoņnane yâhâpne hângânnohomu aņelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matne umatne menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoņnane yâhâpne hângânnohomu aņelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matne âlâku ikņiâk ikņiâk kâpekmâ yingiwom. ²⁷ Yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyenan katmâ mannomai. Yen ki mum metenjetâek Anitâne tihityene otbe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityene otbisâm.” Yawu sâop.

Yesune Mose yet Elea orop den alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)

²⁸ Den yawu ekyongop yakât kakņan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesune Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imiņe Yoane, meyekmu hoņ bawalipne nombotne âlâmâ katyeknetâ tatnetâ yenjâk pumne âlâen yâhâwi. ²⁹ Yâhâ kinnetâ Yesune Anitâ ulitgum kun kundenne âlâ otmu sângumņane laņinne pilâm kaok bolan bolan olop. ³⁰ Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâne meyelehop yane in yawu tetem kinmutâ ³¹ himbimâmbâ laņinņane siliņ siliņ sâm hâuyelekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesune Yerusalem kapiân ari Anitâne yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyene kuņetâ mumbuap yakât ekyotgop.

³² Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoņ bawalipņane aman pâlâmne iwi. Yâhâ Mose yet Eleane Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yeknetâ Petorohât hanne tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunne âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâne sârâ selep kalimbu tuhnehât nanġan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. ³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petoroņe kulem yakât topne ki nângâmâk Yesu yawu sâm ekuop.

³⁴ Yawu sâmu yanâk elem patoņe ge pumne ya mem kâtâpgumu kiņgityenahât otbi. ³⁵ Kiņgityenahât otņetâ elem yakât biwiņambâ Anitâne den âlâ yuwu sâop. “Bulâņanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâne âi sâm waņmâ hângângumune giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yene mem biwiyenan katmâ tem lâuwanġim mannomai.” Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâm tiņ pilâmu Yesu ikņeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoņ bawalipņane kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyene ekyongowi.

Yesuhât hoņ bawalipņane weke bâlene watne sâm pâpguwi.

(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)

³⁷ Emet haņ sâmu pumņehembâ geņetâ lohimbî kiņgitne orowâkne ari mem teteyekbi. ³⁸ Mem teteyeknetâ hohetyenambâ lok âlâne halahum yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. ³⁹ Yakât topne yuwu. Weke bâlene pârâk sânsânâk mângâemu senne gâwâņ gâwâņ sâm hânân ge imu nekamne kâtiņ sâm laņe barak barak otmu halahumap. Weke bâlene yane haoņmâ ârândâņ yawu mângâemap. ⁴⁰ Yawuhât hoņ bawalipņane watnet sâm dâim taka ekyongomune pâpgum pilai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesune olelem hoņ bawalipne yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitne ki tânngowuap yawu nanġai? Yawu nângâm

biwiyenaje nâhâlen tinjak ki kepeiai yakat nangamune ki arandanj oap. Yawu garâma hambai naje pilayekma yahawom yan yene girawu mannomai?" Yawu sam ekyongom awaje ekumu nanje ya daim Yesuhâlen baop.

⁴² Daim bamu weke balejanje mangamu senje gawanj gawanj sam hanan ge karanj karanj sam lauje barak barak otma iop. Yawu otmuama Yesuje weke baleje ya watmu gaiakma arimu alepje otma awanjahâlen ba kinop. ⁴³ Yahâ Yesuje kulem miop yan Anitahat wâtje tetemu ekjetâ ewe membe olop.

Yesu kujeta mumbuap yakat alakuak saop.

(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)

Yesu kulem miop ya ekjetâ ewe membe olop sap yan honj bawalipje yuwu sam ekyongop.

⁴⁴ "Den yuwu sam ekyongomune nangam biwiyenan katma mannomai. Anitaje na lok bulaje hangannohomu ge mansan. Nahat kasalipnaje sap ki kalep otmuak meneknomai." Yawu saop. ⁴⁵ Yawu sam ekyongowake yama Anitaje nangam nanganyene mem kopa tuhuyekmu nangajeta ki keterahop. Yakat otma aikune sam otjetâ umatje otmu pilawi.

Huruj huruj manma yahânom.

(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

⁴⁶ Sap alâen Yesuhat honj bawalipjanje osetyenan gatje alâ me alaje kunyene pato otbuap yakat sam pawarak guwarak otbi. ⁴⁷ Yawu otma sahangijeta Yesuje biwiyenahat topje nangam yan naom tipje alâ laum gotyenan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sam ekyongop. "Lok alâ me alaje tem launihim naom tipje yuwuya buku otbanganomai. Lohimbi yaje naom tipje otbanganin sam yan na buku otnihinomai. Otmu na otnihain sam Anitaje hangannohomu ge mansan yak buku otbanganomai. Yengâlen gatje alâ me alaje yenhâat nangajeta gemu huruj huruj manmai ya yengat Anitaje nangayingimu yahatmap." Yawu saop.

Lohimbi je nengat ki nangajeta gemap yaje buku otningimai.

(Mareko 9:38-40)

⁴⁹ Yawu sam ekyongomu Yoanene yuwu sam ekuop. "Lok pato, lok ondowan gatje alaje kutgan gohonma weke baleje watyekmu gaiakma ariwi ya nenje ekmâ nangam balewangim kuwangiwin." Yawu saop.

⁵⁰ Yawu samu yuwu sam ekyongop. "Lohimbi nombotjanje yengat ki nangajeta gemap yaje yengat buku manmai. Yakat otma lok yawuya ki kuyinginomai." Yawu saop.

Samaria kapi ambolipjanje Yesu ekmâ ki buku otbangiwi.

⁵¹ Yesuje himbimân awurem yahawuap yakat sap talahuop. Yakat otma Samaria han tanamjambâ Yerusalem kapiân ariwe sam biwijanje nangâop. ⁵² Yawu otma Samaria ya yengat kapi alâen ari inomaihat honj bawalipje nombotjanje kulet sam ari emet alâ mem hengenget sam hanganyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipje ya ekyongoneta Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nangamama emetyene alitbi. ⁵⁴ Emetyene alitjeta honj bawayahatje yahap, Yakowo yet Yoane, yakat nangamutâ balemu yetje engatyetjeak otma Yesu yuwu sam aikuowot. "Lok pato, nanganitgirâ samutje himbimambâ kalap pundun sam ge seyhak."

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu samutâ kuyitgimu kapi ya pilam alâengen ariwi.

Lok yuwuyaje Yesuhat tem lauwangim mannomai.

(Mataio 8:19-22)

⁵⁷ Matawan arim tatjeta lok alaje mem teteyekma Yesu yuwu sam ekuop. "Gâ yuken yaken otbuat yama na orowak."

⁵⁸ Samu saop. "Nine topne haum papguatgat yuwu samune nangara keterahak. Songomâ nak duwjan imai. Yahâ naiama nak kakjan kerem tatmai. Yahâ nama Anitaje

hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?" Yawu sâmu ekuop.

⁵⁹ Yesuŋe lok âlâ mem tetem yuwu sâmu ekuop. "Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan."

Sâmu sâop. "Lok pato, awoŋ âun bâleap. Yakât otmâ nânŋânihirâ ari awoŋne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom."

⁶⁰ Sâmu sâop. "Lohimbi biwi pâlamŋe manmâ Anitâhât den ki lâum manmaiŋe hangunet. Gânŋeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepŋe lohimbî ekyongowuat." Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlâŋe Yesu yuwu sâmu ekuop. "Lok pato, gâ orowâk arirehât nanŋan. Yawu gârâmâ nânŋânihirâ hep torehenlipne yengâlen âwurem arimune iseangim katyekmâ âwurem gamune arirom."

⁶² Sâmu sâop. "Den yat yakât matŋe den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatne sâmu hep torehenlipyeŋe katyekŋetâ kinŋetâ wanŋaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeŋe nânŋâyinŋim purik sâmu âwurem ari yekne sâmu otnomaiŋe nâhâlen torokatŋetâ âi sâmu yinŋiwomgât dop ki tap." Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonŋet sâmu Yesuŋe lok 72 hânŋânyongop.

¹ Sâp yakât kakŋan Yesu Kutdânenŋaŋe lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwanŋim mâtâp mewanŋinomaihât âi sâmu yinŋim hânŋânyongop. ² Den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongom hânŋânyongop. "Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâŋe nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ Anitâŋe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai." Yawu sâmu ekyongop.

³ Otmu hoŋ bawalipŋaŋe topyeŋe nanŋanŋinŋetgât den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. "Lama yamâ pâlamŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hânŋânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai.

⁴ Hânŋânyongomune arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipŋe katnomai yakât houŋe âlâ ki menomai. Me tewetsenŋe hâkyeŋan ki tatbuap.

⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâmu otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâŋ tâŋâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipŋe âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yan yuwu sânomai. "Anitâŋe tihityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm heronŋe kakŋan mannomai."

⁶⁻⁷ Yawu sâmu ekyongonŋetâ heronŋe otyinŋinomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepŋe kâsikum yinŋinŋetâ nânŋâm yanâmâ bulâŋe yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipŋaŋe buku otyinŋinomai yakât nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâŋet. Lok âlâ me âlâ nep sâmu yinŋinŋetâ tuhumai yakât hâmeŋe meŋetâ ârândâŋ otmap. Yakât otmâ kapi ambolipŋaŋe yen buku otyinŋim sot um yinŋinomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotŋaŋe denyeŋe nânŋâŋetâ nahat otmu betyinŋinomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinŋinomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nânŋâŋetâ bulâŋe otmu buku otyinŋinomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimbî kundat otnomai ya mem heŋgemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinŋetâ tihityeŋe otbuapgât den pat âlepŋe ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nânŋâŋetâ nahat otmu betyinŋinomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yinŋiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbî senyeŋan kinmâ yuwu sâmu ekyongonomai. ¹¹ "Anitâŋe tihityeŋe otbe sâmu oap. Yamâ yeŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbanŋiai. Yakât otmâ kâinenŋan wahap me bokosok me yu ya horatsap

yamâ tâlim gik beretek memunje gemu betyngim arinom.” Yawu sâmb ekyongom pilâyekmâ arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânômai.

¹² Kapi ambolipnaje orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai ya yengât yuwu sâmbune nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnaje orotmemeyene bâlene otminiwi yakât matje menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâlene torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yeneâmâ Sotom ambolipnaje matje menomai ya wangim matje umatje pato hâliline menomai.” Yawu sâmb ekyongop.

*Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.
(Mataio 11:20-24)*

¹³ Lohimbi orotmemeyene bâlene ki pilâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manbi. Yakât otmâ Yesuje sârekyongom yuwu sâmb ekyongop. “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipne yengât sâwe. Yengâlen kulem topne topne mem gamune eknetâ tângât otmap. Yamâ emelâk embân Tiro Siron kapi ambolipnaje kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâlene otmâ gawi ya betbangim Anitâhâlen biwiyenaje kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yene orotmeme bâlene otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnaje matje umatje menomai ya wangim yene umatje amoknan menomai. ¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipne yengât sâwe. Yen gurâ yengâhâlak nângânetâ yahatmu hâkyene mepaeakmâ yuwu sâmbai. “Nenâmâ emelâk Anitâne himbingât pat kuningimu mansain’ ” Yawu sâmbaiâke yamâ yuwu sâmbune nângânet. Yene orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât otmâ yenâmâ hêngât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâne yakât matje umatje pato hâliline yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yengât yawu sâmb hoj bawalipne yuwu sâmb ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâne sâmb nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbi denyene nângânômai yan yengât den nangain sâmb nâhât den nângânômai. Yâhâ lohimbi denyene nângânetâ nahat otbuap yan yengât den nângâmunne nahat oap sâmb nâhât den nângânetâ nahat otbuap. Otmu lohimbi nâhât den nângânetâ nahat otbuap yamâ Anitâne hângânnohomu gewan yakât den nângânetâ nahat otbuap.” Yawu sâmb ekyongop.

Lok 72 hângânyongomu ariwi yaje âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâmb yingim hângânyongomu ariwi yaje âwurem taka otbi mewi yakât herone nângâwangim Yesu yuwu sâmb ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmunne gaiakmâ ariwi yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

¹⁸ Sânetâ sâop. “Yene ari weke bâlene watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâmbu ekmâin yakât dopneâk Satanje himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmbune nângânet. Soron hambene me sâtnje metje kaknan tâlinetâ yan hilipyongomap sâmb mâmâne otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâlene me yu ya lohimbi mângâyekmai ya sâyinginetâ yengât tem lâuyinginomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâlenaje yengât tem lâuyinginomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâne himbimân tatmâ kutyene nângâm manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm herone pato otbanginomai.” Yawu sâmb ekyongop.

*Yesuje tep hero nângâm Anitâ mepaeop.
(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)*

²¹ Yawu sâmb ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwijn gemu biwi hero pato nângâm Anitâ yuwu sâmb mepaeop. “Awon, hân himbim kândikyotgon ambone, gâhât tep âlep pato nângâhian. Otmu lok nombotnaje gâhât topge nângâne sâmb nângân nângân emetnan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâne gâhât den lâum manmâ gan yakât dopneâk yâkne lâum manmâ gai mâne ârândâj otbâp. Yakât topne nângâmâhât gâne nângân nângânyene ki mem hewewen tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotne, kutyene bia, belângen manmai yaneâmâ topne nângânetgât gâne

nângân nângânyeje mem hewewerj tuhuyingimat. Gâje nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâam âwâje ekuop.

²² Âwâje yawu sâam ekum tin pilâm benje lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâam ekyongop. “Himbim amboje tatmap yâhâmâ awonje. Yâkne mâmâje otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâje awonahât topje nângâwanjim henjeŋguan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotje awonahât topje nângânet sâam ekyongowom yaje nângâwanjim henjeŋgunomai.” Yawu sâam ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sâam ekyongom katyekmu arinetâ hoj bawalipje kâiân yâhâp yuwu sâam ekyongop. “Emelâk embânân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotje yâkât tem lâum manbi yaje kulem nâje mem mansan yu ekne sâam yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopjeâk yâkne himbingât den pat nâje ekyongom mansan yu nângâne sâam mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâamune nângânet. Yejeâmâ sâp yiwerenje yu nâ orowâk manmâ gam kulem topje topje memune ekmâ nâhât den nângâm herenje kakjan mansai.” Yawu sâam ekyongop.

Lok âlâje kasaje ekmâ buku otbanjiop.

²⁵ Mosehât girem den kâsikum yingiminiopje Yesuhâlen ariop. Ari Yesuje den sâam hilipgumu pâi emetjan katjetâ talâkgât yuwu sâam âikuop. “Lok pato, sârâ nângâwe. Nâje girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

²⁶ Sâamu sâop. “Moseje girem den kulemguop ya sârâ nângâwe.”

²⁷ Sâamu sâop. “Anitâje girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipje yen ekyongomune nângânet. Nengât Kutdânenje yamâ Anitâ ikne konok tatmap. Nenje yâkâlen biwi nângân nângânnenje kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm tem lâuwanjim mannom. Otmu mâtâp sâam ningiop ya tâj tâjâk watmâ yâhânom.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjâhât nanjanjimunje yahatmap yakât dopjeâk buku nombotje yengât nângâmunje yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sâamu sâop. “Âlepje yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâamu lok yaje irelakmâ yuwu sâam ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

³⁰ Yawu sâamu Yesuje den âlâen hâum yuwu sâam ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipjeje mem tetem kum panjetâ ge iop. Ge imu senje âlâlâje ya kombo mewanjim pilâm ariwi. Pilâm arinetâmâ mumbe sâam olop. ³¹ Mumbe sâam otmu Anitâhât hotom umai ya yengâlen gâtje âlâje mâtâp yawuâk ari ekmâ lauje butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukjahât hoj bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtjeje mâtâp yawuâk ari mem tetem gotjan bam ekmâ biwi pâlâmje otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbije Samaria lohimbi ya yengât nângânetâ gemu betyingimai. Yawu otyingimaiâkâ yamâ Samaria gâtje lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepje nângâm gotjan bam hepje piriwanjim, marasin mem lâwâlem sâhâwanjiop. Otmu lok ya lâum ikne dongi kakjan katmâ mem kapiân ari lombaje emet iminiwi yan katmu tatmu omoj konok galemguop. ³⁵ Yâhâ emet hanj sâamu ariwe sâam otmâ emet yakât amboje tewetsenje wanmâ yuwu sâam ekuop. “Tihitje otmâ mandâ tewetsenje gihian yu ekdâ ki ârândân otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâam ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtje girawu yaje buku otbanjiop nanjat?”

³⁷ Sâamu sâop. “Samaria gâtje lok yaje tepje nângâwanjim tihitje olop ya.”

Sâamu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâam ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâ m ekum Yesu je hoj bawalipne meyekmu lohimbi katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutje Mata sâ m, garijeit manowot. Yâkne Yesu otmu hoj bawalipne dâiyekmu emetyetjan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatjetâ garije, kutje Maria sâ m, yâkne Kutdâhât gotjan ba tatmu den kâsikum wanop. ⁴⁰ Yâhâ Mata je ikniâk sot uyingimu garija je ki tânguop. Yakât nâ ngâm bâlewanjim sâ op. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nâ ngâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nanjan.”

⁴¹ Sâ mu sâ op. “Mata, gâ wahap tânjât yakât nâ ngârâ yahatsap. ⁴² Gariha jeâmâ nâhât den nâ ngâwe sâ m otmu yakât nâ ngâmune âlepne oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâ we. Pesuk yap.” Yawu sâ op.

11

Anitâ orop den otnom yakât topne yuwu tap.

(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

¹ Sâ p âlâen Yesu je Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tin pilâmu hoj bawaje âlâne gotjan ba yuwu sâ m ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoj bawalipja ne wuân me wuângât sâ m Anitâ ulitgunomai yakât topne ekyongop yawuâk eknongorâ nâ ngâne.”

² Yawu sâ mu yuwu sâ m ekyongop. “Anitâ yuwu sâ m ulitgunomai. “Himbim awonnenje, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâ ngâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtgât otmâ anelolipja ne haonmâ ârândân hoj bahihimai yawuâk nenje gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâ je hilâm ârândân tihitnenje otmâ dopnenjanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbi nombotja ne mem bâlenenekmâ tai ya yengât nâ ngâm umam sâyingim tosayene pilâyingimain yakât dopjeâk gâ je umam sâningim tosanenje pilâningiwuat. Otmu Sa-tan je kendâningimu otmunje bâlemap sâ m ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Ye je yawu sâ m Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâ op.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâum yuwu sâ m ekyongop. “Omoj derep kâmbukjan yengâlen gâtje âlâ me âlâne bukuyenahât emet hawijan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâ m ekunomai. “O bukune, sâ mune nâ ngâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um wanj mune niâk.” ⁷ Yawu sâ mu emetjanâk tatmâ yuwu sâ wuap. “Girawu otmâ omoj derep kâmbukjan mândeneneksat? Emet gahatje emelâk manjuain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâ m ekuwuap. ⁸ Yâhâ bukuna je emelanâk tatmâ sot ki wanjuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk wanjuap. ⁹ Yakât yuwu sâ mune nâ ngânet. “Ye je wuân me wuângât nâ ngâm Anitâhâlen biwiyenja ne kepeim ulitgunjetâ âlepne nâ ngâyingiwuap.

¹⁰ Otmu âlâen hâum sâ we. Ye je buku âlâhât emelan yâhâne sâ m, “Wâe tat me?” sânetâ nâ ngâyingimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopjeâk Anitâ ulitgunjetâ nâ ngâyingiwuap. Anitâhâlen biwiyenja ne kepeim ulitgumai yamâ âlepne nâ ngâyingiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepne ikjak mâmâne otyingimu biwiyen je sânduk sâ wuap.

¹¹⁻¹² Otmu den âlâen hâum sâ mune nâ ngânet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâhât nanja ne po wanjimu âwâne ulitgumu yan âwâja ne ki nene je ya wanjuapgât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotje Anitâhât topne ki nâ ngâm hengenjumainje nan baralipyen je yawu otyingimai. Anitâ awonnenje himbimân tatmapne nen ikniâk ikniâk topnenje ekmâ nâ ngâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingiâkgât Anitâ ulitgunomai yan ye je nan baralipyen je otyingimai ya wangim tânj tânjâk yingiwuap. Yawu sâ m ekyongop.

Yesu je Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâleje watyehop.

(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

¹⁴ Weke bâleja ne lok âlâ mâ ngâemu lauje manjuakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesu je weke bâleje ya watmu gaiakmâ arimu lauje hâreakmu den olop. Yawu otmu

lohimbi yan kinbiņe ekņetâ sâtņe olop. ¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotņañe ekmâ Yesu nâņgâm bâlewaņgim yuwu sâwi. “Yâkât topņeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleņañe mâmâņe otbaņgiap. Yakât otmâ ya yeņgât patoyeņe, kutņe Besewulu sâm, kutņe âlâmâ Satan yâkât wâtņan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yâhâ Yesuņe otmâ hilipgumu mem pâi emetņan katņetâ talâkgât nombotņañeâmâ topyene kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâņe nâņgâhihimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nâņgânom.”

¹⁷ Yawu sâņetâ Yesuņe biwiyenahât topņe ekmâ nâņgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeņe nâņgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Lok komot konohâk mansaiņe yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyene biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiņe yeņahâk yahatmâ ahom hionjaknomai yamâ kâwurumyeņeâk kinbuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewuluņe mâmâņe otnihimu weke bâleņe watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyenahâk ahom hionjaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutņe biatbâp. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyekmâ yan amboyene Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeņe imbiâk nâhâitņe Satangât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyeksap yawu nâņgâmai. Yakât nâņe yuwu sâm purik pilâmune nâņgâņet. Yeņe âlâhât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyekesai? Yeņe “Anitâhât wâtņan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nâņgâmai? Yeņe nâhât nâņgâm tâpikgumai, yawu naņgan. Yawu gârâmâ Anitâņe tihityeņe otmâ wawaeyekmâ nâ hâņgânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Nîne topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Lok âlâņe hâmbâņe mem haņgalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senņe âlâlâņe galemgumu âilonņo tatbaņgimap.

²² Yawu gârâmâ kasaņe lok sâtņe kârikņañe taka kum itit kiom bâleņe tuhuwaņgiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamgât senņe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewañgim ariwuap. Yakât dopņeâk nâņe weke bâleņe amboyene, Satan, mem ge katbom.

²³ Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Lok buku ki otnihimaiņeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe ki tânnohomaiņeâmâ mâtâp maņgunihimai dop yawu otmap. Yawu.”

*Weke bâleņañe weke bâleņe nombotņe dâiyekmu lok mâņgâeyekmai.
(Mataio 12:43-45)*

²⁴ Yesuņe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâņe yeņgât topyene yu sâm pitiņgum heņgeņgumune nâņgâņet. Yeņe yuwu nâņgâm tâpikgumai. “Nenņahâk kuwihakmâ manman âilonņo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâņgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleņañe lok âlâ mâņgâemap ya gaiakmâ emet sondaņāņgen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nâņgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâņgâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.” ²⁵ Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heņgemahom mansap. Nâhât wâtne tipine. Yakât otmâ weke bâleņe nombotņe wâtyeņe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk lok yu mâņgâenom.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâm ari weke bâleņe bāt nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aņgoân hâhiwin kakņan manop yamâ witgum mâņgâeņetâ umatņe dondâ tetewañgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Yeņe yeņahâk heņgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²⁷ Yesuņe den yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ lohimbi hohetyeņan imbi âlâ kinop yaņe yuwu sâm ekuop. “Den eknongoat ya nâņgâmune ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaņe ekmâ gâhât tepņe herone nâņgâhihim mepaehekmâ mansap yawu naņgan.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepņe yat yamâ Anitâhât den nâņgâņetâ bulâņe otmu lâum manmai yaņeâmâ heroņe kakņan mannomai.” Yawu sâop.

Yesuņe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioņe ekuwi.

(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)

²⁹ Yesuņe kulem âlâ tuhumu eknehât nâņgâm lohimbî kiņgitņe orowâkņe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeņe yuwu otņetâ ekmune bâlemap. Yeņe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk memune eknehât nâņgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nâņgâņet. ³⁰⁻³² Anġoân poropete âlâ, kutņe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipņane ekbi. Yakât dopņeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Anġoânâmâ lok âlâ, kutņe Solomon sâm, Dawiti nanņe, ya nâņgân nâņgânņe pato tatbaņgiop. Otmu yâkât kut patņe ya emelâk sâm haņ tuhujetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepņehen manopņe nâņgâop. Nâņgâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nâņgâņet. Solomongât nâņgân nâņgân pato tatbaņgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunņe mansan. Otmu nâņe kapi kâlepņehen ki mansan. Hohetyeņan manmâ den kâsikum yinġim mansan. Yamâ yeņeâmâ nâhât den nâņgâņetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaņeâmâ lok senyeņan yahatmâ kinmâ yeņe nâhât den kum mansai yeņġât topyeņe sâm tetemu anġulaknomai. Yawu otņetâ Anitâņe yakât matņe âlâku ikņeâk ikņeâk yinġiwuap.

Sennenņe yamâ lambehât laņinņe yakât dop oap.

(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)

³³ Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenņe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuņġan ki katmain. Gârâmâ helenân ġaitmunņe kinmâ sem laņinņe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyeņe yamâ lambe laņinņe yakât dop oap. Senyeņe âlepņe tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeņe bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukņan kionomai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Biwiyeņan Anitâhât laņinņane pilâmap ya bok sâmapġât biwi nâņgân nâņgânyeņe galemahom manman âlepņeâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeņe sem laņinņe pilâmu emet biwiņe haņ sâmu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaioņe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

³⁷ Den yawu sâm tin pilâmu Parisaio âlâņe Yesu dâim emetņan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât ġirem den kâsikum yinġiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ anġoân Yesuņe bânņe ki piriâhop. Sot ya inâk mem nemu ekņetâ sâtņe otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâņetâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yeņġât topyeņe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Imbi âlâņe aman mem hâkņeâk pirimu biwiņan sot wahapņe yawuâk tatbuap. Yakât dopņeâk yeņe bukulipyeneņe yekņetâ yahalâkgât hâkyeņeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleņe, me orotmemeyeņe kiņġon ya biwiyeņane nâņgâmai. Yawu nâņgâņetâ yaņe mem bâleņe tuhuyekmap. ⁴⁰ Yeņġât topyeņe yawu tap yamâ ki eņakmâ nanġanġimai. Anitâņe lohimbî kândikyotġop yan hâkyetņe biwiyetņe yâhâp yâhâp ya katyitġiop. ⁴¹ Yakât otmâ anġoân yeņe biwi nâņgân nâņgânyeņe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuânġât nâņgâņetâ tâņât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwereņe umatņe teteyinġim ġap yu wangim umatņe pato teteyinġiwuap.

⁴² Parisaio yeņeâmâ nâņgâm tâpikgumai. Yeņeâmâ wahap tâņât, hote, ġitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyeņan konok ya mem Anitâhât pat kuwanġimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemġuwi yamâ lonġâemai. Lonġâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbî yeņġât den sâm hâreyinġimai yan Anitâņe nâņgâmu ârândân olâkgât ki

nângâmai. Yawu otmâ den tâṅ tâṅâk ki sâṁ hâreyiṅimai. Otmu buku nombotṅe yeṅgât weyeṅe ki nângâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâṅe matṅe umatṅe yiṅgiwuap.

⁴³ Yeṅe miti emetṅan yâhâ lohimbi senyeṅan ewanâk tatnehât nângâmai. Otmu lohimbi hawamyongom tatmaine nenekṅetâ yahatmu mepaenenekṅetgât nângâmai. Yawu otmâ manṅetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yeṅgât topyeṅe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok muṅetâ hanyongowi ya yeṅgât sum kakṅambâ ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâṁ ekyongop.

⁴⁵ Yawu sâṁ ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yiṅgiminiwi hohetyeṅan gâtṅe lok âlâṅe yuwu sâṁ ekuop. “Bawapi, gâṅe Parisaio lok den sâyiṅgiat yaṅe nen gurâ yawuâk meneneksap.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Nenṅe yeṅgât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipṅe topṅe topṅe sâṁ ningimai. Yamâ yeṅeâmâ denyeṅe ya ki lâum watmai. Den sâṁ ningiṅetâ umatṅe kakṅan manmain. Yawu manmunṅe biwinenṅe mem huruṅ pilâninginehât ki tânnongomai. Yakât otmâ Anitâṅe matṅe umatṅe yiṅgimu menomai.

⁴⁷ Yeṅeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yeṅgât sumân awu tawu kâmetmunṅe baṅbaṅ sâṁ sekṅe âlepṅe otmâ imap.” Yawu sâmai. Yamâ yeṅgât tâmbâlipyenṅe poropete lok ya yongonṅetâ muwi. ⁴⁸ Yakât yuwu sâṁune nângâṅet. Tâmbâlipyenṅe poropete yongonṅetâ muwi ya yeṅgât sumân yeṅe awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângâṅetâ ârândâṅ oap yawu yeksan. ⁴⁹ Otmu pepa âlâ, kutṅe “Anitâhât nângân nângânṅe” sâṁ, yan den âlâ yuwu kulemgowi tap. “Hoṅ bawalipne nombotṅe âi sâṁ yiṅgimune yeṅgâlen taka Anitâhât topṅe kâsikum yiṅgim mannomai. Yamâ yeṅe nâhât den pat bialâkgât nombotṅe mem âlâlâ tuhuye-knomai. Yâhâ nombotṅe âlâmâ yongonṅetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâṅe ikṅe poropete hângânyongomu denṅe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenṅe nângâm bâleyiṅim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopṅe ya yeṅe menomai. Yakât topṅe nângâṅetâ keterahâkgât yuwu sâwe. ⁵¹ Embâṅân topṅe katmâ tâmbâyeṅe lok âlâ, kutṅe Awe sâṁ, ya atañeṅe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutṅe Sekaraia, yamâ opon kâmbukṅan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuṅetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonṅetâ muwi yakât huhopṅe ya yeṅe menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yeṅeâmâ Anitâhât den kurihiṅetâ tap. Yeṅeâmâ Anitâhât hâkâṅ otmâ yâkât den nângâm hâum pâpgumai. Yawu otmâ lohimbi nombotṅeṅe yâkât den nângâm tem lâuwangine sâṁ otmâi ya yeṅgât mâṅtâp maṅguyiṅimai. Yawu otmâi yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatṅe topṅe topṅe teteyiṅgiwuap.” Yawu sâṁ ekyongop.

⁵³ Yawu sâṁ ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kakṅan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yiṅgiminiwiṅe Yesuhât nângâm bâlewangim sâṁ ge katbi.

⁵⁴ Otmu den sâṁ hilipgumu nângâm den âiân katne sâṁ yu yakât âi pâi tuhumm gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom. (Mataio 10:26-27)

¹ Otmu lohimbi kiṅgitṅe orowâkṅe Yesuhât den nângâne sâṁ taka pâṅ sâwi. Taka pâṅ sâṁ Yesu hoṅ bawalipṅe mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinṅetâ Yesuṅe hoṅ bawalipṅe yuwu sâṁ ekyongop. “Parisaio yâk yeṅgât matuk keluṅeṅe mem bâleyekmapgât galem oraṅgim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyenṅe yâhâp otmâ topyeṅe kurihiakmâ manmai. ² Yakât otmâ ya yeṅgât den âlâ yuwu sâṁune nângâṅet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekṅan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekṅan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu

sâmune nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenniâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yeje lohimbî ekyongonetâ nângânomai.

Anitâne wawaeneneksap.

(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesune torokatmâ yuwu sâmb ekyongop. “Lok senyenjan kinmâ den ekyongonetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotne yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ ya yengât ki kingityenahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeje yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândân yâkne tihitnenne otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbune nângânet. Giron giron ekmain yamâ nâi tângât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonane emet inânjan nângâmu tap.

⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk nangap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenne ki kurihakmâ Yesu betbanjinom.

(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

⁸ Lohimbî âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâmb lohimbî ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulâne himbim awonahât anelolipne yengât senyenjan kinmâ topyene sâmb tetemune Anitâne manman kârikjan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbî âlâ me âlâne “Nâ Yesu ki nângâwangian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulâne himbim awonahât anelolipne yengât senyenjan kinmâ “Nâ ki nângâyingingian,” yawu sâwom. Lohimbî yawu otmai yane matne umatne menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâne âi sâmb nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângânetâ tângât otbuap. Me nâhât nângânetâ giâkgât lohimbî kendâyinginginomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyingingiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât ambonane yamâ Satan.” Yawu sâmb yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât Anitâne pilâyingingiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyane tosa pato menomai.

¹¹ Otmu den âlâ sâmbune nângânet. Yeje galem tinjâk orangim mannomai. Kasalipyene nâhât den pat âlepne nângânetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetjan me kiap yengâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sâmb ekyongomunne nângânetâ keterakyingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingingiwuap. ¹² Sâp yanâmâ Awonnenne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenan katmu nâhât den pat âlepne sâmb kusânâm ekyongonomai.

Senje âlâlâ yakât nângâmunne yahatbuap.

¹³ Lohimbî kinbi ya yengât hohetyenambâ lok âlâne Yesu yuwu sâmb ekuop. “Lok pato, sâmbune nângâ. Awonnetnahât bâtnne bâine ya atane ikniâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâne ekurâ nombotne hionmâ nihiâkgât nanjan.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Nâne yet galemotgom manbehât lok kunneneje ki sâmb nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâmbune nângânet. Senje âlâlâ me iri sikum ya Anitâne biwinenahât ki sâmb katningiop. Yamâ hâknennahât sâmb kalop. Yawuhât bukulpnenne iri sikumyene orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyinginginom.”

¹⁶ Yawu sâm den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetje pato teteop. ¹⁷ Yawu otmu biwiñaje yuwu nângâop. “Siwit kehetje pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? ¹⁸ Yuwu otbom mon? Emet tipine siwit kehetje katman ya kândonmâ pato tuhum yan siwit kehetje katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ herone marone nângâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâmu Anitâne yuwu sâm ekuop. “Gâ kopa. Omonđane mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlâne membuap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoan yukât topne yuwu tap. Lohimbiñe iri sikumyenahât tepyene umatne otmâ mansai ya yengât Anitâne nângâmu bâlemap. Yakât otmâ munjetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

*Anitâne tihitnenje otmap. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.
(Mataio 6:25-34)*

²²⁻²³ Yawu sâm lohimbi ekyongom benje hon bawalipne yuwu sâm ekyongop. Senje âlâlâ me iri sikumyene yakât ki nângânetâ yahatbuap. Manmanyenahât bulâne yamâ umut biwiyeñe. Yâhâ yengât manman yamâ Anitâne emelâk senje âlâlâ lâtkuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenne sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakñan mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonaje haonmâ ârândân sot yingimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâne haonmâ ârândân tânyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yenhât girawu mannom sâm yakât ki nângâm kiwiliñ otnomai. Yeñe wâtyenjan torokatmâ manmâ yâhânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpgunomai.

Yakât topne yuwu sâmune nângânet. ²⁷ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunne âilongo longo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutne Solomon sâm, yâkne hâk katipne kulem melem mânunjakmâ manop. Yane hahop surine sekne âlepne tetemap yakât dopne ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop surine ekmunne âilongo otmap. Yawu gârâmâ ikñahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririñ sâm kinmap. Anitâne nângâopgât yawu kinmap. Yiwereneâmâ tetem âilongo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeñaje yuwu ki nângânomai. “Anitâne pâlâmne otmâ ki tihitnenje otmap.” Yawu ki nângâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Bulâñanâk Anitâne haonmâ ârândân tihitnenje otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotne Anitâhât topne ki nângâmâne sângum me iri sikum me senje âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otñetâ ki ârândân otmap. Yakât otmâ otmaiñ yeñe ki torokatnomai. ³¹ Yeñeâmâ lohimbi nombotñaje Anitâhâlen biwiyeñaje kepeñet sâm yâkât den ekyongoñetâ nângânomai. Yawu otmâ manñetâ himbim awoñnenje topyene nângâmapne dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai.

*Bukulipnenje tânyongonom.
(Mataio 6:19-21)*

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyeñaje kepeim ki gorâyingimu mannomai. Awoñnenje Anitâne herone nângâyingim tihityene otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikñan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³ Yakât otmâ senje âlâlâ tatyngiap yamâ mem buku nombotne ki tatyngiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otñetâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyingiop yakât bulâne yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talane ki kumbuap, me selone ki hârewuap, me ki bumbumguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manñetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki nanŋain.

³⁵⁻³⁶ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâŋune nânŋâŋet. Hoŋ bawalipŋe yengât lok kutdâyeŋe kapi kâlepŋehembâ âwurem taka emet hawiŋan kinmâ kotok kunmu nânŋâm in yawu gahatŋe mewanŋinomai. Yakât otmâ lambeyeŋe saum katŋetâ sem tatmu mambotbanŋinomai. ³⁷ Yawu otmâ mambotbanŋim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ herone nânŋâyinŋiwuap. Herone nânŋâyinŋim itâŋe kâpekâ katmu tatmu sot um yinŋiwuap. ³⁸ Yâhâ omoŋ dereŋan kapi ambolipŋe kerekŋe aman pâlâmŋe inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoŋ bawalipŋe sen golâ otmâ mambotbanŋim tatŋetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyinŋiwuap. Buku otyinŋimu yâkŋe herone nânŋâwanŋinomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâŋune nânŋâŋet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyeŋe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyinŋinomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânâk takamaihât kapi ambolipŋe sen galem manmâ emet kapiyeŋe galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopŋeâk Anitâŋe hânŋânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeŋe ki nanŋai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nânŋânomai.” Yawu sâŋ ekyongop.

*Hoŋ bawa âleŋe bâleŋe yâk yetgât topyetŋe
(Mataio 24:45-51)*

⁴¹ Yesuŋe yawu sâŋ ekyongomu Petoroŋe yuwu sâŋ âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâŋ âikum Yesuŋe purik pilâwanŋim den âlâen hâum yuwu sâŋ ekuop. “Lok kutdâ âlâŋe kapiŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâŋ yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâŋ katmâ yuwu sâŋ ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galemyongowuat.” Yawu sâŋ ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋeŋe mem galemyongomu âilonŋo mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoŋeŋe âwurem taka herone otbanŋiwuap. ⁴⁴ Yawu otbanŋim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâŋune nânŋâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋeŋe yuwu nânŋâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” Yawu sâŋ biwiŋeŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom henŋenŋuwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiŋeŋe pâlâmŋe otmu manbuap yan patoŋeŋe pârâk sân sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nânŋâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topŋe yuwu sâŋune nânŋâŋet. Lohimbi nombotŋeŋe nâhât den nânŋâm henŋenŋunomai yanâmâ yakât nânŋâŋetâ gemu betbanŋinomai. Yawu otnomai yakât matŋe Anitâŋe matŋe amokŋan yinŋimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ nâhât den nânŋâm pâpŋumai yaŋe otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâŋe matŋe kakŋeâk yinŋimu menomai. Yakât otmu yuwu sâŋune nânŋâ. Lok âlâ me âlâ âi sâŋ yinŋimune ya tuhumm henŋenŋunomai ya yengât nânŋâmune ârândânŋ otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâŋ yinŋimune ya biwiyeŋeŋe tinâk lâum tuhunomai ya yengât gurâ yawuâk nânŋâmune ârândânŋ otbuap.” Yawu sâŋ ekuop.

*Yesuŋe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Mataio 10:34-36)*

⁴⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâŋe lohimbi yengât biwiyeŋehât topŋe nânŋâm kâsipyongom matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yinŋimu menomai yakât hânŋânnohomu gewan. Yâhâ matŋe yinŋimu meŋetâ pesuk sâmbâp. ⁵⁰ Otmu umatŋe âlâ tetenihimu hâhiwin nânŋâwom ya tetenihim pesuk sâekgât nanŋan. ⁵¹ Otmu den âlâ yuwu sâŋune nânŋâŋet. Nâhât yuwu ki sânomai. “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ

giop.” Yawu ki sânomai. Nâje hânân gewan yakât yen hionjaknomai. Hionjakmâ yuwu oranjnomai. ⁵² Lohimbi nanje baratje mome manmainje hionjakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk oranjim hionjaknomai. Otmu iranje iranje ya gurâ yawuâk kuk oranjim hionjaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuje kulem âlâlâ tuhuop yakât topje hâum pâpguwi.
(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)*

⁵⁴ Yesuje hoj bawalipje yawu sâm ekyongomâmâ benje lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmai. “Gelâk gewe sâm oap”. Sânetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâm otmuâmâ yuwu sâmai “Sikop kumbe sâm oap.” Sânetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâkne. Yeje elem kulewojboj yakât topje ekmâ nângâm henjenjuai. Yâhâ nâje kulem âlâlâ memune eksai yakât topjeâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm henjenjuai?

⁵⁷ Wongât enjatyeneâk otmâ orotmeme âlepje me bâleje ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkne yakâ.”

*Den sâm tetem kaok nanjanjinom.
(Mataio 5:25-26)*

⁵⁸ Bukulipyene âlâ me âlâje kuk otyingim den âiân katyekne sâm dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâm tetem kaok nanjanjinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâm tetenjetâ yâkne mem pâi emetjan katyekbuap. Pâi emetjan katyekmu tatmâ yeje ombeyeneâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapje pâi emetjan tatnomai sâm sâp katyinjwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâm ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenjahe kepeim mannom.

¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk lok nombotjahe Yesuhâlen ari den pat yuwu sâm ekuwi. “Galilaia ambolipjahe nonij bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutje Pilato sâm, yâkne tembe lâulipje hângânyongomu Galilaia ambolipje yongonetâ hepyene gemu nonij bulimakao hepje orop oset guset olop.” ² Yawu sâm ekujetâ yuwu sâm ekyongop. “Pilatoje tembe lâulipje hângânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yengât tosa bâleje yaneâmâ Galilaia lok ondop yengât tosa ya wangim amokjan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeje orotmemeyeje bâleje ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matje yingimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nângânet. ⁴ Yerusalem kapi ambolipje kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topjan kinjetâ kândun kum ge kurihyehop ya yengât yuwu ki sânomai. “Tosayeje bâleje yaneâmâ Yerusalem kapi ambolipje nombotje yengât tosayeje wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihyekmu muwi.” Yawu ki tap. ⁵ Yakât otmâ âlâku sâmune nângânet. Yeje orotmemeyeje bâleje ki pilâm Anitâhâlen biwiyenjahe kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâm tinj pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâje koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâje kinbuapgât sâpje tetemu taka ambonjahe bulâje hâuwe sâm ekmu bia olop. ⁷ Yakât otmâ kalam galemje yuwu sâm ekuop. “Bulâje hâuwe sâm ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topje lawitmâ pitimunje yanâmâ bulâje kinbuap. ⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesuje imbi âlâ henjenjuop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâm den kâsikum yinŋiop.
¹¹ Den kâsikum yinŋiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâleŋaŋe mângâemu kun kândâtŋe konok otmâ pareŋe manmâ gamu yambuŋe kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. ¹² Yesuŋe imbi ya ekmâ kunŋan mem yuwu sâm ekuop. “Imbi, yiwerenŋeâk âlepŋe otbuat.” ¹³ Yawu sâm kunŋan mem kuwihakmâ tâŋ tâŋâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuŋe tatmâ nângâ nângâ sâpŋan imbi ya heŋgenŋuop gârâmâ miti emetŋahât galemŋaŋe galemŋaŋe nângâmu bâlemu lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpŋe yamâ hilâm nombolân konok tap yan takanŋetâ heŋgemyongombâpŋat dop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpŋan imbi heŋgenŋuap yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotŋe.”

¹⁵ Yawu sâmu Yesuŋe purik pilâwanŋim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkŋe. Tatmâ nângâ nângâ sâpŋe ârândânŋe yeŋe doŋgi bulimakaoyeŋe pekeâmbâ holanŋekmâ dâim ari to yinŋinomaihât dop tap. Yawu gârâmâ doŋgi me bulimakao umutyenŋe bia yakât nângâmune tâŋât otmap. ¹⁶ Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamŋat senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Satangât weke bâleŋaŋe mângâemu pareŋe otmâ manmâ gap. Nâŋe tatmâ nângâ nângâ sâpŋan heŋgenŋumune ki bâleap.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongomu sâm ge katbiŋe nângâm anŋulakbi. Yâhâ lohimbi inŋaŋe Yesuŋe olop miop ya ekmâ heronŋe otbanŋiminiwi.

Bândup yakât topŋe

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

¹⁸ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ tihityenŋe otmap yakât topŋe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângânŋetâ keterakbuap? ¹⁹ Yuân hâum sâmune nângânŋet. “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlânŋe kehetŋe âlâ mem ari kalamŋan kalop. Katmu tatmu kâmŋe ga takam yanŋak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

²⁰ Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansainŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ tem lâunihinŋetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. ²¹ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânŋet. Imbi âlânŋe dâmbia golanŋuwuap. Golanŋumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Himbimŋat mâtâpŋe yamâ gâwik gâwikŋe

(Mataio 7:13-14,21-23)

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlânŋmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesuŋe Anitâhât den lohimbi kâsikum yinŋiop. ²³ Yawu otmu lok âlânŋe yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmu sâop. “Himbimŋat mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe. Yakât otmâ yapâ lohimbi sambeŋe arine sâmâmâ hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hâum pâpŋunomai. Yakât otmâ yeŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nângânŋet. ²⁵ Nâ mâtâp ambonŋe. Yakât otmâ mâtâp manŋuyinŋimune lok dondâhâlâkŋe arine sâm hâum pâpŋum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nângânŋingirâ gane.”

Sânŋetâ sâwom. “Nâ ki nângânŋingian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gânŋe kapinennŋan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sânŋetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nângânŋingian. Yeŋe orotmeme bâleŋe otmai. Yakât otmâ arinŋet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitânŋe yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropeteliŋaŋe tatmâ sot nem heronŋe otbanŋinomai ya yekmâ yeŋe tep bâle nângânomai. Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânŋet. Sâp yanâmâ lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen

torehen kingitne orowâkne taka menduhuakmâ nem herone otrjetâ Anitâne tihityene otbuap. ³⁰ Yâhâ lohimbî nombotnane yenhâhâk nângânetâ yahatmap yane Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotnane yenhât nângânetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ Anitâne meyekmu ikñan torokatnomai.

*Yesune Herotgât sâop.
(Mataio 23:37-39)*

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotnane ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotne gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sânetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâlene watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya hejgemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongoan yu Herot, lok perâkne ya, ekunomai.

³³ Nâne yuwu sâmune nângânet. Anitâhât poropetelipnane ikñahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipnane yongoñetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesune Yerusalem kapi ambolipne yengât topne nângâop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipne yengât tepne nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipne yengât topyene yuwu tap. Yengâlen âi menetgât Anitâne ikne hon bawalipne hângânyongomu takanetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânane kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinân manñetgât sâman. Yamâ yene nâhât hâkân otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipyenane taka yongom watyekñetâ kapi yu kâwurumñanak kinbuap. Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benne sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenne tihitnenne otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinenne herone pato nanñain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesune yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok âlâ bitâp tetewangiope ya Yesune walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyene bukulpne nombotne Yesu orop dâiyekmu emetñan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesune otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaione ekmâ tatbi. ² Ekmâ tatñetâ lok âlâ bitâp pato tetewangiope Yesu ekbe sâm yâhâop. ³ Yâhâmu Yesune ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan âi ki tuhunomgât Moseñe girem den âlâ kulemguop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lohimbî hejgemyongomgât dop tap me bia? Sânetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatne otmu olotoñak tatbi. Olotoñak tatñetâ Yesune lok ya bitâpñan walipgumu orok sâmu emelambâ kionmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesune yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kionmu ya pilâñetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâinjetâ gawuap?”

⁶ Yawu sâm âiyongomu yawuâk olotoñak tatbi.

Hâknene ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwinan Parisaio nombotnane yenhât nângânetâ yahatmu kou senñan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁸ “Bukuyene âlâne yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetñan yâhâ kou senñanâk tatne yawu ki nângânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotne yen orowâk dâiyekbuap yâkne kou senñanâk tatnomaihât nângâwuap. Yawu gârâmâ yene kulet sâyingim kou senñan tatnomai yan lok papato takanetâmâ emet ambonane yen yuwu mon sâm ekyongowuap. “Wa, bukulpne, yuâmâ yengât kawé bia, keterakñet.” Yawu sâm ekyongomu anjulkmaihât anjoân

yâhâmâmâ kou topņan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatņetâ emet ambonaņe kundup mem kou senņan liņgatbuap. Liņgatmâ “gam yâhâ tatņet” sâ m ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otņetâ yanâmâ bukulipyenane nâņgâyiņņetâ âilonņo otbuap. ¹¹ Yakât topņe yuwu sâ mune nâņgâņet. Lok âlâ me âlâņe yenahât nâņgâņetâ gewuap ya yenġat Anitâņe nâņgâmu yahatbuap.”

¹² Yawu sâ m ekyongom emet ambonaņe ya yuwu sâ m ekuop. “Kapi ambolipņe orop herone otmâ sot um nenom sâ m imi atalipņe, me wârâ toulipņe, me hep torehenlipņe, me bukulipņe, me lok iri sikumyene orop mansai ya ki dâiye kmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiye kmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matņe sâ m dâihe kņetâ yâk orop sot neņetâ pesuk sâ wuap. ¹³ Yakât otmâ yuwu sâ mune nâņgâ. Gâņe herone otmâ sot um lok dâiye kbuat otmuâmâ lok tâņât, kopa, pareņe, senyene bok sâ sâņe yawuya dâiye kbuat. ¹⁴ Lok yawuya dâiye kmâ bât belaiâk sot um yiņgirâ nem herone otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe lohimbî mumuņambâ mem yahatnenekbuap yan ikņak yakât matņe gihiwuap. Yakât otmâ biwihane herone nâņgâwuap.” Yawu sâ op.

Himbimân herone otnomġat sâ op.
(Mataio 22:1-10)

¹⁵ Yawu sâ m ekumu nem tatbi ya yenġalen ġatņe âlâņe den ya nâņgâmâmâ yuwu sâ m ekuop. “Anitâņe himbimân mannomġat pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâ patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem herone otnom yakât nâņgâ mune tepne herone oap.”

¹⁶ Yawu sâ m ekumu den âlâen hâum yuwu sâ m ekuop. “Lok kutdâ âlâņe bukulipņe orowâk herone otmâ sot um nenomai yakât sâ p kalop. ¹⁷ Yâhâ sâ pņe otmu yan sonņo bau me sot kâle topņe topņe um hâwurumu eņ âtâmun kinop. Ya ekmu ârândâņ otmu hoņ bawa âlâ hâņġangumu ari yâkât bukulipņe yuwu sâ m ekyongop. “Sonņo bau sot kâle yamâ emelâk umunņe siap. Yakât otmâ ġaņetâ herone otmâ nenom,” yawu yap” sâ m ekyongop. Ekyongomu hâkâņ otbi.

¹⁸ Lok aņġoân ekuop yaņe yuwu sâ op. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâ m ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâņġânihimu bâlewuap.” Yawu sâ op.

¹⁹ Yâhâ âlâņeâmâ yuwu sâ op. “Bulimakao bâlâk ñerek puluhumune kapi kâlepņehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâņġânihimu bâlewuap.” Yawu sâ op.

²⁰ Yâhâ âlâņeâmâ yuwu sâ op. “Yiwereņeâk imbi mian. Yakât otmâ ki ġawom?” Yawu sâ op. ²¹ Yawu sâ ñetâ hoņ bawa yaņe âwurem ari lok kutdâņe den sâ wi ya ekumu nâņġâmu bâleop. Nâņġâmu bâlemu hoņ bawaņe ya yuwu sâ m ekuop. “In yawu ari mâtâp kunņan kinmâ lok umburuk, me lok pareņe, me ândâpņe bok sâ sâņe, me senyene bok sâ sâņe, lok yawuya yuken yaken arine sâ m oai ya ekyongorâ taka sot yu neņet.” Yawu sâ m ekum hâņġangumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetņan yâhâ tatbi. Yâhâ tatņetâ hoņ bawaņe yaņe yâkâlen yâhâ yuwu sâ m ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ ġirawu naņġat?”

²³ Sâmu sâ op. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbî kewilâye kņetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takaņetâ yanâmâ emetne pik sâ wuap. ²⁴ Yâhâ bukulipņe aņġoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâ op.” Yesuņe yawu sâ m ekuop.

Manmannenņe ki alitmâ manmâ yâhânom.
(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbî kiņġitņe orowâkņe Yesu betņan ariņetâ purik sâ m yuwu sâ m ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâņe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nâņġânomai otmuâmâ âwâ mâmâlipyene, me imbi naomlipyene, me imi atalipyene, me wârâ toulipyene be-tyiņġinomai. Otmu yeņe manmanyene ki alitnomai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâņe nâhât den lâum âi tuhuņetâ bukulipyenane nâņġâm bâleyiņġim hilipyongone sâ m otnomai yanâmâ

hâkyeje alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai. ²⁸ Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâje emet tuhune sâm angoân tewetsenje amon ya je senje âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nângânomai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânângâjetâ tewetsenje biatmu pânjan pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbi je emet ya torehenjeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyenjan gem girinyingim yuwu sânomai. ³⁰ “Lok yujeâmâ saran kânângâjetâ giop yamâ tewetsenje biatmu pânjan pilâjetâ inâk tap.” Yawu sânomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok kutdâ âlâ me âlâje kasalipyenje orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yengâlen ki surutuk sâm arinomai. Yamâ angoân biwiyenaje yuwu nângânomai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenje endaken lok kingitje orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenje yongonmgât dop ki otbuap.” ³² Yenahât yawu nângânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Angoân kasalipyenje orop buku konok manne sâm hon bawalipyenje hângânyongonjetâ ari mem lohottje tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje senje âlâlâyeje me iri sikumyene kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyngimune orowâk mannom.

*Kâtembe yakât dop
(Mataio 5:13 Mareko 9:50)*

³⁴ Yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Kâtembe ihm solân honmâ sot ya nemunje launenjan memap. Yakât dopjeâk yenâmâ lohimbi hohetyenjan manmâ manman âilonjo manjetâ yekmâ Anitâ herone nângâwangim mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmje otbuap. Yawu otmu girawu tuhmunje âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmje sâm lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyenanâk katmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

15

*Lama âlâ gulip otbangimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Mataio 18:12-14)*

¹ Sâp âlâen takesi meme lokje yenahât nângâjetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyingiminiwi yâk otmu lok nombotje ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkje Yesuhât den nângâne sâm yâkâlen ariwi.

² Arijetâ yan Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio lok yâkje nângâjetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesuje takesi meme lok otmu lok nombotje Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sânetâ nângâm Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbangiwuap. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâje misingurakbuap. Yawu otmu ambonaje nombotje ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pâninmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotje katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepje welâmnan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulpnje yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misingurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem herone otne.” Yawu sâwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângâjet. Lok 99, yâkje yuwu nângâmai. “Nen lok âlepje, orotmemenenje âilonjo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmje mansai. Lok yawuya yengât Anitâje herone pato ki nângâyngimnap. Gârâmâ, lok konohâkje orotmemeje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwangiwuap yanâmâ Anitâje herone pato nângâwangiwuap. Yawu.”

Tewetsenje kionbangimu pânbuap yan hâum sâop.

⁸Yâhâ Anitâne lohimbi meyekmâ tihityene otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbanjiwuap. Yâhâ 20 toea kionbanjimuâmâ ki pilâwuap. ⁹Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulpne yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenpe kionnihiop ya mem tetean. Yakât otmâ herone otne.” Yawu sâwuap. ¹⁰Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok konohâkne orotmemepe bâlepe bet pilâm Anitâhâlen biwinape kepeim tem lâuwangiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipnape lok yakât herone nângâwanjinomai.”

Lok âlâ nanpane iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹Yesupe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtnpe yâhâp manbi. ¹²Manjetâ nanpe betnan gâtnape âwâne yuwu sâm ekuop. “Awope, senpe âlâlâ nâhât sâsâne ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senpe âlâlâ yâkât sâsâne ya kâsikum wanmu miop. ¹³Yawu otmu nanpe ya nep tuhum getek manmâ, senpe âlâlâ ya puluhum yakât hâmepe tewetsenpe miakmâ mâtâp kâlewângen ariop. Ari hepe otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenpe miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yape sotgât pâinmâ kapi ambone âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi wape. Bau galemgum kinop yan po dondâ wanjimu bau yakât sot wahapne mem nembe sâm otmu kuwangiwi. ¹⁷Yawu otbanjinetâ nângân nângânne tetemu yuwu nângâop. “Awope nahât nep loklipnape sot pato nem mansai. Nâ nanpe tâpe tâpe yamâ yûan manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸Yakât otmâ yahatmâ awope nahâlen âwurem ari yuwu sâm ekuwom. “Awope, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatpe oap. ¹⁹Yakât otmâ anjulsan. Yawu gârâmâ nângânihim nep lok sâm menekdâmâ hope bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nângâop.

²⁰Yawu nângâm yahatmâ kapi ya pilâm aknangen takamu âwânepe senpe pilâm ehop. Ekmâ tepne nângâm sururuk sâm ari nanpe lâum hâmepe hârem niop.

²¹Yawu otmu nanpane yuwu sâm ekuop. “Awope, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatpe oap. Yawu otmâ anjun pato gihiwan. Otmu nâhurâ anjulsan.”

²²⁻²⁴Yawu sâm ekumu âwânepe hope bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmpnan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipne âipe mem ga mânunbanjinet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanpan katpet. Otmu kâi katipne katbanjinet. Nenne herone otbanjinomgât bulimakao nanpe gâim unetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanpe gâim unetâ semu nem herone otbanjiwi.

²⁵⁻²⁶Herone otbanjinetâ yan nanpe kunpe yape newângembâ taka kapi ginpan kinmâ herone marone girin get get otmâ kinbi ya nângâm hope bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât herone otmâ tai?”

²⁷Sâmu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetnape eknongomu bulimakao nanpe ya kum gâim umunpe siap.” Yawu sâop.

²⁸Yawu sâm ekumu nângâm âwânahât nângâm bâlewanjim kapi betnehem kinop. Yâhâ hope bawa yape âwâne ekumu âwânepe ba kinmâ “Nan, ga,” sâm ekuop.

²⁹Ekumu hâkâpe otmâ yuwu sâop. “Nangat. Nape tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gape ki herone otnihimat. Otmu nonin nanpe âlâ ki nihirâ bukulpne orop um nem herone otmain. ³⁰Yawu gârâmâ nangepe senpe âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenpe pilâm meteop. Yâkne âun âwurem takamu hope bawalipge ekyongorâ bulimakao nanpe kum gâim unetâ semu nem herone otbanjai. Yakât nângâmune dondâ bâleap.”

³¹Yawu sâmu âwânepe yuwu sâm ekuop. “Nanne, gape nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senpe âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâm kuhihimune tap. ³²Yawu gârâmâ

imihe “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ herone otbaŋgimunje ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

16

Galemŋe senŋe âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumŋe tewetsenŋe otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbaŋgiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgu-nihiâkgât sâm âi waŋop. Yawu gârâmâ lok yaŋe lok kutdâŋahât tewetsenŋe mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe yakât den pat yuwu sâm ekuwi. “Lok âlâ galem sâm âi waŋon yâkŋe senŋe âlâlâ mem ihilâk tuhuhihiap.”

² Yawu sâm ekuŋetâ lok kutdâyeŋe yaŋe lok ya yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâhât tewetsenŋe mem gulip tuhunihiat” yawu sâŋetâ naŋan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senŋe âlâlâ tatnihiap yakât topŋe mem tetewom.”

³ “Yawu sâm hâŋgângumu ari biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatŋe tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senŋe âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bât kandi bero manbom sâm yakât aŋulaksan. ⁴ Yiwerenŋe nâŋgâmune teteap. Bukulipne yengât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune herone nâŋgânihinomai. Yawu nâŋgânihim lok kutdânaŋe watnekbup yanâmâ menekŋetâ orowâk mannom.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâop.

⁵ Yawu nâŋgâm bukulipŋe yengât tosa pato lok kutdânahâlen talop yâk âlâku ikŋiâk ikŋiâk mem dâiyehop. Yâhâ aŋgoân gaop ya yuwu sâm âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmu sâop. “Nak bulâŋahât toŋe ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepŋe toсахahât pepa yu mem 50 ya kulemgu.”

⁷ Yawu sâm ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâm âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetŋe ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahahât pepa yu mem 800 ya kulemgu.”

⁸ Yawu ekyongop yakât den pat nâŋgâm lok kutdânaŋe galemŋe yakât nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiap nâŋgâm herone pato nâŋgawaŋgiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotŋaŋe iri sikumyeŋe galemgum manman sânduhân manmai yakât nâŋgân nâŋgânyeŋe pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yengât nâŋgân nâŋgânyeŋe ya wangiap.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim iri sikum, me tewetsenŋe, senŋe âlâlâ ya galemgum heŋgenŋum lohimbi yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yingim tânyongonomai. Buku otyingim manmâ yâhâŋetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe manman kârikŋan katyekmâ yakât hâmeŋe yingimu menomai. Yawu.”

Âi tâŋât me âi pato yakât topŋe.

¹⁰ Yesuŋe den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâŋe âi tâŋât biwiyeŋaŋe tinâk lâum tuhum manmaineâmâ âi pato yawuâk biwiyeŋaŋe lâum tuhum heŋgenŋunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe âi tâŋât tuhum hilipgumaineâmâ yakât dopŋeâk âi pato tuhum hilipgunomai. ¹¹ Yakât otmâ yeŋe tewetsenŋe me hâŋgât wahap topŋe topŋe yawuya ki galemgum heŋgenŋunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe manman bulâŋe ki yingiwuap. ¹² Yâhâ bukulipyenŋe yengât senŋe âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâŋe yengât pat kuyingop ya hâmbâi ki yingimu menomai.

¹³ Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim herone kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgenŋuwuap.

Yakât topne yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyene arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwanġim mannomai? Yamâ ki orotne.” Yawu sâop.

Yesune Parisaio den ekyongop.

¹⁴ Yesune yawu sâm ekyongomu Parisaio nombotne iri sikumyene alilakmâ manbine nângânetâ gemu senġan gewi. ¹⁵ Senġan geġetâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbine yekġetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sânetġât yene lohimbi senyenan kinmâ Anitâhât den lâuain sâm otmai. Yamâ Anitâneâmâ yengât biwiyenahât topne nanġap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbine ekġetâ âlepne otmap yamâ Anitâne ekmu bâlemap.”

¹⁶ “Den âlâ sâmune nângânet. Moseġe girem den âlâlâ kulemġuop otmu Anitâhât poropetelipġane den kulemġuwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemne oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbine Anitâhâlen biwiyenane kepeġetâ tihityene otbuap yakât den pat âlepne ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbi kiġitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu yakât bulâne mene sâm oai. ¹⁷ Hân himbim gulip otbuapġât Anitâne sâm kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomġât dop âlâ ki tap.”

¹⁸ “Den âlâ sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne imbiġahât hâkâġ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yane tosa umatne membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi pilâ pilâne ya membuap ya yawuâk tosa umatne membuap. Otmu imbi âlâne lok pilâ pilâne ya membuap ya yawuâk tosa umatne membuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sukumne orop otmu lok umburuk ya yetġât den.

¹⁹ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenġe pato tatbâġiopne yuwu otmâ manminiop. Hâk katipne âilonġo lonġo hanġalakmâ hilâmne hilâmne sot topne topne nem hop sambe kakġan manminiop. ²⁰ Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutne Lasaro sâm. Yâhâmâ use kârikne tetewanġimu hâhiwin kakġan manminiop. ²¹ Yawu otmâ lok kutdâ yane emetġan tatmâ sot nemu wahapne gowelan kionġop ya mem nembe sâm Lasaro emet gowetġan iminiop. Emet gowetġan im tatmu sosoġe taka useġe ya nimbilakuminiwi. ²² Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât aġelolipġane lâum yâhâ Awaraham gotġan katġetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hanguwi. ²³ Yâhâ mumu umutġane hem topġan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nângâop. Yawu otmâ senġe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

²⁴ Yelekmâ den kârikġan halahum yuwu sâm Awaraham ekuop. “Awoġ, yuwu sâmune nângâ. Kâlâp kâlehen tatmâ hâhiwin bâlene nanġan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlipġane to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâmu Awarahamne yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nângâ. Emelâk herone otmâ hop sambe kakġan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakġan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakġan tap. Gâmâ hâhiwin pato nângâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnenġan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ ġâtne âlâ me âlâne ġâhâlen gene sâm hâum pâpġunomai. Otmu yengâlen ġâtne âlâ me âlâne yuân gane sâm yawuâk hâum pâpġunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâmu sâop. “Awoġ, den âlâ sâmune nângâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkne yuân ge hâhiwin nângâmâihât Lasaro hâġġangurâ ari girem den ekyongomu nângân nângâneġe pâroġ sâekġât nanġan.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yawu bia. Moseġe girem den âlâlâ kulemġuop otmu Anitâhât poropetelipġane den kulemġuwi ya sâlikum nângânomai. Nâne ki hâġġangumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâmu sâop. “Awoġ, yuwu sâmune nângâ. Moseġe den kulemġuop otmu Anitâhât poropetelipġane den kulemġuwi ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen ġâtne âlâ me âlâne mumuġambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyene bâlene bet pilâm Anitâ tem lâuwanġinomai.”

³¹ Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâmunne nângâ. Moseje girem den âlâlâ kulemguoop otmu Anitâhât poropetelipnaje den kulemguwu ya sâlikum nângânetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñaje mumunambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ yakât dopñeâk yâkât den nângânetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hângângumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesuje den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

Tosa yakât topñe

(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesuje hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekñe lohotñe otmâ yuwu yawu otñetâ bâlemu tosa meñetgât Satanñe kendâyîngimap. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe bukulipyeñaje otñetâ bâleâkgât kendâyîngimai yamâ Anitâñe matñe umatñe yîngimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe bukulipyeñe kendâyînginetâ otñetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyenaje ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. ³ Yakât otmâ biwiyenje galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâñe bâleñe topñe topñe mângâehekmu ekurâ yetñiâk tatmâ den hengenjuromawot. Yawu otmutâ ârândân otmu buku konok mandomawot. ⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiñan bukuhanje orotmeme kinjoñ mângâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpñe otbuap. Yawu gârâmâ mângâehekbuap ya sâm tetem tosanje pilâwanjiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepñe tosanje pilâwanjiwuat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenñaje kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâmu hoñ bawalipñaje yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nângâmunñe yakât bulâñe tetewuapgât nanñain. Yakât otmâ mem hewewen tuhunenekdâ gâhâlen biwinenñaje tinâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmunne nângânet. Nak âlâ, kutñe bândup, yamâ lok âlâñe kehetñe tipinje âlâ mem ari kalamñan kalop. Katmu tatmu kâmñe ga takamu yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotñe wangim kinmap. Yakât dopñeâk nâhâlen biwiyenñaje kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuñetâ denyenje nângâm hindakmâ saruân kionbuap.” Yawu sâop.

Nenñe Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtñe âlâ me âlâhât hoñ bawalipyeñaje noniñ bulimakao galemguum nep tuhumm emetsâpñan kapiân âwurem ganetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenjan yâhâ tatñetâ sot um yîngiwe.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihinetâ nemune ârândân otmu yeñe sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Lok kutdâlipyenaje hoñ bawalipyeñe nep sâm yîngimai ya tuhunetâ ki mepaeyekmai. In nângâyînginetâ ârândân otmap. ¹⁰ Yengât topyeñe yawu tap. Nep sâm yîngimune ya tuhumm pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoñ bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumm.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyîngiop ya Yesuje hengemyongop.

¹¹ Yesuje Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilâia hân tânâmñambâ arim yanak Samaria hân hâlânñmâ kapi bânñehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipñe lok nombolân imbât hâk bâle teteyîngimu manminiwi. Otmu Samaria gâtñe lok âlâ hâk bâle tetewangimu manminiopñe yâk yengâlen torokatmu lok bân nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkñe Yesu ekmâ kâlepñehembâ kinmâ ¹³ den kârikñan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâñe nângâningihât nanñain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâñetâ sâop. “Hotom umai yengâlen arinjetâ hâkyenje eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatñetâ hâkyeñe âlepñe olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyeñe âlepñe otmu enjakmâ Samaria gâtñe ya ikñiâk âwurem ari Yesuhât gotñan ba kinmâ herone otbangim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesuñe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bôt nombot nombot hârok heñgemyongoan. Yamâ lok nombolân imbôt yamâ wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtñe yuñak Anitâ mepaeuwe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹ Yâhâ lok ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâñe nâñgâhihimu âlepñe oat. Yakât otmâ lohotñan bam ari.”

Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

(Mataio 24:23-28,37-41)

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotñane Yesu yuwu sâm âikuwi. “Sâp girawuân Anitâñe tihitnenñe otmu manman sânduñan mannom?” Sâñetâ sâop. “Anitâñe topñe katmâ tihityeñe otbuap sâp yan kulem topñe topñe ki tetemu ekmâ kiwilinomial. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topñe katmâ tihitnenñe otbuap. Me endaken topñe katmâ tihitnenñe otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâñe emelâk tihityeñe otbe sâm hâñgânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm ekyongomu arinjetâ hon bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâñe âwurem ge tihityeñe otmune biwiyenñe sânduñe sâekgât biwiyenñe ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomial. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotñane yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâñe Yesu hâñgângumu âwurem ge tihitnenñe otbuap sâop yamâ emelâk hâñgângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâm ekyongonjetâ yâk yengât den ya ki nâñgânomai. Yawu otmâ ki pânnekmâ âlâen âlâen arinomial. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmu lañinñane siliñ siliñ sâm nombotgembâ nombot otmâ hañ sâmap yakât dopñeâk Anitâñe nâ lok bulâñe hâñgânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânñan kulemñan mansai kerekñe nâhât lañinñe ekmâ topñe nâñgânomai. ²⁵ Yâhâ angoânâmâ Yura nengât papatolipnenñane nâhât hâkâñ otmâ hâhiwin nihinjetâ sâtgum mumbom. ²⁶ Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sâñ sâñak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpñe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâñgâñet.

Emelâk embânñan lok âlâ, kutñe Noa sâm, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noane manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeñe âi yeñahâlâk nâñgâm manbi. Yawu manñetâ Noaneâmâ wanga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepñe mansainâk sâm gulip malap manmâ ganjetâ yan Anitâñe nâñgâmu tonjelâk pato gemu to niñ niñ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi.

²⁸ Yâhâ yakât dopñeâk lok âlâ, kutñe Lot sâm, yâkñe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotñe manop yanâmâ lohimbi gulip malap otmâ songo bau sot kâle nem yeñahâlâk nâñgâñetâ yahalop. Imbi angi gunji otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topñe topñe tuhunjetâ Lotñe Sotom kapi ya pilâm ariop. ²⁹ Yawu otmâ nen âlepñe mansainâk sâm gulip malap manñetâ Anitâñe nâñgâmu himbimâmbâ kâlâpñe punduñ sâm ge kapi ambolipñe kerek sem gulip tuhuyehop. ³⁰ Yakât dopñeâk lohimbi nombotñane âlepñe mansainâk sâm otñetâ yan Anitâñe yâhâpñe nâ hâñgânnohomu gewom.

³¹ Sâp yan yuwu otnomial. Lok âlâ me âlâ kapi hâlâñmâ mannomainje kasalipyenje takanjetâ yekmâ emetyenñan ki âwurem ari itâ pareñe menomial. Otmu lohimbi newân kinnomaiñe kasalipyenje takanjetâ yekmâ âwurem ari emetyenñan iri sikumyenje miaknehât ki nâñgânomai. ³² Emelâk embânñan himbimâmbâ kâlâpñe punduñ sâm ge Sotom kapi ambolipñe sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbiñane kambenje kakñambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeñe nâñgâm hâkyeñe miangim mannomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe manmanyenje alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenñane kepeim tem lâunihinjetâ yan lohimbi

belângen mansainje yekñetâ bâlemu yongonjetâ munomai yamâ Anitâñe mumunambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâñe nombotñe ya meyekmâ nombotñe pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimbi âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotñe meyekmâ nombotñe pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotñe meyekmâ nombotñe pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?” Sâñetâ sâop. “Yâhâ umatñe âlâlâ tetewuap yakât emet inânñan ekyongom gaman. Yukât bulâñe hâmbâi tetewuawân ekmâ topñe nâñgâm heñgenñunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutñe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoñ bawalipñane hilâm ârândânñ Anitâ orowâk den otmâ ki lohotñe ot-nomaihât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimbi yengât den sâm hâreyiñgim yan Anitâhât nâñgâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi amboñe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâm guhuñmâ yuwu sâm ekuminiop. “Âlepñe den sâm hârerâ imbi âlâñe mâñgâenehop yakât matñe kâpekbañgiwom.”

⁴ Yawu sâm ekuminiop yamâ denñe ki nâñgâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiñane yuwu nâñgâop. “Anitâhât nâñgâmunne gemap. Otmu lohimbi ki ewe katyekman. ⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuñe haonñmâ ârândânñ kâi kâi liñnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nâñgâwanñgiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yañe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwangim manmainñe haonñmâ ârândânñ ulitgum yâhânom otmuâmâ nâñgâningiwuap. Yâkñe biwi pâlâmñe otmâ dennenñe ki nâñgâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunñe in yawu nâñgâningiwuap. Yawu nâñgânomai. Yawu gârâmâ Anitâñe nâ lok bulâñe hâñgânohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimbi kiñgitñe orowâkñe nâhâlen biwiyeñane tiñâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotñane yehâhât nâñgâñetâ yahatmu “nen lok âlepñe, uwawapñe bia mansain” sâm bukulipyene yengât nâñgâñetâ gemap. Lok yawuya yengât nâñgâm Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukñan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yañeâmâ ikñahât nâñgâmu yahatmu senñe ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmunne nâñgâ. Lok nombotñane kapam kumai, kombo otmai, otñetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiñan hilâm yâhâp sot barak manmâ nâñgâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenñe senñe âlâlâ tatnihiap yakât sâsâñambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yañeâmâ gulujan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nâñgânihi. Nâ lok bâleñe mansanâke yamâ ki pilânekbuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Anitâñe takesi meme lok yâkât nâñgâwanñgim tosañe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosañe yawuâk tatbañgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâñe hâkyene mepaeakmâ manmai yamâ Anitâñe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe yehâhât nâñgâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya yengât Anitâñe nâñgâmu yahatbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

¹⁵ Sâp yanâmâ lohimbi nombotñane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyeñan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ hoñ bawalipñane yekñetâ ki ârândânñ otmu kuyiñgiwi. ¹⁶ Kuyiñgiñetâ Yesuñe nimnaom ekyongomu gañetâ hoñ bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukñe, ki kuyiñgiñet.

Anitâne nimnaom titipâ yu yengât tihityeje otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yeje kuyingjetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmunen nângânet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu lâuwanjim manjetâ tihityeje otmap. Yakât dopneâk yeje tem lâuwanjinomai yanâmâ Anitâne tihityeje otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâne betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Lok iri sikumyeje pato tatyngiap yâk yengât topyeje
(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)*

¹⁸ Yawu sâm ekyongomu Yura yengât papatolipyene âlâne Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboje mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâne girawu otmune ârândân otmu Anitâne manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

¹⁹ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboje” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboje tatmap. ²⁰ Yakât otmâ gâne âinohoat yakât matje yuwu sâmunen nângâ. Anitâne girem den Mose ekumu kulemgup ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotje ki yongorâ munomai. Kombo ki meyingiwuat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetje lâum amutyetjan manbuat.”

²¹ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ njanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senje âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotje umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuhihiwuat.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu iri sikum me senje âlâlâ dondâ tatbangiop yakât nângâmu biwije umatje otmu hâmeje bâleop.

²⁴ Hâmeje bâlemu ekmâ Yesuje yuwu sâm hoj bawalipje ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyngiapneâmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeim tem lâuwanjine sâm otjetâ hâi hâine otmap. ²⁵ Yakât topje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunen nângânet. Pusije selon watmu pin pinjan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopneâk lohimbî iri sikumyeje pato tatyngiapje Anitâne tihityeje olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otjetâ hâi hâine otbuap.

²⁶ Yawu sâmu nângânetâ sâtje otmu yuwu sâm âikuwi. “Lohimbî girawuyane otjetâ ârândân otmu Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiwuat?”

²⁷ Sânetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topje âlâ tap. Yakât otmâ yeje yu me ya otne sâm yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkne konok manman kârikje ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroje yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senje âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakjan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbîne nâhâlen biwiyene katjetgât lok âlâ me âlâne nâhât den ekyongonomaije âwâ mâmâlipyeje, me imi garilipyene, me imbi naomlipyeje, me hep torehenlipyeje, me senje âlâlâ siminje tatyngiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeje orop herone otminiwi ya wangim herone pato kakjan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuje mumbuap yakât kalimbuje sâop.
(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)*

³¹ Yesuje hoj bawalipje kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmunen nângânet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunje emelâk emet inânjan Anitâhât poropetelipjane lok bulâne nâhât den kulemgum gawi yakât bulâne tetewuap.

³² Yâhâ lok âlâne nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeņan katnekbup. Bâtyeņan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkņe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekņetâ hâhiwin pato nângâwom. ³³ Otmu benņe howanân nohoņetâ mumbom. Mumunņe hannohoņetâ hilâm kalimbu pesuk sâm u yakât kakņan mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nângâņetâ biwiyene umatņe otmu nângâm ketet otbi.

*Yesuņe lok senņe bok sâsâņe henņeņguop.
(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)*

³⁵ Mâtâwân arim tatņetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe betyeņan watyekbi. Yawu otmâ arineta Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp giņņan lok âlâ, senņe bok sâsâņe talop. Tatmâ senņe âlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganeta ulityongom tatmin-iop. ³⁶ Yawu otmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe mâtâp yawuâk arineta kâiyeņe munņe nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. ³⁷ “Yesu Nasaret kapiân gâtņe takap.” Yawu sâwi.

³⁸ Yawu sâņetâ nângâm den kârikņan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâņe nâhât wehe nângânihi.”

³⁹ Yawu sâm u lohimbi gotņan kinbiņe kuwanģiwi. Kuwanģineta witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹ Witgum halahumu Yesuņe nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuņetâ gaek,” sâm lohimbi ekyongop. Ekyongomu senņe bok sâsâņe ya lok nombotņane dâim yâkâlen baneta yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanģat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanģan.”

⁴² Sâmu sâop. “Gâņe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâņe tetehihiâk.”

⁴³ Yawu sâm u yan senņe hâreakmu ekmâ Yesu betņan sâm Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbiņe ya ekņeta âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaeowi.

19

Lok tâlâwâk, kutņe Sakaio sâm, yâkât den pat

¹⁻² Yesuņe Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumņe pato tatbanģiop, kutņe Sakaio sâm, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyeņe manminiop. ³ Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbi hohetyeņan kinmâ tik sâm Yesu ekbe sâm otmu ki ihio. ⁴ Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâm ari nak âlâ mâtâp giņņan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakņan tatmâ biwiņane yuwu nângâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵ Yawu nângâm tatmu Yesuņe nak amutgen ga kinmâ senņe pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâm ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nângâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶ Yawu sâm ekumu pilâm ge herone otmâ dâimu emetņan ariowot. ⁷ Emetņan ari yâhâmutâ lok kerekņe ekņeta bâlemu sâm guhuņmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuņe lok bâleņahât emelan yahap? Ya ki orotņe.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ Sakaioņe Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sâmunne nângâ. Tewetsenņe me senņe âlâlâ tatnihiap ya mem hionģmâ lohimbi umburuk mansai ya kâsikum yiņģiwom. Otmu lohimbi kâityongom yengât tewetsenņe konok meyiņģiwan gârâmâ yakât matņeâmâ nâņe imbât yiņģiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi bâleņe hem nâpumân ge hiliwahomaihat nângâm Anitâņe nâ lok bulâņe hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbiņe nâhâlen biwiyene kepeineta yanâmâ manman kârikņahât pat kuyiņģiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâņe nâhâlen biwihanke peiat. Yakât otmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuhihap.

*Lok hilâm ihi, konam yakât den
(Mataio 25:14-30)*

¹¹ Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotñan ariwi. Yesuhât den nângâm lohimbî orowâk ariwi yañe biwiyenaje yuwu nângâwi. “Anitâñe Yesu mâmâñe otbañgimu kasalipnenñe watyekmu arinomaî. Yâkñe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpñe tâlâhuap.”

¹² Biwiyenaje yawu nângâwi yakât otmâ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâñe lok âlâ mem kânângâmu yâkñe lohimbî galemyongowuapgât sâpñe tâlâhuop. ¹³ Yawu otmâ lok yañe lok kutdâñahâlen ariwe sâm âi loklipñe bâlâk ñerek yongonmu gañetâ tewetsenñe kina bâlâk ñerek ya ârândâñâk yingim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepñehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenñe yingian yuñe mem âi tuhuñetâ tewetsenñe tetewuap yakât dopñe âwurem takamune tiripnohonetâ ekbom.” ¹⁴ Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbî nombotñane lok yakât hâkân otmâ galemyenñe ki olâkgât nângâm lok hoñ hângânyongonñetâ lok kutdâyehâlen ari yakât denñe sâwi.

¹⁵ Denñe sâñetâ lok kutdâyehâñe ki nângâyingsiop. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânângâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepñehen ariop yañe âwurem taka âi loklipñe tewetsenñe yingsiop ya yongonmu gañetâ âlâku ikñiâk ikñiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenñe yingiwon yañe mem âi tuhuñet amon teteap?” Yawu sâm âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok angoân gaopñe yuwu sâop. “Lok pato. Gâñe kina bâlâk ñerek nihion yañe mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ñerek teteop.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Âlepñe, tewetsenñe tipñe gihiwan yañe mem âi tuhurâ âilongo teteap. Yakât otmâ nâñe galem katgekmune kapi bâlâk ñerek ya ambolipñe galemyongowuat.”

¹⁸ Yawu sâmu hoñ bawa âlâñe gam sâop. “Lok pato. Gâñe kina bâlâk ñerek nihion yañe mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Âlepñe, nâñe galem sâm katgekmune kapi bâtnombot ya galemyongowuat.”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm ekumu arimu hoñ bawa âlâñeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nângâm henñengan. Gâ lok sâtñe. Lok âlâ me âlâñe gâhât nep kâmetñetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâñetâ nângâman. Yakât otmâmâ gâhât kiñgitnahât otmâ tewetsenñe nihion ya biatgihimap sâm sângumnañe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk ñerek ya ambonahât bâtnan kalop.

²² Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâñe nâhât nep kâmetñetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâñetâ nanjat. ²³ Yakât otmâ tewetsenñe gihiwan yu mem kât emetñan katdâ tatmu tewetsenñe âlâkuâk teteop mâne nângâmunne ârândâñ otbâp.”

²⁴ Yawu sâm ekum lohimbî yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukuñane kina bâlâk ñerek mem kinsapñe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtnambâ kina bâlâk ñerek ya mem bukuñe wañet.”

²⁵ Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ñerek miap.”

²⁶ Sâñetâ sâop. “Yuwu sâmunne nângâñet. Anitâñe lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyenaje kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâñe otyingimu âilongoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ²⁷ Yâhâ nâñe galemyenñe ki manbehât yene lok kutdânenñahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonñetâ yuân ga sennenñanâk yongonñetâ munjet.” Yawu sâm ekyongop.” Yesuñe den yan hâum ekyongop.

Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ yapâ arinñetâ lohimbî kiñgitñe orowâkñe betyenjan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi yâhâp, kutyetñe Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumñan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Kapi tipñe ewapâ tap yan dongi nanñe âlâ hikum

katjetâ kinsap ya lok ki kakņan tatmai. Ya holaņmâ mem geromawot. ³¹ Holaņmutâ lok âlâņe yuwu mon sâam âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holaņsawot?” Yawu sâamuâmâ yuwu sâam ekuromawot. “Yiwereņe âi teteap. Yakât otmâ patonetņane yu mendehât hâņgânotgomu takait.” Yawu sâam ekuromawot.

Yesuņe yawu sâam hâņgânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot. ³² Donņi nanņe emet âlâ hawiņan hikum katbi ya holaņowot. Holaņmutâ ambonaņe yelekmâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlâņe sâamu yu holaņde sâam oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâamu sâowot. “Yiwereņe âi teteap. Yakât otmâ patonetņane yu mendehât hâņgânotgomu takait.” Yawu sâam ekumutâ nâņgâyitgimu holaņmâ mem giowot. Mem ge yetņe hâk katipņe kâlep kalowot ya holaņmâ lotohom kakņan kalowot. Katmutâ kakņan yâhâ talop. ³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhâņetâ lohimbi kiņgitņe orowâk hâruhuakbiņe Yesuhât nâņgâņetâ yahatmu yeņe hâk katipņe kâkâlep ya holaņmâ mâtâp tete liņgatmâ ariwi. Liņgatmâ ariņetâ donņi yaņe ya kakņan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumņe yakât talapņan gewi. Geņetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawiņe yakât nâņgâm heroņe otbaņgim Anitâ mepaem den kârikņan halahum yuwu sâawi. ³⁸ “Gâmâ tâmbânenņe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâņe âi sâam ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heroņe otgihim mepaeheksain.” Yawu sâawi.

³⁹ Yawu sâam mepaenjetâ Parisaioņe yuwu sâam Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyiņgirâ hutuk sâņet.”

⁴⁰ Sâņetâ sâop. “Nâņe kuyiņgimune hutuk sânomaiâmâ kât yuņe âlepņe heroņe otnihim den sâam mepaeneknomai.”

Yesuņe Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi giņņan ari tatmâ ekmâ tepņe nâņgâm isem yuwu sâop. ⁴² “O, kapi ambolipņe. Biwi sânduhân manne sâam yakât mâtâpņe yiwereņe teteap yamâ ekņetâ ki keterakyiņgiap. ⁴³⁻⁴⁴ Yiwereņe Anitâņe wawaeyekmâ tihityeņe otbe sâam hâņgânohomu takanâke yamâ nâhât nâņgânihiņetâ tâņât oap. Yakât matņe sâp âlâen kasalipyenāne taka hawamyongom mâtâp maņguyiņginomai. Mâtâp maņguyiņgim paņ kârikņe tap enda limbâroņgum ge emetyeņe huhum gahaem itit kiom tuhuyiņgim yongonjetâ munomai. Yawu otyiņgiņetâ kapi yuņe kâwurumņajak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukņan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

⁴⁵ Yawu sâamu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâņetâ Yesuņe donņi kakņambâ kioņmu yaņak yapâ opon kâmbukņan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukņe kâlehen lohimbiņe senņe âlâlâ aņgi guņgi otmâ kinbi ya yekmâ Yesuņe nâņgâm bâleyiņgim yuwu sâam ekyongop. ⁴⁶ “Yu oai yukât emet inâņņan Anitâņe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hâņņan kulemņan manmâ araiņe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâamune nâņgâņet. Yeņe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeņe mem yahatmâ aņgi guņgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune aņgim bero emetņe yawuya oap. Opon kâmbukņe yu kâlehen ki orotņe otņetâ ekmune bâleap.” Yawu sâam watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

⁴⁷ Otmu hilâm ârândâņ Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ lohimbi den kâsikum yiņgiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyenāne otmu Mosehât girem den kâsikum yiņgiminiwi otmu Yura yeņgât papatolipyenāne Yesu kune sâam otbi. ⁴⁸ Yawu gârâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Yesuhât denņe nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhumi kinbi. Yakât otmâ kune sâam hâum pâpgum pilâwi.

20

*Yesuŋe âlâhât sâtġât âi miop ya ki sâŋ tetem ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)*

¹ Sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ kinmâ ikŋe den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yinġiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum yinġiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyenaye yâkâlen ba yuwu sâŋ âikuwi. ² “Ġaŋe oran âlâhât sâtġât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâŋ âikuwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoi ġârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâŋmune nâŋġaŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtġât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtġât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋġawe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâŋu matŋe kâpekbaŋgine sâŋ pâpġum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâŋ waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋġaŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâŋu nenŋe matŋe girawu sâŋ kâpekbaŋginom? Anġulaknom yakâ.

⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtġât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtġât âi mem manop,” yawu nâŋġamai yakâ. Yakât otmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋġam nongonomai yakâ.” Yawu nâŋġawi. ⁷ Yawu nâŋġam yuwu sâŋ ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtġât âi meminiop ya nen ki nanġain.” ⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

*Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)*

⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâŋ nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamġum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ ġewuapġât waŋġa hâwiwi. Âi ya tuhum tinġ pilâŋetâ nep ya ġalemġunomai sâŋ katyemâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu amboŋaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâŋ hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋġaŋumu takaop. Takamu wain ġalemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋġaŋumu takaop. Hâŋġaŋumu takamu arimu yâk ġurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawaŋe kalimbunŋe hâŋġaŋumu takamu yawuâk mâŋġaŋetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam amboŋaŋe “Ġiratbe” sâŋ nâŋġaop. Nâŋġamu tetemu biwiŋaŋe yuwu nâŋġaop. “Nine nanne ombe bisine hâŋġaŋumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋġam ikŋe nanŋe hâŋġaŋumu takaop. ¹⁴ Hâŋġaŋumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonnenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâŋ kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop.

“Yawu otŋetâ kalam amboŋaŋe taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkŋe taka yongomumu muŋetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâŋ ekyongomumu nâŋġaŋetâ porap otmu “Yawu ki otyinġiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sâŋetâ yuwu sâŋ âiyongop. “Anitâhât poropete âlâŋe den kulemġuop yukât topŋe eknohoŋetâ nâŋġawe.

“Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekŋetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋġamu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap.” Yawu kulemġuop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanjinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuñe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunñe tatmap ya wañnom.
(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum sâop yuñe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyene miop. Yakât nângâñetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetñan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiñe Yesuhât nângâñetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyngimu pilâm Yesuñe den sâm tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. ²⁰ Yâhâ Yesuñe sâm tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyenjan katñetâ yâkñeâmâ mem pâi emetñan katñetâ talâkgât nângâm lok perâkñe nombotñe meyekmâ tewetsenñe yingim enğatyenjan gewi. Enğatyenjan geñetâ yâkñe Yesuñe den sâm tâpikguâkgât yâkâlen ari topyene kurihiakmâ yuwu sâm âikuwi. ²¹ “Bawapi, gâhât topge nanğain. Gâñe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunñe bonñeâk otmap. Otmu lohimbiñe gâhât girawu nângâhihiyai yakât nângâm ki gorâhihimap. Gâñe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otbuap yakât den tâñ tâñâk eknongomat. ²² Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnennene mansap, kutñe Sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.”

²³ Yawu sâm âikuñetâ biwiyenahât topñe nângâm yuwu sâm ekyongop. ²⁴ “Kât nanñe âlâ mem nihinjetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanñe yu ekñet. Âlâhât towat kât nanñe yuân tap? Me âlâhât kutñe tap?” Sâmu sâwi. “Roma lok patonnenne, kutñe Sisa, yakâ.”

²⁵ Sâñetâ sâop. “Sisahât pat sâm sâsâñe sâm yu ya katñetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katñetâ tatmap yâk wañnomai.” ²⁶ Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ sâtñe otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuñe lohimbi senyenjan kinmâ sâm tâpikgumu mem Roma lok yengât bâtyenjan katne sâm otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

²⁷ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapğât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunñe pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkñe yakât topñe nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Bawapi, anğoân Moseñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yâkât kambut ya galemğum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseñe yawu kulemguop tap. Yakât topñe sâm eknongohât yuwu sâmunñe nângâ. ²⁹ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anğoân atayene kunñane imbi memu imbinane naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ³⁰ Mumu iminane atanahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. ³¹ Otmu imiyetñane kambutyetñe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokñe kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. ³² Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ³³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekñe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâne membuap.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâñetâ sâop. “Hânân yuân imbi anği gunği otmâ miakmâ manmai. ³⁵ Yâhâ Anitâñe lohimbi mumuñambâ mem yahatyekmu manman kârikñan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipñane ki miakmai ya yengât dop otmâ yene ikñiâk ikñiâk

mannomai. ³⁶ Anitâne nine nanne baratne sâam lohimbi meyekmu anjelolipne yengât dop otmâ manman kâriknan mannomai. ³⁷ Yâhâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâamune nângânet. Nak topnan kâlâp semu laŋ laŋ sâop yakât den pat Moseŋe kulemgup. Den kulemgup yan Kutdâhât yuwu kulemgup. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanne Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gamap.” Yawu kulemgup tap. ³⁸ Den kulemgup yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenne yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yeŋe den ya nângânetâ keterakyiŋgimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâamu den âlâhât ekune sâam otŋetâ umatne otmu pilâm Mosehât den kâsikum yiŋgiminiwi nombotŋane yuwu sâam ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmune ârândâŋ oap.” Yawu sâam ekuwi.

Anitâne hângângumu gewuap sâaminiwi yakât Yesuŋe âiyongop.
(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesuŋe yuwu sâam âiyongop. “Anitâne hângângumu ge tihitnenne otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâamai. ⁴² Yawu gârâmâ Dawiti ikŋak yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâam ekuop.

⁴³ Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyek-buat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitine den yawu sâop yakât yuwu sâamune nângânet. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâamai. Den sâamai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeŋe eknohoŋetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâam âiyongomu matne sâne sâam hâum pâpgum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi ya Yesuŋe sâam ge katyehop.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

⁴⁵ Yâhâ lohimbi yan kinbiŋe denne nângâm biwi golâek manŋetgât den kâriknan yuwu sâam hoŋ awalipne ekyongop. ⁴⁶ “Lohimbi nombotŋane nenekŋetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimaiŋe sângumyene kâkâlep mânunakmâ yaŋe holuŋ holuŋ sâamu yâhâm gemai. Otmu yeŋahât nângânetâ yahatmu miti emetnan yâhâ senŋanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁷ Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senne âlâlâyeŋe kombo meyiŋgimai. Yawu otmâ topyene kurihiakmâ lohimbi senyenan kinmâ Anitâ hâkyeŋanak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâne matne amoknan yiŋgimu menomai. Yâk yengât topyene yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyenan kionmaiŋhât biwiyene galemahom mannomai.” Yawu sâam ekyongop.

21

Imbi kambut âlâne nanne kuriŋ kuriŋ yâhâp kalop.
(Mareko 12:41-44)

¹ Yawu sâam ekyongomâmâ Yesuŋe senne pilâm lohimbi iri sikumyene pato tatiŋgiopne tewetsenne mem kondoân katmâ arinjetâ yehop. ² Katmâ arinjetâmâ imbi kambut âlâ senne âlâlâhât umburuk otmâ manopne tewetsenne nanne kuriŋ kuriŋ yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesuŋe ekmâ hoŋ awalipne yuwu sâam ekyongop. “Lok iri sikumyene pato tatiŋgiapne tewetsenne nombotŋeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuŋeâmâ nanne kuriŋ kuriŋ yâhâp kârikne tatbaŋgimap ya bâiŋe katsap. Yakât otmâ Anitâne imbi kambut yu ekmâ âilonŋo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyeŋeŋe taka opon kâmbukne huhum itoŋ galaŋ menomai.
(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

⁵ Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotñaje opon kâmbukñe ekñetâ âilonço otmu yuwu sâwi. “Anitâhât opon kâmbukñe yu senñe âlâlâ kârikñajak tuhuwi yu ekmunñe âilonço lonço otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sâñetâ Yesuñe yuwu sâmu ekyongop. “Opon kâmbukñe yu ekñetâ âilonço lonço oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenñe taka huhum iton galan mem senñe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatñe topñe topñe teteyiñgiwuap yakât Yesuñe sâop.
(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)*

⁷ Sâmu sâwi. “Bawapi, gâñe opon kâmbukñahât den eknongoat yakât bonñe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâmu otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunñe keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sâñetâ sâop. “Lok nombotñaje taka den perâkñe yuwu sâmu kâityongonomai. “Nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihinjetâ nep menom,” yawu sânomai. ⁹ Otmu sâp yan kapam gotyenñan me kâlepñehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyinñiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâñe emelâk sâmu kalop yakât bulâñe teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topñe topñe tetemu yan yeñe nâhâitñe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ¹⁰ Ançoân lohimbi hânñan kulemñan mansai dondâhâlâkñe kasa orançim ahonomai. ¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topñe topñe tetemu yan umatñe âlâlâ yuwu teteyiñgiwuap. Hânñan kulemñan mososon awawi guwawi membuap. Po pato teteyiñgiwuap. Mesek topñe topñe teteyiñgimu lohimbi dondâhâlâkñe munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatñe âlâlâ sâmu aran yu ki tetewuap yan mitihât kasañe nâhât den pat âlepñe nângâñetâ gemu hakyenñan sâmu den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinçinomai. Otmu yeñe miti emetñan yâhâ nâhât den pat âlepñe ya ekyongonjetâ yâkñe nângâñetâ ki bulâñe otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyenñe den sâmu hâreyinçinetgât yâk yengât senyenñan katyekñetâ kinnomai. ¹³ Yâk yengât senyenñan kinmâ yeñe nâhât den pat âlepñe sâmu tetem ekyongonomai. ¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpñe girawu watmâ ekyongomunñe nângâñetâ keterakyingiwuap” yakât ki nângâm gorâyinñiwuap. ¹⁵ Sâp yanâmâ nâñe den âlâlâ nângân nângânyenñan katmune lauyenñe hewewen otmu den pat âlepñe sâmu kusânâ ekyongonomai. Sâmu kusânâ ekyongonjetâ kasalipyenñe denyenñe ya kuyinçine sâmu hâum pâpçinomai. Yakât ki nângâm kiwilinçin otnomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeñe nâ orop biwinenñaje kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyenñe, imi atalipyenñe, wârâ toulipyenñe, hep torehenlipyenñe, bukulipyenñe, otmu lohimbi kerekñe nângâyinçinetâ gemu hakyenñan sâmu den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotñe yongonjetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyinçinetâ yanâmâ hâkyenñe ki biuk sâwuap. Yeñe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumñajak kinbuap.
(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)*

²⁰ Yesuñe torokatmâ yuwu sâmu ekyongop. “Kasalipyenñe yengât hep bero kinçitñe orowâkñe taka Yerusalem kapi hawamgum kinçetâ kapi ambolipñaje yekmâ yuwu nângânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâmu takai mon?” Yawu nângânomai.

²¹ Yerusalem kapi hawamgum kinçetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipñaje pilâm iton galan otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñaje gurâ yawuâk sururuk sâmu ari misiñguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomaiñe âwurem taka kapiân iri sikumyenñe miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukñehen ari misiñguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbiñe otñetâ bâlemap yakât matñe menomai yakât nângâm emelâk emet inânñan miti pepaen kulemguwi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu njan hewâk hewâhâk mem hikakmâ mannetâ wâtyeje ki tinj tinj sâwuap yaje hewuknehen arine sâm otjetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatje pato nandoroje kakyejan yâhâwuap. ²⁴ Nombotje yongojetâ munomai. Yâhâ nombotje âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen arinetâ hoj bayiŋgim mannomai. Yawu otyiŋgim Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumnanjak kinbisâp yakât Anitâje sâm kalop. Yâhâ Anitâje nâŋgâyiŋgimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyenje watyeknetâ arinetâ kapienje ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesuje âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topje topje tetemu eknom.

(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

²⁵⁻²⁶ “Umatje topje topje tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenne, omoŋgât emetsenne, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm gejetâ kulem topje topje tetemu ekâm kiŋgityenahât otmâ “Wosapâ ari misiŋguraknom,” sâm tepyeje hârok hindânomai. ²⁷⁻²⁸ Kulem yawuya tetewuap yan nâje âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekmune mannomaihât sâpne tâlâhuap sâm senyeje ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâje yâhâpne hâŋgânnohomu elem kulewojboj kakjambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu eknetâ ae seŋ seŋ otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

²⁹⁻³⁰ Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekâm yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³¹ Yakât dopneâk hâmbâi den yan yukât bulâje tetemu ekâm yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuje emet inânnan den eknongop yakât bulâje tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki mujetâek bulâje tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâje bulânanâk tetewuap. ³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâje kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesuje torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katjetâ seloje ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopneâk nâje pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekne otmai memai yakât matje Anitâje yiŋgimu menomai. Yakât otmâ yeje to kârikje ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, soŋgo bau, me senje âlâlâ topje topje miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyeje ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatje topje topje teteyiŋgimu biwiyeje orotok sâmu loholemahât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyejanje kepeim ulitgum mannomai. Yawu mannetâ nâje âwurem ge lohimbi biwiyejanhât topje ekâm nâŋgâm den sâm hâreyiŋgiwom yanâmâ yeje ki aŋulaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omoŋânâk ârândâŋ lohimbi kiŋgitje orowâkne Yesuhât denje nâŋgâne sâm opon kâmbukjan yâhâ tatjetâ den kâsikum yiŋgiminiwiŋje menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâm yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbiŋje ekâm kuk otmahât yok pilâm lohotrjan mem kujetâ mumbuap yakât den hikuwi.

22

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Natic Hombaŋ ya tâlâhuop. Otmu hombaŋ yakât kutje âlâmâ “Tihit tihit Hombaŋ” yawu sâmai. ² Hombaŋ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋje menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâm yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbiŋje ekâm kuk otmahât yok pilâm lohotrjan mem kujetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasine Yesu betnehen kionbuapgat saop.

³⁻⁴ Otmu sap yan Yesuhât hoj bawalipne kaiân yâhâp yâk yengâlen gâtne âlâ, kutne Yurasi sâm, yâkât biwiñan Satanje kionop. Satanje biwiñan kionmu hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunlipyene yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nângâm herone otmâ hâmene wañnomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm menjetâ lohimbiñe ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesu hoj bawayâhâtne sot um mem dinñan tuhuowot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natik Hombañ ârândân lama nanne gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesune Petoro yet Yoane yuwu sâm ekyotgom hângânyotgop. “Yetne kulet sâm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunje orowâk nenom.”

⁹ Sâmú sâowot. “Emet wosan ari sot umutne semu ganjetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmú sâop. “Kapiân yâhâmutâ hoj bawa lok âlâ âsâpne lâuakmâ arimu eksomawot. Lok ya ekmâ betne watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhâmâmâ emet yakât amboñe yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinennane yuwu yap. “Nâñe hoj bawalipne meyekmune emet yukât biwiñe âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwiñe ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâm ekuromawot. ¹² Yawu sâm ekumutâ lok yañe dâiyelekmâ emet biwiñe âlâ mem hengenjetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senñe âlâlâ mem dinñan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâm hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesune den ekyotgop watmâ senñe âlâlâ mem dinñan tuhuowot.

Yesune hoj bawalipne orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinñan tuhumutâ emetsâpne otmu yan Yesune hoj bawalipne nombotne meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatñetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nângâñet. Anitâhât den ki lâum manmaine menekmâ Roma yengât bâtyeñan katnekñetâ yâkne mem âlâlâ tuhunekñetâ sât gum mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku orangim mannomgât nângâm biwiñane mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâñe hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâñe bâñe tetewuap. Sâp yanâmâ nenñe menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâm wain to mem Anitâ mepaem yingim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu mem gâim anjim neñet. ¹⁸ Nâñe sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benñe nenomain yuñak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâñe hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

¹⁹ Otmu bañga mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâm ekyongop. “Yu mem anjim neñet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâñe yengât matyene membom. Yakât otmâ sâp sâsâñan bañga nem yâhânomai yan nâ nângâñihim mannomai. Yawu sâm mem yingimu newi.

²⁰ Sot nem tiñ pilâñetâ Yesune wain to ya yâhâpne mem yingim yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoñetâ hepne gemu mumbom yan Anitâñe nâhât den sâm kalop yakât bulâñe tâñ tâñak tetewuap. Yawu otmâ Anitâñe lohimbi kerek yengât tosayeñe pilâyingiwuapgât mâtâp tetem hengenjuwuap. ²¹ Yawu gârâmâ yengâlebâ lok âlâñe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyeñan mem katnekbuap. ²² Nâ lok bulâñe nohoñetâ mumbom ya Anitâñe sâm kalowâke yamâ lok yañe yawu otnihiwuap yakât matne Anitâñe matne umatne wañmu membuaap.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâm ekyongomu topne nângâne sâm “âlâhât yap” sâm âiahowi.

Yesu hoj bawalipne sâm kuanjiwi.

²⁴ Yesu honj bawalipne yengâlen gâtne âlâ me âlâne sâp patoen kunyene pato otbuap yakât sâm kuanġiwi. ²⁵ Sâm kuanġinetâ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok papatolipyenane nângâmai dopnan lohimbi galemyongomai. Galemyongonetâ lohimbine yâk yengât amutyenan manmâ “Kutdâlipnenne” sâm herone nângâyîngimai. ²⁶ Papatolipyenane otyîngimai yawu yeneâmâ ki otnomai. Yengâlen gâtne âlâ me âlâ bukulipyenane yengât nângâyînginetâ yahalâkgât yeje mejetâ huruġ huruġ otmu yâk yengât amutyenan mannomai. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipyene yengât kunyene pato tatne nângâmaine bukulipyene yengât honj bayiġginomai. ²⁷ Sânetâ nângâwe. Lok girawuya yengât lohimbine nângâyînginetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yengât nângâyînginetâ yahatmap me sot, sot um honj kakolon otyîngimai ya yengât nângânetâ yahatmap? Bulânânâk in tatmâ sot nemai ya yengât nângâyînginetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâneâmâ honj bayiġgiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kaknan manmâ gamune yeje ki pilânekmâ âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâne tihityene otmâ galemyongowomgât pat awonnanne kunihop. Yakât dopneâk yeje Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp ya galemyongonomaihât nâne nep sâm yîngian. ³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeje Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp ya yengât den sâm hâreyînginimai ya sâm yîngian.” Yawu sâop.

Petoroġe betbanġiwuap yakât Yesune sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

³¹ Yawu sâm ekyongom benne Simon Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Matuk mendâremunne tone gemu helekne mem pilâmunne arimap yakât dopneâk Satanne topyene mem tetewe sâm hâhiwin yîngiwuapgât Anitâ ekuop. ³² Ekumu Anitâne nângâwanġim ya sâm kalop. Yawu gârâmâ biwiyene houġ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihanne tiġâk kepeim bukulipge mem hewewen tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroġe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetnan katgeknetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatdomgât nanġan. Me gâ gohonetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nanġan. Nâne gâ ki pilâhekmâ ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petoro, yuwu sâmune nângâ. Gâ betnohom ki nângâwanġian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbuġe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâm ekum benne honj bawalipne kerek yuwu sâm ekyongop. “Emelâk hângânyongomune tewetsenne, itâkat, kâi katipne, senne âlâlâ barahâk ari den kâsikum yîngiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sânetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerene yuâmâ tewetsenne, itâkat senne âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânġan nâhât nângâm den âlâ yuwu kulemguwi yakât bulâne nâhâlen tetewuap. “Yâkât nângânetâ lok bâlene yawu oap.” Den yakât bulâne nâhâlen tetewuap yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâ kapam ki tatyîngiap yâkneâmâ yengât hâk katipne tuhumm pilâm yanġe mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sânetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denne âlâ ki sâwe.”

Yesune Oliwa pumnan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

³⁹ Yâhâ Yesune omonj ârândânâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumnan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ honj bawalipne meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumnan yâhâwi. ⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatnetâ honj bawalipne katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. “Biwiyene houġ sâmu lohotne otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitguġet.”

⁴¹ Yawu sâmb ekyongom peren pilâm bam gâtñaŋe ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. ⁴² “O awon, umatne tetenihiwe sâmb oap yu nângârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâmb ekuop. ⁴³ Yawu sâmb ekumu biwiŋe houŋ sâmapgât aŋelo âlâŋe himbimâmbâ ge mâmâŋe otbaŋgiop. ⁴⁴ Yawu otmu hâkŋe biuk sâmbu nângâm Anitâhâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtŋe papato tirin târâŋ sâmb gemu ekmain yakât dopŋe tirin târâŋ sâmb hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe yeŋgâlen ba yekmu biwiyeŋe umatne otmu yaŋak aman pâlâmŋe iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmŋe inetâ mândeyekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Lohotŋe otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâmb ekyongomu bukuyenê âlâ, kutŋe Yurasi, yâkŋe lok sesenŋâlâk dâiyekmu takawi. Takaŋetâ Yurasi kulet sâyiŋgim Yesuhâlen ba parahuop. ⁴⁸ Parahumu Yesuŋe yuwu sâmb ekuop. “Menekŋetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâmb ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâmb hoŋ bawalipŋaŋe yuwu sâmb âikuwi. “O kutdâ, nângâningirâ tewet mem lawityekne.” ⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe yahatmâ tewetŋe mem hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋahât hoŋ bawaŋe ya ândâpŋe bonâŋen ya topŋambâek kârâm hâreop. ⁵¹ Kârâm hâremu Yesuŋe “Pilâŋet,” sâmb kuyiŋgiop. Yawu sâmb kuyiŋgim hoŋ bawa yakât ândâpŋe ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe, otmu opon kâmbukŋahât tembe lâu yeŋgât kunlipyeŋe otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋe yekmâ Yesuŋe yuwu sâmb ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtŋe metŋe âlâlâ lâum takai. Yeŋe nâhât lok bâleŋe sâmb menekne sâmb takai me? Me lok bâleŋe âlâ kune sâmb takai? Yu ekmune bâleap. ⁵³ Nâŋe hilâm ârândân Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi den kâsikum yiŋgim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwerenê yu Omoŋgât Amboŋaŋe biwiyeŋe mem hâlimgumu meneknomaihât Anitâŋe sâmb kalop.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betbaŋgiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesuŋe yawu sâmb ekyongomu hotom uminiwi ya yeŋgât kunyeŋe pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi ariŋetâ Petoroŋe yok pilâm betyeŋan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhâŋetâ tembe lâu yaŋeâmâ emet hawiŋan ba kâlâp uŋetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatŋetâ hoŋ bawa imbi âlâŋe Petoro ekmâ yuwu sâmb tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmbu Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nângâwaŋgian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmbu tatŋetâ benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmbu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmbu sâp ki kâlêp otmuâk benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboŋe. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtŋe. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksan. Nângâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmbu sâop. “Lok sâmb tai endamâ bulâŋanâk ki nângâwaŋgian.” Yawu sâmb oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kutdâŋe purik sâmb Petoro ehop. Ekmu yan Yesuŋe emet inânŋan den yuwu sâmb ekuop ya nângâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nângâwaŋgian” sârâ kalimbuŋe otmu yan gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nângâmu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)

⁶³ Otmu tembe lâu nombotņe Yesu galemngum kinbiņe senņe sâhâm kâtâpgum ândâpņe huhuwi. ⁶⁴ Ândâpņe huhum nombotņe yuwu sâwi. “Bâiņ, ândâpņe âlâņe huhuap?”
⁶⁵ Yawu sâmu senņan gem hâim hilitbi.

Yesuņe ikņe topņe sâmu tetem ekyongop.
(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

⁶⁶ Yawu otņetâmâ emet haņ sâmu yanâk Yura yeņgât papatolipyene, otmâ hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyene, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiņe menduhuakņetâ tembe lâulipyene Yesu mem yâhâ katņetâ kinmu yuwu sâmu âikuwi.

⁶⁷ “Anitâņe tihitnenņe otbe sâmu hângângohomu ge mansat me bia?”

Sâņetâ sâop. “Nine topne sâmu tetem ekyongomuneâmâ nâņgâņetâ ki bulâņe otbuap.
⁶⁸ Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeņe matņe ki sânomai. ⁶⁹ Yawu gârâmâ nâ lok bulâņe pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatņe, Wâtgât Amboņe, yâk orowâk tatdom.”

⁷⁰ Yawu sâmu nâņgâm pârâk pilâm yuwu sâmu ekuwi. “Kutne “Lok Bulâņe” sâmu gikak ahonakmat. Yakât nâņgâmunņe “Anitâhât Nanņe” yawu oap. Yakât sârâ nâņgâne. “Nâ Anitâhât nanņe mansan,” yawu sâmat me.”

Sâņetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâņe hângânnohomu gewan.”

⁷¹ Sâmu sâwi. “Bâiņ, den kâmbukņe hâliliņe sâmu nâņgâmunņe pesuk yap. Iknahât nâņgâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.
(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Yawu sâmu yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâim ari katņetâ kinmu yuwu sâmu hakņan sâwi. “Roma lok yeņgât kunyeņe pato yâk takesi ki wanet” sâmu lohimbî eņgatyenņan gemap. Otmu ikņahât nâņgâmu yahatmu yuwu sâmu ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemngom manmâ yâhâwom.” Yawu sâmu hakņan sâwi.

³ Yawu sâmu Pilato ekuņetâ yâkņe purik sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “Yura lohimbî yeņgât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

Sâmu sâop. “Oņ, den bulâņe yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbîne denņe nâņgâne sâmu ga kinbi ya Pilatoņe yuwu sâmu ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuņe yâhâm gem kapi ambolipņe den kâsikum yingim eņgatyenņan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶ Yawu sâmu Pilato ekuņetâ yuwu sâmu âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtņe me?”

⁷ Sâmu sâwi. “Oņ, yan gâtņe.”

Sâņetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotņe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nâņgâop. Yakât otmâ Pilatoņe ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi. ⁸ Yâhâ Yesuņe olop miop yakât den pat ya Herotņe emelâk nâņgâop. Yakât otmâ Yesuņe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nâņgâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen ariņetâ ekmâ tep âlep nâņgâop.

⁹ Otmu den hakņan sâwi yakât âikumu den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiņe yahatmâ kinmâ den topņe topņe hakņan sâwi. ¹¹ Yawu otņetâ Herotņe otmu tembe lâulipņe orowâk senņan gem hâim hilitbi. Yawu otņetâ Herotņe tembe lâulipņe ekyongomu hâk katipņe kâkâlep,

kurin takop takop lok kutdâne mânunjakminiwi yawuya mem katbanngiwi. Yawu otbanngim Pilatohâlen dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem arinjetâ ekmâ “Herotnje nângânihiap,” sâam Pilatone Herotgât nângâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inânjan kasa orangim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâam hârewanngiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatohâlen dâim âwurenjetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura papatolipyene ya yengât den Pilatone katmu ikne den sâsâ emetjan ari men-duhuakbi. Menduhuaknetâ yan lohimbini inje dondâhâlâkne yekmâ denyene nângâne sâam ba hawamgum kinbi. ¹⁴ Pilatone yuwu sâam ekyongop. “Lok yuñe lohimbini yengât engatyenjan gemu kuk kapam otmai,” yawu sâam yene nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takanjetâ senyenânâk âi pâi tuhum sâam hârewanngim ekmune tosanje bia oap. ¹⁵ Yakât otmâ Herotnje sâam hârewanngiâkgât yâkâlen hângânyongomune dâim arai. Otmu yâkne gurâ âi pâi tuhumu biatmu benje nâhâlen yâhâpne mem takai. Bulâjanâk yuwu sâamune nângânet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

¹⁶⁻¹⁷ Tihit tihit Hombañ ârandânâk Pilatone yuwu otminiop. Lok tosa otjetâ pâi emetjan katyeknetâ tatminiwi yapâ gâtne âlâ me âlâhât lohimbine nângânetâ dopjan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâam ekyongop. “Lok yu kumunje mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nângânihiñetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wanjetâ holañmune gewuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ sâp yan lok bâlene âlâ, kutne Barawa sâam, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetjan mem katnetâ tatmâ gaop yakât lohimbini kerekne den kârikjan halahum yuwu sâwi. “Barawa holañdâ giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuñetâ muâk.”

²⁰ Yawu sâwiâke yamâ Pilatone Yesu holañmu giâkgât nângâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holañbom.”

²¹ Yawu sâmu lohimbini yane iliwetmâ den kârikjan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânângânetâ muâk, Howanân kum kânângânetâ muâk.”

²² Yawu sânetâ Pilatone âlâkuâk yuwu sâam ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâne âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wanjetâ yanâmâ holañmune gewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyene kârikne otmâ sâwi. “Howanân kum kânângânetâ muâk.” Yawu sânetâ Pilatone loholem lauyenjan miop. ²⁴ Lauyenjan mem Yesu kuñetâ muâk sâam sâam hârewanngiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nângânetâ yahalop gârâmâ yâk holañmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatone tembe lâulipne ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatnetâ lok âlâ, kutne Simon sâam, yâhâmâ Kirene hânân gâtne, newângembâ takamu mewi. Mem Yesuhât howan ya kambañan katnetâ lâum Yesu betjan sâop. Otmu lohimi dondâhâlâkne betyenjan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotne Yesuhât we bâle nângâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Iseñetâ Yesune purik sâam yekmâ yuwu sâam ekyongop. “Nâhât ki iseñet, yene otmu nimnaom-lipyene yehâhât iseñinjet. ²⁹ Hâmbâi umatne topne topne teteyingimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yengât nângâmunne âlepne oap. Nenñeâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohimbini nombotnane pumne yukât yuwu sânomai. “Bâok sâam kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâamune nângânet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumune yakât dop oai. Nak golâ unjetâ semu kâlirgumap yamâ nak mumune unjetâ sem lañ lañ sâmap. Nâ nohoñetâ

mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yejahât iseanginet.” Yawu sâmu ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyeŋaŋe pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâmu meyekmâ ariwi.

³³ Arim hân âlâ, kutŋe, Lok Kunŋe Hahitŋe sâmu, yan ari Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâm ikŋe howanân kum kânâŋgâŋetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyiŋinetâ Yesuŋe yuwu sâmu Anitâ ulitguop. “Awoŋ, otnihiai yukât topŋe ki nanŋai. Yakât otmâ tosayeŋe pilâyinŋihât nanŋan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyeŋaŋe yâkât hâk katipŋe mem “Âlâŋe miakbuap?” sâmu mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katŋetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyene ikŋiâk ikŋiâk yan kulemgum amanân mânunetâ giop. Mânunetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meŋetâ kut teteop yaŋe miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yeŋgât papatolipyeŋaŋe Yesu giriŋbanŋim lohimbî ekmâ kinbi ya yuwu sâmu ekyongowi. “Lok yuŋe lohimbî nombotŋe tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâŋe hânŋangumu ge Yura nengât tihitnenŋe otmâ kutdâneneŋe mansap otmuâmâ ikŋe tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giâk.” Yawu sâmu senŋan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâulipyeŋaŋe gurâ yawuâk senŋan gem giriŋbanŋiwi. Yawu otmâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pân pân kepeim yaŋe wain to bâleŋe yan walipgum mem yâhâ launŋan kalop. ³⁷ Launŋan katmâ yuwu sâmu senŋan giop. “Gâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunŋan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeŋgât lok kutdâ.” Yawu sâmu kulemgowi.

³⁹ Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânâŋgâyelekŋetâ kinowot ya âlâŋe yawuâk senŋan gem yuwu sâmu sâwanŋiop. “Bâe, lok kopa. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâmu hânŋangohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehâkmâ gem net orowâk tânotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâmu bukunŋaŋe nekamŋan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenŋaŋe dop konohâk sâmu hâreningiai. ⁴¹ Yâhâ netŋeâmâ otmutŋe bâleop. Yakât otmâ sâmu hârenitŋim notŋonetâ mundom yaŋe ârândânŋ oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâmu bukunŋe ekuop. Denŋe purik sâmu Yesu yuwu sâmu ekuop. “Yesu, yuwu sâmune nânŋâ. Anitâŋe hânŋangohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nânŋânihiwuat.”

⁴³ Sâmu sâop. “Emet ki ŋiŋ sâmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴ Yawu sâmu ekumu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan Anitâŋe nânŋâmu emetsenŋe bok sâmu omoŋ sahaŋop. Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet lanŋinŋe âlâkuâk pilâop. ⁴⁵ Otmu emelâk lohimbî inŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâmu sâŋgum kâlep pato hikunetâ ya kâtâpŋuminiop. Sâŋgum yaŋe pânambâek tok sâmu hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop. ⁴⁶ Sâp yanâk Yesuŋe den kârikŋan halahum yuwu sâmu Anitâ ekuop. “Awoŋ, mumbê sâmu oan. Yakât otmâ umutne me.

⁴⁷ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yeŋgât kunyeŋe âlâ hâlânŋmâ kinopŋe ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepŋe.” Yawu sâop. ⁴⁸ Otmu lohimbî kinbiŋe kulem âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nânŋâm biwiyeŋe umatŋe otmu emetyeŋehen âwurem ariwi.

⁴⁹ Otmu imbi nombotŋaŋe Galilaia hân pilâm Yesu betŋan takawi yâkŋe bukulipyeŋe orowâk kâlepŋan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Otmu lok âlâ, kutņe Yosep sâmb, yâkât topņeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtņe. Otmu Anitâņe Isirae lohimbi yengât tihityeņe otmâ ikņe hoņ bawaņe hângângumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotņan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenâņe Yesu muâkgât den sâmb hârewaņgiwiâke yamâ yâkņe nâņgâmu ki ârândâņ otmu sâyiņgiop. Lok yaņe Yesu lâum ari hanguwe sâmb Pilatohâlen ari tetewaņgiop. ⁵²⁻⁵³ Tetewaņgimu launân memu bukulipņe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâņgum kaokņe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpņe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tingâloņetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴ Yâhâ momeņe emetsâpņe sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵ Emet niņ sâwe sâmb otmu yan imbi nombotņe Galilaia hân pilâm Yesu betņan takawiņe Yosep orowâk ari sâņgum kaokņe Yesu katipgum kât mâtâpņan katņetâ talop ya ekbi. ⁵⁶ Ekmâ to kukņe suk suk âilonņo mem ga Yesu pirine sâmb otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embâņân Moseņe girem den âlâ kulemuop ya yuwu tap. “Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan âi ki tuhunomai.” Den ya lâum kapiân in tatmâ nâņgâwi.

24

Yesuņe mumuņambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹ Emet haņ sâmb imbi yaņe yahatmâ to kukņe suk suk mem sumâņgen ariwi. ² Ari senyeņe pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunņetâ ba mâtâpņe ya maņguop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpņe ya tetekņan kinmu ekbi. ³ Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi. ⁴ Yesuhât pâinņetâ biatmu kinņetâ yanâk aņelo yâhâp yâk yetgât hâk katipņe kaok bolañ bolañ yaņe pârâk sânsânâk teteyiņgim kinowot. ⁵ Teteyiņgim kinmutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyeņe ariop.

Umutyeņe arimu yuwu sâmb imbi ya ekyongowot. “Yenâmâ wongât lok senņe golâ ya pâinmâ sumân takai? ⁶ Emelâk yahatmâ arap. Emelâk yeņe Galilaia hânân yâk orop manņetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me? ⁷ Emelâk yuwu sâmb ekyongop. “Lok âlâņe nâ lok bulâņe nâņgâm bâlenihim Roma yengât bâtyeņan mem katnekmu nohoņetâ mumbom. Mumune hannohoņetâ hilâm kalimbu pesuk sâmb yan yahatbom.” Yesuņe yawu sâmb ekyongop.” Yawu sâowot.”

⁸ Yawu sâmb ekyongomutâ nâņgân nâņgânyeņe pâroņ sâmb nâņgâņetâ teteop. ⁹ Nâņgâņetâ tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoņ bawalipņe kâiân konok otmu bukulipyeņe nombotņe 10 ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumân ariwi ya yengât kutyeņeâmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtņe, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâņe. Yâkņeâmâ bukulipyeņe orowâk ari den pat ya Yesu hoņ bawalipņe ekyongowi. ¹¹ Ekyongonņetâ nâņgâņetâ porap olop. ¹² Yawu gârâmâ Petoroņe yahatmâ sumâņgen sururuk sâmb ari lâmb sâtņanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sâņgum kâlep mem Yesu katipgum katbi yaņahâk tatmu ehop. Ekmâ “wuân kulem eksan” sâmb nâņgâm kiwilim emetņan âwurem ariop.

Lok yâhâp Emausi kapiâņgen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

¹³ Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtņe lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotņanâk tap yan ariowot. ¹⁴ Mâtâwân arim tatmâ papatolipyenâņe Yesu kuņetâ muop yakât alahum weyetņe nâņgâowot. ¹⁵ Yawu otmâ arim tatmutâ Yesuņe teteyitgimu orowâk ariwi. ¹⁶ Orowâk ari kundenņe ehworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nâņgâowot. ¹⁷ Yawu nâņgâmutâ Yesuņe yuwu sâmb âiyotgop. “Wuân denņe alahuawot?” Sâmb hâmeyetņe bâlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmâ bukuje âlâ, kutje Keleopa sâ, yâkne yuwu sâop. “Yâhâlen papatolipnenne otbi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipne kerekne nan gain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpkuat?”

¹⁹ Sâmu sâop. “Wuân otbihât yat?”

Sâmu sâop. “Wâe, wonângen? Yesu, Nasaret amboje otbaŋgiwi yakât alahum gait. Anitâne Yesu mâmâne otbaŋgimu yâkât den kâsikum ningim kulem topne topne tuhum manmâ gaop. ²⁰ Yakât otmâ lohimbi kerekne nâŋgâwaŋgiwetâ yahatminiop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnenne yâkât den nâŋgânetâ nahat otmu “Kuŋetâ muâk” sâ sâ hârewaŋgiwi. Yawu sâ hârewaŋgim Roma lok galemlipnenne ekyongonetâ yâkne lauyeŋan mem howanân kuŋetâ muop. Yakât den pat alahum gait. ²¹ Yâkne Isirae nengât kasalipnenne yongom watyekmu arinomai yawu nâŋgâm biwinenne mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kuŋetâ muop. ²²⁻²³ Âun emet haŋ sâmu imbi nombotne sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâ eknongoi. “Aŋelo yâhâp teteningim “Yesu mumuŋambâ yahatsap” yawu sâ eknongoa-wot.” ²⁴ Imbi yaŋe yawu sâ eknongonetâ bukulipnetne nombotne sumângen ari imbi yaŋe den yai ya yeŋe senyeŋan Yesu eknetâ ki tap.”

²⁵ Yawu sâ ekumutâ Yesuŋe yuwu sâop. “Nâŋgân nâŋgânyetne umatne. Emelâk Anitâne poropetelipne den ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâ mune nâŋgâyet. ²⁶ Anitâne tihitnenne otbe sâ ikne hoŋ bawaŋe hâŋgângumu ge manmu kuŋetâ hâhiwin nâŋgâm muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâne sâ kalop.” ²⁷ Yawu sâ topne katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipne miti pepaen den kulemguwi ya sâ kusânmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginŋan ariwi. Yan arimâmâ Yesuŋe katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâ olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet ŋiŋ yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâ emetyetŋan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatnetâ Yesuŋe baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ torehenne yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nâŋgân nâŋgânyetne pâroŋ sâmu kundenne ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukuje âlâ yaŋe bukuje yuwu sâ ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropetelipne nombotne otmu Mosenne miti pepaen den kulemguwi yakât topne sâ kusânmâ eknotgomu nâŋgâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikne hoŋ bawalipne kâiân konok otmu bukulipyene nombotne orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yeŋgâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâ ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumuŋambâ yahatmâ Simon Petro tetewaŋgimu eksap.”

³⁵ Yawu sâ ekyotgonetâ benne kutdâne mâtâwân yâk teteyitgim emetyetŋan ari baŋga mem motokmâ yitgimu yan kundenne ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuŋe hoŋ bawalipne kâiân konok teteyiŋgimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuŋe pârâk sânsânâk teteyiŋgiop. ³⁷ Teteyiŋgimu ekmâ “weke takap,” sâ pârâk pilâm kiŋgityeŋahât otbi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otnetâ yuwu sâ ekyongop. “Wongât biwiyene ahom niaksap? Nâne teteyiŋgian yuwu weke ki teteyiŋgimap. Yakât otmâ kâine bâte yu walipnohom nâŋgâm heŋgeŋuŋet. Weke bia. Nâ ninak gamune eŋaksain. Yakât otmâ biwiyene sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâ ekyongomu nâŋgânetâ porap olop yamâ kâine bâte kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ herone nâŋgâwaŋgiwi. Yawu otnetâ yuwu sâ ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihinetâ nembe.” ⁴²⁻⁴³ Yawu sâ ekyongomu inŋan âlâ hot um katbi ya waŋetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâ tepyeŋe hâlâlâk nâŋgâwi.

⁴⁴ Yesuŋe iŋan ya nem tiŋ pilâm yuwu sâŋ ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topŋe topŋe kâsikum yinŋim gawan yan den âlâ yuwu sâŋ ekyongowan. “Emelâk emet inânŋan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât poropeteliŋe nombotŋaŋe nâhât nânŋâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâŋe tetem hengenŋuwuapgât Anitâŋe sâŋ kalop.” Yawu sâŋ ekyongowan.” ⁴⁵ Yawu sâŋ ekyongom den kulemguwi ya kâsikum yinŋimu nânŋâŋetâ.

⁴⁶ Den ya nânŋâŋetâ keterakyinŋimu den bâiŋe yuwu sâŋ ekyongop. Emelâk emet inânŋan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât topŋeâmâ yuwu tap. Anitâŋe lohimbi kerek yenŋât tihityeŋe otbe sâŋ ikŋe hoŋ bawa hânŋangumu ge manbuap. Manmu lok bâleŋaŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin nânŋâm mumbuap. Mumu hanguŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai otmuâmâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyinŋim meyekbuap. Otmu yeŋe ari nahat den pat âlepŋe sâŋ haok tuhuŋetâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nânŋânomai. ⁴⁹ Otmu nâŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hânŋangumune ge âi sâŋ yinŋian yukât mâmâŋe otyinŋimu menomai ya awoŋaŋe sâŋ kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâŋ ekyongop.

Yesuŋe himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi âlâ, kutŋe Betani sâŋ, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâŋe mâmâŋe otyinŋiâkgât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop.

⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyeŋe herone otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepņe Yoaneņe kulemguop.

Yesuhât topņe

¹ Anitâhât Kai Toka yaņeâmâ embâņâmbâek Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetņe konohâk tatmâ gaowotņak tatmâ gawot. ²⁻³ Kândik mindikum topņambâek Kai Toka yaņe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenņe, pitu topņe topņe ekmain ya otmu hânân âliwahap topņe topņe ehekņe, ki ehekņe kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yengâlen gâtņe âlâņe ikņahâk ki teteop, bia kârikņe. ⁴ Kai Toka yaņe manman kârikņahât amboņe oap. Yakât otmâmâ laņinņe ikņambâ gâtņe yaņe lohimbi biwinenņan pilâmu haņ sâningim gamap. ⁵ Yawu otmâ omoņ bâleņan pilâmu omoņ kâlehen manmaiņe kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât laņinņe lohimbi biwinenņan pilâmu ya ekmâ nâņgâmunņe bulâņe otmu yâkâlen biwinenņe katnehât Anitâņe lok âlâ, kutņe Yoane, ya âi sâm waņmu takaop. ⁸ Taka laņinņe amboņahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewangim yâkât den pat âlepņe sâm tetem eknongom manminiop. ⁹ Yâhâ laņinņahât amboņe yakât topņe yuwu tap. Yâkņe lohimbi kerek nengât biwinenņan laņinņe pilâmu ekmâ nâņgâmunņe keterakningiâkgât ge hohetnenņan manop.

¹⁰ Kai Toka yaņe ge hohetnenņan manop yan lohimbi kiņgitņe orowâkņe topņe nâņgâm hâum pâpgum ki ekņetâ keterahop. Ikņak Anitâhâlen kândiwahom lohimbi katyelekmu yapâ tetem gawiņe amboņe ekmâ topņe hâum pâpguwi. ¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikņe torehenlipņe yengât hohetyenņan takamu ekņetâ ki keterakyiņgiopgât betbaņgiwi. ¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotņe yâkâlen biwinenņe katbin yamâ mâmâņe otningimu Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain. ¹³ Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain yakât topņe yuwu tap. Lohimbi katyelekmu yapâ tetem gamunņe gamunņe sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipņe ki otbin. Me lok nombotņe nengât sen yaņe tetem sambe otņet sâm imbi miâkmâ manbi yaņe gurâ bia. Anitâ ikņak mâmâņe otningimu yakât nan baralipņe otmâ gain.

¹⁴ Bâiņ, Kai Toka yaņe ge imbi tepņambâ tetem lok otmâ hohetnenņan manmâ tep âlep nâņgâningiop. Nâņgâningimu manmanņe ekmunņe bulâņe otmu Anitâhât nanņe ombe bisiņe dopyetņe konohâk yawu otmutâ yelekbin. ¹⁵ Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneņe ekmâ lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nâņgâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâņe embâņâmbâek meņnahât tepņambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâņe kulet sâm mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu gârâmâ manman kârikņe yakât amboņe tep âlep nâņgâningim ya pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nâņgâningim yâhâwuap. ¹⁷ Emelâk Anitâņe Mose ekumu girem den topņe topņe kulemguop ya ekmunņe manman tawi tawi oap. Yâhâ sâp yiwerenņeâmâ Anitâņe Yesu Kiristo hâņgângumu ge wawaeneneksap ya ekmunņe bulâņe dondâ oap. ¹⁸ Nenņe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkņe ikņe nanņe ombe bisiņe hâņgângumu ge manop. Yâkņe yawu olop yan nenņe Anitâhât topņe nâņgâm henņenņunehât yâkņe sâm tetekņan tuhumu nâņgâm henņenņuwun.

Yoaneņe lohimbi toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

¹⁹ Kândikum lohimbiñe orotmemeyenñe bâlenñe ya betbanñinetâ Yoanenñe âi topñe katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topñe nâñgâne sâam hotom uminiwi yenğât kunlipyenñe bukulipyenñe nombotñe hânğanyongowi. Hânğanyongonjetâ honñ bawalipyenñe meyekñetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topğahât sârâ nâñgâne.”

²⁰ Âikuñetâ sâop. “Anitânñe honñ bawa âlâ hânğangumu ge tihitnenñe otmâ galemnon-gowuap sâmai ya nâ bia.”

²¹ Sâmu sâwi. “Yawu yatğât âlâkuâk sârâ nâñgâne. Emelâk embânñan poropete âlâ, kutñe Elia sâam, manop. Yâkñe yâhâpñe tetem hohetnenñan manmâ Anitânñe honñ bawa âlâ hânğangumu ge tihitnenñe otmâ galemnon-gowuap yakât mâtâp mewañgiwuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sânjetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitânñe poropete âlâ hânğangumu ge mâtâp meningiwuap nâñgâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sânjetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

²² Sâmu sâwi. “Topge ki eknongoat. Yakât otmâ yiwerenñe âwurem ari papatolipnenñe girawu sâam ekyongomunñe nâñgânjetâ ârândânñ otbuap? Bânñ, gike topge tâñ tâñâk sârâ nâñgâneâyâ.”

²³ Sânjetâ sâop. “Nânñe lok ki manmaiânñen manmune lohimbiñe nâhâlen takanjetâ yuwu sâam ekyongom mansan.

“Pumñe launñe uk sâam huruñ sâam ya kum kilikmâ mem ârândânñ merândânñ tuhunjetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewañginjet.”

Den yu poropete âlâ, kutñe Yesaia sâam, yâkñe kulemuop.”

²⁴ Yawu sâmu Parisaio lok orowâk takawinñe yuwu sâam âikuwi. ²⁵ “Anitânñe honñ bawa âlâ hânğangumu ge tihitnenñe otmâ galemnon-gowuap sâmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Elianñe yâhâpñe tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topñe girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

²⁶ Sânjetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyenñan mansap yâkât wâtñe âlâ tatbanğiap ya ekñetâ ki keteraksap. ²⁷ Hâmbâi lok yanñe âi topñe katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inñe mansan. Yakât otmâ nep tuhuwuap yawuya tuhuwomğât dop bia. Me yâkât itâkat gurâ kâpekñe golewanğiwomğât dop âlâ ki tap.” Yawu sâam ikñahât nâñgâmu giop.

²⁸ Yâhâ Yoanenñe kapi âlâ, kutñe Betani sâam, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matñe yawu ekyongomu purik sâam Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoanenñe Yesu toen kalop.

²⁹ Otmu emet hañ sâmu Yesunñe Yoanehâlen ariop. Arimu akñangembâek ekmâ yuwu sâam lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda ekñet. Endamâ Anitânñe hânğangumu ge lamahât dop otbuap. Yakât otmâ dop kum sâamune nâñgânjet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbukñahât galem mansanñe hotom une sâam yan lama nanñe kum gâim unjetâ semu hotomñanñe yâhâmu Anitânñe nâñgâningimap. Yakât dopñeâk lok endanñe tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitânñe hânğangumu ge mansap. ³⁰ Otmu emelâk lok yukât topñe yuwu sâam ekyongowan. “Hâmbâi yâkñeâmâ âi topñe katmâ tuhumu eknomai. Nânñe embânñambâek menñahât tepñambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nânñe kulet sâam mâtâp mewañgim yâkât amutgen mansan.” ³¹ Emelâk ki nâñgâwanğiwani. Yâhâlen puwâk takamu ekban. Otmu yen Isirae lohimbiñe yâkât topñe nâñgânjetâ keterahâkgât nânñe mâtâp mewañgim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topñe yuwu sâamune nâñgânjet. Emelâk nânñe yâkât topñe ki nâñgâm manban yan Anitânñe nânñe toen katyekbom yakât yuwu âi sâam

nihim hângânohop. “Gâñe lohimbi toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunñan tatbuap lok yañe lohimbi manman âilonñoan katyekmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingiwuap.” Yawu sâmu eknohop. Yawu sâmu eknohomu lañe lâum lohimbi toen katyekmâ yañak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanâk himbim pâronñ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe kembâ hâtgum ge mâmâñe otbañgiop. ³⁴ Mâmâñe otbañgimu yakât topñe nâñgâm henñenñuan. Yâhâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yoaneñe Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuñe nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵ Emet hañ sâmu Yoaneñe ikñe hoñ bawayâhâtñe, nâ otmu lok âlâ, kutñe Anderea, Simon Petorohât imiñe, menelekmu dengân âlâ, kutñe Galilaia sâmu, yakât ginñehen ariwin. ³⁶ Arimunñe Yesuñe gam wanginenekmâ bamu Yoaneñe ekmâ yuwu sâmu eknotgop. “Lok yu wanginenekmâ bap enda ekset. Yâhâmâ Anitâñe hângângumu ge lamahât dop otmâ nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitâñe hângângumu giop.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu, nâñgâmutñe bonñe otmu Yoane pilâm Yesu betñan sâmutñe orowâk ariwin. ³⁸ Yesuñe purik sâmu yuwu sâmu eknotgop. “Yet wongât betnan watneksawot?” Sâmu sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” ³⁹ Sâmutñe sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâmu orowâk ari emetñan yâhâ tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunñe emetsenñe emelâk purik sâmu giop.

⁴⁰⁻⁴¹ Otmu bukune Andereañe, pilânelekmâ yahatmâ, ari atañe, kutñe Simon, mem tetem yuwu sâmu ekuop. “Anitâñe lok âlâ hângângumu Yura nengât tihitnenñe otmâ galemnongowe sâmu ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutñeâmâ Kiristo. ⁴² Yawu sâmu netgâlen dâim takamu Yesuñe Simon ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Simon, Yoane nanñe, gâmâ yiwerenñe kutge âiñe, Kepa sâmu gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yengât denân Petoro. Yakât topñeâmâ benben me kon yawu.

Yesuñe Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³ Otmu emet hañ sâmu Yesuñe Galilaia hânângen ariwe sâmu olop. Yawu otmâ yanâk lok âlâ, kutñe Pilip sâmu, ya ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Garâ, orowâk arire.” ⁴⁴ Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyenñe kutñe Besaita, ya ambolipñe. ⁴⁵ Yesuñe Pilip memu yâkñe in yawu ari bukunñe âlâ, kutñe Natanae sâmu, ya yuwu sâmu ekuop. “Emelâk Anitâñe hoñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetelipñane kulemguwî ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanñe, Nasaret kapi ambonñe,” yawu sâop. ⁴⁶ Yawu sâmu sâop. “Yakât nâñgâmunne gemap. Nasaret kapi ambolipñe âlâ me âlâñe tânnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâmu sâop. “Bâiñ. Gam ek.”

⁴⁷ Yawu sâmu Natanaenñe Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâmu eknongop. “Yu ekñet. Lok yuâmâ Isirae ambonñe otmu tâñ tâñâk mansap.” Yawu sâop. ⁴⁸ Yawu sâmu Natanaenñe âikum sâop. “Gâ wonângen manmune nehongât yawu yat? Sâmu sâop. “Gâ Pilipñe ki gohonsap yan lakop kuriñ amutgen Anitâ mepaem taddâ geksan.” ⁴⁹ Sâmu sâop. “Kutdâ gâ Anitâhât nanñe. Isirae nengât kunnennñe mansat.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Lakop kuriñ amutgen geksan yakât otmâ topge nanñan. Yu sâmu tetem ekgohoman yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hâmbâi kulem topñe topñe memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap.” ⁵¹ Yawu sâmu ekum benñe yuwu sâmu eknongop. “Bulâñanâk yuwu sâmunne nâñgâñet. Anitâñe bulâñanâk hângânohomu gewan yakât topñe teteâkgât ewapâ himbim pâronñ sâmu yâkât añelolipñane mâmâñe otnihim yâhâm gem otñetâ yekmâ nâhât topne ekmâ nâñgânomai.” Yawu sâmu eknongop.

2

Kana kapiân Yesuñe kulem miop.

¹ Yawu sâmb eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmbu yan kapi âlâ, kutje Kana sâmb ya Galilaia hânân tap yan gâtje âlâne imbi membe sâmb otmu bukulpnaje herone nângâyitgim menduhuakbi. ² Menduhuyehop ya ambonaje Yesu ikje otmu mâmâne otmu nen honj bawalipje dâinenekmu orowâk emetyetjan yâhâwin. ³ Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunje wain to ya biatmu Yesu mâmâne yakât sâmb ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Mej, yakât ki nângârâ gorâhihiâk. Anitâ ikrjak nângâmbu âi topje katbehât nanjan.”

⁵ Sâmbu mâmâne emet ambone yakât honj bawa âlâ yuwu sâmb ekuop. “Nannaje yu me ya otjet sâmbuap yawuâk otnomai.”

⁶ Otmu emet ya kâlehen amanj papato bân nombolân konok ya tatyngiop yakât topje yuwu. Yura lohimbi Anitâne nângâningimu ârândân olâkgât to yaje mem sot nenehât senje âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtne to osom neminiwin. Otmu kâi bânneje piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesuje emet ambonahât honj bawalipje yuwu sâmb ekyongop. “Ba to osom mem ga amânân gâinetâ pik sâek.” Yawu sâmbu to osom ga gâinetâ pik sâop. ⁸ Yawu otjetâ yuwu sâmb ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemeye ya wanjetâ niâk.” Yawu sâmbu osom mem ba wanjetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yaje emelâk purik sâmb wain olop. Yawu otmu galemeyeje nemu ukenje otmu biwinaje yuwu nângâop. “Wain toje emelâk biatningiap. Yu nemune ukenje oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nângâm yakât topje hâmb pâpguop. Yawu gârâmâ to osom mem wanbine yakât topje nângâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenje otmu yanjak lok imbi miop ya yuwu sâmb ekuop. ¹⁰ “Anjoânâmâ wain ukenje sâmb bukulpnye gâim yinginetâ nem biwiyene hâlim otjetâ yakât kakjanâmâ wain pâlâmne gâim yingimai. Yâhâ gâneâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nângâmbune âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesuje Kana kapi yan âi topje katmâ kulem mem ekmunje âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinenaje kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmbu Yesuje imilipje otmu mâmâne meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunje hilâm mome pesuk sâop.

Yesuje opon kâmbukjan yâhâ lok watyehop.

(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Homban ya tâlâhumbu Yesuje menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbukjan yâhâmunje yan lok nombotnaje kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senje âlâlâ anji gunji otmâ hâmeje hâukum kinbi ya Yesuje yahatmâ yuwu sâmb sâyingiop. “Awojnahât opon yu kâlehen ki orotje otjetâ anjim bero emetjahât dop oap.” Den yawu sâmb tewetsenje hâukum kinbi ya yengât kakjan tat tat, tewo, me senje âlâlâyeje mem purik pilâyngiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. ¹⁷ Otmu tâmbânenje, kutje Dawiti sâmb, yâkne den kulemguop ya nângâmunje teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimbi nombotnaje gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotje otmai sâmb biwinaje kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nângâmunje teteop.

¹⁸ Yawu otmâ watyekmu arinetâ Yura papatolipnenaje ekjetâ bâlemu yuwu sâmb ekuwi. “Gâne oat yu nângâmunje dondâ bâleap. Âlâne mâmâne otgihimu yu oat? Gâne wuân kulem mendâ nenje gekmâ Anitâne nângâhahimu oat yawu nângâmunje ârândân otbuap?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sânetâ sâop. “Yeje Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nâneâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwinan tuhumb manjuwom.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmb ekyongomu

sâwi. “Main, papatolipnennaje opon kâmbukje yu yambu 46 biwinan tuhuwi. Gârâmâ gâjeâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwinan tuhun manjuwom” yat. Den yat yakât nângâmunje ki ârândâj oap.” Yawu sâwi.

²¹⁻²² Yesuje den sâop yakât topje yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kujetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topje sâop. Yakât otmâ mumunambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nângâmunje bulâje olop.

²³ Yesujeâmâ Tihit tihit Homban yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topje topje memu lohimbî kiŋgitje orowâkje ekjetâ bonje otmu yâkâlen biwiyenje katbi. ²⁴⁻²⁵ Yawu otjetâ lohimbî nengât biwinenje ekmapje topyeje ekmâ nângâop. Topyenje nângâm yanak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoje manman kârikjahât Yesu âikuop.

¹ Otmu Parisaio yengâlen gâtje âlâ, kutje Nikotemo sâmu, yâkje Yura nengât lok kunje manop. ² Omoj âlâen lok yaje Yesuhâlen ari yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, gâhât topge nanŋain. Gâje kulem topje topje mema yu lok nombotje Anitâ orop ki mansainje kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap.”

³ Sâmu sâop. “Âinohowe sâmu oat ya emelâk nanŋan. Yakât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâ Anitâje tihityenje olâk sâmu mâmâlipyenje yengât tepyenambâ tetewi yakât dopjeâk yâhâpje tetenetgât nanŋan.”

⁴ Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk meŋnahât tepje kâlehen yâhâ tatmune yâhâpje menekbuap. Ya ki orotje.” Yawu sâop.

⁵ Sâmu sâop. “Yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâje orotmemene bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwiyenje katnomai yamâ toen katyeknomai. Toen katyekjetâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu Anitâje tihityenje otbuap. ⁶ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekje mâmâlipnenje yengât tepyenambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinenje yamâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otingim mem hewewen tuhunenekmu manman kârikjahât mâtâp teteningim. ⁷ Yawu gârâmâ “mâmâhâhât tepnambâ teteon yakât dopjeâk yâhâpje tetewuat,” sâmu ekgohuan yakât ki nângârâ sâtje otbuap. ⁸ Yakât den âlâen hâmu sâmune den ya nângârâ keterakgihiâk. Siru ya wosapâ topje katmâ takamap? Otmu wosaken bânje arimap? Yakât topje ki nângâmain. Siru pilâmap ya munjeâk nângâmain. Yakât dopjeâk Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu biwiyenje hewewen otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyenje âlâhâlen kinmap yakât ki enakmâ nanŋangimai.” Yawu sâop.

⁹ Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nângâm pâpguan. Âlâkuâk sârâ nângâwe.” ¹⁰ Sâmu sâop. “Gâjeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbî kâsikum yingirâ yakât nângâhijetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topje ki nanŋat? ¹¹ Yakât yuwu sâmune nângâ. Nenne sennennaje ekmain otmu biwinenjan tetemu nângâmain ya sâmu tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yejeâmâ dennenne nângâjetâ gemu bet pilâmai. ¹² Yâhâ nâje manman topje topje yakât ekyongomuneâmâ nângâjetâ ki bulâje otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbingât topje ekyongomune nângâjetâ bulâje otbuap? ¹³ Lok âlâje himbimân ki yâhâm purik sâmu ge yakât topje lohimbî ekyongomap. Nâ konok Anitâje himbimâmbâ hângânohomu ge yakât topje ekyongom mansan.

¹⁴ Emelâk Moseje yuwu otbomgât dop olop. Isirae lohimbîje lok ki manmaiângen manmâ otjetâ bâleop yakât matje hambe sâtje metje yaje yingimu muwi. Yakât otmâ Moseje hambe umutje hâwim nahân kepeim kânângâmu ekmâ yan âlepje otbi. Yakât dopjeâk lohimbî kerekje otjetâ bâlemap ya yengât tosayenje biatyingigâgât Anitâje sâmu nâ howanân nohom kânângânekjetâ kinbom. ¹⁵ Howanân kinmune yapâ gâtjaŋe lok

âlâ me âlâne biwi nângân nângânyeraje nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayerje biatyinjimu manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Anitâne ikne engatneâk otmâ lohimbi kerek wawaenenekmâ ikne nanje ombe bisine hângângumu ge nengât kawenenjan kinmu howanân kujetâ muop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenne kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikne ya menom.

¹⁷ Anitâne nanje hângângumu ge manman kârikjan torokatnenehop. Yakât otmâ nenje yâkâlen biwinenne kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnenekbuap. ¹⁸ Otmu nen Yesuhâlen biwinenne hikum manmain nenâmâ emelâk manman kârikjahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnenekbuapgât dop ki tap. Yâhâ lohimbi nombotnje Anitâ nanjahât biwiyenne pâlâmne otmu betbangim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyekbuapgât pat kuyingiop. ¹⁹⁻²¹ Yâhâ Anitâne nen lohimbi kerek mem kiwilinenekmâ matje ningimu menom yakât topne yuwu tap. Nen lohimbi kerekne orotmeme bâlene otne sâm yan bukulpnenne nenekmâ nângâm bâleningimai sâm kurihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinenne kepeim tem lâuwangim mansainne topnenne ki kurihiakmain. Nenne lok senyenjan kinmunne manmannenne tetekjan ekmai. Yâhâ lohimbi nombotnje orotmemeyene bâlene ya witgumâk otmâ mansaine topyene kurihiakmâ Yesu, lajinne ambonjahât hâkâj otmâ betbangimai.

Yoaneje ikne topne sâm tetem ekyongop.

²² Otmu Nikotemone pilâm arimu yakât kakjan Yesu ne hoj bawalipne menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunne Yesuhât sâtgât otmâ lohimbi nombotne toen mem katyekbin. ²³⁻²⁴ Otmu sâp yan Herotne ki sâmu Yoane mem pâi emetjan katjetâ talop. Sâp yan Yoane kapi âlâ, kutne Ainon sâm, ya Salim kapi gotjan tap yan ariop. Yan arimu to senne sambe yan tap yakât ambolipne kingitne orowâkne yâkâlen arinetâ toen katyehop.

²⁵ Toen mem katyehop yan Yura lok âlâne Yoanehât hoj bawalipne yengâlen arimu Yura ambolipne Anitâne yekmu ârândân olâk sâm to piriakbi orotmeme yakât den sahangiwî. ²⁶ Den sahanginetâ Yoanehât hoj bawalipne ari yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Emelâk gâ orowâk Yoran to nombotgen manmunne lok âlâne gâhâlen takamu yakât nângârâ yahalop. Lohimbi sesengâlâkne nângâninginetâ gemu lok yakâlenâk arinetâ toen mem katyeksap. Yakât nângâmunne dondâ bâleap,” yawu sâwi.

²⁷ Yawu sânetâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâne lohimbi biwiyene mem hewewen tuhumu yâkât nângâwanginetâ yahatmu yâkâlen ariai. Lohimbi nengâlen torokatnetgât engatyenjan ki kionnom. Yamâ wongât? Anitâ ikjak yakât ambone oap. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yakât yai ya emelâk yâkât topne yuwu sâm ekyongowan. “Anitâne hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap ya nâ bia. Nâmâ kulet sâm mâtâp mewangian.” Yawu sâwan.

²⁹ Yakât otmâmâ den âlâen hâum sâmune topne nângânetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipne imbi yâkât pat kuwanginomai. Pat kuwanginetâ manbuap. Manmâ yâhâm miakdomawot yan herone otnomai. Yakât dopneâk lohimbi sesengâlâkne Yesuhâlen torokatnetâ herone oan. ³⁰ Sâp yiwerene yupâek lohimbi kingitne orowâkne nângâwanginetâ yahatmu yâkâlen torokatnomai. Yâhâ nâmâ nângâninginetâ gemu âi tuhumi tin pilâm gulip otbom.” Yawu sâop.

Yoaneje Yesuhât topne sâm ekyongop.

³¹⁻³² Yoane den yawu sâm ekyongop yakât topneâmâ yuwu. Nenne menlipnenne yengât tepyenambâ tetewin. Gârâmâ manmannenjahâlâk nângâm alahu gulahu otmain. Yâhâ Anitâne Yesu hângângumu giop. Yakât otmâ kunnenne pato otmâ âwâjahât topne eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâne denne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenne tinâk kepeim mansai. ³³⁻³⁵ Anitâne nanje wawaemu biwiyetne

kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwânjañe âi sâm wañmâ hânġângumu ġiop. Gem yan kunnenje manmâ Wâtġât Mâmâñahât Heakñe mâmânje otbañġimu âwânahât den ya tâñ tâñâk eknongom mansap. Yâkñe den eknongop ya nânġâmunnje bulânje otmu yâkâlen biwinenjañe kepeimain. ³⁶ Yawu ġârâmâ lok âlâ me âlânje Anitâ nannahâlen biwiyenjañe kepeim mannomai yamâ manman kârikñahât pat kuyiñġiop ya menomai. Yâhâ lok âlâ me âlânje yâkât den betbañġim mannomai yamâ Anitânje kuk otmâ hâhiwin yinġimu nânġâm tatbisâi.

4

Yesuñe Samaria yengâlen ariop.

¹⁻² Lohimbi dondânje Yoanehâlen arinjetâ toen katyehop. Yawu ġârâmâ lohimbi kingitñe orowâkñe Yesuhât nânġânjetâ yahatmu yâkâlen takanjetâ yâkât sâtġât nen hoñ bawalipñane toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaione nânġânjetâ bâleop. ³ Nânġânjetâ bâlemu yanak Yesuñe Yuraia hân pilâm Galilaia hânânġen âwurem ariwe sâm otmu orowâk ariwin. ⁴ Ari Samaria yengât hân tânâmñambâ hârem ariwin. ⁵ Ari kapi âlâ, kutñe Sika sâm, ya mewin. Otmu emelâk embânânâk kapi yakât gotñan tâmbânenne âlâ, kutñe Yakop sâm, yâkñe tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumuñan tatmu osom nemai. Otmu lâm kendâop ya nanñe Yosep pilâwanġiop. ⁶ Nen mâtâwân arim tatmunñe sikopñe dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ġinñan ge tatmâ hâknenne mewin.

Manman kârikñahât to yakât amboñe yamâ Yesu.

⁷⁻⁸ Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâm kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunñe yan ikñiâk tatmu imbi âlânje to osowe sâm kapiângembâ ġiop. Gemu Yesuñe yuwu sâm ekuop. “To osom niñdâ nembehât nanġan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu yan biwiñane nânġâop. “Yen Yura lohimbiñe nenekmâ nânġâm bâleningim nengât tera me osom bero yañe ki katmâ nemai.” Biwiñane yawu nânġâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “ġâmâ Yura lok. Yawu ġârâmâ ġirawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukñe yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Anitânje hewewenâk otmâ lâtâpnongomap yakât topñe ġânje ki nanġat. Otmu nine topne ġurâ ki nanġat. Nanġat mâne emelâk manman kârikñahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâm ekuop.

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu ġârâmâ to osowuatġât wahap barahâk tat yukâ. Wuânñe mem manman kârikñahât to yat ya osowuat? ¹² Yâhâ tâmbânenne Yakopñeâmâ lâm yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipñe otmu lama bulimakao osom yinġimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopñe otmâ manminiop ya wangim otbuatġât nânġâm yu yat me?”

¹³ Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlânje neñetâ yâhâpñe tohât kân kânâk katyekbuap. ¹⁴ Yawu ġârâmâ nine manman kârikñahât to osom yinġimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlebâ to yañe punduñ punduñ sâm ġa takamu ya nem manman kârikñe manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapġât dop âlâ ki tap.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Main, lok pato. Nânje hilâm ârândân to yupâ osowe sâm kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât ġike to osom niñdâ nemune yâhâpñe tohât ki katnekuapġât nanġan.”

¹⁶ Sâmu sâop. “Yawu ġârâmâ ġâ ari lokġe dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâm purik pilâwanġiop. ¹⁸ “ġâ lok imbât yañe mem pilâhekbi. Yamâ yiwerenje meñġekmu mansawot yamâ lokġe bulânje bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonñe.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Mainj, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. ²⁰ Yawu gârâmâ ekghomune nângâ. Emelâk tâmbâlipnennâje pumje yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaem-iniwi. Yâhâ Yura lok yejeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbi wosanje bonje otmai?” Yawu sâm âikuop.

²¹⁻²⁴ Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nângâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbi pumje yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenom. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topjeâmâ iknjiâk tap. Yâhâmâ pumje me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumje âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâlije bia. Yakât otmâ Anitâ awoñnennâje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otningimu awoñnennâhâlen biwinennâje kepeim mepaemunje nângâmu ârândâñ otbuap. Yen Samaria ambolipjeâmâ Anitâhât topje ki nângâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâje hoñ bawañe âlâ hângângumu ge Yura hohetnennâ tetem yen me nen kerek tihitnenje otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nenjeâmâ Anitâhât topje nângâm henjenjuain.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâje hoñ bawañe âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap ya emelâk sâñetâ nângâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk eknongowuap.” Yawu sâop. Hoñ bawa yakât kutjeâmâ Kiristo.

²⁶ Sâmu sâop. “Hoñ bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop. ²⁷ Sâm tan mâne nenje sot puluhum takam Yesuje imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pârâk pilâm imbi yañe wuân den âikuop yakât ki âikum topje nângâwin. Me Yesuje wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

²⁸ Yawu otmu imbi yañe âsâpñe pilâm kapiângen sururuk sâm ariop. Sururuk sâm ari kapi ambolipje yuwu sâm ekyongop. ²⁹ “Wâe. Lok âlâje to lâmñe ginñan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâm tetem eknohoap. Anitâje hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap sâmai yañe takap mon.” ³⁰ Yawu sâmu nângâm ekne sâm kapi pilâm takawi.

³¹ Mâtâwân gem tatñetâ nenje sot ne sâm Yesu ekuwin.

³² Ekumunje sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yeñe yakât topje ki nanjai.”

³³ Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nenje yu pilâm kapiân yahain yan lok âlâje sot wañmu niap mon?” Yawu sâm âlâhuwin.

³⁴ Yawu sâmunje sâop. “Nâmâ Awoññaje hângânnohomu ge tem lâuwawñim nepje tuhum mansan yañe nâhât sot kâlê oap.

³⁵ Otmu nengât nep topñahât nângâñetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nângâñet. Emetsenje imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtñe âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbiñeâmâ kalamân sot âlem tap yakât dopñeâk biwiyenje hewewen otmâ manman kârikñan arine sâm otmâ tai. Yeñeâmâ lohimbi dondâñe mansai ya yengât nângâm âi meñet. ³⁶⁻³⁷ Yakât torokatmâ sâmune nângâñet. Lok nombotñaje nep tuhumai. Yâhâ nombotñajeâmâ âlemu mem konok tuhumai. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât nep tuhumai me yakât bonje menomai ya yâhâp yâhâp heronje kakñan mannomai. Yâhâ bonje âlemu mem katñetâ tatbuap yañeâmâ lohimbiñe hewewen otmâ Anitâhâlen biwiyenje kepeim manmâ manman kârikñe menomai yakât dopñeâk oap. ³⁸ Otmu emelâk lok nombotñaje nâhât nep tuhuwi ya bonje âlem kinsaiñe manman kârikñe meñetgât yen hângânyongomune ari meyekñet.” Yawu sâop.

³⁹ Otmu Yesuje Samaria gâtñe imbi yakât biwiñe ekmâ olop miop ya tâñ tâñâk sâm tetem ekuop yakât kapi ambolipñe ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen takawi. ⁴⁰ Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâm ekuñetâ nângâyñgiop. Nângâyñgimu kapiyenñan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. ⁴¹ Tatmunje den pat âlepñe ekyongomu lohimbi dondâñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeiwi. ⁴² Biwiyenñe kepeim imbi ya yuwu sâm ekuwi. “Anjoân gâñe den sârâ nângâmunje bulâñe olop. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ yâkñe sâreerenekmâ manman kârikñe ningiwe

sâm ge mansap ya ikne launambâ eknongomu nângâmunne bulânanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñaje kepeiain.” Yawu sâwi.

Yesuñe kiap âlâhât nanñe nângâwanñimu âlepñe olop.

⁴³ Yesuñe hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâmu orowâk Galilaia hânângen ariwin. ⁴⁴ Mâtâwân arim tatmunne Yesuñe Yerusalem kapi ambolipñe den ekyongomu nângâñetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâmu eknongop. “Anitâhât poropetelipñaje yeñe kapi me hep torehenlipyeñe orowâk tatmâ den kâsikum yinñetâ nângâñetâ nahat otmap.” Yawu sâop. ⁴⁵ Galilaia hânân arimunne kapi tatmâ arap ya ambolipñe emelâk tihit tihit homban ekne sâmu Yerusalem kapiân yâhâ Yesuñe kulem topñe topñe mem ikne den pat âlepñe ekyongomu nângâñetâ bonñe olop yañe nenekmâ buku otningiwi.

⁴⁶ Yawu otningiñetâ ya pilâm âwurem Yesuñe angoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâmu wain olop yan ariwin. Arimunne Kapanaum ambonne, kiap âlâhât nanñe ya mesek sâtñan kinop. ⁴⁷ Mesek sâtñan kinmu yan âwânñe Yesuñe Kana kapiân âwurem taka tap nângâm kapiñe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtñan tatmâ pilânenekbe sâmu oap. Yakât otmâ ari henñenñuhât nanñan.”

⁴⁸ Sâmu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipñaje kulem topñe topñe memune ekneâk nanñai. Ekñetâ sâtñe otmu yanâk nâhâlen biwiyeñe katmai.”

⁴⁹ Sâmu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmapgât in yawu ari henñenñuhât nanñan.”

⁵⁰ Sâmu sâop. “Nângâwanñiangât âlepñe hâmeñe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari.” Yawu sâop ya nângâmu bulâñe otmu âwurem ariop. ⁵¹ Mâtâwân arim tatmu honñe awalipñaje nanñe talop yakembâ taka yuwu sâmu ekuwi. “Nange yamâ emelâk âlepñe oap.” ⁵² Yawu sâñetâ yuwu sâmu âiyongop. “Sâp girawuân âlepñe oap?” Sâmu sâwi. “Oran hilâm tânâmñan kundatñe sânduk sâop,” sâwi. ⁵³ Yawu sâñetâ kiapñe yuwu nângâop. “O, bulânanâk. Yesuñe eknohop sâp yanâk nanne âlepñe olop.” Yawu nângâm Yesuhâlen biwiñe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipñe yakât ekyongomu kerekñe Yesuhâlen biwiyeñe katbi.

⁵⁴ Kândikum Yesuñe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâmu wain olop. Yâhâ kulem yâhâpñe miop yamâ naom tipñe ya âlepñe olop.

5

Yesuñe lok pareñe mem henñenñumu geretñe lâuakmâ ariop.

¹ Yakât kakñan Yura nengât homban âlâ tetemu Anitâ mepaene sâmu lohimbî kinñitñe orowâkñe Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu sâp yan Yesuñe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ² Yerusalem kapi ya hawangum pañe sâhâwi yakât hânñi âlâ, kutñe Lama sâmu, yakât ginñan bomba âlâ tap, kutñe Betesira sâmu. Otmu bomba yakât ginñan selep bâtnombot tuhuwi. ³ Otmu selep yan lohimbî tatbi yamâ topyeñe yuwu. Nombotñe pareñe otbi, nombotñeâmâ kâiyeñe gonñe, nombotñe âlâmâ senyeñe bok sâ sâñe. ⁴ Tatbi yañe yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât anelo âlâñe himbimângembâ ge bomba kâlehen gemu luk luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbi ya yengâlen gâtñaje angoân toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbanñiminiop. Yawu otminiwi.

⁵ Otmu tatbi ya yengâlen gâtñe âlâñe pareñe otmâ tatmâ gamu yambu 38 pesuk sâop.

⁶ Yâhâmâ selep âlâen tatmâ anelo bomba kâlehen gemu luk luk sâmu gewe sâmu yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuñe lok ya sâp kâlep yawu otmâ gamap ya ekmâ nângâm âikuop. “Gâ âlepñe otbehât nanñat me bia?”

⁷ Sâmu sâop. “On, yawu nanñan yukâ. Yawu gârâmâ to yu luk luk sâmu gewe sâmu ok bititik ki otmuneâk lok dondâñe in yawu gemai. Yakât âlâñe tânnohomu nâñe sâmu gembâm.”

⁸ Sâmu sâop. “Bâin gâ yahatmâ geretge lâuakmâ lohotnjan ari.” ⁹ Yawu sâmu yanâk yahatmâ geretne lâuakmâ ariop.

¹⁰ Geretne lâuakmâ arimu lohimbi yan kinbinje ekmâ nângâm bâlewangim yuwu sâwi. “In tatmâ nan gain. Yawu gârâmâ gâne geretge lâuakdâ gekmunje ki ârândân oap. Papatolipnenne tatmâ nângâmain sâwân âi tuhunomgât samut katbi yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

¹¹ Sânetâ sâop. “Yiwereje lok âlâ hen gemnohoapne yuwu yap. “Yahatmâ geretge lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepne otmâ yanahâmâ yu oan.”

¹² Sâmu sâwi. “Lok hen gen gohoap ya kutne kundâ nângâne.” Yawu sâwi. ¹³ Yâhâ Yesune emelâk yok pilâm lohimbi dondâ kinbi ya hohetyenambâ gem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yanje Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senje senje otmâ yâhâm giop yamâ ki ehop.

¹⁴ Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbuknjan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesune yuwu sâm ekuop. “Nangat. Nâne hen gen gohoan. Yakât otmâ yâhâpne otmâ hilipguwuat yamâ hiliwahowuat.”

¹⁵ Yawu sâmu lok yanje Yura papatolipnenne yengâlen ari “Yesune hen gemnohoap” sâm ekyongop. ¹⁶ Yâhâ Yesune tatmâ nângâminiwin sâpnjan lok ya hen gen guop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenne Yesu mem ge katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinnenje kepeim manman bulâne menom.

¹⁷ Den hikunetâ benje Yesune yuwu sâm ekyongop. “Awoņne hilâm ârândân âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâm nihiop.” Yawu sâop. ¹⁸ Yâhâ tatmâ nângâ nângâ sâpnjan lok ya hen gen guop yakât nângânetâ bâleop. Yawu otmâ Yesune Anitâhât “Awoņne” sâmu yakât otmâ Yura papatolipnenne yuwu nângâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop dopnetne konohâk oap sâm iknâhât nângâmu yahatsap,” yawu sâm yakât kune sâm otbi.

¹⁹⁻²⁰ Yawu otnetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nângânet. Nâne nine engatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoņne wawaenekmâ tiripnohomu iknâhâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâne otnihimu memune eknetâ âlâ kândâkdâ otbuap. ²¹ Awoņne lok âlâ me âlâhât manmanyene torokatbuapgât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikne yingiwomgât dop tap. ²² Otmu lohimbinje otnetâ bâlem gamap ya awoņne bâinje ki sâm hâreyingiwuap. Âi ya nâjak bâinje sâm hâreyingiwomgât sâm nihiop. ²³ Yâhâ lohimbinje Awoņne ewe katmai yakât dopneâk nâ gurâ ewe katneket sâm âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne betnihimai yanje nâ betnihaiin sâm Awoņne hângânnohomu gewan ya betbangimai. ²⁴ Lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepne nângânetâ bulâne otmu biwiyene awoņnahâlen katmâ denje lâum mannomai ya awoņne emelâk manman kâriknâhât pat kuyingiop. Yakât otmâ manman kâriknâhât mâtâwân mannetâ den âiân ki katyekbuap.

²⁵ Den âlâ yuwu ekyongomune nângânet. Awoņne Anitâne hângânnohomu ge nine den pat âlepne ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmne mansai ya yengâlen gâtne nombotne nângânetâ bulâne otmu nâhâlen biwiyene kepeim mannomai yanjeâmâ manman kâriknâhât bulâne menomai. ²⁶ Yakât topneâmâ yuwu. Awoņne yamâ manman amboje. Yawu gârâmâ manman yakât galemne sâm nihimu yan dopnetne konok oap. ²⁷ Otmu hângânnohomu ge lohimbinje otbi mewi yakât bâinje sâm hâreyingiwomgât sâm nihiop. ²⁸ Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumunambâ yahatmâ otbi mewi yakât matne menomai. ²⁹ Yâhâ lohimbi nombotne Anitâ betbangim otnetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matne umatne menomai. Yâhâ nombotne Anitâhât tem lâuwangim âlepne manbi yanjeâmâ manman kârikne mannomai. ³⁰ Nine engatneâk âi ki tuhunan. Anitâne biwiran katmu tem lâuwangim den sâm hâreyingiman yamâ nângâmu ârândân otmap.

Yesuñe kulem âlâlâ miop yan ikñe topñe tetem henñeñguop.

³¹ Topne teteâkgât ninak sâman mâne nânğâñetâ nahat otbâp. ³² Awoñne manman ambonañe nâhât topne ekmâ nânğâñetgât kulem mem gamap yamâ nânğâwanğimune bulâñanâk otmap. ³³ Anğoân hoñ bawalipñe nânğânyongonñetâ Yoanehâlen arinñetâ nâhât topne bulâñanâk ekyongop. ³⁴ Yâhâ Yoane me lok âlâñe nâhât topne ki sâm tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâpgât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkñe nâhât topne ekyongop ya yiwerenñe nânğâñetâ bulâñe otmu manman kârikñan manñetgât yan. ³⁵ Yoanehât nânğâñetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nânğâñet. Yâkñeâmâ balamgât dop olop. Balam sem laninñe pilâmu ekmain yakât dopñeâk yâkñe den ekyongomu biwiyeñan hâumu hañ sâyinğio. Hañ sâyinğimu anğoân hewewenâk nânğâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk betbañgiwi. ³⁶ Nâhât topne yamâ yâkñe bulâñanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoñnane âi sâm nihim nânğânnohomu kulem topñe topñe memune yan nâhât topne tâñ tâñâk tetemu ekmai. ³⁷ Yawu gârâmâ awoñne ki ekmâ denñeâk nânğâm gamai. ³⁸ Otmu yâkâlen biwiyeñane gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoñnane poropetelipñe ekyongomu kulemguwi ya nânğâñetâ ki keterakiñgimap. Otmu nâhât gurâ nânğâñetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyeñane ki kepeimai. ³⁹ Yeñeâmâ manman kârikñe mene sâm poropetelipñe den kulemguwi ya haonmâ ârândân sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yeñe nâhât topne ekñetâ keterahâkgât den yu poropetelipñane kulemguwi. Yu sâlikum henñeñgumai mâne âlepñe nâhât topne nânğâm henñeñgumbâi. ⁴⁰ Yamâ yeñe manman kârikñe mene sâm yan nâhât hâkân otmâ biwiyeñe nâhâlen ki katmai.

⁴¹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe nâhât nânğâñetâ yahalâkgât ki gewan. ⁴² Yawu gârâmâ biwiyeñe Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk nanğan. ⁴³ Yakât otmâ awoñnane âi sâm nihim nânğânnohomu gewan yakât nânğâñetâ ki bulâñe otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe enğatyeneâk otmâ yeñgâlen taka den ekyongomai lok yawuya yeñgât nânğâñetâ yahatmu buku otyinğimai. ⁴⁴ Yeñe yeñahâlâk nanğaninñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak yekmu ârândân olâkgât ki nânğâmai. Ya otmai yakât nânğâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nânğâñetâ bulâñe otbuap? ⁴⁵⁻⁴⁷ Yeñeâmâ nâhât den nânğâñetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyeñe ki katmai. Yamâ nâñe awoñnahât senñan kinmâ den âiân ki katyebom. Yakât yuwu sâmune nânğâñet. Moseñe Anitâhât girem den kulemguop yamâ “lâum manmunñe Anitâñe tihitnenñe otbuap.” yawu sâmai. Yawu gârâmâ nâhât topne nânğâñetâ keterahâkgât Moseñe den ya kulemguop. Yakât otmâmâ Moseñe den kulemguop ya yeñe nânğâñetâ bulâñe otmap mâne emelâk biwiyeñe nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nânğâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nânğâñetâ bulâñe otbuap?” Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbukñambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuñe sot kâsikum yinğimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Otmu yakât kakñan Galilaia denğân, kutñe âlâmâ Tiweria denğân, Yesuñe yakât nombotgen ariwe sâm hoñ bawalipñe menenekmu orowâk ariwin. ² Yâhâ emelâk Yesuñe mesek topñe topñe henğemyongop ya ekbi yakât otmâ arimunñe lohimbî kinğitñe orowâkñe betnenñan watnenekbi. ³ Watnenekñetâ ari lohimbî ya pilâyekmâ Yesu orop pumñe âlâen yâhâ tatbin. ⁴ Tatmâ Tihit tihit hombañ ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunñe lohimbî dondâñe watnenekmâ takawi ya Yesuñe yekmâ yuwu sâm Pilip âikuop. “Lohimbî dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yinğimunñe neñetâ dopyeñan otbuap?” sâm âikuop. ⁶ Yâhâ sot kâsikum yinğimu neñetâ dopyeñan otbuap ya nânğâop. Yawu gârâmâ Pilipgât biwiñe girawu talop ya sâm tetemu nânğânehât Pilip âikumu yuwu sâop. ⁷ “Âo, lohimbî dondâñe taka tai. Yakât otmâ sot tipinñe ikñak ikñiâk

nenomai yamâ tewetsenñe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlânje emetsenñe nombolân yâhâp biwiñan âi tuhum hâmenje membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ gâñe den yat yu lauhan menomgât dop bia.”

⁸ Yawu sâmu nengâlen gâtñe âlâ, Simon Petoro imiñe, kutñe Anderea sâmu, yâkñe yuwu sâmu ekuop. ⁹ “Naom tipiñe âlâ taka tapñe banja mome otmu iñan yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuñe dopyenñan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Yesuñe yuwu sâmu eknongop. “Yeñe lohimbi yu ekyongonjetâ ge tatñet.” Yawu sâmu launñan mem lok yengât dowâmâ 5000 yawuya ekyongomunñe ge tatbi. ¹¹ Ge tatñetâ Yesuñe banja ya mem Anitâ mepaem motokmâ tipi tapi tuhum mem ningimu ârândânñak kâsikum yingimunñe newi. Yâhâ iñan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yingimunñe neñetâ dopyenñan olop. ¹² Neñetâ dopyenñan otmu yuwu sâmu eknongop. “Sot nombotñe tap ya bâlemagât hâwurum saka sakaen mânunjetâ giâk.” ¹³ Yawu sâmu hâwurum mânunñe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

¹⁴ Yesuñe kulem ya mem eknjetâ sâtñe otmu yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnenñan tetewuap sâñetâ nâñgâm mambotmain ya yu mon?” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâñetâ Yesuñe biwiyeñe ekmâ yâkñe kutdâyeñe mem kânâñgânekmaihât nâñgâm pilâyekmâ gem ba pumñe âlâen yâhâop.

Yesuñe to kakñambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

¹⁶⁻¹⁷ Emet omoñ otmu Yesuñe in yawu ki âwurem takaopgât nenñe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâmu denñan ginñan gewin. ¹⁸ Ge wañga mem arim tatmunñe siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ¹⁹ Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunñe kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunñe Yesuñe to kakñambâ takaop. Takamu ekmâ “wuânñe takap?” sâmu ekmâ umutnenñe ariop. ²⁰ Umutnenñe arimu Yesuñe nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kinñityenñahât ki otñet.” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu tepnenñe welâmñan gemu in yawu memunñe wañgaen yâhâop. Wañgaen yâhâmu nenñe in yawu ari kapi ya mewin.

²² Kapi pilâm tohowin yakât ambolipñane emet hañ sâmu Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. “Oran wañga konohâk ekbin yamâ Yesu hoñ awalipñane yenñiâk mem ariwi.”

²³ Yawu sâmu pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipñane Yesuhât pat nâñgâm wañga âlâlâ mem kapiyenehembâ taka emelâk Kutdânenñane sot mem yan Anitâ mepaem yingimu newi yanâk taka tatbi. ²⁴ Taka Yesuhât pâinñetâ biatmu yanak wañga ya yâhâpñe mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikñahât sot yakât amboñe yamâ Yesu.

²⁵ Wañgayeñe Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâmu âikuwi. “Wa, lok pato gâ amâti takaon.”

²⁶ Yawu sâmu âikuñetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yaihât sâmune nâñgâñet. Nâñe kulem topñe topñe memune ekmâ topñe ki nâñgâm henñengumai. Yâhâ sot yingimune neñetâ tepyeñe pik sâop yakât nâñgâm pâinnekmâ takai. ²⁷ Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Sot nemain yañe kâlep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek nâsukñe pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nâñgânomai. Yawu gârâmâ sot topñe âlâ ikñiâk tap ya nem manman kârikñe manmâ yâhânomai yakâlâk nâñgânomai. Yawu gârâmâ Awoñne Anitâñe nâñgânihimu ârândânñ otmu âi sâmu nihim hâñgânnohomu ge yâkât sâtgât manman kârikñahât sot yingiwom.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu yuwu sâmu âikuwi. “Anitâhât den lâune sâmu girawu tuhunomgât nanñat?”

²⁹ Sâñetâ sâop. “Anitâñe nâ hâñgânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyeñe katmâ mannomaiahât nanñap.”

³⁰⁻³¹ Sâmu sâwi. “Emelâk tâmbâlipnenñe lok ki manmaiângen manñetâ Anitâñe himbimâmbâ sot âlâ, kutñe mana sâmu, yingimu nem manbi yakât topñe miti pepaen yuwu

tap. “Himbimâmbâ sot yingimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâne kulem âlâ mendâ ekmunje âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nângâmunje bulâne otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunje bulâne otbuap?” Yawu sâwi.

³² Sânetâ sâop. “Anitâne himbimâmbâ sot bulâne yingimâp yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Mosenje himbimâmbâ sot bulâne ya ki mem tetem yingiop. Bia. Himbimâmbâ sot bulâne yamâ yiwerene Awoņnaņe yingimu mansai. ³³ Sot bulâne yamâ Anitâne nâ hângânohomu himbimâmbâ ge manman kârikņe yingim mansan.”

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haonmâ ârândâņ ningirâ nem yâhânom.”

³⁵ Sânetâ sâop. “Manman kârikņahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwi nângân nângânyene nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nâne mâmâne otyingimune manman kârikņahât sot yakât yâhâņe ki po yingiwuap. Me manman kârikņahât to yakât yâhâņe ki yekbuap.

³⁶ Yawu gârâmâ kulem topne topne memune yeņe ekmâ topņahât hâum pâpgum nâhâlen biwiyeņe kepeim mansai. ³⁷ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyeņe kepeim manņetgât Awoņnaņe meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyeņe kepeinetâ ki betyongowom. ³⁸⁻⁴⁰ Awoņnaņe âi sâm nihim himbimâmbâ hângânohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimbi âlâ me âlâne nekmâ topne nângâm heņgeņgum nâhâlen biwiyeņe kepeimai. Lohimbi yawu otmai yamâ nâne sâp patoen mumuņambâ mem yahatyekmune manman kârikņahât pat emelâk Anitâne kuyingimu tap yakât bulâne yingimu menomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu gârâmâ “sot bulâne yamâ Anitâne nâ hângânohomu himbimâmbâ ge manman kârikņe yingim mansan,” ya sâop yakât papatolipnenņe nângânetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu otbi. ⁴² “Nenâmâ yâkât topne nanņain. Yâhâmâ Yosep nanņe yakâ. Âwâne mâmâne yetgât topyetņe nanņain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nângâmunje bâleap.” Yawu sâwi.

⁴³ Sânetâ sâop. “Kâmbukņe. Nângâm bâlenihinetâ ki ârândâņ oap. ⁴⁴ Awoņnaņe hângânohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekbuap yâkņak nâhâlen torokatnoma. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâne mumuņambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom. ⁴⁵ Emelâk emet inânņan poropete âlâne den kulenguop ya yuwu tap. “Anitâ ikņak denņe lohimbi biwiyeņan katmu nângânetâ keterakbuap.” Yawu kulenguop. Den yakât bonņe teteâkgât awoņnaņe denņe lohimbi biwiyeņan katmu nângânetâ hâumu nâhâlen torokatmai. ⁴⁶ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne Awoņnahâlen ki yâhânetâ den kâsikum yingimâp. Yawu ki tap. Nâne konok Anitâ Awoņne orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

⁴⁷ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyeņe kepeim manmai yamâ manman kârikņan mannomaihât pat kuyingimune tap. ⁴⁸ Yâhâmâ manman kârikņahât sot yingimune nem manmâ yâhânomai. ⁴⁹ Manman kârikņahât sot yakât yâhâņe torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenņe lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâne himbimâmbâ sot âlâ, kutņe mana sâm, ya yingimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. ⁵⁰ Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikņahât sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne nine hepne sunumne nemaineâmâ ki hiliwahonomai. ⁵¹ Yâhâ manman kârikņahât bulâne teteyingîâkgât nâne konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yeņgât pat kuyingiwuap yu yingimune nem manman kârikņan mannomai.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu Yura nengât papatolipnenņe nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yuņeâmâ ki orotņe yap. Girawu otmâmâ ikņe sunumņe ya gahaeakmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotņe yukâ.” Yawu sâwi.

⁵³ Yawu sâam alahuñetâ Yesuñe yuwu sâam ekyongop. “Ninahât sâamune nânğâñetâ ki keterakyiñgiap yakât âlâku sâamune nânğâñet. Nâmâ lok bulâñe mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman kârikñan ki mannomai. ⁵⁴⁻⁵⁶ Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yuñeâmâ manman kârikñe yakât bulâñe oap. Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâapatoen mumuñambâ mem yahatyekmune biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. ⁵⁷ Awoñne manman ambonañe hânğânnohomu gewan. Yakât otmâ yâkât wâtñanâk kinmâ yâkñe tatmap yakât dopñeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâñe manmâ yâhâwom yakât dopñeâk manmâ yâhânomai. ⁵⁸ Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnenñane sot âlâ, kutñe mana sâam, newi yan manman kârikñe ki ekbi. Yawu otmâ mum gawi. Yâhâ sâap yiwereñe yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ⁵⁹ Yesuñe Kapanaum yengât miti emetñan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuñe manman kârikñe yakât topñe ekyongop.

⁶⁰ Yesuñe nengât papatolipnenñe yawu sâam ekyongomu yan lohimbiñe denñe nânğâne sâam yâkâlen torokatmâ manbi nombotñane alahu gulahu otmâ yuwu sâawi. “Den yap yuâmâ nânğâmunñe umatñe oap yakât otmâ yâkât den yu âlâñe nânğâwuap?” Yawu sâawi.

⁶¹ Yawu sâam hâkân otñetâ Yesuñe biwiyene ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâñe ki ekyongop? Girawuhât otmâ nânğâñetâ umatñe oap? ⁶² Gârâmâ nâñe hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nânğânomai? Nânğâñetâ bulâñe otmu nâhâlen biwiyene katnomai me bia? ⁶³ Yakât otmâ yuwu sâamune nânğâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe yeñe enğatyeñajak otmâ manman kârikñan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtğât mâmâñahât Heak yâkñak mâmâñe otyiñgimu manman kârikñan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nânğâñetâ bulâñe otmu Wâtğât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgimu biwiyene nâhâlen katmâ manman kârikñe mannomai. ⁶⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñane ki nânğâñetâ bulâñe otmap.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbi nombotñane biwiyene Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyene nânğâop. Yâhâ lok âlâñe Yesuhât betñehen kionbuap ya gurâ yawuâk emelâk topñe nânğâop. ⁶⁵ Yakât nânğâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâamune nânğâñet. Awoññane lohimbi âlâ me âlâ mem hewewenñe tuhuyekbuap yâkñak nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâopgât lohimbi nombotñane nânğâñetâ umatñe otmu pilâm âlâengen ariwi. ⁶⁷ Ariñetâ Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp yuwu sâam eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâam oai me bia?”

⁶⁸⁻⁶⁹ Sâamu Petoroñe sâop. “Kutdâ, gâñe konok Anitâhât nanñe bulâñe manmâ manman kârikñahât topñe eknongorâ nânğâmunñe bulâñe otmap. Gâhât topge emelâk nânğâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denñe lâum manman kârikñan mannomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâamu yuwu sâam eknongop. “Bulâñanâk nâñe konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâleñe ya yengât amboyene kutñe Satan sâam yâkñe yengâlen gâtñe âlâhât biwiñan kionmu yâkât tem lâum mansap.” Yawu sâop. ⁷¹ Yâhâ Yesuñe den sâop yanñe bukunenñe Yurasi, Simon nanñe, yamâ Karioto kapi ambone ya miop. Yâkñe gâmâlâk Yesuhât betñehen kionbuap yakât.

7

Anitâhât sâtğât otmâ Yesuñe den kâsikum yingiminiop.

¹ Otmu yakât kakñan Yura nengât papatolipnenñane Yesu kune sâam otbi. Yawu otñetâ yanñak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengâlen ari den

kâsikum yingim manop. ² Yan ari manmu tâmbâlipnennane selep tuhuminiwi yakât homban ya tâlâhuop.

³⁻⁵ Otmu Yesu imilipnane denne nângânetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuminiwi yakât homban tâlâhuap. Yakât otmâ lohimbi kinjitne orowâkne Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ herone otnomai. Gâne yan kulem mendâ lohimbine eknomaihât kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimbi nombotnane gâhât den nângâne sâm otmâ mansai ya senyenjan kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhumomai. Lohimbi kerekne gâhât nângânetâ yahalâkgât gâ teteknan kinmâ kulem mendâ eknomaihât nangain. Gârâmâ kapi tipi tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutge pato otbuap?” Yawu sâwi.

⁶⁻⁸ Sânetâ yuwu sâm ekyongop. “Yene engatyenajak otmâ yu me ya âlepne otmai. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ homban ekne sâm âlepne ekmâ herone otnomai. Herone otjetâ yanâmâ nengât papatolipnennane yekmâ ki kuk otyinginomai. Yâhâ nâmâ engatneâk ki otman. Awojnane sâm nihiop ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimbine orotmemeyene bâlene otmai yakât kuk otnihimai. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihât sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yeneâmâ âlepne homban ari ekjet.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu imilipnane pilâm yenjâk ba ariwi.

¹⁰ Pilâm arinetâ Yesune hon bawalipne menenekmu belângen watyekmâ yâhâwin. ¹¹ Yâhâmunne lohimbine menduhuakmâ sot um nem herone otbi yan Yura nengât papatolipnennane Yesuhât pâinbi. Pâinmâ “Yesu wosapâ tap?” sâm âiyongom yâhâm gewi. ¹²⁻¹³ Âiyongom yâhâm genetâ lohimbi dondâne kinjityenahât otmâ Yesuhât den lohotnan alahu gulahu otbi. Alahum hionakmâ nombotnane yuwu sâwi. “Yesune âilongo tânnongom mansap,” sâwi. Yâhâ nombotnaneâmâ sâwi. “Bia. Yâkneâmâ lohimbi kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai,” sâwi.

¹⁴ Otmu homban ya tânâmgumu Yesune opon kâmbuknan yâhâ lohimbi kinbi ya den kâsikum yingiop. ¹⁵ Den kâsikum yingimu papatolipnennane ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Yâhâmâ ekap emetnan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nângâmapgât yap?” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sânetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuâmâ nine den bia. Anitâne hângânnohomu ge yâkât sâtgât otmâ denne ekyongoan. ¹⁷ Yakât otmâ nine engatnajak ki otman ya lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât tem lâumaineâmâ nângâm hengenjumai. ¹⁸ Lok âlâ me âlâne yenhâk den ekyongomai yaneâmâ lohimbine nângâyinginetâ yahalâkgât den ekyongomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetne konohâk otmu âi sâm nihim hângânnohop. Hângânnohomu gewan yâkâlâk nângânetâ yahalâk nângâm uwawapne bia tuhum manmâ den imbiâk ki sâman. ¹⁹ Yawu gârâmâ yene gurâ Mose ne girem den kulemguop ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topne girawuhât otmâmâ nâ nohone sâm oai?” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kinbine yuwu sâwi. “Main, wonânne gohone sâm oai? Gâmâ weke bâlenane mângâehekmu biwihe hâlim milim otmu yat.”

²¹ Sânetâ sâop. “Nâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok parene âlâ hengenjuwan. Hengenjumune kulem ya ekjetâ sâtne olop yakât nângânetâ bâleap. ²²⁻²³ Nâne otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâmune nângâm hengenjujet. Tâmbâlipnennane hâkyenahât torehennan undip tuhuangiminiwi ya yene torokatmâ otmâ yâhânomaihât Mose ne girem den kulemguop. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmai yamâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan nanlipyene ihilâk hâkyenahât torehennan undip tuhuyingimai. Yawu gârâmâ nâne gurâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok parene hengenjuwan yakât topne girawuhât nângânetâ bâleap. ²⁴ Lok âlâ me âlâne otmai memai ya yeneâmâ kakneâk kakneâk ekmâ yakât sâmai. Wongât otmai memai ya ki ekmâ nângâm hengenjum sâmai. Yakât nângâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

Kapi ambolipņaje Yesuhât nâņgâm biwi yâhâp otbi.

²⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi ambolipņaje nombotņaje yuwu sâwi. “Lok yuâmâ papatolipnennņaje kune sâm oai. ²⁶ Lok yuâmâ tetekņanâk kinmâ den kâsikum yingim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnennņaje ki kuwanņim mansai? Anitâņe hâņgâņgumu giop yawu nâņgâm yakât ki kuwanņimai mon? ²⁷ Yâhâ Anitâņe hâņgâņgumu gewuap yâkât hep torehenlipņe ki nâņgânom. Otmu topņe yamâ hâum pâpņunom. Yâhâ Yesuhât hep torehenlipņe yengât hârok nâņgâņingai. Yakât otmâ Anitâņe ki hâņgâņgumu giop yawu oap.” Yawu sâwi.

²⁸ Yawu sâņetâ Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yingim yuwu sâm ekyongop. “Bulâņanâk yeņe hep torehenlipne yengât naņgai. Yamâ benņe nâhât topne nâņgâm hâum pâpņuai. Nâmâ nine engatneâk otmâ ki gewan. Manman bulâņahât amboņaje hâņgâņnohomu gewan. Yamâ benņe yâkât topņeâmâ yeņe ki naņgai. ²⁹ Nâmâ yâkņe hâņgâņnohomu gewan yakât otmâ yâkât topņe nâņgâm heņgeņguan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu papatolipnennņaje nâņgâņetâ bâlemu mem pâi emetņan katne sâm otbi. Yawu gârâmâ mumbuapņat sâp kalop ya ki tâlâhuop yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi. ³¹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņaje denņe nâņgâņetâ bulâņe otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuņe kulem topņe topņe mem gap ya Anitâhât hoņ bawaje âlâ hâņgâņgumu ge tihitnenņe otbuap sâmai yaņe wangim âlâlâ ki membuap.” Yawu gârâmâ lok sâmai ya bulâņanâk Yesu sâm yâkâlen biwiyeņe katbi.

³² Otmu lohimbi nombotņaje yawu sâm alahu gulahu otņetâ Parisaioņe nâņgâņetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yengâlen arineta den hikum Yesu mem pâi emetņan katne sâm tembe lâulipyene hâņgâņyongowi. ³³ Hâņgâņyongonetâ Yesuhâlen arineta yuwu sâm ekyongop. “Nâ yen orop sâp tâlâwâk manmâmâ hâņgâņnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom. ³⁴ Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeņe arinomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâpņe ki neknomai.” Yawu sâop.

³⁵⁻³⁶ Yawu sâmu yâkņe yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Pâinneknomai yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomaihât mâtâp ki tap,” yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâpņumai yengâlen emelâk bukulipnennņaje den kâsikum yingim mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapņat yap?” Yawu sâwi.

³⁷ Otmu selep tuhuminiwi yakât hombaņ ya bia otbe sâm otmu yan lohimbi kerekņe menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuņe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâ manman kârikņahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga neņet. ³⁸ Emet inâņņan poropete nombotņaje den âlâen hâum kulemguwi yakât topņe yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņaje kepeim mannomai yamâ biwiyeņambâ manman kârikņahât to ya hindakmâ hirik hirik sâm imbuap.” Kulemguwi yakât topņe yawu tap.” Yawu sâop.

³⁹ Yesuņe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopņat otmâ Anitâņe Wâtņat mâmâņahât Heak ki hâņgâņgumu giop. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ nenņe biwi nâņgân nâņgânnenņe Yesuhâlen katmunņe yanâmâ Wâtņat mâmâņahât Heakņe nengâlen ge mâmâņe otningimap yakât sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu nâņgâm lohimbi nombotņaje yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain” ⁴¹ Yâhâ nombotņajeâmâ yuwu sâwi. “Bulâņanâk Anitâņe lok yuņe tihitnenņe olâkņat hâņgâņgumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotņajeâmâ nâņgâm hilipņum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboņe. ⁴² Yamâ Anitâņe lok âlâņe tihitnenņe otbuapņat hâņgâņgumu gewuap yamâ Dawitihât senân gâtņe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât topņe yawu miti pepaen kulemguwi tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâņe ki hâņgâņgumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi. ⁴³ Yesuhât topņahât yawu sâm alahum hionakbi. ⁴⁴ Yâhâ nombotņajeâmâ pâi emetņan mem katne sâm otņetâ umatņe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nângâm betbaŋgiwi.

⁴⁵ Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yeŋgât tembe lâulipyeŋe purik sâm kunlipyeŋe yeŋgâlen arineta yuwu sâm âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?”

⁴⁶ Sâŋetâ sâwi. “Yâkŋe den sâm nângâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yaŋak inâk takain. Yâhâmâ topŋe ikŋiâk.” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denŋe nângâŋetâ biwiyene gulip oap. ⁴⁸ Nenŋeâmâ denŋe nângâmunŋe porap otmap. Otmu kunlipnenŋe nângâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinenŋe alitmâ mansain. ⁴⁹ Yamâ lohimbi inŋe mansai yaŋe Mosehât girem den ki nângâm heŋgeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem nâpumân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâwi.

⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâm, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâm ekyongop. ⁵¹ “Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâm tetem sârereakmuâk yâkât tosa yakât sâm hârewaŋginomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenŋe Yesuhât in yawu sâm hârewaŋgimunŋe ki ârandâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâm bukulpŋe nângâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipŋe yeŋgât nângârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemguwi ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâŋe Galilaia amboŋe âlâ poropete âi ki sâm waŋmap.” Yawu sâwi.

⁵³ Yawu sâm gem itoŋ galon otmâ emetyeŋehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenŋe kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

¹ Otmu Yesuŋe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumŋan yâhâop. ² Emet haŋ sâm kapiân âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nângâne sâm menduhuakbi. Menduhuakŋetâ den kâsikum yinŋiop. ³ Den kâsikum yinŋimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe imbi âlâŋe lokŋe betŋehen kioŋmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâm ariwi. Otmu Yesuŋe den sâm hilipgumu topŋe mem tetenom nângâwi. ⁴ Ari yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokŋe betŋehen kioŋmu mem teteain. ⁵ Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâŋe loklipyeŋe betyeŋehen kioŋnomai yamâ kâtŋak yongomunŋe munomaihât Moseŋe girem den âlâ kulemguop. Bâiŋ, gâŋeâmâ girawu nanŋat?” ⁶ Yawu sâŋetâ Yesuŋe den nângânâk tatmâ bâŋaŋe hânân kulemguop. ⁷ Kulemgum tatmu witgum âikuŋetâ kuwihakmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋgâlen gâtŋe âlâ tosaŋe bia yaŋe topŋe katmâ imbi yu kumu yan yen hârokŋe kunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yâhâpŋe yawuâk den nângânâk tatmâ hânân kulemguop. ⁹ Yawu sâm nângâŋetâ umatŋe otmu aŋgoân kunlipyeŋe sâm yahatmâ kulet sâm arineta arineta lok ya hârok arim tiŋ pilâwi. Arim tiŋ pilâŋetâ imbi yamâ Yesu orop yetŋiâk kinowot. ¹⁰ Kinmutâ Yesuŋe kuwihakmâ yuwu sâm ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâm oai ya wosapâ arai?”

¹¹ Sâm sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâm sâop. “Yawu gârâmâ nâŋe gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgekbomgât nanŋan. Yawu gârâmâ gâŋe otdâ bâleap yamâ yâhâpŋe ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesuŋe laŋinŋan katnenekmu tatmain.

¹² Yesuŋe ekumu arimu lohimbi kinbi ya ikŋan hâum yuwu sâm ekyongop. “Nâ hânŋan kulemŋan lohimbi mansai yeŋgât laŋinŋe otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeinomai yamâ sâmune laŋinŋe biwiyenŋan pilâmu omoŋ bâleŋambâ ga manman kârikŋahât pat otmai.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâm Parisaioŋe yuwu sâm ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâm tat. Yamâ nângâmunŋe bonŋe ki oap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sânetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topne nanġan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topne gurâ nângâm heñgenġuan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâm tetemune bonje otmap. Yawu gârâmâ yeñeâmâ nâhât topne ki nângâm heñgenġuai. Yakât otmâ den yai yu nângâmune ki dopnan oap. ¹⁵ Yen gurâ lokgât nângân nângân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyiñġine sâm otmaiân topyeñe kakñeâk kakñeâk nângâm sâm hâreyiñġimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me âlâhât ki sâm hâreyiñġiman. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâm hâreyiñġim mansan mâne Awoñnañe âi sâm nihim hâñġânnohomu gewan yakât sâtġât sâm hâreyiñġimune bonje otbâp.

¹⁷ Yakât topne nângâñetâ keterahâġġât yuwu sâmune nângâñet. Moseñe girem den âlâ kulemuop ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâñe ikñiâk bukuliñe yeñġât topyeñe teteâġġât sâm hâreyiñġiwuapġât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yañe denyeñe hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nângâñetâ bonje otbuap.” Yawu tap. ¹⁸ Yakât ninahât topne yuwu sâmune nângâñet. Awoñnañe hâñġânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâġġât mâmâñe otnihimu kulem topne topne memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nângâne.” Sânetâ sâop. “Yeñe nâhât topne ki nanġai. Gârâmâ Awoñnahât topne gurâ ki nanġai. Yawu gârâmâ nâhât topne nanġai mâne Awoñnahât topne nângâwañġimbâi.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu opon kâmbukñe kâlehen tewetsenñe katñetâ geminiop yan lohimbi men-duhuakñetâ Yesuñe den kâsikum yñġiop. Sâp yan Parisaio yawu sâm ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetñan mem katnehât nângâwi yamâ mumbuapġât sâp ki tâlâhuop yañak ki mewî.

Yesuñe Himbim Âwâñahât sâmu ki nângâñetâ keterahop.

²¹ Yesuñe yâhâpñe yuwu sâm ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyenñe bâleñe tâtâem otñetâ yakât matñe umatñe kâpekyiñġimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâm nângâm yap mon?” Yawu sâwi.

²³ Sânetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, ikñiâk tap. Yenâmâ hân lok bâleñe. ²⁴ Yeñe orotmemeyenñe bâleñe tâtâem otñetâ yakât otmâ matñe umatñe kâpekyiñġimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awoñnañe hâñġânnohomu ge manman amboñe mansan. Yakât nâhâlen biwiyeñe katmâ orotmemeyenñe kiñgoñ bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu lauyeñe butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sânetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. ²⁶ Yakât otmâ nâ yeñġât topyeñe sâm tetem den âiân katyekbomġât dop tap. Yawu gârâmâ hâñġânnohopñe yu me ya otmap yamâ bulâñanâk. Yakât otmâ yakât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu gârâmâ Yesuñe Himbim Âwâñahât ekyongop yamâ ki nângâñetâ keterahop. ²⁸ Yakât den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñeâmâ nâ lok bulâñe howanân nohom kânâñġaneknomai ya ekmâ nâ manman amboñe mansan yakât topne nângâñetâ bulâñe otmu keterakiñġiwuap. Otmu Awoñnañe den sâm nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine eñġatneâk ki otman ya gurâ nângâm heñgenġunomai. ²⁹ Hâñġânnohomu gewan yâk orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwawñġimune nekmu ârânâdâñ otmap. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu lohimbi dondâñe den sâop ya nângâñetâ bonje olop.

Parisaioñe Awarahamġât sen manbi.

³¹⁻³² Nângânetâ bonje otmu benje yuwu sâm ekyongop. “Yiwereje biwiyene hewewen otmu nâhât den nângânetâ bulâje oap. Yawu nângâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât hoj bawalipne bulâje otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topje nângânetâ bulâje otmu holanyekbom.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâje ki meneneknetâ hoj bayingim mansain. Yakât otmâ topje girawuhât otmâ “holanyekbom,” yat? Den yat yakât nângâm hâum pâpguain.” Yawu sâwi.

³⁴ Sânetâ sâop. “Nâje den bulâje ekyongomune nângânet. Lok âlâ me âlâje orot-memeyene bâleje otmaine yeje wâtyenânâk kinmâ ya bet pilâm manman âilonjoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâleje ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâlenjahât amboje ya hoj bawanjinomai.

³⁵ Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâhât nanjane âwâje orop haonmâ ârândâj manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwâjahât hoj bawalipjane gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yengâlen ari hoj bayingim mannomai. ³⁶ Yawu gârâmâ nâjeâmâ Anitâhât nanje mansan. Gârâmâ nâje holanyekbom yamâ manman bâlenjahât amboje hoj ki bawanjinomai.

³⁷ Yen nombotjane Awarahamgât sen mansain sânetâ ya nanjan. Yawu gârâmâ nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm nâhâitje kumunje muâk sâmai. ³⁸ Nâmâ Awojne orop biwinetjan den tatmap yamâ tâj tânjâk ekyongom gaman. Yâhâ yejeâmâ ambojenjahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sânetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâje mansai mâne yâkne olop miop yawuâk watmâ manbâi. ⁴⁰ Anitâje den bulâje eknohomu nângâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yejeâmâ ya nângâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nângâm manmai. Yeje oai yu Awarahamje olop ya lâuap. ⁴¹ Yamâ yejeâmâ ambojenjane olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâje ki meneneknetâ san mansain. Awojnennjeâmâ Anitâ ikne konok tap.”

Parisaionje manman bâleje ambojahât tem lâuminiwi.

⁴² Sânetâ sâop. “Nine engatneâk otmâ ki gewan. Anitâje hângânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâjeje Anitâ mâneâmâ nâhât den nângâm buku otnihimbâi. ⁴³ Yawu gârâmâ nâje den ekyongomune nângânetâ umatje otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nângânetâ biwiyenan ki hâuyekmap. ⁴⁴ Âwâjeje Satan manman bâlenjahât amboje, yâkât tem lâunehât nângâmai. Otmu kândikum emelâk orotmeme kinjoj otmâ gawijeâmâ yâkâlen kândiwahom otjetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âlepjan ki manmâ gaopjak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâje pato oapgât ikne engatneâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âlepje otbuapgât dop âlâ ki tap.

⁴⁵ Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâje den bulâje yan yuâmâ nângânetâ nahat otmap. ⁴⁶ Yâhâ yengâlen gâtje âlâje den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâm nâhâlen gâitbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâje den bulâje ekyongoman yamâ topje girawuhât otmâ nângânetâ paha den otmap? ⁴⁷ Lok âlâ me âlâje Anitâhât pat manmai yaje yâkât denje haonmâ ârândâj lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâj otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuje tatmâ gamap.

⁴⁸ Yawu sâmu yuwu sâm bâlewanjiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboje. Yakât otmâ weke bâlejane nângân nângâje mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Sânetâ sâop. “Nâ weke bâlejane ki mângâenekmu den sâman. Nâmâ Awojne ewe katmâ tem lâuwangiman. Yâhâ yejeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. ⁵⁰ Yawu gârâmâ lohimbije ewe katneketgât ki nanjan. Awojne Anitâ ikrijâk nângânihim

lohimbiŋe ewe katnekmâ tem lâunihinjetgât nângâmap. ⁵¹ Yakât otmâ den bulâŋe ekyongomune nângâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhât tem lâunihim manmai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu sâop.

⁵²⁻⁵³ Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâŋeâmâ “nâhât tem lâum mannomainjeâmâ manman kârikŋan mannomai,” yawu yat. Yawu sâmu muwi ya yeŋgât kunyeŋe mansan yawu nângâmat. Ya ki orotŋe. Yakât otmâ bulâŋanâk weke bâleŋaŋe mângâehekmu biwi hâlim oat yawu naŋgain. Gâ yawu sâmu mepaeaksat yakât nângâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁵⁴ Sâŋetâ sâop. Nâŋe nine mepaeaksan mâne nângâŋetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awonŋe hâŋgânnohomu gewan yâkŋeâmâ mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ yahatmap. Yâhâ yeŋeâmâ Awonŋahât topŋe ki nângâm “Anitâ Ambonenŋe” sâmu imbiâk kunmai.

⁵⁵ Nâŋeâmâ yâkât topŋe nângâm heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ “ki nângâwaŋgian,” sâman mâne lok perâkŋe otmâ den membâm. Yeŋe den mem lohimbi kâityongomai yakât dopŋeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topŋe nângâm heŋgeŋgum tem lâuwaŋgimune ârândâŋ otmap. ⁵⁶ Tâmbâyeŋe Awarahamŋe nâ tetem âi tuhumune bulâŋe tetemu ekbehâlâk nângâm nâhâlen biwiŋaŋe kepeim heronŋe otmâ manop.” Yawu sâop.

⁵⁷ Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topŋe nângâm yu yat?” yawu sâwi.

⁵⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâ ninahât topŋe sâmu tetemune nângâŋet. Embâŋân Awaraham ki manop yapâek tatbannâk tatmâ gawannâk tatmâ gaman.” Yawu sâop.

⁵⁹ Yawu sâmu nângâŋetâ bâlemu “O, Anitâ konok embâŋân talopŋak tatmâ gamap.” Yawu nângâm kât lâum kune sâmu otŋetâ misiŋgurakmâ opon kâmbukŋambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senŋe bok sâsâŋe Yesuŋe heŋgeŋguop.

¹⁻² Otmu hilâm âlâen tatmâ nângâ nângâ sâp yan nen Yesuhât hoŋ bawalipŋe mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ekbin. Lok yamâ mâmâŋahât tepŋambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât tosaŋhât otmâ mâmâŋahât tepŋambâ senŋe bok sâsâŋe yuwuâk teteop. Ikŋe orotmeme bâleŋe yakât me âwâŋe mâmâŋe yetgât tosa yakât yu olop?”

³ Yawu sâmu âikumunŋe yuwu sâop. “Ya bia. Ikŋe orotmemeŋe bâleŋe me âwâŋe mâmâŋe yetgât tosaŋhât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ heŋgeŋgumune ekŋetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmâŋahât tepŋambâ yuwuâk teteop. ⁴⁻⁵ Yakât nângâŋetâ teteâkgât den âlâen hâmu sâmune nângâŋet. Nâŋe kulem topŋe topŋe mem den ekyongomune yan laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgimap. Yakât otmâmâ nâ hâŋgânnohomu gewan yâkŋe mâmâŋe otningimu tem lâuwaŋgim manmunŋe yan lohimbiŋe yâkât wâtŋahât bulâŋe ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omon sahakmu âi tuhunomaihât dop ki otbuap.”

⁶ Yawu sâmu hân mem tâpgum golangumu toâk toâk otmu lok yakât senŋan lâwâlem yuwu sâmu hâŋgânguop. ⁷ “Gâ arimâmâ Siloam denŋânân senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topŋeâmâ yuwu, “hâŋgânnohop” yawu. Yawu sâmu hâŋgângumu ari to piriakmu senŋe suk sâmu ehop.

⁸ Yawu otmâ âwurem arimu bukulipŋe otmu lohimbi emelâk topŋe nângâminiwiŋe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senŋe bok sâsâŋe mâtâp ginŋan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâmu alahuwi. ⁹ Nombotŋaŋe sâwi. “Lok ya yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sâŋetâ lok ya ikŋahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu ekyongomu yuwu sâmu âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

¹¹ Sânetâ sâop. “Lok âlâ, kutņe Yesu sâm, yâkņe hân mem tâpgum golaņgum sennan lâwâlem yuwu sâm eknohoap. “Gâ Siloam dengânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

¹² Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sânetâ “Nâ ki naņgan,” sâop.

Parisaioņe âi pâi tuhuwi.

¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ Yesuņe tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan lok ya heņgeņguop. Yakât otmâ lok nombotņe ekmâ kinbiņe lok ya mem den âiân katne sâm Parisaio yeņgâlen dâim ariwi.

¹⁵ Dâim ariņetâ Parisaioņe girawu otmâ senņe hâreakmu ehop yakât âikuwi. Âikuņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yesuņe hân mem tâpgum golaņgum sennan lâwâlemu yaņak ari Siloam dengânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu Parisaio nombotņe yuwu sâwi. “Yesuņe tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan hân mem tâpgum golaņguop yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunņe Anitâņe ki hâņgâņgumu giop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotņeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleņe otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâm hioņakbi.

¹⁷ Hioņakmâ yaņak witgum lok ya yuwu sâm âikuwi. ““Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topņe tipņe nâņgâwaņgiat ya sârâ nâņgâne.” Yawu sâwi.

Sânetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtgât heņgemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Parisaio nombotņe senņe hâreakmu ehop yakât den pat nâņgâņetâ ki bulâņe olop. Yakât otmâ topņe yâhâpņe sânetâ nâņgâne sâm âwâņe mâmâņe yuwu sâm âiyotgowi.

¹⁹ “Nanyetņe senņe bok sâsâņe yawuâk teteop sâmawot. Yamâ yiwereneâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nâņgâne,” sâm âiyotgowi.

²⁰⁻²³ Yâhâ emelâk Yesuņe lok ya ki heņgeņguop yan Parisaioņe den yuwu hikuwi. Anitâņe tihitnennę otbe sâm Yesu hâņgâņgumu giop yakât “lohimbi âlâ me âlâņe yawu sânomai yamâ kewilâyekmunņe miti emetņan ki yâhâm yaehen mannomai.” Yawu sâwi. Yawuhât âwâņe mâmâņe kewilânelekņetâ yaehen manmait sâm kiņgityetņahât otmâ yuwu sâowot. “Netgât nannetņe yu bulâņanâk senņe bok sâsâņe yawuâk mem ga katbit ya naņgait. Yawu gârâmâ topņe girawuhât otmâ senņe hâreakmu eksap ya ki naņgait. Yamâ yâkņe ņaņa tap mâne yâkât topņe ekyongombâit. Gârâmâ ikņe âikuņetâ topņe ekyongoâk.” Yawu sâowot.

²⁴ Yawu sâmutâ nanyetņe yâhâpņe yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât senņan kinsat yakât otmâ den bulâņanâk sârâ nâņgâne. Nenâmâ Yesuhât topņe naņgain. Yâhâmâ lok bâleņe. Gâņe yâkât girawu naņgat?”

²⁵ Yawu sâm âikuņetâ sâop. “Bâe, yeņe lok bâleņe yai yamâ ki naņgan. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwerene lok yaņe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ naņgan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu kunyeņe kârikņe otmâ sâwi. “Sârâ nâņgâne. Gâ girawu otgihimu yan senge yu hâreahop?” Yawu sâwi.

²⁷ Sânetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yeņe usut usulâk âi pâi tuhunekasai? Yeņe yâkât hoņ bawaņgine sâm âinohom tai me?” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu sârekguwi. “Wae, gâņeâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenņeâmâ Mosehât girem den lâumain. ²⁹ Angoân Anitâņe girem den Mose ekuop yamâ naņgain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtgât otmâ âi memap? Topņe ki naņgain.” Yawu sâwi.

³⁰ Sânetâ sâop. “Bâe, yai ya nâņgâmune nahat oap. Lok yaņe sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yeņe girawuhât otmâ âlâhât sâtgât otnihop yakât nâņgâm pâpguai? ³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu naņgain. Orotmeme bâleņe otmâ manmaiņe âi tuhune sâm Anitâ ulitguņetâ ki nâņgâyıņgimap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe ewe katmâ tem lâuwaņgimaiņe ulitguņetâ âlepņe nâņgâyıņgimap. ³² Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâņe lohimbi katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nâņgâman. Yakât otmâmâ

yuwu nanġan. ³³ Lok yuâmâ Anitâne ki hânġângumu ġiop mâne ki henġemnohombâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâhaġe menġehop yapâek manman bâleġe manmâ gamat. Yakât ġâġe ġirawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânâmâ ari,” sâm watġetâ ba ariop.

Senġe bok sâsâġe henġenġuop yaġe Yesuhâlen biwiġe kalop.

³⁵ Watġetâ ariop yakât den pat Yesuġe nânġâop. Lok ya mem tetem yuwu sâm ekuop. “ġâġe lok bulânġahâlen biwihaġe kepeim mansat me bia?”

³⁶ Sâmu sâop. “Lok pato, ġâ ânâmâ yat? Yiwerenġe tiripnohorâ ekmâ biwinaġe yâkâlen kepeim manbehât nanġan.” Yawu sâop. ³⁷ Sâmu sâop. “Nâ ninahât yan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Kutdâ, biwine ġâhâlen katsan,” sâm mepaeop.

³⁹ Yawu sâm mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimbî topyenġe ekmâ kâsipyongowehât ġewan. Lok nombotġeâmâ “emelâk nânġâmain” sâm mepaeakmai yamâ hâum pâpġunomai. Yâhâ nombotġaġeâmâ “ki nânġâmain” sâmai yamâ sâmune nânġâġetâ haġ sâyiġiġuwap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu Parisaio yan kinbiġe nânġâm yuwu sâm âikuwi. “Mainġ, nenġe mepaeakmaingât hâum pâpġum ki nanġaingât yat me?”

⁴¹ Sâġetâ sâop. “Nâhât topne nânġâm biwiyeġe nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayenġe biatyġimbâp. Yâhâ yenġeâmâ “emelâk nânġâm pesuk pilain” sâm biwiyeġe nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayenġe ya yawuâk tatmâ yâhâuwap.” Yawu sâop.

10

Yesuġe tihit otningimap.

¹ Yesuġe ikġan hâum yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nânġâġet. Lama amboyenġe peke tuhum lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok ânâm me ânâmġe lama kombo mene sâm lama galemġe tirek topġan kinmap yakât otmâ peke betġehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kionġmâ kombo membuap. ² Yâhâ lama amboyenġe dâiyeġmâ nak sândukġehen katyekmu kinġet sâm peke betġehembâ ki kionġmap. ³ Yâkġeâmâ tirek tâġ tâġâk yakât galemġe ekumu nânġâwanġimu kâlehen ba lama kutyeġe ikġiâk ikġiâk yongomap. ⁴ Yongonmu ga peke hindâmu denġe nânġâm amboyenġe watmâ arimai. ⁵ Yâhâ lok ondopġe pup taka dâiyeġmâ ariwe sâm yongonbuap yamâ enġat towatġe anġo nânġâm ki betġan watnomai.” Yawu sâop.

⁶ Yesuġe den yu ikġan hâum sâmu nânġâġetâ ki keterahop.

⁷ Nânġâġetâ ki keterahopġat yuwu sâop. “Nâmâ lama yenġât amboyenġe bonġe. ⁸ Anġoân nâ hânân ki ġewan yanâmâ lok komborâ nombotġaġe Anitâhât lama taka dâiyeġmâ ânâmġen arine sâm yongonġetâ denyenġe ki nânġâyġiġiwi. ⁹ Nâmâ tirek galemġe kinman. Lohimbî ânâm me ânâmġe manman sânduhân manne sâm otmai yamâ nâhâlembâ gam ba peke kâlehen kinġetâ tihityenġe otmune kilik milik mannomai. ¹⁰ Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimbî mem bâleyeġmâ itit kiom tuhuyġimmai. Yâhâ nâmâ manman kârikġe yġiġimune yan manmâ yâhâġetġat ġewan. Yawu.

¹¹ Otmu ânâmkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemġe âlepġe mansan. Yakât otmâmâ lok bâleġe ânâm me ânâmġe nâhât lama hilipyongone sâm takanomai yamâ in yawu sârereyemune nohonomai. ¹²⁻¹³ Yâhâ lama amboyenġe nep lok meyekmu yâkât lama galemġyongom yan hâmenahâlâk nânġâmai. Yawu ġârâmâ soso hulin ânâmġe lama neyekbe sâm takawuap yamâ kinġityenġahât otmâ pilâyekmâ arinomai. Ariġetâ soso yaġe nombotġe neyekmu nombotġe tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetġe hikuakmâ konohâk otmu nanġanġiait. Yakât dopġeâk nine lama orop biwinenġaġe kepeiakmâ konohâk otmu nanġanġiaian. Yakât otmâmâ nâġe tihityenġe otmâ sârereyemune nohoġetâ mumune yâkġe

manman sânduhân mannomai. ¹⁶ Nohojetâ mumbom yakât kakñan nine lama nombotñe emelâk Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu wosapâ me wosapâ mansai, ya gurâ yongonmune denne nâñgâm yengâlen torokatmâ komot konohâk otñetâ nâ ninak amboyeñe otmâ yâhâwom.

¹⁷⁻¹⁸ Yâhâ tihityeñe otmâ sârereyekmâ mumbomgât awoññañe hângânnohomu gewan. Gem biwinetñe konok oap yakât otmâ launje lâum hewewenjak otmâ kaweyenjan kinmune nohojetâ mumbom. Yakât otmâmâ awoñne orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nanngañgian yakât otmâ lok âlâ me âlâñe yenjahât otmâ hilipnohomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene ki kinbuap sâwangât nohojetâ mumbom. Yanjak benñe mumuñambâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

¹⁹ Yesuñe den yawu sâmu Parisaioñe nâñgâm hionjakmâ nombotñañe yuwu sâwi. ²⁰ “Weke bâleñañe mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwangiai? “²¹ Yâhâ nombotñañeâmâ yuwu sâwi. “Weke bâleñañe lok senyeñe bok sâsâñe heñgemyongonomaihât dop ki tap. Yâkñe den sâmu nâñgâmunñe sâtñe otmap. Gârâmâ weke bâleñañe lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaioñe Yesu kâtñak kune sâm otbi.

²² Otmu emelâk hâkulipnenñañe yâhâpñe opon kâmbukñe mem miwirikum yanjak hotom um Anitâ mepaewi yakât hombanj tâlâhuop. Otmu hombanj ya gelâk sâpñan teteop. ²³ Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutñeâmâ Solomongât selep yan Yesuñe yâhâop. ²⁴ Yan yâhâmu Parisaioñe mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihiakdâ nenñe enjat yâhâp oain? Anitâñe hângângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâñ tâñâk eknongorâ nâñgâne.” Yawu sâwi.

²⁵ Sâñetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeñe nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Yâhâ Awoññañe mâmâñe otnihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ yan topne tetemap. ²⁶ Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâñe ki manmai. Nâhât lama bulâñe manmai mâne kulem memune ekñetâ bulâñe otmu biwiyenñe nâhâlen katbâi. ²⁷ Yawu gârâmâ nâhât lama bulâñe ya yengât topyeñe nâñgâm yongonmune betnan watnekmai. ²⁸ Yawu otmai yamâ nâhât wâtnan kinmâ manman kârikñan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yañe nâhâlembâ mem dâiyekñetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. ²⁹⁻³⁰ Yâhâ Awoñne kunnenñe pato tatmapñe nâhât lama yañe nâ orowâk mannomgât pat kuyiñgim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yañe yâkâlembâ mem dâiyekñetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awoñ orop dopnetñe konohâk oap.” Yawu sâop.

³¹ Yesuñe yawu sâmu nâñgâñetâ bâlemu kâtñe mem kune sâm otbi. ³² Kune sâm otñetâ sâop. “Awoññañe âi sâm nihiop ya âilongo mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtñe mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Âi âilongo mem gaman yat yakât bia. Gâñe “Anitâ orop dopnetñe konok oap,” sâmat yakât nâñgâmunñe bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâleñe.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâñetâ sâop. “Bâe, Anitâñe den sâop ya yengât miti pepaen lok âlâñe kulemguop ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâñe den yawu sâop ya kulemguop. ³⁵ Yâhâ miti pepaen den hârok kulemguwi tap ya bulâñe. Yawu gârâmâ Anitâñe tâmbâlipyeñe yengât galemlipyenñe âi sâm yingim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop. ³⁶ Otmu yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hângânnohomu gewan. Yakât otmâ “Nâ Anitâhât nanñe mansan,” yawu sâm ekyongomune ya nâñgâmâk tatmâ nâhâitñe Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap sâmai ya nâñgâmunne ki ârândâñ oap. Anitâñe emelâk yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâop. ³⁷ Yâhâ nâñe kulem topñe topñe mem gaman ya ekñetâ Awoñnahât dop ki otmap otmuâmâ âlepñe denne nâñgâñetâ tâñât

otbuap. Yawu gârâmâ kunyenje kârikje otmâ denne nângânetâ gemu betnihim mansai. ³⁸Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nângâm Awoj orop dopnetje konohâk oap yakât nângânetâ keterakyinjiâk.” Yawu sâop.

³⁹Yawu sâmu nângânetâ bâlemu mem pâi emetjan katne sâm otjetâ hohetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneje lohimbi mem toen katyekmu manbi yan ari manop. ⁴¹⁻⁴²Yan manmu lohimbi kinjitje orowâkje arim ekmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yoaneje kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkje Yesuhât topne eknongop yamâ bulâjanâk sâop.” Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻²Otmu sâp yakât kakjan lok âlâ, Betani kapi amboje mesek sâtjan kinop, kutje Lasaro sâm, touyâhâtje Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Marianeâmâ to kukje suk suk âlâ mem Yesuhât kâinjan moselemu gemu pirim somotjanje kerej mewangiop. ³Yâhâ mesek sâtjan kinmâ pilâyelekbe sâm otmu touyâhâtjanje Yesuhât yuwu sâm den katmutâ ariop. “Lok pato, gâ nângâ. Bukuhe yamâ mesek sâtjan kinsap.” Yawu sâowot. ⁴Den yawu katmutâ Yesuje nângâm matje yuwu sâm katmu âwureop. “Imiyetjanje ki pilânenekbuap. Mesek sâtjan kinsap yakât huhopje yamâ lohimbi dondâje Awojne netgât nângânetâ yahatbuap.” Yawu sâop. ⁵Yâhâ Yesuje Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepje dondâ nângâop. ⁶Yawu gârâmâ den pat ya nângâm hilâm kalimbu pesuk sâmu yanak nen hoj bawalipje yuwu sâm eknongop. ⁷“Yahatjetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸Yawu sâmu nenje yuwu sâm ekuwin. “Lok pato, nengât papatolipnenjanje yâhâlenâk gâ gohone sâm otbi. Yakât yiwereje âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹Yawu sâmunje Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Anitâje emet hangât me omongât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenje mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenjan ki tej sâmap. ¹⁰Yâhâ omondâje ki ekmâ henjengum arim gamain. Yawu otmâ kâinenjan tej sâmap. ¹¹Yiwerejeâmâ hilâmgât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukunenje Lasaro in aman pâlâmje iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkje den kelangtmâ eknongomu nângâmunje ki keterakmu yuwu sâm ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapgât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nangain.”

¹⁴Yawu sâmunje Yesuje den tâj tâjâk yuwu sâm eknongop. “Lasarone emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. ¹⁵Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nângâm henjengum biwiyenaje nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne herone oap. Bâin, yahatjetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶Yawu sâmu bukunenje âlâ, kutje Toma sâm, kutje âlâmâ Boho boho, yuwu sâm eknongop. “Kutdânenjanje arinom nangap. Yakât âlepje nen hârok arimunje nongonetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesuje mumunambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷Yawu sâmu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihinjetâ hilâm imbât oap” yawu sâm eknongowi. ¹⁸⁻¹⁹Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlânmâek tap yakât otmâ bukulipyenje dondâje kapi pilâm kahân takawi.

²⁰Yâhâ Matane “Yesu mâtâwân takam tap,” sânetâ nângâm garinje pilâm penewangiwe sâm giop. ²¹Gem ekmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetjanje ki pilânenekbâp. ²²Yawu gârâmâ gâje wuân me wongât Anitâ ulitguwuat ya âlepje nângâhihiwuap.” Yawu sâm ekuop.

²³ Sâmu sâop. “Imihe âlepne mumunambâ yahatbuap.”

²⁴ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ nanġan.”

²⁵ Sâmu sâop. “Manman amboġe yamâ nâ. Otmu mumunambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboġe nâek. ²⁶ Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâġe biwiyenġe nâhâlen katmâ manmainġe munomai yakât kakġan mumunambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâpne munomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu nâġġârâ bonġe oap me bia?” Yawu sâop.

²⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nâġġâmune bonġe oap. Otmu Anitâġe tihitnenġe olâk sâm nanġe hâġġangumu gewuap sâmain yamâ ġâ ya nanġan.” Yawu sâop.

Yesuġe wenġe nâġġâop.

²⁸ Yawu sâm âwurem ari ġariġe den halowâk ekuop. “Kutdânennġe mâtâwân taka kinmâ ġâhât yap.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu Marianġe Yesu penewanġiwe sâm yahatmâ sururuk sâm ariop.

³¹ Yahatmâ arimu bukuliġne kak takawi yaġe “Marianġe wenġe nâġġâm sumâġen ari isewe sâm oap,” sâm yahatmâ betġan watbi.

³² Marianġe sururuk sâm ari Yesu penewanġim isem kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, ġâ nen orowâk tatbin mâne iminetġaġe ki pilânenekbâp,” Yawu sâop. ³³ Yawu sâm isemu bukuliġne watbiġe orowâk isewi. Iseġetâ yekmâ Yesuġe tepne nâġġâyinġim yuwu sâm âiyongop. ³⁴ “Yâk wosapâ kurihiwi?”

Sâmu sâwi. “Pato, yuân ġa ek,” sâwi.

³⁵ Yawu sâġetâ Yesuġe yekmâ tepne nâġġâyinġim isem kinop. ³⁶ Yakât otmâ lohimbi kinbiġe ekmâ yuwu sâwi. “Ekġet. Nâġġân nâġġânġe yâkâlen kepeim manmapġât yawu oap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yâhâ nombotġaġeâmâ yuwu sâwi. “Lok senġe bok sâsâġe ya emelâk senġe lâwâlemu hâreakmu ehop. Yawu ġârâmâ Lasaro henġenġuop mâne ki mumbâp. Ki henġenġuop yakât nâġġâmunġe bâleap.” Yawu sâwi.

Yesuġe Lasaro mumunambâ mem yahalop.

³⁸ Yawu sâġetâ Yesuġe nâġġâmu ki ârândânġ otmu sumâġen ariop. Lasaro yamâ kârikin kâlehen katġetâ tatmu kât pato âlâġe mâtâpne maġguwi. ³⁹ Ya ekmâ “Kât ya hâpunġetâ ariâk,” sâm ekyongop.

Ekyongomu Matanġe sâop. “Kutdâ, kurihimunġe hilâm imbât pesuk yap. Yakât emelâk tâtuk sâm korokġe pilap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Sâmu sâop. “Yamâ nâhâlen biwihanġe kepeim manbuat yanâmâ nâġe Anitâhât wâtġan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap yakât emelâk eġġohowan.” Yawu sâop.

⁴¹ Yesuhât sâtġât otmâ kât pato ya hâpunġetâ arimu yâkġe himbimân pak sâm ekmâ yuwu sâm ulitġuop. “Awoġ, ġâ ulitġohomune nâġġânihimat ya nanġan. ⁴² Yawu ġârâmâ lohimbi kinsai yuġe gurâ ġâġe hâġġânohorâ ġewan ya ekmâ nâġġâġetâ bulâġe olâġġât senyenġan kinmâ ulitġohoan.” ⁴³ Yawu sâm purik pilâm Lasaro kunop. “Lasaro, yahatmâ ġe.” ⁴⁴ Sâmu uk sâm yahalop. Yâhâ kâiġe bânġe yamâ mem sâġġum kaok yaġe sâhâm kuratġuwi. Otmu kun kundennġe ya gurâ sâġġumġak sâhâm kurihiwi. Yakât otmâ Yesuġe yuwu sâm ekyongop. “Sâġġum ya holaġmâ pilâġet.” Yawu sâop.

Kaipa otmu Parisaioġe Yesu mumbuap sâm den hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

⁴⁵ Yesuġe kulem miop yan lohimbi dondâġe kak taka kinbiġe ekmâ biwiyenġe yâkâlen katbi. ⁴⁶ Yâhâ nombotġaġeâmâ kulem miop yakât den pat Parisaio ekyongowi.

⁴⁷ Ekyongonġetâ yaġak Parisaioġe hotom uminiwi ya yenġât kunlipyeġe ari yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuġe kulem topġe topġe memap yakât ġirawu otne? ⁴⁸ Mâtâp ki maġġuwanġinom yamâ lohimbi kerekġe yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatġetâ

Roma kunlipnenjañe nângâñetâ bâlemu tembe lâulipyene hângânyongonjetâ taka nengât opon kâmbukñe kândonmâ itit kiom tuhuneneknomai.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Yawu sâñetâ hotom uminiwi ya yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Kaipa sâñ, yamâ yambu yan hotom uwi ya yengât kunyene pato manop. Yâkñeâmâ yahatmâ yuwu sâñ ekyongop. “Yenâmâ nângâm hâum pâpgumai. ⁵⁰ Yakât otmâmâ yuwu sâñ ekyongomune nângâñet. Nen Yura lohimbi kerekñe hiliwahomaingât lok yunahâk muâk sâñom.” Yawu sâop. ⁵¹ Yawu gârâmâ den sâop ya ikñahâk ki sâñ teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yengât kunyene manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâñe yamâ Yesuñe kawenenñan kinmu kuñetâ muop. ⁵² Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbi wosapâ me wosapâ mansaiñe Anitâhâlen biwiyene katnomai kerek menduhunenekmu komot konohâk otnom. Otmâ emelâk manman kârikñahât pat kuningiop ya menomgât kawenenñan kinmu kuñetâ muop. ⁵³ Otmu Kaipañe sâop yapâek topñe katmâ Yesu muâkgât den hikum mâtâpgât pâinmâ gawi. ⁵⁴ Yakât otmâ Yesuñe hoñ bawalipñe menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutñe Eparaim sâñ ya lok ki manmai yakât horatñehen ariwin. ⁵⁵ Yakât kakñanâmâ nengât Tihit tihit hombanñ tâlâhumu yan lohimbi dondâñe Anitâñe nângâyinñimu ârândâñ olâkgât toen piriakne sâñ Yerusalem kapi patoen yâhâwi. ⁵⁶⁻⁵⁷ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu Parisaioñe lohimbi yuwu sâñ ekyongowi. “Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâñe ekmâ ga eknongomu nenñe pâi emetñan mem katnom,” sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekñetâ biatmu opon kâmbukñan yâhâm yuwu sâñ alahu gulahu otbi. “Yen girawu nanñai. Yesu hombanñ yu kakñe ki mon ekbuap.” Yawu sâwi.

12

*Marijañe to kukñe âilonño moselemu Yesu kâinjan giop.
(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)*

¹ Yâhâ Yura lohimbiñe menduhuakmâ Yesuhât mambotñetâ bialop. Otmu yakât kakñan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Tihit tihit hombanñ tetewuap ya utâpgumu Yesuñe menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop. ² Yan arimunñe kapi ambolipñe nombotñane Yesuhât heronñe otmâ orowâk menduhuakmâ sot uñetâ newin. Nem tatmunñe Lasaronñe Yesu hâlânñmâ talop. Otmâ Matañe sot um hâum ningimu newin. ³ Nem tatmunñe garinñe nak âlâ toñe kukñe suk suk, hâmeñe yahat yahatñe, moselemu Yesuhât kâinjan gemu somotñe kâlep pato yañe mem gowasiñmâ kereñ mewañgiop. Otmu kukñe yañe pindindiñ sâñ hâmenenñan yâhâop. ⁴ Kukñe nângâm nengâlen gâtñe âlâ, kutñe Yurasi, Karioto kapi ambonñe yamâ gâmâlâk Yesuhât betñehen kionbuap yañe sâop. ⁵ “Bâe. To kukñe suk suk yu mem ari lok nombotñe yinñimunñe yakât hâmeñe, wan tausen kina yawuya ninginñetâ lohimbi umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. ⁶ Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenñe katipñe galem gum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ ikñahât nângâm sâop. ⁷⁻⁸ Yawu sâmu Yesuñe yuwu sâñ ekuop. “Kâmbukñe, ki sâñ guhuñmâ tatñet. Kulem miap yu ekmune ârândâñ oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohonñetâ mumbom yan to torehenñe tap yuñe mem yâhâpñe pirinekbuap. Yawu gârâmâ yu ki mem hângângum tewetsenñe mem lohimbi umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manñetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

⁹ Otmu Yesuñe Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbi dondâñe nângâm ekne sâñ takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop ya nângâwihât ekne sâñ takawi. ¹⁰⁻¹¹ Taka Lasaronñe mumuñambâ yahalop yakât ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyene Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeneñe nângâñetâ bâlemu den yuwu sâñ hikuwi. “Lohimbi kinñitñe orowâkñe

Yesu je Lasaro mumuñambâ mem yahalop ya nângâm yâkâlen torokatmaihât yâhâp yâhâp yotgomunje mundomawot,” sâwi.

*Yesu je Yerusalem kapiân yâhâmu herone otbangiwi.
(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)*

¹² Emet hanj sâmu nenje yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunje lohimbî dondâne Tihit tihit hombanj ekne sâmu Yerusalem kapiân taka tatbiñe Yesu kapiân takawuap ya nângâwi. ¹³ Ya nângâm kapi pilâm gem matuk yawuyaeak yakât esenje hârem mâtâwân kinjetâ gamunje herone otbangim sâwi. “Anitâne Isirae nengât tihitnenje otbuat sâmu kunnene katgekmâ âi sâmu gihim hângângohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâmu herone otbi. ¹⁴ Herone otjetâ Yesu je donji nanje âlâ mem kakñan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânjan poropete âlâne den kulemgup ya yuwu tap.

¹⁵ “Yen Yerusalem kapi ambolipne nângânet. Yengât kutdâyeje donji nanje kakñan tatmâ yengâlen takamu ekmâ herone nângâwanjinomai. Yakât otmâ âlâkuâk ki gorâyinjgiwuap.”

Den kulemgup ya yawu tap. ¹⁶ Otmu sâp yanâmâ honj bawalipne nenje donji ya dâim ge wanmunje kakñan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâne teteop yakât hâum pâpguwin. Yâhâ Yesu je himbimân âwurem yâhâop yakât kakñan yukât nângâmunje keterahop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk Yesu je Lasaro mumuñambâ mem yahalop yakât lohimbî dondâne ekbi. Otmu yâkne bukulipyene ki ekbi ya ekyongonjetâ nângâwihât Yesu ekne sâmu mâtâwân ge penewanjim herone otmâ orowâk kapiân yâhâwi. ¹⁹ Herone otbanginjetâ Parisaio nombotñane ekmâ nângâm bâlewanjim yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Bâe, nenje lohotne ot tatmunje lohimbî kinjitne orowâkne Yesuhâlen torokatnomosai yukât. Yakât otmâ girawu otmunje yan Yesu watmâ tai yu pilânet?” Yawu sâwi.

Yesu je mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

²⁰ Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipne nombotñane Anitâ mepaene sâmu Yerusalem kapiân yâhâwi. ²¹ Kapiân yâhâ Yesu ekne sâmu bukunenje âlâ, Pilip sâmu, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtne, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. ²² Yesuhât âikuñetâ Pilipne bukune Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. ²³ Ekumutâ nângâm matne yuwu sâmu ekyotgop. “Bâin, Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu gewan. Nâhât topne tetemu nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaihât sâpne tâlâhuap. ²⁴ Yakât den âlâen hâum sâmune nângâmutâ keterahâk. Senjo alikne ki mondotmâ hân kâlehen katmain yamâ kâmpne ki gamu bonne ki otmap. Yâhâ senjo alikne hân kâlehen katmunje tatmâ kâmpne pururuk sâmu yahatmâ esenje huhumap. Yawu otmâ surine pilâm yanjak bonne otmap. Yawu gârâmâ senjo alikne konok yapâek bonne pato tetemap. Yakât dopneâk nohonjetâ mumune hânân katneketâ gemune yapâ gâtñane lohimbî dondâne manman bulâne mem tetenomai. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nângâyet. Lohimbî âlâ me âlâne yeje manmanyenahâlâk mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne manmanyenahât ki mem mete tuhum nâhâlâk biwiyene katmâ mannomai yanjeâmâ manman kârikñan mannomai. ²⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen torokatmâ honj banihinomai yanjeâmâ tem lâunihim mannomai. Yawu manjetâ Awonñane meyekmâ nâhâlen torokatyekmu biwinenñane hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

²⁷ Yawu gârâmâ sâp yiwerene yu biwine umatne oap. Biwine umatne otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom? Awon, umatne bâlene yu kaknan yâhâmapgât nângânihirâ pilâm ariwehât nanjan. Yamâ benne yawu bia. Umatne yu kaknan yâhâmu sâtgum mumbehât hângânnohorâ gewan. ²⁸ Yakât otmâ sârâ umatne yu me ya kaknan yâhâwuap yu ekmâ lohimbî dondâne mepaehketjetgât nanjan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwânaje yuwu sâop. “Emelâk kulem topne topne mem garâ eknetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiñe denje nângâm sâwi. “Âo, himbim guñguruñ sâmu nanñain.” Yâhâ nombotñaje sâwi. “Bia, anjelo âlâñe den ekumu ombenje munñaje ñawan ñawan sâm arimu nanñain,” yawu sâwi.

³⁰ Yawu sânetâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. Anitâñe den yiwerenje eknohomu nanñai yuâmâ biwine houñ sâmapgât ki yap. Yeñe nâhât nângâniñetâ keterahâkgât yap.

³¹ Sâp yiwerenje yupâek Anitâñe lohimbi yengât biwiyeñe ekmâ mem kiwiliyekmâ sâm hâreyiñgiwuap. Yâhâ lohimbi bâleñe yengât amboyeñe, kutñe Satan sâm, ya mem ge katmune yâkât wâtñe pesuk sâwuap. ³² Yakât topñeâmâ yuwu. Nâ howanân nohom kânângânekñetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimbi kerek dâiyekmune nâhâlen torokat-nomaihât nanñan.” Yawu sâop. ³³ Mem âlâlâ tuhuñetâ mumbuap yakât topne nângâñetâ keterakyiñgiâkgât Yesuje yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu lohimbi yan kinbiñe nângâñetâ ki ârândân otmu yuwu sâm âikuwi. “Bâiñ, yat yawu bia. Moseñe den âlâ kulemguop ya yuwu tap. Anitâñe hângângumu gewuap yamâ manman kârikñan manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ gâñeâmâ yuwu sâmat. “Anitâñe lok bulâñe hângânnohomu gewan,” ya sâmat. Yamâ girawuhât otmâ “Howanân nohom kânângâneknomai” yat. Yakât otmâ Anitâñe lok bulâñe hângângumu gewuap yakât topne yamâ nângâm hilipgumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

³⁵⁻³⁶ Sânetâ sâop. “Sâp yiwerenje yuâmâ sâmune lañinñaje biwiyeñan pilâmu hañ sâyiñgimap. Yawu gârâmâ lañinñe bok sâmu omoñ bâleñe sahakmapgât yeñe lañinñahât amboñahâlen biwiyeñe kepeim lañinñanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek lañinñe bok sâmu yan omoñ sahakbuap. Yawu otmu omoñân mannomaiñe bam gane sâm mâtâp ki ekmâ awawi guwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesuje den sâm tiñ pilâm pilâyekmâ ge misiñgurahop.

Lohimbi kiñgitñe orowâkñe biwiyeñe Yesuhâlen ki katbi.

³⁷ Yesuje hânân manop yan kulem topne topne mem Yura lohimbiñe yakât topne ekñetâ ki keterakmu yanak yâkâlen biwiyeñe ki katbi. ³⁸ Yâkâlen biwiyeñe ki katbi yakât emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, kulemguop yakât bulâñe teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepñe ekyongomunñe kapi ambolipñaje nângâñetâ ki bonñe otmap. Otmu gâñe mâmâñe otingirâ kulem topne topne memunñe ekñetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyeñeñeâmâ ki kepeiimai.” Yawu kulemguop.

³⁹ Anitâhâlen biwiyeñaje ki kepeiwi yakât topne teteâkgât Yesaiañe den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁰ “Lohimbi nombotñaje Anitâhât hâkân otmâ nângâm kâkâsuk mansai. Yakât otmâ biwiyeñe alitmâ hiliwahonñetgât yâkñe nângân nângânyeñe mem gulip tuhuyiñgimu ki nângâñetâ hâumap. Otmu senyeñe mem kâtâpgumu ki ekñetâ keterakmap.” Yawu kulemguop.

⁴¹ Yâhâ Yesu âwânaje âi sâm wañop ya tuhum tiñ pilâm mumuñambâ yahatmu ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaiañe emet inânñan ekmâ nângâm kulemguop.

Miti emetñahât galem nombotñaje biwiyeñe Yesuhâlen katbi.

⁴²⁻⁴³ Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetñahât galem nombotñajeâmâ biwiyeñe Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyenñaje nângâyinñetâ yahalâkgât lohotñanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâñe nângâmu ârândân oap me bia yakât ki nângâwi. Yawu nângâm Parisaiañe nângâm bâleyiñgim miti emetñambâ kewilâyekñetâ yaehen manmaiñetâ Yesuhâlen biwiyeñaje kepeiwi yakât ki sâwi.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yesuje torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñe kepeiimai yamâ biwiyeñe nâhâlen kepeiain sâm awoññe hângânnohomu gewan yâkâlen

kepeimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlânje nâhâlâk nângâmai yamâ nângânihiain sâam awonje hânghânnohomu gewan yâk nângâwanjimai. ⁴⁶ Yâhâ balam sem lajinje pilâmu lohimbinje ekmâ hejengegumai yakât dopjeâk nânje hohetyenjan ge manmune nâhât manmannahât lajinjanje biwiyenjan pilâmu hanj sâyingimaj. Yawu otmâ lohimbi âlâ me âlânje omojan torokatmâ manmaihât biwiyenje nâhâlen kepeim manjetâ hanj sâyingiâkgât gewan.

⁴⁷ Nânje lohimbi den âiân katyekmâ matje yingiwehât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikjan mem torokatyekbe sâam gewan. Yakât otmâ lohimbi nombotjanje nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âiân ki katyekmâ matje yingiwom yakât topje yuwu. ⁴⁸ Den ekyongomune nângânetâ gemu bet pilâmai den yunahâk sâp patoen topyeje mem tetemu Anitânje matje yingiwuap. ⁴⁹ Nânje den ekyongom gaman yuâmâ nine engatneâk ki ekyongoman. Awonjanje den yu ekyongowuat sâam hânghânnohomu gewan. ⁵⁰ Yakât topje yuwu tap. Awonjahât den ekyongom gaman yu lâum mannomai yanâmâ manman kârikjan manmâ yâhânomai ya nângâmune bulânje otmap. Yakât otmâmâ awonjanje den yu ekyongowuat sâam nihiop. Yawuâk ekyongoman.” Yesuje yawu sâop.

13

Yesuje honj bawalipje yengât kâiyenje piriop.

¹ Emet omojan otmu hanj sâuwuap yan Tihit tihit homban tetemu Yesuje pilânenekmâ âwâjahâlen âwurem yâhâwuap yakât nângâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nângâmunejeterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin. ² Otmu bukunenje âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanje, kutje Yurasi sâam, Karioto yan gâtje. Yamâ Satanje emelâk yâkât biwinjan kionmu Yesu betnehen kionbuap yakât biwinje kalop. ³ Yawu gârâmâ Yesu âwâjanje wâtje wanmâ hânghangumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbanjiop yakât nângâop. Yawu gârâmâ umatje tetewanjimu yakât kakjan âwâjahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nângâm manmanje ki alilop. ⁴ Yawu otmâ nenje bukulpnenje yengât nângâm honj bayinginehât Yesuje nem tatbin yapâ uk sâam yahatmâ sângum kâlep mânunjahop ya tuhum pilâm kerej âlâ mem pânjan kepeiop. ⁵ Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen honj bawalipje konok konok kâinenje piringiopi. Pirimâmâ kerej meningiopi. ⁶ Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâinje piriwanjiwe sâam otmu yakât Petoroje nângâmu umatje otmu yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâam oat? Pilâhât nanjan.”

⁷ Sâamu sâop. “Wongât kâihe pirihihian yakât ki nanjat. Hâmbâi mâne gâmâ topje nângârâ keterakbuap.”

⁸ Sâamu sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukje, pilâ.”

Sâamu sâop. “Nânje kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekâm gikiâk manbuatgât nanjan.”

⁹ Sâamu sâop. “Bâin, âlepje gâje pirinekbe sâam oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuat. Gâje bâtne otmu senne hâmene ya orowâk pirinekbuatgât nanjan.”

¹⁰ Sâamu sâop. “Yen kerekje omojanâk piriaksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyenje konok piriân. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyenjan gâtje âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop. ¹¹ Yurasi je ikje betnehen kionbuap yakât nângâm sâop.

¹² Otmu kâiyenje ya kerehâk pirim pesuk pilâm sângumje holanmâ kalop ya yâhâpne mem mânunjahop. Mânunjakmâ gewâkjan ge tatmâ yuwu sâam eknongop. “Yiwereje kâiyenje piriyeksan yukât topje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângânet. ¹³ Yeneâmâ “Patonenje” me “Kutdânenje” sâam nohonmai. Nânje yengât kunyenje manman yakât nohonmai ya nângâmune ârândâj oap. ¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ nânje kunyenje oan yakât otmâmâ yeje honj bawanjiakmâ mannomaihât dop kum kâiyenje piriân. Yakât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât yuwu sâamune

nângânet. Yeñe hoñ banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâñe hoñ hângânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otñetâ amutyenân manbongât dop bia. ¹⁷ Yakât nâñgâm sâp yiwerenye yu hoñ bayingian yakât dopñeâk hoñ bawañgiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâñe nâñgâmu ârândâñ otmu biwi heronje mannomai.

Yesunje ikñe betñehen Yurasinje kionbuap yakât sâop.

¹⁸ Nâmâ biwiyenahât topñe nâñgâm tem lâunihim manñetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yengât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukune lau konok niait yanñeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonñe teteâkgât yen tai yu osetyenân gâtñe âlâñe mem bâlenekbuap. ¹⁹ Nâñe sâp yiwerenye yu den ekyongoan yukât bonñe tetewe sâm oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetñe konohâk oap yakât topñe ekmâ nâñgâm henñenñunomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmune nâñgânet. Lohimbi âlâ me âlâñe buku otnihimai yanñe nâ otnihiañ sâm yan awonñe hângânnohomu gewan yâk otbawñimai. Yawu gârâmâ nâñe yawuâk hângânyongomune arinjetâ buku otyinginomai. Yawu otyinginomai yanñe yen otyingiañ sâm yan nâ otnihinomai” Yawu sâop.

Yurasinje Yesu betñehen kionbuapgât sâop

(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)

²¹ Yesunje yawu sâm biwinje umatñe otmu yuwu sâop. “Bulâñanâk ekyongomune nâñgânet. Yen tai yu osetyenân gâtñe âlâñe betnehen kionbuap.” ²² Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nâñgâmunñe teteop. ²³⁻²⁴ Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetñe hikuakmâ konohâk olopgât nâmâ yâk hâlâñmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoronje senñarñak otmu ândâp katmune halowângen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâm eknohomu nâñgâm nâñe Yesu yuwu sâm âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nâñgâwe.” ²⁶ Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ wañmune nembuap yakât yan.” Yawu sâm sot mem motokmâ Yurasi wañmu miop. ²⁷ Miop yanâk Satannje biwinân kionop. Biwinân kionmu yanñak Yesunje nâñgâm yuwu sâm ekuop. “Gâ yiwerenye yu me ya otbehât nanñat. Ya âlepñe otbuat.” Yawu sâop. ²⁸ Yesunje Yurasi yawu sâm ekuop yakât topñe bukulpñanñe ki nâñgâwi. ²⁹ Yâhâ Yurasinje nengât tewetsenñe galemñum manminiop. Yakât otmâ bukulpñe nombotñanñe yuwu nâñgâwi. “Yurasinje tewetsenñe mem ari sot puluhuâkgât Yesunje ekuap,” yawu nâñgâwi. Yâhâ nombotñanñeâmâ “Yurasinje tewetsenñe sâlikum nombotñe hârem lok umburuk mansai ya yingñiâkgât ekuap,” yawu nâñgâwi. ³⁰ Yesunje sot mem motokmâ wañmu miop yanâk Yurasinje yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenñanñe kepeiakmâ buku oranñim mannom.

³¹⁻³² Yurasi gem arimu Yesunje yuwu sâm eknongop. “Anitâñe nâ lok bulâñe hângânnohomu gewan yakât topñe lohimbi kerekñe nâñgâm henñenñunetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbi dondâñe ekmâ nâñgânetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâñe Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekñetâ ewe membe otmu yanñak Anitâ mepaenomai.

³³ Bukulpñe, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nâñgânet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeñe arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai. ³⁴ Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâñe biwinanñe kepeiyekmâ mansan yakât dopñeâk yengu biwiyenñanñe kepeiakmâ buku oranñim mannomai. ³⁵ Yawu oranñim mannomai yanâmâ yeñe nâhât hoñ banihim mansai yakât yen yekmâ nâñgâyingim henñenñunomai.” Yawu sâop.

Petoronje Yesu betguwuap yakât Yesunje sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

³⁶ Yesuñe yawu sâmu Petoroñe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariwuat?”

Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hambâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât gâ orop ki arinom yat? Yâhâ kasalipgane gohoñetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanğan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmune nângâ. Gâne nâ betnohom topne kurihiwuat. Betnohorâ kalimbuñe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuñe himbimân kawenennje henjenjuwuap yakât sâop.

¹ Yesuñe torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Nâñe pilâyekmâ ariwom yakât ki nângâm ketet otnomai. Yeñe Anitâ tihit tihit ambonahâlen biwiyenaje kepeim manmai yakât dopñeâk nâhâlen gurâ biwiyenaje kepeim mannomai. ² Awoñe tatmap yan emet biwiñe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâñe emelâk yakât sâm tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yeñgât kawe memune yan ari tatnomaihât ariwom. ³ Ari kaweyene henjenjum yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom. ⁴ Yâhâ nâñe Anitâhât tem lâum âi sâm nihiop ya tuhumm metem âwurem yâhâwomgât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinenñaje kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

⁵ Yawu sâmu bukunenñe âlâ, kutñe Toma sâm, yâkñe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariwuat ya ki nanğan. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶ Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâñe Amboñeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nângâñetâ bulâñe otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yaje manman kârikñan mannomai. ⁷ Yeñe nâhât topne nângâm metewi mâne Awoñnahât topñe emelâk nângâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nângânomai yamâ Awoñnahât topñe nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu Pilipñe sâop. “Kutdâ, awoñnenñe tiripnongorâ eknehât nanğan. Ekmunñe biwinenñe huruñ sâwuap.”

⁹ Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanğat? Anitâ orop dopnetñe konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe nâhât topne nanğap yamâ Awoñnahât topñe gurâ nanğap. Topnetñe yawu tapgât wongât “awoñnenñe tiripnongorâ ekne” sâm eknohoat? ¹⁰ Nâmâ Awoñ orop biwi nângân nângâñetñe hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topñe nanğat.” Yawu sâm ekum yuwu sâm eknongop. “Nâñe den ekyongoman yuâmâ nine engatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awoñ orop biwi nângân nângâñetñe konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkñe mâmâñe otnihimu yâkât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe mem gaman. ¹¹ Yawu gârâmâ Awoñ orop biwi nângân nângâñetñe hikuakmâ konohâk tatmait ya nângâñetâ bulâñe olâkgât nanğan. Ya nângâñetâ ki bulâñe otbuap otmuâmâ kulem topñe topñe mem gamune ekmai yakât nângânomai yanâmâ netgât nângâñetâ bulâñe otbuapgât nanğan. ¹² Bulâñanâk ekyongomune nângâñet. Awoññaje mâmâñe otnihimu yâkât wâtñan kinmâ âi memune bulâñe tetemap. Yakât otmâ Awoñnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâñe pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenaje kepeim manñetâ mâmâñe otyiñgiwom. Yawu otyiñgimune nâhât wâtñan kinmâ âi meñetâ bulâñe tetewuap. ¹³ Awoñnahâlen arimune yan yeñe biwiyenaje nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepñe nângâyîñgiwom. Nângâyîñgimune bulâñe tetemu lohimbiñe ekmâ Awoñne mepaenomai. ¹⁴ Yakât yâhâpñe sâmune nângâm

heñgenjunjet. Yeñe nâhâlen biwiyenaje kepeim yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepñe nângâyinjiwom.

Wâtgât mâmâñahât Heak gewuap yakât Yesuñe sâop.

¹⁵ Yeñe nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai yakât bonñe yamâ nâhât tem lâum mannomai. ¹⁶ Yawu manñetâ nâñe Awoñne ulitgumune yâkñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyingimu yâkât wâtñan mannomai. ¹⁷ Yâhâ yeñe yâkât wâtñan mansai. Yakât otmâ yeñe yâkât topñe nanñgai. Yâhâ hâmbâi yâkñe biwiyenjan ge mâmâñe otyingiwuap. Lohimbi biwiyenje pâlâmñe otmâ belângen mansainje yâkât topñe ki nanñgai. Yakât otmâmâ ya yengâlen ki ge mâmâñe otyingiwuap.

¹⁸ Nâ yiwerenje pilâyekmâ ariwomai. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmaihât nâñe âwurem gewom. ¹⁹ Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakñan lohimbi biwiyenje pâlâmñe otmâ belângen manmainje âlâkuâk ki neknomai. Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâñe mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeñe gurâ mumuñambâ yahatmâ nâhâlen torokatñetâ orowâk manmâ yâhânom. ²⁰ Yâhâ mumuñambâ yahatbom yanâmâ nâ Awoñ orop biwi nângân nângânnetñe hikuakmâ konohâk tatmait yakât topñe yeñe nângâm heñgenjunomai. Otmu yen orop biwi nângân nângânnetñe hikuakmâ konohâk mansain ya gurâ nângânñetâ keterakbuap.

²¹ Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenaje kepeim manmai yamâ nâhât den nângâm tem lâunihimai. Otmu nâhâlen biwiyenaje kepeim mannomai yamâ Awoñnaje wawaeyekmâ tihityenje otbuap. Otmu yeñe nâ orop konohâk otñetâ yanâmâ nâñe biwiyenjan gemune topne nângâm heñgenjunomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yurasi Simon nanñe yâkât nambenaje yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nângâwe. Biwinenñe gâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenñan gerâ topge nângâm heñgenjunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbi belângen mansai ya yengât biwiyenjan ki gerâ topge nângânomai?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manmainje nâhât denne nângâm lâumai. Lohimbi yawuya Awoñnaje wawaeyekmâ tihityenje otmu net orowâk manmâ yâhânomai. ²⁴ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe biwi nângân nângânyenaje nâhâlen ki kepeim manmainje nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâñe den kâsikum yingim gaman yuâmâ nine enñatneâk otmâ ki kâsikum yingiman. Awoñnaje sâm nihiop ya kâsikum yingiman. ²⁵ Yâhâ sâp yiwerenje yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topñambâek ekyongoan. ²⁶ Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâmune yakât kakñan Awoñnaje ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâñe otyingimu nâñe den kâsikum yingiminiwan ya bunewâk nângânñetâ keterak yingiwuap.

²⁷ Nâ pilâyekmâ yâhâwomai. Biwiyenje iton galan otmapgât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbi belângen manmainje yen biwi sânduhân katyekne sâm otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkñe otnomai yawu ki otbom. Nâñeâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nângâm ki gorâyinjiâk. ²⁸ Emelâk yuwu sâm ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya nanñgai. Yâhâ yeñe nâhâlen biwiyenaje kepeim mansai mâne nâñe Awoñnahât sâtgât âi tuhum pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nângâm heronje nângâmbâi. ²⁹ Nâñe yiwerenje den ekyongoan yukât bulâñe tetemu eknomai. Tetemu ekmâ yan topñe nângâm heñgenjunomai. ³⁰ Yiwerenje manman bâlenjahât ambonaje hon bawalipñe hângânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâñe yen orop den kâlep huhunomgât sâp bia. Yamâ benñe manman bâlenjahât ambonaje yakât amutgen ki mansan. ³¹ Yawu gârâmâ nâñe Awoñnahâlen biwinaje kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbi kerekñe nângânñetgât Awoñnahât tem lâuwangiman. Lâuwangim umatñe tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâm ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatñetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesuñe wain tâkñan hâum ikñahât topñe sâop.

¹ Yesu ikñan hâum yuwu sâm eknongop. “Nâ wain tâkñe yan hâum ninahât topne sâm ekyongomune nângâñet. Nâmâ wain topñe yawuya. Yâhâ yenâmâ wain kele awatñe yawuya. Yâhâ Awoñneâmâ wain kalam yakât amboñe yawuya. Ikñahâk wain bulâñe kiñitñe orowâk kinâkgât hârâtñe kum heñgenñumap. ² Yâhâ awatñe âlâhât bonñe ki kinmap yamâ Awoñnañe hârem panmu hâlâlâlñ sâmap. Yâhâ awatñahât bonñe kinmap yamâ bonñe kiñitñe orowâk kinâkgât hârâtñe kum heñgenñumap.

³ Yakât dopñeâk nâñe den kâsikum yingim gaman ya nângâñetâ bulâñe otmu biwiyeñe nâhâlen torokatmai. ⁴ Nâhâlen torokatñetâ biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtñan manmâ yâhânomai. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatñe pak sâm gewuap otmuâmâ yan bonñe âlâ ki kinbuap. Yakât dopñeâk yeñe nâhâlembâ dâiakmâ mannomai yanâmâ bonñe yeñgâlen ki tetewuap.

⁵ Nâñeâmâ wain topñe yakât dop oan. Yâhâ yeñeâmâ wain kele awatñe yakât dop oai. Gârâmâ yeñe nâhâlen torokatñetâ orowâk mannom yamâ yeñgâlen bonñe âilongo tetewuap. Yâhâ yeñe nâ pilâneknomai yamâ yeñgâlen bonñe âlâ ki tetewuap. ⁶ Yâhâ wain awatñe âlâñe bonñe ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlâlñ sâwuap. Hâlâlâlñ sâmu kâlâwân uñetâ sewuap. Yakât dopñeâk lohimbi âlâ me âlâñe pilâneknomai yamâ Awoñnañe panyekmu hem nâpumân ge kionjetâ kâlâpñe seyekbuap. ⁷ Yâhâ yeñe nâhât den lâum manñetâ biwinenñe hikuakmâ konohâk otbuap yan yeñe yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepñe nângâyingiwom. ⁸ Yeñe nâ orop manmâ tem lâunihinomai yanâmâ yakât bonñe manman âilongo yeñgâlen tetewuap. Yeñgât manman tetemu lohimbine yekmâ nâhât hoñ bawalipne sâm Awoñne mepaenomai. ⁹ Yâhâ Awoñnañe wawaenekmâ tihitne otmâ gap yakât dopñeâk nâku yawuâk wawaeyekmâ tihityeñe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohonomaihat nanñan. ¹⁰ Nâñe Awoñnahât tem lâum manmune yanak yâkñe biwiñe kepeinekma gamap. Yakât dopñeâk yeñe nâhât tem lâum mannomai yanâmâ nâku yawuâk biwinane kepeiyekmâ yâhâwom.

¹¹ Yeñe nâhât den nângâm biwiyeñan katmâ herone kakñan manñetgât nâñe ninan hâum ekyongoan. Yakât otmâ tem lâunihim mannomai. Yanâmâ yeñgât nângâm nâku yawuâk biwi hero nângâyingiwom. ¹² Yâhâ den âlâ yuwu sâm ekyongomune lâum manñetgât nanñan. Nâ orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu buku orañgiain yakât dopñeâk yengu yawuâk biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmu buku orañgim mannomai. ¹³ Yâhâ lok âlâ me âlâñe buku âlâhât tep âlep nângâwawingim sârereneñetâ yakât yongoneñetâ munomai yuñe buku orotgât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. ¹⁴ Otmu yeñe nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulpne yawu mannomai.

¹⁵ Yâhâ lok kuneñe âlâñe ikñe biwiñan den tatmap ya hoñ bawalipñe ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoñnañe den eknohomap yamâ nâñe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nângâm hoñ bawalipne ki sâyingiwom. Yamâ bukulpneâk sâmune ârândân otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ yeñe ki menekbi. Nâñe yen meyekmâ âi sâm yingim hângâyongomune arinomai. Ari lohimbi nâhât den pat âlepñe ekyongoneñetâ nângâñetâ bulâñe otmu manman kârikñan mannomai. Yakât otmâ yeñe wuân me wongât nângâm nâhât wâtñan kinmâ Awoñne ulitgunomai yamâ âlepñe nângâyingiwuap. ¹⁷ Yakât den emelâk yan ya yâhâpñe sâmune nângâñet. Yeñe biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmâ buku orañgim mannomai.

Lohimbi belângen manmaine Yesuhât komot yeñgât hâkâñ otmai.

¹⁸ Lohimbi belângen manmaine kasa otyinginomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yeñgât kasa otyinginomai. ¹⁹ Yâhâ orotmeme bâleñe otmâ mansai ya yeñgâlen torokatmâ yawuâk otmai mâne buku otyingimbâi. Yawu

gârâmâ yenâmâ emelâk nâñe nine pat kuyiŋgim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbi yañe yeŋgât hâkâñ otmâ mem ge katyekne sâam otmâi.

²⁰ Nâñe emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyenjan katmâ nâñgânomai. Lohimbiñe lok kunñe otmu yakât hoñ bawalipñe yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yiñginomai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopñeâk yen yawuâk mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbi nombotñeñe nâ buku otnihim denne nâñgâmai mâne yen gurâ yawuâk lohimbi nombotñeñe buku otyiñgim denyene nâñgâmbâi. ²¹ Lohimbi belângen mansaiñe Awoññeñe hâñgânnohomu gewan yâkât topñe ki nanñgai. Topñe ki nanñgai yakât otmâ yen gurâ kasa otyiñgim mem âlâlâ tuhuyeknomai. ²² Yawu gârâmâ nâñe hânân yu ki ge Awoñnahât topñe ekyongowan mâne yâkñe betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa miai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâeyeknomaihât dop âlâ ki otbuap. ²³ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nâhât hâkâñ otmâ betnihim manmai yañe nâ otnihaiñ sâam Awoññe otbanñimai. ²⁴ Yakât torokatmâ sâawe. Nâñe hohetyenjan manmâ kulem topñe topñe ki orotñe ya mewan mâne ki ekñetâ tâñgât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awoñnâit betnitgim mansai. ²⁵ Yawu gârâmâ yeŋgât miti pepaen den âlâ tap yakât bonñe teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokñe imbiâk kasa otnihai.” Den yawu tap.

²⁶ Nâmâ hâmbâi Awoññe ekumune ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyenjan kionñmu nâhât den pat âlepñe nâñgâñetâ bulâñe otbuap. ²⁷ Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topñe katmâ gain yakât mem hewewenñ tuhuyekmu nâhât den pat âlepñe sâam hañ tuhunomai.”

16

¹ Yesuñe den âlâ yuwu sâam eknongop. “Lohimbi belângen manmaiñe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiñginomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyene âlâhâlen katmaiñe den yu ekyongoan. ² Yakât torokatmâ sâawe. Lohimbiñe yeŋgât hâkâñ otmâ miti emetñambâ kewilâyekñetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yañe Anitâhât sâtgât oain sâam yongonjetâ munomai. ³ Yamâ Awoñ orop netgât topnetñe ki nâñgâm heñgeñgum mem âlâlâ tuhuyeknomai. ⁴ Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânñan den yu ekyongoan. Arimune yenñiâk tatñetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nâñgâm mannomai.

Wâtgât mâmâñahât Heakgât nep

⁵ Nâmâ hâñgânnohomu gewan yâkâlen purik sâam âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yeñgâlen gâtñe âlâ me âlâñe nâhât topñe girawuhât yâhâwuat sâam ki âinohomai. ⁶ Nâñe katyekmâ yâhâwom sâamune nâñgâñetâ biwiyene umatñe oap.

⁷ Bukulipne, bulâñanâk sâamune nâñgâñet. Nâñe ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ki ge mâmâñe otyiñgiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hâñgângumune ge mâmâñe otyiñgim biwi sânduhân katyekbuap. ⁸⁻⁹ Gem yan lohimbiñe nâhâlen biwiyenñe ki kepeim tosa otmâi ya enñatyeñan gemu nâñgâñetâ keterakyiñgiwuap. ¹⁰ Otmu Anitâñe lohimbi yekmu ârândâñ olâkgât âi sâam nihioy ya tuhumiñ tij pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topñe gurâ nâñgâm heñgeñgunomai. ¹¹ Otmu Anitâñe manman bâleñahât ambonñe sâam hârewañgim mem ge kalop yakât nâñgâñetâ keterakbuap. Yawu nâñgâm heñgeñgum nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai.

¹² Nâñe sâp yiwerene den umatñe topñe topñe tap ya kâsikumiñ yiñgimbâm. Yamâ yiwerene yakât topñe nâñgânomaiñe dop bia. ¹³ Hâmbâi mâne Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge den bulâñe ekyongomu nâñgânomai. Yawu otmu yâkât topñe nâñgâm heñgeñgunomai. Yâkñeâmâ ikñe enñatñeâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâñe otyiñgimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topñe

nângâm henḡenḡunomai. ¹⁴ Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yengât biwi nâḡân nâḡânyeḡe mem kusânyeḡimu nâhât topne nâḡâḡetâ keterakyiḡiḡuwap. Nâḡâḡetâ keterakyiḡimu nâhât nâḡâḡetâ yahatmu mepaeneknomai. ¹⁵ Otmu den bulâḡe Awoḡnahât nâḡân nâḡânḡan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yaḡak nâku yawuâk Wâtḡât mâmâḡahât Heak ekumune topḡe sâḡ tetem ekyongowuap.

Yesuhât hoḡ bawalipḡaḡe enḡat hako sâḡ kâlep ki nâḡâwi.

¹⁶ Nâ yen orop sâḡ kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâḡ kâlep ki otmuâk âwurem gewom.” ¹⁷ Yesuḡe yawu sâḡ eknongomu nâḡâm pâḡguwin. Nâḡâm pâḡgum nenḡahâk yuwu sâḡ alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoḡnahâlen yâhâḡmune ki neknomai.” Otmu “pilâyekbom ya kâlep ki otmuâk âwurem gemune neknomai.” yawu yap. ¹⁸ Yawu yap yamâ topḡe girawuhât otmâ yap?” sâḡ yakât topḡe pâḡgum alahu gulahu otbin.

¹⁹ Yawu sâḡ alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâḡ otbin. Yawu nâḡâmunḡe biwinenḡe ekmâmâ yuwu sâḡ eknongop. “Nâḡe pilâyekmâ yâhâwom ḡârâmâ sâḡ kâlep ki otmuâk âwurem gewom,” yawu ekyongomune nâḡâm biwi yâhâp otmâ topḡahât âinohone sâḡ oai. ²⁰ Yakât yuwu sâḡ ekyongomune nâḡâḡet. Nâḡe pilâyekmâ ariwom yan nâhât isem enḡat hako nâḡânomai. Enḡat hako nâḡânomai yanâmâ lohimbi belâḡen mansaiḡe kândâtyeḡe kuwiknomai. Otmu yengât biwi nâḡân nâḡânyeḡe umatḡe otbuap yamâ sâḡ kâlep ki otbuap. Yakât kakḡanâmâ âlâkuâk heroḡe pato nâḡânomai. ²¹ Den yukât topḡe nâḡâḡetâ keterahâḡḡât den âlâen hâum sâḡmune nâḡâḡet. Imbilip-nenḡaḡe naom mene sâḡ hâliliakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kioḡmu yan hâkyeḡe sâḡduk sâḡmu heroḡe pato nâḡâm yakât kakḡan hâhiwin nâḡâḡmai ya nelâmyongomap. ²² Yakât dopḡeâk nâḡe pilâyekmâ arimune enḡat hako nâḡâḡihinomai. Otmu sâḡ kâlep ki otmuâk âwurem gemune nekmâ tepyeḡe sâḡduk sâḡmu heroḡe pato nâḡânomai. Heroḡe nâḡâḡetâ lok âlâ me âlâḡe yâhâpḡe enḡat hakoân ki katyeknomai. ²³ Yâhâ sâḡ yan nine topne ki nâḡâm pâḡḡunomai. Yakât otmâ âi pâi ki tuhuneknomai. Den bulâḡanâk sâḡmune nâḡâḡet. Yeḡe biwiyenḡaḡe nâhâlen kepeim wuân me wongât nâḡâm awoḡne ulitḡunomai yamâ âlepḡe nâḡâḡiḡiḡuwap. ²⁴ Yamâ emelâk âi topḡe katbin yapâek yeḡe wuân me wuâḡât awoḡne ki ulitḡum ḡaḡetâ yu oap. Yâhâ sâḡ yiwerenḡe yupâek âlepḡe nâhâlen biwiyenḡaḡe kepeim awoḡne ulitḡum manḡetâ nâḡâḡiḡimu heroḡe kakḡan manmâ yâhânomai.

²⁵ Nâḡe yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. ḡâmâlâhâmâ awoḡnahât topḡe ya nâḡâḡetâ keterakbuapḡât tâḡ tâḡâk ekyongowom. ²⁶ Sâḡ yanâmâ nâhâlen biwiyenḡaḡe kepeim awoḡne tâḡ tâḡâk ulitḡunomai. Yakât otmâmâ nâḡe yengât kaweyenḡan kinmâ hilâm ârândâḡ ki ulitḡuwom. ²⁷ Nâmâ âi topḡe ki katmâek awoḡne orop embâḡâmbâek tatmâ gam yaḡak pilâm hânân yuân gewan ya nâḡâḡetâ bulâḡe otmu biwiyenḡaḡe nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awoḡnaḡe wawaeyekmâ tihityeḡe otmap. ²⁸ Bulâḡanâk nâ Awoḡnahâlebâ gewan. Yakât otmâ âi tuhum pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâḡ oan.” Yawu sâop.

²⁹ Yesuḡe yawu sâḡmu yuwu sâḡ ekuwin. “Yiwerenḡeâk eksain. ḡâḡe den tâḡ tâḡâk eknongorâ yakât topḡe tetemu nâḡâmunḡe âlepḡe oap. ³⁰ ḡâḡe biwinenḡe kerek ekmâ nâḡâḡamat. Yawu ḡârâmâ biwinenḡan tap yakât ki hâum pâḡḡumat. Yakât otmâ Anitâḡe hâḡḡâḡohomu ge mansat yakât nâḡâmunḡe bulâḡe oap.” Yawu sâwin.

³¹ Sâḡmunḡe sâop. “Âlepḡe nâhât topne yiwerenḡe nâḡâm biwiyenḡaḡe nâhâlen tiḡâk kepeim mansai. ³² Yawu ḡârâmâ sâḡ kâlep ki otmuâk kiḡḡityenḡahât otmâ pilânekâmâ tiok taok otmâ âlâhu kapiḡan kapiḡan arinomai. Arinḡetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awoḡne orowâk tatdom. ³³ Yawu ḡârâmâ yuwu sâḡmune nâḡâḡet. Yeḡe nâhâlen torokatḡetâ biwi nâḡân nâḡâḡannenḡaḡe kepeiakmâ konohâk otmu biwi sâḡduhân mannomaihât den yu ekyongoan. Yeḡe yawu manḡetâ lohimbi belâḡen manmainḡe mem âlâlâ tuhuyeknomai

yanâmâ ki lohotņe otnomai. Yamâ nâņe emelâk manman bâleņahât amboņe mem ge katmâ kunyeņe pato mansan ya nâņgâm mannomai.”

17

Yesuņe hoņ bawalipņe yeņgât nâņgâm Anitâ ulitguop.

¹ Yesuņe den yawu sâĥ eknongom senņe pak sâĥ himbimân ekmâ âwâņe yuwu sâĥ ekuop. “Awoņ, lohimbiņe nekņetâ yahatmu mepaeneknomaihât sâĥ tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâņe mâĥmâņe otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimbi kerek wawaeyekmâ tihityeņe otbe sâĥ oat yakât bulâņe ekmâ mepaehekmâ mannomai. ² Emelâk “Lohimbi kerek yeņgât kunyeņe otmâ manbuat” sâĥ âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimbi yeņgât manman kârikņahât pat kuyiņgion yamâ biwiyeņe mem heweweņ tukurâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâņe yiņgiwom. ³ Yâhâ manman kârikņahât topņe yuwu. Gâ konok Anitâ bulâņe tatmâ gamat. Otmu gâņe tihityeņe otbe sâĥ nâ hâņgânnohorâ gewan. Ya lohimbiņe nâņgâņetâ bulâņe otmu netgâlen biwiyeņe kepeim mannomai yamâ manman kârikņe yiņgimune menomai. ⁴ Gâņe âi sâĥ nihim hâņgânnohorâ gewan ya tuhum pesuk pilâwom yanâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe ekmâ mepaeheknomai. ⁵ Awoņ, embâņân hân himbim ki kândikyotgon yan biwinetņe konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâĥ yiwerene yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

⁶ Awoņ, aņgoân lok kâiân konok yu lok bâleņe yeņgâlebâ meyhon. Meyekdâ nâhâlen torokatņetâ gâhât topge sâĥ tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai. ⁷⁻⁸ Gâņe den eknohon yamâ kerehâk sâĥ tetem ekyongomune nâņgâņetâ bulâņe otmap. Otmu gâņe hâņgânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nâņgâņetâ bulâņe otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nâņgâm nâhât âi torokatmâ tuhum tiņ pilâm net orop mannomgât mâĥmâņe otyiņgihât naņgan. Mâĥmâņe otyiņgirâ nâhât wâtĥan kinmâ den pat âlepņe ekyongoņetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe nâņgâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yeņgât nâņgâm ekgoĥan. Yâhâ lohimbi belâņgen manmai ya yeņgât ki ekgoĥan. ¹¹ O, Anitâ Awoņne. Topge ikņiâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonņak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuat. Yiwereneâmâ hoņ bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoņ bawalipne yuņe yuân torokatmâ lok bâleņe yeņgât hohetyeņan mannomai yamâ gâņe mâĥmâņe otyiņgim tihityeņe otbuat. Mâĥmâņe otyiņgirâ netņe biwinetņe konohâk otmap yakât dopņeâk lok yuņe biwi konok otmâ mannomai. ¹² Yawu gârâmâ hoņ bawalipne yu orowâk manmâ gain yuņe pilânekmâ ari hiliwahomaihât mâĥmâņe otyiņgim gaman. Yâhâ gâņe mâĥmâņe otnihimat yawuâk mâĥmâņe otyiņgiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâņe teteâkgât bukuyeņe âlâ osetyeņan gâtņe âlâņe pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâĥ nihion ya memune heroņe nâņgânihimat yakât dopņeâk hoņ bawalipne nâhât âi torokatmâ tuĥnomai yan heroņe nâņgâyiņgiwom. Yakât topņe nâņgâm heroņe kakņan mannomaihât nâņe senyeņan kinmâ den ekgoĥan yu naņgai. ¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yiņgimune nâņgâņetâ bulâņe otmu orotmemeyeņe bâleņe bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbingât pat oai. Yakât otmâ lok bâleņe ya yeņgât nâņgâm hâkâņ otmai. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbingât pat mansai. Yakât otmâ gâņe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâņetgât ki naņgan. Yawu gârâmâ Bâleņahât Amboņe mem hilipyongomapgât mâĥmâņe otyiņgihât naņgan. ¹⁷ Mâĥmâņe otyiņgirâ orotmeme bâleņambâ keterakmâ gâhât den bulâņe lâum manmâ yâhânomai. ¹⁸⁻¹⁹ Gâņe aņgoânâk âi sâĥ nihim hâņgânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âlepņe ekyongom gan. Yakât dopņeâk nâku âi sâĥ yiņgim hâņgânyongomune ari lohimbi den pat âlepņe yakât ekyongonomai.

Yesuŋe ikŋe komolipŋe nengât nâŋgâm Anitâ ulitguop.

²⁰ Awonŋ, sâp yiwereŋe yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sâp ulitgohoan. Hâmbâi lohimbi dondâŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyene nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nâŋgâ. ²¹ Awonŋ, gâ orop biwi nâŋgân nâŋgânetŋe kepeiakmâ konohâk oait. Yakât dopŋeâk lohimbi yaŋe netgâlen biwiyenŋe kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanŋan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbi belâŋen mansaiŋe manmanyenŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otyiŋgimu yaŋak biwi konok otmâ buku oranŋimai.”

²²⁻²³ Otmu gâŋe hâŋgânohom mâmâŋe otnihirâ ge hohetyenŋan manmune biwinetŋe konohâk otmait yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋuai. Yakât dopŋeâk nâŋe hâŋgânyongom mâmâŋe otyiŋgimune nâ orop biwiyenŋe konohâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan mansaiŋe gâŋe wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityenŋe otbe sâp nâ hâŋgânnohorâ gewan yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋunomaihât ulitgohoan.

²⁴ Awonŋ, lohimbiŋe biwiyenŋe nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyiŋgion. Otmu gâŋe embânŋan hân himbim ki kândikyotgon yan biwihanŋe kepeinekma gâ orowâk himbimân tatbisât yakât sâp nihion. Yakât otmâ pat kuyiŋgion yakât bulâŋe tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

²⁵⁻²⁶ Awonŋ, lohimbi belâŋen mansaiŋe gâhât topge ki nanŋai. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ gâhât topge nâŋgâm lok yuŋe nâhâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya ekyongomune tipine nâŋgâŋetâ keteraksap. Yakât otmâ gâŋe wawaenekmâ hâŋgânnohorâ gewan ya nâŋgâm henŋenŋuai. Yâhâ nâŋe kulem membom yan gâŋe wawaeyekmat yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋunomai.” Yawu sâop.

18

Parisaio yengât tembe lâulipyenŋe Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

¹ Yesuŋe yawu sâp âwâŋe ekumu pesuk sâmu honŋ bawalipŋe nen menenekmu ba to tipine âlâ, kutŋe Kitoron sâp, ya hâtikguwin. Ya hâtikum nak âlâ, kutŋe Oliwa, ya kambatŋe kâmetbi yan yâhâwin. ² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesuŋe menenekmu yan yâhâ tatmâ nâŋgâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nâŋgâop. ³ Yakât otmâ Yurasiŋe betŋehen kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtgât otmâ tembe lâulipyenŋe dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senŋe âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi. ⁴ Toho mem tetenenekŋetâ umatŋe yu Yesu kakŋan yâhâwuap ya emelâk nâŋgâop yakât otmâ katnenekmâ gotyenŋan ba yuwu sâp âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe yâkât pâinsain,” sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sâmu Yurasi otmu orowâk takawinŋe denŋe nâŋgâm pârâk pilâm umutyenŋe arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâpŋe âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe,” sâwi.

⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ honŋ bawalipne yu pilâyekŋetâ yahatmâ arinŋetgât nanŋan.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâp yan den emelâk yuwu sâop yakât bulâŋe teteop. “Awonŋ, gâŋe lok yu mâmâŋe otyiŋgirâ nâhâlen biwiyenŋe kepeim mansai yu yengât tihityenŋe otmune âlâ ki hiliwahoap.” ¹⁰ Yawu sâmu Petoronŋe tewetŋe mem yahatmâ hotom um manbi ya yengât kunyenŋe manop yâkât honŋ bawane, kutŋe Maiko sâp, yamâ ândâpŋe nombot ya topŋambâek kârâm hâreop. ¹¹ Kârâm hâremu Yesuŋe ekmu bâlemu yuwu sâp ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatŋe yu

tetenihipu sât gum mumbomgât Awonjaŋe mâtâp sâ m nihiop ya ki watbomgât nanjat hâ? Âlâŋe yakât ki ekgohop?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

¹²⁻¹³ Yesuŋe yawu sâ m ekumu Roma tembe lâ u ya yengât kunyenjaŋe sâ mu tembe lâ ulipŋe otmu Parisaio yengât tembe lâ ulipyenjaŋe Yesu mem bânŋe sâ hâ m menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo â lâ, kutŋe Anasi sâ m, yâ kât emelan yâ hâ wi. Anasi yamâ lok â lâ, kutŋe Kaipa sâ m, yâ kât lamatŋe. Yâ hâ Kaipa yamâ hombaŋ yakât hotom uminiwi ya yengât kunyenje pato manop. ¹⁴ Yawu gârâmâ Kaipaŋeâmâ nen Yura lohimbî kerekŋe hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapgât nânŋâm papatolipnenŋe ekyongop.

Peteroŋe Yesu betguop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

¹⁵ Yâ hâ Yesu mem Anasihât emelan yâ hâ ŋetâ Petoro otmu bukunenŋe â lâ ŋeâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâ hâ Anasiŋeâmâ bukunenŋe ya nânŋawaŋgimap. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâ hâ ŋetâ yawuâ k watyekmâ betyenjan yâ hâ op. ¹⁶ Yawu otmâmâ Petoroŋeâmâ emet hawiŋan peke yakât hânŋi hâlânŋmâ kinop. Yawu gârâmâ bukune Anasihât emelambâ ge hoŋ bawa imbi â lâ ŋe hânŋi galem gum kinop ya ekumu hânŋi hindâ mu yanâ k Petoro gurâ kâ lehen yâ hâ op. ¹⁷ Kâ lehen yâ hâ mu imbi yaŋe ekmâ sâ op. “Â o gâmâ Yesu hoŋ bawaŋ gim manmat. Yawu geksan.”

Sâ mu sâ op. “Yu yat yamâ imbiâ k yat,” sâ op.

¹⁸ Otmu sâ p yanâmâ bâ lâ pŋe bâ leŋe olop. Yakât otmâ tembe lâ u nombotŋaŋe kâlâ p uŋetâ semu hoŋ bawa nombotŋe orowâ k menduhuakmâ kâlâ p nânŋâm kinbi. Kâlâ p nânŋâm kinŋetâ Petoroŋe hohetyenjan ga kinmâ kâlâ p nânŋâ op.

Kaipaŋe Yesu â i pâ i tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

¹⁹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe menenekmâ den kâ sikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topŋe hotom uminiwi ya yengât kunyenjaŋe nânŋâ we sâ m â ikuop.

²⁰⁻²¹ Â ikumu sâ op. “Wongât â inohoat? Kapi ambolipŋe orop miti emetŋan me opon kâ mbukŋan yâ hâ menduhuakŋetâ den kâ sikum yingim gaman. Otmu kapi tipî tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipŋaŋe menduhuakmai yan lok senyenjanâ k kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nânŋâ mai ya â iyongorâ yâ kŋe sâ nomai.” Yawu sâ op.

²² Yawu sâ mu tembe lâ u â lâ ŋe yahatmâ Yesu â ndâ pŋe huhum yuwu sâ m ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yengât kunyenje ya nekamŋan yat?” Yawu sâ op.

²³ Sâ mu sâ op. “Nâ den bâ leŋe yan otmuâmâ yakât topŋe sârâ nânŋâ we. Nâmâ den â lepŋe yan. Yamâ girawuhât â ndâ pŋe huhuat?” Yawu sâ op.

²⁴ Benŋe, Anasiŋe sâ mu Yesu bânŋe sâ hâ m menduhuwi ya ki holaŋ mâ ek mem lamatŋe, kutŋe Kaipa sâ m, yâ kâ len dâ im ariwi.

Peteroŋe Yesu â lâ kuâ k betguop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

²⁵ Yâ hâ Petoro yamâ yawuâ k kâlâ p nânŋâm kinop. Nânŋâm kinmu lohimbî orowâ k kinbiŋe towatŋe ekmâ nânŋâmâmâ yuwu sâ m ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâ k manmat, yawu geksain.” Yawu sâ ŋetâ topŋe kurihiakmâ “Nâ bia,” sâ m irelahop.

²⁶ Sâ mu hotom umai ya yengât kunyenjahât hoŋ bawa â lâ hât â ndâ pŋe Petoroŋe kârâm hâ reop yakât hep torehenŋe â lâ orowâ k kinbiŋe Petoro ekmâ yuwu sâ op. “Bulâ janâ k Yesu miai yan gâ orowâ k kinŋetâ yeksan.” Yawu sâ m ekuop.

²⁷ Yawu sâ mu “nâ bia” sâ m irelahop. Ire lakmu yanâ k gokorok isiop.

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

²⁸ Otmu Yesu mem Kaipahât emelan arinetâ yan mumbuapgât den sâmu hârewanjiwi. Otmu emet han sâmu emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutje Pilato sâmu, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit homban yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbije angoân pâku lohimbije yengât emetyenjan yâhâmai sâmu samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbijan kinbi. ²⁹ Emet umbijan kinjetâ Pilatoje emelambâ ge yuwu sâmu âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

³⁰ Âiyongomu sâwi. “Lok yuje otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

³¹ Sânetâ sâop. “Yeje girawu otbanjinom nanjai ya âlepje yeje girem den watmâ otbanjinjet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâmu hârewanjiain. Yawu gârâmâ nenje lok âlâ kumunje mumbuapgât mâtâp manjuningiwu. Yawuhât otmâ gâne konok sâmu hârewanjiâ mumbuapgât gâhâlen mem takain.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ angoânâmâ Yesuje “Nohom howanân kânângâneknomai,” sâop yakât bonje teteâkgât Yura nengât kunlipnenje Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

³³ Bâin, yawu sânetâ Pilatoje purik sâmu emetjan yâhâ Yesuhât sâmu mem ganjetâ yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

³⁴ Sâmu sâop. “Gike engatgeâk otmâ yat me lok âlâje ekgohomu nângâm yat?”

³⁵ Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtje. Nâje Yura yengât topyeje ki nângâman. Gâne girawu olongât papatolipgâne menjekmâ nâhâlen takai?”

³⁶ Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbije yu yengât lok kutdâ ki manbe sâmu oan. Yâhâ nâje yâk yengât lok kutdâ manbe sâmu oan mâne papatolipnenje menekmai sâmu nine honj bawalipnaje yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yengât kutdâyeje mansan.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Gâ bulânanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâje yakât topje ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbije den bulâje nângâne sâmu otmai yaje nâhâlen torokatmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Wuân den bonje ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

Pilatoje Yesu muâkgât sâmu hârewanjiop.

(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâmu benje emet umbijan gem Yura nengât papatolipnenje yuwu sâmu ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan. ³⁹ Yawu gârâmâ Tihit tihit homban ârândân pâi emetjan lok tatminiwi yapâ gâtje âlâ kapi ambolipnaje sânetâ holanyekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit homban yuân lok kutdâ yu sâmune holanjetâ ge manâkgât nanjai me bia? Me lok âlâ sâmune holanjetâ gewuap?” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatmâ halahum yuwu sâwi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetjambâ holanjâ giâk.” Yawu sâwi.

Yawu gârâmâ Barawahât topjeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetjan katjetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipnaje Yesu mem âlâla tuhuwi.

¹ Yawu sânetâ Pilatoje ikje tembe lâulipje ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtnje metje yaje kândâtjan lawitmâ hâkne orowâk mem gahaewi. ² Lawitmâ tâk âlâ, sâtnje metje, kon pan pan me hatman yawuya yaje mem kunjan pân pân kepeiwanjiwi. Yawu otmâ sângum kurin pâwâwân yamâ lok kutdâje katmâ manminiwi yawuya ya mem latbanjiwi.

³ Yawu otmâ senjan gem yuwu sâmu ekuwi. “Bâe. Yura yengât lok kutdâ pato. Gâne torokatmâ kinmâ yâhâwuatgât nanjan.” Yawu sâmu ândâpne huhuwi. ⁴ Yawu otbanjinjetâ

sât gum kinmu benne Pilatoŋe emet umbiŋan ge yuwu sâm lohimbî ya ekyongop. “Yengât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmune mem geŋetâ yeŋe senyeŋeŋe ekŋet.” Yawu sâop. ⁵ Yawu sâmû Yesu tâk sâtŋe metŋe ya kunŋan kepeiwanŋiwi otmu sâŋgum kuriŋ latbanŋiwi ya yawuâk tatmu mem geŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yengât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât nanŋan.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu tembe lâulipyenŋe Yesu ekmâ kârikŋan halahuwi. “Howanân kuŋetâ muâk,” sâm yawuâk yawuâk sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ nanŋai ya yeŋahâk mem ari howanân kunomai.”

⁷ Sâmû sâwi. “Lok yuŋe “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” sâop. Yawu sâop yaŋe nengât girem den loŋgâeop. Yakât matŋe muâkgât sâm hârewanŋiain.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâŋetâ nâŋgâm kiŋgitŋahât dondâ otmâ purik sâm Yesu mem emet kâlehen yâhâop. ⁹ Yâhâ yuwu sâm âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?” Sâmû den olotoŋâk kinop. ¹⁰ Yawu kinmu sâop. “Wongât olotoŋâk kinsat? Holaŋgekŋetâ ge manbuat me howanân gohoŋetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

¹¹ Sâmû sâop. “Anitâŋe papatolipge ya biwiyenŋan kioŋmu galem sâm katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hâŋgânnohomu takan yaŋeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokŋan miap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmû Pilatoŋe holaŋmune ariâk sâm nâŋgâm ketet olop. Nâŋgâm ketet otmu hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe tâtâemâk yuwu sâm ekuwi. Lok âlâ me âlâŋe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapŋe gâhât patohe, kutŋe Sisa sâm, ya mem ge katbe sâm oap. Yesuŋe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâŋe Yesu yu holaŋdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbanŋiwayat. Yakât otmâ umatŋe teteap yukât Sisa ekumunŋe sâm hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikŋeâmâ sâm hâre hâre kawenŋan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutŋe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topŋeâmâ yuwu tap. “kawe konŋak tuhuwi” yawu. ¹⁴ Yâhâ emetsenŋe purik sâwe sâm otmu yan Pilatoŋe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omoŋ otmu yan Tihit tihit hombanŋ ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoŋe yuwu sâm ekyongop. “Ekŋet. Lok yuâmâ yengât lok kutdâ.”

¹⁵ Sâmû sâwi. “Lok yuŋe muâkgât nanŋain. Yakât otmâ howanân kuŋetâ muâk,” yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok kutdâyeŋe yu howanân kuŋetâ muâkgât nanŋai hâ?”

Sâmû hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâŋetâ Pilatoŋe Yesu ya howanân kuŋetâ muâkgât sâm hâreop. Sâm hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

¹⁷ Yesu ikŋahâk howanŋe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutŋe yamâ Yura nengât denân Golihata sâm, yan gewi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. ¹⁸⁻¹⁹ Yan mem ge howanân kuwi. Kuŋetâ Pilatoŋe den âlâ yuwu sâm howan kunŋan kulemguop. “Yesu, Nasaret kapi amboŋe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemguop. Yâhâ den kulemguop yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemguop. Yawu kulemgumu lâum kânâŋgâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot. ²⁰ Yâhâ Yesu yamâ Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbî dondâ bam gawiŋe ekmâ sâlîkuwi. ²¹ Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyenŋe ya nâŋgâm Pilatoŋen ari yuwu sâm ekuwi. ““Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat ya

ekmunje ki ârândân oap. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgu. “Lok yunjeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgu.” Yawu sâwi.

²² Sânetâ sâop. “Kulemguan ya pilânetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

²³ Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiŋe yâkât senje âlâlâ mem kâsikunjetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok anjim miakbi. Yâhâ sângumne âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreŋe. ²⁴ Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenjan gâtŋe konokŋe hâlulâek miakbuap yamâ âlepŋe,” sâwi. Yawu sâm pepa tipi tapi mem duhatmâ kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amanân mânunjetâ ge talop. Mânunjetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewi yan lok kutŋe teteop yaŋe sângum ya hâlulâek miop. Yawu otbi. Otbi yakât emelâk lok âlâŋe miti pepaen kulemguop yakât bulâŋe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senje âlâlâ yamâ mem kâsikum anjim miaksai. Otmu sângumne kâlep pato ya âlâhât kutŋe teteap yaŋe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemguop yakât bulâŋe teteâkgât orotmeme yu otbi.

²⁵⁻²⁶ Yesu howanân kunjetâ kinop yakât gotŋan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikŋe mâmâŋe, âlâmâ mâmâŋahât gariŋe, âlâmâ Maria ya Kelopa apetŋe, otmu bâiŋeâmâ Maria, Matala kapiân gâtŋe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâŋahât gotŋan kinban. Yawu kinmunje Yesuŋe mâmâŋe ekmâ tepŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Meŋ, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” ²⁷ Yawu sâm ekum yuwu sâm eknohop. “Buku, meŋnetŋe yuâmâ gâŋe galemguwat,” sâm eknohop. Yawu sâmu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâp yan âwâŋaŋe Yesu âi sâm waŋop ya tuhum pesuk pilâop ya nâŋgâop. Nâŋgâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulâŋe bunewâk teteâkgât kândâtŋe kuwihakmâ den kârikŋe halahum yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenŋe biatmu pâlâmŋe olop ya gâiŋetâ yan giop. Otmu yan kinbiŋe kereŋ wahapŋe mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katŋetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu launjan katŋetâ niop.

³⁰ Nem yan “Âi sâm nihiop ya dopŋan oap.” sâop. Yawu sâm goselek sâm bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâpŋan bâlemu omoŋ otmu yan Tihit tihit homban pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaiŋetâ hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe ari Pilato yuwu sâm ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit homban tetemu yan lok bâleŋe ya howanân kinŋetâ yekmunje bâlewuap. Yawu gârâmâ gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyeŋe kum lotohoyekŋetâ munomai. Muŋetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sânetâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetŋe kum lotohoyelekŋetâ muowot. ³³ Kâiyetŋe kum lotohoyelekmâ Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâiŋe ki kum lotohowi. ³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlâŋe inŋepŋe mem Yesuhât gasumŋan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. ³⁵ Yâhâ nâmâ gotyenjanâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manŋetgât yu tâŋ tâŋâk kulemguan. ³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbanŋiwi yan yakât bulâŋe teteop ya yuwu.

“Yakât hahitŋe konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulâŋe âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâuŋetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâm Yosepŋe Pilatohâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

³⁸ Yawu otmâ lok âlâ, kutņe Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboņe. Yâkņe biwiņe Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenņe yeņgât kiņgitņahât otmâ topņe kurihiakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâm yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nâņgâwanņimu ari bukulpņe meyekmu ari Yesu mewi.

Yesu lâum ari hanguwi.

³⁹ Yâhâ Nikotemo yamâ aņgoân omoņ âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkņeâmâ Yesu piriwe sâm otmâ to kukņe suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatņe pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. ⁴⁰ Yâhâ Yosep yet Nikotemoņe hangure sâm Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukņe yaņe piriowot. Pirim sâņgum kâkâlep yaņak katipguowot. ⁴¹ Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopņe âlâ emelâk kusânâmâ mem tiņgâloņetâ in kamen kinminiop. ⁴² Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombaņan yu me ya tuhumain sâm samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaņ ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâlepņehen arinomaiahât sâp biatmu lâm ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumuņambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

¹ Emet eņgatņe nâņgâm Maria, Matala kapi amboņe, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunņetâ ge lâm mâtâpņe kum bâp maņguop ya hindakmu mâtâpņe kinop ya ehop. ² Ekmâ pârâk pilâm purik sâm Petoro orop netgâlen taka yuwu sâm eknotgop. “Papatolipnenņe Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misiņgutsai?” Yawu sâop.

³⁻⁴ Yawu sâmu net gurâ sumângen ariwit. Nâņe sururuk sâm Petoro wangim kulet sâwan. ⁵ Kulet sâm ariwan yamâ lâm kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâm sâtņanâk kinmâ olelem eksan mâne sâņgum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yaņahâk tatmu ekban. ⁶ In ekmâ kinmune Petoroņe belângen takaop yaņak burunduņâk gam kâlehen baop. Kâlehen ba sâņgum kâkâlep yawuâk ehop. ⁷ Otmu sâņgum tipiņe mem Yesu kunņe katipguwi ya âlâņe kitâ mem ketetmâ heņgeņgum katmu talop ya ehop. ⁸ Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunņe katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumuņambâ yahalop nâņgâwan. ⁹ Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât poropete nombotņe emet inâņņan Yesu mumuņambâ yahatbuap yakât topņe kulemguwi ya ki nâņgâmutņe keterahop. ¹⁰ Yawu otmâ benņe purik sâm âwurem ariwit.

Yesuņe Maria, Matala kapi amboņe, tetewaņgiop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹ Otmu Mariane betnetņan taka lâm sâtņan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. ¹² Ekmu aņelo yâhâp yaņe Yesu katņetâ iop ya hâlâņmâ nombot nombot talowot. Konokņeâmâ kunņehen talop. Yâhâ âlâ yaņeâmâ kâiņehen ge talop. ¹³ Yawu tatmâ yuwu sâm âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misiņgutsai?” yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu sâm kambeņe kakņambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboņe mon?” nâņgâop. Yawu nâņgâmu Yesuņe âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâņe sârâ Yesu lâum ari âlâengen misiņgutsai otmuâmâ âlepņe eknohorâ bukulpņe ari ekyongomune taka menehât naņgan.”

¹⁶ Yawu sâmu kunop. Kunmu purik sâm Yesu towatņe ekmâ nâņgâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topņe yamâ “Kutdâne.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâ Awoņnahâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâņe âwurem ari bukulpne ekyongowuat. Ekyongom nâhâitņe yamâ “Anitâ awoņnenņahâlen ewun

âwurem yahap” sâam ekyongowuat.” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâamu Mariañe taka den ya nen hoñ bawalipñe eknongop.

Yesuñe hoñ bawalipñe teteyiñgiop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

¹⁹ Otmu emet omoñ otmu yanâmâ nen hoñ bawalipñe papatolipnenñe yengât kinjitnenñahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatñe kârikñe mañgum tatbin. Menduhuakmâ tatmunñe Yesuñe hohetnenñan pâârâk sâansânâk teteningiop. Teteningim eknongop. “Biwiyenñe huruñ sâek.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâamâmâ birinñe bâtnñe kuwi otmu inñepñe gasumñan hâuop yakât gut tiripnongomu ekbin. Tiripnongomu ekmâ biwinenñe heronñe olop. ²¹ Yawu otmâ kinmunñe yâhâpñe sâop. “Yen biwiyenñe huruñ sâek. Awoñnañe nâ hângânnohomu gewan yakât dopñeâk nâku yen hângânyongomune arinomai,” sâop. ²² Yawu sâam kahapumñanñe hângutnenekmâ yuwu sâam eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe mâmânñe otyiñgimu yâkât wâtñan kinno-mai. ²³ Wâtñan kinmâ yâkât sâtgât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyinñinomai yamâ Anitâñe buku otyiñgiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyinñinomai yamâ matñe umatñe yinñgiwuap.” Yawu sâop.

Yesuñe gutñe Toma tiripgumu ehop.

²⁴ Yâhâ Yesuñe teteningimu gutñe ekbin sâp yan bukunenñe âlâ, kutñe Toma sâam, kutñe âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

²⁵ Yakât otmâ belângen Toma ekmâ yuwu sâam ekuwin. “Kutdânenñe nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâamunñe sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu gârâmâ birinñe bâtnñe kuwi otmu inñepñe gasumñan hâuop yakât gutñe nine sennan ekmâ mem walipguwom yanâmâ nâñgâmune bulânñe otbuap.” Yawu sâop.

²⁶ Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatñe kârikñe mañgum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin. Menduhuakmâ tatmunñe Yesuñe teteningim sâop. “Yen biwiyenñe huruñ sâek,” sâop. ²⁷ Yawu sâam purik pilâm Toma yuwu sâam ekuop. “Bâtnan gut yu wâim ekmâ yanak gasumnan ya yawuâk mem nâñgâ. Nâ bulânñanâk Anitâñe hângânnohomu ge mansan yakât otmâ biwihanñe nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

²⁸ Sâamu sâop. “O, Kutdâne, bulânñanâk gâ Anitâ orop dopyetñe konohâk mansat.”

²⁹ Sâamu sâop. “Gânñe yiwerenñe gut yu mem eksat yakât otmâ biwihanñe nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbî nombotñanñe ki nekmâ biwiyenñanñak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nâñgân nâñgânñenñe huruñ sâamu heronñe otmâ mannomai.” Yawu sâop.

³⁰ Yesuñe kulem topñe topñe miop yamâ kerehâk ki kulemguan. ³¹ Yâhâ olop miop ya ekbin yakât den pat kulemguan yu sâalikum eknomai. Yu sâalikum ekmâ Anitâñe tihitnenñe otmâ nanñe Yesu hângângumu giop yakât nâñgânñetâ bulânñe otmu yâkâlen biwiyenñanñe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenñanñe kepeim denñe lâum mannomai yanâmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtgât otmâ hoñ bawalipñanñe inñan dondâ mewî.

¹ Sâp yakât kakñan nen hoñ bawalipñe nombotñe Tiweria dengân yakât ginñan menduhuakmâ tatmunñe Yesuñe teteningiop yamâ yuwu. ² Nâ otmu atane, kutñe Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutñe âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâam yan gâtñe, otmu lok yâhâp biwiyetñe Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin. ³ Menduhuakmâ tatmunñe emet ñiñ sâwe sâam otmu Petoronñe yuwu sâam eknongop. “Nâmâ ge inñan dâiwehât nanñan.”

Sâamu sâawin. “Nen orowâk arinom,” sâam gemunñe wanñgaen orowâk yâhâwin. Ari omoñe pâlamñe manbin.

⁴ Emet hanj sâmu yan Yesuŋe dengân ginŋan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlewângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatŋe ekmunŋe ki keterahop. ⁵ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâmu âinongop. “Bukulipne, yen inŋan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmu eknongop. “Inŋan itâŋe ya waŋga nombotgembâ panŋetâ gewuap yanâmâ inŋan mem dâinomai.” Yawu sâmu yaŋak benŋe waŋga nombotgembâ pilâmunŋe gemu inŋan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakŋetâ mem dâim waŋgaen katne sâmu otmunŋe umatŋe dondâ olop.

⁷ Yawu otmu nâŋe Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânenŋe yakâ.” Ekumune uk sâmu petŋe tuhumi katmâ âi tuhuop yakât otmâ tinŋinŋe yawuâk mem kepeiakmâ saruân kionŋmâ Kutdâhâlen yoloŋ otmâ ariop. ⁸ Yawu otmuâmâ nenâmâ waŋgaenâk tatmâ puli kum inŋan itâŋe dâim dengân ginŋan yâhâ kionŋbin. ⁹ Yesuŋe baŋga âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu inŋan mem hot umu siop. ¹⁰ Yawu otmâ Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Yiwereŋe inŋan miai ya nombotŋe mem katŋetâ siâk.”

¹¹ Yawu sâmu Petoroŋe waŋga hâmeŋan yâhâ inŋan itârâek mem dâim ginŋan gaop. Yâhâ inŋan 153 ya itâ kâlehen kutakulakbi. Yawu gârâmâ inŋan yamâ papatoek yamâ benŋe inŋan itâŋe ya ki berendeŋ sâop. ¹²⁻¹³ Inŋan nombotŋe katmunŋe semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nâŋgâmunŋe umatŋe otmu pilâwin.

¹⁴ Yâhâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan dengân ginŋan menduhuakmâ tatbin yan teteningiop yaŋe kalimbuŋe olop.

Yesuŋe Petoro den bâiŋe ekuop.

¹⁵ Nem pesuk pilâmunŋe Yesuŋe Simon Petoro yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋeâmâ bukulipgaŋe biwiyenŋe hikunekmâ mansai ya wangiyekmâ biwihanŋe tinŋak hikunekmâ mansat me girawu?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŋe. Nâmâ buku otgihiman ya naŋgat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen yiwereŋeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityeŋe otbuat.” ¹⁶ Yawu sâmu yaŋak yâhâpŋe yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋe biwihanŋe tinŋak hikunekmâ mansat me bia?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŋe. Nâŋe buku otgihiman ya naŋgat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galemyongowuat.” ¹⁷ Yawu sâmu kalimbuŋe yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋe buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesuŋe kalimbuŋe âikuop. “Gâŋe buku otnihimat me bia?” yawu sâmu yakât Petoroŋe nâŋgâmu biwiŋan hâumu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât sengan senŋe âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâŋe buku otgihiman ya naŋgat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen torokatmâ mansai ya galemyongom wawaeyekmâ manbuat.

¹⁸ Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topŋe sâwe. Gâŋe aŋgoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nâŋgâminion yanâmâ âlepŋe arim tohominion. Yâhâ gâŋe sombo otbuat yanâmâ bâtege pilârâ lok bâleŋaŋe sâhâm menduhum ki ariwe nâŋgâwualângen dâihekmâ arinomai.” Yawu sâmu ekuop. ¹⁹ Yâhâ Yesuŋe topŋe yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoroŋe Yesuhât tem lâuwangim manmu umatŋe yawu tetewangiwuap. Umatŋe tetewangiwuap yan ki lohotŋe otmu kuŋetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotŋe otbuap ya lohimbiŋe ekŋetâ sâŋe otmu Anita mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ biwihanŋe nâhâlen tinŋak kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu Petoroŋe kamberŋe kakŋambâ olelem nâ nehôp. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk olopgât menduhuakmâ sot bâiŋe newin yan yâk orop

hâlânakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâne betnehen kionbuap yakât âikuwan. ²¹ Yâhâ Petoroŋe nekmâmâ yuwu sâm Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

²² Sâmu sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat.” Yawu sâm ekuop.

²³ Den yawu sâop yamâ bukulipnane nângâm hilipgum kelangatbi. Kelangatmâ nâhâtne “ki bâlewuap” sâwi. Yawu gârâmâ Yesune ya ki sâop. Yâhâ yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nângâm ketet otbuat,” yawu sâm Petoro ekuop.

²⁴ Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nângâminiwan. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâne dondâ.

²⁵ Otmu Yesune olop miop yakât pâne konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.

O bukune Teopilo,

¹⁻² Emelâk Anitâŋe Yesu hângângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâŋ yingiop. Âi yawu tuhum manmâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâŋ olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kionŋmu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³ Roma yengât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyingim Anitâŋe tihityeŋe otbuap yakât topŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ⁴ Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoŋnaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nâŋgâwi ya. Yakât otmâ tipinŋe tatmâ mambotnomai. ⁵ Yoaneŋe lohimbi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

⁶ Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâŋ âikuwi. “Kutdâ, gâŋe sâp yiwereŋe yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe arinŋetâ nennahâk galemahom mannom me?”

⁷ Sâŋetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋne Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nâŋgânomai ya gurâ ikŋahâk nâŋgâmu tap. Yeŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. ⁸ Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu nâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonomai. Anŋoân topŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepŋehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹ Yawu sâŋ ekyongom yan katyekmu kinŋetâ elem kakŋambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâpgumu ki ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ himbimâŋenâk ekmâ kinŋetâ anelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolan bolan, yaŋe pâràk sânsânâk teteyingiwot. ¹¹ Teteyingim yuwu sâŋ ekyongowot. “Galilaia ambolipŋe yeŋe wongât himbimâŋenâk senyeŋe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinŋetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimâŋembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipŋe yengât kutyeŋe

¹² Yawu sâŋ ekyongom arimutâ benŋe aposolo yaŋe Oliwa pumŋambâ ge Yerusalem kapiân bawi. ¹³ Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiŋe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipŋe yengât kutyeŋe yuwu. Petoŋe, imiŋe Anderea, Yakowo, imiŋe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nanŋe Yakowo, otmu Yakowo nanŋe Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâŋ otminiwi yan gâtŋe.

Yurasihât gewâkŋan lok âlâ kinâk sâŋ Anitâ ulitguwi.

¹⁴ Yesuhât aposololipŋe ikŋe mâmâŋe imilipŋe otmu imbi nombotŋe menduhuyekŋetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵ Sâp yan lohimbi nombotņane Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbi, lohimbi 120, yawuyan menduhuakmâ tatņetâ Petoroņe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. ¹⁶⁻²⁰ “Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâņet. Yesuņe lok âlâ, kutņe Yurasi sâm, yâk orowâk menenekmâ nep sâm ningimu hoņ bawanņim gamain. Yâhâ Yurasiņe betņehen kionmâ lok bâleņe dâiyekmu taka Yesu mewi.” Yawu sâop.

Otmu Yurasiņe Yesu mem bâtyenān kalop yakât hâmeņe sâm hotom uminiwi yengât kunlipyenane tewetsenņe wanņbi. Tewetsenņe wanņetâ yanē mem ari hân âlâ puluhuo. Yawu gârâmâ Yesu betņehen kionop yakât Yurasiņe nâņgâm otmâ hilipguan sâm anulahop. Yawu nâņgâm yanak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmu ge kum tepņe bâok pilâop. Tepņe bâok pilâmu tepņe komņe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nâņgâm Yerusalem kapi ambolipņane hân yakât kutņe “Akerama” sâm kunbi. Yâhâ kut yakât topņeâmâ yuwu tap. “Heņņak puluhuwî” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nâņgâm Petoroņe yuwu sâop. “Emelâk emet inânņan Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe tâmbânenņe Dawiti yâkât biwinān den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguo. yakât bulāņe teteap.

“Lok âlâ emetņan ki tatmu emetņe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguo.

“Nepņe pilâop ya lok âlāņe mem galemguwuap.” Yawu kulemguo tap.

²¹ Yakât otmâ nenņe bukenenņe âlâ mem Yurasihât gewâkņan katmunņe kinbuap. ²² Kândikum emelâk Yoaneņe âi topņe katmâ lohimbi mem toen katyehop sâp yapâek nenņe Yesuhâlen torokatmâ biwinenņe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtņe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenņe Yesu mumuņambâ yahalop yakât den pat âlepņe lohimbi ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroņe yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutņe Yosep Yusito, kutņe âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia. ²⁴ Mem teteyelekmâ yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâņe biwinenņahât topņe kerehâk nâņgâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nâņgârâ ârândâņ oap yâkât kutņe biwinenņan katdâ ekmâ nâņgânom. ²⁵ Yâhâ Yurasiņe nepņe pilâm ikņe mâtâwân ariop yakât gewâkņan lok ya katmunņe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi. ²⁶ Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetņe ikņiâk ikņiâk kulemgum aman kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyenē âlāņe yapâ kutņe Matia kulemguo. ya mem teteop. Mem tetemu benņe aposolo kâiān konok yâk yengâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe ge aposolo mâmâņe otyiņgiop.

¹ Yesu mumuņambâ yahalop yakât kakņan Sande nombolān yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutņe “Pentikosi hombaņ” yawu kunbi. Pentikosi hombaņ otmu yan lohimbi Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbiņe Anitâ mepa sanņan otbāņine sâm emet âlāen menduhuakmâ tatbi. ² Menduhuakmâ tatņetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nâņgâwi. ³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamņe yawuyan kunyenē kakņan teteop. ⁴ Yawu otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe ge mâmâņe otyiņgim lauyenē mem hewewenņe tuhumu denņe denņe sâm ariwi.

⁵⁻⁶ Sâp yan Yura lohimbi Anitâhât den lâum manminiwiņe Pentikosi hombaņ ya ekne sâm kapiyenē pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiān yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nâņgâm lohimbi sesengâlâkņe emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbi yengât denyenē nâņgâwi. Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbiņe Yura yengât denânak sâwiâke yamâ benņe lohimbi takawi yanē den ya nâņgâņetâ denyenē âlâku ikņiâk ikņiâk olop. ⁷ Yawu olop yanak benņe nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm alahuwi. “Yesuhât lohimbi den oai yu Galilaia ambolipņe kerek. Nenņan gâtņe bia. ⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenņe

den sâñetâ nanġain? ⁹ Nengât topnenñeâmâ yuwu. Nen kapi kâlepñehembâ takain. Nen nombotñe Pata ambolipñe, nombotñe âlâmâ Meria ambolipñe, nombotñe âlâmâ Elam ambolipñe, nombotñe Mesopotamia ambolipñe, nombotñe Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe, nombotñe Kaparokia ambolipñe, nombotñe Ponto ambolipñe, nombotñe Asia ambolipñe, ¹⁰ nombotñe Pirihiã ambolipñe, nombotñe Pampilia ambolipñe, nombotñe Aihita ambolipñe, nombotñe Apirika ambolipñe, nombotñe Kirene kapi nombotñe Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipñe. ¹¹ Nombotñe Kereta ambolipñe, nombotñe Arawia ambolipñe, otmu nombotñe Roma ambolipñe. Nen yawuñe tain. Nen nombotñe Yura lohimbi bulâñe. Yâhâ nombotñe âlâñeâmâ Yura nengâlen torokatñetâ orowâk mansain. Nen lok topñe topñe. Yawu gârâmâ Anitâñe kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipñeñe nenñe denânâk sâñetâ nanġain.” Yawu sâwi. ¹² Yâhâ den ya nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topñe nâñgâne sâñe pâpñuwi. Yawu otmâ “Kulem yukât topñe girawu?” sâñe alahuwi.

¹³ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñeñe Yesuhât lohimbi yekmâ senyenñan gem yuwu sâwi. “Yeñe wain to dondâ neñetâ biwiyeñe hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoroñe yahatmâ kulem ekbi yakât topñe ekyongop.

¹⁴ Yawu sâñetâ Yesuhât aposololipñeñe yahatmâ kinmâ Petoroñe lohimbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topñe ekyongomune nâñgâñet. ¹⁵ Omoñânâk wain to ki neman. Yakât otmâ lok yeksai yuñe wain to ki niai. ¹⁶ Emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yoele sâñe, yâkñe den kulemguop yakât bulâñe yiwerene tetemu eksai yu. Emelâk den kulemguop ya yuwu.

¹⁷ “Anitâñe yuwu sâñe eknohop. Hâmbâi sâñe pato tâlâhuwuap yan nâñe nine Wâtġât mâmâñahât Heak hâñgâñgumune ge lohimbi mâmâñe otyiñgimuwap. Mâmâñe otyiñgimu lohimbiñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mannomai yañe nâhât den sâñe tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyeñe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸ Bulâñanâk sâñe yan Wâtġât mâmâñahât Heakñe hoñ bawalipne mâmâñe otyiñgimu nâhât den sâñe tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lohimbi kerek matñe yingimune menomai yakât sâñe tâlâhumu yan nâñgâñemune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmġât emetsenñe bok sâñe omoñ bâlêñe sahakbuap. Yâhâ omoñġât emetsenñe yañeâmâ kuriñ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatñe topñe topñe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekñetâ sâtñe otmu hu halak tuhunomai. ²¹ Sâñe yan lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai.” Anitâñe yawu sâñe eknohop.” Den yawu kulemguop tap.

Petoroñe Yesuhât topñe ekyongop.

²² Petoroñe torokatmâ yuwu sâñe ekyongop. “Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâñemune nâñgâñet. Anitâñe Yesu Nasaret amboñe ya mâmâñe otbañgimu hohetnenñan manmâ kulem topñe topñe memu ekmunñe âlâ kândâkdâ otmu Anitâñe hâñgâñgumu ġiop yawu nâñgâmain. ²³ Yawu gârâmâ yeñe Yesuhât hâkâñ otmâ lok bâlêñe yengât bâtyenñan katñetâ yâkñe mem howanân kuñetâ muop. Yawu otbañgiwi yakât Anitâñe emelâk emet inânñan nâñgâmu ârândâñ otmu mâtâp ya sâñe wañop. Mâtâp ya sâñe wañmu yañak benñe howanân kuñetâ sâtġum muop. ²⁴ Kuñetâ muop yamâ sumânâk tatbuapġât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. ²⁵ Emelâk emet inânñan tâmbânenñe Dawitiñe Yesuñe mumuñambâ yahatbuap yakât nâñgâñe yuwu kulemguop tap.

“Kutdâ ġâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu nanġan. Biwi yâhâp otmangât mâmâñe otnihim gamat. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ biwine âlepñe otmu tem lâuhihim heronñe nâñgâñihian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuñambâ

mem yahatnekuat. Yawu otnihiwuat nângâm biwine ki houŋ sâwuap. ²⁸ Gâŋe nângân nângânne mem pâron pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topŋe nângâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nângâm biwine heronje otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulemuop tap.

²⁹ Tâmbânenŋe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nângâŋet. Yâkât sumŋe ekmain.

³⁰ Anitâŋe poropete âi sâm waŋmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâŋe pat kuwaŋgim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap ya mem kânângâmune kawehan kinmâ nine lohimbi galemyongowuap.” ³¹ Anitâŋe yawu sâm pat kuwaŋgiop. Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatbuap yakât nângâm Dawitiŋe emet inânŋan den yuwu kulemuop.

“Mumu yan Anitâŋe umutŋe miop. Otmu hâkŋe tâtuk sâmapgât mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu kulemuop.

³² Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu nen kerekŋe ekbin. ³³ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ikŋe orop tawot. Otmu emet inânŋan âwâŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otningimu denŋe denŋe sâmunŋe naŋgai.

³⁴ Otmu Dawiti ikŋak himbimân ki yâhâop. Yuwu gârâmâ emelâk emet inânŋan den yuwu kulemuop.

“Anitâŋe nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ mâmâŋe otgihimune ³⁵ kasalipge yongom mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop.” Yawu kulemuop tap.

³⁶ Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuŋetâ muop ya yeŋe ambonje oai. Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu kunnenŋe tap. Yakât otmâ Kutdânenŋe sâmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyenŋe katbi.

³⁷ Petoronje yawu sâm lohimbi ekyongomu nângâŋetâ biwiyenŋan hâumu aposolo nombotŋe ya orop yuwu sâm âiyongowi. “Wâe, nenŋe girawu otmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât sâŋetâ nângâne.”

³⁸⁻³⁹ Sâŋetâ sâop. “Anitâ Kutdânenŋane ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge yen otmu lohimbi kâlepŋehen mansai mâmâŋe otyiŋgimu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyiŋgiop. Yakât otmâ orotmemeyenŋe bâlenje bet pilâm Yesuhâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋgiuwuap. Yawu otŋetâ benŋe nenŋe Yesu Kiristohât kulân toen mem katyekmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰ Petoronje biwiyenŋan kioŋmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi perâkŋe ihilâk mahilâk manmai ya Anitâŋe matŋe umatŋe yŋgimu menomai. Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyenŋe bâlenje bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ yâkŋe tihityenŋe otbuap.” ⁴¹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kiŋgitŋe orowâk, dopyenŋe 3,000 yawuyenŋe Petorohât denŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe katbi. Yawu otŋetâ aposololipŋane toen mem katyekŋetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbiŋe biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatŋetâ aposololipŋane yâkât den kâsikum yŋgiwi. Kâsikum yŋginŋetâ nângâm biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa saŋgan otbaŋgim manbi. Otmu sâp sâsâŋan menduhuakmâ buku oraŋgim sot newi. ⁴³ Otmu aposololipŋane kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbi belâŋen manbiŋe kulem ya ekŋetâ sâtŋe olop. ⁴⁴ Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwiŋe biwi konok otmâ sot kâle senŋe âlâlâ mem menduhum konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom manbi. ⁴⁵ Otmu lohimbi nombotŋane iri sikumyenŋe puluhum yakât hâmenŋe mewi ya mem bukulipyenŋe nombotŋane yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yŋgiwi. ⁴⁶ Yawu otmâ hilâm

ârândân Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpñe ârândân emetyeñan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep herone nângâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷ Yawu otñetâ lohimbi belângen manbi nombotñane orotmemeyeñe ya ekñetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyeñe katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroñe lok pareñe mem henñeñguop.

¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpñe ârândânâk opon kâmbukñan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpñe âlâen Petoro yet Yoaneñe Anitâ ulitgure sâm opon kâmbukñan yâhâowot. ² Otmu lok âlâ mâmâñahât tepñambâek pareñe teteopñe bukulipñe ekyongomu hilâm ârândân opon kâmbukñahât gahatñe âlâ, kutñe “Mâtâp âilongo longo” sâm yan lâum ari katñetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukñan yâhâm geminiwi yañe tewetsenñe nihiñet sâm ulityongominiop. ³ Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukñan yâhâmutâ yelekmâ ulityotgop. ⁴ Ulityotgomu Petoroñe nângâm “Wa, buku” sâm in ekmâ sâop. ⁵ In ekmâ sâmu lok pareñe yañe tewetsenñe nihiwomap sâm tepñe kilik kilik sâmu talop. ⁶ Yawu otmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Senñe âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâmune nângâ. Yesu Kiristo Nasaret ambonañe gâ henñeñgohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” ⁷ Yawu sâm ekum bânñe bonângen memu yahalop. Memu yanâk kânñe sâsilipñe tâñ tâñ otmu hewewenâk yahatmâ kinop. ⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukñan yâhâwi. Yâhâ lok yañe herone otmâ soñ pilâm bam gam Anitâ mepaeop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimbi kâlehen tatbiñe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareñe yuñe opon kâmbukñahât mâtâp âilongo longo yan tatmâ senñe âlâlâhât ulitnongomap. Âlepñe oap yakât nângâmunñe ki orotñe oap,” yawu sâm nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukñe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutñe “Solomongât selep” sâwi. Lok yañe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâñetâ lohimbi dondâhâlâkñe betyeñan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroñe Yesuhât topñe ekyongop.

¹² Yawu otñetâ Petoroñe yekmâ yuwu sâm âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netñe wâtnetñambâek lohimbi henñemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapñe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nângânitgiñetâ yahalâk. ¹³ Topñe yuwu tap. Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeñgât Anitâ, tâmbâliphennene yeñgât Anitâ, yâkñe ikñe nanñe Yesu hânngângumu ge hohetnenñan manop. Yâkât kulân lok yu memutñe Anitâñe henñeñgumu bam gamu eksai. Yâhâ yeñeâmâ Yesuhât nângâñetâ gemu pâku lohimbi yeñgât bâtyeñan katbi. Yawu otñetâ Pilatoñe holañbe sâmu yan yeñeâmâ kunyeñe kârikñe otmâ Yesu ya sâm ge katbi. ¹⁴ Yâkñe uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeñe hâkân otmâ betbanñim lok bâleñe, kutñe Barawa sâm, yâkât nângâñetâ yahatmu Pilato ekunetâ lauyeñan mem Barawa holañmu arimu Yesu kuñetâ muop. ¹⁵ Kuñetâ muop yamâ lok inñe ki kuñetâ muop. Manman kârikñahât ambonene ya kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. ¹⁶ Lok pareñe yuñe âlepñe oap yukât topñe sâmune nângâñet. Yesuhât kulân lok pareñe yu memutñe Yesuhâlen biwiñe katsapgât Anitâñe henñeñgumu bam gamu eksai.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Yeñe papatolipyeñane orop Yesuhât topñe pâpgum gamai. Yakât otmâ kuñetâ muop. ¹⁸ Emelâk emet inânñan Anitâñe Yesuhât nângâm poropetelipñe yeñgât biwiyeñan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenñe otbuap yâkñe angoân hâhiwin nângâm mumbuap.” Yawu kulemguwi tap. ¹⁹ Anitâñe tosayeñe pilâyingiâkgât yeñe orotmemeyeñe bâleñe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeñane

kepeim manñet. ²⁰ Yawu otmâ manñetâ Anitâñe mâmâñe otyingimu biwiyenñe sânduk sâmu mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânenñane himbimân tap. Yawu gârâmâ hambâi sâp pato tetewuawân Yesuñe tihitnenñe olâk sâm Anitâñe hângângumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. ²¹ Anitâñe embâñambâek emet inânñan poropetelipñe yengât biwiyenñan den katmu kulemgui yakât topñe yuwu tap. Manmannenñe kuwikningiwuap yakât Anitâñe nâñgâmu ârândânñ otmu Yesu hângângumu âwurem gewuap. ²² Yakât torehenñe Mosenñe yuwu kulemgup.

“Kutdânenñe Anitâñe nâ menekmâ âi sâm nihimu taka ikñe den kâsikum yingim mansan yakât dopñeak Anitâñe nengât komolân gâtñe lok âlâ mem poropete âi sâm wañmu ikñe den kâsikum yingimu lohimbiñe tem lâuwañginomai. ²³ Yâhâ lohimbi nombotñaneâmâ denñe nâñgâm hâkânñ otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemgup tap.

²⁴ Otmu emelâk emet inânñan lok âlâ, kutñe Samue, yâk otmu Anitâhât poropetelipñane Yesu Kiristonñe tetem manmâ kulem topñe topñe membuap yakât den yawuâk kulemgui. ²⁵ Emelâk embâñân Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgim yuwu sâm ekuop. “Hambâi gâhât tepgan gâtñe lok âlâñe tetem lohimbi hânñan kulemñan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilonñoân katyekmu heronñe nâñgawañgim mannomai.” Yawu sâm ekuop. Yâhâ Anitâhât poropetelipñane den ya torokatmâ lohimbi sâm tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâñe tâmbâlipyenñe yengât pat kuyingiop ya yen gurâ pat yanñe meyeksap. Gârâmâ yakât bulâñe yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶ Yâhâ nen Isirae lohimbiñe orotmemenennñe bâlenñe bet pilâm Anitâ nanñahâlen biwinenñane kepeim manman âilonñoân manmâ heronñe nâñgânongât anñoân Anitâñe yâk hângângumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetñan katyelekñetâ talowot.

¹⁻³ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahalop yakât den pat âlepñe ya Petoro yet Yoanenñe lohimbi ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunyene otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiñe den pat ya nâñgânñetâ ki bulâñe olop. “Yesu mumuñambâ ki yahalop. Ya ki orotñe,” yawu nâñgâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetñan katyelekñetâ talowot. Pâi emetñan tatmutâ emet hañ sâop. ⁴ Yâhâ Petoronñe lohimbi kiñgitñe orowâk Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu nâñgânñetâ bulâñe otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petoronñe Yesuhât den pat âlepñe Yura yengât papatolipyenñe ekyongop.

⁵ Emet hañ sâmu Yura yengât papatolipyenñe otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenñe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkñe Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶ Sâp yan opon kâmbukñahât lok kunñe âlâ, kutñe Anasi, otmu lamatñe, kutñe Kaipa, otmu bukuyâhâtñe Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyenñe orowâk menduhuakbi. ⁷ Otmu Anasiñe tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok pareñe âlâ mem henñenñuowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiñe yuwu sâm âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok pareñe yu henñenñuowot?”

⁸ Yawu sâm âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe Petoro mâmâñe otbañgimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenñe otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenñe yen yuwu sâm ekyongomune nâñgânñet. ⁹ Netñe lok pareñe yu ekmâ tepnetñe nâñgawañgim memutñe âlepñe olop yakât otmâ yenñe menenekmâ den âiân katnenekñetâ kinsain. ¹⁰ Yakât otmâ lok âlepñe olop yukât topñe ekyongomune nâñgânñet. Topñe yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret ambonñe, yâhâmâ howanân kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtñan kinmâ lok yu memutñe âlepñe otmâ mansap. Yawu gârâmâ yenñe lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura

lohimbi kerek ekyongonjetâ nângânômai. ¹¹ Emelâk embânân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemguwi yakât bulâne Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokne nak âlâ eknetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu kulemguwi tap.

Yenjeâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu betbangim kuñetâ muop. ¹² Yuwu sâmune nângânjet. Anitâne Yesu hânngângumu ge manman kârikne yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yâkât wâtñanâk kinmâ manman kârikñan mannongât dop tap. Lok ondopne mâmâne otningimu manman kârikñan mannongât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyeñe Petoro yet Yoane sâm hâreyitgiwi.

¹³ Petoro yet Yoane, yâhâmâ nângân nângân emetñan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyeñe yengât senyeñan kinmâ den ya kâlâpne orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkne denyetne ya nângânjetâ ewe membe olop. Yawu otmu nângân nângânyeñe pâron sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpne orowâk eknongomutâ nanngain.” yawu sâwi. ¹⁴ Otmu Petoro yet Yoaneñe lok henngewowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâm hâum pâpgum pilâwi. ¹⁵ Yakât otmâ hânngânyongonjetâ emet betñehen ge kinjetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. ¹⁶ “Nenne lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkne Yesuhât wâtñan kinmâ lok pareñe emba memutâ âlepne olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipñeñe emelâk nângâm meteai. ¹⁷ Yawu gârâmâ den yuñe kapi ârândân perereñ sâm arimu nângâmaiñe nenne kuyitgimunne yâkne ki âlâkuâk Yesuhât wâtñan kinmâ lohimbi yâkât den kâsikum yinginomai.” Yawu sâwi.

¹⁸ Otmu tembe lâu ekyongonjetâ meyekmâ âwurem ganjetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetne ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbi kâsikum yingiomawot.”

¹⁹ Yawu sâñetâ Petoro yet Yoaneñe yuwu sâowot. “Yeñak nângâm eknet. Yengât den lâum Anitâhât den pilâmutne yâkne nângâmu ki ârândân otbuap. ²⁰ Yesu Kiristone den âlâlâ eknongom kulem topne topne mem gaop yakât den pat ya netne mem kurihiromgât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

²¹ Yawu sâmutâ yâhâpne kuyitgim holanyeñetâ gem ariowot. Lohimbi inñe kinñitne orowâkne kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposololipne yengât nângânjetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipyeñeñe wahap âlâ ki otyitgiwi. ²² Lok âlepne olop yâkne pareñe otmâ manmu yambu lok yâhâp ñerek olop.

Anitâne Yesuhât aposololipne mâmâne otyingâkgât yakât lohimbiñe ulitguwi.

²³ Yura papatolipyeñeñe Petoro yet Yoane holanyeñetâ gem bukulipyetne yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipyeñeñe kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot. ²⁴ Ekyongomutâ nângâm biwiyeneñe kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenñe Anitâ. Gâñe hân himbim kândikyotgom wahap topne topne kalon. ²⁵⁻²⁶ Otmu emelâk emet inânñan gâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne tâmbânenñe Dawiti yakât biwiñan den âlâ katmu yuwu kulemguop.

“Wongât Anitâhât ki nângâmaiñe yeñahât nannganñetâ yahatmu biwiyeneñe kâlâp siap?

Wongât biwi nângân nângânyeñe hâlim milim otmu Anitâ yet hoñ bawane mem ge katyelekne sâm oai? Anitâne tihityeneñe otbe sâm ikne hoñ bawa hânngângumu gewuap.

Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipyeñeñe biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaiñeñe dop âlâ ki tap.” Dawitiñe den yawu kulemguop tap.

²⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâm ulitguwi. “Ambonenñe Anitâ, den âlâ sâmunne nângâ. Dawitiñe den kulemguop yakât bulâne teteop yakât topne yuwu. Gâñe tihitnenñe otbe sâm Yesu hânngângurâ ge tem lâuhihim uwawapne bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatone Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenne menduhuyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâm den hikuwi. ²⁸ Yawu otbi yan yeñe engatyeñeâk ki watbi. Emelâk emet inânñan gâñe gike engatgeâk otmâ yu ya tetewuap ya sâm kalon. ²⁹ Yakât

otmâ yâkne kuniŋgetâ lohotne otmaingât gâne mâtâp maŋguyiŋim nen hon bawalipge mâmâne otniŋirâ Yesu Kiristohât den pat âlepne sâm haok tuhunom. ³⁰ Yawu otmâ Yesuhât wâtŋan kinmâ lohimbi mesekyeŋe orop ya hengemyongonom. Otmu kulem topne topne memunne ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâne otniŋihât nâŋgâm ulitgohoain.” Yawu sâm ulitguwi.

³¹ Yawu sâm ulitguŋetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâne otyiŋgimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepne ya sâm haok tuhum lohimbi ekyongowi.

Yesuhât lohimbiŋe biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ buku oranjim manbi.

³² Yesuhât lohimbiŋe biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu senne âlâlâ tatyŋgiop ya menduhum konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom manbi. ³³ Yawu manmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yakât den pat ya aposololipŋaŋe lohimbi belângen manbi ya ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ bulâne olop. Otmu Anitâne mâmâne otyiŋgimu kulem topne topne meŋetâ lohimbi kerekne yekmâ heronŋe nâŋgâyiŋgiwi. ³⁴ Otmu senne âlâlâyeŋe kâsikum aŋgim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki umburuk manbi. Lohimbi nombotŋaŋe senne âlâlâyeŋe puluhunŋetâ yapâ tewetsenŋe mem aposolo yiŋgiŋetâ galemguwi. ³⁵ Otmu tewetsenŋe menduhuminiwi yapâ aposolonŋe mem lohimbi umburuk manbi ya tânyongonŋetâ manbi.

³⁶ Otmu sâp yan Kipiro kapi ambonŋe, lok âlâ, kutne Yosep sâm, yâkât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok yakât kutne âlâmâ Banawa yawu sâm aposolonŋe kunminiwi. Kut yakât topneâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtne yakât otmâ opon kâmbukŋahât âi mem manop. ³⁷ Yâkne ikne hân puluhunŋetâ yapâ tewetsenŋe mem aposolo yiŋgiop.

5

Anania imbiŋâitne otmutâ bâleop.

¹ Lok âlâ, kutne Anania sâm, yâkât imbiŋe, kutne Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetne puluhunŋetâ yapâ tewetsenŋe miowot. ² Yawu gârâmâ tewetsenŋe nombotne ya mem mesambutmutâ tatyitgiop. Yâhâ nombotne âlâmâ Ananiaŋe mem ari aposolo yiŋgiop. ³ Otmu Petoronŋe yuwu sâm ekuop. “Anania, yuwu sâmune nâŋgâ. Girawu otmâ Bâleŋahât Ambonŋe Satanŋe biwihan kionbe sâm otmu ki kârikne otmâ kinsat. Yetne Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kâitgum hânyetne puluhuwu yakât tewetsenŋe nombotne mem mesambutmutâ tap. ⁴ Hân ya ki puluhuwu yan yetne Anitâhât pat ki otbuap yawu nâŋgâm den hikuowot mâne tewetsenŋe alitsawot yuŋe âlepne otbâp. Yâhâ tewetsenŋe yuŋe Anitâhât pat otbuap yawu sâm kâitnongom nombotneâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.” ⁵⁻⁶ Yawu sâmu Ananiaŋe den ya nâŋgâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotŋaŋe emet kâlehen yâhâm sâŋgum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwu. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matne mum imu lohimbi yan kinbiŋe ekŋetâ sâtne olop.

⁷ Otmu ki kâlep otmuâk imbiŋaŋe lokŋahât den pat ki nâŋgâmâk Petorohâlen takaop. ⁸ Takamu Petoronŋe yuwu sâm âikuop. “Hânyetne puluhunŋetâ yapâ tewetsenŋe miowot ya lokgaŋe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yiŋgiap yakâ.”

⁹ Sâmu Petoronŋe yuwu sâm âikuop. “Wongât yetne biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihia. Yiwerenŋe gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.” ¹⁰ Yawu sâm ekumu yâku yanâk kâiŋe topŋan purik sâm ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokne lâum ge hanguwu yanâk lâum ge hanguwu. ¹¹ Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotne nâŋgâŋetâ sâtne olop. Yawu.

Yesuhât aposololipņaje kulem topņe topņe mewi.

¹² Aposolo yâkņe kulem topņe topņe meņetâ lohimbiņe ekņetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotņe biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâņ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi. ¹³ Yawu otminiwi yan lohimbi dondâhâlâkņe nâņgâyiņņiņetâ yahalop yamâ Yura papatolipyenņaje hilipnongomai sâm yâk yeņgâlen ki torokatbi. ¹⁴ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņaje Yesu Kutdânenņahâlen biwiyeņaje kepeim yâkât komolân torokatmâ manbi. ¹⁵ Otmu kapi ambolipņaje bukulipyenņe pareņe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipņaje heņgemyongonet sâm gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekņetâ tatbi. Otmu yuwu nâņgâwi. “Petoroņe mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutņaje longâyekmu âlepņe otnomai.” ¹⁶ Otmu Yerusalem hâlâņmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipņaje bukulipyenņe tisi mesek otbi otmu weke bâleņaje mâņgâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yeņgâlen takanetâ heņgemyongowi.

Anitâhât aņelo âlâņe aposolo pâi emetņambâ mem holaņyekmu gem ariwi.

¹⁷ Aposoloņe yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yeņgât kunyeņe otmu ikņe bukulipņe Sarukaio komolân gâtņaje nâņgâņetâ bâleop. ¹⁸ Nâņgâņetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetņan katyekņetâ tatbi. ¹⁹ Katyekņetâ tatņetâ emet ñiņ sâmu iwi. Otmu omoņ tânâmņan Kutdâhât aņelo âlâņe mândeyekmu yahatņetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâm ekyongop. ²⁰ “Yeņe opon kâmbukņan yâhâ manman kârikņahât den pat âlepņe ya topņambâek lohimbi kâsikum yiņņinomai.” ²¹ Yawu sâmu emet haņ sâmu den ya lâum opon kâmbukņan yâhâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yiņņiwi.

Otmu hotom uminiwi yeņgât kunyeņaje bukulipņe meyekmu Yura yeņgât papatolipyenņe yeņgâlen ariņetâ orowâk menduhuakmâ den emetņan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takanet sâm opon kâmbukņahât tembe lâu nombotņe hâņgânyongonetâ pâi emetņan yâhâwi. ²² Yâhâm pâinyekņetâ biatmu âwurem taka yuwu sâm ekyongowi. ²³ “Nen pâi emetņan arim takain. Yâhâ pâi emetņahât galem yaņe gahatņe kârikņe maņgum galem kinņetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâm takain,” sâm ekyongomunņe gahatņe mem pilâņetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunņe biatsap.”

²⁴ Yawu sâņetâ hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyenņe otmu tembe lâu yeņgât kunyeņaje den ya nâņgâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâwi. ²⁵ Yawu otmâ tatņetâ yanâk lok âlâņe taka yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok pâi emetņan mem katyekbi ya opon kâmbukņan yâhâ lohimbi den kâsikum yiņņim kinņetâ yeksain.”

²⁶ Yawu sâm ekyongomu yâkņe opon kâmbukņahât tembe lâu hâņgânyongonetâ ari lohimbi kiņgitņe orowâkņe denyenņe nâņgâm kinbi ya yekmâ “Yâkņe kât mem nongomai” sâm aposolo ya lohotņan meyekmâ den emetņan ariwi.

Aposoloņe Yesuhât topņe Yura yeņgât papatolipyenņe ekyongowi.

²⁷ Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yeņgât papatolipyenņe yeņgât senyeņan katyekņetâ kinņetâ hotom uminiwi ya yeņgât kunyeņaje yuwu sâm ekyongop. ²⁸ “Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yiņņiņet sâm kuyiņgiwin. Yamâ yeņe nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yiņņiņetâ yâkņe sâm haok tuhuņetâ lohimbi kapiân tai ya kerekņe naņgai. Otmu Roma tembe lâuņe Yesu kuņetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâwi.

²⁹ Yawu sâņetâ Petoroņe purik pilâyiņgim yuwu sâm ekyongop. “Yeņgât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yeņgât sâtgât otmâ Roma lokņe Yesu mem howanân kuņetâ muop. Mumu hanguwi yamâ topņe yuwuhât otmâ tâmbâlipnenņe yeņgât Anitâņe mumuņambâ mem yahalop. ³¹ Isirae lok nenņe Yesuhâlen biwinenņaje kepeimunņe Anitâņe tosanenņe pilâningiwuapgât yâkņe Kutdânenņe Yesu mumuņambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. ³² Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe Yesuhâlen biwiyeņaje kepeim Anitâhât denņe lâum manmai ya yeņgât nâņgâm Anitâņe ikņe Wâtgât

mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyiñgimap. Nenñe yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâñe otingimu kulem topñe topñe mem mansain.”³³ Yawu sâm ekyongomu nâñgâñetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâñe yahatmâ bukulipñe sâm sânduk menduk tuhuyehop.

³⁴ Aposolo yongone sâm otñetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâñe Mosehât girem den kâsikum yingim manop, ya kutñe Gamalie, yâkñe yahatmâ kinmâ tembe lâulipyenñe ekyongomu aposolo meyekmâ emet betñehen ge kinñetâ bukulipñe yuwu sâm ekyongop. ³⁵ “Bukulipne, yeñe lok yu in yawu mem bâleyekmahât yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe nâñgâm henñengumâmâ girawu otyiñginomai yakât topñe tetemu ekmâ nâñgâñomai. ³⁶ Emelâk lok âlâ, kutñe Teuta, ikñahât nâñgâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenñe watyekmunñe arinjet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otñetâ ikñe kuñetâ mumu loklipñe iton galan otmâ kinbi. Yawu otmâ otñetâ ki ihio. ³⁷ Yakât betñan Roma lok kunyenñe Yura nengât dopnenñe nâñgâwe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtñe, kutñe Yurasi, yâkñe lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kuñetâ mumu loklipñe kerek yongom watyekñetâ tiok taok otmâ arinjetâ kutyenñe bialop. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe aposolo yu ki yekmâ sâñet. Yâkñe yeñe engatyenñeâk watmâ den ya lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. ³⁹ Yâhâ lok yuñe Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunñe hâi hâiñe otmu pilânom. Otmu nep yukât ambonñe Anitâ mem ge katne sâm otnom. Biwinenñe yawu nanñan. Yawu.” ⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nâñgâñetâ ârândân otmu tembe lâulipyenñe ekyongonñetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepñe ya lohimbi ki kâsikum yinginomai sâm kuyiñgim pilâyekñetâ ariwi.

⁴¹ Otmu aposolonñe Yesuhât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingiji yakât matñe papatolipyenñe yongowi yakât nâñgâñetâ biwiyenñe âlepñe olop. ⁴² Yawu otmâ hilâm ârândân opon kâmbukñan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepñe ya kâsikum yingim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingiji.

¹ Sâp yan lohimbi kinñitñe orowâkñe Yesuhâlen biwiyenñe katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senñe âlâlâyenñe konohân menduhunñetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipñe Yerusalem kapiân kandi taka tabiñe Yerusalem kapi ambolipñe orop senñe âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekamân otmâ Girik kapi ambolipñenñe yuwu sâwi. “Senñe âlâlâ menduhum katmunñe tap yapâ nep lokñe mem nengât kambut ki dopñan tânyongoai. Ya ekmunñe dondâ bâleap.”

² Yawu sâñetâ Yesuhât aposololipñenñe lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongowi. “Nenñe senñe âlâlâ menduhum katñetâ tap yuâk galemgum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yinginomgât mâtâp ki tetewuap. ³ Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgimu mansai komot yapâ gâtñe lok nombolân yâhâp mem teteyekñetâ nep yingimunñe senñe âlâlâ yu galemgum kambulipyenñe kâsikum yinginomai. ⁴ Yawu otñetâ benñe nenñeâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingim Anitâ ulitgum mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Den yawu sâñetâ nâñgâñetâ ârândân olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyenñe yamâ yuwu. Setepano yâkñe Yesuhâlen biwiñenñe tinâk kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbanñim gaop. Otmu nombotñe âlâmâ kutyenñe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena,

otmu bâineâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. ⁶ Lok yu meyekmâ aposolo yengâlen ganjetâ yâkne kunyenjan mem Anitâ ulitguwi.

⁷ Otmu Yesuhât komotne yâkât den pat âlepne sâam haok tuhujetâ lohimbi kinjitne orowâkne Yesuhâlen biwiyene katmâ yâk yengâlen torokatjetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yengâlen gâtne dondâne denyene ya nângâjetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyene katbi.

Setepano mewi.

⁸ Anitâne Setepano nângâwangim mâmâne otbangimu kulem topne topne memu lohimbine ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹ Yawu gârâmâ lok nombotne Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipjane opon kâmbukjan yâhâ Setepanohât den kakjan sâwi. ¹⁰ Den kakjan sâjetâ Wâtgât mâmânahât Heakne Setepano mâmâne otbangimu den sâmu denyene ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyingimu ari lok yane lok nombotne mem teteyekmâ engatyenjan genjetâ yâkne yuwu sâam Setepano hakjan sâam lohimbi ekyongowi. “Setepanoje Mosehât girem den kelangatmâ den ango lohimbi kâsikum yingimnap. Otmu Anitâhât opon kâmbukjahât nângâmu gemu Anitâ sâam bâlewangimu nangain.” ¹² Yawu sâjetâ Yura yengât papatolipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu lohimbi nombotjane nângâjetâ biwiyene kou kâlâp semu Setepano mem den emetjan yâhâ den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ angoân lok engatyenjan gewi ya ekyongonetâ ga Setepano hakjan yuwu sâwi. “Lok yuñe haonmâ ârândâñ Anitâhât opon kâmbukjahât nângâmu gemu Mosehât girem den sâam ge katmap. ¹⁴ Yuwu sâamu nangain. “Yesu Nasaret kapi ambojane opon kâmbukne huhum iton galan tuhuwuap. Otmu Moseje girem den otmu opon kâmbukjahât orotmeme sâam ningiop ya kum orotmeme ango ningiwuap.” Yawu sâamu nangain.” Yawu sâam Setepano hakjan sâwi. ¹⁵ Hakjan sâjetâ menduhuakbine Setepano ekjetâ yâkât kundenjane anelo kundenje yawuya teteop.

7

Setepanoje Yura tâmbâlipyene yengât topyene sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyenjane Setepano yuwu sâam âikuop. “Den yai yu bulâne yai me?”

² Sâamu Setepanoje yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulpne den sâamune nângâjet.

Awarahamgât sâop.

Tâmbânenne Awaraham yâkne Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatne, Lanjne Ambojane tetewangim yuwu sâam ekuop. ³ “Gâne kapihe tâmbâne, hep torehenlipge, bukulpge pilâyekmâ nâne kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâamu tem lâuwangim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâne bâleop. Âwâne bâleop yakât kakjan Anitâne yâhâpne tetewangim yuwu sâam ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâam ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenne mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamne imbinâit kâsi manoworâke yamâ benne yâkât tepjan gâtjane hân yu ambokunomaihât Anitâne pat kuwangiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâam ekuop. “Gâhât senne hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipne hon bayingim manmâ yâhâjetâ yambu 400 pesuk sâuwuap. ⁷ Hon bayingim manjetâ hâhiwin yinginomai. Yakât otmâ nâne lohimbi ya matne umatne yingimune pilâyekjetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâam ekum pat kuwangiop. Pat kuwangiop ya nângâm mannomaihât hâkyenjahât torehenjan undip tuhuwangim manmâ yâhânomai ya

sâm kalop. Otmu yakât kakñan Awaraham nanñe Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkñahât torehenñan undip tuhuwañgiop. Otmu Isaka nanñe Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkñahât torehenñan undip tuhuwañgiop. Otmu Yakop nanlipñe kâiân yâhâp tetenjetâ yâk gurâ yawuâk hâkyenahât torehenñan undip tuhuyiñgiop.

Yosepgât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipñaje yâkât hâkân otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotñaje taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi. Atalipñaje yawu otbañgiwiâke yamâ Anitâñe tihitñe olop. ¹⁰ Otmu nângân nângânñe pato tetewañgimu Aihita lok nombotñaje ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeñe, kutñe Parao sâmu, yâkâlen dâim ariwi. Dâim arinjetâ Anitâñe mâmânñe otbañgimu Paraonje yâkât orotmemenje ekmu ikñan gâtñe otmu ikñe emet otmu Aihita kapi ambolipñe ya galemymongom manâkgât âi sâmu wañop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnenñaje sotgât umburuk otbi. ¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sâñetâ nângâm Yakopñe nanlipñe yan hângânyongomu ariwi. ¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeñe ekñetâ manmâ manmâ benñe âlâkuâk hângânyongomu ariwi. Arinjetâ Yosepñe atalipñe teteyiñgim ikñahâk topñe sâmu tetem ekyongop. Teteyiñgim atalipñe dâiyekmâ Parohâlen arinjetâ topyeñe sâmu tetemu nângâop. ¹⁴ Yakât kakñan Yosepñe âwâñahât den katmu âwâñaje ikñe senñe âlâlâñe otmu hep torehenlipñe lohimbî 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵ Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipñe gurâ yawuâk muwi. ¹⁶ Otmu emet inânñan Awarahamñe Sikem kapiân Hemohât nanlipñe yengâlen hân âlâ puluhuop yan hahityeñe lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Tâmbâlipnenñaje Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manñetâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop yakât bulâñe menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yengât kunyeñe âlâ belângen tetem manopñe Yosepgât topñe ki nângâop. ¹⁹ Lok yañe tâmbâlipnenñe mem ge katyekmâ hâhiwin yiñgiop. Otmu nimnaomlipyeñaje tetem sambe sambe otmai sâmu nanlipyeñe tetewi ya lâum kapi betñehen pilâyekñetâ muwi. ²⁰ Yawu gârâmâ tâmbânenñe Mose tetemu âwâñe mâmânñe emetyetñan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenñe kalimbu pesuk sâop. ²¹ Emetsenñe kalimbu pesuk sâmu hahitñe tiñ tiñ sâmu ekmutâ iwit nanñe olop. Yawu otmu saka saka kum kâlêhen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakñan yolon yolon otmâ bam gam tatmu Parao baratñaje ekmâ mem taka ikñahâk galemguop. ²² Lok otmâ Parao loklipñe yengât nângân nângân emetñan yâhâmu den kâsikum wañetâ nângân nângân pato miop. Nângân nângân pato mem Aihita ambolipñaje ekñetâ sâtñe otmu ewe katminiwi.

²³ Manmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu Isirae bukulpñe girawu mansai sâmu yâk yengâlen ari yehop. ²⁴ Arim yekmu Aihita lok âlâñe Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵ Kumu mumu biwiñaje yuwu nângâop. “Anitâñe mâmânñe otnihimu bukulpne tânyongom Parohât bâñambâ dâiyekmune hân âlâengen ari nenñahâk galemahom mannom ya nângâm heñgenñe guai,” biwiñaje yawu nângâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbîñe ya ki nângâwi. ²⁶ Aiop, emet hañ sâmu Mosenje âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehop. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâmu ekyotgop, “Wongât yetñe ahoawot?”

²⁷ Yawu sâmu kapam kândikuopñe yuwu sâmu denñe kakñan sâop. “Gâ ki nângâhihiain. Âlâñe galem sâmu katgekmu takat? ²⁸ Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâmu oat hâ?” ²⁹ Yawu sâmu nângâm Mosenje Aihita hân pilâm Mirian hânângen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtñe memu yâkñe nanyâhâtñe yâhâp meyelehop.

³⁰ Manmâ gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumñe topñan kinmu añelo âlâñe nak topñan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop. ³¹ Ekmu sâtñe otmu “Enda wonñe oap?” sâmu ya ekmâ heñgenñe guewe sâmu

gotņan bamu Kutdâņe yuwu sâmu ekuop. ³² “Nâmâ Awaraham, otmu nanņe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseņe kâiņe bātņe sânu sânu sâmu senņe kâtâpgum kâmgum kinop. ³³ Yawu otmâ kinmu Anitâņe yuwu sâmu ekuop. “Hân kinsat yu kâmbukņe. Yakât otmâ kâihe katipņe tuhum pilâ. ³⁴ Yuwu sâmune nâņgâ. Komolipne Aihita hânân manņetâ kapi ambolipņane yongom mem âlâlâ tuhuyekņetâ manmâ gai. Yawu manmâ gaņetâ yekmâ umatņe yapâ holanyekbe sâmu gâ tetehihan. Yakât otmâ mâmâņe otgihim hâņgâņgohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat.” Anitâņe yawu sâmu ekuop.

³⁵ Yâhâ Moseņe Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâņe yâkât nâņgâmu gemu yuwu sâmu ekuop. “Âlâņe galem sâmu katgekmu takat?” yawu sâop. Yawu gârâmâ Moseņe bukulipņe tânyongom kasalipyene yengât bātņeņambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâmu nak topņan kâlâp siop yan aņelo âlâņe tetewaņgim kinmâ mâmâņe otbaņgiop.

³⁶ Anitâņe Mose hâņgâņgumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ memu ekņetâ sâtņe kârikņe olop. Yawu otmâ bukulipņe dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutņe saru kuriņ sâmu, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâņe nâņgâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiņe hân liņmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiâņgen manņetâ Moseņe kulem topņe topņe mem gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ³⁷ Otmu Moseņe tâmbâlipnenņe yuwu sâmu ekyongop. “Anitâņe hâņgânohomu taka tânyongomune âlepņe mansai yuwuâk nengât komolân gâtņe âlâ hâņgâņgumu yâkât den kâsikum yingim tihityene otbuap.” ³⁸ Yawu sâmu ekyongop. Otmu Moseņe tâmbâlipnenņe orop lok ki manmaiâņgen manmâ Anitâhât den kâsikum yingim gaop. Otmu ikņe Sinai pumņan yâhâmu aņelo âlâņe Anitâhât girem den kârikņe sâmu ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹ Anitâhât den ya ekyongop yamâ benņe papatolipnenņane biwiyene kârikņe otmâ den ya hâkâņ otmâ Mose betbaņgim Aihita hânâņgen âwurem arine sâmu otbi. ⁴⁰ Yawu otņetâ Moseņe âlâkuâk katyekmâ Sinai pumņan yâhâop. Pumņan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbî yane Mose imiņe, kutņe Aron sâmu, yuwu sâmu ekuwi. “Moseņe Aihita hânâņgembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nâņgâmu gulip oap. Yakât otmâ gâņe nak âlâ mem hâwim kânâņgârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom.” ⁴¹ Yawu sâmu ekuņetâ bulimakao umutņe hâwim kânâņgâmu kinmu sot um gotņan katmâ herone otbaņgim mepaewi. ⁴² Yawu otņetâ Anitâņe yekmu bâlemu betyingimu biwiyene gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâņe den yuwu kulemguop.

“Anitâņe yuwu yap. Isirae ambolipņe yuwu sâmune nâņgâņet. Yen lok ki manmaiâņgen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipyene yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ gaņetâ yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipyene yengât Porom Lâpioyene, kutyetņe Molok yet Lapan, ya yetgât umutyetņe hâwim selep tuhum yakât kâlehen lâum kânâņgâyelekņetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matņe sâmune Bawilon kapi ambolipņane taka meyekmâ kapiyenān ariņetâ yene yâk hoņ bayingim mannomai.” Anitâņe yawu yap.” Den yawu kulemguop tap.

Tâmbâlipnenņane Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴ Emelâk embâņân tâmbâlipnenņane Aihita hân pilâm lok ki manmaiâņgen taka manņetâ Anitâņe ikņe selep tuhuņet sâmu yakât topņe Mose ekuop. Topņe ekuop yawuâk watmâ tuhuwi. ⁴⁵ Tâmbâlipnenņane yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ gaņetâ benņe Yosuaņe galemnye olop sâp yan Anitâņe mâmâņe otyingimu kasalipyene yongom watyekņetâ ariņetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ gaņetâ lok kutdâ âlâ, kutņe Dawiti sâmu, yâkņe galemyeongop. ⁴⁶ Dawitiņe galem yongom manmu Anitâņe ekmu ârândâņ olop. Yakât otmâ opon kâmbukņe pato tuhuwaņgiwe sâmu Anitâ ekuop. ⁴⁷ Ekumu ki nâņgâwaņgiop. Yakât

otmâ Dawiti nanje, kutje Solomon sâm, yâkne opon ya tuhuwanjiop. ⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâ ambonenje yahat yahatje nenje emet me opon mem kânângâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ yuwu ekumu kulemguop.

⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senje âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândân otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukjan yâhâ tat sâm tuhunihijetâ ârândân otbuapgât dop âlâ ki tap. Nâne oponân ki tatman.” Den yawu kulemguop tap.

Setepanone sâyingiop.

⁵¹ Yen biwiyene kârikne. Biwi nângân nângânyene ki pâron yap. Tâmbâlipyenane Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak betgum manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai.

⁵² Emelâk emet inânjan Anitâhât poropetelipnane ikne hon bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulemguwi ya kerehâk tâmbâlipyenane hilipyongowi. Otmu yakât bulâneâmâ Yesu teteop ya yene betbangim howanân kujetâ muop. ⁵³ Otmu Anitâne ikne ajeolipne hângânyongomu ge girem den poropete ekyongonjetâ yâkne kulemguwi ya yene ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kujetâ muop.

⁵⁴ Setepanone den yawu sâm ekyongomu biwiyenân hâumu kuk nângâwanjiwi. ⁵⁵ Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otbangimu himbimân senje pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm ekyongop.

⁵⁶ “Himbim pâron sâm Yesu, lok bulâne, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Yawu sâmu “Den kâmbukne hâlilije yap” sâm lâum dâim kapi betnehen gewi. Kapi betnehen gem kunlipyenane yene hâk katipne kâkâlep katbi ya tuhum pilâm lok pato âlâ, kutje Saulo sâm, yâkât kâine topjan katjetâ tatmu kât mem kuwi. ⁵⁹ Setepano ya kâne kujetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.” ⁶⁰ Yawu sâm pilakbe sâm otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyingihât nanjan.” Yawu sâm pilahop.

Kujetâ mumu Saulone nângâmu ârândân olop.

8

Saulone Yesuhât komot mem bâleyehop.

¹⁻³ Setepano kujetâ muop yan lok nombotje Anitâhât tem lâum manbine isem lâum sumyenân ari hanguwi. Otmu Sauloneâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâm emet ârândân yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotje mem teteyekmâ tembe lâulipne ekyongomu meyekmâ ari pâi emetjan katyekbi. Yawu otyinginetâ lohimbi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm iton galan otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipneâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipne Samaria ambolipne den pat âlepne ekyongop.

⁴ Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm iton galan otmâ ariwi yane Yesuhât den pat âlepne kapi ambolipne ekyongowi. ⁵⁻⁶ Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtne lok âlâ, kutje Pilip sâm, yâkne Samaria yengâlen ari Yesune tihitnenje olâkgât Anitâne hângângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topne topne mem lohimbine ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu denje nângânetâ bulâne olop. ⁷ Otmu lohimbi nombotje weke bâlenane mângâyekmu manminiwi ya watyngimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotje âlâmâ senyene bok sâsâne otmu parene otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop.

⁸ Yawu otyingimu kapi ambolipnane biwiyene herone olop.

⁹ Yâhâ kapi yan lok kâmbukne âlâ manop, kutje Simon sâm, yâkne ikne mepaeakmâ hawat topne topne tuhuyngimu ekjetâ sâne otminiop. ¹⁰⁻¹¹ Yakât otmâ kapi ambolipne, lok geheje yahat yahatje, lok kutyene orop, kutyene bia, kerehâkne yâkât nângânetâ yahatmu yuwu sâm mepaeminiwi. “Wâtge kârikne tatgihiap. Yakât otmâ gekmunne

Anitâhât dop oap.” Yawu sâam yâkât kutnje “Wâtgât Ambone,” sâam yâkât nângânetâ yahatmu manminiwi. ¹² Aiop, Anitâne tihitnenne otbe sâam Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepne Pilipne ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeinetâ toen katyehop. ¹³ Yâhâ Simon lok kâmbuknje ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwine katmu toen kalop. Toen katmu yâkne Pilip orop manmâ kulem topne topne memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nângâm manop.

Petoro yet Yoaneje Samaria kapiân ariowot.

¹⁴ Samaria kapi ambolipnane Anitâhât den nângânetâ bulâne otmu biwiyene Yesuhâlen katbi yakât den pat sâam haok tuhonetâ Yerusalem kapiân arimu aposolone nângâwi. Pat ya nângâm lohimbî yanje Yesu Kiristohâlen biwiyenane tinjâk kepeim manjetgât Petoro yet Yoane hângânyotgonetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷ Arimutâ topyene yuwu sâam ekyotgowi. “Emelâk biwinenne Kutdânenne Yesuhâlen katmunne yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne ki ge mâmâne otingiop.” Yawu sâam ekyotgonetâ nângâm Wâtgât mâmânahât Heakne ge mâmâne otyingîâkgât kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingiop.

¹⁸⁻¹⁹ Mâmâne otyingimu Simonne ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nângâm tewetsenne mem ari yuwu sâam âiyotgop. “Nâne lohimbî kunyenjan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne ge mâmâne otyingîâkgât tewetsenne yu yitgimune nângânihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

²⁰⁻²¹ Yawu sâamu Petoroje yuwu sâam ekuop. “Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingimap ya gâne tewetsenne puluhuwuatgât dop âlâ ki tap. Anitâne biwihe ekmu ki ârândân otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenne ya miakmâ ari.

²²⁻²³ Biwihahât topne yuwu nanjan. Netne kunyenjan meyekmutne kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâne yakât matne gihimu mem hiliwahomatgât nângân nângânge bâlene ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

²⁴ Sâamu sâop. “Den yat yu tetenihimapgât yetjak nângânihim Anitâ ulitguyet.” Yawu sâop.

²⁵ Aiop, Petoro yet Yoaneje Yesuhât den pat âlepne kâsikum yingim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipî tapi mâtâp hâlânjâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongomutâ nângâwi.

Pilipne Yesuhât den pat âlepne Itiopia lok ekuop.

²⁶ Otmu yakât kakjan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâamune nângâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatnetâ anjom kâtin sâop. Yâhâ ki kâtin sâop sâp yan Anitâhât anelo âlâne Pilip tetewangim yuwu sâam ekuop. “Gâne yahatmâ emet kakne ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâam ekuop.

²⁷⁻²⁸ Yawu sâam ekum hângângumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipne yengât imbi kutdâ âlâ manop, kutne Kandake. Otmu Kandakenne ikne tewetsennehât galem pato âlâ hângângumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukjan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwangiop. Hotom uwangim pesuk pilâm ikne hân wangane beâsi betnehen hikum pilânetâ dâiop yan yâhâ tatmu dâimu kapijan âwurem ariwe sâam olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânjan Anitâne poropete âlâ, kutne Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipne ehop. ²⁹ Ekmu yan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne yuwu sâam Pilip ekuop. “We, beâsine hân wangane dâim arap endan bam ek.” ³⁰ Yawu sâam ekumu Pilipne sururuk sâam ari lok yanje den sâlikuop ya ekma yuwu sâam âikuop. “Den sâlikuat yakât topne nanjat me?”

³¹ Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâne yukât topne sâm kusânma eknohomu nângâmbâm. Yakât otmâ gâne hân wanğanan garâ orowâk tatmâ topne eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipne yâhâ hâlânbanjim tatmu orowâk ariowot.

³²⁻³³ Otmu emelâk embânân Anitâne Yesaia den yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Lama kum gâine sâm yan lohotņan tatmu lâum arimai yakât dopņeâk lok âlâ kune sâm otrjetâ lohotņan kinop. Yawu otmu ki den nepņe pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâm otmâ angoân somotņe hâreņetâ pâlâmņe tatmap. Yakât dopņeâk yâkņe pâlâmņe otmâ denyeņe kakņan ki sâop. Yâhâ kuņetâ muowâke yamâ benņe lohimbî kiņgitņe orowâkņe yâkâlen biwiyeņe kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulemguop.

³⁴ Den ya sâlikum lok kutdâ yaņe yuwu sâm Pilip âikuop. “Anitâne âlâhât nângâm poropete ekumu den yu kulemguop? Poropete ikņahât me lok âlâhât sâop?” ³⁵ Yawu sâm âikum den ya sâm kusânma Yesuhât den pat âlepņe ya ekumu nângâm ariowot. ³⁶ Ari to âlâ mâtâp ginņan giop yan arimutâ lok kutdâ yaņe ekmâ yuwu sâm ekuop. “E, nâ toen katnekgât nanņan. Ya nângârâ girawu oap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepņe kioņmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanņe. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

³⁸ Yawu sâm beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wanğanambâ kioņmâ toen giowot. Ge Pilipne mem toen kalop. ³⁹ Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Pilip lâum âlâengen arimu lok yaņe ekmâ bialop. Ekmâ biatmu biwi heroņe pato nângâm ariop. ⁴⁰ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipne kapi ya ambolipņe otmu kapi tipi tapi ya hâlânma tatmâ arap ya ambolipņe Yesuhât den pat âlepņe ekyongop. Yawu otmâ benņe Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâne Saulo tetewanģiop.

¹ Sâp yan Sauloņe biwiņe kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâm otmâ manop.

² Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâm otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyeņe yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu laņan mem pepa âlâ kulemgum Saulo wanop yakât topne yuwu. Sauloņe pepa ya mem ari Yura yengât papatolipyene Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkņe nângâwanģiņetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetņan katyekmu tatnomai. Topne yawu.

³ Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ laņinņe âlâ kândâkdâ yaņe siliņ siliņ sâm hâuop. ⁴ Siliņ siliņ sâm hâumu hâmbiņ gumbiņ otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâne yuwu sâm ekuop. “Saulo, Saulo, gâne wongât iliwetsat?”

⁵ Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpekbanģim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶ Gâne yahatmâ kapiân yâhâwuat yan lok âlâne yu ya otbuat yakât sâm tetem ekgohowuap.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu orowâk ariwiņe den sâop yawuâk nângâwi yamâ Yesu ikņe ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinņetâ Sauloņe yahatmâ senņe omoņgumu ki ehop.

⁹ Yakât otmâ bukulipņe dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaņe Saulo mem toen kalop.

¹⁰ Aiop, Damasiko kapi amboņe âlâne Yesuhâlen biwiņe kepeim manop, kutņe Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņe mem purik pilâmu Yesuņe tetewanģim kutņan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹ Yawu sâmu Kutdâne yuwu sâmu ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutne “mâtâp tâj tâjâk” sâmu, yan lok âlâ kutne Yurasi, yâkât emelan yâhâwuât. Yan yâhâ lok âlâ, kutne Saulo, Taso kapi amboŋe emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹² Oran ulitnohomu nâne biwiŋe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâne yâkâlen ari kunjan mendâ senje suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topne emelâk sânetâ nângâman. Yerusalem kapi ambolipne nombotne gâhâlen biwiyeŋe kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap. ¹⁴ Otmu Damasiko kapi ambolipne nenne gâhâlen biwinenŋe kepeim mansain nen menenemâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetjan katnenekbe sâmu hotom umai ya yengât kunyeŋe hângângunetâ takaop.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yuwu ekgohomune nângâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyeŋe nâhât topne nângânetgât Saulo âi sâmu waŋmâ hângângumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepne ekyongowuap. ¹⁶ Ekyongomu nombotne nângânetâ bulâne otbuap. Yâhâ nombotne âlâneâmâ nângânetâ tâjât otmu mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin kakjan manbuap yakât topne ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷ Yawu sâmu Ananiaŋe yahatmâ emet sâpne kuwaŋgiop yan yâhâ Saulohât kunjan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmune nângâ. Yesu Kutdânenŋe mâtâwân tetehihimu ehonne nâ hângânohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otgihimu senje suk sâmu ekbuat.” ¹⁸ Yawu sâmu ekumu senje gara gara gemu suk sâmu ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um waŋetâ nemu wâtne tin tin sâmu ¹⁹ Damasiko ambolipne Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloŋe Yesuhât topne Damasiko kapi ambolipne ekyongop.

²⁰ Sâp ki kâlep otmuâk Sauloŋe Yura yengât miti emetne tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topne ekyongom sâop. “Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâhât nanje bulâne.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâmu ekyongomu nângânetâ sâpne otmu yâkât yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulpnenŋe Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwi yâk hilipyongowe sâmu otmâ hâhiwin yingim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinnetgât hotom umai ya yengât kunyeŋe hângângunetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nângâmu bulâne otmu yakât eknongoap. Ya ekmunne sâpne oap.” Den yawu sâmu alahu gulahu otbi.

²² Yesuŋe tihitnenne olâkgât Anitâne hângângumu giop yakât topne Sauloŋe Yura lohimbi ekyongomu dondâhâlâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotne nângânetâ bâlemu yâkât den kakjan sâne sâmu hâum pâpguwi. ²³ Hâum pâpgum yaŋak benje kune sâmu yakât den hikuwi. ²⁴ Yawu otmâ Saulo kune sâmu mâtâp sâpne sip galem otmâ kinbi. ²⁵ Sip galem otbi yakât den pat nângâm omondâne Saulo bukulpneŋe saka saka pato yakât kâlehen Saulo katnetâ talop. Tatmu ip yaŋe saka saka yan sâhâm ip potonjan mem tatnetâ paŋ kârikne kâlep pato yakât manu launambâ yaehen kionmâ ba ariop.

Sauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶ Yerusalem kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manbi ya yengâlen Sauloŋe torokatbe sâmu otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. âwurem ari biwiŋe Yesuhâlen kalop yakât topne ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denne nângânetâ ki bulâne otmu betbaŋgiwi.

²⁷ Betbaŋgiŋetâ aposolo âlâ, kutne Banawa sâmu, yâkne Saulo dâim aposolo yengâlen ari sâreŋe. Sâreŋe yuwu sâop. “Sauloŋe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâne tetewaŋgiop. Tetewaŋgimu yâkâlen biwiŋe kepeim Damasiko kapiân yâhâ yakât den pat âlepne Damasiko ambolipne pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu ekyongomu nângâm Saulo buku otbaŋgiŋetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepne pahâk ekyongop. ²⁹ Otmu Yura lohimbi

nombotnje Girik kapiân tetewiņe nâņgâm denņe kakņan sâwi. Yawu otmâ kune sâam den hikuwi. ³⁰ Otmu Den hikunjetâ Yesuhât komotņe ya nâņgâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katņetâ waņgaen yâhâmu mem ikņe kapi, kutņe Taso sâam, yan ari katmu manop.

³¹ Sauloņe Yesuhâlen biwiņane kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotņe lohotņan manmâ biwiyeņane hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manņetâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu Yesuhât den pat âlepņe pahâk ekyongonjetâ nâņgâm lohimbî kiņgitņe orowâkņe yâk yeņgâlen torokatņetâ sambe sambe otbi.

Petoroņe Yesuhât wâtņan kinmâ lok pareņe heņgeņguop.

³² Petoroņe Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yeņgâlen ariop. ³³ Otmu kapi ya amboņe, kutņe Ainea sâam, yâhâmâ pareņe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoroņe lok ya ekmâ yuwu sâam ekuop. ³⁴ “Ainea. yuwu sâamune nâņgâ. Yesu Kiristoņe heņgeņgohoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâamu âlepņe otmâ yahalop. ³⁵ Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipņane nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbî kiņgitņe orowâkņe Yesuhâlen biwiyeņe katbi.

Petoroņe Tapita mumuņambâ mem yahalop.

³⁶ Kapi âlâ, kutņe Yopa sâam, yamâ Lita kapi hâlâņmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipņe nombotņane Yesuhâlen biwiyeņane kepeim manbi ya yeņgâlen gâtņe, imbi âlâ, kutņe Tapita sâam, kutņe âlâmâ Dokasi, yamâ nenņe denân kutņe “maņgen”. Imbi yaņe lohimbî umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. ³⁷ Tapita ya mesek umatņe tetewañgimu muop. Yakât otmâ lohimbî tânyongominiop yaņe to kukņe suk sukņe yaņe hâkņe pirim lâum emet biwiņe âlâen katņetâ talop. ³⁸ Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginņanâk tap. Otmu sâp yan Petoroņe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiņe nâņgâm lok yâhâp hâņgânyotgoņetâ ari yuwu sâam Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutņe orowâk arine.”

³⁹ Yawu sâamutâ Petoroņe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katņetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâņetâ imbi kambut yaņe mem hawamgum isewañgim tatņetâ yehop. Yâhâ Tapitaņe ki muop yan sâņgumyeņe gâreyiņgiminiop ya mem tiripgunjetâ ehop. ⁴⁰ Petoroņe ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinņetâ Tapita gotņan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâam ekuop. “Tapita yahat.” Sâamu yanâk senņe suk sâam Petoro ehop. ⁴¹ Petoroņe bânņan memu yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoroņe den sâamu lohimbî yaņe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. ⁴² Petoroņe Tapita mumuņambâ mem yahalop yakât den pat sâam haok tuhunjetâ Yopa kapi ambolipņe dondâhâlâkņe Yesuhâlen biwiyeņe katbi. ⁴³ Otmu kapi yan lok âlâ, kutņe Simon sâam, yâkņe bulimakao hâkņe gahaem yu ya gârem katmu puluhunjetâ tewetsenņe meminiop. Petoroņe yâk orop yan im manop.

10

Anjelo âlâņe Konelio tetewañgiop.

¹ Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutņe Konelio, yâhâmâ Roma yeņgât hep bero ya yeņgât kunņe. ² Yâkņe hep torehenlipņe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwañgim manminiwi. Otmu yâkņe Yura lohimbî umburuk manminiwi ya yeņgât tepņe nâņgâyiņgim Anitâ ulitgum tânyongominiop. ³ Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpņe otmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņe mem purik pilâmu anjelo âlâņe tetewañgim kutņan kunop. ⁴ Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâamu sâop. “Gâņe Anitâ tem lâuwañgim lohimbî umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu âlepņe otmap. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâamune nâņgâ. Lok âlâ, kutņe Simon Petoro sâam, yâkņe Yopa kapiân nambenē orop im mansawot. Otmu

nambenahât emet ya saru ginñan tap yan lok hângânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” ⁷ Yawu sâam ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelioñe honj bawayâhâtñe lok yâhâp otmu hep bero âlâñe Anitâhât denñe lâum manminiop ya ekyongomu gawi. ⁸ Ganjetâ añeloñe tetewañgim den ekuop ya ekyongom hângânyongomu Yopa kapiân ariwi.

Wâtgât mâmâñahât Heakñe Petoro biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹ Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yanjak hilâm kârikñan Yopa kapiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroñe Anitâ ulitguwe sâam emet biwiñe âlâen yâhâop. ¹⁰ Anitâ ulitgum tatmu po wañgiop. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot uñetâ siop. Yawu otñetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñe mem purik pilâmu yuwu ehop. ¹¹ Himbim pâronj sâamu añelo âlâñe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunñe mem menduhum katmu hânân giop. ¹² Yakât biwiñan songo, hambe, nâi topñe topñe, neneñe ki neneñe katyehop ya tatmu ehop. ¹³ Gemu yan Kutdâñe Petoro kunmâ yuwu sâam ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴ Sâamu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneñe bâleñe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵ Sâamu sâop. “Yu kum ne sâam ekgohoan yukât ki hâkâñ otmâ pilâwuap.” Yawu sâop.

¹⁶ Den ya kalimbuñe ekum yakât kakñan añelo yanñe mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸ Wâtgât mâmâñahât Heakñe Petoro biwiñe mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topñe nâñgâm koahop. Nâñgâm koakmâ tatmu Koneliohât honj bawalipñane Yopa kapiân taka Simongât emet mem tetem gahatñan kinmâ den sâwi.

¹⁹ Yâhâ Petoroñe kulem tetemu ehop yakât nâñgâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe yuwu sâam ekuop. “Nanjat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. ²⁰ Yakât otmâ orowâk arine sâam ekgohoñetâ gâñe ki nâñgâm kiwiliñ otbuat. Yahatmâ gem yek.”

²¹ Yawu sâamu Petoroñe yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâam âiyongop.

²² Sâamu sâwi. “Topñe yuwuhât takain. Hep bero kunneneñe, kutñe Konelio, yâkñe Anitâ mepaem manmu nâñgâwañgimu ârândâñ otmap. Otmu Yura ambolipñane yâkât nâñgâñetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât añelo âlâñe tetewañgim yuwu sâam ekuop. “Lok âlâ, kutñe Simon Petoro sâam, yâkñe taka den âlâ ekgohoâkgât nanjan. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanjetâ den ekgohowuap.” Yawu sâam ekuop yakât otmâ hângânnongomu takain.” ²³ Yawu sâañetâ Petoroñe dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoroñe Konelio ari ehop.

Emet hanj sâamu yahatmâ Yopa kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiyeñane kepeim manbi yâk orowâk ariwi. ²⁴ Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yanjak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelioñe bukulipñe otmu hep torehenlipñe meyekmu ya yengât mambotmâ tatñetâ takawi. ²⁵ Takanjetâ Konelioñe Petoroñe ekmâ gem lâum parahum herone nâñgâwañgim mepaeop. ²⁶ Yawu otmu Petoroñe yuwu sâam ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

²⁷ Yawu sâam ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâam ekyongop.

²⁸ “Yeñe Yura nengât topnenñe nanjai. Neneñe yen pâku lohimbî yekmâ betyিংimain. Otmu nenñe yen orop tatnomgât dop âlâ ki tap. Yakât samut kârikñe tap. Yakât otmâ nâñe pâku lok yekmâ bâleñe sâam nâñgâyিংimune gemap. Yawu nâñgâyিংim gaman yamâ yâhâlen Anitâñe “Yawu ki nâñgâwuap” sâam yakât topñe eknohop. ²⁹ Yakât otmâ Konelioñe lok hângânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpguwan.” Yawu sâam Konelio yuwu sâam âikuop. Wongât dâineñetâ takain yukât sârâ nâñgâwe.” Yawu sâam Konelio âikuop.

³⁰ Yawu sâam âikumu Konelioñe yuwu sâam ekuop. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunñe hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nâñgâ. Hilâm âlâen emetsâpñe Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipñe lañinñe orowâk, yâkñe tetenihim yuwu sâam eknohop. ³¹ “Anitâ mepaem mandâ nâñgâhîhimu ârândâñ otmap. Otmu lohimbî umburuk mansai ya tânyongomat

yakât nângâmu âilonjo otmap. ³² Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâ, yâkne Yopa kapiân nambene orop im mansawot. Nambenane bulimakao hâkne gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³ Yawu eknohomu sâ nâne lok yu hângânyongomune gâhâlen ari dâihékjetâ orowâk takai. Gâne takarâ biwine herone oap. Yakât otmâ gâne Kutdâhât den sârâ nângâne.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâne lok nengât orotmemenengahât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwerene nângâm hengenjan. ³⁵ Otmu lohimbî komotje komotje hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbî âlâ me âlâne Anitâ ewe katmâ tem lâuwangim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶ Yâkne nanje Yesu Kiristo hângângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesune Yura lohimbî nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî kerek nengât kunnene tatmâ tihitnene otbisâp yakât den pat âlepne kâsikum ningim manmâ gaop ya nanjai. ³⁷⁻³⁸ Otmu nenje orotmeme bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenjan kepeim manjet sâ Yoanene den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Yesu Nasaret kapi ambone mâmâne otbangimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topne topne memumunje âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâlene lohimbî mem mângâyekbi ya Yesune watmâ hengemyongom manop. ³⁹ Yâkne Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnene yengât sâtgât otmâ Yesu howanân kujetâ muop. ⁴⁰ Mumu hangunetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâne mumunambâ mem yahalop. ⁴¹ Mumunambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyingio. Mumunambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânjan Anitâne sâ kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. ⁴² Yâhâ lohimbî emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âiân katnenekmâ den sâ hâreningiwuap ya Anitâne Yesu Kiristo sâ wanop. Yawu gârâmâ sâ hâreningiwuap yakât topne otmu ikne den pat âlepne ya lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomunje nângânetgât Yesune nep sâ ningio. ⁴³ Emelâk embâñambâek Anitâhât poropetelipnane Yesuhât nângâm den yuwu kulemguwi.

Lohimbî âlâ me âlâne Anitâhât nanjahâlen biwiyenane kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemguwi tap.”

Petoroje den yawu sâ ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne pâku lohimbî mâmâne otyingio.

⁴⁴ Petoroje yawu sâ ekyongomu nângânetâ Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâ Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbî, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyene katbi yane Petoro betjan sânetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbîne den sâsâne ki sâsâne sâ Anitâ mepaewi ya lohimbî takawi yane yekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge pâku lohimbî yu mâmâne otyingimu ekmunje âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sânetâ Petoroje sâop. “Emelâk Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nen mâmâne otningio yakât dopneâk pâku lohimbî yu yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknongât dop tap.” ⁴⁸ Yawu sâ ekyongomu yâkne Yesuhât kulân pâku lohimbî ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitjetâ yâk orowâk tipine tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingio.

11

Petoroje pâku lohimbî yengât den pat aposolo ekyongop.

¹ Pâku lohimbiñe Kiristohât den pat âlepñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeiwi yakât den pat sâm haok tuhuñetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim manbiñe yakât den pat nângâwi. Yawu gârâmâ nombotñeâmâ nângâñetâ bâleop. Yâkñe yuwu nângâmai. Pâku lok âlâ me âlâñe Yesuhâlen biwiyenñe katmâ yâkât komolân torokatne sâm otnomai yamâ angoân hâkyenñahât torehenñan undip tuhuyinñinom. Yawu nângâwi. ² Yawu gârâmâ Petoroñe Yerusalem kapiân yâhâmu lok yañe yuwu sâm ekuwi. ³ “Gâñe wongât pâku lohimbi yengât emelan ari bâtyenñambâ sot mem nion? Lok yañe hâkyenñahât torehenñan undip ki tuhuanñim mansai yakât nângâmunnje dondâ bâleap.” ⁴ Yawu sâñetâ Petoroñe yu ya teteop ya topñambâek yuwu sâm ekyongop.

⁵ “Nâñe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yinñim manban. Otmu hilâm kârikñan Anitâ ulitgum tatmune Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroñ sâmu anjelo âlâñe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunñe mem menduhum katmu gotnan giop. ⁶ Gemu yuwu ekban. Yakât biwiñan soñgo, hambe, nâi topñe topñe, neneñe ki neneñe katyehop ya tatmu ekban. ⁷ Tatmu ekban yan Anitâñe nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸ Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneñe bâleñe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹ Yawu sâmune yan himbimâmbâ Kutdâñe yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâñ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁰ Kutdâñe den ya kalimbunje eknohomu yakât kakñan anjelo yañe mem himbimân yâhâop.

¹¹ Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. ¹² Taka yaehen kinñetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohoñetâ gâñe ki nângâm kiwiliñ otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen gâtñe lok nombolân konok yañe betnan sâñetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyene yâkât emelan yâhâmunñe den yuwu sâm eknohop. ¹³ “Nâ emetnan tatmune anjelo âlâñe tetenihim yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutñe Simon Petoro sâm, yâkñe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanomai. ¹⁴ Dâim takanñetâ yâkñe gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu Anitâñe tosayenñe pilâm manman kârikñahât pat kuyinñimu mannomai.” Anjeloñe yawu sâm eknohop.” ¹⁵ Konelionje yawu sâm eknohomu nâñe Yesuhât den pat âlepñe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak nengâlen ge mâmâñe otningiop yakât dopñeâk yâk yengâlen ge mâmâñe otyinñiop. ¹⁶ Yâk yengâlen ge mâmâñe otyinñiop ya ekmâ emet inânñan Kutdâñe den âlâ yuwu sâm eknongop ya nângâmune teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoaneñe lohimbi toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbiñe nâhâlen biwiyenñe katnomai yanâmâ Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge mâmâñe otyinñiwuap.” Kutdâñe yawu sâm eknongop. ¹⁷ Otmu nenñe Yesuhâlen biwinenñe katmunñe Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak nengâlen hângângumu ge mâmâñe otningiop yakât dopñeâk pâku lohimbi yengâlen hângângumu ge mâmâñe otyinñiop. Yawu gârâmâ Anitâñe nângân nângân âlâ katbuap ya nâñe kuwanñiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nângâmune ârândâñ oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Petoroñe yawu sâm ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu ki denñe kakñan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nângâmunnje âilonjo lonjo oap. Nen Yura lohimbiñe Yesu Kiristohâlen biwinenñe kepeim manmunñe Anitâñe manman kârikñahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopñeâk pâku lohimbiñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manñetâ manman kârikñahât pat kuyinñimu tap.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Banawanje Antiok kapiân ari ya ambolipñe Yesuhât den kâsikum yinñiop.

¹⁹ Setepano kuñetâ muop yan Yura yengât papatolipyeñe Yesuhât komot yongom watyekñetâ iton galañ otmâ ariwi. Nombotñe Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotñe âlâmâ mâtuña âlâ, kutñe Kipiro sâñ, yan ariwi. Anjoân ariwi yañe Yesuhât den pat âlepñe yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. ²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiyeñe kepeim manbi. Nombotñe kapiyeñe pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepñe ya kapi ambolipñe ekyongowi. ²¹ Ekyongowi yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu pâku lohimbi kingitñe orowâkñe Yesuhât den pat âlepñe ya nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe kepeiwi.

²² Yesuhâlen biwiyeñe kepeiwi yakât den pat ya sâñ haok tuhuñetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotñe nâñgâm Banawa hâñgâñuñetâ Antiok kapiân ariop. ²³⁻²⁴ Ari Anitâñe tihityeñe otmu lohotñan manbi ya ekmâ heronje nâñgâyingsiop. Otmu Banawañe Yesuhâlen biwiñe tiñâk kepeim tem lâuwangim manminiop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbangimu pâku lohimbi yañe Kutdâhâlenâk biwiyeñe tiñâk kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yingim biwiyeñe mem hewewen tuhuyehop. Yawu otmu lohimbi sesengâlâkñe nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyeñe kepeiwi.

²⁵ Otmu Saulonje tânnohoâk sâñ Banawañe Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop.

²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yingim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan anjoân Yesuhât komot ya yengât kutyene pato, “Kiristohât lohimbi”, sâñ yongonbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotñe Anitâhât den sâñ tetewiñe Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi. ²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtñe âlâ, kutñe Ahawo sâñ, emet inânñan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe po pato tetewuap yakât den biwiñan katmu sâñ teteop. Yawu gârâmâ yakât kakñan Roma yengât kunyeñe âlâ, kutñe Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. ²⁹ Emet inânñan Ahawonje den yawu sâñ tetem Yesuhât komot ekyongomu nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâñ tewetsenñe dopyeñanâk menduhuwi. ³⁰ Tewetsenñe menduhum Banawa yet Saulo yitgingetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyeñe yingiwot.

12

Herotñe sâmu Petoro mem pâi emetñan katñetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Hombañ ya kutñe âlâmâ Natik Hombañ ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutñe Herot sâñ, yâkñe tembe lâulipñe ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotñe mem pâi emetñan katyekbi. Yawu otmâ tembe laulipñe ekyongomu Yoane atañe, Yakowo ya mem engatñe hâreñetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyeñe yakât nâñgâñetâ âlepñe olop. ⁴ Otmu tembe lâulipñe ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetñan katñetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yañe galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbiñe natik ya nem pesuk pilânomai yan Herotñe Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetñan katñetâ talop yakât den pat nâñgâm Yesuhât komotñe menduhuakmâ Petorohât nâñgâwagim Anitâ ulitguwi.

Anjelo âlâñe Petoro pâi emetñambâ holarñmu gem ariop.

⁶ Otmu emet hañ sâmu yanâmâ Herotñe Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoñe yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetñan tatmu ip kârikñeñe mem bâtyeñe menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotñe âlâñeâmâ pâi emetñe yakât gahatñan galemgum kinbi. ⁷ Yawu galemgum kinñetâ Kutdâhât anjelo âlâñe Petoro tetewangim kinmu, yâkât lañinñe siliñ siliñ sâñ pâi emetñe kâlehen hâuop. Yawu otmu anjelo yañe

Petoro mândem yuwu sâmu ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikne ya holaņakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸ Yahatmu aneloņe yuwu sâmu ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipne karak. Otmu hâk katipne kâlep pato ya mânunakmâ betnan sârâ kionde.” ⁹ Yawu otmâ pâi emetņambâ gemutâ Petoroņe biwi yâhâp otmâ yuwu nâņgâop. “Oait yu bulâņe me amanân eksan.” ¹⁰ Yawu nâņgâm gahatņan tembe lâu galem kinbi ya wangiyekmâ, gahatņe âlâen ge yawuâk wangiyekmâ ge paņ sâhâwi yan bamutâ gahatņe paņ sâmu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ anelo yaņe yapâek gulip olop.

¹¹ Gulip otmu Petoro nâņgân nâņgânne tetemu yuwu nâņgâop. “Yiwerene nâņgâmune teteap. Kutdâ ikņahâk anelo âlâ hâņgângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenne yengât bâtyenambâ holaņneksap.”

¹² Yawu nâņgâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâņe, kutņe Maria sâmu, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbi dondâņe menduhuakmâ yâkât nâņgâwanjim Anitâ ulitgum tatņetâ nâņgâop. ¹³ Yawu nâņgâm emet gahatņan kinmâ den tuhuop. ¹⁴ Den tuhumu hoņbawa imbi âlâ, kutņe Lota sâmu, yâkne gahatņan ba ombene towatņe nâņgâop. Yawu nâņgâm tepņe yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatņan taka kinsap,” sâmu ekyongop. ¹⁵ Yawu sâmu ekyongomu nâņgâm “Ândâņe maņgumu sâmat,” yawu sâmu ekuwi.

Yawu sâmu ekuņetâ kârikne otmâ sâmu. “Bulâņanâk, gahatņan taka kinsap.”

Sâmu sâmu. “Yaehen gâtņe otmâ umutņane taka teteningimap.”

¹⁶ Yawu sâmu alahuwi. Otmu belâņgen gahatņe mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyeņe huruņ sâmu. ¹⁷ Yâhâ Petoroņe emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatņetâ Kutdâņe anelo âlâ hâņgângumu ge pâi emetņambâ holaņmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâmu tiņ pilâm yuwu sâmu ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulipnenne nombotņe ari ekyongonomai.” Yawu sâmu ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸ Emet haņ sâmu tembe lâu yaņe Petoro ekņetâ biatmu “Girawu oap?” sâmu pâinmâ yâhâm gewi. ¹⁹ Pâinņetâ biatmu Herotņe kuk otmâ tembe lâulipņe nombotņe hâņgânyongomu omoņe Petoro galemguwi ya yongonjetâ muwi. Yakât kakņan Herotņe Yuraia hân pilâm, ikne kapi, kutņe Kaisaria sâmu, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰ Herotņe Kaisaria kapiân manop sâmu yan Tiro otmu Siron kapi ambolipņane otmâ hilipņunjetâ yakât nâņgâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipņane Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotņe sâmu hâreyiņgimu sot ki memaihât nâņgâm Herot orop den heņgenņune sâmu yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutņe Bilasto, yâhâmâ Herotgât hoņbawalipņe yengât kunne manop ya tetewanjim tewetsenņe wanbi. Tewetsenņe wanjetâ yâkne Herot ekumu den heņgenņunomaihât sâmu kalop. ²¹ Sâmu kalop ya tetemu Herotņe lok kutdâhât senne âlâlâņe ya memu hakņan yâhâmu ikne kakņan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop. ²² Den ekyongomu lohimbi nâņgâņetâ ewe membe otmu lok kerekņe den kârikņan yuwu sâmu ekuwi. “Den eknongoat yu lok denne bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâmu mepaewi. ²³ Yawu sâmu mepaenjetâ Herotņe ikņahât nâņgâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât aneloņe ge kumu hom papato bâleņane tepņe ihim lândemu muop. ²⁴ Herot muop yakât den pat nâņgâm lohimbi kiņgitņe orowâkne Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņane kepeiwi.

²⁵ Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiņe tewetsenņe menduhum katbi ya Banawa yet Sauloņe mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yengât galemlipyeņe yiņgiwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

13

Banawa yet Saulo ai sâm yitgim hângânyotgowi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yengâlen gâtne nombotnane Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongominiwi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ yâkât den kâsikum yingim manminiwi. Lok ya yengât kutyene yuwu. Banawa, Simion, kutne âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboŋe, âlâmâ Manaen, yâkne lok kutdâ Herot lepatnambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitgunetâ nângâyingiwuapgât lok yaŋe sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne yuwu sâm ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâm yitgimune tuhuromawot yakât yene kunyetŋan mem hângânyotgoŋetâ ariromawot.” ³ Yawu sâm ekyongomu yâkne ai memutâ bulâŋe tetewuapgât kunyetŋan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgoŋetâ lok âlâ, kutne Yoane Mareko sâm, betyetŋan sâmu orowâk ariwi.

Pauloŋe Elima ekumu senŋe omoŋ olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmâŋe otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ waŋga pato âlâen yâhânetâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât mâtuŋa âlâ, kutne Kapiro sâm, yan ari katyekmu gewi. ⁵ Waŋgaembâ ge pâku lohimbi yengât kapi pato âlâ, kutne Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawaŋe Yura yengât miti emetne tatmâ arap ârândâŋ yâhâ lohimbi Yesu Kiristohât den pat âlepne ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtne, lok kâmbukne yan manmap yâkât kutne Barayesu, yâhâ Girik denân kutne Elima sâm kumai. Yâkne ikne topne kurihiakmâ “Anitâŋe hângânohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâm kapi ambolipne kâityongominiop. ⁷ Otmu kiap âlâ, kutne Serehio Polasi, yâk orop buku oraŋgim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nângân nângânne pato. Yâkne Anitâhât den nângâwe sâm Banawa yet Saulo ekyotgop. ⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiŋe Yesuhât den nângâm yâkâlen biwiŋe katmapgât Elimane denyetne kakŋan sâm kuyitgiop. ⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne Saulo, kutne aŋgo Paulo, mâmâŋe otbaŋgimu Elima ekmâ yuwu sâm ekuop. ¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kiŋgoŋ otmat. Gâŋe Kutdâhât den bulâŋe kelangatmâ lohimbi kâityongomat. Gâ biwihe bâp sâsâŋe. ¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâŋe matne gihimu senge omoŋ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu senŋe omoŋ otmu lok âlâŋe bâtŋan memu ariromawot yakât nângâm lok yengât pâinyehop. ¹² Yawu otmu Serehio Polasiŋe ekmu sâtne bâlene olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânenŋahât den pat nângâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwiŋaŋe kepeiop.

Pauloŋe Pisitia hânân ari den pat âlepne lohimbi ekyongop.

¹³ Pauloŋe bukuyâhâtne orowâk Papo kapi ya pilâm waŋgaen yâhânetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutne Pampilia sâm, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoŋe pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. ¹⁴ Pilâyelekmâ arimu yetneâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutne Pisitia sâm, yan kapi âlâ, kutne Antiok sâm, yan ariowot. Yan ari tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yura yengât miti emetŋan yâhâ kapi ambolipne orop menduhuakbi. ¹⁵ Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâŋe yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâŋe poropete ekyongomu den kulemgowi ya kâsikum yingioŋ. Kâsikum yingim tiŋ pilâmu galemlipyeŋaŋe Paulo yet Banawa herone otyitgim yuwu sâm ekyotgowi. “Den eknongomutâ nângâm biwinnenne hewewen olâk.” ¹⁶ Yawu sâŋetâ Pauloŋe yahatmâ “Den nângânâk tatŋet,” sâm ekyongomu ândâp katŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yura bukulpnetne, otmu yen pâku lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yen kerek yuwu sâm ekyongomune nângâŋet. ¹⁷ Yura lok nengât ambonenŋe Anitâ yâkne tâmbâlipnenŋe wawaeyekmâ manman

kârikjahât pat kuyingiop. Otmu yakât kakñan yâkñe Aihita hânân ari kandi manñetâ Anitâñe lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtñe pato tatbañgiapñe Aihita bâtyenambâ holañyekmu taka lok ki manmaiângen manbi. ¹⁸ Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityeñe otmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ¹⁹ Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâñe mâmâñe otyingimu lohimbi komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânyeñe ya mem ambokum manbi. ²⁰ Yawu manñetâ yambu 450 pesuk sâmu Anitâñe kunlipyeñe mem kânâñgâyekmu yâkñe lohimbi galemyongom manbi. Galemyongom manmâ ganetâ poropete âlâ, kutñe Samue sâm, ya teteop. ²¹ Sâp yan Isirae tâmbâlipnenñeñe lok kutdâ âlâñe galemnongomu manne sâm Samue ekuwi. Yakât otmâ Samueñe lauyenan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtñe lok âlâ, kutñe Kisi sâm, yâkât nanñe, kutñe Saulo, yâk kânâñgâmu kunyeñe manmâ galemyongomu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ²² Yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu yâkât gewâkñan Anitâñe Yese nanñe, kutñe Dawiti sâm, ya kânâñgâm yuwu sâm lohimbi ekyongop. “Yese nanñe, kutñe Dawiti, yâkñe tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoñ banihiwuap. Yakât otmâ nâñgâwanñian,” yawu sâop. ²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâ, kutñe Yesu, Yura lohimbi nengâlen tetem tihitnenñe otbuapñe pat Anitâñe emelâk embâñan kuningiop. Pat yakât bulâñe tetewuap nâñgâm Anitâñe angoân Yoane Yura nengâlen hânñgângumu takaop. Otmu nenñe orotmemenenñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwinenñeñe kepeimunñe toen mem katnenekbuap yakât den eknongop. ²⁵ Otmu Anitâñe Yoane âi sâm wanop ya tuhum pesuk pilâwe sâm otmâ yan lohimbi yuwu sâm âiyongop. “Yeñe nâhât girawu nâñgâmai? Anitâñe lok âlâ hânñgângumu ge tihitnenñe otbuap nâñgâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inñe. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâñe yâkât itâkat kâpekmâ golewanñiwomñeñe dop ki tap. Otmu tânguwomñeñe dop gurâ bia. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulipne, Awarahamñeñe sen, yen otmu pâku lohimbiñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manmai yen yuwu sâm ekyongomune nâñgâñe. “Nen kerekñe Yesu Kiris-tohâlen biwinenñeñe kepeimunñe manman kârikjahât pat kuningiwom nâñgâm Anitâñe Yesu hânñgângumu giop. ²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipñe otmu Yura papatolipnenñeñe Yesuhât topñe ki nâñgâm henñeñguwi. Yawu otmâ tatmâ nâñgâ nâñgâ sâpñe ârândâñ miti selepñan yâhâ poropete yengât den sâlikum nâñgâñetâ ki keterakyingimu manminiwi. Yakât otmâ yâkñe sâm hârewanñiñetâ kuñetâ muop yan poropete yengât den yakât bulâñe tetem henñeñguop. ²⁸ Yesu hakñan tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kuñetâ muâk” sâm Pilato ekuñetâ nâñgâyingimu kuñetâ muop. ²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbañgim howanân kuñetâ muop sâp yan emet inânñan Anitâhât poropetelipñeñe Yesuhât den kulemgowi yakât bulâñe teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ meñetâ gemu lâum ari kât mâtâpñe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmbâ mem tinğaloñetâ kinop yan lâum ba katñetâ talop. ³⁰ Muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. ³¹ Mumuñambâ mem yahatmu lohimbiñe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyingimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbi yan iton galan otmâ ari yâkât den pat âlepñe Yura kapi ambolipñe ekyongowi. ³²⁻³³ Anitâñe tâmbâlipnenñe yengât pat kuyingiop yakât bulâñe tetemu menomñeñeñe Yesu mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumuñambâ mem yahatbuap yakât nâñgâm Anitâñe emet inânñan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât boñ yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenñe yu yakât topñe sâm teterâ lohimbi kerekñe ekmâ nâñgâñeñeñe sâm katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânñan yuwu sâop.

“Nâñe Dawitihât pat kuwanñiwan yakât bulâñe kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitiñe Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

“Anitâ pato, gâne lok bulâne nâ ki pilânekda mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâne Dawiti âi sâam wanop ya tuhum lohimbi tihityene otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipne yengât sumân hangunetâ tâtuk sâop. ³⁷ Yâhâ Anitâne Yesu mumunambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkne tihitnenne otmap. ³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenne Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwangine sâam pâpgumain. Yakât otmâ nenne Anitâhât senjan kinmâ sâreeraknongât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât tosa pilâyingimap. Otmu yene gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyenane kepeinetâ Anitâne bulânanâk tosayene pilâyingiwuap. Yakât otmâ den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne olâkgât tâmbâlipnenne yengâlen hâum sâamune nângânet. ⁴⁰ Emelâk embânân tâmbâlipnenne yengât kasalipyenane taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânjan Anitâhât poropete âlâne ekyongomu ya nângânetâ tâjât olop. Poropete den kulempuop ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nângânetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya eknetâ tâjât otbuap. Otmu poropetelipnane kulem yakât topne sâam tetem ekyongonetâ gurâ yawuâk nângânetâ tâjât otmu munomai.” Anitâne den yawu sâam poropete ekumu kulempuop.

Yâhâ tâmbâlipnenne Anitâhât den nângânetâ tâjât otmu muwi yakât dopneâk yene Yesu Kiristohât den pat âlepne yu nângânetâ tâjât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan.” Paulo ne yawu sâam ekyongop.

⁴² Yawu sâam ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetnambâ giowot. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen den eknongoromawot sâam galemlipyenane ekyotgonetâ ariowot. ⁴³ Miti emetnambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkne betyetjan sâawi. Otmu yâkne Anitâhâlen biwiyenane tinâk kepeim mannetâ tihityene otbuapgât Paulo yet Banawane den kâsikum yingim biwiyene mem hewewen tuhuyehowot. ⁴⁴ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen pâku lohimbi kingitne orowâkne Kutdâhât den nângâne sâam miti emetjan yâhâwi. ⁴⁵ Miti emetjan yâhânetâ pik sâamu Yura lohimbine yekmâ nângâm bâleyingim Paulo ekmâ sâawi. ⁴⁶ Yawu otjetâ Paulo yet Banawane kârikne otmâ yuwu sâam ekyongowot. “Netne Anitâhât den yen ekyongorongât sâam nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yene yâkât den nângânetâ ki bulâne otmu manman kârikjahât pat ki menehât nangai. Yakât otmâ netne yen pilâyekmâ pâku lohimbi yengâlen ari den pat âlepne yu ekyongorom. ⁴⁷ Emelâk embânân Anitâne poropete âlâ ekumu kulempuop den yakât bulâne netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omo ne balam saumunne lanjine pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopneâk yen hângânyongomune pâku lohimbi yengâlen ari manman kârikjahât den pat ekyongonetâ nângâm biwiyenan han sâayingimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulempuop yakât bulâne netgâlen teteap yu.”

⁴⁸ Yawu sâam ekyongomutâ den ya pâku lohimbine nângâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikjahât pat yakât bulâne menomaihât Anitâne emet inânjan sâam kalop.

⁴⁹ Otmu Kutdâhât den pat âlepne ya sâam haok tuhunetâ lohimbi kingitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyeleknetâ ariowot.

⁵⁰ Yesuhât den pat âlepne sâam haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyenane yakât nângânetâ bâlemu kapi ya ambolipne yengât kunlipyene otmu imbi kunne Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyinginetâ Paulo yet Banawa watyeleknetâ ariowot. ⁵¹ Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâne matne umatneâk yingiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetjan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyingim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot.

⁵² Arimutâ benne kapi ambolipņane Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu heronje kakņan manbi.

14

Paulo yet Banawaņe Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetņan yâhâm Yesuhât den pat âlepņe ekyongomutâ nâņgâņetâ bulâņe otmu Yura lohimbi otmu kapi ambolipņe kiņgitņe orowâkņe biwiyenane Yesuhâlen katbi. ² Yâhâ Yura lok nombotņane biwiyenane kârikņe otmâ Yesuhât den nâņgâm hâkâņ otbi. Yawu otmâ kapi ambolipņe nombotņe biwiyenane kionjetâ Paulo yet Banawa yetgât nâņgâm bâleyitgiwi. ³ Yawu gârâmâ yâkņe kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenņe yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâņe lohimbi tihityenane otbe sâm oap yakât topņe ekyongomutâ nâņgâņetâ bulâņe olâk sâm Anitâņe mâmâņe otyitgimu kulem topņe topņe miowot. ⁴ Yâhâ kapi ambolipņane hionjakmâ nombotņe Yura galemlipyenane yengât den hohewi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵ Yawu otmâ hionjakbi yakât otmâ Yura galemlipyenane kapi ambolipņe otmu Yura lok nombotņe yane alahunjetâ biwiyenane kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâtņe yotgonom nâņgâm yakât den hikuwi. ⁶ Den hikuwi yakât pat nâņgâm aposolone kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetņe Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷ Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepņe kapi ya ambolipņe ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸ Lisitera kapiân lok âlâ mâmâņahât tepņambâek kâiņe pareņe tetem manmâ gaop. ⁹ Yâhâ Paulone Yesuhât den pat âlepņe lohimbi ekyongop ya ândâp katmâ nâņgâm tatmu Paulone ekmâ yuwu nâņgâop. “Lok yuņe biwiņe Yesuhâlen katmu Anitâņe henņeņguwuapgât dop tap.” ¹⁰ Yawu nâņgâm yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yane uk sâm yahatmâ kinmâ bam gaop. ¹¹ Yawu otmu lohimbi yan kinbiņe kulem ya ekmâ Likanio yeņe denyenane den sâwi. Den sâwi yakât topņe yuwu. “Hewukņe lok yâkņe lok hâtgum hohetnenņan taka tetem kinsawot.” ¹² Yawu sâm Banawa ekmâ hewukņe lok âlâ, kutņe Yusi sâm, ya kunbi. Yâhâ Pauloneâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukņe lok âlâ, kutņe Hemesi sâm, ya kunbi. ¹³ Yawu sâm yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâm otbi. Otmu hewukņe lok Yusi yakât lok kâmbukņane lohimbi sâyiņgimu birâm topņe topņe lotohom bulimakao engatņan sâhâm pilâņetâ gemu engatņe hârene sâm dâim opon kâmbukņe kapi betņehen kinsawân ariwi.

¹⁴ Hotom uyitgine sâm otņetâ Paulo yet Banawaņe ya nâņgâm pârâk pilâm sururuk sâm hohetyenane ari kinmâ yetgât hâk katipņe kâkâlep mânunahowot ya mem duwalowot. ¹⁵ Mem duwatmâ yuwu sâm kuyiņgiowot. “Bâe, yeņe girawu otne sâm oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitgine sâm oai? Yeņeâmâ hewukņe lok tâņât ya be-tyiņgim Anitâ Manman Amboņane hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyenane kepeim manņet sâm yâkât den pat ekyongore sâm takawit. ¹⁶ Otmu emelâk embâņâmbâek pâku lohimbi hânņan kulemņan mansai ya yengât tâmbâlipyenane yeņe engatyeneâk watmâ orotmeme bâleņe topņe topņe otmâ gawi yan undip ki katyiņgiop. ¹⁷ Yawu gârâmâ ikņe topņe tetekņan ekņetgât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkņe sâpņanâk gelâk hâņgâņgumu gemu kalamyenane hop sambe tetemap. Yawu tetemu heronje kakņan manmai.” ¹⁸ Den yawu sâm ekyongomutâ lok nombotņane kunyenane kârikņe otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kâtņe kuwi.

¹⁹ Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotņane Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipņe yengât engatyenane

geñetâ Paulo dâim kapi betñehen ari kâtñe kuwi. Otmu yâkñe Paulohât muap sâmbilâm arinjetâ derepgum talop. ²⁰ Yawu otmâ kapi ambolipñe nombotñe Yesuhâlen biwiyene kepeiwiñe kapiângembâ ge ekñetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet han sâmbu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹ Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongomotâ kapi ambolipñe lok kiñgitñe orowâkñe nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot. ²² Âwureowot yan kapi ârândânñ Yesuhât komot tatbi ya yengât biwiyene orotok sâmapgât mem kârikñe tuhuyekmâ yuwu sâmb ekyongowot. “Nenñe yen orop biwinenane Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunñe lohimbî belângen manmaine mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otningñetâ ki lohotñe otmâ mannom otmuâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe ningimu menom.” Yawu sâmb ekyongowot.

²³ Otmu Anitâhât nâñgân nâñgânñan tatmap ya Wâtgât mâmânñahât Heakñe mem biwi nâñgân nâñgânñetñan katmu nâñgâmutâ keterakyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nâñgâyitgimu yâkñe Yesuhât komotñe komotñe ya yengâlen ari galemlipeñe mem katyehowot. Otmu Anitâñe mâmânñe otyingimu Kutdâhâlen biwiyenane tiñâk kepeim manñetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴ Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵ Yan taka Yesuhât den pat âlepñe Perehe kapi ambolipñe ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginñan tap yan giowot. ²⁶ Otmu yapâ wanja patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimbî yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâñe mâmânñe otyitgimu nepñe memutâ bulâñe tetewuap nâñgâm Yesuhât komotñe Anitâ ulitgum hânñanyotgoñetâ yapâ ariowot.

²⁷ Otmu Paulo yet Banawane Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâñe mâmânñe otyitgim mâtâp meyitgimu Yesuhât den pat âlepñe pâku lohimbî ekyongomotâ yâkñe nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot. ²⁸ Otmu yan yâkñe Yesuhât komot orop sâp kâlêwâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹ Lok nombotñane Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâmb Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnenñe tetenjetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmbu yanâmâ hâkyenahât torehenñan undip tuhuyinginomgât Moseñe girem den âlâ kulemguop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimbîñe ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâñe ki meyekmâ manman kârikñan katyekbuap.”

² Yawu sâmb ekyongonjetâ benñe Paulo yet Banawane denyene kakñan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâmb den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotñe orowâk hânñanyongomunñe Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipeñe ekyongonjetâ umatñe teteap yu sâmb henñenñunomai.” Yawu sâwi.

³ Yawu sâmb hânñanyongonjetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepñe pâku lohimbî ekyongomotâ nâñgâñetâ bulâñe otmu Kutdâhâlen biwiyenane kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongonjetâ nâñgâm tepyene herone pato olop. ⁴ Otmu Yerusalem kapiân arinjetâ aposolo, Yesuhât komot, otmu yâk yengât galemlipeñane yekmâ herone otyingîwi. Herone otyingim Anitâñe mâmânñe otyitgimu pâku lohimbî yengâlen nep miowot yakât topñe ekyongowot. ⁵ Ekyongomotâ Parisaio lok nombotñe Yesuhâlen biwiyenane kepeiwiñe yahatmâ yuwu sâmb ekyongowi. “Pâku lokñe Mosehât girem den watmâ hâkyenahât torehenñan undip tuhanñingñetâ âilonngo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoroŋe den ekyongop.

⁶ Den ya heŋgeŋgune sâŋ aposolo otmu galemlipyeŋe yeŋiâk menduhuakbi. ⁷ Menduhuakmâ den sahaŋgim tatŋetâ Petoroŋe yahatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Nâŋe pâku lohimbi yeŋgâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋ Yesuhâlen biwiyenŋe kepeinomialhât Anitâŋe mem sâlipnohom âi sâŋ nihiop ya nanŋai. ⁸ Anitâŋe nen lok kerek biwinenŋahât topŋe nâŋgâmapŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu Yura nengâlen giop. Otmu yakât dopŋeâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge pâku lohimbi biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu Yesuhâlen biwiyenŋe katbi. Yakât otmâ Anitâŋe pâku lohimbi nâŋgâŋiŋgimâp. ⁹ Nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbiŋe biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yan yâk yeŋgât tosa pilâŋiŋgiop. ¹⁰ Yakât otmâ yeŋe wongât Anitâ wangim umatŋe âlâ pâku lohimbi kakyeŋan katne sâŋ oai? Emelâk embâŋâmbâek tâmbâlipnenŋe girem den lâum hâum pâpŋuminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpŋumain. ¹¹ Yakât otmâ girem den lâuŋet sâŋ nenŋe ki sâŋiŋginom. Yesu Kutdâŋe pâku lohimbi mâmâŋe otyiŋgimu yâkâlen biwiyenŋe kepeimai. Yakât otmâ yâkŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yiŋgimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

¹² Otmu Anitâŋe Paulo yet Banawa mâmâŋe otyitgimu pâku lohimbi yeŋgâlen ari kulem topŋe topŋe memutâ ekŋetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomotâ nâŋgâwi.

Yakowoŋe den ekyongop.

¹³ Paulo yet Banawaŋe den sâŋ tiŋ pilâmutâmâ Yakowoŋe yahatmâ den yuwu sâŋ ekyongop. “Bukulipne, den sâŋune nâŋgâŋet. ¹⁴ Anitâŋe pâku lohimbi tihityenŋe otmu nombotŋe ikŋan biwiyenŋe kepeim mansai ya manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât den pat Simonŋe eknongomu nanŋain. ¹⁵ Emelâk emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâŋe tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdâŋe yuwu yap. “Hâmbâi Dawitŋe Isirae lohimbi galemyongoap ya yeŋgât kasalipyeŋe taka yongom itit kiom tuhuyiŋgiŋetâ kapi kâwurumŋeâk kinbuap. Otmu nâŋgâŋmune ârândâŋ otmu sese hâkulipyeŋe âwurem taka kâwurum ya pitim kapi âiŋe tuhumi yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtŋe mem kânâŋgâŋmune lohimbi tihityenŋe otmu âilonŋo lonŋo mannomai. ¹⁷ Yawu otmâ pâku lohimbi hânŋan kulemŋan mannomai ya nine pat kuyiŋgiwan yâkŋe Kutdâhâlen ari hoŋ bawaŋgim mannomai.

¹⁸ Emelâk emet inânŋan Kutdâŋe den yawu sâŋ teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹ Yakât otmâ biwinaŋe yuwu nanŋan. Pâku lohimbiŋe Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyenŋe kepeine sâŋ otmai ya yeŋgât ki undip katyiŋginom. ²⁰⁻²¹ Emelâk embâŋâmbâek Yura nengât papatolipnenŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋ miti emetyenŋan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nâŋgâŋ manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyiŋginom. “Pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenŋan katnomai yapâ gâtŋe ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao enŋatŋe sâhâm maŋŋuŋetâ mumbuap ya otmu yakât hepŋe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Den yawu kulemgum katyiŋginom. Yawu.” Yakowoŋe den yawu sâop.

Pâku lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi ya yeŋgât pepa kulemgum katyiŋgiwi.

²² Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyeŋe Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekŋetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomialhât pâinyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetŋe Yurasi Basawa yet Sila sâŋ, yâk mem katyelekbi. ²³ Lok yâhâp yuŋe Paulo yet Banawa

orop Antiok kapiân arinomai sâmbâ paku lohimbî yengât pepa yuwu kulemgum yingim hângânyongowi.

“O Bukulipnenne,

Yen paku lohimbî, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipne Yesus Kiristohâlen biwiyenne kepeim mansai yen Anitâne meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galem-lipenne herone nângâyingim pepa yu kulemgum katyingingiain. ²⁴ Umatne âlâ yengâlen teteop ya nengâlebâ lok nombotne yene engatyeneâk otmâ yengâlen taka den topne topne ekyongonetâ nângâwi. Nenne lok ya ki âi sâmbâ yingim hângânyongowin. ²⁵⁻²⁷ Yakât otmâ nenne menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetne Yurasi yet Sila sâmbâ mem katyelekmâ hângânyotgomunne taka den ekyongomotâ nângânomai. Yâkne Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawane Kutdâ Yesus Kiristo hon bawangim hâhiwin kaknan manmawot. ²⁸ Anitâne biwi nângân nângânnenjan katmu nângâmunne tetemu undip ki katyinginginom yawu nangain. Yâhâ girem den pâne tâlâwâk ekyongoain yu lâunjetâ ârândân otbuap. ²⁹ Paku lohimbine Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenan katnomai yapâ gâtne ki mem nenomai. Otmu nonij bulimakao engatne sâhâm mangunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepne ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manjetâ ârândân otbuap. Yawu. Nen bukulipenne Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰ Pepa yawu kulemgum yingim hângânyongonetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotne mem menduhuyekmâ pepa ya yingwi. ³¹ Pepa ya yingnetâ sâlikum nângâwi. Otmu biwiyene orotok sâmapgât lohotnan mannomai sâmbâ kulemgumi ya sâlikum nângânetâ tepyene herone olop.

³² Anitâne Yurasi yet Sila mâmâne otyitgimu yâkne lohimbî ya den kâlewâk ekyongom biwiyene mem hewewen tuhuyehowot. ³³⁻³⁴ Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâmbâ hângânyotgowi. Yawu sâmbâ hângonyotgowi yamâ Silaneâmâ pilâm yan manmu Yurasi ne ikniâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵ Paulo yet Banawane Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtne lok nombotne orop Kutdâhât den lohimbî kâsikum yingwi. ³⁶ Sâp âlâen Paulone Banawa yuwu sâmbâ ekuop. “Netne angoân kapi tipi tapi atmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipne ekyongomotne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenne kepeiwi. Yâkne girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷ Yawu sâmbâ Banawaneâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸ Emelâk Yoane Marekone âi pânan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawane Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Paulone nângâmu ki ârândân olop. ³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâmbâ kuangim pilahowot. Pilakmâ Banawane Yoane Mareko memu orowâk wanga pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipro mâtuna yan ari kionowot. ⁴⁰ Yâhâ Pauloneâmâ Sila memu Kutdâne tihityetne olâk sâmbâ Yesuhât komotne hângânyotgonetâ ariowot. ⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipne kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyene orotok sâmapgât mem kârikne tuhuyehowot.

16

Paulone Timoteo memu orowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silane Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutne Timoteo, yâkât topneâmâ yuwu. Âwâne yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwâne Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmânâitne Yesuhâlen biwiyenne kepeim manminiowot. ² Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenne kepeim manminiwine Timoteohât nângânetâ yahalop yakât otmâ

yâkât topņe Paulo ekuwi. ³ Paulo ekuņetâ nâņgâm Timoteo orowâk arirom sâam yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbi yan manbiņe Timoteo âwâņe ya Girik amboņe ya nâņgâm metewi. Yakât otmâ Paulone Mosehât girem den lâum Timoteo hâkņahât torehenņan undip tuhuwaņgiop. ⁴ Yawu otmâ kapi ârândâņ ari aposolo otmu Yesuhât komotņe Yerusalem kapiân manbi yak yengât galemlipyeņe girem den kulemgum katyiņgiwi ya lâum mannomai sâam Yesuhât komolipņe ekyongowi. ⁵ Yawu otņetâ Yesuhât komotņe Kutdâhâlen biwiyeņe tiņâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manņetâ hilâm ârândâņ pâku lohimbi nombotņe âlâņe Yesuhâlen biwiyeņe kepeim yak yengâlen torokatņetâ sambe sambe otbi.

Wâtgât mâmâņahât Heakņe Paulo biwiņe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶ Paulo yet Silaņe kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepņe lohimbi ekyongore sâam otmutâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiya otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipņe Yesuhât den pat âlepņe ekyongom ariowot. ⁷ Yawu otmâ Misia hân bânņehembâ ari Bitinia hânân arire sâam otmutâ Yesuhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe yawuâk undip katyitgiop. ⁸ Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru ginņan Toroa kapi tawân gemutâ nâņe mem teteyelekmâ yak yetgâlen torokatban. ⁹ Yawu otmâ emet niņ sâamu orowâk iwin. Otmu omonđâņe Yesuhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Paulo biwiņe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtņe lok âlâņe tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâņe Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.” ¹⁰ Kulem tetemu ehop ya Paulone eknotgomu nâņgâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepņe ekyongonomgât Anitâņe sâam ningiap.” Yawu sâam Makeronia hânâņgen arine sâam mitiwahom tatbin.

¹¹ Otmu emet haņ sâamu waņga patoen yâhâmunņe menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet niņ sâowân Samotarake mâtuņa yan ari katnenekmu gewin. Emet haņ sâamu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin. ¹² Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunņe. Roma lohimbi kiņgitņe orowâkņe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunņe hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³ Otmu kapi betņehen to âlâ tap yan Yura lohimbiņe Anitâ ulitguminiwi yakât kawe âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotņe mem teteyekmâ yak orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepņe ekyongowin. ¹⁴ Otmu Tiatira kapi amboņe, imbi âlâ, kutņe Litia sâam, yâkņeâmâ sâņgum gârem katmu puluhunetâ yapâ tewetsenņe miakmâ manminiop. Imbi yaņe Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâņe biwiņe mem hewewen tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nâņgâmu bulâņe otmu Yesuhâlen biwiņe kepeiop. ¹⁵ Yakât otmâ imbi ya otmu ikņe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekņetâ imbi yaņe yuwu sâam eknongop. “Kutdâhâlen biwinâņe kepeimune manman kârikņahât pat kunihiap yakât otmâ nâhât emelan takanetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâamu nenņe yakât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâuņe Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetņan katyelekbî.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenņan gemunņe, hoņbawa imbi âlâņe mem tetenenehop. Otmu weke bâleņe kakņan memu lohimbi yengâlen ari yu ya teteyiņgiwuap yakât topņe sâam tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenņe me senņe âlâlâ yakât hâmeņe sâam waņminiwi ya mem ari galemlipņe yiņgiminiop. ¹⁷ Aiop, imbi yaņe Paulo ekmâ betnenņan gam den kârikņan yuwu sâop. “Lok yuņe Anitâ yahat yahatņe hoņ bawaņgim manman kârikņan manmâ yâhânomgât topņe eknongone sâam takai.” ¹⁸ Hilâm ârândâņ betnenņan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Paulone nâņgâmu ki ârândâņ otmu purik sâam weke bâleņe ya yuwu sâam ekuop. “Nâņe Yesu Kiristohât sâtgât ekgohomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâamu yanâk weke bâleņe yaņe yâkâlebâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹ Yâhâ imbi yakât galemlipņe tewetsenņe me senņe âlâlâ yâkâlebâ âlâku

ki menomai ya nângâwi. ²⁰ Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât kiplipyenê yengât senyenân katyeleknetâ kinmutâ yuwu sâhâkyetjan sâwi. “Yura lok yuñe kapinennân taka ki orotje otjet sâhâ meme sâsâ tuhunenekmutâ nângâmunje dondâ bâleap. ²¹ Yâkñe orotmeme âñe, nen Roma lohimbinje ki otmain ya otjet sâhâ kâsikum ningim tawot.” ²² Yawu sâñetâ lohimbi sombemân kinbinje nângâm bâleyitginetâ Roma yengât kiplipyenê yetgât hâk katipñe mem duwatmâ tuhumm pilâm tembe lâulipyenê ekyongonetâ kapamñe dondâ yotgowi. ²³ Yotgonetâ hâkyetje bân bâlângum hewâk pato otmu pâi emetjan mem yâhâ katyeleknetâ tatmutâ gahatje ya kârikñeâk mañgum henñgum katyeleknetâ tatset sâhâ galem ya ekuwi. ²⁴ Ekuñetâ pâi emetje yakât biwiñe âlâ tânâmñan tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hionmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetje pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhâñetâ yan talowot.

²⁵ Otmu omoñ tânâmñan Paulo yet Silañe kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotje pâi emetjan katyeknetâ tatbi yañe nângâyitgiwi. ²⁶ Yawu otmâ mososoñ pato mem pâi emetje ya gâsuk gâsuk sâmu yakât gahatje kerek hindakmâ añ sâhâ kinop. Otmu pâi emetjan ip kârikñeñe sâhâyeknetâ tatbi ya yengât ip kârikñe ñerek holañakmâ kisik pâsok sâop. ²⁷ Yawu otmu galem yañe amanâmbâ yahatmâ gahatje ya añ sâhâ kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâleñe kerek yaehen kionmâ arai sâhâ tewetje mem dâim ikñe enñatje kârâm hâreakbe sâhâ olop. ²⁸ Yawu otmu ekmâ Paulonje yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike enñatje ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu galem yañe balamgât sâmu bukulpñeñe balam saum wañetâ pâi emetjan yâhâm gem yehop. Tatñetâ yekmâ kâi bânñe kârâñ kârâñ sâmu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâhâ âiyotgop. “Nâñe girawu otmune Anitâñe manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

³¹ Sâmu yuwu sâhâ ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihañe kepeim manbuat otmuâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihwuap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.” ³² Yawu sâhâ Yesu Kutdâhât den pat âlepñe yâk otmu hep torehenlipñe yawuâk ekyongowot. ³³ Ekyongomutâ galem yañe hepyetje piriwitgiop. Piriwitgimu ikñe otmu imbinje naomñe hârok mem toen katyehowot. ³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmâ ikñe emelan yâhâ sot um yitginetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyenêñe kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵ Emet hañ sâmu Paulo yet Sila holañyeleknetâ ariromawotgât Roma yengât kiplipyenêñe tembe lâu hângânyongonetâ pâi emetjan ariwi.

³⁶ Pâi emetjan ari “holañyelekdâ kionmâ ariyet” sâhâ galem ya ekuwi. Ekuñetâ pâi emetjan yâhâ Paulo yuwu sâhâ ekuop. “Kiplipñenêñe den katñetâ takap. Yakât otmâ holañyelekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâmu Paulonje tembe lâu ya yuwu sâhâ ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât angoân kiplipyenêñe ki ânotgom topnetje nângâwi? Yawu otmâ lok senyenân kapamñe imbiâk notgom pâi emetjan mem katneleknetâ tait. Yamâ yene netgât yohân kionmâ ariyet sâhâ hângânyongonetâ taka eknotgonetâ nângâmunje ki dopñan oap. Kiplipyenê yenak taka eknotgonetâ yanâmâ kionmâ arirom.” Yawu sâhâ ekyongop.

³⁸ Yawu sâhâ ekyongomu tembe lâu yañe purik sâhâ ari kiplipyenê teteyingwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâhâ kiplipyenê ekyongonetâ yâkñe nângâm pârak pilâwi. ³⁹ Pârak pilâm yâk yetgâlen ari den lohotjan ekyotgom pâi emetjambâ dâiyelekmâ ge hângânyotgonetâ kionowot. ⁴⁰ Yapâ kionmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyenê orotok sâmapgât den ekyongom biwiyenê mem hewewen tuhumm yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silaḅe kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetḅe Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yeḅgât miti emetḅe ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ² Yan ari Yura yeḅgât miti emetḅan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemguwi yakât alahuḅetâ tatmâ nâḅgâ nâḅgâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³ Yawu otmâ Yesuhât topḅe yuwu sâm ekyongowot. “Yesuḅe tihitnenḅe olâk” sâm Anitâḅe hâḅgâḅumu giop. Gemu lok bâleḅaḅe kum mem âlâlâ tuhuḅetâ sâtḅum muowâke yamâ benḅe Anitâḅe mumuḅambâ mem yahalop. Yakât topḅe emet inâḅḅan Anitâhât poropetelipḅaḅe miti pepaen kulemguwi tap.” Yawu sâm ekyongowot. ⁴ Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbi getek âlâ otmu kapi yakât lok papatolipḅe yeḅgât imbilipyeḅe nombotḅe otmu Girik lohimbi Yura yeḅgâlen torokatḅetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbi yuḅe Paulo yet Banawaḅe den sâowot ya nâḅgâḅetâ bulâḅe otmu Yesuhâlen biwiyenḅaḅe kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimbi sesengâlâkḅe den ya nâḅgâḅetâ ki bulâḅe otmu lok hilâm ihi nombotḅe mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongonḅetâ menduhuakbi. Menduhuakḅetâ Yura lok yaḅe lok menduhuyekbi ya tepyeḅan kânâḅgâḅetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi. ⁶ Emelan ari pâinyelekḅetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtḅe lok nombotḅe meyekmâ papatolipyeḅe yeḅgâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonḅe lok yâhâp dâim emetḅan katyelekmu tawot. ⁷ Yâkḅe lohimbi kendâyiḅimutâ kuk kapam otmai. Yâkḅe nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennâhât den bet pilâm lok kutdâ âiḅe, kutḅe Yesu sâm, “yâkḅe tihitnenḅe otmap” yawu sâm yâkât den lohimbi eknongom tawot.” ⁸ Yawu sâḅetâ kapi ambolipḅe otmu papatolipyeḅaḅe den ya nâḅgâm biwiyenḅan tâlimu kuk pato otbi. ⁹ Yawu otmâ papatolipyeḅaḅe Yason otmu bukulpḅe ekyongonḅetâ tewetsenḅe katmâ pâi emetḅe puluhum kionḅi.

Pauloḅe Yesuhât topḅe Berea kapi ambolipḅe ekyongop.

¹⁰ Emet omoḅ otmu Yesuhât komotḅe Paulo yet Sila yohân hâḅgânyotḅonḅetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbi yeḅgât miti emetḅan yâhâ Pauloḅe Yesuhât den pat âlepḅe ekyongop. ¹¹ Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbḅe biwi kârikḅe otmâ denyetḅe nâḅgâḅetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbi yaḅe biwi hewewenḅ otmâ ândâp katmâ Paulohât den nâḅgâneâk otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâḅe me bia” sâm hilâm ârândâḅ yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemguwi ya sâlikuwi. ¹² Yawu otmâ yâk yeḅgâlen gâtḅe kiḅḅitḅe orowâkḅe Yesuhâlen biwiyenḅaḅe kepeiwi. Otmu Girik lohimbi yahat yahatḅe nombotḅaḅe yawuâk.

¹³ Yawu gârâmâ Pauloḅe Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nâḅgâḅetâ bulâḅe olop yakât den pat sâm haok tuhuḅetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbḅe nâḅgâḅetâ bâleop. Nâḅgâḅetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipḅe biwiyenḅan kuiḅ kuiḅ kendâyiḅiwi. ¹⁴ Yawu otḅetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotḅe ekunḅetâ kapi ya pilâm saru ginḅan ariop. ¹⁵ Otmu Yesuhât komolân gâtḅe lok nombotḅaḅe Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâm otḅetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeḅe Sila yet Timoteo ekyotḅonḅetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâm ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶ Pauloḅe Sila yet Timoteo yetgât mambotyitḅim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topḅe topḅe hâwim kânâḅgâḅetâ talop ya ekmâ biwiḅe kâlâp siop. ¹⁷ Yawu otmâ Yura lohimbi yeḅgât miti emetḅan yâhâ Yura lok nombotḅe otmu Girik lok nombotḅaḅe Yura yeḅgâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahaḅḅiwi. ¹⁸⁻²¹ Aten kapi ambolipḅe otmu lok nombotḅe kâllepḅehembâ taka yan kandi manḅiḅe den aḅḅo teteminiop yakât topḅe nâḅgâm heḅḅeḅḅe sâm alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu

gârâmâ Paulone hilâm ârândâñ sombemân ari lohimbi ya Yesuhât den pat âlepne ekyongomu den sahangiminiwi. Otmu kapi yan lok nângân nângânyene orop komot yâhâp manbi, kutylene Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtñane Paulo orop tatmâ den sahangiwî. Nombotñane Paulohât yuwu sâwi. “Lok yuñe den ihilâk sâmap. Nângân nângânne bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâne Yesu mumuñambâ mem yahalop yakât den pat âlepne Paulone ekyongomu nombotñane yuwu sâwi. “Lok yuñe lohimbi ondowângen mansai ya yengât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâw den âiân katne sâw den sâsâ emetne âlâ, kutne Aripako sâw, yan dâim yâhâ katñetâ kinmu yuwu sâw âikuwi. “Gâñe den anjo eknongom gat ya nângâmunnene ki keterakningimap. Yakât otmâ topne sâw henñengurâ nângâne.” Yawu sâwi.

Paulone Anitâhât den ekyongop.

²² Yawu sâñetâ Paulone yahatmâ kinmâ yuwu sâw ekyongop. “Aten kapi ambolipne yengât orotmemeyene âlâlâ ekmâ yuwu nanñan. ²³ Yene Porom Lâpioyene topne topne mepaem manmai. Nâne kapiyenan bam gam Porom Lâpioyene dondâ hâwim kânângâñetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawene inâk tap yan den yuwu kulemgum katñetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topne ki nângâmain yâkât kawene.” Ki nângâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topne âun yuân ekyongomune nângânomai. ²⁴ Kutñeâmâ Anitâ. Anitâne hân himbim amboñe oap. Yâkñe hân himbim kândikyotgom wahap topne topne katmâ meteop. Opon kâmbukñe tuhumain yan ki tatmap. ²⁵ Anitâne tihitnenne otmâ galemnongomu manman âilonjo manmain. Yakât otmâ nenñe wuân me wuângât Anitâne umburuk otmu tângunomgât dop âlâ ki tap. ²⁶ Kândikum emelâk yâkñe topne katmâ lok, kutne Aram sâw, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlebâ gâtñane lok topne topne tetem gañetâ gañetâ sambe sambe otmâ hânñan kulemñan manmâ arain. ²⁷ Biwi nângân nângânnenne pâronj sâmu Anitâhât towatñe mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkñe katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunñeâmâ yakât andemñe yâkñak sâw ningiop. Yâkñe kâlepñehen ki ya tap. ²⁸ Yakât otmâ lok âlâne den yuwu kulemguop tap.

“Yâkñe kurihinenekmu mansain.”

Otmu yengâlebâ gâtñe lok nombotñane yuwu sâmai,

“Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâmai.

²⁹ Anitâne umut biwinenne katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenñe enñatnenñeâk otmâ kât, goli, me siliwa, yane mem Anitâhât kundenñe tuhunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Anitâhât topne hâum pâpgum manmâ gamai yakât nângâm ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ arain nen kerekñe orotmeme bâlene bet pilâm yâkâlen biwinenñane kepeim tem lâuwanñinomgât sâop. ³¹ Otmu ikñe hoñ bawañane nen lohimbi kerek den âiân katnenekmâ topnenne mem tetem matñe ningimu ârândâñ otbuap yakât sâpñe kalop. Otmu nen kerekñe lok yakât topne nângâm henñengunomgât Anitâne mumuñambâ mem yahalop.” Yawu sâw ekyongop.

³² Yâhâ “mumuñambâ mem yahalop” yawu sâw ekyongomu lok nombotñane nângâñetâ tânyene hutuk sâmu senñan gem girinñangiwi. Yâhâ nombotñaneâmâ yuwu sâw ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nângân.” ³³ Yawu sâñetâ Paulone pilâyekmâ kionop. ³⁴ Otmu lok nombotñane Yesuhâlen biwiyenñane kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâk yengâlen gâtñe lok âlâ, kutne Dionisio sâw, yâhâmâ nângân nângânne pato. Yâkñe Aripako emelan yâhâ lok nombotñe orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutne Damari sâw, otmu lohimbi nombotñe ki yongonsan.

1-2 Pauloŋe Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtŋe lok âlâ, kutŋe Akuila sâŋ, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbiŋe, kutŋe Pirusila sâŋ, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyeŋe, kutŋe Kalaurio sâŋ, yâkŋe Yura lohimbi kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm itoŋ galaŋ otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkŋeâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Pauloŋe âi yuwu mem manminiop. Yâkŋe sâŋgum kârikŋe gârem kândâkdâek pato yaŋe mem selep tuhumu lohimbiŋe puluhujetâ yapâ tewetsenŋe mem manminiop. ³ Otmu Akuila imbiŋâitŋe nep yawuâk mem manminiowot. Pauloŋe Akuila imbiŋâit mem teteyelekmu emetyekŋan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi. ⁴ Manmâ Pauloŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândânâk Yura lohimbi yengât miti emetŋan yâhâ Yura otmu Girik lohimbi Yesuhâlen biwiyenâŋe kepeinetgât engatyenâŋe gem yâkât den pat âlepŋe ekyongominiop.

⁵ Otmu Sila yet Timoteoŋe Makeronia hânângembâ takamutâ penanŋiakbi. Yapâek Pauloŋe âi ya pilâm Anitâŋe Yesu hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otmap yakât den pat haonmâ ârândânâŋ ekyongom manop. ⁶ Ya ekyongomu nâŋgâŋetâ tâŋât otmu bet pilâm sâŋ ge katbi. Yakât otmâ Pauloŋe yâk yengât nâŋgâmu giop yakât dop kum hâk katipŋe kâlep ya mem pân pânŋumu wahap gemu yuwu sâŋ ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeŋe wahap. Sâp yupâek yen betyiŋim pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowom.” ⁷ Yawu sâŋ ekyongom miti emetŋambâ pilâyekmâ kapi amboŋe lok âlâ, kutŋe Titio Yasto sâŋ, yâkŋe Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetŋe gotŋan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Pauloŋe yan arimu yâk orop manowot. ⁸ Yan manmâ Pauloŋe Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomu miti emetŋe yakât galemŋe, kutŋe Kirisipo sâŋ, yâk otmu hep torehenlipŋe orowâk nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenâŋe kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipŋe kiŋitŋe orowâkŋe Yesuhât den pat ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenâŋe kepeinetâ toen mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰ Otmu omoŋ âlâen Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu Kutdâŋe tetewanŋim yuwu sâŋ ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohotŋe otmatgât ninâk mâmâŋe otgihimune den pat âlepŋe pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipŋe dondâŋe nâhâlen biwiyenâŋe kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuheknomaihât dop âlâ ki tap.” ¹¹ Yawu sâŋ tetewanŋim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepŋe kâsikum yiŋim manmu yambu konok otmu kakŋan emetsenŋe nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakŋan sâŋ den âiân katbi.

¹² Sâp yan Roma kunyeŋe kiap âiŋe âlâ, kutŋe Galio sâŋ, ya mem Akaia kapi ambolipŋe yengât kiap pato sâŋ katmu galemnyongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotŋe den hikujetâ biwiyenâŋe konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ yuwu sâŋ hakŋan sâwi. “Nen Yura lohimbiŋe Mosehât girem lâum manmain ya lok yuŋe kelaŋatmâ den aŋgo kâsikum ningim yu lâujet sâŋ meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Yawu sâŋetâ Pauloŋe den matŋe kâpekyiŋiwe sâŋ otmu yanâk Galioŋe den hârewanŋim Yura lok yuwu sâŋ ekyongop. “Yen Yura lok, yeŋe meme sâsâ tuhunekŋetâ nâŋgâmune bâleap. Lok yuŋe yu me ya otmu bâleap mâne denyenŋe nâŋgâyiŋgimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap. ¹⁵ Lok kutŋe me girem denyenŋe yuwu yawu tap yakât sâŋ tai. Yakât otmâ yenâk sâŋ heŋgeŋgunomai. Yu nâhât wahap bia.” ¹⁶ Yawu sâŋ watyekmu gewi.

¹⁷ Ge kapi ambolipŋe nâŋgâŋe bâlem miti emetŋahât galemŋe pato, kutŋe Sostene sâŋ, ya kuwi. Yawu otbaŋŋetâ kiapŋe yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Pauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸ Paulone Korinti kapi yan Yesuhât komolipne orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Kengeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâp yakât dop kum bukulpne ekyongomu somotne korotok hârewangiwi. Somotne korotok hârewangiwetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pirisila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânângen arine sâp wangaen yâhâwi. ¹⁹ Wangaen yâhâwetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulone Yura yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pat âlepne ekyongomu yakât alahu gulahu otbi. ²⁰ Otmu Paulone yâk orop yan sâp kâlewâk manâkgât ekunetâ kuyingim yuwu sâp ekyongop. ²¹ “Anitâne nângânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpne âwurem takam yekbom.” Yawu sâp pilâyekmâ wangaen yâhâop.

Wangaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. ²² Yapâ ari Yesuhât komolipne Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipine tatmâ benne yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. ²³ Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipne Galatia otmu Pirihi hânân manmâ ariwi yan biwiyene Yesuhâlenâk katmâ manjetgât mem hewewen tuhuyehop.

Apolone Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepne ekyongop.

²⁴ Yura lok âlâ nângân nângânne pato manop, kutne Apolo sâp, yâhâmâ Alesandiria kapi amboje. Yâkneâmâ Anitâhât den kulemgumi ya sâlikum nângâm pesuk pilâm hewewen otmâ den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁵ Otmu Yoanene emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipine nângâop. Yawu tipine nângâowâke yamâ biwine hewewen otmu den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁶ Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Pirisilane denne nângâm emetyetjan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpne sâp henjengum ekumutâ nângâop. ²⁷⁻²⁸ Otmu Apolone Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâp olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbânginomaihât nângâm Yesuhât komotne pepa âlâ kulemgum wânetâ ikjak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbânginwetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otbângimu emelâk Anitâhât poropetelipnane yâkât den kulemgumi ya topnambâek kâsikum yingiop. Otmu Anitâne tihitnenne otbe sâp Yesu hângângumu giop yakât topne sâp kusânmâ ekyongomu nângâwetâ bulâne olop. Otmu Yura lok nombotne orop den sahangwi ya den amokjan ekyongomu nângâm pâpumi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewen tuhuyekmu biwiyene Yesuhâlenâk kinop.

19

Paulone Epeso kapiân ariop.

¹ Apolone Korinti kapiân ari manop sâp yan Paulone pumne âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâp âiyongop. ² “Kândikum biwiyene Yesuhâlen katbi yan Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingiop me bia?”

Yawu sâp âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heak yakât ki nângâmain.”

³ Sâwetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topne sâwetâ nângâwe.”

Sâmu sâwi. “Yoanene lohimbi den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

⁴ Sâwetâ sâop. “Lohimbine orotmemeyene bâlene bet pilânomaihât Yoanene toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yakât nângâwetâ yahatmu yâkâlen biwiyenane kepeinomi.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâp ekyongomu nângâwetâ bulâne otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi.

⁶ Toen mem katyekbi yan Paulone kunyenan mem Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki

sâsâne sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yañe yawu otbi.

⁸ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândân Paulone Yura yengât miti emetjan yâhâ Anitâne tihityene otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepne ekyongomu nângânetâ bulâne otmu biwiyene yâkâlen katnetgât engatyejan giop. Yawu otmu emetsenne kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotjane den pat ya nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ ândâpyene kârikne otmâ biwiyene alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyenjan kinmâ Yesuhât den ya sâm bâlewi. Yakât otmâ Paulone pilâyekmâ ari Tirano den emetjan hilâm ârândân Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi. ¹⁰ Yawu otmâ manjetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhujetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipne kingitne orowâkne Kutdâhât den pat ya nângâwi.

Siwa nanlipjane otmâ tâpikguwi.

¹¹ Anitâne Paulo mâmâne otbângimu kulem topne topne memu lohimbine eknetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹² Lohimbi nombotjane Paulohât sângum otmu sângum tipine ârit piriakmap ya mem bukulipyene kundat otbi yâk yengâlen ari yañe wâiyeknetâ âlepne otbi. Yâhâ nombotne âlâmâ wâiyeknetâ weke bâlenane gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetne âlâhât lok kunne, kutne Siwa sâm, nanlipne nombolân yâhâpne kapi tatmâ arap ya hawamgum ari weke bâlene watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sângumne wâiyeknetâ weke bâlenane gaiakmâ ariwi yakât den pat nângânetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutne kunmâ weke bâlene âlâ watne sâm yuwu sâm ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Paulone lohimbi ekyongomap yâkât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵ Yawu sânetâ yuwu sâm purik pilâyingiop. “Yesu nângâwanjian, otmu Paulo gurâ nângâwanjian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nângâyinjian.”

¹⁶ Yawu sâm lok weke bâlenane mângâeminiop yañe naom ya yongom hâk katipne otmu petyene lâum duwatyingim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyene hewâk hewâk papato yañe emelambâ gem hâk barahâk ariwi. ¹⁷ Otmu yakât den pat kapi ambolipne nombotjane sâm haok tuhujetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipne kerekne nângânetâ sâtnje otmu Kutdâ Yesuhât nângânetâ yahalop. ¹⁸ Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyene katbi kingitne orowâkne Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otnetâ bâleminiop ya sâm tetewi. ¹⁹ Otmu hawat topne topne, kara sunja mem manbine yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyenjan kinmâ kâlâwân pilânetâ sem gulip olop. Pepa ujetâ siop yakât hâmeje emelâk tewetsenne âlâhât tipine yañe puluhuwi. ²⁰ Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manjetâ manmanyene kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhujetâ lohimbi kingitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi.

²¹ Otmu yakât kakjan Paulone Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâm ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaia hânân manmâ ari ya yengâlen ari biwiyene mem hewewen tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipine tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” ²² Yawu sâm ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetne Timoteo yet Erasto, yâk hângânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâm ariowot. Otmu ikjeâmâ Asia hânânâk tipine manop.

Epeso kapiân umatne âlâ Yesuhât komot teteyingiop.

²³ Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipne kingitne orowâkne Porom Lâpioyene bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenane kepeim manbi. Yakât otmâ umatne âlâ teteop yakât topne yuwu. ²⁴ Lok âlâ, kutne Demetirio, yâkne ikne bisinisi yuwu tuhum manminiop. Kât âilonjo lonjo âlâ, kutne siliwa, yañe mem Lâpioyene âlâ, kutne Atemi sâm, yakât opon

kâmbukne yakât umutne tuhum manminiop. Umotne tuhumu kapi ambolipne otmu kandi taka yan manminiwiñe ya puluhunjetâ yapâ tewetsenñe pato mem nombotne ikne nep loklipne puluhuyekminiop.

²⁵ Yâhâ kapi ambolipne kingitne orowâkne Porom Lâpioyene bet pilâwi yakât otmâ Demetirionne nep loklipne otmu bukulipyene nombotne menduhuyekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbukñahât umutne tuhum yapâ tewetsenñe pato memain ya nanjai. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ, kutne Paulo, yâkne Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipne otmu Asia ambolipne lohimbi kingitne orowâk yuwu sâmb ekyongomap. “Lok âlâlâñe engatyenajak nângâm Porom Lâpio me yu yakât umutne tuhumai yamâ bulâñe bia.” ²⁷ Yawu sâmb ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topne yuwuhât nângâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipne, kapi nombotne Asia hânân tatmâ arap ya ambolipne otmu lohimbi hânñan kulemñan mansai, nen kerekne Atemi yâkât nângâmunne yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbi kingitne orowâkne Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyeñe kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukne yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

²⁸ Yawu sâmb ekyongomu biwiyeñe kum den kârikñan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahât yahatne otmap.” ²⁹ Yawu sâmb den kârikñan sâñetâ kapi ambolipne kerekne nângâñetâ bâleop. Nângâñetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtne, lok yâhâp, kutyetne Gaio yet Arisatoko, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâmb mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. ³⁰ Yawu otbi yakât den pat Paulone nângâm yâk yetgâlen ariwe sâmb otmu yan Yesuhât komotne mem alitbi. ³¹ Otmu Paulo bukulipne lok papato nombotñe yâk ki arim yelekbuap sâmb den katñetâ arimu Paulone nângâm ki arim yelehop.

³² Yâhâ lok nombotñe topne ki nângâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. ³³ Yawu otñetâ umatne yu nengâlen gâitmai sâmb Yura lok nombotñe bukuyene âlâ, yâkne yahatmâ kapi ambolipne kuyingimu pilâñet sâmb mem katñetâ senyeñan yâhâ kinop. ³⁴ Yâhâ kinmâ bânne pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâmb otmu kundenne ekñetâ Yura gâtne otmu den emelâk sâwi ya witgum den bereseñak yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahat yahatne otmap” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sâñetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkne sâmb lohotne tuhuyekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Epeso kapi ambolipne, yuwu sâmbune nângâñet. Nenñak Atemihât opon galemgumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topne lohimbi hânñan kulemñan mansai kerekne nanjai. ³⁶ Yakât otmâ lok girawu yañe ya sâmb ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmaihât biwiyeñe giâk. ³⁷ Lok meyelekmâ gai yuñe Lâpionenñahât oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeñeâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipñe lok âlâhât nângâñetâ bâlemu den âiân katne sâmb oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsâñan sâmb tetenomai. ³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâmb henñeñgune sâmb oai otmuâmâ papatolipnenne yâk yengâlen ari sâmb henñeñgunomai. ⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonjetâ tepyeñe yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâmb oap. Yakât otmâ lok kutdânenñe nângâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilâñet.” Yawu sâop. ⁴¹ Yawu sâmb nângâñetâ ârândâñ otmu iton galañ otmâ ariwi. Umatne bâleñe Yesuhât komot teteyiñgiop yakât topne yawu.

20

Paulone Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipne tepyeñe welâmñan gemu itongalon otbi yakât kakñan Paulone Yesuhât komolipne menduhuyekmâ den bâñe ekyongom biwiyeñe mem hewewenñe tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk

yengâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yingim biwiyenê mem hewewenê tuhûm yapâ pilâyekmâ Akaia hân, nengâlingen âwurem takaop. ³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkne Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenê kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânângen ariwe sâm saru sâtjan ge wanğaen yâhâwe sâm otmu Yura lok nombotjanê kune sâm den hikuwi yakât den pat nângâm lok nombotne orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yengât kutyenê yuwu. Piro nanne, kutne Sopata sâm, yâhâmâ Berea kapi amboņe. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtne, kutyetne Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboņe, kutne Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtne lok yâhâp, kutyetne Tikiko yet Toropimo. ⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâm ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶ Yâhâ nenne Pilipi kapiân tatmunne Natik Hombaņ ya pesuk sâmu kapi ya pilâm wanğa patoen yâhâmunne menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyingiwîn. Peneyingim yan yâk orop tatmunne hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloņe lok âlâ mumuņambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâpne pesuk sâmu natik nene sâm emet âlâen yâhâ menduhuakbin. Otmu emet haņ sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloņe den kâlep pato eknongomu tatmunne omoņ kâmbukne olop. ⁸ Otmu emet biwiņan tatbin yan balam saum katnetâ sem haņ sâmu tatbin. ⁹ Yâhâ Pauloņe den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutne Yutiko sâm, yan Paulo hât den nângâm senne aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioņop. Yâhâ emet yakât biwiņe kalimbu kakņan amokņan tuhuwi yapâ kioņmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotjanê in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâm eknongowi. ¹⁰ Yawu otmâ Pauloņe ge lok ya mem yuwu sâm ekyongop. “Ki isenjet. Yu tepne yawuâk mândim tap.” ¹¹ Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhânetâ sot um nem tatmunne Pauloņe Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunne emet haņ sâop. Emet haņ sâmu pilâyekmâ ariwin. ¹² Otmu lok mumuņambâ mem yahalop yakât tepyenê welâmņan gemu emetyenân ariwi.

Pauloņe Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Pauloņe saru hâlâņmâ Aso kapiân ariwe sâm katnenekmâ arimu nenne wanğaen yâhâmunne menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴ Yan arimunne penanġiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵ Yapâ ari emet haņ sâmu yâhâpņan Kio mâtuņa wangim ari kalimbuņan Samo mâtuņa yan ariwin. Yapâ ari imbâtņan Milete kapi mewin. ¹⁶ Yâhâ Pentikosi hombaņ tâlâhuop. Yakât otmâ Pauloņe Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâm olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansaiņe alitneneknetâ yan tatmunne sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tâņâk ariwin.

Pauloņe Epeso yengât galemlipyenê den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari wanğaembâ gemunne Pauloņe lok âlâ hoņ hângângumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yengât galemlipyenê ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸ Takanetâ Pauloņe den yuwu sâm ekyongop. “Anġoân nâņe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topne katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya nanġai. ¹⁹ Kutdâhât tem lâuwangim huruņ huruņ manmâ hoņ bayingim manban. Otmu Yura lohimbî nombotjanê nohom mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin kakņan manban. ²⁰ Yawu gârâmâ ki lohotne otmâ Yesuhât den kurihawan. Yen manman âlepņan mannomaihât lohimbî senyenân kinmâ Yesuhât den pat âlepne pahâk ekyongowan. Otmu emetyenân gurâ ari Yesuhât den topņambâek kâsikum yingim manban. ²¹ Yawu otmâ Yura lohimbî otmu kapi ambolipņanê orotmemeyenê bâleņe bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyenê kepeim manņet sâm girem den ekyongom enġatyenân gewan. ²² Otmu Anitâhât Wâtġat

mâmânahât Heakne biwinan kionmu tem lâuwanjim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâm oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nângâm henjengan. ²³ Yawu gârâmâ kapi ârândân arim takamune yan Wâtgât Mâmânahât Heakne Anitâhât biwinan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetjan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanjan. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâne lok kerek tihitnenne otbe sâm oap yakât den pat âlepne lohimbi ekyongowomgât Kutdâ Yesune âi sâm nihiop. Nep yu tuhumm pesuk pilâwom sâm yakât biwinane mem nine manmannahât nângâmune ki yahatsap.

²⁵ Anitâne tihitnenne otmap yakât den pat âlepne kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki enjaknom. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwerene den yuwu sâm ekyongomune nângânet. Anitâne lok kerek nengât tihitnenne otbe sâm nanne Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenjan kinmu howanân kujetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyanne kepeim mannomai ya Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu herone kakjan mannomai. Yakât otmâ den topnambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne den yakât nângânetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ ambone ikne. ²⁸ Anitâhât nanne kawenenjan kinmu kujetâ muop yâkâlen biwinenjan kepeim manmain otmuâmâ ikne pat kuningiop yakât bulâne ya menom. Yâkât komotne lohotne otmaiât Wâtgât mâmânahât Heakne yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yene biwi golâek manmâ yâkât wâtjan kinmâ Yesuhât komot galemyongonomai.

²⁹ Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyingiwuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lama yamâ pâlâmne kinmai. Yawu kinjetâ yan soso hulinne taka nombotne yingim neyekmai. ³⁰ Yakât dopneak yengâlen gâtne lok nombotnane Yesu Kiristohât lohimbi den pat âlepne kelangatmâ ekyongonomai. ³¹ Yakât otmâ biwiyanne golâek mannomai. Otmu nâne omonne hilâmne Anitâhât den topnambâek yen kerek otmu ikniâk ikniâk kâsikum yingim hâhiwin kakjan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhumm mannomai.

³² Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâne tihityene otbuap. Anitâne tihityene otmap yakât den pat âlepne nângâm manmâ yâhânetâ biwiyanne ki houj sâwuap. Yâkât den tinâk lâum yâkât amutgen mannomane otmuâmâ manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâne menomai.

³³⁻³⁵ Yesune den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senne âlâlâ bukulpnenne yengât tatingiap yapâ mem kâsikum ninginetâ herone nângâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senne âlâlâ tatningiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ herone pato nângâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yene tânnohom tewetsenne me hâk katipne me senne âlâlâ kâsikum nihinet sâm ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenne mem dâim sot me senne âlâlâ puluhum nine otmu bukulpne orowâk Anitâ hon bawanjmain ya tânahom manmain. Otmu lohimbi mesek otbi me wâtyene gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yene nanjai. Yakât otmâ nâne kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manjetgât nanjan.” Yawu sâm ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmgunetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸ Otmu Paulone “Arimune âlâku ki enjaknom” sâop yakât nângânetâ tepyene dondâ hako otmu iseangim lâum parahuakmâ katjetâ wanjaen yâhâop.

21

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹ Katyekmâ wanjaen yâhâmunne menenekmâ mâtuja âlâ, kutne Kosi sâm, yan tân tânjâk ariop. Emet hanj sâmu yapâ pilâm ari Loto mâtuja wangim Patara kapiân ariwin. ² Yan ari wanja pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâm olop ya mem tetewin. Otmu yapâ wanja yan yâhâmunne menenekmâ ariop. ³ Ari sennenne pilâm Kipiro mâtuja ekmunne

gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutje Tiro sâam, ya saru ginjan tap yan ariwin. Otmu wanjaembâ gemunje nep lokje wanjaen yâhâ senje âlâlâ yapâ lâum ba kendiñ emetjan katjetâ talop. ⁴ Yawu otjetâ nenjeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunje hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje lohimbi ya yengât biwiyenjan kionmu Paulone Yerusalem kapiân ki ariwuapgât nânğâm yakât ekuwi. ⁵ Otmu wanja yañe kapi ya pilâm ariwe sâam otmu yan lohimbi yañe nimnaomlipyeñe meyekmâ saru sâñjan ge kinjetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. ⁶ Yawu otmâ parahuakmâ wanjaen yâhâmunje yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutje Ahawo sâam, yâkñe Paulo den ekuop.

⁷ Wanjaen yâhâmunje menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸ Otmu emet hañ sâamu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutje Pilip sâam, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotje lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâam yingwiwi ya yengâlen gâtje. ⁹ Otmu baralipje imbât, imbi tat tatje manbiñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yingim manbi. ¹⁰ Nenje yâk orowâk tatmunje lok âlâ, kutje Ahawo sâam, yâkñe Anitâhât den sâam tetem manminiop. ¹¹ Yakât otmâ yâkñe Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letje mem holañbangimâmâ ikñe kâñe båtje menduhum sâhâm yuwu sâam eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje yuwu yap. “Let yukât amboñe Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnenñane yuwu sâhâm pâku lok yengât båtjeñan katnomai.” Yawu yap.”

¹² Ahawone yawu sâam eknongomu, nânğâm nen otmu kapi ambolipñane “Paulone Yerusalem kapiân arimap,” sâam kuwanğiwini. ¹³ Kuwanğimunje sâop. “Wongât tepyeñe bâlemu kuniñiai? Nâñe Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepñe lohimbi ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnenñane pâi emetjan mem katneknomai yakât ki nânğâm gorânihiwuap. Otmu yâkñe nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâuwap.” Yawu sâop.

¹⁴ Yawu sâamu witgum ekuwin yamâ nânğâmu ki ârândân otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwiñan tap ya tetewanğiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

¹⁵ Otmu nenje Pilip orop tipine tatmunje Paulone eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân ariwin. ¹⁶ Yâhâ Kaisaria kapi ambolipñane Yesuhâlen biwiyenñane kepeim manbi ya nombotje orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kapiro mâtunja yan gâtje, kutje Neson sâam, yâhâmâ embânğambâek Yesuhâlen biwiñane kepeim manmâ gaop yâkât emetje mâtâp pato ya hâlânğmâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷ Otmu emet hañ sâamu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotje orowâk manbin. ¹⁸ Emet hañ sâamu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunje Yesuhât komot ya yengât galemlipyenje kerekñe taka peneninginjetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹ Yawu otmâ Anitâñe Paulo mâmâñe otbanğimu pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu nânğânjetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenñe katbi yakât den pat ekyongop.

Paulone Mosehât girem den lâuop.

²⁰ Paulone den pat ya ekyongomu nânğânjetâ Anitâ mepaem yuwu sâam Paulo ekuwi. “Bukunenñe, yuwu sâam ekgohomunje nânğâ. Yura lohimbi kinğitje orowâkñe Yesuhâlen biwiyenñane kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai. ²¹ Yâkñe gâhât yuwu sâñetâ nanğain. “Yura lohimbi nombotje pâku lohimbi yâk yengâlen ari mansainje Mosehât girem den pilânjet sâam gâñe enğatyenjan gemat. Otmu nanlipyeñe yengât hâkyenahât torehenñan undip ki tuhuyinğinjet sâam kuyinğimat. Yawu otmâ Yura lohimbi nengât orotmemenenñe pilânjet sâam kuyinğimat. Yawu sâñetâ nanğain. ²² Otmu gâ

Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nângânomai. ²³ Yâhâ yâkne nângâm bâlehihimaihât yuwu otbuatgât naŋgain. Nengâlen gâtne, lok imbât yâkne yuwu sâm den hikuwi. “Nenŋe Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunŋe pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwaŋgim somotnenŋe korotok hâreanŋinom.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenŋe ki tatyinŋiap. Yakât otmâ opon kâmbukŋan ki yâhâm Anitâhât hotom uwaŋgim somotyenŋe korotok hâreanŋiai. Inâk manŋetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. ²⁴ Yakât otmâ hândâhân gâŋe opon kâmbukŋan yâhâ tânyongom tewetsenŋe katyinŋiwuat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwaŋgim somotyenŋe korotok hâreanŋinetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimbiŋe gekmâ yuwu nângânomai. “Paulo hakŋan sâŋetâ naŋgain ya imbiâk sâŋetâ naŋgain. Yâkneâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai. ²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya yengât pepa yuwu kulemgum katyinŋiwin. “Pâku lohimbiŋe belângen manmaine Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenŋan katnomai yapâ gâtne ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao enŋatne sâhâm manŋunetâ mumbuap ya otmu yakât hepne ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâm den katmunŋe ariop.” Yawu sâm Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sâŋetâ Paulone lauyenŋan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet han sâmu yâk orowâk opon kâmbukŋan yâhâwi. Opon kâmbukŋan yâhâ Anitâne yekmu ârândâŋ olâkgât hotom umai ya ekyongomu piriyeŋki. Otmu lok imbât yanŋe “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâm den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom unŋetâ pesuk sâwuap yakât sâp Paulone sâm kalop.

Yura lohimbi nombotŋe Paulo mem kune sâm otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Paulone opon kâmbukŋan yâhâmu Yura lok nombotŋe Asia hânângembâ kandi taka tatbiŋe ekmâ nângâm bâlewaŋgiwi. ²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sâm lohimbi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunŋe nângânet. Pâku lohimbiŋe nengât nângâm bâleninŋinetgât lok yuŋe ya yengâlen ari sâm ge katnenekmâ enŋatyenŋan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukŋahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâm ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukŋan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenŋe yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâwi yamâ topne yuwuhât imbiâk sâwi. ²⁹ Emelâk Paulone Epeso kapi amboŋe âlâ, kutne Toropimo sâm, yâk orop kapi tânâmŋan bam gam otmutâ yelemekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbukŋan yâhâm giawot,” yawu sâm hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sâm ekyongonetâ nângâm yapâ Yura lohimbi kinŋitne orowâkne tepyenŋe kâlâp punduŋ sâmu nombotŋe in yawu sururuk sâm opon kâmbukŋan yâhâm Paulo mem gewi. Mem geŋetâ yan opon kâmbukŋahât tembe lâu âlâne yekmâ “opon kâlâhen yâhâ otŋetâ bâlemap,” sâm gahatne manŋuop. ³¹ Gahatne manŋumu Paulo mem kune sâm otŋetâ yan lok âlâne yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipne kerekne kapam kune sâm otmâ menduhuaksai,” yawu sâm den katmu Roma tembe lâu yengât kunyenŋe pato yâkâlen arimu nângâop. ³² Nângâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipyenŋe ekyongomu tembe lâu kinŋitne orowâk meyekmâ opon kâmbukŋan ariwi. Yan ariŋetâ Yura lok nombotŋe Paulo kum kinbiŋe yekmâ kinŋityenŋahât otmâ pilânetâ talop. ³³ Pilânetâ tatmu tembe lâu yengât kunyenŋe patoŋe tembe lâu nombotŋe ekyongomu Paulo mem ip kârikne yâhâp mem yanŋe bâteŋe sâhâwi. Yawu otŋetâ kunyenŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm âiyongop. “Lok yu wonân gâtne. Wuân otmu bâleap yakât kune sâm oai?”

³⁴ Yawu sâm âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâwe gâku sâwe otŋetâ gulip malip olop. Yawu otmu topne nângâm heŋenŋuwe sâm tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyenŋehen ariwi. ³⁵⁻³⁶ Emetyenŋehen ari tirehân yâhâne sâm otŋetâ yan lohimbi kinŋitne orowâkne kuk bâleŋe otmâ “Paulo mem kumunŋe muâk,” sâm mem hawam

mewam tuhuyekmâ mâtâp manꦒuyiꦁgiwi. Mâtâp manꦒuyiꦁgijetâ tembe lâu yaꦁe Paulo dâim limbâronyekomâ emet gahatꦁan yâhâ kinbi.

³⁷ Emet gahatꦁan yâhâ kinjetâ Paulone Girik yengât denân yuwu sâam tembe lâu yengât kunyene âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâam oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nângâmat. ³⁸ Nâne nângâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboꦁe âlâne Roma lok watnenekbe sâam lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâam oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâne nângâm tâpikguan yawu naꦁan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboꦁe. Âlepꦁe, gâne nângânihirâ lohimbî yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâmu nângâwanꦁgimu Paulone tirek kunꦁan kinmâ bâteꦁe pilâm kum kuratyongomu den hutuk sânetâ Yura yeꦁe denân yuwu sâam ekyongop.

22

Paulone ikꦁe topꦁe sâam tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâamune nângânet. Lok nombotꦁane den haknan sânetâ naꦁai yakât matꦁe yuwu sâam ekyongomune nângânet.” Yawu sâop. ² Yura yeꦁe denyenꦁan yawu sâam ekyongomu nângâm den biaek tatmâ ariwi. ³ Yawu otꦁetâ yâkꦁe torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboꦁe. Yawu gârâmâ awoꦁane menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbukꦁahât nângân nângân emetꦁan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyene pato âlâ, kutꦁe Gamalie sâam, yâkꦁeâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Moseꦁe girem den topꦁe topꦁe kulemgup ya kerek nângâm ba takaman. Otmu papatolipnenꦁane den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâꦁ tâꦁâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeꦁe Anitâhât tem lâune sâam otmai, nâ gurâ yawuâk otman. ⁴ Yawu otmâ lohimbîne Yesuhâlen biwiyeꦁane kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbî ya kiꦁgitꦁe orowâk hikum pâi emetꦁan katyekꦁetâ tatbi. Otmu nombotꦁe yongonꦁetâ muwi. Yawu otyiꦁgim manban. ⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyene pato otmu Yura nengât papatolipnenꦁane otban mewan ya kerek naꦁai. Yâkꦁeâmâ Yura nengât papatolipnenꦁe Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâam hângânnohoꦁetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenꦁe yiꦁgirâ nângâhihiꦁetâmâ lohimbî Yesuhâlen biwiyeꦁane kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâteꦁan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matꦁe yiꦁginom.” Yawu sâam pepa ya nihinꦁetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Paulone Yesuhâlen biwiꦁane kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikꦁan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk himbimâmbâ laꦁinꦁe âlâ kândâkdâ yaꦁe siliꦁ siliꦁ sâam hâunehop. ⁷ Siliꦁ siliꦁ sâam hâunekmu hâmbiꦁ gumbiꦁ otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâne yuwu sâam eknohop. “Saulo, Saulo, gâne wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâamune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboꦁe.”

⁹ Yawu sâmu bukulipne nâ orop ariwiꦁe laꦁinꦁe ya ekbiâke yamâ benꦁe den eknohop yamâ ki nângâwi. ¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâam âikuwan. “Kutdâ, yaꦁak nâ girawu otbomgât naꦁat?”

Sâamune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâne lok âlâ sâam kalop yâkꦁe ekgohomu nângâwuat.” ¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu laꦁinꦁane siliꦁ siliꦁ sâam senne hâum omoꦁgumu ki ekban. Yakât otmâ bukulipnane dâineꦁetâ Damasiko kapiân yâhâwin.

¹² Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutje Anania. Yâkje Anitâ mepaem Mosehât girem den tiñâk lâum manmu Yura lohimbije yâkât nângâjetâ yahalop. ¹³ Yâkje nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâmu eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâmu eknohop. “Anitâje emelâk embânâmbâek Yura tâmbâlipnenne yengât tihityeje otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenne otmap. Otmu ikje biwiñan tap ya gâje nângâm tem lâuwanjiwuatgât yâkje nângâhihim ikje nanje koko salek Amboje ya hângângumu ge tetehihim den ekgohomu nângâon. Yesuje den ekgohomu nangat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbije kyongorâ nângânomaihât Anitâje mengekâm âi sâmu gihiop. ¹⁶ Yakât otmâ Yesuhâlen biwihaje kepeirâ yâkât kulân toen mem katgekmmune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâmu eknohop. Otmu Ananiaje den eknohop ya otban.

¹⁷ Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaewan. ¹⁸ Anitâ mepaem tatban yan yâkje biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihim yuwu sâmu eknohop. “Gâje nâhât den pat âlepje kapi yu ambolipje kyongorâ nângâjetâ tâñât otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

¹⁹ Yawu sâmu eknohomu yuwu sâmu purik pilâwanjiwan. “Yesu Kutdâ, âlepje yat. Yawu gârâmâ nâje opon kâmbukñahât tembe lâu meyekmâ miti emetje ârândân ari lohimbije gâhâlen biwiyenje kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamje yongom pâi emetjan mem katyekjetâ tatbi. ²⁰ Otmu Setepanaje gâhât den pat âlepje Yura nengât papatolipnenne ekyongop yan yâkje mânunjak mânunakyeje kâlep ya menduhum nâhâlen katjetâ galem gum kinmune kuñetâ muop. Kuñetâ muop yakât nângâmune ârândân olop. Yawu otyiñgiwan yakât den pat sâmu haok tuhuñetâ Yura lohimbije kerekje nanjai.”

²¹ Yawu sâmu ekumune Kutdâje yuwu sâmu eknohop. “Gâje kapi yu pilâm pâku lohimbije yengâlen ari nâhât den pat âlepje ekyongowuatgât nanjan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâmu otbi.

²² Lok nombotñaje hewewen otmâ ândâpyeje katmâ denje nângâwi. Yamâ benje Paulaje “pilâyekmâ pâku lohimbije yengâlen ariwom” yawu sâmu ekyongomu nângâjetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâmu halahuwi. “Lok bâleje yuwuya emelâk kuñetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kuñetâ muâk.” ²³ Yawu sâmu kuk bâleje otmâ yakât dop kum mânunjak mânunakyeje kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kuñetâ yahalop. ²⁴ Yawu otñetâ tembe lâu yengât kunyeje patoje tembe lâulipje ekyongomu Paulo dâim emet biwiñan yâhâwi. Otmu Yura lohimbije topje girawuhât kuk otmâ Paulo kuñetâ muâkgât sâwi ya Paulaje sâmu tetemu nângâwehât tembe lâu kunyenaje “kum âlâlâ tuhuñet” sâmu yinjiop.

²⁵ Yawu otmâ bânje kâje sâhâm kune sâmu otñetâ yan Paulaje tembe lâu yengât kunlipyeje âlâ gotjan kinop ya yuwu sâmu âikuop. “Nâmâ Roma amboje. Yakât otmâ wongât angoân den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamje nohone sâmu otñetâ nângâmune ki ârândân oap.”

²⁶ Yawu sâmu ekumu tembe lâu yengât kunyeje pato yâkâlen ari yuwu sâmu ekuop. “Lok kune sâmu oain ya Roma amboje. Yakât otmâ wuân otbanjinomgât nanjat?”

²⁷ Yawu sâmu ekumu Paulohâlen ari yuwu sâmu âikuop. “Gâmâ Roma amboje me bia?”

Sâmu Paulaje “on” sâop.

²⁸ Yawu sâmu ekumu tembe lâu yengât kunyenaje ikñahât yuwu sâmu ekuop. “Nâje kut “Roma amboje” mewan yamâ tewetsenje pato yinjimune kut ya sâmu ninginetâ mewan.”

Sâmu sâop. “Nâmâ Roma amboje tetewan.”

²⁹ Yawu sâmu Yura lohimbiņe topņe girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipņe âikune sâmu otbiņe pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyeņe patoņe tembe lâulipņe ekyongomu Roma amboņe mem kâiņe bātņe sâhâm bâsok kuwi yakât nângâm pârâk pilâm gorâwaņgiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetņan mem katņetâ talop.

³⁰ Emet haņ sâmu Yura lohimbiņe topņe girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâmu otbi yakât topņe nângâwe sâmu otmâ tembe lâu yeņgât kunyeņe patoņe hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyene otmu Yura yeņgât papatolipyene ekyongomu den sâsâ emetņan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakņetâ tembe lâulipņe ekyongomu Paulo holaņmâ dâim yâhâ senyeņan katņetâ kinop.

23

Pauloņe Yura yeņgât papatolipyene den ekyongomu den kakņan sahaņgim hioņakbi.

¹ Pauloņe Yura yeņgât papatolipyene yeņgât senyeņan kinmâ yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâņet. Nâņe Mosehât girem den otmu poropete yeņgât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâņe nekmu ârândâņ otmap. Biwinaņe yawu naņgan.”

² Yawu sâmu hotom uminiwi ya yeņgât kunyeņe, kutņe Anania sâmu, yâkņe lok nombotņe Paulohât gotņan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Yeņe ândâpņe huhuņet.”

³ Yawu sâmu ekyongomu Pauloņe yuwu sâmu purik pilâwaņgiop. “Nimbilamge yâhâp. Yakât otmâ Anitâņe gohowuap. Mose otmu papatolipnenaņe den kulemguiwi ya gâņe lâum lohimbi sâmu hâreningiwuatgât papatolipnenaņe âi sâmu gihim katgekņetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâņe nâhât “Ândâpņe huhuņet” sâmu ekyongoat yan girem den ya longâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu gotņan kinbiņe yuwu sâmu ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yeņgât kunyeņe ya hâim hilitsat.”

⁵ Sâņetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseņe den âlâ yuwu kulemguiop. “Papatolipyene âlâ me âlâhât ki sâmu bâleyiņgiuwat.” Den yawu kulemguiop tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yeņgât kunyeņe otmâ mansap ya ki nângâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotņe Sarukaio. Yâhâ nombotņeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Pauloņe yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâņet. Nâmâ Parisaio komolân gâtņe. Otmu awoņe sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuap yawu nângâm biwinaņe memâk mansan. Topņe yakât otmâ den âiân katnekņetâ kinsan.”

⁷ Yawu sâmu ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioņe den kakņan sahaņgim hioņakbi. ⁸ Topņe yuwuhât den kakņan sahaņgim hioņakbi. Parisaioņe den kalimbu yu nângâņetâ bulâņe otmap. “Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “aņelo katyekmu tai”. Otmu bâiņeâmâ yuwu, “Weke bâleņe lohimbi nombotņe mângâeyekmu umatņe kakņan manmai.” Yâhâ Sarukaioņeâmâ den kalimbu yu nângâņetâ ki bulâņe otmap. ⁹ Yakât otmâ Paulohât den ya nângâm denyene kakņan sahaņgiwi. Yawu otmâ ariņetâ Parisaio nombotņe Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkņe yahatmâ yuwu sâmu Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nângâmunņe tosa âlâ ki tatbaņgiap oap. Yâhâ aņelo me weke bâleņe den ya biwiņan katmu lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâmu Sarukaio ekyongonņetâ tepyeņe yahatmu kuk oraņiņetâ tembe lâu yeņgât kunyeņe yekmâ tepņe kalihumu Paulo mem kuņetâ mumap sâmu tembe lâulipne ekyongomu hohetyeņan ge Paulo dâim emetyeņehen âwurem ari katņetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoņ otmu yan Kutdâņe Paulo tetewaņgim yuwu sâmu ekuop. “Biwihe ki orotok sâmu manbuat. Nâhât den pat âlepņe Yerusalem kapi ambolipņe ekyongora naņgai yakât dopņeâk ari Roma kapi ambolipņe ekyongora nângânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotņaje Paulo kune sām den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet haņ sām Yura lok nombotņe, lok yāhāp ņerek mon, yawuyaje biwiyenaje kepeiakmā konohāk otmā den yuwu sām hāreaņgim hikuwi. “Sot barak manmā yāhā hāmbāi Paulo kumunņe mumbuap yanāmā sot nenom.” Yawu sām samut kuaņgiwi. ¹⁴ Yawu otmā hotom uminiwi ya yeņgāt kunlipyeņe otmu Yura yeņgāt papatolipyenye yeņgālen ari den hikuwi ya ekyongowi. ¹⁵ Otmu den torokatmā yuwu sām ekyongowi. “Yeņe den mem Roma tembe lāu yeņgāt kunyeņe yuwu sām kaitgunomai. “Gāņe tembe lāulipge ekyongorā Paulo dāim nengālen ga katņetā kinmu denņe yāhāpņe sām heņgeņgunom.” Yawu sām kaitgunetā Paulo dāim genomai yan nenņe mātāwān teņgā tatmā kunom.” Yawu sāwi.

Den hikuwi ya Paulo behātņaje nāņgām taka yayaņe ekuop.

¹⁶ Den sām hikuwi ya Paulo behātņaje nāņgāop. Nāņgām tembe lāu yeņgāt oponyeņan yāhā yayaņe ekuop. ¹⁷ Ekumu Paulone tembe lāu yeņgāt kunlipyeņe ālā yuwu sām ekuop. “Yeņgāt kunyeņe pato yākālen naom yu dāim arirā den umatņe ālā ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sām ekumu dāim kunyeņe yākālen ari yuwu sām ekuop. “Naom yu gāhālen dāim takamune den umatņe ālā ekgohoāk sām Paulone eknohomu dāim gāhālen takan.”

¹⁹ Yawu sām ekumu kunyeņe yaņe lok sihan ya dāim endāņān ba kinmā halowān yuwu sām āikuop. “Wuān den eknohowe sām takat?”

²⁰ Sāmu sāop. “Hāndāhān Yura lok nombotņaje den perākņe yuwu sām katņetā takawuap. “Hotom umai ya yeņgāt kunlipyeņe otmu Yura yeņgāt papatolipyenaje nen orowāk menduhuakmā Paulohāt den yāhāpņe sām heņgeņgunom. Yakāt otmā tembe lāulipge ekyongorā Paulo dāim genomai.” Den perākņe yawu sām katņetā takawuap.

²¹ Yawu gārāmā lok dondāņe, lok yāhāp ņerek mon, yawuyaje biwiyenaje kepeiakmā konohāk otmā sot barak mansai. Yawu manmā Paulo kuņetā mumbuap yanāmā sot nenomai yakāt sām hāreaņgim den hikuai. Yawu otmā hāndāhān tembe lāulipge ekyongorā Paulo dāim mātāwān genomai yan lok yaņe teņgāen tatmā kunomai. Yakāt otmā den matņe katyiņgiwuat yakāt mambotsai.”

²² Sāmu sāop. “Bāiņ, den eknohoat yu lok ālā kiāk kārīkņe ekuwuat.” Yawu sām hārewaņgim hāņgāngumu gem ariop.

Tembe lāu yaņe Paulo dāim Kaisaria kapiān ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lāu yeņgāt kunyeņe patoņe tembe lāu yeņgāt kunlipyeņe yāhāp yuwu sām ekyotgop. “Tembe lāulipne 200 meyekmutā kāiyeņe hān tālim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutā yākņeāmā beāsi kakņan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutā yākņeāmā iņgep lāuakmā arinomai. Paulo ikņeāmā beāsi kakņan ariwuapgāt naņgan. Yawu otmā Paulo galemgum heņgeņgum kiap pato ālā, kutņe Peliki, Kaisaria kapiān tap yākālen dāim arinomai.” ²⁵ Yawu sām ekyotgom Pelikihāt pepa yuwu kulemgum katbaņgiop.

²⁶ “O bukune Peliki.

Ālepņe nanņe gā kiap pato mansat. Nāņe tep ālep nāņgāhihim topņe yuwuhāt ekap yu kulemgum katgihian. ²⁷ Tembe lāulipņaje lok mem gāhālen takai yukāt kutņe Paulo sām. Yākāt topņe yuwu. Yura lok nombotņaje mem kune sām otbi. Yuwu gārāmā lok yu Roma amboņe. Yakāt otmā nāņe tembe lāulipne meyekmune ari Yura bātyeņambā mem kapekbin. ²⁸ Otmu yākņe topņe girawuhāt kune sām otbi ya nāņgāwe sām yāhālen hotom umai ya yeņgāt kunlipyeņe otmu Yura yeņgāt papatolipyenye ekyongomune menduhuakmā den āiān katbi. ²⁹ Den āiān katmā mem āi pāi tuhuwi yamā denyenye nāņgāmune kumunņe mumbuapgāt dop ki oap. Me pāi emetņan katmunņe tatbuapgāt dop gurā yawuāk ki oap. Yura yeņgāt papatolipyenaje lok yu orop girem denyenye yakāt sām den kakņan sahaņgiņetā nāņgāwan. ³⁰ Otmu oran lok nombotņaje Paulo kune sām otmā den hikuwi yakāt den pat nāņgām gāhālen hāņgāngumune takap. Yakāt otmā Yura

lok nombotņane Paulo hakņan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâw tetem ekgohonetâ nângâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemguop ya yitgimu tem lâuwanġim tembe lâulipņe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi. ³² Otmu emet haņ sâmu tembe lâu nombotņe kâiyeņe hân tâlim ariwiņe purik sâw âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakņan ariwiņeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. ³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem wanetâ sâlikuop. ³⁴ Sâlikum yuwu sâw Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtņe?”

Sâmu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtņe.”

³⁵ Sâmu sâop. “Den âiân katgekne sâw oaiņe takanetâ gâhât den sâw hârehihinom.” Yawu sâw tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutņe Herot, yâkât emelan yâhâ katņetâ tatmu mem galemġum tatbi.

24

Yura lok yaņe Kaisaria kapiân ari Paulo hakņan sâwi.

¹ Hilâm mome pesuk sâmu hotom uminiwi ya yeņġât kunyeņe pato âlâ, kutņe Anania sâw, ya otmu Yura papatolipyeņe nombotņe otmu den tângu tângu lok âlâ, kutņe Tetulo sâw, yâk kerekņe Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakņan sâwi. ² Den hakņan sâņetâ, kiapņe tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katņetâ kinmu Tetuloņe yahatmâ kiap yuwu sâw ekuop.

“O Kiapnenņe Peliki. Âlepņe nanņe galemnongorâ buku konok manmain. ³ Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenņe âlepņeâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekņe heroņe nâņġâhilihim mepaeheksain. ⁴ Yawu gârâmâ den sâmune kâlep otmapġât ġaņe gârâmâ nâņġânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. ⁵ Lok den âiân kinsap yukât nâņġâmunņe dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyene Nasaret sâw, yâk yeņġât kunyeņe otmâ manmâ lok yuņe Anitâhât den kelanġatmâ lohimbî biwiyeņan ġemap. Yawu otmâ hânņan kulemņan ari Yura lohimbî kuk otņetâ kapam teteâġġât kendâyiņġim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. ⁶ Otmu nenņe Anitâ mepaem nengât opon kâmbukņan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp maņġuningiwe sâw otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukņan yâhâre sâw otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseņe ġirem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâw hârewaņġine sâw otbin. ⁷ Yawu otmunņe kiap pato Lisiaņe taka nengât bâtnenņambâ miop. ⁸ Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katņet sâw hânġânnongomu takain. Yakât otmâ topņe ġirawuhât den âiân katmunņe kinsap ya ġikak âikurâ sâw tetewuap.” ⁹ Tetuloņe yawu sâw ekumu Yura lok orowâk takawiņe tângum denņe hohewi.

Pauloņe sârereakmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰ Tetuloņe yawu sâw ekumu Pelikiņe Paulo ekmâ hâmeņaņak otmu yahatmâ yuwu sâw ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nâņġâm meteat. Yakât otmâ ki nâņġâm kiwiliņmâ den ekgohowe. ¹¹ Emelâk nâņe Anitâ mepaewe sâw Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ ġan ya ekgohomune nâņġârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbîne nekbi ya âiyongorâ sâw tetem ekgohonomai.

¹² Aiop, opon kâmbukņan yâhâwan yan lohotņan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakņan âlâ ki sâwan. Me miti emetņe tatmâ arap yan yâhâm ġem me kapi sombemân bam ġam otban yan ġurâ lohotņanâk manmâ lohimbîne kapam kuņetġât âlâ ki kendâyiņġiwan. Yâku lohotņanâk manmune nekbi. ¹³ Yakât otmâ lok yuņe imbiâk hakņan sâw den ekgohoi yakât bulâņe âlâ tiripgohonomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nâņġâ. Mâtâp aiņe teteop yakât Yura papatolipnenņane nâņġâņetâ ki bulâņe

oawâke yamâ benje nâneâmâ nângâmune bulâne otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Mosenje den kulempuop otmu Anitâhât poropetelipnaje den kulempuwi ya nâne tinjâk lâuman. ¹⁵ Otmu Anitâne lohimbi âlepne otmu lohimbi bâlene ya kerehâk mumunambâ mem yahatyekbuap yakât lok yuje nângânetâ bulâne otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nângâmune bulâne otmap. ¹⁶ Otmu lohimbi âlâ me âlâne nângâm bâlenihimai sâm uwawapne bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâne biwine ekmu ârândân otmap biwinane yawu nanjan.

¹⁷ Yâhâ emelâk embânân nâne Yerusalem kapi pilâm kâlepnehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipnaje bukulpne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tewetsenje menduhum nihinetâ hoj bayingim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulpne yingimune mewî. ¹⁸ Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâm opon kâmbuknan yâhâwan. Opon kâmbuknan yahan mâne lok haknan sâm tainje mem tetenekbi. Mem tetenekbi sâp yan lohimbi yan kinbinje kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹ Yawu gârâmâ Yura lok nombotnaje Asia hânângembâ kandi taka tatbinje den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepne gâhâlen den sânomai. ²⁰ Yâhâ tembe lâu yengât kunyeje patone hotom umai ya yengât kunlipyeje otmu Yura nengât papatolipnenje ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katneknetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuje sâm ekgohonetgât nanjan.

²¹ Yâhâ den âiân katneknetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotnaje nângânetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap biwinane yuwu nanjan. Yakât otmâ den âiân katneknetâ kinsan.” Yawu sâm ekyongowan.

²² Yawu sâm ekuop. Yâhâ Pelikine Yesuhât den pat âlepne nângâm henjenguo. Yakât otmâ kuyingim yuwu sâm ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyeje pato, kutne Lisia sâm, yâkne Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyenje sâm hârewom.” ²³ Yawu sâm tembe lâu âlâne Paulo galem gum kinop ya yuwu sâm ekuop. “Paulo mem lohotnan galem gum kinbuat. Otmu bukulpnaje ga tângune sâm otnomai yanâmâ ki kuyingiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetjan katnetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴ Pelikine Yura imbi miop, kutne Durusila sâm. Yakât otmâ imbinâit den sâsâ emetjan yâhâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim ganjetâ kinmâ lohimbinje Yesu Kiristohâlen biwiyejanje kepeim biwi sânduhân manmai yakât topne ekyotgop. ²⁵ Yawu gârâmâ den topne topne torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenne buku oranjim uwawapne bia manmain yakât topne ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenje galemahom lohotnan manmain yakât topne ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimbi kerekne otmai memai yakât topne Anitâne ekma âlâku ikniâk ikniâk den âiân mem katyekmâ matne yingiwuap yakât topne ekyotgop. Yawu ekyotgomu nângâm Pelikine gorâwangimu yuwu sâm ekuop. “Yiwereje sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune mengekma ganjetâ den huhurom.” ²⁶ Yawu sâop. Yawu sâm tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Paulone pâi emetne puluhum tewetsenje nihimu membom sâm Pelikine yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷ Otmu Yura yengât papatolipyejanje herone nângâwanginetgât Pelikine Paulo ki holanop. Yakât otmâ pâi emetnanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâknan kiap âlâ, kutne Porokio Pesto sâm, ya Roma yengât kunyejanje hângangumu taka galem yeje otmâ manop.

25

Roma yengât kunyejanje den sâm hârewangiâkgât Paulone sâop.

¹ Roma yengât kunyenaje kiap Pesto âi sâm wanmâ hângângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmû Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ² Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenaje yâkâlen menduhuakmâ Paulohât haknan sâwi. Otmu “Paulone Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tengâen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ ³“Paulo Yerusalem kapi yuân hângângunjetâ takaek,” yawu sâm Pestone den katmu tembe lâulipne yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴ Ulitgunjetâ Pestone yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetjan tap. Nâje kapi yuân tipine tatmâ âwurem gewom. ⁵ Yakât otmâ yengât kunlipyene nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunje Paulo den âiân mem katmune kinmu haknan sânomai.”

⁶ Yawu sâm ekyongomu hilâm bâlâk ñerek mon pesuk sâmû, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet hanj sâmû Pestone den sâsâ emetjan yâhâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katjetâ kinop. ⁷ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyene Yerusalem kapiângembâ gewine hawamgum kinmâ den umatne âlâlâ haknan sâwi yamâ bulâneâmâ ki teteop. ⁸ Yawu otjetâ Paulone sârereakmâ denyene kaknan yuwu sâop. “Nâje Yura nengât girem den âlâ ki lonngâem manmâ gan. Me opon kâmbuknan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyene ki sâm ge katman. Me yâkât ki nângâm bâlewanjiman.”

⁹ Yawu sâmû Yura yengât papatolipyenaje herone nângâwanjinetgât nângâm Pestone yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune menjekmâ Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâm hârehihiwongât nangat me bia?”

¹⁰ Sâmû sâop. “Roma yengât den sâsâ emetne yuân katneketâ kinsan. Yakât otmâ gâne yuân tatmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne nangat. Nâje Yura lohimbî âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹ Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekban mâne âlepne nohombâi. Yâhâ gâne den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkne den haknan sânomai yakât bulâne ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâne menekmâ yâk yengât bâtyenjan katneknomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yengât kunyene ikñak denne sâm hârenihiwuapgât nangat.” Yawu sâm ekuop.

¹² Yawu sâm ekumu Pestone yakât topne nângâwe sâm ikne bukulpne nângân nângânyene orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matne ekuwi. Matne ekujetâ lauyenan mem Paulo yuwu sâm ekuop. “Roma nengât kunnene ikñak den sâm hârehihiwupgât nangat. Yakât otmâ yâkâlen hângângohomune ariuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Lok kutdâ ala, kutne Akiripa sâm, yâkne Pestohâlen ariop.

¹³ Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutne Akiripa sâm, garinâit Pesto herone otbangire sâm Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa garine yâkât kutne Beanike. ¹⁴ Hilâm âlâen Pestone Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâm ekuop. “Kiap hângine, kutne Peliki sâm, yâkne lok âlâ, kutne Paulo sâm, pâi emetjan katmu tatmu âi pilâm ariop. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenaje nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâje Paulohât den sâm hârewanjimune kuñetâ mumbuapgât nângâm den âlâlâ haknan sâwi. ¹⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok âlâhât haknan sâmâi yanâmâ nâje Roma nengât orotmeme âlâ watmâ angoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den ambonaje lok yakât senjan kinmâ haknan sânetâ yan sârereakmâ ya sâm purik pilâyinjimap. Yawu otmâ den sâm hâreyinjiman yakât topne Yura papatolipne ekyongowan. ¹⁷ Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo haknan sâne sâm otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet hanj sâmû ekyongomune ganjetâ den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katjetâ kinop. ¹⁸ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenaje den haknan sânetâ nângâmune tângât olop. Yâkne Paulo orop yengât girem den âlâhât sâm

kuanjim tatbi. ¹⁹ Otmu lok âlâ, kutnje Yesu sâmu, emelâk muowâke yamâ benje “Anitâne mumuñambâ mem yahatmu mansap,” yawu nângâm Paulone lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Paulone den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakñan sahangiwî. ²⁰ Yawu orangim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâne mem tetewom sâmu kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâmu ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune mengekâmâ Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâmu hârehihiwomgât nanjat me bia?”

²¹ Sâmunne sâop. “Roma yengât kunyene iknak denne sâmu hârenihiwuapgât nanjan. Yakât otmâ pâi emetñan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetñan mem katñetâ tatmâ gap.”

²² Pestone yawu sâmu ekumu Akiripane yuwu sâop. “Lok ya ikne launambâ den gemu nângâwehât nanjan.”

Sâmu sâop. “Hândâhân ekgohomu nângâwuat.”

²³ Emet hanj sâmu Akiripa yet Beanike yâkne menjâleakmâ den sâsâ emetñan yâhâmutâ tembe lâu yengât kunyene pato otmu kapi ambolipne yahat yahatne betyetñan yâhâwi. Otmu Pestone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katñetâ kinop. ²⁴ Sâp yan Pestone yuwu sâmu ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulpne, yuwu sâmunne nângânet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaene nâhâlen taka lok kinsap yu kumunne mumbuapgât den hakoek eknohomai. ²⁵ Yawu gârâmâ nâne den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu gârâmâ ikne nângân nângânñaneâmâ Roma kunnennane denne sâmu hârewangiwuapgât nanjan. Yakât otmâ yâkâlen hângângumune ariwuap. ²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkne wuân otmu bâleop yakât pâi emetñan katmune kinsap yakât topne nângâm pâpguan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnennahâlen hângângumune arimap sâmu pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulpne yene âi pâi tuhuñetgât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katñetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topne yene mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap.” Yawu sâmu Akiripa ekuop.

26

Paulone ikne topne sâmu Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripane Paulo yuwu sâmu ekuop. “Gâku sârerekdâ nângâwe.” Yawu sâmu ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâmu ekuop.

² “Yura lokne den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa gâne nângânihirâ sârerekmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ herone nângâhîhian. ³ Gâne Yura nengât orotmemenenne nângâm meteat. Otmu Mosenje girem den âlâlâ kulemguop yakât nângâm sâmu kuanjiain ya gurâ yawuâk nanjat. Yakât otmâ nângânihirâ nine topne ekgohowe.

⁴ Nâ naom tipine tâñâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipne otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipñane nângânihiai.

⁵ Parisaio lokne Yura nengât girem den âlâlâ tiñâk lâum orotmemenenne tâñ tâñâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâne angoân opon kâmbukñan yâhâwan sâp yan embânâmbâek yâk yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâmu kinsaene yakât topne nanjai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekgohonomaihât dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetñan mem katneknjetâ mansan yakât topne ya âlâhât bia. Anitâne tâmbâlipnenne yengât nângâm manman kârikñahât kuningiop yakât bulâne mene sâmu nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekne omonje hilâmne Anitâ mepaem biwinenñane hikum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâmu ekgohomune nângâ. Anitâne manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâne membomgât nanjan. Yakât otmâ Yura lok yune den âiân katneknjetâ kinsan. ⁸ Yâhâ Anitâne Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tihitnenne otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâne lohimbi mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbi nombotñane nângânetâ ki bulâne otmap.

⁹ Emelâk Yesu Nasaret kapi amboŋe yâkât nâŋgâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe ki sâŋ haok tuhunet sâŋ lohimbî yâkâlen biwiyenâŋe kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yîŋgiminiwan. ¹⁰ Yerusalem kapiân manban yan topŋe katmâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyenâŋe yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyenâŋe lâum tembe lâu ekyongomune lohimbîŋe Yesuhâlen biwiyenâŋe kepeim manminiwi ya kiŋgitŋe orowâk meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. Otmu nombotŋe den âiân mem katyekmâ yongonjetâ munomaihât sâŋ hâreyiŋŋetâ nâŋgâmune ârândân olop. ¹¹ Otmu nâŋe Yura nengât miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betgunet sâŋ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yîŋgiwan. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbî yengâlen ari nengât miti emetŋe kapiyenâŋan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹² Yawu otyiŋgiwongât hotom umai ya yengât kunlipyenâŋe pepa kulemgum nihim hâŋgânnohonetâ bukulipne nombotŋe meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeiop yakât den pat

¹³ O, lok kutdâne Akiripa, gâŋe nâŋgânihirâ den torokatmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikŋan himbimâmbâ laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâŋ hâunenehop. Siliŋ siliŋ sâŋ hâunenehop ya ekmune sikopŋe kârikŋe pilâm irik irik sâŋmap ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴ Siliŋ siliŋ sâŋ hâunenekmu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare imunŋe yan Yesu Kutdâne Yura nengât denân yuwu sâŋ eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosoŋe yu me ya hilipyongomap sâŋ yeŋe ipŋe mem enŋatŋan hikuŋetâ dâiakmâ hâhiwin nâŋgâmap. Yakât dopŋeâk nâŋe menŋekmâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanŋat.”

¹⁵ Sâmu sâwan. “Gâ âlâl?”

Sâŋmune kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶ Nâŋe âi sâŋ gihimune hoŋ banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nâŋgâ. Nâŋe sâp yiwerenâŋe yu tetehihim den ekgohoman yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgohowom ya lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷ Ekyongom ariwuat yan Yura lok otmu pâku lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuheŋetâ yan nâŋe tihitge otmâ bâtyenâmbâ menŋekbom. ¹⁸ Otmu mâmâŋe otgihimune lohimbî omoŋ bâlenŋan manmâ Satangât tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepŋe ekyongorâ nâŋgâŋetâ Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyenâŋan pilâmu haŋ sâyiŋgiwuap. Haŋ sâyiŋgimu omoŋât manman bâlenâmbâ keterakmâ nâhâlen biwiyenâŋe kepeiŋetâ Anitâŋe tosayenâŋe pilâyiŋgiwuap. Tosayenâŋe pilâyiŋgim nine nanne baratne sâŋ ikŋe lohimbî yengât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya yengât gurâ yawuâk kuyiŋgiwuap.” Yesuŋe yawu sâŋ eknohop.

Pauloŋe olop miop yakât ekyongop.

¹⁹ Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Yesuŋe himbimâmbâ ge tetehihim den eknohop ya lâum manmâ gan. ²⁰ Lohimbîŋe orotmemeyenâŋe bâlenâŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiyenâŋe kepeim tem lâuwangim lohotaŋan mannomaihât nâŋe topŋe katmâ den pat âlepŋe ya Damasiko kapi ambolipŋe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe ekyongowan. Otmu bâiŋeâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den pat âlepŋe ya ekyongowan. ²¹ Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâŋ opon kâmbukŋan yâhâŋmune yan menekmâ nohone sâŋ otbi. ²²⁻²³ Yamâ Anitâŋe tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyenâŋan kinmâ, lok yahat yahatŋe otmu geheŋe, yen kerek Yesuhât den pat âlepŋe ekyongoan. Den ekyongoan yu den âiŋe bia. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâŋ ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋgumu ge lohimbî lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe yâkât

hâkâj otmâ mem bâleje âlâlâ mângâenjetâ sât gum muop. Muowâke yamâ benje Anitâje mumuñambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbîje yâkâlen biwinenñaje kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâje mumuñambâ mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongoan yu emelâk emet inânñan Mose otmu Anitâhât poropetelipñaje kulemguiwi.” Yawu sâ m ekyongop.

²⁴ Pauloje yawu sâ m ekyongomu Pestone uk sâ m yahatmâ den kârikñan yuwu sâ op. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nâ ngân nâ ngân emetñan sâ p kâlep manmâ gaon yañak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâ op.

²⁵ Yawu sâ mu Pauloje yuwu sâ m purik pilâwañgiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohoan yu bulâje. Gârâmâ gâ ñeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenje ki nañgat. ²⁶ Yawu gârâmâ bukuhe Akiripañeâmâ topnenje nâ ngâm meteap. Emelâk embâñambâek Anitâhât poropetelipñaje den kulemguiwi yakât bulâje tetekñan tetemu ekmâ yakât topje ki hâ um pâ p gumap.”

²⁷ Pauloje Pesto yawu sâ m ekum benje purik sâ m Akiripa yuwu sâ m ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâje emelâk poropetelipñe den ekyongomu kulemguiwi ya nâ ngârâ bulâje oap me bia? Nâ ngâmune biwihañe nâ ngârâ bulâje oap yakâ.”

²⁸ Sâ mu Akiripañe sâ op. “Gâ ñe Yesuhât topje eknohorâ yâ kâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹ Sâ mu sâ op. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâ hâ wuat yakât ki nañgan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinañe kepeim yâ kât den pat âlepñe ekgohoan yu gâ otmu lok kinsai yuñe nâ ngâñetâ bulâje otmu yâ kâlen biwiyeñaje kepeino-maihât Anitâ ulitgum mansan. Nâ ñe yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihât nañgan. Yamâ ipñe hikunekmâ pâ i emetñan katnekñetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâ op.

³⁰ Yawu sâ m tiñ pilâmu yahatmâ den emetñambâ ge iton galañ otmâ ariwi. ³¹ Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeñe yuwu sâ m alahuwi. “Lok yu den âiân katmâ â i pâ i tuhuainâke yamâ benje kuñetâ mumbuapgât dop ki oap. Me pâ i emetñan katñetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap.” ³² Yakât topje sâ m alahu gulahu otñetâ Akiripañe Pesto yuwu sâ m ekuop. Roma kunneneñe ikñak den sâ m hârewañgiwuapgât Pauloje ki sâ op mâ ne gâ ñe holañdâ ge ari manbuap.” Yawu sâ op.

27

Wañga patonje Paulo mem Roma kapiân gen ariop.

¹ Pestone Paulo hâ ngâ ngumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâ pñe kalop. Yâ hâ sâ p ya tâ lâ humu tembe lâ ulipñe ekyongomu Paulo pâ i emetñambâ mem saru ginñan geñetâ peneyiñgiwin. Yâ hâ Roma yeñgât tembe lâ u komot â lâ, kutyeñe “Roma lok kutdâ hât komot,” ya yeñgât kunyeñe â lâ, kutñe Yulio sâ m, yâ kñe Paulo otmu pet kulem lok nombotñe â lâ galem yongoâk sâ m Pestone bâ tñan katyekbi. ² Otmu sâ p yan wañga pato â lâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Wañga ya Asia saru ginñan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâ m olop. Yawu otmâ lok â lâ, kutñe Aristako sâ m, yâ k Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya amboñe, yâ k orowâk wañgaen yâ hâ win. ³ Wañgaen yâ hâ munñe yapâ pilâ m menenekmâ ariop. Emet hañ sâ mu wañga ya Siron kapiân arimu Yulione Paulo nâ ngâ wañgimu wañgaembâ ge bukulipñe yeñgâ len ariwin. Bukulipñe yeñgâ len arimunñe sot um ningiñetâ nemunñe mâ tâ p gât senñe â lâlâ menduhum ningiwi. ⁴ Ya mem pilâyekmâ â wurem ge wañgaen yâ hâ munñe menenekmâ ariop. Otmu ariwinâ ngembâ siru pato pilâ mu yakât otmâ Kipiro mâ tuña otmu Asia hân pato ya hohetyetñan ariwin. ⁵ Otmu Kilikia Pampilia hân hâlâ ñmâ ari saru gulunje hâ tik gum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin. ⁶ Yan ari wañgaembâ gewin. Otmu wañga â lâ Alesandiria kapiân gembâ taka talop yañe Italia hânân gen ariwe sâ m olop ya Yulione mem teteop.

7-8 Yakât otmâ wanğa yan yâhâmunğe menenekmâ ari siru pato pilâmu yanğak lo-hotğanâk Kirirop kapiân ariop. Yan ari siruğe wi sâw wanğa mem purik pilâwe sâw otmu kapi ya wangim Kirit mâtuğa yakât hân potonğe, kutğe Salomoni sâw, ya waratğum ariwin. Otmu saru gulunğe âlâ, kutğe Saru Gulunğe Âilonğo sâw, ya Lasia kapi gotğan tap yan arine sâw hâi hâiğe otmu ariwin.

Wanğa ya guhulakbuap yakât den Paulonğe ekyongop.

⁹ Saru gulunğe yan tatmunğe sikop sâpğe tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonğe girem den yuwu sâw Yulio, wanğa ambonğe otmu nep lok yengât kunyeğe ekyongop. ¹⁰ “Sâwunne nângâğet. Kapi yu pilâm arinomğât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâleğe pilâmu wanğa guhulakmu senğe âlâlâ biatmu saruğe nen kerek harannongowuap yakât nângâm kiwiliğ oan.” ¹¹ Yawu sâw ekyongomu nep lok yengât kunyeğe otmu wanğa ambonğe denğe kuwanğimutâ Yulionğe yâk yetğât denâk nângâop. ¹² Yâhâ saru gulunğan tatbin ya ekğetâ sikop sâpğan wanğarğe yan tatbuapğât dop ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuğa yan saru gulunğe âlâ tap, kutğe Poiniki sâw. Poiniki saru gulunğe yakât hân hâmeğarğe siru kâtağpğumap. Yakât otmâ Yulionğe yuwu sâw eknongop. “Poiniki saru gulunğan ari tatnom. Otmu gelâk sâpğe tetemu yapâ pilâm Roma kapiângen arinom.” Yawu sâw ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

¹³ Otmu betnenğehembâ siru inin kumu ip sâhâtewi ya mem dâiğetâ gamu wanğarğe menenekmu Kirit ginğe hâlâğmâ ariwin. ¹⁴ Arimunğe pumğehembâ siru pato bâleğe pilâop, yakât kutğe Kahu sâw, ¹⁵ yanğe kum wanğa lâum purik pilâwe sâw olop. Yawu otmu hâhiwin pato nângâmâmâ pilâm in tatmunğe ihilâk mahilâk otmâ ariop. ¹⁶ Arim arim arim mâtuğa tipinğe, kutğe Kauta sâw, yakât nombotgen arimunğe tipinğe âlepğe olop. ¹⁷ Yâhâ wanğa yakât diği saruân gemap sâw nep lok yanğe mem dâiğetâ wanğa kakğan yâhâmu sâhâwi. Otmu neğ kârikğe âlâ, yakât kutğe Siriki sâw, yan wanğa ya yâhâmap sâw yâkğe sângum pato ya dâiğetâ gemu betnenğehembâ siru pato bâleğe pilâmu ariwin. ¹⁸ Emet hağ sâmu siru pato bâleğe kumu wanğa gemap sâw senğe âlâlâ nombotğe saru kâlehen lâum pilâmunğe gemu ariwin. ¹⁹ Otmu emet hağ sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senğe âlâlâ bâiğe lâum panmunğe giop. ²⁰ Otmu omonğe hilâmğe siru kârikğeâk kum imu yan elem patonğe kâtağpnongomu omonğ sahahop. Yawu otmâ hiliwahonom sâw biwinenğe orotok sâop.

Paulonğe den ekyongom mem hewewew tuhuyehop.

²¹ Siru kârikğeâk kumu yan lok nombotğe sot ki nemâk tatbi. Yawu tatğetâ Paulonğe yuwu sâw ekyongop. “Den ekyongowan ya nângâğetâ bulâğe olop mâne Kirit mâtuğan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senğe âlâlâ kiğitğe orowâk ki gulip otbâp. ²²⁻²⁶ Yawu gârâmâ ambone Anitâğe ağelo âlâ hângângumu ge omonğ tetenihim nohonmâ yuwu sâw eknohop. “Gâğe Roma yengât kunyeğe yâkâlen ari den ekuwuatğât Anitâğe sâw kalop. Anitâğe nângâhihimu lok gâ orop wanğarğen tağe ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiğitğahât otbuat.” Yawu sâw eknohop.

Bukulipne, yuwu sâwunne nângâm biwiyeğe huruğ sâek. Wanğa yuğe bulâğanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benğe nenâmâ ki hilipnongowuap. Siru pato bâleğe pilâm wanğa lâum putuk pilâmu mâtuğa âlâhât sâtuğan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenğe âlepğe hikinğan yâhânom. Anitâhât ağelonğe den yawu eknohomu nângâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâğe bulâğanâk tetewuap.” Paulonğe yawu sâw ekyongom biwiyeğe mem hewewew tuhuop.

²⁷ Siru pato bâleğe pilâmu wanğa ya bam gam purik gurik otmu tatmunğe Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omonğ tânâmğan wanğa nep lokğe “hân utâpğuin mon” sâwi.

²⁸ Yawu sâw “yakât dopğe pilâm ekne,” sâw ip pilâğetâ amokğan ge kumu yan yakât

dopne mita lok konok nerek lok âlâhât bâlâk nerek yawu olop. Otmu yapâ tipine ari âlâku ya pilânetâ ge kumu yan yakât dopne mita lok konok nerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. ²⁹ Otmu neŋ kârikŋan yâhâmain sâm kingityeŋahât otmâ, waŋga betŋan aŋga imbât talop ya pilânetâ giop. Yawu otmâ “emet haŋ sâek,” sâm ulitgum tatbi. ³⁰ Tatmâ nep lokne pilânenekmâ arine sâm otmâ diŋgi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenne diŋgi yu mem waŋga hâmeŋan yâhâ waŋgahât aŋga âlâ pilâmunne gewuap.”

³¹ Yawu sânetâ nâŋgâm Paulone Yulio otmu tembe lâulipne yuwu sâm ekyongop. “Nep lok yuŋe pilânenekmâ ariŋetâmâ, nen saruân gemunne harannongowuap.”

³² Yawu sâm ekyongomu ipne mem diŋgi sâhâwi ya hârem pilânetâ diŋgi ya saru kakŋan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet engatne nâŋgâmu yan Paulone lok kerehâk yuwu sâm eknongop. “Nen sot ki nem tatmunne Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴ Yâhâ wâtneŋne houŋ sâmapgât sot nene. Sot nemunne wâtneŋne tiŋ tiŋ sâmu waŋgaŋe neŋ kârikŋan yâhâm huhuakbuap yan âlepne hikiâŋgen yâhânom.” ³⁵ Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶ Otmu nenne ekmâ biwinenŋaŋe holaŋakmu sot mem newin. ³⁷ Yâhâ waŋgaen tatbin nen lok 276 sot ya mem nemunne tepneŋe ârândâŋ olop. ³⁸ Yawu otmâ nep lokne waŋga biwiŋambâ sot lâum saruân pilânetâ gemu waŋga yaŋe hewewen otmâ ariop.

Waŋga ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰ Emet haŋ sâmu hân ya ekmunne ki keterahop. Yawu otmâ saru atene âlâen yâhâmunne neŋ biaeŋ ekmâ, nep lokne “waŋgaŋe yan ari ginŋan yâhâek,” sâm waŋgahât aŋga yakât ip hâreŋetâ gemu sâŋgum pato ya dâiŋetâ yâhâmu siruŋe memu saru ginŋan yâhâwe sâm olop. ⁴¹ Yawu gârâmâ ya wangim neŋ kârikŋan yâhâop. Neŋ kârikŋan yâhâmu hâmeŋe kârikne otmâ tatmu saru pato pilâm waŋga betne ya kumu huhuahop.

⁴² Kumu huhuakmu “pet kulem lokne saru kakŋambâ yolon otmâ arimai,” sâm tembe lâuŋe yongone sâm otbi. ⁴³ Yongone sâm otŋetâ yan kunyeŋaŋe Paulo ya kumai sâm kuyiŋgiop. Kuyiŋgim “yolon otmâ manmaine soŋ pilâm gem ariŋet,” sâm ekyongomu lok nombotŋaŋe soŋ pilâm ge yolon otmâ ba hikiâŋgen yâhâwi. ⁴⁴ Otmu yolon ki otmâ manbiŋe wahap âlâ, nak papaŋe pato yawuya mem kakŋan yâhâŋetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekne hikiâŋgen yâhâwin.

28

Melite mâtuŋan ariwi.

¹ Hikiâŋgen yâhâ mâtuŋa yakât kutne nâŋgâne sâm ambolipne âiyongomunne kutne “Melite” sâm eknongowi. ² Yâhâ gelâk ningimu bâlâpŋahât otmunne yâkne buku otningim kâlâp hâwurum uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbin. ³ Kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ tatmunne yan Paulone lauŋaŋe kârâŋ kârâŋ sâm kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwiŋambâ ga yolondoŋ sâm bâtŋan ihim kepeim kinop. ⁴ Yawu otmu kapi ambolipŋaŋe ekmâ yuwu sâm alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matne. Saruŋe ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginŋan yâhâmu matne yu tetewaŋgiap.” ⁵ Yawu sânetâ Paulone hâmiwuk ya bâtŋambâ kum pilâmu gemu kâlâpne siop. Kâlâpne semu Paulo hâmiwukne ki ihioŋ yawuyaek otmâ bâtne welâm welâm olop. ⁶ Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukne ihimu yakât hâkne suk sâmu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâm dâŋgâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewaŋgiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukne lok. Hâkne yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Paulone heŋgeŋguop.

⁷ Lok kutdâ âlâ, kutne Popilio sâm, yâkne kapi tatbin ya hâlâŋmâ manop. Yâhâ lok yaŋe buku otningim emetŋan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunne hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸ Otmu Popilio âwâŋaŋe tepŋan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Paulone yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunŋan mem heŋgeŋguop. ⁹ Mem heŋgeŋguop yakât

den pat ya sâm haok tuhuñetâ nângâm lohimbi mesek topñe topñe teteyiñgiopñe takañetâ mem heñgemyongop. ¹⁰ Mem heñgemyongomu yakât matñe lohimbi nombotñañe tep âlep nângâwanñim senñe âlâlâ yahat yahatñe mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtuña yan manmunñe emetsenñe kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpñe tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâm otmunñe kapi ambolipñañe heronñe nângâningim mâtâpgât natik lâum wañgaen katñetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹ Otmu emelâk sikop sâpñe tâlâhuop sâp yan wañga pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipñañe lâpioyene yâhâp, boho boho, ya uli-tyotgom manmai. Yakât otmâ wañga amboñañe lâpio yakât umutñe hâwim wañga hâmenan lâum kânângâmu kinop. Yakât otmâ wañga yakât kutñe “Lâpionenñe boho boho” sâm kunbi. ¹² Wañgaen yâhâmunñe yapâ menenemâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³ Yan ari tatmunñe hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet hañ sâmu, betnenñehembâ siru pato pilâmu ari hilâm yâhâp pesuk sâmu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴ Yan ari wañgaembâ gemunñe kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiyeñañe kepeim manbiñe taka mem buku otningiñetâ orowâk manmunñe sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵ Mâtâwân arim tatmunñe Yesuhât komotñe Roma kapiân manbiñe nengât den pat nângâwi. Yawu otmâ nombotñañe taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenñe yan arimunñe penañgiakbin. Yâhâ nombotñe âlâñeâmâ taka kapi âlâ, kutñe Anñim Bero Emet Kalimbu sâm, yan mambotningiñetâ arimunñe penañgiakbin. Yan Paulonñe yekmu biwiñe holañakmu Anitâ mepaem tep heronñe nângâop.

Paulonñe Yesuhât den pat âlepñe Yura yengât papatolipyene ekyongop.

¹⁶ Roma kapiân arimunñe tembe lâu yengât kunyenñe Paulo nângâwanñimu pâi emetñan ki katbi. Yawu otmâ emet tâñâlân katñetâ tembe lâu konokñe galemngumu orowâk manowot.

¹⁷ Hilâm kalimbu pesuk sâmu Yura yengât papatolipyene ganetâ den otnom sâm Paulonñe den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkñe nângâwanñim ganetâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângâñet. Yura bukulpnenñe Yuraia hânân manmai me pâku lohimbi yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embânâmbâek tâmbâlipnenñañe Mosehât girem den âlâlâ lâum orot-memenenñe topñe topñe katningiwi ya ki loñgâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapñe bia manmâ gawanâke yamâ benñe bukulpnenñe nombotñañe Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipñañe Yerusalem kapi yakât pâi emetñan mem katneknñetâ tatban. ¹⁸ Pâi emetñan mem katneknñetâ tatmune Roma yengât kunlipyene topñe girawuhât den âiân katnekbî ya nângâne sâm âi pâi tuhunekbî. Âi pâi tuhunekñetâ mumbomgât dop ki olop. Yanak holañnekne sâm otbî. ¹⁹ Yawu otbîâke yamâ benñe Yura papatolipnenñañe kârikñe otmâ kuyiñiñetâ yapâ gâtñañe Roma lok kutdâne denne nângâm hârenihiwuapgât sâwan. Yâhâ nâñe papatolipne den âiân katyekbe sâm ki otman. ²⁰ Anitâne Yura nengât tihitnenñe otmâ ikñe hoñ bawañe hângângumu gewuapgât nângâm biwinenñe memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâne emelâk hângângumu giop biwinañe yawu nañgan. Yakât otmâ pâi emetñan katnekbî. Yâhâ Anitâhât hoñ bawañe yâkât topñe ekyongowe sâm dâiyekmune takai.”

²¹⁻²² Sâmu sâwi. “Bukulipnenñe Yuraia hânân manmaine gâhât den ki kulemgum katñetâ takap. Me lok âlâ ki hângânguñetâ nengâlen taka sâm bâlehihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ arañe Yesuhât komot yengât sâm bâleyiñgimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya eknongorâ nângâne sâm oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulpnenñe nombotñe ki takai yâk orowâk taka tatmunñe den huhunom.” Yawu sâm ekuwi.

²³ Yawu sâm den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omonânâk Yura lok dondâhâlâkne Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuaknetâ Anitâne tihityene otmap yakât den pat âlepne Paulone ekyongomu emet nin sâop. Otmu emelâk embânâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipne den kulemguwi yakât bulâne Yesuhâlen teteop yakât topne kâsikum yingnetâ nângâwi. Yawu otmâ biwiyene Yesuhâlen katnetgât nângâm engatyejan giop. ²⁴ Yâhâ nombotne denne nângânetâ bulâne olowâke yamâ benne nombotne âlâneâmâ nângânetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵ Yawu otmâ den kaknan sahangetâ Paulone yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne poropete lok âlâ, kutne Yesaia sâm, den yuwu sâm ekumu kulemguop yakât bulâne yengâlen teteap.

²⁶ “Gâne Isirae lohimbi yengâlen ari yuwu sâm ekyongo. “Anitâne yuwu yap. Yene biwi pâlâmne otmâ nâhât den nângânetâ tânet otmap. Otmu nâhât hâkânet otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. ²⁷ Yakât otmâ biwiyene alitmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakyingiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne lohimbi kerek nengât tihitnenne otbe sâm oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonomgât sâm ningiop. Ekyongomonne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene kepeinomai.” ²⁹ Paulone yawu sâm ekyongomu den kaknan sahanjim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹ Paulone Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kingitne orowâkne yâkâlen arinetâ Anitâne tihityene otbe sâm nanne Yesu hângângumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katnet sâm engatyejan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Pauloŋe Roma yeŋgât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹⁻⁵ Yen Roma kapi ambolipne Anitâŋe Yesu Kiristohât pat kuyiŋgim yâkât komolân torokatye-hop. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulpine, Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu giop yâkât hoŋ bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋ nihiŋu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgânihiŋ nanŋe hâŋgâŋgumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋ nihiop. Âi sâŋ nihiŋu yaŋak benŋe pâku lohimbine biwiyenŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman. ⁶⁻⁷ Yen Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohât tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe wawaeyekmâ yâkât komolân torokatye-hop. Yakât otmâ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe enŋatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otmûtâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nâŋgâm biwiŋaŋe mem manop.

⁸ Topŋe katmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katmâ tem lâuwaŋgim gai yakât den pat yu lohimbine hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan kinmâ yeŋgât nâŋgâm Anitâ Awoŋne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâŋe âi sâŋ nihiop ya biwinaŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbine yâkâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât ya yeŋgâlen ari nanŋahât den pat âlepŋe ya ekyongomune nâŋgâm biwiyenŋan katŋetâ bulâŋe yâk yeŋgâlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât nanŋan. Yawu nâŋgâm haonŋmâ ârândâŋ “girawu otmâ takam yekbe” sâŋ Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgânihiŋu yeŋgâlen takawom yanâmâ biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe tiŋâk kepeimunŋe kârihem tatbuap. Yawu nâŋgâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkŋe nanŋap.

¹³ Yawu otmâ pâku lohimbine kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgimune biwiyenŋe Kiristohâlen katbi. Yakât dopŋeâk yeŋgât bukulpine nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgât yeŋgâlen taka yâkât den pat âlepŋe ekyongowom. Yakât biwinaŋe hikuman yamâ mâtâpgât hâum pâpguman. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbine kerek ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetgât Anitâŋe âi sâŋ nihiop. Yakât nâŋgâm lohimbine nombotŋe pepa emetŋan yâhâm nâŋgân nâŋgânyenŋe orop mansai otmu nombotŋe pepa emetŋan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbine kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbine kâlepŋehen me bârâ betŋehen manmai, ya hârokŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetgât nâŋgâyiŋgim mansan. Yakât otmâ Roma yeŋgâlen taka den pat âlepŋe ekyongowe sâŋ biwine hewewenŋ otmu mansan.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepñahât topñe yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi angoânâk den pat âlepñe nângâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunñe yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokñe yâkâlen biwinenñe kepeim mannom yamâ Anitâñe tosanenñe pilâningim manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe menom. Anitâ Wâtgât Amboñe yâkâlen biwinenñe kepeim mannom yamâ ki hâum pâpñgunom. Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwanñinomai yamâ manman kârikñan mannomai.”

Pâku lohimbi yeñgât topyeñe

18 Bukulipne, pâku lohimbi yeñgât nângâm den âlâ yuwu sâmunne nângâñet. Pâku lohimbi yeñgât topyeñeâmâ yuwu. Yâkñe bukulipyenñe otmu lohimbi wosaken me wosaken mansaiñe Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbangim orotmeme kiñgoñ otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâñe pâku lohimbi betyongomu mansai yakât topñe ekyongomunne nângâñet. 19-20 Kândik mindikum, Anitâñe ikñe wâtñan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topñe topñe kalop yapâ gâtñeñe yâkât topñe ikñiâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topñe topñe kalop yan ikñe wâtñahât towatñe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikñe tatbangiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkñe wahap âlâlâ kalop yan ikñe topñe tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topñe ki nanñain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. 21 Yawu gârâmâ Anitâñe wahap topñe topñe kalop yamâ lohimbi nombotñeñe yâkât bôt towatñe ekmai yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yanak nângân nângânyeñe gulip malap otmu wahap tâñat me hâlîñe bia yawuyakât nângâñetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângânyeñe mañguakmu nângâñetâ ki keterakmap. 22 Yawu gârâmâ nângân nângânnenñe orop mansain yawu sâm nângâm tâpikgumai. 23 Yawu nângâm tâpikgum Manman amboñe Anitâ yahat yahatñe yâk betbangimâmâ senñe âlâlâ topñe topñe, nâi selon, me soñgo bau, me hambe gumbam, umutyenñe hâwiñetâ kundenyeñe tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yeñgât umutyenñe hâwim kânângâñetâ kinmu yakât nângâñetâ bulâñe otmu mepaemai.

24 Yawu otñetâ yakât Anitâñe betyongomu yeñe nângân nângânyeñeâk watmâ yuwu otñetâ kiñgoñ otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotñe otmai.

25 Yâhâ Anitâhât den bulâñe hâkân otmâ bet pilâm den perâkñe nângâñetâ bulâñe otmu Anitâ Hân Himbim Amboñe betbangimai. Betbangim ikñak wahap topñe topñe kalop yakât nângâñetâ yahatmu yanâk biwiyeñe kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

26-27 Yâhâ pâku lohimbiñe manman kiñgoñ manñetâ Anitâñe yekmu bâlemu betyongomu yanak yeñe engatyeneâk otmâ orotmeme kiñgoñ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyenñe loklipyenñe pilâyekmâ imbi bukulipyenñe orop ekñâleangim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyenñe gurâ yawuâk imbilipyenñe pilâyekmâ bukulipyenñe orop ekñâleangim orotmeme kiñgoñ otmai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopñe mesek topñe topñe teteyiñgimap.

28 Otmu Anitâhât den bulâñe nângâñetâ nahat otmu betbangim nângâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâñe betyongomu biwi nângân nângânyeñe gulip malap otmu orotmeme kiñgoñ me âlepñe ya ki ekmai ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kiñgoñ otmâ manmai.

29 Orotmeme kiñgoñ otneâk nângâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmai. Me sen buhu buhu orañgimai. Me bukulipyenñe yeñgât iri sikum me senñe âlâlâ tatyñgimap ya ekñâlem mene sâm biwiyeñeñe nângâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misiñem nemai, me kâirahomai, me nângâm bâleangimai. Me ahom hionakmai. Me bukulipyenñe

yongonjetâ mumai. ³⁰ Me bukuhât den belângen sâsâ. Me sâmbâleanjimai. Me âwâ mâmâlipyeŋe yeŋgât lauyeŋe ki lâumai. Yawu otmai yan yeŋahât nâŋgânetâ yahatmu Anitâhât nâŋgânetâ gemap. Otmu bukulipyenye yeŋgât yawuâk nâŋgânetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otjetâ dondâ bâlewup yakât nâŋgânetâ biwiyenânâk kinmap. ³¹ Yawu otmâ hep torehenlipyeŋe, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nanŋanjimai. Me bukulipyenye orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyeŋe kou kâlâp semu kuk oranjimai yan kaok ki oranjimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâluhu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâŋe umatŋe kakŋan manmai ya ki yekmâ nâŋgâŋjimai. ³² Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe yawuya otmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâŋe den sâmbâ kalop. Lohimbi den ya nâŋgâm heŋgeŋumaiŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe yawu otmai yamâ yekmâ heroneŋe nâŋgâŋjimai. Pâku lohimbi yeŋgât topyeŋeâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yeŋgât topyeŋe

¹⁻² Yawu gârâmâ Yura lohimbi yeŋgât nâŋgâm yuwu ekyongomune nâŋgânet. Pâku lohimbiŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai ya yeŋgât manmanyenye ya yeŋe ekŋetâ bâlemu nâŋgâm bâleyiŋjimai me sâmbâ hâreyiŋjimai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yakât dopŋeâk yeŋe gurâ yawuâk otmai. Yakât otmâ yeŋe sâmbâ hâreyiŋjimai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen gurâ sâmbâ hâreyiŋgiwuap. Yanâmâ yâkât senŋan sâmbâ buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³ Pâku lohimbi nombotŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai yamâ Anitâŋe sâmbâ hâreyiŋjim yakât matŋe yiŋgimap yaŋe ârândâŋ otmap, yeŋe yawu nâŋgâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe bukulipyenye yeŋgât manmanyenye ekmâ nâŋgâm bâleyiŋjim sâmbâ hâreyiŋjimap yamâ bukulipyenye manman bâleŋe otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâŋe orotmeme kiŋgoŋ wuân me wuângât matŋe umatŋe yiŋgiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyeŋbuap. Yamâ yiŋgimu menomai yakâ. ⁴ Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepŋe kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkŋe ki den âiân katnenekmâ matŋe umatŋe ningiŋwuap,” yawu ki nâŋgânomai. Yawu nâŋgânomai yamâ nâŋgâm hilipgunomai. Yakât topŋe yuwu sâmbâ nâŋgânet. Yeŋe orotmemeyenye kiŋgoŋ ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenye kepeim manŋetgât yâkŋe wawaeyekmâ tihityenye otbe sâmbâ mambotyŋimap. Yeŋe yakât nâŋgânetâ porap otmap.

⁵⁻⁶ Nâŋgânetâ porap otmu kunyeŋe kârikŋe otmâ betbaŋjimai. Yawu otmâ orotmeme kiŋgoŋ yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekningiŋwuap. Sâp yanâmâ matŋe âlâhât tipiŋe yiŋgimu menomai.

⁷⁻¹¹ Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenye ekmâ konohâk menduhunenekmâ matŋe dopnenŋan tâŋ tâŋâk kâpekningiŋwuap. Otmu sâp patoen Anitâŋe nâŋgâningimu yahatmu ikŋe senŋan koko salehâk kinmâ manman kârikŋan mannom sâmbâ lohimbi nombotŋaŋe yâkâlen biwiyenye kepeim orotmeme âlonŋo lonŋo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâŋe nâŋgâŋjim yahatmu nan baralipne koko salek sâmbâ manman kârikŋahât bulâŋe yiŋgimu biwiyenye huruŋ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋahât nâŋgânetâ yahatmu tepyeŋe umatŋe otmu Anitâhât den kum manman kiŋgoŋ manmai. Lok yawuyamâ Anitâŋe kuk otyiŋjim matŋe umatŋe yiŋgimu mem hâhiwin dondâ nâŋgâmbisâi.

¹²⁻¹⁵ Anitâŋe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenye ekmâ otbin mewin yakât matŋe tâŋ tâŋâk kâpekningiŋwuap yakât topŋe sâmbâ nâŋgânet.

Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya nâŋgâm ki watmai yâhâmâ Anitâŋe

yekmu ki ârândân otmap. Lohimbi âlâ me âlâne girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekne girem den ya lâum hâum pâp gum tosa miai. Yakât otmâ Anitâne den âiân katyekmâ matne umatne yingiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâne girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yejahâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matne umatne yingimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâne ikne nângân nângân ya biwi nângân nângânyenjan katmu orotmeme âlepne me orotmeme bâle ne yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwilimai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbi âlâ me âlâne engatyejanjak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otjetâ ârândân otmap yan biwiyene sânduk sâmap. Yâhâ otjetâ bâlemap yan biwi nângân nângânyenjan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyenjan nanngaimai. ¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepne yakât pâne konok yuwu sâmune nângânet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâne sâmu Yesu Kiristone nen hârok biwinenjahât topne ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memain me biwinenjanâk nângâmain yakât matne ya âlâku ambojan ambojan ningiwuap.

Yura lohimbi ne yejahât nângânetâ yahalop.

¹⁷ Yâhâ Yura lohimbi ne yejahât nângânetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâne nângâningimu yahatmu ikne pat kuningiop. Yakât kakjan Mose ekumu girem den âlâlâ kulemgup yakât topne nenjahâk nângâmain. Yakât otmâ Anitâne tihitnenne otmu ikne komot bulâne mansain.” Yawu nângâm yejahât nângânetâ yahatmap. ¹⁸ Yâhâ ye ne yuwu me yawu otjetgât Anitâne sâm kalop yakât topne yuwu nângâmai. “Nenneâmâ girem den yakât topne nângâm heנגengum yanjak benne orotmeme bâle ne ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepneâk otmain. ¹⁹⁻²⁰ Yawu otmâ girem den ya nângâmunne biwinenjan hâumu manman bulâjahât mâtâp ya teteningimu tâj tâjâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbi ne mâtâp ya ki nanngai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunne nângânomaihât dop tap. Me nombotjane girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunne mâtâp ya tâj tâjâk watnomai. Me nombotjane ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunne âilongo mannomai. Me nombotjane nângânetâ ki keterakyingimap yamâ ekyongomunne han sâyingiwuap.” ²¹ Ye ne nângâm tâpikgum mâtâp ya tâj tâjâk ki watmai. Yamâ topne girawuhât otmâ bukulipye ne mâtâp ya watnet sâm den kâsikum yingine sâm oai? Yâhâ lohimbi ne senne âlâlâ kombo ki mianginet sâm ekyongomai. Yamâ wongât otmâ ye ne gurâ kombo miangimai? ²² Me loklipye ne me imbilipye ne betyenehen ki kionet sâm ekyongomai. Yamâ benne ye ne gurâ buku nombotje yengât imbilipye ne orop ihilâk ekjâleangimai. Otmu kasalipye ne Porom Lâpio mepaemai ya ekjetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât ye ne gurâ yâk yengât opon kâmbukjan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senne âlâlâ kâmbukne sâm katmai ya kombo meyingimai? ²³ Anitâne Yura lohimbi nengât nângâm girem den Mose ekumu kulemgup. Ye ne yakât yawu nângâm yejahât nângânetâ yahatmap. Yamâ benne girem den ya longânetâ pâku lohimbi ne yekmai yan Anitâhât nângânetâ gemap. ²⁴ Den yan yu ne emelâk poropete âlâne den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipjane orotmeme bâle ne otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbi ne Anitâhât nângânetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne Yura lohimbi nângâyingim manman âlepjahât pat kuyingiop yakât otmâ hâkye ne torehenjan undip tuhuangimai. Yawu tuhuangim girem den tâj tâjâk watmai yanâmâ Anitâne nângâyingimap. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyenjan undip tap yakât nângâm undip ki tuhuangiwi yawu yekmu otmap. ²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbi yengât sâm manman âlepjahât pat ki kuyingiop yakât otmâ hâkye ne torehenjan undip ki tuhuangimai. Yamâ Anitâne ikne nângân nângânjambâ girem den ya Mose ekumu kulemgup. Yâhâ pâku

lohimbiḡe girem den ya pâpgumai ya yeḡgât biwiyenḡan Anitâhât nâḡgân nâḡgân tatmap ya tâḡ tâḡâk watmai. Yanâmâ Anitâḡe yekmâ nâḡgâyiḡgimu hâkyeḡe torehenḡan undip tap yawu otmap. ²⁷ Yura lohimbi hâkyeḡe torehenḡan undip tap yeḡe girem den sâlikum topḡe nâḡgâm heḡḡeḡgumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeḡe torehenḡan undip ki tap yaḡe Anitâhât nâḡgân nâḡgân watmaiḡe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ sâḡ hâreyiḡḡinomai. ²⁸ Yakât topḡe yuwu sâḡmune nâḡgâḡet. Anitâḡe lohimbi yeḡgât nâḡgâm manman âlepḡahât pat kuyiḡḡiop ya girawu yaḡe yakât bulâḡe menomai? Lok yaḡe imbiâk hâkyeḡe torehenḡan undip tuhuḡḡim topyeḡe kurihiakmâ lohimbi senyeḡan kinmâ Anitâ mepaemai yâkḡe bulâḡe ya ki menomai. ²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâḡahât Heakḡe lohimbi mem hewewenḡe tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyenḡe kepeim mansai yâkḡe bulâḡe ya menomai. Lohimbiḡe Anitâhâlen biwiyenḡe kepeimai ya yeḡgât nâḡgâyiḡgimu ârâḡdâḡ otmap. Yaḡeâmâ bukulipyeḡeḡe nâḡgâyiḡḡiḡetâ ya-halâkgât ki nâḡgâmai.

3

Anitâḡe Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâḡe Yura nengât tâmbâlipnenḡe yeḡgât nâḡgâyiḡgimu yahatmu ikḡe pat kuyiḡḡiop. Yakât otmâ hâkneneḡe torehenḡan undip tuhuḡḡim gamain. Anitâḡe nâḡgâḡingimap yakât topḡe yuwu tap. ² Anitâḡe ikḡe den bulâḡe ya tâmbâlipnenḡe ekyongomu yakât amboḡe otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yeḡgâlen ari yakât topḡe ekyongonḡet sâḡ yiḡḡiop. Sâḡ yiḡḡiop yaḡak sâp yiwerenḡe nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtḡe kiḡḡitḡe orowâkḡe Anitâhâlen biwiyenḡe ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matḡe Anitâḡe nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia? ⁴ Yamâ bia kârikḡe. Yakât otmâ lohimbiḡe Anitâ orop biwiyenḡe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelanḡatmâ âlâ sâmai, otmu nombotḡe hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkḡe otmai yawu Anitâḡe ki otmap. Den yan yuḡe emelâk lok âlâḡe den kuleḡḡuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenḡe otmunḡe bâlemap yan den sâḡ hâreniḡirâ ekmunḡe ârâḡdâḡ merâḡdâḡ otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâḡe nâḡgâm bâlehiḡiḡetâ ki bonḡe otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ loḡgât nâḡgân nâḡgân watmâ den yuwu ekyongomune ekḡet. Nenḡe otmunḡe bâlewuap yan Anitâḡe den sâḡ hâreniḡimu lohimbiḡe nâḡgâḡetâ sâtḡe otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakḡan matḡe umatḡe ningiwuap yakât otmâ nâḡgâm bâlewḡḡim imbiâk umatḡe ningiap yawu sâḡmunḡe ki ârâḡdâḡ otbuap. ⁶ Yawu gârâmâ nenḡe otmunḡe bâlemap yan Anitâḡe imbiâk matḡe umatḡe ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenḡahât topḡe nâḡgâm den sâḡ hâreniḡimu ki ârâḡdâḡ otbuap. Yawu gârâmâ Anitâḡe imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nâḡgânom.

⁷ Yâhâ nâḡgân nâḡgân âlâ yuwu ki nâḡgânom. Nenḡe Anitâ orop biwinenḡeḡe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotḡe hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenḡe otmain yawu Anitâḡe ki otmap. Yâhâ nenḡe den nombotḡe hârem pilânom yanâmâ Anitâḡe ki betnongowuap yakât nâḡgâm lohimbiḡe mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topḡe girawuhât otmâ den sâḡ hâreniḡim matḡe ningiwuap? ⁸ Yâhâ lohimbiḡe witḡum mepaenḡetgât nenḡe ihilâk otneâk nâḡgânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotḡeḡe imbiâk nâhât ihilâk otmunḡe bâleâkgât nâḡgâmap sâmai. Yawu sâḡ den haknan sâmai. Lohimbi nombotḡeḡe yawu nâḡgâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâḡe matḡe umatḡe yiḡḡimu menomai.

Nen kerekḡe otmunḡe bâlemu tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâḡe Yura lohimbi nengât nâḡgâmu yahatmu pâku lohimbi yeḡgât nâḡgâmu ḡemap me bia? Yamâ bia kârikḡe. Nen Yura lohimbiḡe pâku lohimbi yeḡgât

amutyenjan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenŋe yen pâku lohimbi orop orot-memenenŋe bâleŋe me manman kinŋonj otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekŋe matŋe menomgât pat mansain. ¹⁰ Den yan yuŋe emelâk poropete nombotŋaŋe den kulemguwî ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekŋe koko salek me uwawapŋe bia ki mansain. ¹¹ Nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe girawu tap ya ki nâŋgâm manmain. Me lok âlâ me âlâŋe Anitâ ki ewe katmâ mepaemain. ¹² Otmu Anitâŋe mâtâp yuwuâk watmâ manŋet sâŋ katningiop yamâ lok kerekŋe tâpikgum mâtâp bâleŋan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok hârokŋe buku oraŋgim uwawapŋe bia mannomgât dop âlâ ki tap. ¹³⁻¹⁴ Otmu lok muŋetâ hanyongomunŋe tâtuk sâŋ hâkyeŋe korokŋe bâleŋe pilâmap yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe den perâkŋe sâŋ bukulipyenŋe kâityongomai. Otmu hâmwewuk me soronj hambenŋe yawuyenŋe ningimu mumain yakât dopŋeâk lohimbi yawuyenŋe bukulipyenŋe orop sâŋ bâleŋgimai. Me den bâleŋe hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokŋe kapam kune sâŋ in yawu tepyenŋe kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haonjâmâ ârândânj bukulipyenŋe yengât nâŋgâm bâleyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyenŋe hilipgumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe ki hikuakmâ konohâk otmap. ¹⁸ Lohimbi yawuyenŋe Anitâhât nâŋgâm ki ewe katmai.” Topnenŋeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topŋe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekŋe yâkât den tem lâuwaŋgim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Yawu gârâmâ nenŋe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwaŋgimain yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenŋe pâku lohimbi orop yâkât senŋan kinmâ sârereakmunŋe nenekmu ârândânj otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nâŋgâmain yan biwinenŋan hâumu tosa orop mansain sâŋ nanŋanŋim anjolakmain.

Kiristoŋe manman bâleŋahât paŋŋonjâmbâ holaŋnenehop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningim tihitnenŋe otmap yakât mâtâp âiŋe teteop. Yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterakningiâkgât emet inânŋan Mose otmu poropete lok nombotŋaŋe den kulemguwî. Yawu gârâmâ mâtâp âiŋe yanŋe girem den hânŋiŋe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiŋe yakât topŋeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenŋe kâsiwahomunŋe ikŋiâk ikŋiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ki ârândânj otmap yawu nâŋgâmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hânŋângumu ge sârerenenekmâ kawenennjan kinmâ howanân kuŋetâ muop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânj otmu Kiristoŋe manman bâleŋahât paŋŋonjâmbâ holaŋnenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâŋmune nâŋgânŋet. Emelâk embânŋan tâmbâlipnenŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ manbi yakât matŋe Anitâŋe in yawu ki yinŋiop. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otminiwi yakât nâŋgâmu dondâ bâleop yakât topŋe tetekŋan eknehât ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hânŋângumu ge nengât tosa hât otmâ muop. Yawu otmu biwinenŋe yâkâlen katmunŋe Anitâŋe nengât kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiop.

²⁷⁻²⁸ Den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgânŋet. Nenŋahâk otmâ Anitâhât girem den tâŋ tâŋâk lâum manmâ gamunŋe nenekmu ârândânj otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenŋe hâknennŋe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânj otmap.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgânŋet. Anitâ Tihit tihit ambonaŋe enŋat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikŋiâk ikŋiâk ki sâŋ nin-giop. Yâhâmâ tihitnenŋe otbe sâŋ menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâŋ ningiop tap.

³⁰ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe

kepeim manmain yanâmâ Anitâñe nenekmu ârândân otmap. ³¹ Yawu gârâmâ Moseñe girem den âlâlâ kulemgup ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenñe biwinenñe yâkâlen kepeim denñe tem lâuwanjim manmain yan girem den ya lâumunñe nengâlen bulâñe tefemap yawu oap.

4

Awarahamñe Anitâhâlen biwiñe kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenñe âlâ, kutñe Awaraham sâmb, yâkñe manman girawu manmu Anitâñe ekmu ârândân olop ya ekma nâñgâne. ² Awarahamñe ikñahâk otmâ manman âilonjo manmu yakât Anitâñe ekmu ârândân olop mâne ikñahâlâk nâñgâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikñahât ki nâñgâmu yahalop. ³ Yakât topñe Moseñe kulemgup ya yuwu tap.

“Anitâñe Awarahamgât pat sâmb kuwanjiop ya Awarahamñe nâñgâm yâkâlen biwi nâñgân nâñgânñe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe biwiñe ekmu ârândân olop.”

⁴ Yakât yuwu sâmbune nâñgâñet. Nenñe âi tuhum manmain yakât hâmeñe sâmb tewetsenñe ningimai. Yâhâ tewetsenñe ningimai yan “Âo, tewetsenñe yinjiain yuâmâ tep âlep nâñgâm in kâsikumb yinjiain,” yawu ki sâmb. Âi tuhumain yakât hâmeñe sâmb tewetsenñe ningimai. ⁵ Yâhâ Anitâñe yeñe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâñe nengât tosa pilâningiâk sâmb Anitâhâlen biwiyeñe kepeim manmai ya yengât biwiyeñahât topñe nâñgâm tosayeñe pilâyinjiomap. Yâhâ lok nombotñe nenñahâk yu ya tuhumom yakât matñe tosanenñe pilâningiwuap yawu sâmb yamâ ki nâñgâyinjiomap. Topñe yawu tap.

⁶ Otmu tâmbânenñe Dawitiñe yakât topñe nâñgâop yamâ yuwu. Anitâñe nengât orotmeme bâleñe me âlepñe ya ki ekma ketetmâ yakât dopñan matñe kâpekningimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâñe biwiyeñe yâkâlen katñetâ tatmap ya yengât nâñgâyinjiomu ârândân otmap. Lohimbi yawuñe heronje kakñan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyinjiuwuap. Dawitiñe yawu nâñgâm yan den kulemgup yamâ yuwu tap.

⁷ “Lok âlâ me âlâñe orotmeme bâleñe otminiwi ya yengât tosa Anitâñe pilâyinjim yakât ki nâñgâwuap. Lohimbi yawu yañeâmâ biwi heronje nâñgâmb. ⁸ Yawu manmunñe Anitâñe matñe umatñe ki ningiwuap nâñgâm heronje kakñan manmai.”

⁹ Yâhâ heronje kakñan manmâ yâhânomai yakât Dawitiñe kulemgup yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronje kakñan manmangât kulemgup. Yakât otmâ Awarahamñe olop yakât den pat Moseñe kulemgup ya yâhâñe ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâñe Awarahamgât pat kuwanjiop ya nâñgâm biwi nâñgân nâñgânñe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe ekmu ârândân olop.”

¹⁰ Yâhâ Awarahamñe girawu olop yakât Anitâñe ekmu ârândân olop? Ikñak hâkñe torehenñan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâñe ki ekmu ârândân olop. ¹¹ Anjoân hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe pat kuwanjiop yakât nâñgâm biwi nâñgân nâñgânñe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâñe ekmu ârândân olop. Ekmu ârândân olop yakât kakñan yakât nelâmnohomap sâmb hâkñe torehenñan undip tuhuahop. Yakât topñe yuwu sâmbune nâñgâñet. Awarahamñe hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe biwiñe ekmu ârândân otmu pat kuwanjiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeñe torehenñan undip ki tuhanjim mansaiñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeim manñetâ yekmu ârândân otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwanjiop ya yawuâk kuyinjiomu yâkât sen mansai. ¹² Otmu Yura lohimbi hâknenñe torehenñan undip tuhanjimain nengu Awarahamñe olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâñe nengât nâñgâmu Awarahamgât sen bulâñe otbuap.

¹³ Yâhâ Anitâñe girem den Mose ki ekumu kulempuop yan Awarahamñe biwiñe yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâñe ekmu ârândâñ olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topñe topñe katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galemguum yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴ Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâñe Awarahamgât pat kuwanñiop yakât bulâñe mene sâm nenñahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâñe pat kuwanñiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nâñgân nâñgânnenñe kepeim tem lâuwangim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi kerekñe nenñahâk Anitâhât den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matñe Anitâñe kuk otningim matñe ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekñe lâum pâpgum gamunñe bâleop.

¹⁶ Awarahamñe Anitâhâlen biwiñe kepeim manmu ekmu ârândâñ otmu pat kuwanñiop. Yawu gârâmâ nenñe yawuâk Anitâhâlen biwinenñe kepeim mannom yakât emet inânñan ikñe engatñeâk otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâñe biatningimapgât nenñe biwinenñe Anitâhâlen kinmap me bia ya ikñak ekmâ nâñgâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nâñgâmap. Topñe yuwuhât nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinenñe yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâñe mansain. Yakât otmâ pat kuwanñiop yakât bulâñe hâmbâi menom. ¹⁷ Yakât otmâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwanñim yuwu sâm ekuop.

“Nâñe lohimbi komotñe komotñe gâhât sen sâm katyekmune nâñgâhinhîetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamñe biwiñe Anitâhâlen tinjâk kepeim manmu ekmu ârândâñ olop yakât otmâ pat kuwanñiop ya ki hârewanñiwuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânñan nâñgâm kuwanñiop. Yakât otmâ ikñak nâñgâop ya yawuâk tetem henñeñguop. Otmu Awarahamgât pat kuwanñiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbi kerek mumunñambâ mem yahatnenekbuap. ¹⁸ Yakât Anitâñe Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâñe hurunduñ sânomai.”

Yawu sâm ekumu nâñgâmu bulâñe otmu ya tetenihiâk sâm biwiñe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbi me pâku lohimbi nen kerekñe yâkât sen bulâñe mansain. ¹⁹ Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâñe pat kuwanñim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtgât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwiñe ki giop. ²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nâñgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâñe pat kuwanñiop yakât bulâñe mem tetenihiwuap sâm biwiñe yâkâlen kepeim kârikñe otmâ manminiop. ²² Yawu nâñgâm manminiop yakât Anitâñe ekmu ârândâñ olop. ²³ Anitâñe den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nâñgâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâñe mansain nen kerek nengât sâop. ²⁴⁻²⁵ Anitâñe Kutdânenñe Yesu âi sâm wajmâ hâñgângumu ge tosanenñahât otmâ sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kasalipnenñe kunetâ muop. Yakât nâñgâm nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim manmunñe nenekmu ârândâñ otbuap nâñgâm Kutdânenñe Yesu mumunñambâ mem yahalop.

5

Anitâñe kaok nâñgâningimap yakât nâñgâm heronñe otbisâin.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristonñe tosanenñahât otmâ muop yâkâlen biwinenñe kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu kaok nâñgâningimap yamâ topñe yuwu. ² Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ tihitnenñe otbe sâm Yesu Kiristo hâñgângumu ge muop. Mum yahatmâ nenñe Anitâ orop mannomgât mâtâp âñe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenñe biwinenñe yâkâlen kepeimnenñe Anitâñe tihitnenñe

otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nângâm herone otmâ biwinenjahe kepeim manmâ yâhânom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ biwinenjahe Kiristohâlen kepeim manmunje lok nombotjahe nângâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benje biwinenjahe ki orotok sâmâp. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmu orowâk himbimân mannomgât pat kuningiop yakât bulâje menom nângâm mannom. ⁵ Yawu manmunje Anitâje wawaenenekmâ ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenje mem hewewej tuhumu yâkât wâtjan manmâ yâhâm bulâje menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâleje nennahâk tânahom pat yakât bulâje menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâjahât pâpgumaingât Anitâje Kiristo kawenenjan kinmâ mumbuap sâm sâp kalop ya ekmu ârândâj otmu hângângumu ge nengât sâm muop. ⁷ Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât nennan hâum yuwu sâmune nângâjet. Bukunenje âlâje tânnongom uwawapje bia manmap ya kasalipjahe taka kune sâm otnomai yanâmâ nennan gâtje lok âlâje bukunenjahâlângen otmâ nângâmu herone otmu sârerem kinmu kujetâ mumbuap. Yâhâ bukunenje âlâje girem den ya tâj tâjâk watmap yamâ kalemje orop ki manmap. Yâhâ kasalipjahe taka kune sâm otnomai yanâmâ nen kerekje yâkâlenge otmâ ki sârerenom. “Otmâp amboje ikjahâk sârenehâk,” sânom. ⁸ Yawu gârâmâ nenje bukulpnenje otyingimain yawu Anitâje ki otningimap. Nenne otmunje bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâje wawaenenekmâ ikje nanje Kiristo hângângumu ge sârerenenehop. Sârerenenekmâ kinmu kujetâ muop yan Anitâhât biwine ekmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenje embâjân manmâ gawin yan Anitâ betbangimunje nângâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanje hângângumu ge kawenenjan kinmu kujetâ muop. Kujetâ muop yâkâlen torokatmunje Anitâje nenekmu ârândâj otmu kaok nângâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenje mumujambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikjan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmune uruk uruhâk otmâp. ¹¹ Otmu Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwinenjahe kepeimunje Anitâje buku otningiop yawu nângâm mepa sanjan otbangim herone kakjan mannom.

Aramje Anitâhât den kuop yakât huhopje mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embâjâmbâek orotmeme bâleje otminiwi yakât matje mum gaminiwi. Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Tâmbânenje Aramje Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matje Anitâje mumuhât pat kuwangiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleje torokatmâ otmâ gajetâ gajetâ sâp yiwerenje yuâmâ nen kerekje yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ embâjân Aramje Anitâhât den ya longâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu engatyeâk watmâ otjetâ bâleminiop yakât huhopje mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâje girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemguop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramje kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nângâmain.

Yâhâ den sâm aran yukât topje nângâjetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe. ¹⁵ Yâk yetgât topyetje ikjiâk ikjiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnogowot. Âlâ yuwu. Aramje otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekje orotmeme bâleje otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benje âlâmâ yuwu. Anitâje ikje engatyeâk otmâ tihitnenje otmâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât topje ikjiâk tap. Yakât bulâje mejet sâm Yesu Kiristone nângâningim ge lohimbî kerek nengât sâm muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjahe kepeim manmunje menenekmu ikje orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmune uruk uruhâk otmâp.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâje yamâ ikjiâk ikjiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramje Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matje “mumbuap” sâm hârewangiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristone âwâjahât denje tem lâuwangim nengât tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ

mum yahalop. Yâkâlen biwinenna kepeimunne Anitâ Awonenna nânganingim lok kingitne orowâk tosanenne pilâningiop. Pilâningim ikjahâk tihitnenne otmu orowâk manman kârikjan mannom.

Kiristone manman kârikjahât mâtâp meningiop.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât otmâ yuwu nânganom. Anjoân Aramne Anitâhât den longâem otmâ tâpikuop yapâek lohimbi kerekne orotmeme bâlene otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâne Aramgât “mumbuap” sâam hârewangiop. Yakât dopneâk munomai sâam den sâam hâreyingiop. Topne yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone âwânahât denne tem lâuwangiim kawenenna kinmu kujetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenna kepeimunne manman bâlenjahât paŋgoŋâmbâ menenemâ manman kârikjahât pat kuningiop.

²⁰⁻²¹ Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâamune nângânet. Anjoân Anitâne ikne nângân nângân lohimbi biwiyeŋan kalop ya ki watmai. Lohimbiŋe yeŋe enŋatyeneâk watmâ otjetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâalikum nângâmunne topnenne tetemu aŋulakbin. Aŋulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nângâmunne biwinenne giop. Yakât otmâ biwinenne dondâ gemu bâlemain sâam Anitâne ikne enŋatneâk otmâ Yesu Kiristo hângangumu ge manman kârikjahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenne yâkâlen biwinenna kepeimunne âwânaŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yawu otmâ manman kârikjahât kapiân yâhâmunne orowâk manbisâin.

6

Manman bâlene bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

¹ Den ekyongoan yukât topne yuwu ki nânganom. “Yesu Kiristone sâreerenekmâ kawenenna kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ Anitâne nenekmu ârândâŋ otmu haonmâ ârândâŋ tosanenne pilâningim. Tosanenne yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâlene ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgumain. ² Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenne katmâ manman bâlene bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotne. ³ Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Kiristo kujetâ mumu hangui. Yâhâ yâkâlen biwinenna tinâk kepeiwin yan manmannenne hângiŋe ya biatningimu Kiristone muop yakât dopneâk toen katnenekbi. ⁴ Anitâ Wâtgât Amboŋe ikne wâtŋambâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopneâk mâmâne otningimu manman âiŋe mem denne tem lâuwangiim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenne bâlene bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotne.

⁵ Nenŋe Kiristohâlen biwinenna hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristone manmanŋe ki alitmâ muop yakât dopneâk manmannenne hângiŋe ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâne Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopneâk sâp pato tetewuawân mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinenna hikuakmâ konohâk otmu mannom. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ nenŋe otmâ hilipgumunne Anitâne nângâm bâleningiâkgât Bâlenjahât Amboŋe, Satanŋe mem lohotne tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkne mem lohotne tuhunenekmu otmunne bâlewupgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Sâp yiwerene yu Satanŋe mem lohotne tuhunenekmu hoŋ bawangiim otmunne bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâam Kiristone manmanŋe pilâm howanân kujetâ muop. Yakât dopneâk manmannenne hângiŋe pilâwin. ⁸ Yawu otbin yaŋak Kiristone mumuŋambâ yahatmâ manman âiŋe mem tatmap yâkâlen biwinenna kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya haŋgalakmâ orowâk manbisâin, yawu nângâmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ Yesu Kiristone muowân lohimbi kerek

nengât orotmeme bâleŋe yakât matŋe mem tosanenŋe pilâningiop. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboŋe Satangât amutgen ki manmâ yâhâpŋe mumbuap. Ya bia kârikŋe. ¹¹ Otmu yakât dopŋeâk nenŋe Mumuhât Amboŋe Satan betbaŋgim Anitâ konok mepaem denŋe tem lâuwaŋgim mannehât Yesu Kiristoŋe âwâŋahâlen yâhâmu orowâk tawot.

¹² Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâleŋahât Amboŋe ki hoŋ bawaŋginom. ¹³ Yawu otmâ yan nâŋgân nâŋgân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâŋe hârem manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ yâkât wâtŋan kinmâ hoŋ bawaŋgim tâŋ tâŋâk mannom. ¹⁴ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenŋaŋe yeŋe engatyeneâk watmâ kulemgunetâ ya lâuminiwin yapâek holaŋnenehop. Holaŋnenekmâ mâmâŋe otningimu tem lâuwaŋgim orotmeme bâleŋe ki miwirikum Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginom.

Manman Âlepŋahât Amboŋe Anitâ hoŋ bawaŋginom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holaŋnenehop. Yawu otningiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâŋgânom me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenŋe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayiŋgimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwaŋgim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâuwi. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât paŋŋoŋâmbâ Anitâŋe holaŋyekmu yapâek hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den umatŋe sâam aran yu topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. Yakât otmâ topŋe tipŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenenŋan hâum ekyongoan. Yakât ki nâŋgânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâam kendaŋgim girem den hârohâk loŋgâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otminiwi yan orotmeme âlepŋe yakât ki nâŋgâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ otbi mewi yakât nâŋgâm aŋulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nâŋgâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansainŋe hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe bâleŋahât paŋŋoŋâmbâ holaŋyekmu Anitâhâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai. ²³ Yakât topŋe yuwu sâamune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otmai yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk wawaenenekmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiŋe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâamu nâŋgâŋet. Papatolipnenŋaŋe yeŋe engatyeneâk watmâ girem den topŋe topŋe ekyongominiwi ya lâum manmunŋe nenekŋetâ ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaŋe biatbuap. Yakât topŋe yeŋe emelâk nâŋgâm heŋgeŋguwi.

2-3 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lohimbi miakmai yan papatolipnennane girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yanje ikne engatneak otmâ lokne pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yanje lokne tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokne betnehen kionmâ girem den ya longâeap sânomai. Yâhâ loknane bâlemu manmâ imbi kambut yanje lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki longâewuap. ⁴ Den hâum yan yukât topne yuwu tap. Yesu Kiristone nengât sâmuop yan papatolipnennane yanje engatneak watmâ girem den ekyongonetâ kulemguiwi ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennane kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yanje yawuak pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristone mumunambâ yahalop yâk orop biwinennane hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtñan kinmâ Anitâ hon bawangim manmain. ⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmunen nângânet. Angoân papatolipnennane yanje engatneak watmâ girem den topne topne ya tâñ tâñak lâunomai sâmu ningiwi. Yamâ benje girem den lâum pâpguminiwin. Lâum pâpguminiwin yan biwinennambâ nângân nângân bâlene âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nângâmunne biwinennan hâunenekminiop. Biwinennan hâunenekmu tepnenne yahatmu otneak nângâm Mumuhât Amboñe hon bawangiminiwin. Yâhâ Kiristone yapâ holañnenekmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewenñ tuhunenekmu Anitâ hon bawangimain.

Girem den nângâmunne biwinennan hâumap.

⁷ Papatolipnennane yanje engatneak watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristone holañnenehop yan biwinenne hewewenñak otmu Anitâ hon bawangimain. Yakât otmâ Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguiop yakât bâlene sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topne nângâmain yan orotmemenenne bâlene yakât topne keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâñe bukulipyene yengât imbilipyene ki yekñâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nângâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp. ⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nângâmunne biwinan hâuop yan yu ya topne topne ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nângâwan mâne orotmemene bâleñahât topne ki tetem heñgenñgumu ekbâm. ⁹ Angoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohottñan manban. Yawu gârâmâ bukulipyene yengât imbilipyene me iri sikumyene ki ekñâlem ihilâk otñet sâmu eknohowi. Girem den yawu tap yakât nângâwan yan biwinambâ nângân nângân bâlene topne topne tetemu tepne yahatmu otbeak nângâminiwan. ¹⁰ Yakât otmuâmâ nenñe orotmemenenne bâlene bet pilânehât Anitâñe girem den kalop yanje biwinan hâunekmu ihilâk otbehât nângâm yan hiliwahowomgât pat otban. ¹¹ Girem den ya nângâmunne biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboñe, Satanñe orotmemene bâlene otminiwan yanje mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop. ¹² Yawu gârâmâ Anitâñe ikne biwi nângân nângânñambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguiop yanje ki bâleop. Otmu yakât torehenne âlâ ki tâpihahop. Anitâñe ya kerek ekmu ârândâñ olop. Yawu nanñan.

¹³ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât ninan hâum sâmunen nângânet. Yuwu mon sâmunen yan ki ârândâñ otbuap. “Girem den yamâ âlepñe. Yawu gârâmâ ya nângâmunne biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nângâwom. Wuânñe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâpñe sâmunen nângânet. Girem den ya nângâmunne biwinan hâunehop yan orotmeme bâlene otminiwan yakât nângâmunne hañ sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboñe Satanñe ya mem mete tuhunihiminiop. Yawu otmâ girem den yanje orotmemenennahât topne mem tetekñan tuhumu ekmain.

¹⁴ Girem den yamâ Anitâñe ikne biwi nângân nângânñambâ Mose ekumu kulemguiop ya nângâmain. Yawu gârâmâ lok topnenneâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nângân nângânñambâ manman bâlene topne topne tetemu otmâ Bâleñahât Amboñe Satan hon bawangimain. ¹⁵ Yâhâ nâñe otman meman yakât nângâmunne ki dopñan otmap. Orotmeme bâlene ki otbom yawu sâman yamâ benñe ihilâk ihilâk witgumâk otman.

Yâhâ orotmeme âlepñe otbeâk nângâman yamâ otbe sâmbâ pâpguman. ¹⁶ Yawu gârâmâ orotmeme bâleñe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâmbâ yamâ benñe otman. Yawu otman yanâmâ girem den yañe biwinan hâuñekmap. Yakât otmâ girem den yakât nângâmune âlepñe otmap. ¹⁷ Yâhâ otmune bâlemap yan nine enñatneâk ki otman. Nângân nângân bâleñe biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman. ¹⁸ Yakât otmâ wuân âlepñe biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâñe âlepñe otbeâk nângâman yamâ hâum pâpguman. ¹⁹ Hâum pâpgum yan ki otbom sâmbâ ya otmune bâlemap. ²⁰ Yâhâ ki otbom sâmbâ ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nângân nângân bâleñe tetemap ya otman. Yamâ nine enñatneâk ki otmâ tâpikguman. ²¹ Yakât otmâ yuwu nângâman. Lok topnenñeâmâ bâleñe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepñe otbe sâmbâ otman yanâk biwinambâ nângân nângân bâleñe tetemu otmune bâlemap. ²² Yâhâ Anitâhât den biwinane kepeim lâuwe sâmbâ otmâ manman. ²³ Yawu gârâmâ lok biwinenñambâ nângân nângân bâleñe âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâmbâ otmune hâi hâñe otmu otmâ tâpikguman. ²⁴ Yakât nângâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenñe biwi nângân nângânñe ya watmâ hiliwahomaingât âlâñe yapâ menenekbuap? ²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkñe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisân.

Yâhâ den sâmbâ aran yukât topñe yuwu nângân. Lok topnenñe yamâ bâleñe. Yakât otmâ biwinenñambâ nângân nângân bâleñe topñe topñe tatmâ tetemu yan Bâleñahât Amboñe otñet sâmbâ biwinenñan kionñmap. Biwinenñan kionñmap yanâmâ nenñe wâtnenñanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoñ bawañgim hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtñan konok kinmâ hoñ bawañginomgât dop tap.

8

Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmâ yuwu sâmbâ nângân. Nenñe Yesu Kiristohâlen biwinenñe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu yañak Bâleñe Amboñahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikñahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâñe den âiân ki katnenekmâ sâmbâ hâreningiwuap. ³⁻⁴ Yakât yuwu sâmbâ nângân. Lok biwinenñeâmâ bâleñe. Yakât otmâ biwinenñambâ nângân nângân bâleñe topñe topñe tetemu yan girem den ya lâune sâmbâ hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâñe ikñe nanñe hângângumu ge girem den yakât bulâñe nengâlen teteâk sâmbâ lok otmâ sâreñenekmâ nengât kawenenñan kinmu kuñetâ muop yan tosanenñahât matñe miop. ⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâmbâ nângân. Anitâ orop biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu manman kârikñahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionñmâ mâmâñe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoñ bawañgimain. Yâhâ lok nombotñe biwiyeñambâ nângân nângân bâleñe tetemap ya otne sâmbâ biwiyeñe kilik kilik sâmbâ mansai. Lok yawuyañe Anitâhât hâkâñ otmâ betbañgim biwiyeñe kârikñe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomañ yamâ Anitâñe yekmu ki ârândâñ otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan ki kionñmâ mâmâñe otyingimu yañak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyeñambâ nângân nângân bâleñe âlâlâ tetemap ya nângâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan kionñmâ mâmâñe otyingimu Kiristohâlen biwiyeñe tiñak kepeim manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otmap. Yâhâ hâmbâi munomañ yanâmâ tosayenñahât matñe umut biwiyeñe ki hiliwahowuap. ¹¹ Yawu otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu manmâ yâhânomañ yan Anitâñe yekmâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk yen gurâ mumuñambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâje yuwu otmâ mannom sâam ningiop. Wâtgât mâmâjahât Heak yâkât wâtjan kinmâ Anitâhât tem lâuwanjinom. ¹³ Yawu manmunne biwinenjahâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwanjim mannom yanâmâ manman kârikjan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenjahâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap yakâlâk nângâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopje yamâ hiliwahonmgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâamune nângânet. Nenne Anitâhât denje tem lâuwanjim yâkât Wâtgât mâmâjahât Heakje biwi nângân nângânnenje mem pâron pilâningiâk nângâmain yamâ Anitâje nenekmu ârândân otmu nanne baratne bulâje sâam menenekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenje Kiristohâlen biwinenje katbin yan Anitâje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenjan kionmu ki kinjitnenjahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmâje otningimu Anitâhâlen torokatmunne nanne baratne sâam menenehop. Yakât nângâm “Awonnenje, sâam nângâwanjimain. ¹⁷ Anitâje ikje nanje Kiristo hângângumu gemu lohimbil belângen manbinje mem âlâlâ tuhujetâ sât gum muop. Yâhâ nenje yâkât tem lâuwanjim manmunne yâk otbângiwi yakât dopjeâk mem âlâlâ tuhunenekjetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâje himbimân nanje orowâk tatdomawotgât pat kuwanjiop yakât bulâje nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâap patoen bulâje menom yanâmâ hânân yuân umatje topje topje teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâap patoen Anitâje manman âilongoân katnenekbuap.

¹⁹⁻²¹ Embânân Aram yet Ewane otmutâ bâleop yakât matje Anitâje hâhiwin kakjan mandomawot sâam yitgiop. Otmu hânân âli wahap topje topje tap ya hârohâk sait kakyejan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâap patoen Kiristone âwurem gewuawân Anitâje nanne baratne sâam menenekmâ manman âilongoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyejan pilâop ya biatmu âli wahap topje topje tap yuje âilongoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâam kalop. ²²⁻²³ Yakât topje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâawe. Imbilipnenje naom mene sâam naomje hâliliakmu hâhiwin nângâm tatmâ belângen memai. Yakât dopjeâk hânân âli wahap topje topje tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakjan mansain. Yakât otmâ sâap patoen Anitâje nanne baratne sâam menenekmâ hâknene âije ningimu manman kârikjahât pat yakât bulâje menehât nângâm mansain. Yâhâ manman kârikjahât pat yakât bulâje ya ki menom sâam biwi yâhâp otmaingât Anitâje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otningimapat yakât bulâje nombotje nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku orangim biwi sâanduhân manmain, me Anitâhât denje tem lâuwanjimain, bulâje yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinenje Kiristohâlen katbin yan manman kârikjahât pat yakât bulâje hâmbâi menom yakât biwinenjanje mem manmain. Yawu gârâmâ bulâje ya kerehâk teteop mâne ya mene sâam biwinenjanje ki mem manbâin. ²⁵ Yawu gârâmâ bulâje hâmbâi menomai sâam eknongowi ya mene sâam biwinenjanje tinâk mem manmâ yâhânom.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotje otmunje biwinenje gemapgât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimu biwinenje ârândân otmap. Yakât yuwu sâamune nângânet. Nenne Anitâ ulitgunom sâam kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunje nângâmu ârândân otbuap yakât topje ki nângâm henjenj gumain. Yawu gârâmâ Anitâje biwinenjahât topje nângâmap. Yawu gârâmâ yâkât biwinjan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikje Wâtgât mâmâjahât Heakje nângâm biwinenjan mem katmu ya sâam tetem Anitâ ulitgumain.

Anitâje tihitnenje otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbil âlâ me âlâje Anitâhâlen biwiyenjanje kepeim tem lâuwanjimain yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanjenjahât topje nângâop. Manmanjenjahât topje

nângâm ikne nanñahât dop otñet sâm ikñan torokatyekmâ nanñaje ya yeñgât kunyeñe tatbuapgât sâm kalop. Ya yeñgât nâñgâm sâm kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nâñgâyîngimu ârândân otmu himbingât pat kuyîngimap ya kârikne tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenñaje kepeimain nengât tihitnenñe otmâ mâmâñe otningimap. Yakât otmâ umatñe topñe topñe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sâm aran yukât topñe yuwu nâñgânôm. Anitâñe mâmâñe otningimu manman âlepñan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap. ³² Anitâñe wawaenenekmâ ikne nanñe hâñgângumu ge kawenennan kinmâ mumbuap yakât nâñgâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nâñgâm tihitnenñe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap. ³³ Nenñe yâkâlen biwinenñe katmunñe nenekmu ârândân otmu nanne baratne sâm menenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³⁴ Yâhâ Yesu Kiristoñe nengât kawenennan kinmâ muop. Mumu Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâñe orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe ki mem ge katneneknomai. ³⁵ Yesu Kiristoñe wawaenenekmâ tihitnenñe otmap. Yakât otmâ umatñe topñe topñe teteningimu hâmbiñ gumbiñ manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnenñe otmâ ki pâpgumap. Me Kiristohât den pat âlepñe nâñgâñetâ gemu bet pilâmaiñe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sâreerenekmâ ki pâpgumap. Me kapam tetemu nongone sâm otmai yan biwinenñe gemap sâm mâmâñe otningim ki pâpgumap. ³⁶ Yâhâ umatñe topñe topñe teteningimap yuwuyañe emelâk Anitâhât lohimbî ya yeñgâlen teteop yakât lok âlâñe den kulemgup ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhîhim manmunñe kasalipnenñaje hilipnongone sâm watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekñetâ sâtgum mansain.” ³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nâñgânôm. Umatñe topñe topñe teteningiwuap yan Kiristohât wâtñan kinmâ kârikñeâk manmâ yâhânôm. ³⁸⁻³⁹ Anitâñe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenñe Yesu Kiristo yâkâlen biwinenñaje tiñâk kepeim mannom yanâmâ umatñe topñe topñe teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatñe kakñan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâleñaje mângâenenekne sâm otnomai yan watyekbuap. Me añelo âlâ me âlâñe mem ge katnenekne sâm otnomai yan nenekmâ tihitnenñe otbuap. Me lok kutdâlîpnenñaje mem bâlenenekne sâm otnomai yan sâreerenekbuap. Me umatñe âlâlâ yiwerenñe teteningiwomap me gâmâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepñan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ taiñe mem ge katnenekne sâm otnomai yan gurâ Anitâñe yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yawu nâñgâm biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâñe Awarahamgât pat kuwanñgiop ya ki biatbuap.

¹ Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetñe hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândân oap yawu biwinañe nanñan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâñanâk ekyongoman. ²⁻⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî topnenñe sâm tetem ekyongomune nâñgâñet. Kândikum emelâk Anitâñe lok komotñe komotñe ya yeñgât biwiyenñe ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanñe Isaka, sesenñe Yakop, hâkunenñe Yura, yu yeñgât senâmbâ tetem sambe sambe otñetâ ikne lohimbî bulâñe sâm tihityenñe otminiop. Yawu otmâ hoñ bawanñe hâñgângumu ge manman âlepñan katyekbuap yakât pat kuyîngiop. Pat kuyîngim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikñahâk hohetyenñan ge manbuap yakât selep tuhuwanñim mepaenñetâ nâñgâmû ârândân olâkgât orotmeme topñe topñe sâm yîngiop. Yawu manmâ

ganjetâ ganjetâ yâk yengât senâmbâ gâtne, imbi âlâ, kutne Maria, yâkâlen Anitâne Yesu Kiristo hângangumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Ambone mepaem yâhâmbisâin yamâ bulânanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kingitne orowâkne Kiristohât hâkân otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat mansai. Yawu otmâ manjetâ nâne biwinane ki orotne nângâyngiman. Anitâne betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepne sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulânanâk. Nâne tosayanahât otmâ kaweyenjan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embânân Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbi nombotnanjak Anitâhât lohimbilipne bulâne manmâ gai. Yakât topne yuwu sâmunne nângânet. ⁷ Anitâne yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlebâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihwan yakât bulâne menomai.” Yawu sâm ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Hombaŋ kakŋan âwurem takawom yan imbihe Saraŋe naom membuap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonne yuwu. Sara ikŋak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbi bulâne otmâ pat kuwangiop yakât bulâne menomai. Yâhâ Sara potne Hahaŋe naom miop yâkât sen yaŋeâmâ pat yakât bulâne ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakaŋe imbi miop yamâ kutne Leweka. Yâhâ Lewekaŋe naom boho yâhâp meyelehop, kutyetne Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹² Yâhâ Anitâne ikne engatneâk watmâ otmap yakât topne teteâkgât yuwu sâmunne nângânet. Lewekaŋe irak meyelekbe sâm otmu Anitâne yuwu sâm ekuop.

“Ataŋaŋeâmâ imiŋe hoŋ bawangiwap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nângânom. Olowot miowot ya Anitâne ki nângâm ikne engatneâk otmâ imiŋe, kutne Yakop, yâkât senâmbâ gâtŋaŋe ikne lohimbi bulâne otmâ Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâne menomai sâm kalop. ¹³ Sâop yawuâk teteyingiopgât Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nângâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkân otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâne yawu otyingiop yakât yâkne otmâ hilipguop yawu ki nângânom. ¹⁵ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Emelâk Isirae lohimbiŋe otŋetâ dondâ bâleop yakât Anitâne nângâm bâleyingim yuwu sâm Mose ekumu kulemguop.

“Lohimbi otŋetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatneâk otmâ kâsipyongom nombotne hilipyongowom. Yâhâ nombotne âlâmâ yekmâ tepne nângâyngim umam sâyngiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemguop.

¹⁶ Yakât topne yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne otŋetâ bâlemap yan Anitâne matne yingiwe sâm otmap yan lohimbi ya yengât biwiyene ki watmâ otyingimap. Me wuân me wuân otningi sâm ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyingimap. Yâku ikne nângân nângân ya konok watmu ârândâŋ otmap. ¹⁷ Yakât topne yuwu tap. Embânân Anitâne Aihita lohimbi yengât kunyene pato, kutne Parao sâm, den ekumu Moseŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Gâŋe kunge kârikne otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâmunne umatne topne topne lohimbilipge yengâlen teteyingimu hâhiwin nângânomai. Yanâmâ nâhât wâtne ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekŋetâ yawu otbuap yakât den pat sâm haŋ tuhŋetâ hânŋan kulemŋan arimu nângâm mepaenekomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyene sâm katgeksan.” Moseŋe den yawu kulemguop tap.

¹⁸ Yakât topneâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâne otŋetâ bâlemap yan Anitâne kâsipyongom ikne engatneâk otmâ nombotne yekmâ mem lohotne tuhuyekmap. Yâhâ nombotne âlâmâ betyongomu yeŋahâk hiliwahonomai.

Anitâje den eknongop ya ki kakjan sânom.

¹⁹ Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Anitâje ikne engatjeâk otmâ lohimbî nombotje betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaiahât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomaiahân Anitâje otmai ambolipje sâm yâk yengâlen gâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Iknjak betyongomu hiliwahonomaiahân yakâ.” ²⁰⁻²¹ Yawu mon sâm âinohonomai yakât yuwu sâmune nângânet. Nen kerekje otmunje bâlemu tosa kakjan manmain. Yakât otmâ Anitâje den eknongop ya ki kakjan sânom. Yakât topje nângânetâ keterahâkgât amanj tuhumi yan hâum sâmune nângânet. Imbi âlâje ikne engatjeâk dengop kutakum amanj yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuje wanjuap. Wanju yâkne mem ari bukulipje orop yan sot um heronje otnomai. Yawu otmâ amanj âlâmâ bau me pâi sot um yingiwom sâm mem kalop. Mem katmu amanj yanje ambonje yuwu sâm ekuwuap. “Menj, gâje nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâm mem ketetmâ katneksat yakât nângâmune bâleap.” Yawu sâm ambonje ekuwuap. Yakât otmâ ambonje tuhuwe sâm nângâwuap dopjan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopjan otbuap. Yawu.

²² Yakât topjeâmâ yuwu. Nen lohimbî kerek nennjahâk otmunje bâlemu hiliwahonongât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtje pato tetemu ekmâ sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenje bâleje pilâm ikjan biwinenje katnehât lohotjan tuhunenehop. ²³⁻²⁴ Lohotjan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbî nombotje otmu pâku lohimbî nombotje mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenjanje kepeim mansain. Yâhâ ikne biwinjahât topje tetemu ekmâ mepaenehât ikjahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândân olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heronje kakjan manmâ yâhânomgât emelâk sâm kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî Anitâje menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuje emet inânjan poropete âlâ, kutje Hosea sâm, yâk ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî hâkân otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyebom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yene nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyebom yan “Anitâ Manman Ambonjahât nanne baratje bulâje,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutje Yesaia, yâkne emet inânjan Isirae lohimbî yengât yuwu kulemguop.

“Isirae lohimbî dopnenjeâmâ saru sâtnjan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbî kinjitje orowâkne Anitâ kutdânenjahât hâkân otmâ denje ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâm hâreyingim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbî getek âlâjeâmâ hâmenenje kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotje âlâ yuwu kulemguop.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaiahât Anitâ Hân Himbim Ambonjanje itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipje kerek hilipyongomu kapi kâwurumjanjak kinop yakât dopjeâk teteningimbâp.” Yawu kulemguop.

Yura lohimbije Anitâhâlen biwiyenjanje ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topje yuwu nângânom. Pâku lohimbije Anitâje yekmu ârândân olâkgât ki nângâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepje nângâm yâkâlen biwiyenje kepeim manjetâ yekmu ârândân otmap. ³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbî Anitâje nenekmu ârândân olâkgât nângâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleap. ³²⁻³³ Nennjeâmâ anjoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenjanje ki kepeiminiwin. Nennjahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ

Anitâne otningiop yakât nângâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâne mâtâwân kât kârikne katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kinjitne orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâne den kulempuop yakât bulâne tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nângânet. Yerusalem kapi Sion pumnan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipne yengât kâiyenan ten sâwuap. Kâiyenan ten sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâne ya ekmâ yâkâlen biwiyeñe kepeim mannomai ya yengâlen bulâne tetemu biwiyeñe dopnan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyeñe Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Biwinane yawu nângâman. Nine kapilipnane Kiristohâlen biwiyeñe kepeim mannetâ Anitâne manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât nângâm ulitgum manman. ² Yawu gârâmâ kapilipnane Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâinmâ tem lâuwangine sâm biwiyeñe hikum mansai yakât topne emelâk nângâwan. ³ Yâhâ Anitâne nenekmu ârândân olâkgât mâtâp ya eknetâ ki keterakyiñgim. Yakât otmâ yeñe engatyeneâk otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai. ⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulâne yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyeñe kepeimai yamâ Anitâne yekmu ârândân otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitâne Yura lohimbi nenekmu ârândân otbuap yakât emelâk Moseñe den âlâ kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne girem den ya tâñ tâñâk watnomaiñeâmâ manman kârikñan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeinetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât Moseñe den âlâ yuwu kulempuop tap.

“Biwiyeñe yuwu ki nângânomai. “Anitâne nenekmu ârândân olâkgât bulâne himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlâne himbimân yâhâ mem gewuapgât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nângânomai. “Âo, bulâne yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlâne yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nângânomai.”

Gârâmâ Kiristone ge tihitnenne olâk sâm âlâne himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlâne ge embun lok mumuñe tatmaiângen Kiristo mem awurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristone himbimâmbâ ge hohtennenñan manmâ muop. Otmu mumuñambâ yahatmâ tatmap. ⁸ Yakât otmâ Moseñe den nombotne torokatmâ kulempuop yamâ yuwu tap.

“Anitâne nenekmu ârândân otbuapgât emelâk den kalop yamâ nângâm alahumunne biwinenñan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitâne Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlâne nângânetâ bulâne otmu biwiyeñe Kiristohâlen kepeim tem lâuwangim manmai. Yawu manmâ yakât topne sâm tetem bukulipyene ekyongonomai yamâ Anitâne tosayene pilâyinjim meyekmu manman kârikñan mannomai. ¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenne Kiristohâlen biwinenñe kepeimain yakât otmâ Anitâne nenekmu ârândân otmap. Yakât topne lohimbi ekyongomunne manman kârikñahât pat kuniñgiop yakât bulâne menom. ¹¹ Yâhâ pat yakât bulâne yamâ teteningimu menom yakât Moseñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyeñe kepeim mannomai ya yengâlen bulâne tetemu biwiyeñe dopnan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenne yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne “Biwinenñe gemapgât tihitnenne ot” sâm ulitgunomai yamâ in yawu nângâyinjiwuap. ¹³ Den yan yuñe emelâk poropete âlâne den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdâne tihityene olâkgât biwiyene yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.” Yawu tap.

14-15 Yawu gârâmâ Kiristone ikne den pat âlepne ari pâku lohimbi kâsikum yinginehât ki hângânnongop mâne ki ari kâsikum yingimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yingiwîn mâne ki nângâm hengenumbâi. Otmu ki nângâm hengenuguwi mâne yâkâlen biwiyene ki katbâi. Otmu angoân yâkâlen biwiyene ki katbi mâne “Biwinenne gemapgât tihitnenne ot” sâmbi ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepne pâku lohimbi kâsikum yinginom. Emelâk poropete âlâ, kutne Yesaia, yâkne den kulemgup ya yuwu tap.

“Den pat âlepne ya mat taka eknongoai.”

16 Den yawu kulemgup gârâmâ Yura kapi ambolipne dondâhâlâkne den pat âlepne nângânetâ helekne otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiane den yakâlâk torokatmâ kulemgup ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ya lohimbi ekyongomunne nângânetâ bonne bia otmap.” Yawu tap.

17 Den sâmbi aran yukât topne yuwu sâmbi nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohât den pat âlepne ya buku nombotne ekyongonetâ nângânetâ keterakyingimu yanâmâ yâkâlen biwiyene kepeim mansai.

18 Yâhâ Yura kapi ambolipne den pat âlepne ya emelâk nângâwi. Yakât otmâ embânân lok âlâne den kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemjan mansaine Anitâhât topne nângânetâ keterakyingiâkgât ikjak wahap topne topne kalop yan ekmâ ikne topne nângâmai.”

19 Yakât otmâ Isirae lohimbine emelâk nângânetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâne Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Yene pâku lohimbi yengât nângânetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyingimune yene eweakmâ nângâm bâlenomai. Otmu yâkne nâhât topne ki nângâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yene yekmâ tepyene kâlâp sewuap.”

20 Yâhâ Anitâne Yesaia den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbine nine manman âlepnehât mâtâp yakât topne ki nângâm manminiwi yane nângânetâ han sâyingimu nâhâlen torokatsai.”

21 Yawu gârâmâ Anitâne Isirae lohimbi yengât nângâm yuwu sâmbi ekumu kulemgup. “Isirae lohimbine nâhâlen torokatnetâ wawaeyekbehât nângâm lohottjan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nângâmai yamâ ândâpyene kârikne otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâne Yura lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotneâk meyehop.

1-2 Emelâk Anitâne Isirae lohimbi ikne pat kuyingiop yamâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwangim gai. Yawu otbi yamâ Anitâne kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâne hân himbim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipne yengât topyene nângâm hengenugup. Yakât otmâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwangim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkne kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinane ki kepeim tem lâuwangim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae ambonne, Benyamingât senâmbâ gâtne. Yakât otmâ emelâk Anitâne tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwangiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutne Elia sâmbi, yâkne Anitâ ekum tâmbâlipnenne yengât yuwu sâop.

3 “O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawek kum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotne yongonetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnohone sâmbi pânneksai.”

4 Yawu sâmbi Anitâne yuwu sâmbi ekuop.

“Nâñe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâñe otyiñgimune kasalipyene yengât Lâpio âlâ, kutñe Bali sâm, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâunihim mansai.”

⁵ Yâhâ emelâk Anitâñe Isirae lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotñeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopñeâk sâp yiwerene yuâmâ Yura lohimbi biwinenñe ekmâ kiwilinenekmâ ikñe engatñeâk otmâ nombotñe betnongop. Otmu nombotñe menenekmu biwinenñane yâkâlen kepeim tem lâuwanñim yâkât pat mansain. ⁶ Yâhâ Anitâñe otbin mewin ya ekmâ yakât dopñan kiwilinenekmâ nombotñeâk umam sâningiop mâne ikñe engatñeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷ Den sâm aran yukât topñe yuwu nâñgânom. Anitâñe nenekmu ârândân olâk sâm Isirae lohimbi dondâñe mâtâp katyiñgiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâñe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotñe Anitâ ikñahâk menenekmu mansainñe yâkâlen biwinenñane kepeim manmunñe nenekmu ârândân otmap. Yâhâ bukulpnenñe kiñgitñe orowâkñe kunyene kârikñe otmâ manbi yakât huhopñe Anitâñe betyongomu biwi pâlâmñe manminiwi. ⁸ Den yan yuñe emelâk den nombotñe kulemgawi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyen kârikñe otbi yakât huhopñe Anitâñe betyongomu biwi pâlâmñe manmâ denñe nâñgâñetâ ki keterakiñgimap. Otmu mâtâp watmâ pâpgumai.” Topñe yawu tap.

⁹⁻¹⁰ Yawu otminiwi yakât matñe Anitâñe yiñgiâkgât Dawitñe den âlâen hâum yuwu sâm ulitguop.

“Kasalipnane sot me âlâlâ ekmâ biwiyene kilik kilik sâmu mene sâm yan ki ekmâek pañgonân geñetâ meyhâkgât nañgan. Me ki nâñgâm nâñgâm otmâ ari tupaen kionetâ yongowuapgât sâm ekgohoan. Me umatñe kakyenñan yâhâmu tânyene houñ sâmu hâhiwin nâñgâmbisâihât nañgan.” Yawu sâm ulitguop.

Anitâñe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹ Aiop, den ekyongoan yukât topñe âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiñe ki nâñgâm nâñgâm otmâ ari kâlân kâiyenñan teñ sâmu yan tupaen kionetâ ki yongop. Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Yura lohimbiñe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeimai ya yengât tosayene pilâm manman kârikñahât pat kuyiñgimap. Yâhâ yâk yengâlen bulâñe teteap yakât Yura lohimbiñe eweakmâ nâñgâm bâleyiñgim bulâñe orowâk membâinâ sânomai. ¹² Yâhâ Yura lohimbiñe biwiyene alitmâ Kiristohât hâkân otbi yakât huhopñe Anitâñe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nâñgân nâñgânyene keterakiñgimu Kiristohâlen biwiyenñe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâñe lukulenekmu hop sambe kakñan mannom.

¹³ Yura lohimbi nengât topnenñe yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmune nâñgâñet. Pâku lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongowehât yâkñe menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinane tiñâk kepeim manman. ¹⁴ Yâhâ den pat âlepñe ekyongomune Kiristohâlen biwiyene katñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. Yawu manñetâ Anitâñe Yura bukulpne betyongomu mansai yane eweakmâ nâñgâm bâleyiñgim âlâkuâk manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât Kiristohâlen biwiyene katnomaihât nañgan. Yakât otmâ âi sâm nihiop ya tiñâk mem manman. ¹⁵ Yura lohimbi kiñgitñe orowâkñe biwiyene alitmâ Kiristohât hâkân otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi sesengâlâkñe yâkâlen biwiyenñe kepeiwi ya yengât kaok nâñgâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbiñe Kiristohâlen biwiyene katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiuwap.

¹⁶ Tâmbânennene Awarahamñe Anitâhâlen biwiñane kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâñe manman kârikñahât pat sâm yâk otmu yâkât sen kuyiñgiop

ya ki biatbuap. Yakât topņe den âlâen hâum sâmunen nângâņetâ keterakyiņgiâk. Sot um yan torehenņe yamâ Anitâhât pat sâmem ketetmunņe ekmu ârândân olop. Yakât otmâ nombotņe âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândân olop.

Yâhâ nen Yura lohimbiņe yen pâku lohimbi orop Anitâhâlen biwinenņane kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihit kândârâņe ya Anitâņe ekmu ârândân otmap yakât dopņeâk kele awatņe ekmu ârândân otmap. ¹⁷ Koset alikņe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbiņe mansain. Yâhâ pâku lohimbi yenâmâ himan ikņak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatņan bulâņe ki kinbuap yamâ amboņane kârâm pilâwuap. Yakât dopņeâk Anitâņe Yura lohimbi nombotņe betyongop. Yâhâ amboņane ari himan awatņe kârâm mem taka koset awatņe kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoņ omoņ otmâ kinbuap. Yakât dopņeâk pâku lohimbiņe Kiristohâlen biwiyenņane kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi bulâņe ya yengâlen torokatyekmâ tâmbâlipyenņe yengât pat kuyiņgiop ya yawuâk yengât kuyiņgimu mansai. ¹⁸ Yakât otmâ awatņe kârâm pilâwuap yakât dopņeâk Anitâņe Yura lohimbi nombotņe betyongom ya yengât kaweyenān yen katyehop. Yakât otmâ yenahât nângâņetâ yahatmapgât yuwu sâmunen nângâņet.

Koset amboņane topņe lawitmâ pitim henņengumu yanâmâ awatņe lingarakmu bulâņe kinbuap. Yakât dopņeâk Anitâņe angoân manman kârikņahât pat sâmem Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyiņgiop. Yakât otmâ pat kuyiņgiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yengât sâmem kuyiņgiop.

¹⁹ Bulâņanâk pâku lohimbi yengât kawetetyiņgiâkgât Anitâņe Yura lohimbi biwiyenņe kârikņe otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹ Yawu gârâmâ biwiyenņe kârikņe otmu Kiristohât hâkâņ otmâ yâkâlen biwiyenņe ki katbihât Anitâņe betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbiņe yâkâlen biwiyenņane tiņâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâņe ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyenņe mepaemaihât yuwu sâmunen nângâņet. Emelâk Yura lohimbiņe kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkâņ otņetâ yanak Anitâņe betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetenņe ikņiâk ikņiâk. Otmu yakât dopņeâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi topnenņe ikņiâk ikņiâk. Yawuâke yamâ Anitâņe yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâņe biwiyenahât topņe nângâm amboņan amboņan betyongowuap. Yakât nângâm yenņe Anitâ ewe katmâ manņet.

²² Den sâmem aran yukât topņe yuwu nângânom. Yura lohimbiņe biwiyenņe kârikņe otmu Kiristohât hâkâņ otbi yamâ Anitâņe betyongom matņe tâņ tâņâk yinggiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyenņe katbi yan umam sâyiņgim buku tuhuyehop. Otmu biwiyenņane tiņâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyiņgiuwuap. Yâhâ yenņe Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³ Anitâņe Yura lohimbi betyongop ya yengât nângân nângânyenņe keterakyiņgimu Kiristohâlen biwiyenņe katnomai yanâmâ Anitâņe nângâyiņgim himan awatņe mem katatgumu âi omoņ omoņ otmâ kinsap yakât dopņeâk ikņe komolân torokatyekmu manman âlepņanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtņe pato tap. ²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenņe ikņiâk ikņiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbiņe kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâņe yen meyekmâ koset bât bâtņan torokatyehop. Yawu gârâmâ topyenņe ikņiâk tapgât otmâ kârikņeâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yengât topyenņeâmâ koset topņe yawuâk tapgât otmâ Anitâņe âlâkuâk koset bât bâtņan torokatyekmu kârikņeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâņe Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunen nângâņet. Anitâņe Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yenahât nângâņetâ yahatmapgât yuwu sâmem ekyongomune nângâņet. Wâtgât mâmâņahât Heakņe nângân nângâņne mem pâroņ pilâmu Yura lohimbi topnenņe

nângâm henjengan. Isirae lohimbi kingitne orowâkne biwiyene kârikne otmâ mansai ya nanjai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyene katmâ yâkâlen torokat-nomai ya yekmâ nângâmu dopnan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nângân nângânyene keterakingimu biwiyene yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyene yâkâlen katnetâ tosayene pilâyingiwuap sâp yan emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâne tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumnan Yerusalem kapi tap yakât ambolipne yengâlembâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yengât tihityene otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orot-memeyene bâlene bet pilâm nâhâlen torokatnetâ tosayene pilâyingiwom. Pilâyingim orowâk mannomgât pat kuyingiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbine ândâpyene kârikne otmu Yesu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ gemu bet pilânetâ yanak Anitâne betyongop. Yakât huhopne yen pâku lohimbine den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katnetâ manman kârikjahât pat kuyingiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkneâmâ Anitâhâlen biwiyenane tinjak kepeim tem lâuwanjim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nângâop yakât dopneâk yâk sen nângâyingim. ²⁹ Yâhâ Anitâne tâmbâlipyene nângâyingimu ârândân otmu meyehop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. ³⁰ Yenâmâ embânân yene engatyeneâk otmâ Anitâhât ki nângâwanjim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yi-wereye yuâmâ Isirae lohimbine den pat âlepne nângâm hâkân otmâ betbanjim mansai. Yakât huhopne yen pâku lohimbine den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenane kepeim mannetâ Anitâne umam sâyingim tosayene pilâyingiop.

³¹ Yakât dopneâk Yura lohimbine biwiyene kârikne otmâ Kiristohât hâkân otmâ mansai yane hâmbâi yâkâlen biwiyene katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nângâm umam sâyingim tosa pilâyingiwuap. ³² Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekne otmunne bâlem gap yakât topne nângâmunne keterakningiâkgât Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne biwinenjan gemap. Biwinenjan gemu keterakningimu orotmemenenye bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenjan kepeimunne umam sâningim tosanenye pilâningim.

³³ Anitâne wawaenenekmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkne yu ya otningim gamap yakât nenjahâk topne nângâne sâm pâpgumain. Yâhâ biwinan den girawu tatmap ya nenjahâk nângânomgât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yune emelâk poropete lok nombotjan den kulemgowi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwinan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yenhâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboje. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne Anitâ den kâsikum wanbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman ambonane hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topne topne kalop. Yâhâ ikjak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nângânet.

“Lok âlâ me âlâne Anitâ tosa katbanjinomaihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunetâ tap yakât nângâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonjanâk.

12

Nenne Kiristohât kâine bâte yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Anitâne ikjahâk wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânân Anitâne papatolipnenne yengât orotmeme topne topne sâm katyingiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyenane mâtâp katyingiop ya watmâ nonij bulimakao gâim yakât pat sâm hotom

uwanġinjetâ hâmenjan yâhâmu nângâmu ârândân otminiop. Yakât topne nângâm yuwu otnomgât nanġan. Anitâne mâtâp ningiop yu tâġ tâġâk watmâ tem lâuwangim manmâ yâhânom. ² Nenne girawu otmâ Anitâhât tem lâuwangimunne nenekmu ârândân otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaine yeġe nângân nângânyenambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtġât mâmâġahât Heakne Anitâhât biwiġambâ den mem biwinenġan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâne ikġahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtġât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâġet. Anitâhâlen biwinenġaġe kepeim mansain. Yakât otmâ yâkne ikne âi tuhunomgât bulâne dopnenġan mem teteningimâp. Yakât otmâ nenne âlâku amboġan amboġan biwinenġahât topne nanġanġinom. Yawu ġârâmâ nenġahât nângâmunne ki yahatbuap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâġetâ keterahâk. Kiristoġe kunnenne oap. Yakât otmâ nenneâmâ yâkât kâiġe bâtne otmâ mansain. Yâhâ kâiġe otmâ yan yâkât hoġ bam gamain. Otmu bâtne otmâ yan lohimbiġe yâkâlen biwiyeġe katġetġât âi memain. Âi sâm ikġiâk ikġiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmune nângâġet. ⁶ Nenne yâkâlen biwinenġaġe kepeim manmain yakât dopġanâk bulâne ikġiâk ikġiâk teteningimâp ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonomgât biwinenġe mem hewewenġe tuhuop yakât dopġan ekyongonom. ⁷ Otmu den kâsikum yinġinomgât biwinenġan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinġinom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinenġan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸ Otmu bukulipnenne yeġġât biwiyeġe ġemap sâm mem hewewenġe tuhuyeknomgât biwinenġan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinġinom. Yâhâ iri sikum me senne âlâlâ tatningiap ya nombotne mem kâsikum lohimbi nombotne yinġinomgât biwinenġan kalop yamâ hewewenġâk nembe kalem otyinġinom. Otmu Kiristohât komot yeġġât kunlipyene manġet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinenġaġe kepeim tâġ tâġâk tihityeġe otnom. Otmu lohimbi yeġġâlen umatne âlâlâ teteyinġiwuap yan tânyongonomgât biwinenġan kalop otmuâmâ herone kakġan tânyongonom.

Biwinenġaġe kepeiakmâ ewe karanġim mannom.

⁹ Otmu buku oranġine sâm yan hâkġak hâkġak ki oranġinomai. Orotmeme bâlene pilâm orotmeme âilonġoâk watmâ buku oranġinomai. ¹⁰ Otmu bukulipyene orop ewe karanġim biwiyeġaġe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹ Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyeġe hikum hewewenġâk otmâ tuhunomai. ¹² Otmu lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâne manman kârikġahât bulâne hâmbâi ningiwuap nângâm yakâlâk biwiyeġaġe mem herone kakġan mannomai. Otmu biwiyeġe ġemapġât haoġmâ ârândân Anitâ ulitġuġetâ mâmâne otyinġiwuap. ¹³ Otmu bukulipyene yeġġâlen umatne âlâlâ teteyinġiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupne yeġġâlen takanomai ya nembe kalem otyinġinomai.

¹⁴ Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matne Anitâne mem bâleyehâkġât sait kakyeġan ki pilânomai. Yâhâ yâkne lukuleyehâkġât ulitġunomai. ¹⁵ Otmu lohimbi kahân ari we bâle nângâmai yamâ biwiyeġe sânduk sâekġât orowâk tatmâ biwiyeġe mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulipyenġe buku âlâhât nângâġetâ yahatmu herone kakġan mansap ya yeġe yawuâk herone otbaġinomai. ¹⁶ Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenġe hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nanġanġinomai. Otmu âi sâm yinġinomai ya ekmâ tâġât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândân otbuap sâm yeġahât ki nângâġetâ yahatbuap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne yen mem bâleyeknomai yakât matne ki kâpekyinġinomai. Yeġe umam sâyinġim buku otyinġinomai yanâmâ lohimbiġe yeġġetâ ârândân otbuap. ¹⁸ Otmu lok âlâ me âlâne tepyeġe kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotne tuhuyeknomai. ¹⁹ Otmu lok âlâ me âlâne

yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikñak matñe kêpekyiñgiwuap nângâm ki matñe kêpekyiñginomai. Yakât emelâk Anitâñe den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matñe yinçimune umatñe kakñan manmâ yâhânomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyençe po yinçiwuap yanâmâ sot mem yinçinetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinçinetâ nenomai. Yawu otyinçinomai yan yâkñe anjun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matñe kêpekyiñgimaihât biwiyençe galemahom buku otyinçinomai. Yawu otyinçinetâ kasalipyençençe kaok nângânomai.

13

Gawamangât galemlipnençe yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyençe mansai ya yengât sâwومان. Lok âlâ me âlâñe yenahâk gawamangât lok kunçe ki otmai. Anitâ ikñahâk gawaman âi sâm yinçim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patoñe galemlipnençe katyekñetâ mansai ya yengât amutgen manmunçe ârândân otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe ândâpyençe kârikñe otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângânjetâ gemap. Yakât otmâ Anitâñe den sâm hâreyinçimu matñe umatñe menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yançâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnençe otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe orotmeme âlepñe otmai yançe gawamangât lok yengât kiñgityenahât ki otmai. Lok yawuya yengât gawamangât lokñe nângânjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe orotmeme bâleñe otnomai yakât Anitâñe nângâmu bâlewuap. Nângâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyençe mâmâñe otyinçimu tem lâuwangim matñe yinçinomai. Yakât otmâ lok yawuyençe gawamangât lok yengât kiñgityenahât otñet. ⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe kilikmâ manne sâm otmaiñe gawamangât den lâum manñetâ yekñetâ ârândân otbuap. Yâhâ otñetâ bâlemu nângânjetâ biwiyençan hâuyekmapgât tem lâuyinçim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yançe Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinçinomai.

⁶ Anitâñe lohimbi tihityençe otñet sâm gawamangât lok âi sâm yinçimap. Yakât otmâ âiyençe tuhune sâm yan takesihât nançe katñet sâm ekyongonomai yan im in yawu katñetâ ârândân otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topñe topñe ya yengâlen tap yakât mene sâm otñetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsençe katnomai.

Manman kârikñahât bulâñe menomgât sâp utâpçuap.

⁸ Yâhâ yençe lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sâñetâ tepyençe hewewen otmu yinçinomai. Yâhâ ambonçençe yakât umburuk otbuawân in yawu yinçinetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyençe yengât nângânjetâ yahatmu yenahât nângânjetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop ya kerek lâumai yakât dop otmap. ⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotñe ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyinçiwuat. Me buku âlâhât sençe âlâlâ ki ekñâlem membe sâm biwihe pârâk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotñe ki ekyongoan yakât den kunçe yuwu tap.

“Nenñahât nângâmunçe yahatmap yawuâk buku nombotñe yengât nângâyinçimunçe yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâñe den yu lâum buku âlâhât nângânjetâ yahatmap, lok yawuyençe buku âlâ me âlâhât ki nângâm bâleyinçim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyinçim girem den kerek lâumai yakât dopñe otmap.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmune nângânjet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nângâmunçe bulâñe otmu yâkâlen biwinençe katbin yan Anitâñe manman

kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâne menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³ Nen kerekne âi kârikneâk tuhunehât biwinane nanjan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Sâp yiwerene yuâmâ emet hanj sâwe sâm emet topne palalanj yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hângine pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâlene âlâlâ ki otnomai. To kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionjakmâ tep bâle nanjanjinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbi nombotnane lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepne nanne otjetâ yekmai yakât dopneâk otmâ mannomai. ¹⁴ Yawu manmâ lohimbine Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manjetgât yâkne olop miop yawu otmâ tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepne sâm haok tuhunomai. Tem lâuwangim mannomai yan emelâk orotmeme bâlene ekjâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmain sâm biwiyenane galemahom mannomai.

14

Nenne orotmeme tânjât âlâlâ otmain yakât Anitâne ki nângâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotnane Yesu Kiristohâlen biwiyenane tinjak ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nângâm hejengegumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahanginomai. Lok yawu yamâ buku otyingim yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otbuap. ² Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok nombotnane Kiristohât den nângâm hejengegum songo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotnaneâmâ gorâyngimu yuwu sâmai. “Mainj, songo bau yukât topne girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyingim yan nejetâ torehene in tap ya yu mon?” Yawu sâm songo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³ Yâhâ songo bau nemane buku âlâhât ki nângânetâ gewuap. Otmu Anitâne songo bau nemai ya yekmu ârândânj otmap. Yakât otmâ songo bau ki nemane ya yengât ki nângâm bâleyingim sâm ge katyeknomai. ⁴ Lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângâm bâleyingimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenane yekmu bâlemap. Kutdânenne Kiristo ikjak lok kerek nengât biwinenane ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenne otmain memain ya ekmâ sâm hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne Kiristohât tem lâuwangimai yamâ mâmâne otyingimu hâmbâi sâp patoen yâkât senjan kinjetâ yekmu ârândânj otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nângâ nângâ hilâm me hombanj yamâ topne topne tap yakât sâwe. Anitâne nenekmu ârândânj olâk sâm lok nombotnane hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ yahatmu yan tatmâ nângâmai. Otmu lok nombotnaneâmâ hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ dop konohâk otmu yan haonmâ ârândânj Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen ikjiâk ikjiâk engatyejeâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne engatyejeâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ songo bau nemane Anitâ mepaem nejetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotne âlâ salup konok nemane yawuâk Anitâ mepaem nejetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enjakmâ ki sâm ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâm aran yukât topne yuwu nângânom. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenne otmâ galemnongoâk sâm Anitâne hângângumu ge muop. Otmu mumujambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkne konok kunnene tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nennahâlâk nângâm mannomgât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâne biwinenane ekmâ den sâm hâreningimu Kiristone sârerenenekmâ manman kârikjan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâm bâleanginom. ¹¹ Den yan yuje emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Amboje. Yakât otmâ lohimbi kerekne ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonenne, gâhât herone nângâhilihian” sâm mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerekne Anitâhât senjan kinmâ otmain memain yakât ekumunne nângâwuap.

Bukulipnenna manman âlâ manmai ya yekmâ ki nângâm bâleyinginom.

¹³ Yakât otmâ ki nângâm bâleanjinom. Yâhâ bukulipnenna otjetâ bâlemap sâm nennahâlâk ki nângâmunne yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinenna hikuakmâ konohâk otmu mannom. ¹⁴ Nâne Kiristo orop biwinetne hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nângâmune bulâne oap. Anitâne wahap topne topne, sot kâle, songo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki nene sâm samut ki kalop. Wahap topne topne kalop yamâ neneêk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne songo bau me sot kâle ekmâ ki nene sâm samut katmai yamâ ye ne engatyeneêk watmâ katmai. Yawu sâmai yakât kakjan ihilâk nejetâ biwienan hâumu anulaknomai yamâ ye ne wahap. Anitâne orotmeme yawu otjet sâm ki kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ bukulipnenna songo bau ki nemai ya yengât senyenan songo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristone bukulipnenna yawuya orowâk nengât sârenerenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenne lok sen senân tatmâ songo bau nemunne bukulipnenna yawu nenekmâ nengâlen torokatjetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya longâem ihilâk nejetâ biwiyene orotok sâwuap. Biwiyene orotok sâmu Kiristo betbangim orotmemeyene bâlene pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâm nenne lok sen senân kinmâ songo bau ki nenom. ¹⁶ Nenneâmâ songo bau nemain yan biwinenna nângâmunne ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulipnenna nombotne nenekmâ sâm bâleningimaihât lok sen senân tatmâ songo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenne sot kâle me songo bau kiwilim nombotne nemain otmu nombotne ketetmain yakât Anitâne ki nângâmap. Yâhâ biwinenna hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim herone kakjan mannehât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otingimap. ¹⁸ Yawu manmunne lohimb belângen manmaine nângâninginetâ yahatmu Anitâne nenekmu ârândâj otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpne sâmune nângânet. Anitâne sot kâle me songo bau katningiop yamâ nene hârok. Yawu gârâmâ bukulipnenna nenekmâ nengâlen torokatjetâ orowâk nemunne yan yepak samut katbi ya longâemai sâm lok sen senân tatmâ songo bau me to kârikne ki nenom. Yâhâ bukulipnenna wuân me wuângât samut katmai yan nângâm bâleningimaihât ya yengât senyenan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yu ne hionakmain sâm sot kâle me songo bauhâlâk ki nângânom. Yawu gârâmâ biwinenna hikuakmâ konohâk otmu tihit oranginom yakâlâk nângâm mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâne songo bau me senne âlâlâhât samut ki kalop ya nângâmain. Yakât otmâ songo bau me âlâlâ nemain yan biwinenna nângâmunne ki hâunenekmap yan herone nângâmain. Yawu gârâmâ bukulipnenna nombotne songo bau me to kârikne me âlâlâ yakât samut katmai ya senyenan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâne konok biwinenjahât topne nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwi yâhâp kakjan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyene ekmu ki ârândâj otmap.

15

Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulipne, yegahâlâk nângâmahât yuwu sâm ekyongomune nângânet. Kutdânenne Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop. Yakât emet inânjan lok âlâne den kulemguop yakât bulâne Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimb gâhât sâm bâlehihimaine nâne tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.”

Yawu tap.

Yâhâ Kiristone olop yakât dopneêk nenâmâ yuwu otnom. Bukulipnenna Anitâhât den topjambâek ki nângâmaine songo bau nenehât samut katmai ya yengât ki nângâm

bâleyingim nennahâlâk nângânôm. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm henngunjet sâh lohottan den kâsikum yinginom. ⁴Emelâk Anitâne den ekyongomu kulemguwu ya nângâm mannom. Yawu manmunne umatne topne topne teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunne biwinenne orotok sâwuap. Emelâk manman kâriknan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenne mem mannom. ⁵⁻⁶Yâhâ Anitâhâlen biwiene kepeim mannetâ umatne âlâlâ teteyingiwuap yan mâmâne otyingimu ki lohottne otjetâ biwiene orotok sâwuap. Otmu biwi nângân nângânyenne hikuakmâ konohâk otmu lauyenne menduhum Kutdânenne Yesu Kiristo âwâne mepaenjetgât nângâm ulitgum manman.

Yura lohimbi paku lohimbi orop manman kâriknahât bulâne menomai.

⁷Kiristone buku otningimap yan orotmemenenne yuwu yawu otmain yakât ki nângâmap. Yakât otmâ bukulipenne orop biwiene hikuakmâ konohâk otmu ki sâh bânanginomai. ⁸Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâne Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikne pat kuyingim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ nenne pat yakât nelânguop nângâmaingât nanne Kiristo hângângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenne Anitâhâlen biwinenne kepeim pat yakât bulâne menomgât kulem topne topne mem ikne den pat âlepne eknongop. ⁹Yâhâ yen paku lohimbi yawuâk yâkâlen biwiene kepeinetâ Anitâne umam sâyingim tosayene pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuene emet inânnan poropete nombotenne den kulemguwu ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâne paku lohimbi orop manmâ kiki menngihim mepaheknom.”

¹⁰Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâne Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyingiop ya orop paku lohimbi menduhuakmâ herone otbânanginomai.”

¹¹Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânnan kulemnan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenne Anitâ mepaene.”

¹²Otmu âlâmâ Yesiane kulemguop ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtne âlâne tetem paku lohimbi yengât kunyene manmâ tihityene otbuap. Tihityene otmu lohimbi yâkâlen biwiene kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³Anitâne manman kâriknahât pat kuningiop yakât bulâne orowâk menomgât mâmâne otningimu yâkâlen biwinenne kepeim manmain. Yene yawu torokatmâ mannomai yan biwiene hikuakmâ konohâk otmu herone kaknan mannomai. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu pat kuyingiop yakât bulâne menomai sâh Anitâ ulitguman.

Anitâne Kiristohât aposolo sâh Paulo âi wanop.

¹⁴Bukulipne, yene biwiene hikuakmâ buku orangim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yenhâk den kâsikum angim tânahonomaihât dop tap. Biwinane yawu nanngan. ¹⁵⁻¹⁷Otmu yen paku lohimbi Kiristohâlen biwiene kepeim mannetgât Anitâne iknahâk nângânihim Yesu Kiristohât aposolo sâh âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingim gan. Yâhâ Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu Anitâhât tem lâuwanginetâ yekmu ârândâne olâkgât nâne biwinane tijâk kepeim hon bawangiman. Hon bawangim yan Kiristo orop biwinetenne kepeiakmu mâmâne otnihimu âi memune bulâne paku lohimbi yengâlen tetemap. Yakât nângâmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyngian yukât pâne konok konok nângâm henngunjetgât pahâk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹Kiristone mâmâne otnihimu âi memune bulâne teteap yakât sâwe. Emelâk bukulipnane Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipne ekyongowi. Yakât otmâ yâkne âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nângâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbi Kiristohât den pat ki nângâwi ya yengâlen nâne sâh ari

ekyongowehât nângâwan. Yawu nângâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotņe ya yengâlen nep tuhumi yanak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepņe ekyongowan. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakņe mâmâņe otnihimu kulem topņe topņe memune ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyeņe katbi. Den yan yuņe emelâk poropete âlâņe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yâhâ lohimbi hânņan kulemņan manmâ yâkât den pat ki nanğai ya yengâlen ari puwâk ekyongonĕtâ nângâņetâ keterakyingiwuap.” Yawu tap.

Pauloņe Roma kapi ariwom nângâm yakât ekyongop.

²² Otmu nâņe kapi ârândâņ yâhâm gem den pat âlepņe ekyongowan yan yengâlen takawom sâmi yambuņe berumņe biwinane hukum gaminiwan. ²³ Den ekyongom gamune ârândâņ oap gârâmâ kapi yu pilâm yengâlen takawom. ²⁴ Taka tipņe tatmâ nângâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep nanğanğinom. Yen orop yan manmâ yapâ yeņe mâtâp menihĕtâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom. ²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipņane Kiristohâlen biwiyeņane kepeim mansai ya nombotņe senņe âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipņe Kiristohâlen biwiyeņane kepeim mansai ya ekyongomune nângâm tânyongone sâmi nanņe mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinane yuwu nanğan. Anğoân nen Yura lohimbiņe kapinene pilâm pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunņe nângâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe katņetâ Anitâņe tosa pilâyĕngim manman kârikņahât pat kuyĕngiop. Yakât matņeâmâ pâku lohimbiņe Yura lohimbi senņe âlâlâhât umburuk mansai ya yengât nanņe menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipņe yĕngiwom. ²⁸ Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeņane kepeim mansaiņe tep âlep nângâyĕngim nanņe yu menduhum katyĕngiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yengâlen takawom. Taka yen orop yan tipņe tatmâ nângâm benņe yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹ Yengâlen takawom yan Kiristone mâmâņe otningimu biwinenņane kepeiakmâ konohâk otmu herone nanğanğim mannom. Biwinane yawu nanğan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenņe Yesu Kiristone sârerenenekmâ kawenenņan kinmu kuņetâ muop. Yakât yeņe nâhât sâmi Anitâ ulitgunĕtâ mâmâņe otnihimu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepņe ekyongomune nângâm Kiristohâlen biwiyeņe katnomai. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakņe mem hewewen tuhunenekmu biwinenņane kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyeņane tiņâk kepeim ulitgunomai. ³¹ Pâku lohimbiņe nanņe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipņe yĕngiwom. Yĕngimune nângâņetâ ârândâņ otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipņe Kiristohât den pat nângâņetâ gemu bet pilâmaiņe mem bâlenekmaiĕtâ ulitgunomai. ³² Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâņe nângânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinenņe sânduk sâmu herone nanğanğinom. ³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapņe yen orowâk tatmâ tihityeņe olâkgât ulitguman. Ya bonņanâk.

16

Pauloņe Roma yengât nângâyĕngiop.

¹⁻² Bukulipne, nâ yengât tep hero nângâyĕngian. Yakât otmâ den bâiņe yu sâmi hârewe. Tounenņe âlâ, kutņe Piwi sâmi, yâkņe Kenğeria ambolipņe Kiristohâlen biwiyeņane kepeim mansai ya yengât hoņ bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiņe kulemguan gârâmâ Piwi waņmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenņe Kiristone buku otningiop yakât dopņeâk yengu buku otbanğinomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waņnomaiĕtâ nanğan.

³ Otmu yengâlen gâtne lohimbi yâhâp, kutyetne Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenjahe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belângen mansaije mem bâlenekmai sâam hâkyetne ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenjahe kepeim mansaije yâk yetgât nângâyitgiain. ⁵ Otmu lohimbi nombotjahe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewangim mepaemai yengât nângâyinjian.

Otmu Asia hânân gâtne, lok âlâ, kutne Epaineto sâam, angoân Kiristohâlen biwine kalop yâkât nângâwanjian. ⁶ Otmu imbi âlâ, kutne Maria, yâkne yengât nângâmu yahatmu hon bayinjam mansap yâkât nângâwanjian. ⁷ Otmu bukuyâhâatne âlâmâ, kutyetne Andoroniko yet Yunia. Nâne Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetne yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetjan katyelekjetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nângâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutne Ambiliato, yâkât nângâwanjian. ⁹ Otmu lok âlâ, kutne Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nângâwanjian. Otmu bukune, Sitaki yakât nângâwanjian. ¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutne Apele sâam, emelâk yâkâlen umatne âlâ teteop. Yawu tetewangioy yamâ Kiristohâlen biwine tinâk kepeim kârikneâk kinop, yakât nângâwanjian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipne yengât nângâyinjian. ¹¹ Otmu bukune âlâmâ, kutne Hererion, yâkât nângâwanjian. Otmu Narikisohât hep torehenlipjahe Kiristohâlen biwiyenjahe kepeim mansai ya yengât nângâyinjian.

¹² Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposane Kutdâhât tem lâuwanjam yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nângâyitgian. Otmu imbi âlâ, kutne Peasi, Kutdâhât âi yakât biwine tinâk kepeim tuhum mansap yâkât nângâwanjian. ¹³ Otmu lok âlâ, kutne Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwanjimu ekmunne yahatsap. Otmu mâmâne yâk wawaeop yakât dopneâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nângâyitgian. ¹⁴ Otmu lok kinjetne orowâkne menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtne nombotneâk kutyene yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyinjian. ¹⁵ Otmu lohimbi yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetjan bukulipyetne, Nereo otmu garine, âlâmâ Olimpa, lohimbi nombotne kutyene ki nângâyinjian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nângâyinjian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nângânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyenjahe kepeim buku orangim mansai yakât herone nângâm parahuaknomai. Otmu kapije kapije Akaia otmu Asia hânân tadmâ arap yakât ambolipne biwiyenjahe Kiristohâlen kepeim mansaije yengât nângâyinjai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nângâm hejengum biwine katnet. Angoân topne katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotjahe yengâlen toho yâkât den pat âlepne kâsikum yinjiwi. Den kâsikum yinjiwi yamâ yembâ gâtne lok nombotjahe yehât nângâjetâ yahatmu kutdânenne Kiristohât ki tem lâuwanjimai. Yâkne den bulâne ya nângâm kelangtmâ bukulipyene lohotjan mansai ya kâityongom biwine kionjetâ mâtâp tâpikgum hionakmahât galemahom hejengum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ angoân den pat âlepne ekyongonetâ nângâwi yapâek yene biwine galemahom den ya tân tânâk lâum gawi yakât sâam han tuhnetâ nângâm herone otban. Yene yawuâk torokatmâ manjetâ den topne topne ekyongonetâ nângâjetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwine katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâne yengât biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionaknomai. Yanâmâ yâkne mâmâne otyinjam biwine galemahom lok nombotjahe Satangât tem lâuwanjam Kiristohât den pat kelangtmâ yamâ watyekjetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenne Yesu tihitnenne otmape biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ manjetgât Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkne nângâyîngiap. Otmu bukulpne, Lukio, Yason, Sosipata yâkne yawuâk nângâyîngiai.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Pauloŋe den yu eknohomu kulemgum katyîngian. Nâŋe yawuâk nângâyîngian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutne Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkne nângâyîngiap. Otmu lok âlâ kutne Erasto yâhâmâ kapi ambolipŋaŋe takesi katmai ya galemgumap, yâkne yawuâk nângâyîngiap. Otmu miti lok âlâ, kutne Kuato, yâkne yawuâk nângâyîngiap. ²⁴ Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe yen kerek biwi nângân nângânyenŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulpne, den yu bâiŋe sâmune pesuk sâek. Emelâk embânŋan Yesu Kiristohât den yukât topŋe amokŋan talop. Yakât otmâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe yenŋe nângân nângân watmâ yakât topŋe pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipŋaŋeâmâ yakât topŋe nângâm heŋgeŋgum emet inânŋan den kulemguwî yu Yesu Kiristone nen aposololipŋe kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe den yu nângâm Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim manŋetgât nen gurâ ikŋe sâtgât den kâsikum yîngim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yîngian yu nângâm biwiyenŋan katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe mâmâŋe otyîngimu yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otnomai.

Otmu Anitâ nângân nângânŋe yahat yahatŋe yâkne ikŋahâk nanŋe Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenŋan kinmâ muop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwânâit tawot. Yawu nângâm nenŋeâmâ Anitâ Awoŋnenŋe sâm heronŋe otbaŋgim mepaem manbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

1 Korinti Pauloŋe Korinti yengât ekap aŋgoân kulemgum katyĩngiop.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Korinti kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwanŋim manŋetgât Anitâŋe meye hop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heronŋe nâŋgâyĩngim ekap yu kulemgum katyĩngiait. Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwanŋim Kutdânenŋe Kiristo mepaem manmain.

³ Otmu yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya yengât nâŋgâm tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ meyekbe sâŋ Yesu Kiristo hânŋangumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otmap. Otmu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ manŋetâ mâmâŋe otyĩngimu mansai. Yawu otyĩngimu nâŋgân nâŋgânyenŋe holaŋakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenŋak ekyongoŋetâ bukulpipenŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo oap. Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷ Yâhâ yen emelâk biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yakât nâŋe Kiristohât den kâsikum yĩngiminiwan. Ya nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ mâmâŋe otyĩngimu tem lâuwanŋim orotmeme bâlenŋe pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyĩngimu manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe âwurem ge meyekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kilik kilik sâmu mambotbanŋim mansai. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâ nanŋe Yesu Kiristo Kutdânenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ mannomaihât Anitâŋe meye hop. Meyehop yakât otmâ ikŋahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan manmâ yâhâŋetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât senŋan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbiŋe yehâhâlâk nanŋanŋinŋetâ yahalop.

¹⁰⁻¹² Bukulpine, den umatŋe âlâ yengâlen tap yakât sâŋmune nâŋgâŋet. Yengâlen gâtŋe imbi âlâ, kutŋe Koloe sâŋ, yâkât honŋ bawalipŋaŋe taka yuwu sâŋ eknohowi. “Bukulpige Korinti kapiân mansaiŋe yehâhâlâk nanŋanŋinŋetâ yahatmu yuwu sâŋ den kakŋan sahanŋim hionakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnenŋe. Yâkât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap,” sâmai. Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hionakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu tem lâuwanŋimain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonângen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkŋe kunnenŋe manmâ den bulâŋe sâmap ya konok nâŋgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Onŋ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâŋgâm lâumain. Âlâlâ yengât den nâŋgâmunŋe helekŋe otmap,” sâmai.” Den pat yawu eknohoŋetâ nâŋgâmunŋe ki ârândânŋ oap. Bukulpine, Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe sârereyekmâ kaweyenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât nâŋgâm ki hionakmâ ikŋiâk ikŋiâk otnomai. Yawu otmâ kaok oranŋim biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmu den kakŋan ki sahanŋinomaihât nanŋan. ¹³ Yawu gârâmâ yengât den pat ya nanŋan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yenŋe hionakmâ nombotŋanŋak Kiristohât komot bulâŋe mannomaihât dop ki tap. Yesu

Kiristone yen komot konohâk manjetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yenahâk ki hionaknomai. Yawu gârâmâ nâje yengât toсахât otmâ howanân ki nohojetâ muwan. Me manman kârikjahât pat yakât bulâje menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitje kunnenje oap sâm den sahangimai? ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtje lok yâhâp, kutyetjeâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyelekban. Yakât nângâmune âilonjo oap. Yamâ wongât? Nâje lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hionakjetâ umatje kakyejan yâhâmbâp. ¹⁵⁻¹⁶ Âo, nelâmnohoap, ya nângâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbije naomje hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ toen katban me ki katban ya ki nângâmune teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje sambeje nâhâitje toen katnenedhop ya ki sânomai. ¹⁷ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menekmâ âi sâm nihiowân yan lohimbi toen katyekbongât ki eknohop. Yâhâ ikjak sârerenenekmu howanân kujetâ muop yakât den pat ya kâsikum yingiwongât âi sâm nihiop. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângâjetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nângâjetâ gemap sâm den pat ya tâj tâjak ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristone sârerenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop.

¹⁸ Yâhâ Kiristone sârerenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât den pat âlepje ya lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaije nângâjetâ tâjât otmap. Yamâ benje nenâmâ manman kârikjahât pat mansainje den pat ya nângâmunje keterakningimu yâkât wâtjan kinmâ tem lâuwangimain. ¹⁹ Den yan yuje emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotjae yeje nângân nângân watmâ bukulipyene den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyene mem gulip tuhumune nângâjetâ ki keterakbuap. Me lok nombotje nângân nângânyeje oropje yeje engatyejeâk otmâ bukulipyene den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

²⁰⁻²¹ Yâhâ lok âlâ me âlâje yeje nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikje engatjeâk manguyingio. Yakât otmâ sâp yiwerene yuâmâ lok nângân nângânyeje oropje yenahâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotje pepa emetjan yâhâmaiye den girawuya Anitâhât biwiñan tap yakât nângâne sâm hâum pâp gumai. Me lok nombotjae menduhuakmâ yu yakât topje nângâne sâm den alahumai yañe gurâ Anitâhât den ki nângâm heñgenj gumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ tâjât otmap. Yâhâ nenjeâmâ yâkât den nângânongât mâtâp ki manguningimap. Yakât otmâ denje nângâmunje bulâje otmu Anitâje nine nanne baratne sâm wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningio. Yakât otmâ lokgât nângân nângânâmbâ tetem gap yakât nângâmunje gemap. ²²⁻²³ Yâhâ Yura lohimbiñe kulem topje topje tetemu ekjetâ âlâ kândâkdâ otmap yanâk Anitâhâlen biwiyene katmai. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunje nângâjetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbiñeâmâ manmanyenahât topje lok âlâ me âlâje sâm kusânâ ekyongonjetgât nângâmai. Yawu nângâmai yamâ nenje Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângâjetâ tâjât otmap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap yakât topje sâm teteop ya lohimbi nombotjae nângâjetâ tâjât otmap. Den yakât topjeâmâ lok âlâ me âlâje yenahâk nângâm heñgenjgunomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benje nen Yura lohimbi nombotje otmu yen Girik me pâku lohimbi nombotje Anitâje dâinenekmâ mâmâje otingimu den pat âlepje ya nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmâ yâkâlen biwinenjae kepeimunje nine nanne baratne sâm menenedhop. Yâhâ manman kârikjahât pat kuningio yakât bulâje nenjahâk menongât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâje mumuñambâ mem yahatmu yâkâlen

kândiwahom manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. Mâtâp ya watmâ yâhânôm yan bulâñe ningimu menom.

²⁶⁻²⁸ Bukulipne, den sâm aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgâñet. Emelâk Anitâñe yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatye hop yan lohimbi belângen manminiwiñe nâñgâyîñgiñetâ girawu teteop yakât sâwe. Yen yekmâ nâñgân nâñgânyene geheñe sâm nâñgâyîñgiñetâ geminiop. Yakât otmâ lohimbi belângen manmâ nâñgân nâñgânyene orop mansaiñe yen yekmâ anulaknomai sâm Anitâñe meye hop. Yâhâ yakât dopñeâk lohimbi belângen manminiwiñe yekmâ lok tâñât me lok inñe sâm nâñgâyîñgiñetâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâñe meyekmâ biwi sânduhân katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutyeñe orop belângen manmai yañe yekmâ yuwu sânomai. “Biwi sânduhân manñetâ nenñe hâmbiñ gumbiñ mansain sâm anulaknomai. ²⁹ Topñe yawuhât lohimbi âlâ me âlâñe yeñahât nâñgâñetâ yahatmu “Nenñahâk manmunñe ârândâñ oapgât manman kârikñan mannom” sâm Anitâ ekunomaihât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yawu gârâmâ Anitâ iñahâk menenekmâ mâmâñe otingimu Yesu Kiristo orop biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwiñan den girawu tap ya biwi nâñgân nâñgânnenñan katmu nâñgâmunñe keterakningimap. Keterakningimu tem lâuwangimunñe nenekmu ârândâñ otmap. Yawu torokatmâ manmâ yâhânôm gât manman bâleñahât pañgoñâmbâ holañnenekmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningiop ya watmâ Kiristohât wâtñan kinmâ manmâ yâhânôm yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâm menenekbuap. ³¹ Den yan yuñe Anitâñe emelâk poropete âlâ den ekumu kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe bukulipnenñe nâñgâningiñetâ yahalâk sâm ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeñe mâmâñe otyiñgmu manman âlepñahât bulâñe yeñgâlen teteap yakât Kutdâyeñahât nâñgâñetâ yahatmu bukulipyeñe ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohât den pat nâñgâñetâ hâi hâiñe otmap sâm den hewewenâk kâsikum yiñgiminiop.

¹ Bukulipne, den sâm aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nâñgâñet. Nâñe yeñgâlen puwâk takawan yan Anitâñe tihitnenñe otmâ Yesu Kiristo hâñgângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nâñgâñetâ hâi hâiñe otmap sâm hewewenâk kâsikum yiñgiminiwan. Me emelâk pepa emetñan yâhâmune nâñgân nâñgân topñe topñe kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nâñgâñetâ hâi hâiñe otminiop. ² Yawu otmâ Yesu Kiristone kawenenñan kinmu howanân kuñetâ muop yakât nâñgâm heñgeñguñetgât biwinane kepeim den pat âlepñe ya konohâk sâm holañmâ ekyongominiwan. ³ Sâp yan den ya girawu sâm ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe yeñgâlen teteâk sâm nâñgâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohotñan ekyongominiwan. ⁴⁻⁵ Ekyongominiwan yan den topñe topñe ki sâm biwiyeñan kionñminiwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu biwiyeñe Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yeñgât manmanyene ekmune Anitâhât wâtñan kinmâ loggât nâñgân nâñgân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionñmu Kiristohât den pat nâñgâmunñe bulâñe otmap.

⁶⁻⁸ Nâñe nâñgân nâñgân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbi nombotñe nâñgâñetâ keterakmu Kiristohât nâñgâm tem lâuwangim mansai. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Nâñgân nâñgân watman yuâmâ lok papatolipnenñe yeñgât nâñgân nâñgânyenambâ ki tetemap. Otmu yakât topñe gurâ nâñgâm pâpgum gai. Yâhâ nâñgâm heñgeñguwi mâne Kutdânenñe Kiristone Anitâ orop dopyetñe konok oap yakât nâñgâm ki hâkâñ otmâ howanân kuñetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yeñgâlen den nâñgawe sâm ki ariman. Me lok nâñgân nâñgânyene oropñe menduhuakmâ

yu yakât topne nângâne sâam alahu gulahu otmai ya yengâlen gurâ ari nângân nângân ya ki meman. Yawu gârâmâ nângân nângân kâsikum yingim gan yukât topne yuwu tap. Anitâne hân himbim ki kândikyotgop yapâek nângân nângân yu ikne biwiñan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotñane yeñe nângân nângân watmâ yakât topne nângâne sâam hâum pâpgum gawi. Yawu gârâmâ nenñe Anitâ orop lañinñan tatmâ manman kârikñan mannongât nângâm ikne nângân nângân watmâ Kiristo hângângumu ge yakât topne eknongop. ⁹ Yâhâ Anitâ biwiñan nângân nângân talop yakât nângâm poropete âlâne den kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñane tiñâk kepeim manmai ya yengât nângâm manman âlepñahât pat kuyingimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyeñane nângâm pâpgumai. Me senyeñan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâñetâ nângâm.” Den yawu tap.

¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñan den tatmap yakât topneâmâ ikne Wâtgât mâmâñahât Heakne nañgap. Otmu lok biwinenñahât topne yawuâk nañgap. Yakât otmâ Anitâne yâk hângângumu ge biwinenñan kionmu Kiristohât den pat nângâmunñe bulâne olop. ¹¹ Yakât topne nângânñetâ keterahâkgât lok manmannenñan hâum sâamune nângânñet. Lok âlâ me âlâne bukulipyeñe yengât biwiyeñan den girawu tatmap ya ki nângâmâi. Yâhâ lok girawuya yengât biwiyeñan tatmap ya yeñahâk nângâmâi. Otmu yakât dopneâk lok âlâ me âlâne Anitâhât biwiñan den tatmap ya ki nângâmâi. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne konohâk nângâmâi. ¹² Yâhâ nenñeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeñambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya nângâm biwinenñan ki katmain. Anitâhâlen biwinenñane kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkne ikne engatñeâk otmâ manman âlepñahât bulâne topne topne ningimu mansain. Yakât topne nângâm henñengunehât ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu biwinenñan kionmap. ¹³ Biwinenñan kionmap yan logât nângân nângân ki watmain. Yâhâ yâkât nângân nângân watmâ Anitâhât den bukulipnenñe kâsikum yingimain. Kâsikum yingimunñe Wâtgât mâmâñahât Heakne biwiyeñe mem pâron pilâmu nângânñetâ keterakyingimâi. ¹⁴ Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne lok nombotñe biwiyeñan ki kionmâ mâmâñe otyingimâi yañeâmâ manman âlepñe yakât bulâne âlâlâ ekñetâ tãñât otmu hâkãñ otmai. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne biwinenñan kionmâ mâmâñe otingimu Kiristohât biwiñan nângân nângân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topne nângâm henñengumain. Yawu gârâmâ lohimbi belângen manmaiñe topnenñe hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den yan yuñe emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiñan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yeñahâk nângânomaiñetâ dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboñe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumâi. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne den kâsikum wanñuapngât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

Biwinenñane hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoñ bawañgimain.

¹⁻² Bukulipne, yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângânñet. Lepat namân gâtñe yamâ sot kândâkdâek ki yingimunñe nemai. Yeñeâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ñaña yengât dop oai. Yâhâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne biwiyeñan ki kionmu yañak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topne ki nângâm henñenguai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune neñetâ ombeyeñan tatbuap. ³⁻⁴ Yâhâ lohimbi belângen mansaiñe Kiristohât den pâpgumai ya yengât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeñeâmâ nângâm bâleañgim den kakñan sahañgim yuwu sâamai. “O, Paulo yamâ nengât kunneneñe.” Yâhâ buku nombotñaneâmâ

hionjakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nângâmunje bulâne otmap.” Yawu sâam yan lohimbi belângen manmainje otmai yawuak yeje otmai.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoj bawangim Kiristohât den pat âlepne ekyongomutje yâkâlen biwiyene katbi. Yâhâ Anitâne ai ikniak ikniak sâam nitgimu mem manmâ gait yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶ Lok âlâne nep tuhum sot âlâhât alikne kâmetmap yakât dopneak nâne yengâlen taka topne katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yañe sot âlâhât alikne kâmetbuap yakât kakñan bukune âlâne newân ari buruñ tetemu hele tuhuwuap yakât dopneak Apolone nâhât betnehembâ taka ai yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingiop. Aiop lok yañe hele tuhum arimu Anitâne konok lukulemu yan bulâne tetewuap yakât dopneak mâmâne otyingimu yâkâlen biwiyenane kepeinetâ yengâlen bulâne tetemap. ⁷ Nâne topne katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloneâmâ den kâsikum yingiop. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak mâmâne otyingimu bulâne yengâlen tetemu Kiristohâlen biwiyenane kepeim gai. Bulâne yengâlen tetemap yamâ netgât ai bia. Anitâ ikñak nângâyingimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nângâmunje yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hoj bawangim mansait. Yakât otmâ nângânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwangim mansait yakât hâmeñe ikniak ikniak nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetñane hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamñan ari ai tuhuwangimait.

Kiristone manmannenjahât topne mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topne nângâm heñgenunetgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. ¹⁰ Nenñe topne katmâ emet tuhune sâam yan saran lâum kânângâmunje gemu yakât kakñan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumunje âilongo longo otmap. Yâhâ yakât dopneak Anitâne ai sâam nihim mâmâne otnihimu biwinane tinjak kepeim pâku lohimbi yengâlen ari topne katmâ Kiristohât den pat âlepne ekyongowan.

Otmu yakât kakñan lok nombotne yengâlen taka den ya kelangatmaihât nângâm nângâm kâsikum yinginetgât nanjan.

¹¹ Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânângâmunje ñiwiñ ñiwiñ sâam kinmap yakât dopneak Anitâne kuhupin sâam Kiristo kânângâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânângânomgât dop âlâ ki tap. ¹² Otmu emet ya torokatmâ tâñne tuhum yan lok nombotñane âwihio, me bon, me kât kârikne, me simen, me ain yañe mem emet kârikne tuhunomai. Yâhâ lok nombotne âlâneâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotñane mem tuhuñetâ kandi kandi otbuap. ¹³ Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunje kârikne kinbuap me bâlewuap yakât topne Kiristone âwurem gewuawân mem tetewuap. Sâp yan nenñe amboñan amboñan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topne teteâkgât yâkne sâamu kâlâpne punduñ sâam emet ya semu topnenñe tetewuap. ¹⁴ Yâhâ emet ya tâñne ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâne hâmeñe âlepne ningiwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeñe ki ningiwuap. Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenñan iri sikum me senñe âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopneak Anitâhât senñan manmannenjahât bulâne bia kinmâ anjolaknom.

¹⁶⁻¹⁷ Yakât torokatmâ yuwu sâamune nângânet. Anitâhât opon kâmbukne ya kâlehen ikne kawene tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukne yakât dop otmâ mansai. Yeñe Kiristohâlen biwiyene katbi yapâek Wâtgât mâmâjahât Heakne ge hohetyenñan tatmâ mâmâne otyingim gap. Yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ yahatmu tat tat memeyene mem bâleaknomai yamâ Anitâne hilipyongowuap.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpne sâamune nângânet. Yeñe biwiyenane kâityongomu yehâhât nângânetâ yahatmapgât biwiyene galemahom mannomai. Yâhâ lohimbi belângen manmainje nângân nângân wuân me wuângât nângânetâ yahatmap yamâ

Anitâne nângâmu tâñât otmap. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne lohimbi belângen mansai yengât nângân nângân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nângân nângânnenne orop mansain,” sâmai ya yengârâmâ Anitâne nângâyîngimu gemap. Yâhâ Anitâne yengât yawu nângâyîngimu gemapgât nângân nângân ya pilâm yenhât nângânetâ giâkgât nangan. Yawu nângâm mannomai yan lohimbi belângen manmaine yengât nângânetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyîngiwuap. Den yan yuñe emelâk lok âlâne den kulemguoap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyene oropne menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâne mem tetene sâm nângân nângânyene menduhum buku nombotne kâityongonomai. Kâityongone sâm otnomai yan Anitâne nângân nângânyene mem gulip tuhumu yenhâk kâirahom hiliwahonomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyene oropne yenhâk nângân nângânyene menduhum den hikumai yakât Anitâne nângâmu helekne otmap.” Den yawu tap.

²¹⁻²² Yakât otmâ lok âlâ me âlâne yengâlen taka yene den kâsikum yînginimai ya yengât ki nângânetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâne wahap topne topne hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yengât sâm pat kuyîngiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Potoro orop yengât amutyenjan manmâ hoñ bayiñgim mansain. ²³ Otmu kunnene yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunne yamâ Anitâ konok.

4

Kiristone biwinenñahât topne ekmâ sâm hâreningiwuap.

¹ Yakât otmâ nengât yuwu nângânomai. Anitâne ikne den bulâne ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hoñ bawañgim mansain. Yene yawu nângâningîetâ dopñan otbuap. ² Yâhâ Anitâne nen kerek âi sâm ningimay ya biwinenñane tiñâk kepeim manmâ yâhânomgât sâm ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. ³ Yakât otmâ tem lâuwawngiman me bia yakât topne eknehât yene nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân watmâ den âiân katnekmâ sâm hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topne girawu tap yakât nângâm nine nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân ki watman. ⁴ Yâhâ nine biwinahât topne girawu tap ya nângâman yan Kutdâhât den bulâne nângâmune biwinan hâumu tosa bieak mansan yawu biwinane nângâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senñan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikñak biwinahât topne ekmâ sâm hârenihiwuap. ⁵ Yâhâ nenne âlâlâ otnehât nângâmain me tihân otmain memain ya Kutdânenñane âwurem ge mem tetekñan tuhumi sâm hâreningiwuap yakât sâpne Anitâne kalop. Sâp yan nenne Anitâhât den kâsikum yîngim mansain nengât biwinenñahât topne ekmâ nângâningim hâmene âlâku ikñiâk ikñiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeneâmâ sâp yiwerene sâm bâleningîetâ ki ârândâñ otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne Anitâhât nângân nângânne miti denân tap yukât andemne wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topne yene nângâm hengenñetgât den sâm aran yu Apolo orop netñan hâum ekyongomune nangai. Yakât otmâ yene buku âlâhât nângânetâ yahatmu âlâhât nângânetâ gemu sâm bâleangimai yane dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâne sâm yîngimu yenhât nângânetâ yahatmap? Yawu otñetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nângân nângânyene âilongo tetemap yamâ in ki tetemap. Anitâ ikñak biwiyenjan kionmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkne wahap âlâlâ kerek bât belaiâk ningimay. Yawu otningimay yakât otmâ nenñahât nângâmunne yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâne Paulo aposolo âi sâm wañmu hoñ bayiñgim manop.

⁸ Bâe, yene “Emelâk nângân nângânnenne keterakningimu Anitâhât den topñambâek nanñain,” sâmai. Me “Nenñahâk manman âilongoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk

kunyetje manmunje amutnenjan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yanje ki ârândân oap. Gârâmâ yanje Anitâhât den topjambâek nângâm kunlipnenje otmâ manman âilongoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manmannenjahât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuje lok bâleje meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyingimai. Yawu otyingim yanâmâ meyekmâ lohimbi senyenjan kânângâyekjetâ kinjetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopjeâk Anitâje menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yengât amutyenjan katnenekmu lok bâleje yekmâ nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopjeâk nenekmâ nângâm bâleningimai. Nenekmâ nângâm bâleningimai yakât topje ajeleje nanjai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âlepje lohimbi belângen mansai ya ekyongomunje nângânetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yengahât nângânetâ yahatmu “Nângân nângânnenje orop manmâ biwinenje galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nângânetâ gemu Anitâje ki mâmâje otyingimu bulâje tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yengahât nângânetâ yahatmu “Anitâje mâmâje otningimu âi topje topje memunje bulâje tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmainje yengât nângânetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nângâninginetâ gemu lok tawi tawi sâmai. ¹¹⁻¹² Bulâjanâk hop sambe kakjan ki mansain. Nen bât kandiânâk nemain sâm âihât hâhiwin nângâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawamgum den ekyongomain. Yawu manmunje lohimbi belângen manmainje nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâje lukuleyehâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohotje otmâin. ¹³ Otmu nengât huñ bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotjan sâm ekyongomain.

¹⁴⁻¹⁵ Nâ den sâm aran yu nângâm anulakjetgât ki ekyongoan. Anjoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje ekyongomune nângânetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenje katbi. Yapâek yen orop biwinenjanje kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipyenjamâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyenjamâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nângân nângân ya pâronj sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yenje nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristonej mâtâp yu wat sâm nihiop ya tâj tâjâk watman. Nâje kâi towat otman yawuâk watmâ manjetgât nanjan. ¹⁷ Yakât otmâ bukune Timoteo hângangumune yengâlen taka den kâsikum yingiwuap. Den kâsikum yingimu nângânomai yan nâje Kiristohât komot den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topje nângâm henjenjunomai. Otmu Timoteo orop biwinetjanje Kutdâhâlen kepeim nanje âwâjanje tânahomawot yakât dopjeâk tânahom Kutdâhât âi memait.

¹⁸ Yâhâ yen nombotjanje nâhâitje ki takawuap sâm yengahât nângânetâ yahatmu hâmeyeje bitmâ bitmâ oai. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kutdâje sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan yu âlâje mâmâje otyingimu yengahât nângânetâ yahatmu sâm bâlenihim mansai yakât topje nângâwom. ²⁰ Yâhâ yengahâk den topje topje alahum biwiyenje ki galemahom henjenjumai. Yakât otmâ Anitâje tihitnenje otmap yan ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângangumu biwi nângân nângânnenjan ge mâmâje otningimu galemahom manmain. ²¹ Yakât otmâ yengâlen taka girawu otyingiwomgât nanjai? Nâje taka den kâwâ kârihân kuwikyebomgât nanjai me lohotjan taka buku otyingiwomgât nanjai?

5

Lok âlâje otmu dondâ bâleop ya ketetjetâ manâkgât sâop.

¹ Yengât den pat bâleje yuwu sânetâ nângâwan. Yengâlen gâtje lok âlâ mâmâjâit yanje ki orotje otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbinje samut kârikje katjetâ tap. Yâhâ yeneâmâ yelekmâ ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yengâlen gâtje lok âlâje imbi memu nanyetje teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetje lok otmu mâmâje ya bâleop. Mâmâje bâlemu âwâjanje imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanje

yaŋe māmāne orop manmawot. Yawu manmā lok âwâyetne senne buhum betnehen kionmawot. ²Yawu otmawot yakât ki sâytgim gai yakât anulaknet. Otmu lok ya ketetnetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yeŋe yelek mâ ki yelek mâ yawu otmâ yeŋahât nâŋgânetâ yahatmap. Yakât nâŋgâmune dondâ bâleap. ³Nâŋeâmâ kâlepnehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinenŋaŋe sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopneâk yuwu ekyongomune nâŋgânet. Yesu Kutdânenne biwinaŋe yâk hikum mansan. Otmu yâkne girawu sâm hâreyiŋgiop yawuâk lok bâleŋe yukât sâm hârewaŋgian. ⁴Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sâm hârewaŋgimbâm yakât nâŋgâm menduhuakmâ Yesu Kutdânenne yâkât wâtŋan kinmâ yuwu otbaŋŋet. ⁵Hâmbâi Kutdânenŋaŋe âwurem ge lohimbi biwinenŋahât topne ekmâ nâŋgâm sâm hâreningiwuap. Sâp yan Anitâne lok yu membuapgât yeŋe ketetnetâ ari belâŋen manmu Satanne hâhiwin waŋbuap. Hâhiwin waŋmu orotmeme bâleŋe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwaŋgiwupgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶Lok yaŋe māmāne orop mansawot ya yetgât den ki sâytgim gai. Girawuhât otmâ yeŋahât nâŋgânetâ yahatmap? Yakât anulaknet. Yâhâ biwinaŋ girawu tap yakât nâŋgânetgât matuk keluŋan hâum sâmune nâŋgânet. Imbilipnenŋaŋe dâmbia golaŋgumai. Golaŋgumâmâ matuk mendâreŋetâ keluŋe gemu dâmbia orop menduhunetâ matuk keluŋaŋe sânduk sâm ârândâŋ otmap. ⁷Yâhâ yakât dopneâk lohimbi yâhâp yaŋe hohetyeŋan manmutâ orotmeme bâleŋe yuŋe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyeleknetâ belâŋen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senŋan koko salehâk mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendâreŋetâ tatmap yakât dopneâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgânet. Emelâk Tihit tihit Hombaŋ ârândâŋâk Yura lohimbi nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiŋe lama nanne gâim hepne tuanguminiwi. Hepne tuangum yan sot um neminiwi. Emelâk lama nanne gâim hepne tuanguminiwi yakât dopneâk Kiristohât hepne moseleakmu mum yan nengât tosanenŋe bunewâk pilâningiop. ⁸Yakât otmâ herone nâŋgawaŋgim um nenom yan matuk keluŋe yaŋe manman bâleŋahât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹Yâhâ lohimbiŋe kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oraŋŋet sâm pepa kulemgum katyiŋgiwan ya eknetâ ki keterahop. ¹⁰Yakât otmâ den yakâlâk sâm heŋeŋgumune nâŋgânet. Pâku lohimbi nombotŋaŋe kâwâ konda otmai, me senne âlâlâ ekŋâlem kombo meyiŋgimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeŋeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbi bâleŋe orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeŋeâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹Yawu gârâmâ topne yuwuhât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Bukulipyenŋe nombotŋe “Emelâk biwinenŋe Kiristohâlen katbin” sâmaiŋe kâwâ konda otmai, me senne âlâlâ ekŋâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelekmai, me den belâŋen sâmai, me to kârikne neŋetâ biwiyeŋe gulip otmap, me kombo meyiŋgimai. Bukulipyenŋe yawu otmai yamâ kewilâyeknetâ belâŋen ge manŋetgât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nanŋan.

¹²⁻¹³Yâhâ nâŋe lohimbi belâŋen mansai yeŋgât sâm hâreyiŋgiwomgât Anitâne ki sâm nihiop. Anitâ ikŋak biwiyeŋahât topne nâŋgâm sâm hâreyiŋgiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyenŋe orowâk biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yeŋgâlen gâtne âlâ me âlâne otŋetâ bâlemap ya sâm hâreyiŋŋet. Sâm hâreyiŋŋetâ ki nâŋgânomai ya kewilâyeknetâ belâŋen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Moseŋe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâleŋe otmai ya hohetyeŋambâ ketetyeknetâ arinomai.”

6

Lohimbi hionakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatje âlâ nângâwan yakât yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen gâtje nombotnaje kuk otmâ hionakmaiân angoân papatolipnenaje umatje yu kuwikningjetâ kaok oranjine sâmyâk yengâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyene hionakmai ya meyekmâ ari pâku lok yengâlen den âiân katyekjetâ yâkne sâmhâreyingimai. Den pat yu eknohojetâ nângâmune dondâ bâleop. ² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenaje kepeim manmainje lohimbi belângen mansai ya sâmhâreyinginom yakât emelâk Anitâne sâmkalop. Âlâne yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansaije orotmeme bâlene otmai ya yengât sâmhâreyinginomai. Yakât otmâ den tângât yuwuya yamâ yengahâk in yawu kuwikmâ kaok oranjimbâi? ³ Otmu hâmbâi sâp patoen anelo yengât gurâ sâmhâreyinginom yakât sâmkalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyene orop den ki kuwikmâ kaok oranjimai? ⁴ Yawu gârâmâ yene kuk otmâ hionakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkâŋ otmai yengâlen ari den âiân karakmai? ⁵ Yen anunyenje bia. Yengâlen gâtje lok âlâ nângân nângânne oropne sâmhâreyingimu ârândân otbuapgât dop tap ya nanjan. ⁶ Yene hionakmaiân lohimbi Kiristohât den nângânetâ helekne otmu pilâmai ya yengâlen ari den âiân karaknetâ sâmhâreyingimai ya nângâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yene hionakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpgunjetâ yanjak manman âlepñahât bulâne yengâlen ki tetem hengenjuap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâne mem bâleyekne sâmotjetâ yan ki iliwetmâ matje kâpekyingimbâi. Me kombo meyingine sâmotjetâ nembe kalem otyingimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yengahât nângânetâ yahatmu bukulipyene orop sâmbâleangimai. Me kâirahom kombo meangimai. ⁹ Lohimbi yawu otmainje manman kârikñan ki mannomai. Yakât âlâne ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk engatyenaje kâityongomapgât yuwu sâmunne biwiyenan mem mannomai. Lok yuwuyane manman kârikñan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop manmâ ekñâleakmâ otjetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpgum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyene yengât senje âlâlâ ekñâlem miakne sâmotmai, me kombo mianjimai, me den bâlene hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikne nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyane Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. ¹¹ Yâhâ embânân Kiristohâlen biwiyene ki katbi yan yen nombotnaje orotmeme bâlene yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyene mem hewewen tuhumu Kutdânenne Kiristohâlen biwiyene katjetâ Anitâne tosayene pilâyingiop. Tosayene pilâyingimu Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwanjim manjetâ Anitâne yekmu ârândân otmap.

Kâwâ konda ki otnom.

¹² Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâne “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâne nekmu ki bâlewuap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâne yuwu sâmunne nângânet. Bulânânâk yu me ya otnomai yakât Anitâne yekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekne yen otmu bukulipyene ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmunne nângânet. Nâne yu me ya otbom yakât Anitâne nekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinaje yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. ¹³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâne yuwu mon sânomai. “Nenne sot nemunne wâtnenne tinj tinj sâekgât Anitâne sot topne topne kalop. Otmu sot nem kârikne mannomgât Anitâne tepnenne orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunne tepnenjan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmunne nângânet. Sâp pesuk sâwuawân Anitâne sâmu manman topne topne biatmâ metewuap. Otmu lohimbi nengât hâknenne yu kon sâm âine menom yakât Anitâne sâmkalop. Anitâhât tem lâuwanjim mannomgât

wâtnenne ningimap. Yakât otmâ lohimbi miakmâ biwiyetne hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkne ikne wâtñambâek Kutdânenne mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopneâk nen mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyene katbi yan yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyenane tiñâk kepeim manmâ yâkât laune me kâine bâtne otmâ hoñ bawanjim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmai yengâlen torokatmâ yâk orop buku oranjine sâm oai? Kâmbukne, pilânetgât nanjan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap. Âlâne yakât ki ekyongop? Den yan yuñe emelâk Moseñe den âlâ kulemgup ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne imbiñahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne biwiyenane Kutdâhâlen kepeim mansaiñe yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmap.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk olop yan Anitâne ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hânğângumu biwiyenan ge tatmap. Biwiyenan ge tatmap yakât otmâ yeñe engatyeneâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenne Kiristone kawenenñan kinmu kuñetâ muop yan manman bâlenjahât panğonâmbâ holañnenekmâ Anitâ orop manman kârikñan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyenane yâkâlen kepeim tem lâuwanginomial. Tem lâuwangim manñetâ lohimbi belângen mansaiñe yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomial. Yakât otmâ kâwâ konda ki otñet. Yawu otmain sâm haonmâ ârândâñ biwiyene galemahom manñet. Yâhâ lok âlâ me âlâne kâwâ konda otmai yan yeñe hâkyene mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâlene nombotne âlâ otmai yan hâkyene ki mem bâleakmai.

7

Lohimbi miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeñe manman girawu mannom sâm yakât âinohom pepa kulemgum katniñetâ ekban. Yakât yuwu sâmune nânğâñet. Lok âlâ me âlâne imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyenane kepeim yâkât tem lâuwangimainne imbi ki menom sânomai yan ârândâñ otbuap. ² Yawu gârâmâ yengât kapilipyene kinğitne orowâkne imbi yekñâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbine miakmâ biwiyene hikuakmâ konohân manñetâ ârândâñ otbuap. ³⁻⁴ Otmu Anitâne lokne imbine miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbiñane lokñahât pat mansap. Otmu lokñane gurâ imbiñahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetne ki alirakdomawot. ⁵ Yawu gârâmâ lokñane me imbiñane Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewen otbe sâm yan anğoân den alahuromawot. Den alahumutâ biwiyetne hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetne alirakdomawot yan ki bâlewuap. Yâhâ ulitguromawot yakât kakñan Manman bâlenjahât Amboñe Satan yâkne kâityotgomu lohotne otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi barak manbom sâmu ârândâñ otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeñe yawu manñetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷ Yakât ninan hâum sâmune nânğâñet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitne otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yan nâne mansan yuwu manñetgât nanjan. Yawu gârâmâ nenne Anitâhâlen biwinenñane kepeim manmunne ikñak dopnenñan mâmâñe otningimu manman ikñiâk ikñiâk manmain. Yawu otmâ mâmâñe otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotne âlâmâ manmanyene âlâ manmai yamâ Anitâne dopyenjan mâmâñe otyingimu manmai.

⁸ Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yengât yuwu sâmune nânğâñet. Nâne imbi barak mansan yakât dopneâk yeñe lok me imbi barak mannomai yamâ ârândâñ otbuap. ⁹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñane hâkyene tihitne otnomaihât dop ki tap. Yan lok me imbi ekñâlengim otmâ tâpikgumaihât âlepne miakmâ mannomai.

10-11 Otmu lokne imbiñe miakmâ biwiyene Kiristohâlen kepeim mansai ya yengât Kutdânenñane sâop ya ekyongomune nângânet. Yeñe ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne imbilipyene pilâyeknomai otmuâmâ imbi yañe lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyene yengât tepyene huruñ sâmu kaok nângânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

12 Otmu lohimbi nombotñane emelâk Kiristohât den pat ki nângâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengât imbilipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyene loklipyene orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai.

13 Otmu imbilipyene gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengât loklipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyene orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. 14 Lohimbi yañe ki pilakmâ mansawot yakât Anitâne nan baralipyetne orowâk nângâyinçimnap. Yawu gârâmâ ki nângâyinçimnap mâne nan baralipyetne betyongombâp.

15 Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim mansaiñe loklipyene me imbilipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim mansai yâk orop kaok orançinetgât Anitâne sâm yinçioip. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmaiñe loklipyene me imbilipyene pilâyekmâ âlâengen arine sâm otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândân otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap. 16 Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim manmaiñe tem lâuwangim loklipyene me imbilipyene Kiristohâlen biwiyene kepeinetgât lohotñan otyinçinomai. Yawu manñetâ manmanyene ya ekmâ Kiristohâlen biwiyene kepeinomaiñe mâtâp ki mançuyinçinomai.

Anitâne menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

17 Yâhâ den sâm aran yukât topne nângânetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotne komotne den kâsikum yinçim mansan yakât sâmune nângânet. Manman amboñe Anitâne manmannenñe ikñiâk ikñiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeñe Kiristohât den pat âlepne nângânetâ bulâne otmu biwiyene yâkâlen katñetâ Anitâne meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai. 18 Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâne nen Yura lohimbi manman âlepñahât pat kuningioip. Yakât dop yamâ hâknenñe torehenñan undip tuhuangim gamain. Yâhâ nengâlen gâtne âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansainñe hâknenñe torehenñan undip tap yakât nângâm topnenñe ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbiñe biwiyene Kiristohâlen katmâ mansaiñe hâkyene torehenñan undip ki tuhuanginomai. 19 Yâhâ hâknenñe torehenñan undip tuhuangimain me ki tuhuangimain yamâ bulâne bia. Yamâ orotmeme tâñât. Yâhâ Anitâhât nângân nângân watmâ tem lâuwangim mansain yañe bulâne oap. 20 Yakât yâhâpne sâmune nângânet. Anitâne meyekmâ manman kârikñahât pat kuyinçioip sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manñetâ ârândân otbuap.

21-22 Otmu hoñ bayinçimai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Lok Kutdâ âlâ me âlâne hoñ baninçinet sâm meyekñetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristone manman bâlenahât pañgoñambâ holanyekmu yâkâlen yeñe biwiyene kepeinetâ Anitâne meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyene yengât amutgen manmâ hoñ bayinçim mansai yakât ki gorâyinçiak. Yâhâ lok kutdâlipyene hângânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâm otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoñ bawangim gai yawuâk hoñ bawangim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok kutdâhât amutgen ki mansai yengârâmâ yuwu sâmune nângânet. Yeñeâmâ Kiristohâlen biwiyene katñetâ Anitâne meyehop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoñ bawanginomai yakât Anitâne sâm yinçioip.

²³ Kutdânenne Kiristone kawenenjan kinmu kuñetâ muop yan Anitâne manman bâleñahât pañgonâmbâ holañnenekmâ manman kârikñan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwiyenjan kionmâ mem gulip tuhuyekmaihât Kiristohât tem lâuwañgim manmâ biwiyene galemahom mannomai. ²⁴ Anitâne meye hop yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yengât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbi sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâñet. Yâhâ den sâwe sâm oan yu Kutdânenneñane ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristone yâkât den pat kâsikum yinñiwomgât tepne nângâñihim âi sâm nihiop. Ya biwinane tiñâk kepeim manbehât mâmâne otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmune nângâñet.

²⁶⁻²⁷ Umatne topne topne kaknenñan yâhâwuap. Yakât nângâm sihan mansaine yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilonço. Yâhâ lok imbilipyene orowâk mansaine imbilipyene ki pilâyeknomai. ²⁸ Otmu sihan mansai yane miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbi miakmâ mannomai ya yengât kakyenjan umatne âlâlâ yâhâwuap. Umatne âlâlâ yawuya kakyenjan yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

²⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât topne yuwu sâmune nângâñet. Kutdânenne âwurem gewuap yakât sâp utâpçuap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipyene orop mansaine umatne topne topne kakyenjan yâhâwuap yakât ki gorâyinñiwuap. ³⁰ Otmu weyene nângâm isenomaiñe sâp utâpçuap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyene herone otbuapneâmâ herone kakñanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senne âlâlâ puluhum ambokunomaiñe ya ekñâlem yenânâk talâkgât biwiyene ki kinbuap. ³¹ Yâhâ hânân senne âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâne sâm kalop. Yakât otmâ lohimbiñe senne âlâlâ puluhum ançi gunçi otmai yane manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyene ki hikunomai.

³² Yene manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyinñiâkgât nanñan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatne yamâ Anitâne yekmu ârândân olâkgât yâkâlen biwiyene hikum tem lâuwañgimai. ³³ Yâhâ lok imbi naomlipyene orowâk mansaine umatne teteyinñimu hâhiwin kakñan manmaihât gorâyinñimap. Me imbilipyenane herone otyinñinetgât yâk yengât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipyene yengâlen biwiyene tatmap yan Kutdâhâlen biwiyenane tiñâk kepeim tem lâuwañginomaihât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatñaneâmâ senne âlâlâ yene yakâlâk ki nângâmai. Yâkneâmâ Anitâne nenekmu ârândân olâk sâm biwiyene hewewen otmu Kutdâ hoñ bawañginehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipyene orowâk mansaineâmâ loklipyenane herone otyinñinetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yene girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyinñian. Yene umatne kakñan manmaihât mâtâp yu watmâ mannomaihât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwañgim biwiyenane yâkâlenâk hikum mannomaihât nanñan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândân otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâñet. Imbi yamâ hâkne katahemu lok nombotñane ketetmai sâm âwânane ikne enñatneâk lok katbañgiwe sâm otmâ mansap yakât nângâmune ârândân oap. Otmu lok yane baratne ya membuap yamâ ki bâlewuap. ³⁷ Otmu âwânane baratne alitbom sâm biwiñane nângâmu ârândân otbuap ya gurâ ki bâlewuap. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yane baratne lok katbañgiwuap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratne alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmune âilonço oap.

³⁹ Otmu imbi âlâne lokne pilâm lok ondowângen ariwe sâm oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângâñet. Lokne tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokñane mumbuap yakât kakñan lok âlâ membuap yane ârândân

otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotņaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya yengâlen gâtņe membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwinaje yuwu nanġan. Imbi kambut âlâ me âlâņe lok barak mannomai yaje heronje nâņġâm Kutdâhât tem lâuwanġim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe biwina katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katminiwi.

¹ Otmu lohimbi nombotņaje Kiristohât den pat âlepņe nâņġâņetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenņe neņetâ bâlewup me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nâņġâņet. Bulâņanâk nâņġân nâņġâņeņe pâronġ sâmu Porom Lâpiohât nâņġâņetâ tâņât otmu biwiyenje Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenņe yeņe neņetâ ki bâlewup yakât topņe nâņġâm heņġenġuai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe nombotņaje Porom Lâpio yakât topņe emelâk nâņġâwin sâmaiņe hâkyeņe mepaemai. Hâkyeņe mepaem bukulipyenaje Porom Lâpiohât nâņġâm biwi yâhâp otmai ya yengât ki nâņġâmai. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ bukulipyenje yengât biwiyenje gemap sâm nâņġâyiņġim lohotņan otyiņġimai. ² Lok âlâ me âlâņe Anitâhât biwiņan nâņġân nâņġân tatmap yakât topņambâek nâņġânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topņambâek nanġain sâmai imbiâk sâmai. ³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai yâhâmâ nâņġâyiņġimap.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyenaje Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenņe yeņak nemai yakât yuwu sâmunne nâņġâņet. Pâku lohimbiņe nak me kât tâņât me himbimân gâtņe me hânân gâtņe wuân me wuâņġât towatņe hâwim kânâņġâm “kutdânenņe, kutdânenņe” sâm ulitġuņetâ ki nâņġâyiņġimap. Nenņeâmâ Porom Lâpiohât nâņġâmunņe tâņât otmu Anitâ konok “Awoņnenņe,” sâm mepaemain. ⁶ Kutdânenņe Kiristonje awoņnenņe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topņe topņe katmâ meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenņaje kepeim wâtņan kinmâ Anitâhât tem lâuwanġim manmâ yâhânom.

⁷ Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topņe bukulipyenje nombotņaje ki nâņġâm heņġenġuai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katminiwi yakât nâņġâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwerenņe yuâmâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenņe nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neņetâ yaje biwiyenje mem gulip tuhumap. ⁸ Bulâņanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenņe nenom me ki nenom yakât Anitâņe nâņġâmu tâņât otmap. Yakât otmâ Anitâņe nenekmu bâlemap sâm ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yeņe Porom Lâpiohât topņe nâņġâm heņġenġuai. Yawu gârâmâ bukulipyenaje yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât sot torehenņe ya ki nenomai. ¹⁰ Yakât yuwu sâmunne nâņġâņet. Yeņe nâņġân nâņġâņeņe pâronġ sâmu Porom Lâpiohât nâņġâņetâ tâņât otmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe pâku lohimbi yengât opon kâmbukņan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neņetâ yan bukulipyenje âlâ me âlâņe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenņe neņetâ ki bâleap,” sâm biwi yâhâp otmâ yengâlen torokatņetâ orowâk nenomai. ¹¹ Yawu otmâ manņetâ biwiyenje orotok sâmu Kiristo betġum tosa mem yaņak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņġâņet. Kiristonje yen otmu bukulipyenje yengât tosa hât otmâ muop. Yawu gârâmâ yeņe Porom Lâpiohât sot torehenņe neņetâ yekmâ bukulipyenaje biwi yâhâp kakņan nem hiliwahonomai. ¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matņe yeņe tosa pato menomai. ¹³ Yakât otmâ biwinaje yawu nâņġâman. Bukulipne nombotņaje Porom Lâpiohât nâņġâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio

mepaem sot gotyenjan katmai ya yengât senyenjan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâam ya ki nembom.

9

Pauloŋe aposolo âi yuwu mem manminiop.

¹ Yawu gârâmâ nâŋe yu me ya otmangât lok âlâ me âlâŋe kunihinomaihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânenŋaŋe mâtâwân tetenihim aposolo nep sâam nihiop. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim manmâ gai. ² Yâhâ nâŋe aposolo nep mem mansangât bulâŋe yamâ yeŋe orotmeme bâleŋe betbaŋgim Kutdânenŋe Kiristo tem lâuwaŋgim gai. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe nâhât nâŋgâŋetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nâŋgâŋetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yaŋe nâŋgâm bâlenihim sâam ge katnekmâi sâap yan den matŋe yuwu sâaman. ⁴ Nâŋe yen Kiristohât komot mansai yengâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matŋe yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâaman. ⁵⁻⁶ Yesu imilipŋe, Petoro, otmu aposolo lok nombotŋe, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yengâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matŋe sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe Banawa orop netgât “ki tânyotgomunŋe yetŋak kapi ambolipŋe yengâlen ari âi tuhumutâ hâmeŋe yitginomai” sâŋetâ ki ârândân oap. Yâhâ nâŋe imbi memune orowâk mansait mâne tânnotgombâihât dop tap. ⁷ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nâŋgâŋet. Hep bero yaŋeâmâ gawaman yengât nep tuhumai yan yeŋe tewetsenŋaŋe sotyenŋe me kapangât senŋe âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam amboŋaŋe yeŋe kalamân gâtŋe mem nem manmai. Otmu noniŋ bulimakao ambolipŋaŋe yeŋahâk gâim um nemai. ⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmâ yan. Emelâk Anitâŋe Mose girem den âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaŋe nep tuhuyingimu yan bulâŋe nemap sâam lauŋe ki sâhâm maŋgunomai.”
Yawu tap.

Girem den yu Anitâŋe bulimakaohâlâk nâŋgâm ki ekuop. ¹⁰ Nenŋe otmunŋe bulâŋe tetemap yakât nâŋgâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenŋe bonŋe tetemu nenomgât nâŋgâm nep kâmetmain. Otmu imbilipnenŋaŋe bonŋe âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopŋeâk nenŋe âi topŋe katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bonŋe otmu yaŋak manman kârikŋahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matŋe sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotŋaŋe belângen taka den kâsikum yingimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benŋe aŋgoân nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâwihât yeŋe lok belângen tohoŋetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Sâap yan nenŋe tewetsenŋahâlâk nâŋgâm den ekyongowin yawu nâŋgâmahât sot me âlâlâ ya tânnongoŋet sâam ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikŋahât mâtâwân undip katyingimain sâam hâhiwin kakŋan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe nâŋgâm heŋenŋunŋetgât nen Yura lohimbîŋe Anitâhât hotom uwaŋgim mepaenehât orotmeme-nenŋe ningiop yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nâŋgâmai. Nen Yura lohimbîŋe nengât kalamân gâtŋe mem Anitâhât pat sâam opon kâmbukŋan yâhâ katmain. Yakât torehenŋe Lewihât komolân gâtŋe Anitâhât hoŋ bawaŋgimainŋe miakmai. Otmu noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom umainŋe yakât torehenŋe ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopŋeâk nenŋe Kiristo Kutdânenŋe hoŋ bawaŋgim komolipŋe den kâsikum yingimunŋe benŋe yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâam kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeŋe mâtâp ya watmâ tânnohoŋet sâam ki kendâyingim gaman. Otmu pepa kulemgum katyingian yu gurâ sâlikum ekmâ tatŋetâ yengâlen takamune yan tânnohonomaihât ki katyingian. Nâŋe hâmeŋe barak hoŋ bayiŋgim gaman. Otmu yawuâk

hoŋ bayinŋim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâŋe nâŋgâm bâlenihim nâhâitŋe “Tewetsenŋahâlâk nâŋgâm âi memap,” sâŋ aŋun nihinomaihât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nâŋgâm nâhâitŋe “Imbiâk sâmap” sâmai hât yeŋe sot me âlâlâ ki tânnohoŋetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepŋe yu kâsikum yinŋiwomgât sâŋ nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatŋe topŋe topŋe tetenihimbâp. Yamâ benŋe ikŋe sâtŋât otmâ nep mem gan yukât nâŋgâm nine hâkne mepaewomgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine enŋatneâk watmâ nep yu meman mâne yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâŋ ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâŋe âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwaŋim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâŋ ulityongomune bâlewuap. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmeŋe wuân membom yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu pâku lohimbi kâsikum yinŋimune nâŋgâm biwiyenŋe yâkâlen kepeim mansai. Yakât matŋe yu ya tânnohoŋet sâŋ ki ulityongoman. Ya yeŋgât nâŋgâmune tepne heroŋe otmap yamâ nâhât hâmenjahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtŋât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sâŋetâ tem lâuyinŋiman. Yawu gârâmâ lohimbi topŋe topŋe kiŋitŋe orowâkŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgât yuwu hoŋ bayinŋiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbi nengât papatolipnenŋe girem den topŋe topŋe kulemguwi yakât ki nâŋgâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm papatolipyeŋe yeŋgât girem den yakâlâk nâŋgâm mansai. Yâhâ ya yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe pâroŋ sâŋmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetgât nâŋe girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyenŋe âlâlâ mem mansai yakât dopŋeâk mem mansan. Yâhâ yâkŋe nâŋgâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nâŋgâŋetâ gemu betpilâmai hât yâk orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyenŋe watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipyeŋe girem den âlâlâ kulemguwi yakât topŋahât yen pâku lohimbiŋe pâpŋumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yeŋgât orotmeme âlepŋe mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yeŋgât girem dengât ki nâŋgâmâk mansan. Yen gurâ nâŋgâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nâŋgâŋetâ gemu betpilâmai hât yen orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyenŋe watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwaŋim Kiristone den eknongop ya tâŋ tâŋâk watman.

²² Yâhâ pâku lohimbiŋe Porom Lâpio betbaŋim biwiyenŋe Kiristohâlen katbi. Ya yeŋgât bukulipyeŋe nombotŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenŋe nene sâŋ otmâ biwi yâhâp otmai. Yawu otmâ sot ya ihilâk neŋetâ yaŋe biwiyenŋe mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betgumai sâŋ ya yeŋgât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ tosayenŋe pilâyinŋiâkgât nâŋe lok topŋe topŋe mansai yeŋgâlen ari yeŋe orotmemeyenŋe mem manmai yawuâk mem manman. ²³ Otmu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe orowâk menomgât nâŋgâm lohotŋan manman.

²⁴ Otmu nenŋe manman kârikŋahât bulâŋe menomgât nâŋgâm manmannenŋe girawu manmunŋe ârândân otbuap? Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmemenenŋe âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Senŋe âlâlâ âilonŋo katŋetâ tatbuap ya mene sâŋ lok kiŋitŋe orowâkŋe sururuk sâmai. Yawu gârâmâ lok konokŋe kârikŋe otmâ senŋan ariwuap yaŋe miakbuap. Yâhâ ya membe sâŋ biwiŋe yakâlâk nâŋgâm ariwuap. Yakât dopŋeâk nenŋe manman kârikŋahât bulâŋe mene sâŋ yakâlâk nâŋgâm mannom. ²⁵ Yakât torokatmâ sâwe. Senŋe âlâlâ âilonŋo ya mene sâŋ sururuk sânomai hât sâp katmai yakât nâŋgâm inânŋan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senŋan ariwuapŋe senŋe âlâlâ âilonŋo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikŋahât bulâŋe menom yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ bulâŋe ya membe sâŋ nâŋe manman kârikŋahât topŋe lohimbi kiŋitŋe orowâk kâsikum yinŋim

gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâñe nekmu bâlemap sâñ mâtâp katnihiop yu tâñ tâñâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbiñe otñetâ bâleminiop yawu ki otnom.

¹ Bukulipne, yeñe mâtâp yu tâñ tâñâk watmâ mannomaihât yuwu sâñmune nânğâñet. Emelâk tâmbâlipnennañe Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Moseñe galemyongom dâiyekmu saru gulunehen takawi. Takanetâ Aihita yengât hep berolipyeñe watyekmâ yongomaihât Anitâñe sâñmu kulewoñboñ âlâñe tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbi kerekñe hân kakñan liñmâ nombot ariwi. ² Yâhâ nenñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan toen katnenekbi yakât dopñeâk tâmbâlipnennañe Anitâhâlen biwiyeñe katbi. Anitâhâlen biwiyeñe katñetâ Moseñe dâiyekmu kulewoñboñe kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakñambâ nombot ariwi. ³ Yâhâ nenñe Kutdâhât tem lâuwangim sâp sâsâñan nânğawangim natic neman yakât dopñeâk Anitâhât tem lâuwangim sâp sâsâñan sot âlâ, kutñe mana sâñ, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. ⁴ Otmu Kutdânenñe Kiristohât nânğâm wain to neman yakât dopñeâk emelâk Anitâñe sâñmu kât âlâ bâok sâñ yapâ to senñe hindakmâ gemu tâmbâlipnennañe newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikñak tihityeñe otmu lok ki manmaiângen ari manbi. ⁵ Yawu gârâmâ lok ki manmaiângen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâñe lohimbi kiñitñe orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷ Anitâhât den kum bulimakao umutñe tuhum kânânğâñetâ kinmu mepaem orotmeme bâleñe topñe topñe otbi. Yakât matñe hilipyongomu muwi. Yakât nânğâm nengu Anitâñe yawuâk hilipnongomap sâñ otbi yawu ki otnom. Yâhâ Mose imiñañe Anitâhât hotom uwanğinom sâop. Yawu gârâmâ emet hañ sâñmu bulimakao umutñe yakât hotom uwanğim orotmeme bâleñe otmâ mepaewi. Yakât Moseñe den kulemguoop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuñe noniñ bulimakao gâim hotom uwanğiwu yakât torehenñe nem herone otbi. Herone otmâ kâwâ konda dondâ otñetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kakñan yâk yengâlen gâtñe lok kiñitñe orowâkñe kasalipyeñe yengât baralipyeñe orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitâñe matñe yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nânğâm nenñe otbi yawu ki otnom. ⁹ Otmu yakât kakñan po yingimu Anitâhât sâñ guhuñbi. Yawu otbi yakât matñe Anitâñe sâñmu hambe sâtñe bâleñañe yingimu muwi. Yakât otmâ umatñe teteningimu Anitâhât ki sâñ guhuñnom. ¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâñ bâleyitgiwi yan yakât matñe Anitâñe añelo âlâ hânğangumu ge lohimbi kiñitñe orowâk hilipyongop. Yakât nânğâm yeñe otbi yawu ki otnomai.

¹¹ Tâmbâlipnennañe orotmeme bâleñe topñe topñe otñetâ Anitâñe sâñmu umatñe topñe topñe teteyiñgiop yakât den pat Moseñe kulemguoop. Yakât otmâ nenñe den pat ya nânğâm biwinenñan katmâ umatñe yawuâk teteningimop sâñ Anitâhât tem lâuwangim mannom. Otmu sâp pato utâpguap yakât otmâ den yu nânğâm mannom.

¹² Yeñe Kiristohât mâtâp tâñ tâñâk watmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmap sâmaiñe mâtâp ya pilâm mâtâp bâleñan kionmaiñe biwiyeñe galemahom manñetgât nanğan. ¹³ Umatñe âlâlâ teteyiñgimu mansai yamâ lok ârândân yawuâk teteningimop. Otmu umatñe topñe topñe teteyiñgiuwap yan lohotñe otmai sâñ Anitâñe bulâñanâk mâmâñe otyiñgiuwap. Mâmâñe otyiñgimu yâkât wâtñan kinmâ manman âlepñan mannomaihât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

¹⁴ Bukulipne, yakât topñe yuwu sâñmune nânğâñet. Pâku lohimbiñe Porom Lâpiohât opon kâmbukñan yâhâ sot nene sâñetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. ¹⁵ Yenâmâ yukât topñahât ki pâpğuai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nânğâñetâ ârândân oap me bia?

¹⁶ Kiristone kawenenñan kinmu kuñetâ hepñe gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunñe hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenñane hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sât gum muop yakât dop kum banja mem motokmâ anjim nemain. ¹⁷ Yâhâ menduhunenekmu biwinenñane yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum banja kândâkdâek mem motokmâ anjim nemain.

¹⁸ Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenñe âlâen hâum sâ mune nâ ngâñet. Yura lohimbiñe tosayenahât nâ ngâm noniñ bulimakao hukum Anitâhât pat sâ m opon kâmbukñan yâhâ katmai. Katñetâ tatmu hotom umaiñe ya mem Anitâhât hotom uñetâ semap. Hotom uñetâ semu yakât torehenñe noniñ bulimakao hukumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu nâ ngâyinjimap. ¹⁹ Otmu yakât dopñeâk pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmâ yakât torehenñe nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâñe bia. Yakât otmâ sot gotyeñan katñetâ tatmap yakât nâ ngâ mune tâñjât otmap. ²⁰ Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyeñan katmai. Den ekyongoan yukât topñe yuwu sâ mune nâ ngâñet. Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yanâmâ weke bâleñe mepaem sot mem katyinjimai. Yakât otmâ yeñe pâku lohimbi orop sot yakât torehenñe nenomai yan weke bâleñe orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaihât sot yakât torehenñe ki nenomaihât nanñan. ²¹ Yâhâ Kutdânenñahât sât gât otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinenñane hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbiñe weke bâleñe orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe nemai. Topñe yawuhât yeñe Kiristo otmu weke bâleñe orowâk biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaihât dop âlâ ki tap. ²² Ya kâmbukñe. Pilâñetgât nanñan. Yawu gârâmâ sot torehenñe nenomai yakât Kutdânenñane nâ ngâm bâleyinñiwuap. Yeñe sâ rreakmâ Kutdânenñe mem ge katnomaihât dop ki tap. Yakât otmâ yeñe pilâñetgât nanñan.

²³ Yeñe yu me ya otñetâ ki bâlemap sâ mai. Yamâ benñe yu ya otmai ya kerekñe ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. ²⁴ Yeñe manmanyenahâlâk ki nâ ngâ nomai. Bukulipyenñane manman âilonñoân manñetgât nâ ngâm tihityeñe otnomai.

²⁵⁻²⁶ Yâhâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe mem ari anjim bero emetñan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâ mune nâ ngâñet. Lok âlâñe den kulemuop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboñe yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topñe topñe tatmâ arap yamâ ikñe pat.”

Den yawu kulemuop. Yakât otmâ anjim bero emetñan yâhâm sot torehenñe ya puluhunomai yanâmâ den ya nâ ngâm sot yakât ki nâ ngâm ketet otmâ puluhunomai.

²⁷ Me pâku lohimbi âlâ me âlâñe sâñetâ emetyeñan yâhâ tatnomai. Yâhâ tatñetâ sot um yinñinomai yan sot yakât ki nâ ngâm ketet otmâ nenomai. ²⁸⁻³⁰ Yawu gârâmâ bukulipyenñane Porom Lâpio betbanjim Kiristohâlen biwiyeñane kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe nene sâ m biwi yâhâp otmai. Lok ya yeñgâlebâ gâtñe âlâ me âlâñe yekmâ yuwu mon sâ nomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyeñan katsai yakât torehenñe yukâ. Yawu sâ m ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyenñe yeñgât biwiyeñe bâlemap sâ m sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât otmâ yâkñe yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâ m âinohonomai. “Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe nenñe mem nene sâ m yan anñoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenñe wongât otmâ bukulipnenñe yeñgât nâ ngân nâ ngân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ yâkñe nenekmâ nâ ngâm bâleninginomai yamâ ki ârândân otbuap.” Yawu sâ m âinohonomai.

31-32 Den ekyongoan yukât topņe yuwu nângânomai. Yeņe wuân me wuân otnomai me nenomai yan Yura lohimbi, me pâku lohimbi, me Kiristohât komolipņe kerekņe Anitâ mepaem heronņe nângâwanņet sâġ âilonņoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyenņe ekņetâ ârândân otbuap. 33 Otmu lohimbi kerekņe nekņetâ ârândân otmu Kutdâhâlen biwiyenņe katņetâ tosayenņe pilâyinņiâkgât nângâman. Yawu nângâm ninahât ki nângâman.

11

Korinti yenğât imbilipyenņe somotyenņe katipgunņet sâop.

1 Kiristonņe ikņahât nângâmu gemu lohimbi yenğât nângâmu yahatmu hon bayinņiminiop yakât dopņeâk otbehât nângâman. Yâhâ yen gurâ yawuâk otmâ manņetgât nanņan.

2 Yâhâ yenņe mâtâp girawuya watmunņe Anitânņe nenekmu ârândân olâk sâġ yakât nângâne sâġ âinohowi. Âinohonņetâ den kâsikum yinņim gan ya watmâ gai. Yakât nângâmune biwine ârândân otmap. 3 Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâġ men-duhuakmaiân yan imbilipyenņe sâġgunņak somotyenņe katipgunņetâ ârândân otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâġ ekyongomune nângânņet. Anitânņe Kiristohât kunņe tatmap. Yâhâ Kiristonņe nengât kunnenņe tatmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwannġimain. Yâhâ lok nenņe gurâ imbilipnenņe yenğât kunlipyenņe manmâ tihityenņe otmain. Yakât dop kum imbilipyenņe lohimbi senyenņan kinmaiân loklipyenņe ewe katyekmâ somotyenņe katipgumai. 4 Orotmemeyenņe yawu tapgât lok âlâ me âlânņe lohimbi senyenņan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyenņe katipgunņetâ ki ârândân otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yanņe somotyenņe katipgumai yan imbilipnenņe lok nengât kunnenņe tai yawu otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenņe tatmap yâk mem ge katmai. 5 Yâhâ imbilipyenņe lohimbi senyenņan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyenņe ki katipgumai yanņe loklipnenņe yenğât kunyenņe tain sâġ yakât dop otmâ loklipyenņe mem ge katyekmâ anun yinņimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiņe anunyenņe bia manmai ya yenğât dop otmai. 6 Yakât otmâ yuwu sâġmune nângânņet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yanņe anulakņet sâġ somotyenņe korotok hâreyinņimai. Yâhâ imbilipyenņe somotyenņe ki katipgum lohimbi senyenņan kinmâ Anitâ mepaemai ya anulakņet sâġ loklipyenņe somotyenņe korotok hâreyinņimbâihât dop. Yakât otmâ somotyenņe katipgunņetgât nanņan.

7-9 Otmu Anitânņe ikņe nângân nângân watmâ hânņe mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenņeâmâ Anitâ Kunnenņe sâġ mepaem somotnenņe ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakņan “Âlânņe lok yu tânguwuap?” nângâm lok yakât gasumņe tânņe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyenņe loklipyenņe ewe katyekmâ somotyenņe katipgunņetgât nanņan. 10 Yawu otnomai yan Anitâhât anelolipņe ikņe mepaem tat-mainņe ki nângâm bâleyinņinomai. 11-12 Yawu gârâmâ yenņe imbilipyenņe yenğât nângânņetâ gemapgât yuwu sâġmune nângânņet. Bulânânâk Anitânņe loggât gasumņe tânņe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ menjlipnenņe menenekbi. Anitâ Manman ambonņe yâkņe konok kunnenņe tatmap. Otmu nenņe lokņe imbiņe miakmâ biwinenņe hikuakmâ tânahonngât Kutdânenņe sâġ kalop. Yakât otmâ biwinenņe hionakmu ikņiâk ikņiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

13 Den ekyongoan yu nângânņetâ ârândân oap me bia? Yakât yuwu sâġmune nângânņet. Imbilipyenņe somotyenņe ki katipgum lohimbi senyenņan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yenņe orotmeme târârâhâk ki watmai. 14-15 Yenņe biwiyenņan tap ya ekmâ nângânņet. Imbilipyenņe yenğât ilanyenņe ya imbi bukulipyenņe ekņetâ âilonņo otmap. Yâhâ loklipyenņe yenğât ilanyenņe ya lok bukulipyenņe ekmâ “Yu ki orotņe” sâġ nângâm bâleyinņinomai. Yawu otmai sâġ somotyenņe hâreanņim yanâmâ enakņetâ ârândân otmap. 16 Otmu den ekyongoan yu nângâm bukulipyenņe kakņan sâġnomai yanâmâ yenņe sâġ

hâreyingim yuwu ekyongonjetgât nanğan. “Kiristohât komot kapiņe kapiņe tatmâ arai yengât imbilipyenane somotyene katipgum lohimbî senyen kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otņetgât Kiristohât aposololipņane sâmb katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

¹⁷ Gârâmâ emelâk den kâsikum yingiminiwan yapâ konok lonġaenjetâ nângâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nângânet. Yeņe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinenņe kelihahâk sâmb ki galemahomai. ¹⁸ Yeņe yeņahâlâk nanġanġinetâ yahatmu nângâm bâleangimai. Yâhâ bukulipyenē nombotņane den pat yu eknohoņetâ nângâmune tipiņe bulâne oap. ¹⁹ Yâhâ yengâlen gâtņe nombotņane Kiristohât den kelanġatņetâ hionġakmai yan den kelanġatmai ya yengât topyene mem tetemai yamâ nângâmune âilonġo oap. Kiristohât komot kapiņe kapiņe tatmâ araiņe yawu otmâ lok yawuya yengât topyene mem tetemai.

²⁰ Otmu yeņe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgu-mai. ²¹ Lohimbî nombotņe sot pato tatyinġiapņe yeņahât nângânetâ yahatmap. Yeņahât nângânetâ yahatmu bukulipyenē sot tipiņe tatyinġiap ya ki kâsikum yingimai. Yeņe yeņeâk nemai. Otmu lok nombotņane to kârikņe dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyenē sot tipiņe tatyinġimapņe neņetâ ki dopņan otyinġimap. ²² Yen sot pato nemaiņe bukulipyenē yengât nângânetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyenane ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeņe sot pato nene sâmb anġoan yeņe emetyenān tatmâ nembâi. Yakât yen âilonġo oai sâmb nâņe heronē nângâyinġiwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenņane natik yukât topņe aposololipņe ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmbune nângânet. Emet omon otmu yan Kutdânenņe aposololipņe orowâk sot bânē newi yan Yurasinē Kutdâhât betņehen kionop. ²⁴ Otmu omon yan Kutdânenņe Yesuņe baņga mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâmb ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâņe yengât kaweyenān kinmune nohonomai yakât dop kum baņga yu motoksan. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ mannomai.” ²⁵ Yawu sâmb yingimu neņetâ yaņak wain to gâim yingim yuwu sâmb ekyongop. “Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohoņetâ hepne gemu mumbomân Anitâņe nâhât nângâm mâtâp âiņe kalop yakât bulâne tetewuap. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâmb ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ baņga otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenņane kawenēņan muop yakât nângâm nenomai. Yawu nem manņetâ Kutdâņe âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne yeņahât nângânetâ yahatmu Kutdânenņane kawenēņan kinmu kuņetâ muop yakât nângânetâ kakņe otmu baņga otmu wain to yu nemai yan tosa umatņe memai. Yakât otmâ tosa memain sâmb yeņe biwiyenē ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândân otbuap yanâmâ baņga otmu wain to yu neņetâ umatņe yengâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitâņe matņe yingimu umatņe topņe topņe kakyeņan yâhâwuap. ³⁰ Topņe yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteyingimu manmâ gai. Otmu bukulipyenē nombotņane gurâ hiliwahowi. ³¹ Yâhâ yeņe biwiyenē ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândân otmu yaņak baņga otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâņe yakât matņe ki yingimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimbî belângen mansai yâhâmâ Anitâņe den âiân katyekmâ matņe umatņe yingimu menomai. Yâhâ yeņe yâk yengâlen torokatmâ yâk orop matņe memai sâmb Anitâņe umatņe kakyeņan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâmb aran yukât bânē sâmbune nângânet. Yeņe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nene sâmb otnomai yan bukulipyenē hârok takanġet sâmb mambo-ranġinomai. Mamboranġim tatņetâ hârok takanġetâ yan topņe katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok nombotņe po yingimu sot pato nene sâmb otmâ emetyenēhen tatmâ sot neņetâ ârândân

otmu yanâmâ taka natik nenomai. Yawu otñetâ Anitâñe nâñgâmu ki bâlewuap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matñe yeñgâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu âi topñe topñe mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu âi topñe topñe mem mansain yakât nâñgâm pâpgumaihât yuwu ekyongomune nâñgâñet. ² Emelâk Kiristohâlen biwiyeñe ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Amboñeñe biwiyeñan kionñmu yanak Porom Lâpio me wahap tâñât, umut biwiñe bia yawuya hâwim kânâñgâyekmâ yakât nâñgâñetâ bulâñe otminiop. ³ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe lok âlâ me âlâhât biwiyeñan kionñmap lok yañe Yesu ki sâñm bâlewanñgimai. Otmu biwiyeñan ki kionñmap yañe Kutdânenñe sâñm Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heak konohâk tatmap. Iknahâk biwinenñan kionñmâ mâmâñe otningimu manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap. ⁵ Manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap yakât dopñanâk âi topñe topñe mem Kutdânenñe Yesu hoñ bawanñgimain. ⁶ Yesu hoñ bawanñgimain yan Anitâ ikñak mâmâñe otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenñe tânahom mannehât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe mem hewewenñe tuhumu manmannenñan tetemap yamâ yuwu. ⁸ Nâñgân nâñgân âlâlâ Anitâhât biwiñan tap ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem lok nombotñe yeñgât biwiyeñan katmâ mem hewewenñe tuhuyekmu Anitâhât den topñambâek sâñm kusâñmâ bukulipyenñe ekyongomai. Otmu lok nombotñe âlâmâ ya yeñgât biwiyeñe mem hewewenñe tuhumu Anitâñe yuwu me yawu otmâ tihitnenñe otmap yakât topñe bukulipyenñe kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotñe âlâmâ biwiyeñe mem hewewenñe tuhumu Anitâhâlen biwiyeñeñe tiñâk kepeim wâtñan kinñetâ yeñgâlen bulâñe yuwu tetemap. Lohimbi mesek topñe topñe teteyingimu mansai ya heñgemyongomai. ¹⁰ Me lok nombotñe âlâñeâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe meñetâ lohimbine ekñetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotñe âlâmâ lauyenñe mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den bukulipyenñe kâsikum yingimai yan nâñgâñetâ bulâñe otmap. Me lok âlâ me âlâñe den âiñe ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâñmai me weke bâlenahâlen mem sâñmai yakât topñe nâñgâm heñgeñguñetgât lok nombotñe yeñgât biwiyeñe mem hewewenñe tuhumap. Me lok nombotñe âlâmâ nimbilamyenñe mem purik pilâyingimu den sâñsâñe ki sâñsâñe sâñmai. Me nombotñeâmâ biwi nâñgân nâñgânyenñe mem pâroñ pilâyingimu bukulipyenñeñe den sâñmai ya nâñgâñetâ keterakmu purik gurik sâñm lohimbi ekyongomai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe ikñe eñgatñeâk otmâ biwinenñe mem hewewenñe tuhumu bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topñe topñe mansainñe Kiristohât komot konohâk oain.

¹²⁻¹³ Yawu otmâ lok topñe topñe, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutdâ, me lok inñe lok kutdâlipyenñe yeñgât hoñ bayingimai. Nen kerekñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan toen katnenekñetâ Wâtgât mâmâñahât Heak yâkñak mâmâñe otningimu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenñe mem hewewenñe tuhumu âi ikñiâk ikñiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtñan kinmâ Kunnenñe Kiristo tem lâuwangim biwinenñeñe kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâñmune nâñgâñet.

¹⁴ Hâknennñeâmâ konohâk. Aiop hâknennñahât torehenñe âlâ âlâ yañe âi amboñan amboñan tuhumai. ¹⁵ Yakât otmâ kâinenñeñe yuwu mon sâñwuap. “Amboñeñe bam gamu nâñe hân tâlim tatmâ hâkâñ oan. Yâhâ bâtnañe âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât nanñan.” Yawu sâñm hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Me ândâpnenñeñe yuwu mon sâñwuap. “Âo, mun pato pilâmu ñiñ ñiñ sâñmu

hâhiwin nângâman. Yawu gârâmâ ambonahât senjañe senje âlâlâ onom âlepñe ya ekmap yawuâk ekbeâk nângâman. Yawu gârâmâ senjañe âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât nanjan.” Yawu sâmb hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâñe sennenneâk katningiop mâne girawu otmâ sennenneñe den nângâmbâin? Me ândâpnenneâk katningiop mâne girawu otmâ ândâpnenneñe kuñ korok nângâmbâin? ¹⁸ Anitâñe ikñe enjatñeâk otmâ lok tuhum hâkgât torehenne âlâlâ kalop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu gârâmâ hâknenne torehenne âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannenne ki tetemu âlepñe manbâin. Hâknenneâmâ konohâk. Hâknennehât torehenne yañeâmâ nep ikñiâk ikñiâk memai.

²¹ Yakât otmâ sennenneñe bânneñe yuwu sâmb ki ekuwuap. “Âo, gâñe âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunnenneñe kâinenne yuwu sâmb ki ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pâññajak bam gawom.” Yawu sâmb ki ekuwuap. ²² Yakât otmâ yuwu nângânom. Hâknennehât torehenne âlâ me âlâ enjakmunñe tâñât otmap ya hârem pilâm âlepñe mannongât dop ki tap. ²³ Otmu hâknennehât torehenne nombotñe âi ki tuhumai yamâ benñe menjaleakmain yan bukulpnenneñe nenekñetâ âilongo otmap. Otmu hâknennehât torehenne tetekñan tatmu ekñetâ anulakmain sâmb hâknenne tihitñe otmâ pet sâri latmâ kâtpgumain. ²⁴ Yâhâ hâknennehât torehenne nombotñe âlâmâ tetekñan tatmai yamâ ki nângâm ketet otmâ kâtpgumain. Anitâ ikñak lok tuhum hâkgât torehenne âlâlâ katmu ârândân olop. Otmu biwi nângâm nângânnenneñan kionmu keterakningimu hâknennehât torehenne âlâhât nângâm anulakmain sâmb hâknenne tihitñe otmain. ²⁵ Otmu Anitâñe lok tuhum hâkgât torehenne âlâlâ kalop yakât otmâ hionjakmâ ikñiâk ikñiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yañeâmâ tânahomai yan hâknenneñe sânduk sâmb kilik milik manmain. ²⁶ Yawu gârâmâ hâknennehât torehenne âlâ me âlâ hiwinñe otmap yan hâknenne kerek hâhiwin nângâmain. Yamâ benñe hiwinñe ya biatmu yanâmâ hâknenne kerek sânduk sâmb arimap.

²⁷ Aiop, hâknenneñan hâum yan yuñe Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. ²⁸ Komot konohâk mansain yamâ Anitâñe âi ikñiâk ikñiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Anjoân nen lok nombotñe lohimbî belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângânomaihât Anitâñe kut aposolo sâmb âi ningiop. Yâhâ lohimbîñe Kiristohâlen biwiyeñe emelâk katbi ya yengâlen ari Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya sâmb holañmâ ekyongonjetgât lok nombotñe kut poropete sâmb âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yingñetgât lok nombotñe âlâmâ kut papasu sâmb âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem menjetâ lohimbîñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap sâmb lok nombotñe âi sâmb yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbî mesekyeñe orop hengemyongonjet sâmb âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbîñe wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongonjet sâmb âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yengât kunlipyene manñet sâmb âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotñe yengât nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmb. ²⁹ Yawu otmâ âi topñe topñe yingimap. Yakât otmâ yen kerekñe aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekñe poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekñe papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekñe kulem topñe topñe ki menomai. ³⁰ Me yen kerekñe lok ki hengemyongonomai. Me kerek yengât nimbilamyene ki mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmb. Me bukulpnyeneñe den sâsâñe ki sâsâñe sâmb ya nângâm purik gurik sâmb lohimbî ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki yingimap. ³¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu bukulpnyene tânyongonjetgât nângâm biwiyeñe hewewej otmu Anitâ ulitgum mannomai. Yawu otmâ bukulpnyene orop biwiyeñe kepeiakmâ tânahom manñetâ ârândân otbuap.

Bukulipnenje orop biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹ Yakât otmâ yuwu sâmunen nângânet. Nimbilammenje mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmain, me anelo yengât den sâmain yan biwinenjahe bukulipnenje yengâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmain ya nângânetâ hâpu umunje pâonj sâmu munje pato pilâmap, me himbim gunjuruj sâmap, yakât dopne otmap.

² Yâhâ Anitâne ikne biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya nângâm heñgengum bukulipnenje den kâsikum yingim yâk yengâlen biwinenjahe ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitâne ekmu tâñât otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenjahe tiñâk kepeim yan lokne ki otmai ya otmunje bukulipnenjahe ekñetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenjahe bukulipnenje yengâlen ki kepeim manmain yan Anitâne nenekmu gemap.

³ Otmu senje âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimbî senje âlâlâhât umburuk manmai ya yinginom. Me Kiristohât tem lâuwanginom yakât huhopne kasalipnenjahe menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yamâ biwinenjahe bukulipnenje yengâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitâne nângâningimu ki yahatbuap.

⁴ Yâhâ biwinenjahe yengâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotjahe mem bâlenenekñetâ yakât matje ki kâpekyinginom. Me sâmbâleneningetâ yakât nângâm mem lohotne tuhuyeknom. Me nenjahâlâk ki nângâmunje yahatmu hâknene mepaenom. Otmu buku nombotje yengât nângâmunje ki gewuap. Otmu buku nombotje yengât ki nângâm bâleyinginom. ⁵ Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem oranjim mannom. Otmu buku nombotjahe hâmeân hâluhu otninginetâ yan tepnenje ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekñetâ yakâlâk nângâm matje yingine sâmbiwinenjahe ki mem mannom. ⁶ Yâhâ lohimbî nombotjahe otñetâ bâlewuap ya ekmâ herone ki nângâyinginom. Yamâ benje uwawapne bia manmâ otñetâ âilonjo otbuap ya yengât herone nângâyinginom. ⁷ Otmu buku nombotjahe mem ge katneneknomai yan matje ki otyinginom. Me tep bâle nângâninginomai yan biwinenjahe kepeiyekmâ mem tepyene sândukne tuhuyeknom. Yawu otmunje yâk orop lohotñan manmâ yâhânomgât biwinenjahe mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwereñe yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikne Wâtgât mâmâñahât Heakne biwinenjahe katmu bukulipnenje sâmbiwinenjahe ekyongomain. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya topñambâek ki nângâmain. Yakât otmâ nângân nângânnenje holañakmu yan den kakñeâk kakñeâk kâsikum yingimain. Otmu nimbilammenje mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmain ya torokatmâ ki sâmbiwinenjahe. Hâmbâi mâne Kiristone âwurem ge manman bulâne ningiwuap yan âi topne topne mem mansain yu biatbuap. Âi topne topne hârok biatbuap yamâ biwinenjahe kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinenjahe nângân nângân âlâlâ tetemu âwâ mâmâlipnenje ekyongomunje nângânetâ tâñât otminiop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nângân nângân ya pilâwin.

¹² Otmu nenjeâmâ toen umutnenje enjakmunje âwâlele otmap. Yakât dopneâk Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ki nângâm heñgengumain. Yawu gârâmâ Kiristone âwurem gewuap yan Anitâhât biwiñan nângân nângân topne topne tatmap ya topne nângâm pesuk pilânom. Anitâne biwinenjahe topne nângâmap yakât dopneâk nenje gurâ yâkât topne nângânom. ¹³ Yâhâ den sâmbiwinenjahe aran yukât topne yuwu tap. Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otningimu Kiristo hoñ bawañjim âi topne topne memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anjoân biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmâ yâhânom. Buku oranjim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinenjahe kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât nângâm biwinenjahe mem mannom. Yawu gârâmâ anjoân biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mannomgât Anitâne nângâmap.

14

Wâtgât māmâñahât Heakñe nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâwi.

¹ Yakât otmâ biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nângâm manñet. Yawu manmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâne otyîngimu Kiristo hoñ bawaññetâ bulâne teteâkgât biwiyene Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyene yîngñetâ nângâm heñgeñgunetgât âi ya biwiyenane mem manñetgât nanñan. ²⁻⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Lok nombotñane Anitâhât den kâsikum ningimai ya nângâmunnje keterakningimu manmannenñe kelihakmu manmain. Lok yawuyane mem hewewenñe tuhunenekñetâ biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotñe âlâ yengât biwiyenan katmâ nimbilamyene mem purik pilâyîngimap. Nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sâñetâ nângâmunnje ki keterakningimu yanak Anitâhât nângân nângân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ ikñak lok yawuya yengât den nângâmap. Yakât otmâ den sâsâne ki sâsâne sâmai yan yene biwiyenaeâk ârândân otmap.

⁵ Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe yen kerek nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sânomai yakât nângâmune ârândân oap. Yawu gârâmâ nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sâmai ya lok âlâ me âlâne nângâm bukulipyene purik gurik sâm ekyongonjetâ nângâm heñgeñgumai yakât gurâ nângâmune âilongo otmap. Yâhâ lok nombotñeamâ Wâtgât māmâñahât Heakñe lauyene mem hewewenñe tuhumu lohimbi belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonjetâ nângâm Kiristohâlen biwiyene katñetgâlâk biwinane nângâm manman. Lok yawuya yengât nângâmune yahatmap.

⁶ Bukulipne, nane yengâlen takawom yan Wâtgât māmâñahât Heakñe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâne ki sâsâne sâmune nângâñetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yane ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topñe nângâm heñgeñgunetgât Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâne otnihimu den kâsikum yîngiwom.

⁷ Den sâm aran yukât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aion tuhomainân lok âlâne kep topñe katmâ membuapñe ombe kârikñeâk mem wañgam kumbuap ya bukulpñane nângâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohotñan mem wañgam kârikñe ki kumbuap yan bukulpñe nombotñe atene âlâengen kinnomaine ombe ki mem heñgeñgum wañgam gurâ hârem hilipgunomai. ⁸ Otmu âlâen hâum sâmune nângâñet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tenğâ tuhummambotyînginomai. Mambotyîngñetâ lok tem pato yan gâtñe kulet sâwuapñe tenğâ tuhuai ya yekmâ bukulpñe ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyene âlâ yakât ki nângâwuap mon yane tenğâ tuhonomai ya yengât lauyenanâk kionmu kuñetâ mumbuap. Yawu. ⁹ Yâhâ yakât dopñeâk yengâlen gâtñe âlâ me âlâhât nimbilamyene Wâtgât māmâñahât Heakñe mem purik pilâyîngimu den ki nângân nângânñe sânomai ya bukulipyenane nângâñetâ ki keterakbuap. Yakât nângâñetâ siru den yawu otbuap. ¹⁰⁻¹¹ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topñe topñe manmâ dennenñe ikñiâk ikñiâk sâmain. Yakât otmâ lok pupñe âlâne hân âlâengembâ taka denyenânâk eknongonomai ya ki nângânôm. Otmu nen gurâ dennenñanâk ekyongomunnje ki nângânomai. Yawu gârâmâ den nângâmain ya bukulpñenane sânomai yanâmâ yâk orop hewewenâk alahunom. ¹² Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Wâtgât māmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nângâmai. Yawu nângâm yan wuân âi meñetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomai.

¹³ Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den ki nângân nângânñe sâmaine den yakât topñe nângâm purik gurik sâm

bukulipyenye ekyongonjetâ nângânomaihât Anitâ ulitgunjet. ¹⁴ Yâhâ Wâtgât mâmânahât Heakne nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nângâmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ den sâman ya biwinañe nângâm ki sâman. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâñe sâm mepaewom, me kiki mewanjiwom ya purik gurik sâmune lohimbi orop kinnom yañe nângânomai. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den ki sâsâñe sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyenye den yakât topñe ki nângâmaiñe yen orop biwi nângân nângân yenñe ki hikuakmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaenjetâ nângâmu ârândân otbuap. Yamâ bukulipyenñe nângâñetâ ki keterakyingiwuap. Yakât nângâmune ki dopñan oap.

¹⁸ Yâhâ nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmai yamâ nâku yawuâk nimbilamne mem purik pilânihimu wangiyekmâ sâman. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyenjan kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâñe ki sâsâñe sâm ariwomgât ki nângâman. Yâhâ senyenjan kinmâ biwinambâ nângân nângân âlepñe tetemap ya pâñe tâlâwâk ekyongomune nângâm henñenñetgât nângâman. ²⁰ Bukulipne, nimnaom titipâñe yu me ya otnehâlâk nângâmai. Yâhâ yenye yawu ki nângânomai. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsâñe ki sâsâñe sâne sâm yakâlâk ki nângânomai. Wuân âi meñetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomai. Yawu gârâmâ lepatñe wuân âlâ ombe tatmâ ki nângâm bâleanjimai yakât dopñeâk otmâ biwi nângân nângânyenye galemahonomai. ²¹ Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotñe yakât den sâm Isirae lohimbi denyenjanâk ekyongonjetâ nângâñetâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi yuñe nâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyenye hângânyongomune hân kâlepñehembâ taka yenye denânâk ekyongonomai. Yawu gârâmâ den ekyongonjetâ yawuâk nângâm hâkân otnomai.”

²² Den yawu tap yakât topñe yuwu nângânom. Wâtgât mâmânahât Heakne launenñe mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbi yîngimunñe nângâñetâ bonñe otmap. Yâhâ lohimbi belângen manmaiñeâmâ nângâñetâ ki bonñe otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne nimbilammenñe mem purik pilâningimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmunñe nângâñetâ biwiyenjan hâumu “Kulem yu ki orotñe eksain,” sânomai.

²³ Yakât otmâ yenye menduhuakmâ Kiristo mepaenomai yan Wâtgât mâmânahât Heakne yen kerek nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu lauyenye menduhum den ki sâsâñe sânomai yanâmâ bukulipyenñe den yakât topñe ki nângâmai me lohimbi belângen manmai yañe yekmâ, “Bâe, lok yu ondop otmâ biwiyenye gulip oap,” sânomai. Yawu sâm nângâyînginjetâ gewuap. ²⁴ Yâhâ Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyenye mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den alahumai. Den alahumai yan bukulipyenye nombotñe Anitâhât den ki nângâm henñengumai me lohimbi belângen manmai yañe denyenye nângâñetâ biwiyenjan hâumu orotmemeyenye bâlenye yakât nângâñetâ hañ sâyîngiwuap. ²⁵ Yakât nângâñetâ hañ sâyîngimu, “Anitâñe yen orowâk manmâ mâmâñe otyîngimap,” yawu sâm yâk mepaenomai.

Nenñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karâñinom.

²⁶ Yakât otmâ yenye menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâm yuwu otnomai. Lok nombotñeñe kep me kiki mewanjinomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ biwiyenambâ nângân nângân âlâlâ tetewuap ya sâm tetem ekyongonomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ Wâtgât mâmânahât Heakne den âlâ biwiyenjan katmap ya ekyongonomai. Me nombotñe âlâ yengât nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den ki sâsâñe sânomai. Me nombotñe âlâ yengât biwi nângân nângânyenye mem pâroñ pilâmu den ki sâsâñe sânomai ya purik

gurik sânetâ bukulipyenaje nângânomai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomai. ²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe lohimbi nombotñe yengât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâñe ki sâsâñe sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yaje yahatmâ âlâku ikñiâk ikñiâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâñe den ki sâsâñe sânomai ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topñe nângânomai. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâñahât Heakñe lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâñe ki sâsâñe ya lohimbi senyenjan ki sânomai. Yâhâ biwiyenjanâk nângâm Anitâ heronje nângâwanjinomai.

²⁹ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe lauyene mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yaje yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok nombotñe tatmâ nângâyînginomai. ³⁰ Otmu bukuyene âlâñe yahatmâ kinmâ den ekyongowuawân Wâtgât mâmâñahât Heakñe lok âlâhât biwiñe mem hewewenñe tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anjoân bânñe pilâmu kândikum sâwuap yaje ekmâ sâm tiñ pilâm ge tatmu benñe yâku yahatmâ ekyongowuap.

³¹⁻³³ Lohimbiñe menduhuakmâ den kakñan ki sahanjinomai. Yawu otmâ ewe karanjinomai yanâmâ Anitâñe yekmu ârândânñ otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yene ki ewe karanjinomai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe lauyene mem hewewenñe tuhuwuap yan ewe karanjinomai den ya âlâku ikñiâk ikñiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbi kerekñe den ya nângâñetâ keterakmu yanâmâ biwiyene hewewenñ otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiñe kapiñe manmâ araiñe orotmeme yuwu otmai. ³⁴ Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbilipyenaje loklipyene yengât amutgen otmâ den nângânâk tatnomaihât emelâk Anitâñe Mose ekumu kulemguop. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyenaje wuân me wuân topñahât pâpgumai yaje lohimbi senyenjan yahatmâ kinmâ topñe nângâne sâm âikumai yakât den pat nângâmune bâleop. Yawu otmai yamâ anjun topñe. Yawu gârâmâ emetyenjan ari tatnomai yan loklipyene me âwâlipyene âiyongoñetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yene wuân nângân nângân mem Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arai ya yengât orotmeme ki watmai? Yene kunlipyene manne sâm oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenambâ nângân nângân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâñe biwinenjan katmu ekyongoain,” sânomai. Yawu sânomai yan kuyînginjetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai. Otmu lok nombotñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe mem hewewenñe tuhumu Kiristohât hoñ bawanjiain sâm ekyongonomai ya gurâ ekyongoñetâ tem lâunihinomai. ³⁸ Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongoñetâ ki nângâyînginomai yamâ yene betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bâiñe sâmune nângâñet. Wâtgât mâmâñahât Heakñe lauyene mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den bukulipyene kâsikum yînginomialhât nângâñet. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe bukulipyene yengât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâñe ki sâsâñe sânomai ya ki kuyînginomai. ⁴⁰ Yakât otmâ den sâsâñe ki sâsâñe sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otñetâ dopñan otbuap.

15

Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop.

¹⁻² Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yîngimune nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikñahât bulâñe menomai. Yâhâ den pat âlepñe yakât nângâñetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâñe ya ki menomai. Bulâñe ya ki memaihât den pat âlepñe yakât pânje tâlâwâk yuwu sâm henjenjumune nângâñet.

³⁻⁴ Emelâk Kiristohât aposololipnje yenğâlebâ den kunje mewan ya ekyongomune ki nângâm henğenğuwi. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Kiristonje nengât toсахât huhopnje mem muop. Mum hân kâlehen katjetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitânje mumuñambâ mem yahalop yakât den emet inânñan poropete otmu lok nombotñaje kulemğuwi.

⁵ Yâhâ mumuñambâ yahalop yakât kakñan Petoro orop enakmâ den ołowot. Yakât kakñan iknje aposololipnje mem teteyekmu yâk orop den otbi. ⁶ Yakât kakñanâmâ lohimbije yâkâlen biwiyenaje kepeim manbi ya kingitnje orowâk, dopyenje 500 ya wangiop, ya teteyiñgimu enakbi. Yawu gârâmâ lohimbije ekbi yamâ nombotnje muñetâ nombotnje yawuâk mansai. ⁷ Otmu yakât kakñan imiñe Yakowo yâkâlen tetewañgimu enakmâ den ołowot. Otmu yakât kakñan aposololipnje âlâkuâk teteyiñgimu den otbi. ⁸ Otmu bâiñeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâm nihiop yakât yuwu sâmunne nângânet. Wuân me wuân bilaknje kâpekmai yakât dopñeâk manmune Kiristonje menehop. ⁹ Yâhâ ki menehop yan iknje komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyiñgiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop yakât nângâmune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otminiwan yakât ninahât nângâmune gemap. Otmu aposolo yenğât kunyeñe manbehât ki nângâman. ¹⁰ Yawu gârâmâ Anitânje iknje enğatñeâk otmâ nângânihim Kiristo hângângumu ge tetenihim aposolo âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu yâkât wâtñan kinmâ aposolo nombotñaje âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikñeâk meman. Âi meman yukât amboñe Anitâ. Iknje Wâtğât mâmâñahât Heaknje mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe tetemap. ¹¹ Yakât otmâ aposolo nombotnje orop, nenñe Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbije ekyongomunje nângâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nângâm Kutdâhâlen biwiyenje katbi.

Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

¹² Otmu Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunje nângâwi. Yawu gârâmâ topñe girawuhât otmâ yen nombotñaje sâm hilipgum “Hâmbâi mumuñambâ ki yahatnom,” sâmai? ¹³ Den yawu sâmai ya bulâñe mâneâmâ Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop sâm ekyongomain ya bulâñe ki otbâp. ¹⁴ Otmu Kiristo mumuñambâ ki mem yahalop mâne nenñe imbiâk ekyongomunje biwiyenje yâkâlen katbâi. ¹⁵ Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapğât dop ki tap mâne Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop sâm den golâ ekyongombâin. ¹⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapğât dop ki tap mâne Kiristo mumuñambâ ki mem yahatbâp. ¹⁷ Otmu Kiristo mumuñambâ ki mem yahalop mâne yâkñe tosanenñe ki pilâm manman kârikñahât pat kuningimbâp. Otmu nenñe biwinenñaje yâkâlen imbiâk kepeimbâin. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe mene sâm Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât kakñan mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannomğât dop ki tap mâne nenñe den perâkñe nângâmunje bulâñe otbâp. Otmu lok belângen manmaine nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakñan manmâ gai sâm nângâningimbâi. Otmu emelâk lohimbije nombotnje biwiyenaje Kiristohâlen kepeim mum gawñe orotmeme bâleñe otminiwi yakât tosa ki pilâyñgimbâp. Yakât otmâ matñe umatñe yingimu hâhiwin nângâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

²⁰ Bulâñanâk Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopñeâk lohimbije Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyenaje kepeinomai nen kerek mumuñambâ mem yahatnenekbuap. ²¹⁻²² Lok topnenñeâmâ konok. Tâmbânenñe, kutñe Aram sâm, ikñahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopñe Anitâñe mumuhât pat kuwañgiop. Yawu otmâ lohimbije yâkâlebâ tetemain nen kerekñe enğatnenñeâk watmâ otmunñe bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristonje mumuñambâ yahalop yan

mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan mannomgât mâtâp mem kusâningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñaje kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannom. ²³ Angoân Kiristoñe mumuñambâ yahalop. Mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbiñe yâkâlen biwiyeñaje kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristoñe kunnenñe tatmâ tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipñe yu Anitâñe mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amboñe, senduk banearâ, susun, me sâtñe metñe topñe topñe ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuñambâ mem yahatnenekmu yu ya topñe topñe kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâñe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. ²⁶ Otmu sâp yan Mumuhât Amboñe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakñan nenñe yâhâpñe ki munom.

²⁷⁻²⁸ Yakât topñe teteâkgât emelâk Anitâñe lok âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâñe wahap topñe topñe ya nanñahât amutgen katyekmu tatnomai.” Yawu tap.

Yâhâ “wahap topñe topñe” den yuñe nen hânân gâtñe, me himbimân gâtñe, me hân kâlehen gâtñe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikñahâk menenekmâ nanñahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuñe Anitâ ikñahât ki miap. Otmu nanñahât gurâ ki miap. Anitâñe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristoñe âi tuhummâ tin pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâñe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikñe gurâ yawuâk âwâñahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâñe kunnenñe pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyenñe nombotñaje “Mumuñambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâñe oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyenñe emelâk muwi ya yengât nângâm kutyenñe mem kinñetâ toen katyekmai? Yâhâ Anitâñe bukulipyenñe mumuñambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyenñe mem kinñetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmai.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmune nângâñet. Nenñe lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbi nombotñaje topñe âlâlâ mângâenenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbâin. ³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmainñe sâp girawuân me girawuân nohoñetâ mumbom? Yawu nângâm manman. Den ekyongoan yu biwinanñe nângâmune bulâñe oap. Otmu yakât dopñeâk yengât yuwu nângâmune bulâñe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñaje katbi. Yapâek biwiyeñaje yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nângâm mepaeyeksan. ³² Emelâk nâñe Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipñe nombotñaje kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmainñe yuwu sâmai. “Mumunñe pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenñeâk watmâ sot kâle sonjo bau nem heronñe kakñan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne sonjo bau sot kâle nem heronñe kakñan manbâm. ³³ Otmu lok yawuyanñe taka yen orop yawuâk otñetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok âlepñaje lok bâleñe orop hero karangim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleñaje lok âlepñe ya yengât engatyeñan kionñetâ otbuap. ³⁴ Yenñe nângân nângânyenñe keterakyinñimu bukulipyenñaje Anitâhât den kelangatmai ya yengât nângân nângân ki watñetgât nanñan. Ya kâmbukñe. Den ekyongoan yu nângâm anjalakñet.

Mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yeñgâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuwu mon sâmbâ ainohonomai. “Nenñe girawu otmâ mumuñambâ yahatnom? Me mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe girawuya tetewuap?” ³⁶ Yawu sâmbâ ainohonomai yakât matñe yuwu sâmbâ nânñe. Nowo alikñe mem hân kâlehen katmain ya mumu kâmbâ ga takamap. Ga takam hâlihî hit kânânñe gâmunñe ya watmâ yâhâmap. Yâhâ alikñe mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yanak kâmbâ ga takamu bonñe ango tetemap. Yen yukât topñe nânñe gâmbâ yamâ girawu otmâ manmannenñahât topñe pâpñe gûmai? Yawu gârâmâ alikñe mem hân kâlehen katmain yakât dopñeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâmbâ ga takamap yakât dopñeâk mumuñambâ yahatnom. ³⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmbâ nânñe gâñe. Ârok kehetñeâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâmbâ ga takam bonñe kinmap yamâ towatñe âlâ âlâ. ³⁸ Anitâñe ikñe enñatñeâk otmâ sot âlâlâhât bonñe otmu kehetñe yakât towatñe ikñiâk ikñiâk kalop. ³⁹ Otmu songo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topñe topñe yamâ towatñe ikñiâk ikñiâk katyehop. Otmu lok manmannenñe gurâ yawuâk ikñiâk katningiop. ⁴⁰ Yakât otmâ hânân âliwahap topñe topñe kalop ya towatñe ekmâ “Yuâmâ hânân gâtñe,” sâmbâ. Me himbimân emetsenñe pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtñe,” sâmbâ. ⁴¹ Hilâmñe gât emetsenñe yakât lañinñe ya ikñiâk. Otmu omongât emetsenñe yakât lañinñe ya gurâ ikñiâk. Otmu pituhât lañinñe ya gurâ ikñiâk tap. Yawu.

⁴²⁻⁴³ Otmu dop kum den ekyongoan yukât topñe yuwu nânñe gâñe. Menñipnenñe menenekbi yan wâtnenñe ki teteop. Yâhâ wâtnenñe tin tin sâmbâ yapâek mesek topñe teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumuñe hannongonjetâ tâtuk sâmbâ. Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yan hâknennñe âñe ningimu manman kârikñan mannom. Otmu hâknennñe âñe ya ningimu enakmunñe âlepñe nandorone otbuap. ⁴⁴⁻⁴⁹ Kândikum emelâk Anitâñe topñe katmâ hân mem tâmbânenñe, kutñe Aram sâmbâ, yâk tuhum yan umutñe biwinñe katbanñe. Yâhâ lok tuhuop yakât Mosenñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Anitâñe lok tuhum umut biwinñe katbanñe gimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramñe gât towat tetewiñe muop yawuâk mum gara gara otbi. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sâmbâ. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânenñe Yesu Kiristo. Yâkñeâmâ umut biwinennñe mem hewewenñe tuhumu yâkâlen biwinennñe kepeimunnñe manman kârikñahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekmâ hâknennñe âñe ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristonñe mumuñambâ yahatmâ hâkñe âñe miop yawuya ningiwuap.

⁵⁰ Bukulipne, den ekyongoan yukât topñe yuwu nânñe gâñe. Emelâk tosanennñahât huhopñe hânân yu manmâ yâhâm munomñe gât Anitâñe sâmbâ kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yuwuâk mannomñe gât dop ki tap. ⁵¹⁻⁵² Yâhâ mumuñambâ yahatnomñe gât Anitâñe den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâmbâ pesuk sâmbâwân anelo âlâñe lâmun bâñe kunbuap. Lâmun kunmu Anitâñe in yawu, sennennñe pelep bok otmap yakât dopñeâk mumuñambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manmannenñe âñe ningiwuap yakât dop kum sâmbâ. ⁵³ Soki âlâ sâmbâlâkñe tatmâ kon sâmbâ. Kon sâmbâ bumbulele otmap. Yakât dopñeâk nenñe hâknennñe hânñe pilânom. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pilâmunñe hâknennñe âñe ningimu hanñe galakmâ manman kârikñan manbisâin. Yâhâ sâmbâ yiwerenñe yuâmâ hâhiwin kakñan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknennñe âñe ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâñe ya sâmbâ kalopñe gât otmâ yakât bulâñe tetewuap. Yâkât poropete âlâñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Anitâñe Mumuhât Ambonñe mem ge katbuap yapâek lohimbi ki munomai.”

Otmu Anitâñe poropete âlâ den yawu ekumu kulempuop.

“Bâe, Mumuhât Amboŋe, lohimbi hilipyongowuatgât dop biatsap. Otmu hâhiwin yingim yâhâuwatgât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

⁵⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Biwinenŋambâ nângân nângân bâlene topŋe topŋe tetemu ya watmâ otmunŋe bâlemap. Otmunŋe bâlemap yan Anitâhât girem den nângâmunŋe biwinenŋan hâumu girem den ya loŋgâem tosa miain sâm nanŋanŋimain. Yawu manmain yakât huhopŋe Manman bâlenjahât Amboŋe hâhiwin topŋe topŋe ningimu manmâ mum gamain. ⁵⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenŋan kinmâ tosanenjahât matŋe miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim yâkât wâtŋan kinmunŋe Manman Bâlenjahât Amboŋe ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyeŋe Kutdâhâlen tiŋâk hikum mannomai. Yawu otmâ âi sâm yingiop yakât biwiyeŋe tiŋâk kepeim tuhuŋetâ bulâŋe topŋe topŋe tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tewetsenŋe menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim mansai ya nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk mansai ya yeŋgât den pat ekyongomune nângâwi. Yâhâ yeŋe girawu tânyongonom sâm âinohowi yakât yuwu sâmunne nângânet. Galatia kapi ambolipŋe tewetsenŋe menduhunomai sâm mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nâŋe yeŋgâlen takawom yan nanŋe menduhum katne sâm pâinŋetâ biatmapgât nângâm Sande ârândâŋ menduhuaknomai yan nepyehât hâmeŋe memai yakât torehenŋe mem Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât pat sâm menduhum konohân katŋetâ tatbuap. ³ Otmu takawom yan yeŋe bukulipyeŋe nombotŋe nanŋe mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinginomai sâm lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe tiripyongonetâ buku otyinginomai. ⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloŋe nep tuhuwom sâm nângân nângân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yeŋgâlen takawom. Anŋoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yeŋgâlen ari Kiristohât komolipŋe girawu mansai ya kapi ârândâŋ hawamgum yekmâ yaŋak yeŋgâlen takawom. ⁶⁻⁷ Yeŋgâlen takamune yen orop tipŋe mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenŋe nângânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp meniŋetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nanŋan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimune lohimbi dondâŋe yâkâlen biwiyeŋe katnomaihât mâtâp teteap. Otmâ lok dondâŋe gurâ mâtâp yu maŋgunihine sâm oai. Yakât otmâ tipŋe tatmâ âi tuhumune Pentikos hombaŋ otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteoŋe yeŋgâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nâŋe Kutdâhât hoŋ bawaŋgim âi meman yukât dopŋeâk hoŋ bawaŋgim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbaŋgim mâtâp mewanŋetâ lohotŋan takamu enaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyeŋe orop manmâ yâkât mambotbaŋgiain.

¹² Otmu bukunenŋe Apolo yâkât yuwu sâmunne nângânet. Bukulipyeŋe pilânenekmâ yeŋgâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâm ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋeâmâ orowâk takanomaihât hâkâŋ oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewanŋiwuap yanâmâ âlepŋe hângângumune yeŋgâlen takawuap.

Den bâiŋe sâop.

¹³ Otmu yeŋe Kiristohât wâtŋan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâŋ biwiyenŋe galemahom mannomai. Me bukulipyenŋe nombotŋe Kiristohât den kelanŋatmaiŋe enŋatyenŋan kionmaiŋe biwiyenŋe ki pâlâmŋe otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mâtâp manŋuyiŋgimaiŋe kârihem kinmâ manmanyenŋe galemahom mannomai. ¹⁴ Otmu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nanŋanŋim hoŋ bawanŋinomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, anŋoân yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Setepanas sâŋ, hep torehenlipŋe orowâk Kiristohâlen biwiyenŋe kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyenŋe nâŋgâm heŋenŋuai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya yeŋgât nâŋgâm yâkŋe hoŋ bayiŋgim mansai. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yawuya yeŋgât nâŋgânetâ yahatmu amutyenŋan manŋetgât nanŋan. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki enakmâ mansaŋgât tepne dondâ nâŋgânyinŋian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtŋe, kutyetŋe Potunato yet Akaiko sâŋ, yâkŋe yeŋe tepyeŋe nâŋgâniŋiai yakât eknohoŋetâ biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ tep hero nâŋgânyinŋian. Otmu hâŋgânyongomune âwurenomai yan nâŋe heronŋe nâŋgânyinŋim mansan yakât den pat ekyonŋoŋetâ yen gurâ yawuâk biwiyenŋe huruŋ sâuwap. Yakât otmâ yeŋgâlen takanomai yan ewe katyeknomaiŋe nanŋan.

¹⁹ Den bâiŋe sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipŋe biwiyenŋe Kiristohâlen kepeim mansaiŋe yeŋgât nâŋgânyinŋiai. Otmu lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, lohimbi nombotŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewanŋim mepaemai yaŋe orowâk yeŋgât nâŋgânyinŋiai. ²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansaiŋe yawuâk nâŋgânyinŋiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heronŋe nanŋanŋinomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemguaŋ yu ekumune kiripi nihimu nine bâtnaŋe bâiŋehen kutne kulemguan yu ekmâ nâŋe heronŋe nâŋgânyinŋian yawu nâŋgânomai.

²² Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Kutdânenŋe ki ewe katmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeim mansai yamâ Anitâŋe hilipyongowuapgât nanŋan. Yakât Kutdânenŋe âwurem gewuap.

²³ Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manŋetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinenŋe Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinenŋe kepeiyekmâ nâŋgânyinŋim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

2 Korinti

Pauloŋe Korinti yeŋgât ekap betŋan kulemgum katyiŋgiop.

O bukulipne,

¹ Yen Korinti kapi ambolipne otmu Akaia hânân kapi nombotŋe tatmâ arap ya ambolipne orop Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwanŋim manŋetgât Anitâŋe meye hop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâ m âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Timoteo, yâkŋe nâ orop tânahom mansait. Netŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiat.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe enŋatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴ Umatŋe topŋe topŋe teteningimawân Awoŋnenŋe Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Ambonŋe mem hewewenŋe tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaem mannom. Otmu bukulipnenŋe yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap nenŋe gurâ yâkât wâtŋan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom. ⁵ Emelâk Kiristoŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongominiop ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtŋum muop. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwanŋim den pat âlepŋe lohimbi ekyongomunŋe nombotŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinenŋe Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. ⁶ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ manman kârikŋan katyekbuapgât nâŋgâm netŋe tem lâuwanŋim manmutŋe umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap. Yâhâ umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap yan ikŋe wâtŋan kinmâ biwinetŋe yâkâlenâk kepeim manmutŋe biwinetŋe ki orotok sâmap. Otmu yen gurâ yawu manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiwuawân biwiyenŋe ki orotok sâwuap. ⁷ Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmait.

⁸ Bukulipne, emelâk Asia hânân manbit yan umatŋe dondâhâlâk kaknetŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâwit yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe ya kaknetŋan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâwuapgât nâŋgâwit. ⁹ Otmu emelâk Anitâŋe mundomgât sâpŋe kalop ya tetenitgiwomap sâ m biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netŋe wâtnetŋanâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nâŋgâmutŋe haŋ sânitgiâkgât Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe yu kaknetŋan yâhâop. Umatŋe yu kaknetŋan yâhâmu yan biwinetŋe yâkâlen kepeim wâtŋan kindehât mem hewewenŋe tuhunelehop. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumuŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopŋeâk mâmâŋe otnitgimu biwinetŋe huruŋ sâmu manman âlepŋan manbit. ¹⁰ Yawu otmâ umatŋe kaknetŋan yâhâop yapâ menelehop. Otmu sâp âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâwuawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katnelekbe sâ m ki pâpŋuwuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe kaknetŋan yâhâwuap yan yen lok kiŋitŋe orowâkŋe biwiyenŋe hikum netgât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. Anitâ ulitgunetâ yawuâk tepŋe nâŋgânitgimu hâmenetŋe kinbuap. Yakât otmâ netgât sâ m heronŋe otbaŋgim mepaenomai.

¹² Yeŋe nâŋgâm bâlenihimaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yen otmu lohimbi belâŋgen manmai den perâkŋe âlâ ki

ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyingiman ya gurâ uwawapne bia otyingiman. Yawu otyingiman yan lohimbi belângen manmai ya yengât orotmeme me nângân nângân ki watmâ otyingiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne biwine ekmû ârândân oap yawu biwinane nanjan. Yakât otmâ ki anulakmâ mansan. ¹³ Emelâk den kulemgumune sâlikum topne nângâm hengengetgât den ya topnambâek kulemgum katyingsiwan. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotnane den ya sâlikum nâhât biwinan girawu tap yakât nângânetâ ki keterakyingimu nângâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwinan tap yu nângâm hengengetgât biwine mem mansan. Ewe katneketâ biwinenane hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenne Yesu Kiristo âwurem gewuawân yâkât senjan kinmâ herone nanjanom.

Paulone Korinti kapi ariwuapgât nângâmu umatne otmu pilâop.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ yeje herone nângânihim mansai yakât ki nângâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyingsiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan angoân saru hâtikum yengâlen takamune tipine tatnom. Tipine tatmâ mâtâp menihinetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne yekmâ benne âlâkuâk yengâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihinetâ Yuraia hânân ariwom.” ¹⁷ Biwinane yawu nângâm den ya yengâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yengâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâitne “Taka nenekbom sâop yamâ imbiâk sâop,” yawu mon nângâwi. Nâne yu me ya otbom sâm ekyongoman yakât kakjan ninahâlâk nângâmune yahatmu nângân nângân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâmâ bulâne Ambone. Yakât otmâ yâkne den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâne Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanne Yesu Kiristo yâkât den pat âlepne ya kâsikum yingiminiwin yan Kiristone den imbiâk eknongominiop yawu sâm ki ekyongominiwin. Yâkne Anitâhât den bulâne eknongominiop ya nenne gurâ tân tânâk ekyongominiwin. ²⁰ Otmu emet inânjan Anitâne nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi tihitnenne otmâ ikne hon bawane hângângumu ge manman âlepnan katnenekbuap sâm den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristone hohetnenjan tetem manop yâkâlen den yakât bulâne aksisihâk tetem hengengetgât. Yakât otmâ nenne bulâne yakât nângâm “ya bonjanâk” sâm Anitâ mepaemain. Anitâ ikjak mâmâne otningimu Kiristohâlen biwinenane tijâk kepeim kârihem manmain. ²¹⁻²² Yawu manmâ yâhânehât Anitâne menenekmâ nine nanne baratne sâm pat kuningiop. Pat yakât bulâne ki biatningiâkgât Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwinenane mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne menenekmâ ikjan torokatnenekmu manman kârikjahât bulâne menom yakât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³⁻²⁴ Yengâlen ki takawan yakât yuwu sâmune nângânet. Yengâlen taka kuwikyekmâ den sâyingsiwomgât nângâmune umatne olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tân tânâk takawan. Yeje Kiristohâlen biwiyanane kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuângât nângânetâ bulâne otmu lâum mangetgât nen Kiristohât aposololipnane ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yeje biwiyanane kepeiakmâ konohâk otmu herone nanjanget sâm yen orop buku orangim tânahom mansain. Den yan yu Anitâne nângâmu bulâne oap.

2

¹ Yâhâ emelâk yengâlen taka den sâyingsiwan yan yengâlen gâtne nombotnane nângâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuâk taka den sâyingsimune tepyeje bâlemap sâm pilâm yuân tohowan. ² Yawu gârâmâ yengâlen taka den sâyingsimune tepyeje bâleop mâne yengu yawuâk otmâ tep hero kakjan ki katnekbâi. ³ Yâhâ nâne topne katmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiminiwan. Yakât otmâ yeje otbi mewi yakât nângâmune biwine herone otminiop yakât nângâm yeje yawuâk otmâ mannoma, yawu biwinane nângâwan. Yakât

otmâ yengâlen takawan mâne tep herone kakñan katnekbâihât dopñe otbâp. Yamâ taka den sâyîngimune nângâm bâlenihinomai nângâm pepa kulemgum katyîngimune ekbi. ⁴Yawu gârâmâ biwinañe kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemguwan ya sâlikum nângâñetâ tepyeñe bâlewuap nângâm tepne nângâyîngim dondâ isewan. Yawu otmâ ya sâlikum nângâm nâhâitñe “Nângâningimap yanak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nângânomaihât yawu kulemguwan.

Lok âlâñe otmâ tâpikguop yâkât tosa pilâwanjiwi.

⁵⁻⁶Yengâlen gâtñe lok âlâñe otmâ tâpikguminiop. Yakât otmâ lohimbi dondâñe tep bâle pato nângâwanjim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewanjim kewilâñetâ ari biwiñe gemu manmâ gap. Lok yañe yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yeñe kewilâñetâ manmâ gap yakât nângâmune ârândân oap. Den sâm hârewanjiwi yamâ pesuk sâwanjimu yengâlen torokalakmu manñetgât nanñan. ⁷Yâkñe yawuâk tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwiñe mumu yanak Kiristo betgumapgât yeñak tosañe pilâm biwiñe mem hewewenñe tuhujetâ orowâk mannomai. ⁸Otmu tepyeñe nângâwanjim mansai yakât nângâmu keterakbangiâkgât buku otbanganomai. ⁹Otmu yeñe nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewanjinomai me bia yawu biwinañe nângâm pepa kulemgum katyîngiwan. ¹⁰Yâhâ otmâ tâpikguop yakât tosa ninahâk ki pilâwanjiwom. Anjoân yeñe tosañe pilâwanjinomai yan yengât nângâmune ârândân otbuap. Yeñe yawu otñetâ nâku yawuâk tosañe pilâwanjiwom yan Kiristoñe yakât nângâmu ârândân otbuap. ¹¹Otmu Satan Manman bâleñahât Amboñe nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topñe nângâm heñgenjuain. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwanjinom yanâmâ Satangât mâtâp manguwanjinom.

Pauloñe Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

¹²Otmu bukune Titone yengâlebâ takamu Toroa kapiân penangiakmâ yengât den pat eknohomu nângâwom sâm Epeso kapi pilâm Toroa kapiân ari mambotbangiwan. Mambotbangiwan yan Kiristo honñe bawanjim yâkât den pat âlepñe kapi ambolipñe kâsikum yîngiwan. Kâsikum yîngimune lohimbi dondâñe yâkâlen biwiyeñe katbi. ¹³Yawu gârâmâ mambotbangimune biatmu yanak yengât nângâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ kapi ambolipñe pilâyekmâ wanga mem Makeronia hânân takawan. Takamune penangiakmâ yengât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonjetâ nângâñetâ âilongo olop.

¹⁴Yengât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepaewan. Neneñe Kiristo orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Anitâñe mâmâñe otningimu yâkât âi memunñe bulâñe tetemap. Mâmâñe otningimu Kiristohât den pat âlepñe sâm haok tuhumunñe hânñan kulemñan arimap. Otmu neneñe hotomñe nângâmunñe âilongo otmap yakât dopñeâk lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe den pat âlepñe ya nângâñetâ âilongo otmap. ¹⁵⁻¹⁶Nângâñetâ âilongo otmu Manman Amboñe mem hewewenñe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyîngimap. Lohimbi yañeâmâ den pat ya nângâñetâ hotomñe âilongo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimbi nombotñe hiliwahonomehât pat mansaiñe ya nângâñetâ korokñe pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nângâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonomehât. Lok girawuyane âi yu meñetâ dopñan otbuap? Yakât yuwu sâmune nângâñet. Kiristoñe menenekmâ aposolo âi sâm ningiop. Yakât otmâ honñe bawanjim yâkât den pat âlepñe ekyongomain. Ekyongomain yan hotomñe pilâmu nângâmunñe âilongo otmap yakât dopñeâk Anitâñe nângâningimu âilongo otmap. ¹⁷Yâhâ lok perâkñe dondâhâlâkñe biwiyeñe kurihiakmâ tewetsenñahâlâk nângâm yengâlen taka Kiristohât den pat kelanğatmâ kâsikum yîngimai. Yâkñe otmai yawu ki otmain. Anitâ ikñak den âlâlâ biwinenñan katmap ya ekyongomain. Yâkñe nenekmu ârândân olâk sâm Kiristo honñe bawanjim den tâñe tâñâk ekyongomain.

3

Nenne wâtnennjanâk kinmâ Kiristo hoj bawanjinomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nângâm nâhâitne “Ikñahât nângâmu yahatsap” sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Emelâk lok nombotne yengât bukulipyenane herone nângâyinjim pepa mem kulemgum yingwi ya mem taka tiripyongonetâ sâlikum buku otyinginetâ orowâk tatmâ den kâsikum yingim gai. Otmu âiyene tuhun pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ninginetâ mem ari tiripyongonom,” sâm ulityongonomai. Yawu otmai yamâ nâne yawu ki otman. ² Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhât âi yukât topne nângâne sâm otnetâ pepa âlâ ki tiripyongomune eknomai. Yengât manmanyene ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. ³ Kiristone hângânnohomu ikne den pat âlepne ekyongowan. Ekyongomune nângânetâ Anitâ Manman Ambonane ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yakât otmâ yengâlen bulâne teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne manmanyene eknomai yan nâne Kiristo hoj bawanjiman yakât topne nângâm hengenunomai. Yakât otmâ yeje pepa kulemgum nihinomaihât ki nângâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâne girem den Mose ekumu tape mem kulemgup ya Isirae lohimbiye sâlikum Anitâhât topne tipne nângâwi. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ Wâtgât mâmânahât Heakne Anitâhât biwinan den âlâlâ tatmap ya mem biwinennan katmap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ nenne wâtnennjanâk kinmâ âi memunne bulâne tetemap sânomgât dop âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinennane tijâk kepeim Anitâhât wâtñan kinmâ âi memunne nenekmu dopñan otmap.

⁶ Kiristone manman kârikñahât mâtâp âine mem teteningiop. Yakât otmâ hoj bawanjiwehât Anitâne menekmâ âi sâm nihiop. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otnihimu mâtâp âine ya watmâ yâhâm yan manman kârikñahât bulâne membom. Yâhâ lohimbiye girem den nângâmai yan biwiyenambâ nângân nângân bâlene tetemu otnetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matne umatne yingimu mem hiliwahonomai.

Kiristone mâtâp âine meningiop yakât nângâmunne yahatmap.

⁷⁻¹¹ Emelâk Anitâne girem den Mose ekumu tape mem kulemgup. Yakât kakñan girem den ya Isirae lohimbi ekyongomu nângânetâ biwi nângân nângânyenjan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nângâm anulakbi. Otmu yapâek girem den lâum pâpgum yanjak hiliwahonomgât pat mansain yawu nângâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepne nângâmunne Wâtgât mâmânahât Heakne mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinennane kepeim mansain. Yawu manmunne Anitâne tosa pilâm manman kârikñahât pat kuningimu mansain yawu nângâmunne biwinenne huruñ sâmap. Biwinenne huruñ sâmu Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otningimu Kiristo hoj bawanjim mansain.

Kândikum emelâk Anitâne girem den ya Mose ekumu kulemgup yan ikne lanjinnane siliñ siliñ sâm Mosehât kundenñan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yawu otmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenne kâiâkne olop. Kundenne kâiâkne olop yamâ Isirae lohimbiye eknetâ irik irik sâmu dâñâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepne nângâmain yan Anitâhât lanjinnane biwi nângân nângânnennan pilâmu hanj sâningimap yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk lanjinnane Mosehât kundenñan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ lanjinnane lok biwinennan pilâmap yanjeâmâ emelâk gâtne ya wangim biwinennan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nângâmunne âlâ kândâkdâ otmap.

¹² Otmu nenne Kiristohât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingimunne nângâmai. Nângâmai yan Anitâhât lanjinnane biwiyenjan pilâmu hanj sâyingiwuap yakât nângâm den tñ tñ kâsikum yingimain. ¹³ Yâhâ emelâk Moseñe olop yan hâum sâmunne nângânet.

Emelâk Moseje Sinai pumñan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât lajinñane Mosehât kundenñan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenñe kâiâkñe olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbi ekyongop yan lajinñe biatmu kundenñe ekmai sâmu sângum potonñe mem kundenñe kâtâpgum den ekyongop. Yawu ekyongom benñe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâmu pumñan âwurem yâhâop yan sângum potonñane kundenñe kâtâpguop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ lajinñane kundenñan hâumu âlâkuâk kaok bolañ bolañ olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae lohimbiñe otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ¹⁴⁻¹⁶ Moseje kundenñe kâtâpgumu Isirae lohimbiñe ki ekbi yakât dopñeâk biwi nângân nângânyeñe mañguakmu Anitâhât den ekyongop ya nângâñetâ ki keterakyinñiop. Sâp yapâek Isirae lohimbi tetem manmâ gai ya yengât biwi nângân nângânyeñe yawuâk mañguakmu miti den kândikum kulemguiwi ya sâlikum nângâñetâ ki keterakyinñimap. Yawu gârâmâ Moseje âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguiwi ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâmu sângum potonñane kundenñe kâtâpguop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopñeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yane Kutdânenñe Kiristohâlen biwiyeñe katmai yan ikñak biwi nângân nângânyeñe mem pâron pilâyinñimu miti den ya sâlikum nângâñetâ keterakyinñimap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne Kutdâhâlen biwiyeñe katmai yan girem den topñe topñe kulemguiwi yapâ holanyekmap. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu Anitâhât den nângâñetâ keterakyinñimap. ¹⁸ Otmu Moseje Kutdâ orop den olowot yan yâkât lajinñane Mosehât kundenñan hâumu kaok bolañ bolañ olop yan Isirae lohimbiñe Kutdâhât towatñe ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopñeâk mansain yakât yuwu sâmune nângâñet. Nenñeâmâ anjoân Kutdâhâlen biwinenñane kepeim tem lâuwangim manbin. Yawu manmunñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhunenekmu Kutdâne olop miop yawu otneâk nângâwin. Yawu otneâk nângâwin yan mâmâñe otningimu olop miop yawu otmâ manne sâmu otmunñe nenekmu tipinñe âlepñe olop. Otmu yakât kakñan otbin mewin ya wangim tem lâuwangim manmunñe nenekmu ârândâñ oap. Otmu yawuâk mâmâñe otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâne olop miop yawu otmunñe nenekmu dopñan otbuap. Yakât nângâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbiñe manmannenñan Kutdâhât towatñe eknomai.

4

Pauloñe Kiristohât den pat âlepñe ki kelangatmâ ekyongop.

¹ Nâñe Kiristohât den pat âlepñe pâku lohimbi kâsikum yinñiwehât Anitâne tepñe nângânihim aposolo âi sâmu nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatñe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. ² Kiristohât den pat yamâ bulâne. Yakât otmâ Anitâhât senñan manmâ den ya ki kelangatmâ kâityongoman. Lohimbi kerekñe den pat yu nângâñetâ bulâne otmu nâhâitñe “Den bulâne eknongomap” sâñetgât uwawapñe bia manmâ den tâñ tâñâk ekyongoman. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belângen manmai ya ekyongomune nângâñetâ helekñe otmap. Ya yengât topñe yuwu sâmune nângâñet. Anitâhât lajinñane biwiyeñan pilâmu Kiristohât den pat nângâñetâ hañ sâyinñimap sâmu Manman bâlenahât Amboñane biwi nângân nângânyeñe kâtâpguyinñimu omoñ bâlenan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ ki keterakyinñimap. Nângâñetâ ki keterakyinñimap yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetñe dop konohâk oap yakât gurâ ki nângâñetâ keterakyinñimap.

⁵ Yeñe nâhât nângâñetâ yahalâkgât ki nângâman. Kutdânenñe Kiristo yâkât tem lâuwangim mepaenñetgât yâkât den pat âlepñe kâsikum yinñim hon bayinñiman. ⁶ Kândikum emelâk Anitâne hân himbim ki kândikytogowân omoñ pato sâhâm iop. Omoñ sâhâop

ya Anitâne sâmu lajinne pilâop. Yakât dopneak lohimbi kerek nenne omon bâlejan manminiwin yan yâkne sâmu lajinne biwinenne pilâop. Biwinenne pilâmu han sâningimu ikne biwinan girawu tap yamâ Kiristone olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtjan kinmain yan biwinenne ki gemap.

⁷Yawu gârâmâ Anitâhât lajinne biwinenne pilâmu han sâningimu ikne biwinan tap ya nângâmain. Umatne topne topne teteningimu hâhiwin kakjan manmunne wâtneenne orotok sâmap. Wâtneenne orotok sâmu Anitâhât wâtjanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yingimunne nângânetâ manman âlepnhât bulâne teteyingimu ekmai. Ya ekma yan Anitâhât wâtne ekmai. ⁸Yâhâ lok belângen manmaine hâhiwin ninginetâ biwinenne orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtjan kinmunne yanâmâ biwinenne ki gemap. Yawu manmunne mâtâp manguningine sâm pâpgumai. ⁹Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benne Anitâne nângâningimu hâmenenne kinmap. ¹⁰⁻¹¹Emelâk Yura nengât papatolipnenne Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tuhum ganetâ hâhiwin kakjan manmâ muop. Yakât dopneak lohimbi belângen manmaine nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhuneneknetâ hâhiwin kakjan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtjan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbi yan nenekmâ Yesune mumunambâ yahatmâ mâmâne otyingimu âi memai nengât yawu nângâmai. ¹²Nenne yengât nângâm âi mem hâhiwin kakjan manmain. Yawu manmain yakât huhopne yene yâkâlen biwiyanne kepeinetâ manman kâriknhât pat kuyingimu mansai.

¹³Emelâk lok âlâ umatne tetewangimu den kulemguop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinanne kepeim manban yakât nângâm ekuwan.” Den yawu tap.

Lok yan Kutdâhâlen biwinanne kepeiop yakât den ekuop. Yakât dopneak Kutdâhâlen biwinenne kepeim ikne den pat âlepne lohimbi ekyongomain. ¹⁴Otmu yâkâlen biwinenne kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâne Kiristo mumunambâ mem yahalop yakât dopneak yen orowâk mumunambâ mem yahatnenekmu yâkât senjan kinnom. ¹⁵Yakât nângâm manman âlepnhât bulâne yengâlen teteyingiâkgât nenne hâhiwin kakjan Kutdâ hon bawangim ikne den pat âlepne kâsikum yingim gain. Otmu yene gurâ yawuâk den pat âlepne ya sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhujetâ Anitâne ikne engatneak otmâ lohimbi tihityene otmâ Kiristo hângângumu ge kawenenne kinmu kujetâ muop yakât nângânomai. Yakât nângâm lohimbi kingitne orowâkne tâtâemâk yâkâlen biwiyanne kepeim Anitâ herone nângâwangim mepaenomai.

¹⁶Yakât nângâm umatne topne topne teteningimawân biwinenne ki gemap. Bulânanâk nenne hâhiwin kakjan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândânâk Anitâhât Wâtgât mâmânhât Heakne biwi nângân nângânenne mem hewewen tuhumap. ¹⁷⁻¹⁸Sâp yiwereye yuâmâ Kiristo hon bawangim hâhiwin kakjan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâne manman kârikjan mem katnenekmu herone kakjan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm manman kârikjan mannom sâm biwinenne galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatne topne topne teteningimu hâhiwin kakjan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nângâm umatne girawuyanne kaknenne yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain.

5

Anitâne hâknenne âine ningimu han galakmâ manman kârikjan mannom.

¹Umatne girawuyanne kaknenne yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain yakât topne yuwu. Nenne hânân yuân kandi manmain. Anitâne selep kandi tuhum katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm munom yanâmâ himbimân yâhâmunne hâknenne âine ningimu menom yamâ emet kârikne tuhum katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. ²⁻⁴Yâhâ hânân yu umatne topne topne teteningimu

hâhiwin nângâmainân mumuhât hâknenne ihiwe ihiwe otnap. Yawu gârâmâ mumunne kurihineneknomaihât nângâm ketet otnain. Yâhâ Kiristone âwurem gemu Anitâne hâknenne âne mem ningimu hanjalakmâ manman kâriknan mannomgât nângâmain.⁵ Otmu Anitâne ikne orop manman kâriknan manmâ yâhâmbisâin yakât nângâm pat kuningiop. Yâhâ pat yakât bulâne ya ki menom sâmbiwi yâhâp otmaingât iknak Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ bulânanâk manman kâriknan manmâ yâhânom nângâmain.

⁶⁻⁸ Yakât nângâmunne biwinenne ki orotok sâmap. Bulânanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomgât nângâm biwinenne hikum manmain. Yawu manmâ umatne topne topne kaknenjan yâhâmwân biwinenne ki orotok sâmap.

⁹⁻¹⁰ Hâmbâi sâp patoen nen kerekne Kiristohât senjan kinmunne otnain memain ya ekbuap. Ekmu ârândân otbuap me ki ârândân otbuap yakât dopnan den sâmbi hâreningim ambojan ambojan matne kâpekningiwuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânom yakât ki nângâmain. Yâhâ biwinenne Kutdâhâlen kepeim hon bawangim manmunne nenekmu ârândân olâkgât nângâmain.

Lok yengât kut patyengahâlâk ki nângâmunne yahatbuap.

¹¹ Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbine den pat âlepne nângânetâ bulâne olâkgât den tân tânâk ekyongom engatyan geman. Anitâhâlen biwinane tinâk kepeim tem lâuwangim gan yakât nângânihimu ârândân otnap. Otmu yen gurâ yawuâk nângânihiñetâ ârândân oap yakât nângâm biwinane mem mansan.¹² Yamâ benne nângânihiñetâ yahalâkgât ki nângâman. Yâhâ lok nombotjane gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyene nângânetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyen girawu tap yakât ki nângâmai. Lok yawuyane yengâlen taka nâhât sâmbi bâlenomai. Yawu otnomai yan nâne Kiristo hon bawangimune umatne âlâlâ tetenihipu Anitâne tihitne otnap yakât ekyongonomai.¹³ Otmu umatne topne topne tetenihipu hâhiwin kaknan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinane tinâk kepeim âi tuhum hon bayingiman. Sâp yan lok nombotjane nekmâ nâhâitne “Biwine hâlim otmu yu oap,” yawu sâmai.¹⁴⁻¹⁵ Kiristone lohimbine kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenjan kinmu Anitâne betgumu kuñetâ muop. Yakât otmâ betgumu kuñetâ muop yan nen gurâ tosanenjahât matne sâmbi Anitâne betnongomu nongonetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumunambâ mem yahatmu manman kâriknahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenne otnap. Yakât nângâmunne bulâne otmu nenjahât nângâmunne gemu yâkât tem lâum hon bawangim mannom.¹⁶ Emelâk Kiristohâlen biwinenne ki katbin yan nângân nângânnenneâk watmâ lok yengât kut patyengahâlâk nângâmunne yahatminiop. Yawu otmâ Kiristohât nângâmunne tâñat otminiop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenne katbin yapâek yâkât biwinan girawu tap ya nângâmain.¹⁷ Yâhâ lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katmai yan mem hewewen tuhuyekmu biwiyenambâ nângân nângân bâlene tetemap ya bet pilâmai. Bet pilânetâ biwi nângân nângânyene mem pârôn pilâyingimu nângân nângân âlepne biwiyenambâ tetemu watmai.

Anitâne kaok nângâningim tosanenne pilâningimap.

¹⁸⁻¹⁹ Anjoân nen kerekne Anitâhât nângâmunne gemu betbangim gamunne nângâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikne engatneâk otmâ wawaenenekmâ Kiristo hângângumu ge sârenerenekmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenne katmunne nengât kaok nângâningimap. Kaok nângâningim yan Kiristone nengât otmâ muop yakât nângâm tosanenne pilâningimap. Otmu lohimbine belângen manmai ya den pat âlepne yu ekyongonehât sâmbi ningiop. Yawu gârâmâ yâk yengâlen ari ekyongomunne Kiristohâlen biwiyenane kepeinetâ yâk gurâ yawuâk kaok nângâyingiwuap.

20-21 Anitâne Kiristo hângângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benje nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ nenje Kiristo orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristone nengât toсахât otmâ muop yakât nângâm kaok nângâningimap. Kaok nângâningim nenekmu ikne nanje baratne bulâne otmâ koko salehâk mansain. Otmu yeje yawuâk Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu manñet sâm ikne sâtgât otmâ ekyongoain.

6

¹ Anitâne ikne engatneâk otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâne otningimu manman âlepñahât bulâne teteningimu manmâ gain. Bulâne yawuâk teteyingimu manmâ yâhâñetgât nângâmain. ² Yâhâ emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Emelâk nâne manman bâleñahât pañgoñâmbâ meyekmâ tihityene otbomgât sâp katban ya yiwerene teteap. Yakât otmâ ulitnohoñetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmune nângâñet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitguñetâ manman bâleñahât pañgoñâmbâ meyekmâ tihityene otbuap.

Kiristohât tem lâuwangim biwinenne galemahom mannom.

³ Nenje Kiristohât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingimain yan nengât nep ekñetâ bâlemu den ya betbangimai sâm biwinenne galemahomain. ⁴ Otmu yeje nengât “Bulâñanâk Anitâhât hoñ bawangim târârâk manmai,” yawu sâñetgât nenje yuwu otmâ hoñ bawangim nep memain. Lohimbi belângen mansaine mâtâp mañguningim mem âlâlâ tuhunenekñetâ mâtâpgât pâpgum hâhiwin kakñan manmâ Anitâhâlen biwinennane kepeim manmâ gain. ⁵ Kiristohât den pat âlepne ekyongominiwin yan lohimbi nombotñane nângâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetñan katnenekñetâ tatbin. Otmu yapâ holañnenekñetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omone ki iminiwin, me sâp sâsâñan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakñan tuhum gain. ⁶ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otningimu yuwu otmâin. Manman girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândâñ otbuap yakât topne nângâm heñgeñgum biwinenne galemahom uwawapne bia manmain. Lohimbi nombotñane mem bâlenenekñetâ yakât matne ki kâpekyingimain. Yawu otmâ lohottñan otyingim mem buku tuhuyekmain. ⁷ Otmu Anitâhât wâtñan kinmâ den kâsikum yingimunne nângâñetâ bulâne otmap. Yawu otyingimunne nengât nângâm Anitâhât tem lâum hoñ bawangim mansai nângâmai. Hoñ bawangim manmain yan Anitâne nenekmu ârândâñ otmap. Yawu otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otningimu lohimbi ekyongomunne orotmeme bâleñe betbangim yâkâlen biwiyeñe katmai. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp mañguningine sâm otmai yan ki lohottne otmain. ⁸ Lohimbi nombotñane nângâningiñetâ yahatmap. Yâhâ nombotñaneâmâ nângâningiñetâ gemap. Nombotñane mepaenenekmai. Yâhâ nombotñaneâmâ den belângen sâm bâleningimai. Nenje den bulâne ekyongomain yan nengât lok perâkne sâmai. ⁹ Lohimbi nombotñane nengât lok kutdâ sâmai. Yâhâ nombotñaneâmâ lok inñe sâmai. Mesek sâtñan kinmain yan lok nombotñane nenekmâ getek munomai sâmai yamâ benje belângen wâtnenne tiñ tiñ sâmu manmunne nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatne âlâlâ teteningimap yan Anitâne kuwiknenekmu hâmenenne kinmap. ¹⁰ We bâle nângâmain yamâ biwinenne herone otmap. Lohimbi nombotñane nenekmâ lok umburuk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi kiñitne orowâk den kâsikum yingimunne manman âlepñahât bulâne topne topne yeñgâlen tetemap. Bonñanâk senñe âlâlâ ki tatningiap. Yawu gârâmâ Anitâne himbimân yâhâ mannomgât pat kuningiop.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Nângân nângân âlâlâ biwinaan tatmap ya âlâ ki kurihian. Nângân nângân ya kerek sâm tetem ekyongoan. ¹² Yeñe nine nanne baratne

yawu mansai yakât otmâ biwinan̄e kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yeñeâmâ biwiyeñan̄e ki kepeinekmâ mansai. ¹³ Yakât nân̄gâm biwinen̄an̄e kepeiakmâ mannehât nan̄gan.

Lohimbi belângen manmai ya orop biwinen̄an̄e ki hikuakmâ nân̄gân nân̄gân̄eñe watnom.

¹⁴⁻¹⁵ Yeñe lohimbi belângen mansai ya orop biwiyeñan̄e hikuakmâ nan̄gan̄gim tânahonomaihât dop âlâ ki tap. Anitân̄e yen yekmu ârândân̄ olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belângen mansaiñeâmâ kiñgoñ mañgoñ manmai. Yeñeâmâ Lan̄in̄e Amboñe, Kiristo, yâkâlen biwiyeñan̄e kepeim tem lâuwangim manmai. Yâhâ lohimbi belângen manmai yâkñeâmâ Omoñ Amboñe, Satan, yâkât tem lâuwangim manmai. Yawu gârâmâ topyeñeâmâ ikñiâk ikñiâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyeñan̄e ki hikuakmâ tânahonomaihât den yu ekyongoan. ¹⁶ Nenâmâ yen orop Anitâ Manman Amboñahât opon kâmbukñe yawu mansain. Yakât Anitân̄e den âlâ yuwu sâop.

“Nân̄e nine lohimbi orop tatmâ tihityeñe otmâ yâhâwom. Tihityeñe otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awoñnen̄e sâm mepaenekmâ yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonen̄e Anitân̄e hohetnen̄an̄ tatmâ tihitnen̄e otmap. Yakât otmâ pâku lohimbi hohetyeñan̄ tatmâ yâk orop biwiyeñan̄e hikuakmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁷⁻¹⁸ Anitân̄e den âlâ yuwu sâm ikñe lohimbi ekyongop.

“Pâku lohimbiñe orotmeme kiñgoñ manmai. Yakât otmâ yeñe yâk yeñgât orotmeme kiñgoñ ya pilâm ga yeñeâk manñet. Yeñeâk mannomai yanâmâ nine nanne baratne sâm meyebom. Meyekmune yeñe gurâ Awoñnen̄e sâm nâhâlen torokatñetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtgât Amboñan̄e den yawu sâop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nân̄gân̄et. Anitân̄e nine nanne baratne sâm menenekmu orowâk tatmun̄e tihitnen̄e otbuap yakât pat kuningiop. Yakât nân̄gâm ewewangim yâkât sen̄nan̄ koko salehâk manne sâm orotmeme bâleñe pilânom. Otmu nân̄gân̄ nân̄gân̄ âlâ me âlân̄e biwinen̄e mem bâleningimap ya gurâ pilânom.

Pauloñe Korinti yeñgât biwi hero nân̄gâyin̄giminiop.

² Nân̄e yeñgâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yeñgâlen gâtñe âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yin̄gim gan ya nân̄gâm lok âlâ me âlân̄e Kiristo ki betguwi. Embân̄âmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeñe biwiyeñan̄e nâ orop kepeiakmâ kaok nan̄gan̄gim mannehât nan̄gan. ³ Yâhâ yeñgâlen gâtñe nombotñan̄e nâhâitñe “Mem bâlenenekmâ mansap,” nân̄gâmai. Yawu nân̄gâmai yamâ den ekyongoan yu nân̄gân̄etâ biwiyeñan̄ hâuâkgât ki yan. Bulân̄anâk biwinan̄e kepeiyekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinan̄e yuwuâk kepeiyekmâ manmâ yâhâm mumbom. ⁴ Emelâk den ekyongomune nân̄gâwi ya watmâ gai yakât Titon̄e eknohomu nân̄gâmune biwine huruñ sâop. Yakât otmâ nân̄gân̄ nân̄gân̄ âlâlâ biwinan̄e yeñgât nân̄gâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiweren̄e umatñe âlâlâ kaknan̄ yâhâmu mansan yuân yeñgât nân̄gâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yeñgât den pat buku nombotñe ekyongoman.

⁵ Yawu gârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimbi belângen manmaiñe mâtâp mañguningine sâm mem âlâlâ tuhunenekñetâ umatñe kakñan̄ manmâ gain. Otmu Titon̄e yeñgât ki eknohop yan yeñgât gorânihimu biwine orotok sâmu manban. ⁶ Yawu gârâmâ biwinen̄e orotok sâmu manmain yan Anitân̄e mem hewewen̄ tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnenekmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewangimu nâhâlen taka yeñgât den pat eknohom yan biwine mem hewewen̄ tuhuop.

⁷ Otmu emelâk den ekyongowan ya nân̄gân̄etâ biwiyeñan̄ hâumu tepyeñe nân̄gâm kaok nân̄gân̄ihai. Yakât otmâ lok nombotñan̄e sâm bâlenihiwi ya kâpekyin̄gim sârerenekbi yakât den pat Tito ekuñetâ biwiñe huruñ sâop. Otmu yâkñe taka den pat ya eknohomu biwine huruñ sâmu heron̄e dondâ nân̄gâyin̄gian.

8-9 Pepa kulemgum katyিংgiwan ya sâlikuñetâ biwiyenjan hâumu tepyeñe bâleop. Yakât den pat eknohomu nângâmune umatñe olop. Yawu gârâmâ tepyeñe bâleop yapâek kuwihakmâ tâñ tâñâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakñan ki mansai. Yakât nângâm tepne herone nângâyিংim emelâk pepa kulemgum katyিংgiwan yakât nângâmune ki umatñe oap. Bulâñanâk angoân tep bâle kakñan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâñe nângâyিংimu kuwihakmâ tâñ tâñâk manmâ gam manman bâleñahât mâtâwân ki kionñi. ¹⁰ Yeñe tep bâle nângâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikñahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nângâmune ki umatñe oap. Yâhâ lohimbi belângen manmaine tep bâle nângâmai yan biwiyene ñasin otmu hiliwahonomaihât mâtâp watmai. ¹¹ Angoân tep bâle kakñan katyekban. Yakât otmâ yeñe anulakmâ yanak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâñe wawaeyekmâ umam sâyিংgiâkgât nâhât den tem lâum in yawu lok ya den sâh hârewañgim matñe wañbi. Yakât otmâ lok yan otmu bâleop yâkât tosañe yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitâñe nângâmu ârândân oap. Otmu nâku yawuâk nângâyিংian.

¹² Anitâ biwinnenne ekmapñe nekmu ârândân olâk sâh den kulemgum katyিংgiwan. Lok âlâñe bukuñe âlâ mem bâlemu kuk olowot yâk yetgâlâk nângâm ki kulemgum katyিংgiwan. Angoân yeñe biwiyenane nâhât nângâm manminiwi yakât gulipyongomap sâh den yawu kulemgum katyিংgiwan. Den katyিংgiwan ya sâlikum nângâwi yan biwiyene nâhât nângâm gaminiwi ya keterakyিংiop. ¹³ Yakât den pat Titone taka eknohomu nângâmune biwine huruñ sâmu mansan.

Otmu yeñe buku otbaññetâ herone nanñangiwi yakât den pat gurâ eknohomu nângâm tepne herone oap. ¹⁴ Emelâk yengâlen ki takaop yan yeñe Kiristohâlen biwiyenane kepeim manbi yakât nângâyিংimune yahatmu ekuwan. Otmu yengâlen takaop yan yengât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbaññiwi. Yakât nângâmune biwine ârândân oap. Embânâmbâek den bulâñe kâsikum yingim gan. Otmu nângâyিংimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulâñe ekuwan. ¹⁵ Otmu pepa kulemgum katyিংgiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nângâm buku otbaññiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâuwi. Emelâk yengâlen takamu nanñangiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yengât dondâhâlâk nângâyিংim mansap. ¹⁶ Nâhât den nângâm tem lâuwi yakât otmâ yeñe kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nângâmune tepne herone oap.

8

Tepyeñe hewewen otmu tewetsenñe menduhuwi.

¹⁻² Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yengât den pat sâhune nângâñet. Yâk yengâlen umatñe topñe topñe teteyingimu yapâ gâtñane senñe âlâlâhât pâinmâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benñe Anitâ ikñahâk nângâyিংim tihityene otmâ biwi herone kakñan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñe yengâlen umatñe teteap yakât den pat ekyongomune tepyeñe hewewen otmu biwi konohâk otmâ tewetsenñe menduhuwi. ³ Tewetsenñe menduhuwi yan yeñe engatyeneâk otmâ tipñe tatyingiop yapâ gâtñe ewetâek katbi. Nângâmune yawu olop. ⁴ Otmu nâñe mâtâp meyingimune Kiristohât komot tânyongonomaihât âinohowi. ⁵ Âinohonjetâ nângâyিংimune menduhuwi. Yawu otbi yamâ Kutdâhâlen biwiyenane kepeim Anitâ tem lâuwangim gamai yakât otmâ tewetsenñe ya menduhum katyিংgiwi.

⁶ Yakât otmâ kândikum emelâk Titone yengâlen taka Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat ekyongomu tepyeñe nângâyিংim tânyongone sâh tewetsenñe menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yengâlen taka mem hewewen tuhuyekmu tewetsenñe bunewâk menduhum katñetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâh wañsan. ⁷ Yeñe Kiristohâlen biwiyenane tiñâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmâñe otyingimu manman âlepñahât bulâñe teteyingimu hewewen otmâ hon bawanginehâlâk nângâm manmai. Yawu otmâ nângân nângânyene holañakmu yâkât den pat âlepñe hewewenâk ekyongonjetâ bukulipyanane

nângâñetâ âilonço otmap. Otmu nen orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu nançançimain. Yakât otmâ yeñe tewetsençe bunewâk menduhunomaihât nançan.

⁸⁻⁹ Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araiçe Yerusalem kapi ambolipçe yengât den pat nângâm tepyeçe nângâyinçim emelâk tewetsençe menduhum katyiñçinçetâ tap. Yâhâ yeñe Yerusalem kapi ambolipçe yengât tepyeçe yawuâk nângâyinçim mansai me bia sâm yakât nângâm tan. Yawuâk nângâyinçim mansai otmuâmâ tewetsençe âlâkuâk menduhunçetgât nançan. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Ançoân Kiristone âwâñe orop himbimân âilonço tatminiowot. Yawu gârâmâ ikñahâk lohimbi kerek wawaenenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenençan kinmu howanân kuñetâ muop. Yawu manmu kuñetâ muop yakât huhopçe nençeâmâ himbimân yâhâ manman âilonçoân manmâ yâhâmbisâin. Yeñe emelâk Kiristohât topçe nângâm hençençuwi. Yakât nângâm tewetsençe in yawu menduhunçet sâm ki kendâyinçiwom.

¹⁰ Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nângâñet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotçe tatmâ araiçe tewetsençe ki menduhuwi yan yeñe sâm tepyeçe hewewenç otmâ in yawu tewetsençe menduhuwi. Tewetsençe menduhuwi yamâ ki dopçan oap. Yakât otmâ yâhâpçeâk menduhunomai yanâmâ âilonço otbuap. ¹¹ Kândikum topçe katmâ tepyeçe hewewenç otmu tewetsençe menduhuwi. Emelâk otbi yakât dopçeâk otmâ tewetsençe menduhunçetgât nançan. ¹² Yawu otne sâm yan tewetsençe tatiñçiap yakât dopçanâk menduhum katñetâ Anitâñe nângâyinçimu ârândânç otbuap. Yâhâ pato ki tatiñçiap yañe âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâm otnomai yakât ki nângâmap. ¹³⁻¹⁴ Otmu Yerusalem kapi ambolipçane hâk sânduhân manñetgât iri sikumyeñe pato kâsikum yinçim yeñe umatçe kakçan manñetgât ki yan. Sâp yiwereñeâmâ yâkçe sençe âlâlâhât umburuk manñetâ yeñe hop sambe kakçan mansai. Yakât otmâ sençe âlâlâ tânyonçoñetgât nançan. Yâhâ gâmâlâk umatçe âlâ yengâlen tetewuap yanâmâ yâku tânyonçonomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnençane lok ki manmaiângen ari manminiwi. Sâp yan Anitâñe sâm u sot âlâ, kutçe mana sâm, omoñânâk ârândânç himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk ançiminiwi. Yakât den pat Mosençe kulemçuop ya yuwu tap.

“Lohimbi nombotçane mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyeñe kâsikum yinçiwom. Kâsikum yinçiwom yakât otmâ bukulipyeñe nombotçane mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyençan olop.” Den yawu tap.

Titonçe Korinti yengâlen ariwuap.

¹⁶ Anitâñe biwinençe mem hewewenç tuhumu yengât nângâyinçim gamain yakât dopçeâk Titohât biwiñe mem hewewenç tuhumu yengât nângâyinçimap. ¹⁷ Yakât otmâ ki ekuwan yan ikçe ençatçeâk otmâ yengâlen tohowom sâm biwiñe hikuop. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁸⁻¹⁹ Otmu bukunençe âlâñe Kiristo hoç bawançim yâkât lohimbi kapi tete manmâ arai yengâlen ari den kâsikum yinçim manmu nângâwançiai. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipçe yengât tewetsençe menduhum katñetâ tap ya yâk orop mem ari yinçinomgât sâwi. Yakât otmâ nâñe hewewenç otmâ bukunençe ya Tito orop hânçanyotgomune yengâlen taka tewetsençe mendomawot. Otmu yakât kakçan nâ orop penançiakmâ tewetsençe ya mem ari Yerusalem kapi ambolipçe yinçinom. Yinçimunçe lohimbi kinçitçe orowâkçe Kutdâ heronçe otbançim mepaenomai. ²⁰⁻²¹ Nâñe uwawapçe bia manmune Anitâñe nekmu ârândânç olâkgâlâk nângâman. Yawu manmune bukulipçane gurâ ki nângâm bâlenihinomai. Lohimbi nombotçane nâhâitçe “Tewetsençe gulipçuap,” sâm nângâm bâlenihomaihât tewetsençe pato menduhunomai ya âlepçe galemçum hençençuwom.

²² Yakât otmâ lok kalimbu hânçanyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunençe kalimbunçe yâkât yuwu sâmune nângâñet. Yâhâmâ biwiñe hewewenç otmu âi topçe topçe

mem Kiristohât komot hoŋ bayiŋgimu ekŋetâ ârândân otmu mansap. Otmu yeŋe tewetsenŋe yu menduhunomai yakât nâŋgâm engat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nâŋgâmap. ²³ Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hoŋ bayiŋgim manmait. Yâhâ bukuyâhâtŋe yeŋe Kiristohât komot ya yeŋgât sâtgât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nâŋgâm lohimbi dondâhâlâkŋe Kiristo mepaemai. ²⁴ Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe yahatmap. Yawu otmâ yeŋgât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulipne yu hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakŋan âwurem ari bukulipyenŋe yakât ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Nâŋgâm nâhâtŋe “Korinti yeŋgât bulânâk sâmap,” sânomai.

9

Pauloŋe Korinti yeŋgât nâŋgâmu yahalop.

¹ Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâŋ tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenŋet sâŋ ki sâyŋgian. ² Emelâk tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhuwi yakât nâŋgâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yeŋgât senyeŋan mepaeyekmâ yuwu sâŋ ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansaiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tepyeŋe nâŋgâm tewetsenŋe nombotŋe menduhum katŋetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâiŋe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeŋe gurâ tewetsenŋe menduhum katŋetâ takaek sâŋ mambotyŋgim tai.” ³⁻⁴ Den yawu ekyongowangât yeŋe tewetsenŋe ki menduhum katŋetâek Makeronia ambolipŋe orop yeŋgâlen pârâk sânsânâk takanom yan aŋulaknomai. Otmu nâhâtŋe “Imbiâk kâitnongop,” sâŋetâ nâ gurâ yawuâk aŋulakbom. Yâhâ yuwu aŋulakmaingât bukulipnenŋe yu aŋoân hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanomai. ⁵ Emelâk yeŋe tewetsenŋe katmunŋe ariwuap sâŋ den hikum katbi. Yakât otmâ yeŋgâlen taka mem hewewen tuhuyekŋetâ menduhum katŋetâ dopŋan otbuap yakât kakŋan ninak takawom. Takawom yan tewetsenŋe menduhum katŋetâ tatbuap ya ekmâ yeŋe tepyeŋe hewewen otmu menduhuwi nâŋgâwom.

Topŋe yuwuhât Anitâŋe lâtâpnongomap.

⁶ Yeŋe tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe tânyongonomai yanâmâ Anitâŋe senŋe âlâlâ lâtâpyongowuap yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâŋmune nâŋgânet. Lok âlâŋe nep tipŋe tuhūm sot kâmetbuap yakât yakât bulâŋe getek membuap. Yâhâ lok âlâŋe nep pato tuhūm sot kâmetbuap otmuâmâ bulâŋe kiŋgitŋe orowâk membuap. ⁷ Yâhâ lohimbŋe tep hero kakŋan manmâ nembe kalem otyiŋgimai yamâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yakât nâŋgâm yeŋe biwiyeŋahât topŋe ikŋeâk ikŋeâk nanŋanŋimai yakât dopŋan tewetsenŋe katnomai. Otmu tewetsenŋe katnomai yan hâkân kakŋan ki katnomai. Me bukulipyenŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ tewetsenŋe tipŋe katŋetâ yâkŋe yekŋetâ aŋulakmai nâŋgâm “Tewetsenŋe ombetâek katnom,” yawu ki nâŋgânomai. ⁸ Anitâŋe wawaeyekmâ lâtâpyongowuapgât dop tap. Yakât nâŋgâm buku nombotŋe yekmâ tepyeŋe hewewen otmu nembe kalem otyiŋgim tânyongone sâŋ ki pâpŋunomai. Tânyongonŋetâ nombotŋe yeŋan tatbuap yaŋe âlepŋe dopyeŋan otbuap. ⁹ Emelâk lok âlâŋe lohimbi nembe kalem otmai ya yeŋgât nâŋgâm den yuwu kulemguop.

“Lohimbŋe senŋe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeŋe hewewen otmu tânyongomai. Yakât nâŋgâm Anitâŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Otmu yeŋe tepyeŋe hewewen otmu lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongonŋetgât Anitâŋe lâtâpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâŋmune nâŋgânet. Âi nep mem kâmet tuhūmain ya Anitâŋe lukulemu bulâŋe kiŋgitŋe orowâk tetemap. Yakât dopŋeâk yeŋe lohimbi nombotŋe nembe kalem otyiŋginomai yan lâtâpyongomu

lohimbi sesengâ tânyongonomaihât dop. ¹¹⁻¹² Otmu Kiristohât komot nombotņane senņe âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nâņgâņetâ tepyeņe hewewen otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenomai. ¹³ Otmu yeņe Kiristohât den pat âlepņe ya nâņgâm biwiyeņan katmâ yâkâlen biwiyeņane tiņâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeņe hewewen otmâ tânyongonomai yan yeņgât nâņgâm “lohimbi kalemyeņe orop,” sâm yakât Anitâ mepaenomai. ¹⁴ Anitâņe ikņahâk lâtpyongom mem hewewen tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkņe yeņgât nâņgâm Anitâ ulitgunomai. ¹⁵ Anitâņe nanņe Yesu Kiristo hâņgâņgumu giop. Nanņahât nâņgâm hop sambe lâtpņongomap. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloņe sârereakmâ ekyongop.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâm nâ ewe katneknomai. Kiristoņe hânân yu huruņ huruņ manmâ lohimbi lohotņan otyiņgiminiop. Lohotņan otyiņgiminiop yawuâk nâņe yen otyiņgiman. Yawu gârâmâ yeņgâlen gâtņe lok nombotņane nâhât yuwu otmap sâmai. “Yâkņeâmâ lokgât nâņgân nâņgân perâkņe ya watmâ den eknongomap. Kâlepņehen ari manmap yan den kâlâpņe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohotņan eknongomap.” Yawu sâmai. Wongât otmâ nâhât den belângen sâmai? Nâņe yeņgâlen taka lohimbi senyeņan kinmâ den kâlâpņe orowâk sâyiņgiwomgât nanņai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeņe ewe katneknomaihât nâņgâm lohotņan ekyongoman. ³ Bulâņanâk lohimbi hârok yeņgât biwiyeņambâ nâņgân nâņgân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benņe nâņe lohimbi eņgatyenān geman yan lokgât nâņgân nâņgân ki watmâ eņgatyenān geman. ⁴⁻⁵ Nâņeâmâ Anitâhât wâtņan kinmâ Kiristohât den pat âlepņe lohimbi belângen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiņan nâņgân nâņgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem biwinan katmu lohimbi nombotņane den kakņan sahaņgimai ya kâsikum yiņgimune nâņgâņetâ keterakyiņgimap. Otmu lohimbi nombotņane yeņahât nâņgâņetâ yahatmu nâņgân nâņgân âlâlâ biwiyeņambâ tetemap ya watmai. Yawu otmâ Anitâhât den yakât nâņgâņetâ gemap. Yâk gurâ yawuâk Kiristohât den pat ekyongomune nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe katmâ tem lâuwaņgimai. Yawu otmâ lokgât nâņgân nâņgân yakât nâņgâņetâ tâņât otmap. ⁶ Otmu yeņe yâkâlen biwiyeņane tiņâk kepeim tem lâuwaņgim manņetâ taka yekbom. Sâp yan lohimbi nombotņane ândâpyeņe kârikņe otmâ nâhât den pilâmai yamâ sâm hâreyiņgimune matņe yiņginomai.

⁷ Yeņe lok âlâ me âlâhât kut patyeņe nâņgâņetâ yahatmap. Yawu otmai yakât nâņgâmune ki ârândâņ oap. Yeņgâlen gâtņe lok nombotņane nenņe Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yiņgim mansain nâņgâm yeņahât nâņgâņetâ yahatmap. Otmu nâ gurâ yawuâk Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yiņgim mansan nâņgâman. Yakât otmâ yâkņe yeņahât nanņaņgimai yawuâk nâhât nâņgânihimbâi. ⁸ Kutdâņe ikņe sâtgât aposolo katnekmu âi meman. Âi mem ikņe komot hânņan kulemņan manmâ arai ya yeņgâlen ari den kâsikum yiņgiman. Den kâsikum yiņgimune nâņgâņetâ keterakyiņgimu manman âlepņahât bulâņe teteyiņgimu mansai. Yakât nâņgâmune yahatmu yeņgât den pat lohimbi ekyongoman. Yâhâ biwi nâņgân nâņgân yeņe mem hâlim tuhuyiņgiman sâm Kiristohât den ya tâņ tâņâk kâsikum yiņgiman. Âi yawu meman yakât otmâ takawom yan lok nombotņe sâm bâlenihimaiņe aņun nihinomaihât dop ki otbuap. ⁹ Yâhâ den kulemgum katyiņgian yu sâlikum nâņgâm ki gorâyiņgiwuap. ¹⁰ Otmu yeņgâlen gâtņe lok nombotņane nâhât yuwu otmap sâmai. “Kâlepņehen ari manmâ den kâlâpņe orowâk kulemgum katningimu takamap ya sâlikum nâņgâmune sâtņe kârikņe otmap. Yâhâ takamu orowâk tatmain yan den lohotņan eknongomu nâņgâmune tâņât otmap.” yawu sâmai. ¹¹ Nâņe kapi kâlepņehen manmâ den kâlâpņe orowâk kulemgum katyiņgiman.

Yâhâ yengâlen takawom yan yawuâk otyingiwom. Lok sâmbâlenihimai ya den yu ekyongonjetâ nângânomai.

¹² Yengâlen gâtje lok nombotjañe bukulipyene yengât nângânetâ gemap. Yawu otmâ yenhât nângânetâ yahatmu yeñe nângân nângân watmâ manmanyene ekñetâ ârândân otmu lok kunlipyene manne sâmbâ otmai. Yawu otmai yan otmâ tâpikgumai. Yakât otmâ yâkñe otmai yawu otbomgât ki nângâman. ¹³ Nâmâ Anitâñe âi sâmbâ nihiop yamâ yuwu. Kiristohât aposololipñe otmu hoñ bawalipñe nombotjañe âi topñe katmâ den pat âlepñe lohimbi ekyongom gai. Lohimbi ya yengâlenâk âi torokatmâ tuhuwomgât ki sâmbâ nihiop. Nâmâ pâku lohimbiñe Kiristohât den pat âlepñe ki nângâmai ya yengâlen ari ekyongomune nângânomaihât âi sâmbâ nihiop. Yakât otmâ yengâlen taka topñe katmâ den pat âlepñe ya ekyongowan. Ekyongomune nângâm yâkâlen biwiyenjañe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ yengât nângâmune yahatmu yengât den pat ya lohimbi ekyongoman.

¹⁴ Yâhâ nâñe yengâlen taka den pat âlepñe puwâk ekyongowan yan Anitâñe nâhât âi lukulemu bulâñe yengâlen teteop. ¹⁵ Yâhâ yengâlen ki takawan yan bukulipne nombotjañe yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe puwâk ekyongonjetâ nângânetâ bulâñe olop mâne Anitâñe nine âi lukulemu bulâñe Korinti yengâlen teteyingim gap yawu sâmbâ lohimbi ekyongombâmgât dop ki otbâp. Nâñe Anitâhât tem lâum Kiristohât den kâsikum yingimune nângâm yâkâlen biwiyenjañe kepeim biwi nângân nângânyene galemahom henjenunomaihât biwinanñe meyekmâ mansan. ¹⁶ Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimbi bârâ betñehen mansai yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongowom. Yâhâ pâku lohimbi yengâlen ari den kâsikum yingimune nângânetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenjañe kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâñe nâhât âi lukulemu bulâñe teteap sâmbâ heronñe nângâwanjingim bukulipne yakât ekyongowom.

¹⁷ Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulemguoñ ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe bukulipnenñe nângâningñetâ yahalâk sâmbâ ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyenjañe mâmâñe otyingimu manman âlepñahât bulâñe yengâlen teteap yakât Kutdâyenjahât nângânetâ yahatmu bukulipyene ekyongonomai.” Yawu tap. ¹⁸ Lohimbi âlâ me âlâñe yenhât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâñe nângâyingimu gemap. Yâhâ Anitâñe lohimbi âlâ me âlâhât biwiyene ekmu ârândân otmap yamâ nângâyingimap.

11

Pauloñe aposolo perâkñe yengât topyene sâmbâ teteop.

¹ Lok nombotjañe yengâlen taka yenhât nângânetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyingimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihinomai. ² Kiristone âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikñan mannomai. Yakât Anitâñe pat kuyingioñ. Pat yakât bulâñe biatyngimapgât Kiristohâlenâk biwiyenjañe tiñâk kepeim târârâhâk manñetgât nanjan. Anitâñe mem hewewenñe tuhunekmu tepne nângâyingim mansan yakât topñe nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbâ mune nângânet. Lok âlâñe baratñe, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwanjiwuap. Pat kuwanjiwuap yakât kakñan lok ondop yengâlen arimap sâmbâ âwânjañe galemum manbuap. Yakât dopñeâk nâñe Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingimune nângâm biwiyenjan katmâ yâkât pat manmâ gai. Yâhâ yeñe Kiristo betgumai sâmbâ biwinanñe nângâyingim mansan.

³ Sâp yiwerene yuâmâ Kiristohâlen biwiyenjañe tiñâk kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanñe hambe hâtgum Aram imbiñe, kutñe Ewa sâmbâ, yâkâlen tetem yuwu sâmbâ kâitguoñ. “Nâhât nângân nângân watmâ otbuat yanâmâ nângân nângânge pâronñe sâmbâ yu me ya topñambâek nângâwuat.” Yawu sâmbâ kâitgumu yanak hiliwahop. Yakât dopñeâk lok nombotjañe yengâlen taka engatyenjan gem kâityongonjetâ Kiristo betgumaihât nângâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmbâ mune nângânet. ⁴ Anitâñe Yesu hângângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu

nângânetâ bulâne olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotnaje yengâlen taka Yesuhât den kelangatmâ ekyongomai. Den ya nângânetâ bulâne olâkgât Wâtgât mâmânjahât Heakne ki mem hewewen tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne otmap?

⁵⁻⁶ Lok yaje den âilongo longo ekyongonetâ nângânetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nângâyinjinetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâneâmâ den sâmune nângânetâ kâiakne otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetne nângâm hengenjuan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâne kâsikum yingimune nângânetâ keterakyinjimap. Yakât otmâ lok ondop yu “lok aposolo” sâm yongonsai yuje den ekyongomai yaje nâhât den ki wangiap. Yawu nanjan.

⁷ Anjoân yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiwani yan tânnohojet sâmi ki ulityongominiwan. Yen umatne yingiman sâmi nep mem yapâ tewetsenne mem dâim sot me senne âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âilongo manbi yakât wongât nângânihinetâ bâleap? ⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yingiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotnajeâmâ yene engatyeneâk otmâ senne âlâlâ tânnohominiwi. Yawu tânnohojetâ Kiristohât den yen kâsikum yingiminiwan yan yâk yengât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopne oap. ⁹ Otmu senne âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipne nombotnaje senne âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yene tânnohojetgât ki sâwan. Topne yawuhât yen orop manmâ gawin yan yene ki tânnohom hâhiwin nângâwi. Otmu sâp yupâek tânnohojet sâmi ki ulityongowom. ¹⁰⁻¹¹ Bulânanâk biwinane kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâne biwinan tatmap ya sâmi tetem ekyongoman yakât Anitâne nanjan. Yakât otmâ den kâsikum yingim gan yan umatne ki yingimune hâhiwin nângâm gai yukât den pat lohimbine sâmi haok tuhujetâ Akaia hân ambolipne kerekne nângânomai.

¹² Lok nombotnaje yengâlen taka den kâsikum yingiai ya yengât nângânetâ yahatmu aposolo sâmi yongonsai. Yâkneâmâ nâhâitne “Âi tuhum hon bayingimap yakât dopneâk nengu hon bayingimain,” sâmi hâkyene mepaemai. Nâneâmâ hâmene barahâk Kiristohât den kâsikum yingim gan yawuâk kâsikum yingim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyene mepaemai ya yengât topyene teteknan yuwu tetemu eknomai. Kiristone âi ki sâmi yingiop ¹³ Yâhâmâ aposolo perâkne. Kiristone âi sâmi nihiop ya mem gaman. Yakât dopneâk oain sâmi oain sâmi otmâ topyene kurihiakmai. ¹⁴⁻¹⁵ Amboyenêâmâ Satan. Yâkne kâitnongomawân Anitâhât anelo hâtgumap. Amboyenane otmap yakât nângâm hon bawalipnane gurâ topyene kurihiakmâ yengâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmain yuwu otmâ manjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap sâmi meme sâsâ tuhuyeknetâ lohotne otbi. Yawu otmâ nângâyinjinetâ yahatmu kut “aposolo” sâmi yongonsai. Yamâ benne amboyenane otmap yawuâk oai yakât otmâ nângâmune ki sâtnep oap. Otmâi memai yakât matne umatne Anitâne dopyenan yingimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhujetâ umatne kaknan manop.

¹⁶ Emelâk den yan ya torokatmâ sâmune nângânet. Den sâmi aran yu nângâm nâhâitne “Nângân nângânne gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sânetâ ki ârândân otbuap. Yawu nângâmai yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nângânet. ¹⁷ Hâkne mepaem den sâwoman yuâmâ Kutdânenne biwinan ki katsap. Yuâmâ lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmai yawu sâwoman. ¹⁸ Yawu gârâmâ anjoân yuwu sâmune nângânet. Lohimbi kingtonne orowâkne bukulipyenane nângâyinjinetâ yahalâkgât yene engatyene watmâ hâkyene mepaemai. Yâkne otmai yawuâk otbom. ¹⁹ Yenâmâ nângân nângânyene orop manmâ yu me yakât topnambâek nângâm mansai. Yawu gârâmâ lok nombotne nângân nângânyene gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyeknetâ ariai. ²⁰ Lok yawuyane yengâlen taka yuwu yawu otnet sâmi meme sâsâ tuhuyeknetâ nângâm tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum yingimai

yan senje âlâlâ bât kandiân nemai. Bât kandiân nem watyeknetâ iri sikumyene biatyinjiwuap. Otmu yenhâk galem karakmâ yengât nângâyinjetâ gemu sâyinjim mem bâleyekmai. ²¹ Yâkne yawu otyinjetâ nângâyinjetâ yahatmap. Yâhâ nâneâmâ yen orop biwinenjae kepeiakmâ mannongât nângâm lohotjan otyinjan. Yawu otmune nâhât nângânihijetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yaŋe yenhât nângânetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai yakât dopneâk hâkne mepaewom. Lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmâi yakât dopneâk yuwu sâmune nângânet. ²² Yâkne yenhât nângânetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipne,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâŋe Isirae lohimbi buku otninjim gap,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâŋe tâmbânenne Awarahangât pat kuwanjiop yakât bulâŋe menom,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. ²³ Me “Kiristo hoŋ bawanjim mansain,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benje nâneâmâ Kiristo hoŋ bawanjim otman meman yuŋe yâkne otmai memai ya wangiap. Den yan yu nângâm nâhâtne “Biwiŋe hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepne sânomai. Nâneâmâ Kiristohât den pat âlepne lohimbi kâsikum yinjim hâhiwin bâlene nângâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetjan katneknetâ manban. Otmu dondâhâlâk nohoŋetâ bâsok muminiwan yakât topne yuwu. ²⁴ Yura nengât papatolipnenjae sâm hârenihijetâ yan tâk âlâ sâtne metne yaŋe kândâtnan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otnihim ganjetâ mome olop. ²⁵ Otmu Roma yengât tembe lâulipyenjae kapamne nohoŋetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenjae sânetâ kâtnak nohowi. Otmu pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongowe sâm wanga meminiwan. Gârâmâ wanga kalimbuneâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen wangaŋe saruân guhulop yapâ wahap târâpne mem yoloŋ yoloŋ otmâ bam gam tاتمune hilâm konok pesuk sâmû mem tetenekbi. ²⁶ Otmu lohimbi hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patone bâsok dâinekmâ ariminiop. Otmu kapiyenjan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâmaiŋe pâku lohimbi biwiyenjan kionjetâ nohone sâm otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâŋe bâsok hilipnohominiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan hewukjahât sâtne metjaŋe wanginekminiop. Otmu wangaen manminiwan yan saru bâlemu umatne âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkjaŋe topyene kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nângân nângânyene mem gulip tuhuyinjetâ hiliwahomai sâm yâk yengât nângâm ketet otminiwan. ²⁷ Otmu Kiristohât den kâsikum yinjininiwan yan hâhiwin pato nângâminiwan. Otmu sâp âlâen omoŋe aman âlepne ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipjahât umburuk otmâ omoŋe bâlâpjahât otminiwan. ²⁸ Otmu umatne topne topne kaknan yâhâmu hâhiwin nângâm gawan ya pâŋe tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yengâlen umatne âlâlâ kakyenjan yâhâmap yan mem hewewen tuhuyekbehât nângâm biwine ki huruŋ sâmâp. ²⁹ Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatne âlâ teteyinjinim ya nâŋe lâuyinjim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe bâlenjahât paŋoŋân kionmai yan tepne dondâek nângâyinjan.

³⁰ Nâŋe ninahât nângâmune yahatmu mepaeakbehât yeŋe nanjai me? Yâhâ nâmâ lohotne manmâ gamune Anitâŋe mâmâŋe otnihimu âi tuhumune bulâŋe tetem gap yakât nângâm mepaem den ya ekyongoan. ³¹ Kutdânenne Yesu ikne âwâŋe, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâjanâk ekyongoan ya ikjak nanjap.

³² Umatne âlâ tetenihiop yakât bâiŋe sâmune nângânet. Angoân topne katmâ Yesuhât den pat âlepne ya Damasiko kapi ambolipne ekyongowe sâm yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenne Kutdâhât den nângânetâ gemu bet pilâmaiŋe kapi yakât lok kutdâ kutne Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yaŋe pâi emetjan mem katnehâk sâm ekuwi. Ekuŋetâ tembe lâulipne mem katyekmu mâtâp sâtnan nâhât sip galem otmâ kinbi.

³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nângâm saka saka pato yakât kâlehen tاتمune

bukulipnaŋe paŋ kârikŋe kâlep pato yakât manu launjambâ katnekrjetâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloŋe himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotŋaŋe yengâlen taka hâkyeŋe mepaeakmai. Yawu otŋetâ yeŋe nâŋgâyiŋŋetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâŋe ninahât nâŋgâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeŋe ki nâŋgânihiŋetâ yahatbuap nâŋgâman. Yamâ ihilâk sâmunne nâŋgâŋet. ² Emelâk Kutdâŋe nâŋgânihimu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnaŋe ari kulem âlâ ehop yakât topŋe ki nâŋgâm heŋŋeŋguan. Anitâ ikŋak naŋgap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nâŋgâmune yahatmu topŋahât sâmunne nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristo orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe menekmu himbimân yâhâwit. ³ Yakât âlâkuâk sâmunne nâŋgâŋet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnaŋe ari ehop, yakât topŋe ki nâŋgâm heŋŋeŋguan. Anitâ ikŋak naŋgap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutŋe Paratisi, himbimân tap yan yâhâwit. ⁴ Yâhâwit yan Kutdâŋe den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihio. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nâŋgâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topŋe sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulâŋanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nâŋgâm nâhâtŋe “Nâŋgân nâŋgânŋe gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nâŋgâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbine nâŋgâŋetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nâŋgânihiŋetâ dondâ yahatmu mepaenekmai hât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nâŋgâwan yakât topŋe ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu lohotŋe otman yan Anitâŋe mâmâŋe otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanŋe mâtâp maŋguningim hâhiwin kakŋan katnenekmap. Yâhâ nâŋe himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nâŋgâm hâkne mepaemangât Anitâŋe Satan nâŋgâwaŋgimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nâŋgâmune yahatmap. ⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tiŋ tiŋ sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakŋan yâhâpŋe kalimbuŋe ulitgumune yuwu sâm eknohop. ⁹ “Wâtge ki tiŋ tiŋ sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapŋât Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgângumune ge mem hewewenŋe tuhuekbuap. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nâŋgâm wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtŋan kinbuat. Wâtŋan kinmâ nâ Wâtŋât Amboŋe yakât topŋe nâŋgâm heŋŋeŋguuwat.” Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nâŋgâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtŋan kinmâ hoŋ bawaŋgimune lohimbine yengâlen bulâŋe teteap yakât den pat lohimbine ekyongowom. ¹⁰ Kiristohât den pat lohimbine ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetgât hoŋ bawaŋgiman. Yawu otmune lohimbine nombotŋaŋe nâŋgâm hâkâŋ otmâ hâim hilitnekmai. Otmu lohimbine nombotŋaŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtŋan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloŋe Korinti ambolipŋe buku otyiŋgiop.

¹¹ Lok nâŋgân nâŋgânyeŋe bia yengât biwiyeŋambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopŋeâk den ekyongoan. Yakât otmâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ yeŋe lok perâk yengât nâŋgâŋetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai yakât nâŋgâm den yu ekyongoan. Yeŋe nâhât lok inŋe mansap sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâŋe tetem gap yaŋe lok perâkŋaŋe âi meŋetâ bulâŋe teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ¹² Kiristohât aposololipŋaŋe yâkât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe meŋetâ

lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâŋeâmâ yeŋgâlen taka kulem topŋe topŋe memune ekbi. Ya ekŋetâ keterakyiŋgimu “aposolo” sâŋ nohonbâi. ¹³ Nâŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den kâsikum yiŋgimune manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgiop. Yaŋe Kiristohât komot nombotŋe yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgimune bulâŋe teteyiŋgim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkŋeâmâ senŋe âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeŋeâmâ senŋe âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâŋe gurâ yen den kâsikum yiŋgiwan yakât hâmeŋe nihiŋet sâŋ ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nâŋgâm bâlenihai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbunŋe yeŋgâlen takawom. Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwangiŋetgât nanŋan. Yakât otmâ umatŋe yiŋgimune hâhiwin nâŋgâmaiŋe tewetsenŋe me senŋe âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyenŋe katbi. Yawu otyiŋgiwan yapâek âwâyeŋe yawu otmâ mansan. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe âwâ mâmâlipyeŋe ki galemयोगmai. Âwâ mâmâlipyeŋeâmâ galemयोगmai yakât dopŋeâk nâŋe yen galemयोगmansan. ¹⁵ Yakât otmâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ manman kârikŋahât bulâŋe menomaiŋe nâŋgâm hoŋ bayiŋgiman. Otmu nâŋe hâkne siwiraŋom in tatbomgât ki nâŋgâman. Yawu hoŋ bayiŋgim manmâ yâhâwom yan nâhât nâŋgânihiŋetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yeŋgâlen takawan yan umatŋe yiŋgimune hâhiwin nâŋgâmaiŋe tewetsenŋe me senŋe âlâlâhât ki ulityongowan ya nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe nâhât yuwu nâŋgâmai. “Pauloŋe bukuyâhâtŋe yâhâp hâŋgânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yeŋgât tewetsenŋe menduhum yiŋgiwin ya mem âwurem ari waŋowot. Mem ari waŋmutâ tewetsenŋe nombotŋe mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hâŋgânyotgomune yeŋgâlen takamutâ tewetsenŋe menduhum yitgiwi ya ki newan. ¹⁸ Otmu bukuyâhâtne hâŋgânyotgomune yeŋgâlen takaowot. Sâp yan Titonŋe pilâm tatbe sâŋ otmu meme sâsâ tuhum hâŋgânyotgowan. Yâhâ Tito orop dopnetŋe konohâk. Yakât otmâ nâŋe biwinanŋe nâŋgâm otman meman yawuâk otmap. Yâkŋe yawu manmap yakât otmâ yeŋgâlen taka tewetsenŋe miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanŋan.

¹⁹ Bukulipne, yeŋe den sâŋ aran yu nâŋgâm nâhâitŋe “Eweakmâ den yu eknongoap,” nanŋai mon? Nâmâ Anitâhât senŋan yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyiŋgiman yamâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tânahonŋetâ manmanyenŋe kelihahâkgât nâŋgâm otman. ²⁰ Nâŋe yeŋgâlen taka girawu manŋetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgâm bâleŋgim den belâŋen sâminiwi. Yawu otmâ kuk oraŋgim hâiakminiwi. Otmu hionakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manŋetâ mem teteyekbom me âilonŋo mannomai yakât nâŋgâm mansan. Yakât otmâ manmanyenŋahât topŋe yeŋahâk nâŋgâm hâkyenŋe miŋŋiai. Gârâmâ nâŋe taka girawu otyiŋgiwom yakât yeŋak nanŋanŋiai. Yakât nâŋgâmâk mansan. ²¹ Yen nombotŋe emelâk ekŋâleŋgim imbilipyenŋe me loklipyenŋe betyenŋehen kionminiwi. Manman kiŋonŋe yawuya manŋetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewuap. Yawu manŋetâ lohimbi belâŋen manmainŋe nenekŋetâ bâlewuap. Yawu otmu “Anitâŋe Kiristohât lohimbi ki mâmâŋe otyiŋgimap,” sâŋ sennenŋan geŋetâ anulaknom.

13

Kiristohât wâtŋe pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbunŋe yeŋgâlen takawom. Takamune lohimbiŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ hâreyiŋgiwom. Otmu emelâk Mosenŋe den yuwu kulemguop ya lâum sâŋ hâreyiŋgiwom.

“Lok âlâne ikñiâk bukulpne âlâ me âlâne otmâ hilipgunomai ya ki sâam hâreyingiwuap. Lok yâhâp me amon kitâ yañe menduhuakmâ sâñetâ denyene konok otbuap yamâ nângâñetâ bonñe otbuap.” Yawu kulemguop.

Yakât otmâ takamune buku nombotñe meyekñetâ lohimbi âlâ me âlâne otmâ hilipgunomai ya sâam tetekñan tuhuñetâ sâam hâreyingiwom.

²⁻³ Emelâk yengâlen yâhâpñe takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomappgât ya âlâkuâk sâamune nângâm biwiyeñan katñet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotñe ândâpyene kârikñe otmu orotmeme bâleñe otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotñe âlâneâmâ sâp yakât kakñan otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ gai yakât matñe hâhiwin topñe topñe teteyingimu umatñe kakñan manmâ gai. Umatñe yawu teteyingimawân Kiristohât wâtñe tetemu ekmai. Yâhâ nâñe Kiristohât sâtgât otmâ âi mem gan ya ekñetâ tâñât otmu yakât engat yâhâp otmai. Yakât otmâ nâñe yengâlen taka lohimbi ya sâam hâreyingimune matñe menomai yan Kiristohât wâtñe pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâñe yâkât sâtgât otmâ âi meman yakât topñe nângâm hengenñomai. ⁴ Bulâñanâk emelâk Kiristo mem howanân kuñetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtgât Amboñe ikñe wâtñan mumuñambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâñe yâk orop biwinetñeñe hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk yâkñe lohimbi hoñ bayingim lohotñan otyingiminiop yakât dopñeâk nâñe lohimbi hoñ bayingim lohotñan otyingim gan. Anitâñe ikñe wâtñan Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristoñe mâmâñe otnihimu yâk orop biwinetñeñe kepeiakmâ konohâk otmu yengâlen taka topyene mem tetewom.

⁵ Yeñe Kiristohâlen biwiyeñeñe kepeim mansai me bia yakât yeñak nañgai. ⁶ Otmu nâñe yâkâlen biwinane kepeim wâtñan kinmâ âi meman yakât yeñe nângâñetâ bulâñe otbuappgât biwinane mem mansan. ⁷ Yeñe orotmeme âlepñeâk otmâ manñetgât Anitâ ulitguman. Yawu manñetâ takawom yan ki sâam hâreyingiwom. Yawu otmâ nâñe Kiristohât sâtgât otmâ âi meman yakât topñe ki tetemu lohimbi nâhât nângâñetâ gemapñe eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nângâm ketet otman. ⁸ Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmu tem lâuwanñimai ya yengât herone nângâyingim den âiân ki katyekman. ⁹ Yakât otmâ yeñe Kiristohât tem lâum orotmeme âlepñeâk otmâ manñetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwanñim târârâhâk mannomai yan taka herone nângâyingim lohotñan otyingiwom. ¹⁰ Nâñe mem hewewenñeñe tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyeñeñe tiñak kepeim mannomaihât aposolo sâam katnekmâ âi nihiop. Yâhâ mem ge katyekbongât ki sâam nihiop. Yawu gârâmâ yengâlen takawom yan den kâlâp ki sâyingim hâhiwin yingiwomgât nângâm inânñan girem den yu kulemgum katyngian.

Pauloñe den bâñe sâop.

¹¹ Bukulpne, den bâñe yuwu sâamune nângâm hengenñet. Yeñe manmanyene kiñgon ya pilâm kuwihakmâ herone nañganñim biwi konohâk otmâ manñetgât nañgan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Amboñeñe wawaeyekmu biwiyeñe huruñ sâwuap.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyeñeñe kepeim mansai yeñe herone nañganñinomai. ¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain yañe nângâyingiai.

¹⁴ Kutdânenneñe Yesu Kiristoñe tihityene otmu biwi nângân nângânyeneñe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awoñnenneñe Anitâñe mem hewewenñeñe tuhuyekmu buku orañgim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu ewe karañgim mannomai. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

Galatia **Pauloŋe Galatia yeŋgât ekap** **kulemgum katyiŋgiop.**

O bukulpine,

¹⁻² Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yeŋgât nâŋgâm nâŋe ekap yu kulemgum katyiŋgian. Otmu bukulpine nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hoŋ bawaŋgim mansainne yawuâk nâŋgâyiŋgiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hoŋ bawaŋgim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokŋe ki sâŋ nihiwi. Me Yesu Kiristoŋe aposololipne âi sâŋ yiŋgiop yaŋe ki torokatmâ sâŋ nihiwi. Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yâkât otmâ yetŋak nâŋgânihim âi yu sâŋ nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

³⁻⁵ Nâ yeŋgât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awoŋnenŋe, gike eŋgatgeâk otmâ Kiristo hâŋgâŋgurâ giop. Giop yamâ nenŋe lok bâleŋahât orotmeme kiŋgoŋ ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop yapâ bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenehop. Yakât otmâmâ Anitâ herone nâŋgâwaŋgim mepaem yâhânom. Otmu Awoŋ, gâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yetŋe Galatia ambolipne yeŋgât nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ yanâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe konohâk otmâ sânduk sâŋ gaekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶ Otmu den umatŋe âlâ tap ya sâwoman. Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hâŋgâŋgumu gemu yâkâlen biwiyene katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkâŋ otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyene âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepŋe tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikŋe. ⁷ Yakât otmâmâ lok ondowân gâtŋaŋe taka nâŋgân nâŋgânyene mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepŋe kelaŋgâtmâ biwiyenŋan kionŋsai. ⁸ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe emelâk den sâŋ ekyongowan ya lok âlâ me âlâŋe kelaŋgatnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâŋe yakât matŋe hilipyongoâkgât naŋgan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtŋe âlâ me âlâŋe, me aŋelo âlâŋe taka den pat âiŋe sâŋ ekyongonŋetâ nâŋgâm kâkâsuk otnomai. ⁹ Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpŋe sâmune nâŋgâŋet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepŋe sâŋ ekyongowan. Ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu mem biwiyenŋan katbi. Yamâ benŋe lok ondowân gâtŋaŋe taka den yu kelaŋgâtmâ biwiyenŋan kionŋbi. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe yiŋgimu hemgât kâlâwân seyehâkgât naŋgan.

¹⁰ Den yan yu topŋe girawuhât yan? Lohimbiŋe herone nâŋgânihinŋetgât yan? Me nekŋetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nâŋgâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hoŋ bawaŋgimbâm. Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât yan. Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâkgât yan.

Yesu Kiristoŋe Paulo âi sâŋ waŋmu miop.

¹¹ Nine topne sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. Emelâk den pat âlepŋe ya ekyongomune nâŋgâwi. Den yamâ lok nombotŋe yeŋgât lauyeŋambâ ki mewan. ¹² Me lok âlâ me âlâŋe ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikŋe. Yesu Kiristoŋe nâhât topŋambâek nâŋgâek sâŋ biwi nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilâmu nâŋgâmune keterahop. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ biwi nâŋgân nâŋgânne ki mem pâroŋ pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongonŋetâ nâŋgâwi. Yuwu otminiwan. Lohimbi kerekŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ

yahalâkgât Yura nenŋe tâmbâlipnenŋe yengât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulpine lok sihan orowâk manbinân nâŋe kârikŋe otmâ dondâ wangiyekban. Yakât otmâmâ lohimbiŋe nekŋetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Yura nengât miti pilâm yapâ hionakmâ biwiyenŋe Kiristohâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yâkât komolân torokatŋetâ ya yengât mâtâp manguyiŋgiwe sâŋ dondâ mem bâleyekmâ hilipy-ongominiwan.

¹⁵ Yawu gârâmâ angoân meŋnahât tepŋambâ ki tetewan sâp yan nâŋe Kiristohâlen biwinanŋe kepeim hoŋ bawaŋgiwongât Anitâŋe sâŋ katnihiop. ¹⁶ Yâhâ yâkŋe nâŋgâmu ârandâŋ otmu nâŋe Kiristohât den pat pâku lohimbi yengâlen ari sâŋ tetem ekyongowongât ikŋe nanŋaŋe mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kakŋan nep topŋe katbe sâŋ lok âlâhâlen ari ki âikum nâŋgâwan. ¹⁷ Me Kiristohât aposololipŋe Yerusalem kapiân manbi ya yengâlen gurâ ki ari âiyongom nâŋgâwan. Kiristo ikŋak aposolo nep sâŋ nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. ¹⁸ Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kakŋan Petoro in ekbe sâŋ Yerusalem kapiân yâhâwan yaŋak yâk orowâk manmutŋe sande yâhâp olop. ¹⁹ Sâp yan yâk otmu Kutdânennahât imiŋe Yakowo ya yetŋiâk yelekban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. ²⁰ Den yan yu Anitâhât senŋan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matŋe nihiwuap.

²¹ Nâŋe nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topŋe katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yingim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yengâlen ki arimune eŋakbin. ²² Yawu gârâmâ nine topne nâŋgâwi yaŋe ari lohimbi yuwu sâŋ ekyongowi. ²³ Emelâk nâhâitŋe “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiwerenŋeâmâ lohimbi kerekŋe Kiristohât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” ²⁴ Nâhât topŋe yawu ekyongonŋetâ nâŋgâm Anitâ mepaewi.

2

Pauloŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe yengâlen torokalop.

¹⁻² Otmu yapâ nâŋe kapi âlâen âlâen ari den kâsikum yingim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kakŋan Anitâŋe biwi nâŋgân nâŋgânne mem hewewenŋe tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunŋe Kiristohât komot ya yengât kunlipyenŋe orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâŋe emelâk pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topŋe nâŋgâne sâŋ âinohowi. Otmu mâtâp mangunihimai sâŋ den ya topŋambâek sâŋ tetem ekyongomune nâŋgâŋetâ keterahop. ³ Topŋe yuwuhât yan. Nenŋe Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nâŋgâmunŋe porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenŋe Tito, Girik gâtŋe, yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ hâkŋe torehenŋan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nâŋgâwi. ⁴ Yawu gârâmâ lok perâkŋaŋe topnenŋe mem tetene sâŋ nengât osetnenŋan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâpŋe mem miwirikum hâkŋe torehenŋan undip tuhuwangine sâŋ kendâningiwi.

⁵ Kendâningim Kiristohât den pat âlepŋe ya kelanŋatne sâŋ otŋetâ denyenŋe ki nâŋgâwin. Denyenŋe ki nâŋgâwin yakât otmâ hâkŋe torehenŋan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ mannomai. ⁶ Otmu Yesuhât komotŋe papatolipyenŋe yengât nâŋgâŋetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenŋe ekmapŋe nâŋgâningimu ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâŋe gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nâŋgâmunne yahatmap, me ki nâŋgâmunne gemap. Otbi yamâ yâk yengât wahap. Anitâŋe konok biwinenŋe ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyenŋaŋe nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸ Otmu nine topne yuwu sâŋ ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâŋe Petoro mâmâŋe otbaŋgim âi sâŋ waŋmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya kapi ambolipŋe

kâsikum yinḡiop. Yâhâ nânjeâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmânje otnihim âi sâam nihiop. ⁹ Otmu den ya sâam ekyongomune nânḡânetâ keterahopḡât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyeḡe manbiḡe nâ otmu bukune Banawa buku otnitgim yuwu sâam hânḡânotgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yu ambolipḡe yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbi yengâlen ari âiyetḡe tuhuromawot. ¹⁰ Otmu konohâk tap yamâ yuwu nânḡâyet. Bukulipnenḡe nombotḡe umburuk mansai ya yengât nelâm yotgomap.” Sâḡetâ sâwan. “Yâk tânyongoromḡât nanḡait.” Yawu sâam den hikum karakbin.

Pauloḡe Petoro hâme hârewaḡḡiop.

¹¹⁻¹³ Otmu ya pesuk sâamu nânje Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâam pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoroḡe Antiok kapi ari pâku lohimbi nombotḡe biwiyene Kiristohâlen katbi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manḡetâ Yakowohât bukulipḡe Yerusalem kapiâḡembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâam hâme hârewaḡḡiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbi orowâk sot nem mansai. Ya ki orotḡe.” Yawu sâam hâme hârewaḡḡiḡetâ bukulipḡe nombotḡaḡe pâku lok yengât hâkyeḡe torehennan undip tuhuyekbiḡe nânḡâm bâlewaḡḡimaihât pâku lohimbi ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipḡe yengâlen torokalop. Petoroḡe yawu olop yakât Yura lohimbi nombotḡaḡe ya ekmâ pilâyekbi. Pilâyekḡetâ Banawaḡe yekmâ pârak pilâm yawuâk otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴ Yawu otḡetâ nâmâ âwurem ari topyeḡe mem tetem nânḡâmune dondâ bâleop. Yâkḡe Kiristohât denḡe tâḡ tâḡâk ki watmâ manbi. Petoroḡe otmu bâleop yakât topḡe teteâḡḡât Yesuhât komot ya yengât senyeḡan kinmâ yuwu sâam ekuwan. “Petoro, ḡâ wuân mendâ bâleap? ḡâ Yura lok. Yawu ḡârâmâ Yura nengât orotmeme hânḡiḡe ya pilâm, pâku lohimbi yengâlen torokatmâ mansat. Yawu ḡârâmâ wongât pâku lohimbiḡe Yura nengât orotmeme hânḡiḡe otḡetḡât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomḡât mâtâp konohâk tap.

¹⁵ Nenâmâ Yura lohimbi. Anitâḡe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemḡuop ya biwinennan katmâ nânḡâmain. Yawu otmâ pâku lohimbiḡe Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmâ. ¹⁶ Yawu ḡârâmâ Anitâhât girem den yan papatolipnenḡaḡe yeḡe enḡatyeneâk watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemḡuwi. Yamâ lok âlâ me âlâḡe papatolipnenḡaḡe girem den âlâlâ kulemḡuwi ya lâuḡetâ Anitâḡe yekmu ârândânḡ otbuapḡât dop âlâ ki tap. Yâkḡe Kiristohâlen biwiyene katnomai yamâ Anitâḡe yekmu ârândânḡ otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikḡe. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenḡe katbin. Yâkât otmâ papatolipnenḡe yengât girem den yakât nânḡâmunḡe tâḡât otmap.

¹⁷ Kiristohâlen biwinenḡe katbin yapâek bukulipnenḡe Yura lok pilâyekmâ pâku lohimbi, tosayeḡe orop sâminiwin, yengâlen torokatbin. Ya yengâlen torokatmâ papatolipnenḡe yengât girem den ki lâuaḡât Yura lok nombotḡaḡe nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristone orotmeme bâleḡan dâim ari katnenekmu otmunḡe bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâam tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândânḡ otbâp. Yawu ki tap. Yawu ḡârâmâ Yura lok yengât orotmemeyeḡe hânḡiḡe ya watmâ ki otnomai.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât nânḡânetâ keterahâḡḡât yuwu sâamune nânḡânet. Nâmâ papatolipnenḡe yengât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sâḡetâ bonḡe otbuap. “Anḡoân Pauloḡe papatolipnenḡe yengât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâtḡe yawu olop sâḡetâ yanâmâ bonḡe otbuap. Yawu ḡârâmâ topḡe yawu ki tap yakâ. Anḡoân girem den âlâlâ ya lâuwe sâam tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamune yaḡe ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmune pesuk yap. ²⁰ Pilâmune pesuk sâamu yanḡahâmâ Anitâḡe nanḡe hânḡâḡumu ge nâhât kawean kinmâ muop yâkâlen

biwine katban. Biwine katmune yâkne tânnohom manman kârikjahât pat kunihiop. ²¹ Yakât otmâ yuwu nanġan. Kiristo muop yan manman hânġiġe ya betbaġim muop. Yâhâ Anitâġe mumuġambâ mem yahatmu manman âiġe miop. Yakât dopġeâk otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnenġe yeġġât girem den hânġiġe lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristoġe mâmâġe otnihimu yâk orop biwinetġe kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinaġe kepeim hoġ bawaġim mansan. Kiristoġe wawaenenekmâ ge kawenenġan kinmâ muop yakât ki nânġâmune tâġât otmap. Yamâ yuwu nanġan. Papatolipnenġe yeġġât girem den lâumunġe Anitâġe nenekmu ârândânġ otmap mâne Kiristoġe ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulipne, Galatia ambolipġe yuwu sâmunne nânġâġet. Emelâk Anitâġe Yesu Kiristo hânġâġumu ge nengât otmâ howanân kuġetâ muop yâkât den pat âlepġe ekyongomune nânġâm biwiyenġan katbi. Yanak benġe girawu otmâ sâp yiwerenġe yuâmâ lohotġe otġetâ Yura kapi ambolipġaġe yeġġâlen taka biwiyenġan kionmâ nânġân nânġânyeġe mem gulip malap tuhuai? Bâe, topġe wongât Kiristohât mâtâp bulâġe ya pilâm Yura nengât orotmeme hânġiġe ya watmâ mansai? Ya ki orotġe. ² Yakât yiwerenġe âiyongomune sâġetâ nânġâwe. Yeġe papatolipnenġe yeġġât girem den âlâlâ ya lâuġetâ yanâmâ Anitâġe Wâtġât mâmâġahât Heak hânġâġumu ge mâmâġe otyiġiġiop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nânġeâmâ Kiristohât den pat âlepġe ekyongomune nânġâġetâ bulâġe olop. Yawu nânġâġetâ bulâġe otmu Yesuhâlen biwiyenġe katbi yanâk Anitâġe Wâtġât mâmâġahât Heak hânġâġumu yeġġâlen ġiop. ³ Yakât otmâ girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyenġe katmâ Anitâhât Wâtġât mâmâġahât Heak yâkât wâtġan kinġetâ nânġân nânġânyeġe mem pâronġ pilâyiġimiu Kiristohât mâtâp yawuâk watmâ manbi. Yakât otmâ yeġe yiwerenġe wâtnenġanâk kinmunġe Anitâġe nenekmu ârândânġ olâk sâm oai ya ekmune ki dopġan oap. ⁴ Yâhâ aġoân Wâtġât mâmâġahât Heakġe mâmâġe otyiġimiu biwiyenġaġe heronġe otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyenġe katbi ya imbiâk otmaiġat Yura nengât orotmeme hânġiġe ya pilâġet. ⁵ Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenġe yeġġât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâġe ki mâmâġe otyiġimiu kulem topġe topġe miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyenġe kepeiai yakât otmâ Anitâġe Wâtġât mâmâġahât Heak hânġâġumu ge mâmâġe otyiġimiu kulem topġe topġe miai.

Awarahamġe olop yakât topġe

⁶ Yakât topġe teteâġġât Awarahamġe olop ya sâlikum ekġet. Yakât Mosenġe kulemġuop ya yuwu tap. “Anitâġe Awarahamġât pat kuwaġiġiop ya nânġâm yâkâlen biwiġe katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâġe ekmu ârândânġ olop.” Yawu kulemġuop. ⁷ Yakât otmâ Yura nengâlen ġâtġaġe me pâku lohimbi yeġġâlen ġâtġe âlâ me âlâġe biwiyenġe yawu katmai yamâ Awarahamġât sen bulâġe mansai sâm Anitâġe nânġâyiġimâp. Yakât otmâmâ Anitâġe Awarahamġât pat kuwaġiġiop yakât bulâġe yen orowâk menomai. ⁸ Yawu ġârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâġe pâku lohimbi nombotġe biwiyenġe yâkâlen katmâ tem lâuwaġiġetâ tosayenġe pilâyiġiwuap yakât emelâk inânġan nânġâop. Ya nânġâm Kiristo ki hânġâġumu ġiop yan ya nânġâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi ġâhât tepġan ġâtġe âlâġe tetem lohimbi hânġan kulemġan mansai ya menduhuyekmu manman âilonġoân manmâ heronġe nânġânomai.” ⁹ Mosenġe yawu kulemġuop yakât topġeâmâ yuwu. Awarahamġe Anitâhâlen biwiġe katmâ biwi yâhâp ki olopgât Anitâġe nânġâwaġiġiop. Yakât dopġeâk otnom yamâ Anitâġe Awarahamġât pat kuwaġiġiop ya ambokunom.

Girem dengât topġe

10-12 Otmu yakât torokatmâ sâwe. Moseŋe yuwu kulemguo. “Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den yu tâŋ tâŋâk ki watnomai yamâ Anitâŋe matŋe umatŋe yingimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâŋe sâmu Moseŋe den yuwu kulemguo. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenê Anitâhâlen katmâ denŋe lâuwaŋginomai yamâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguo. Girem den tap ya âlâku sâmune nâŋgâŋet. Ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmâ mannomainêâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu tap.

13 Yawu gârâmâ âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmu ârândâŋ otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikŋe. Yakât nen kerekŋe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nâŋgâm Anitâŋe Kiristo hâŋgâŋumu ge sâreerenekmu howanân kuŋetâ muop. Yakât Moseŋe den âlâ yuwu kulemguo. “Lok âlâ me âlâ nahân yongonêtâ kinnomai ya yeŋgât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâŋe matŋe waŋmu miap,” yawu sânomai.” Yawu sâm kulemguo. 14 Yakât otmâmâ Yesu Kiristoŋe nengât tosaŋat otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâŋe Awaraham pat kuwaŋgiop yakât bulâŋeâmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otningimu manman kârikŋan manmâ yâhânom.

Anitâŋe sâmu kârikŋe olop.

15 Nenŋe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok yâhâp den hikumutâ kârikŋe otbuap. Ya bukunê âlâŋe kelangatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotŋe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâŋe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikŋe. 16 Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nâŋe gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap yet den yukât bulâŋe yitgiwom.” Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe tetem mannomai yen kerek yitgiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe yâkâlen teteop. 17 Yawu gârâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose waŋop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakŋan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den waŋop yaŋe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap. 18 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât manman kârikŋahât pat kuwaŋgim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikŋe ya mene sâm Anitâŋe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

19 Yawu tap. Yakât otmâmâ topŋe girawuhât Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguo? Topŋe yuwuhât. Girem den yaŋe lok topnenŋe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe manmâ otŋetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunŋe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe Yesu Kiristoŋe teteop. Tetem yan Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâŋe aŋeloŋe hâŋgâŋumu ge girem den Mose ekumu kulemguo. 20 Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekŋe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

21 Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâŋe Awaraham den ekuop yaŋe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benŋe topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den sâm kalop yaŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop mâne yaŋak benŋe girem den ya lâumunŋe ârândâŋ otbâp. 22 Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Miti den kândikum kulemguwî yan den âlâ tap yakât topŋe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekŋe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâŋe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakŋan Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm Awaraham kuwaŋgiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen biwinenŋe katnomgât mâtâp teteop.

23-24 Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenŋe katnehât Anitâŋe hângângumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yaŋe manmannenŋe bâleŋe ya mem tetekŋan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat otmâ gamunŋe Yesu Kiristone gem yapâ holaŋnenekbe sâm nengât sâm muop. 25 Mumu yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kiristohât manman hanġalakmâ manmâ yâhânom.

26 Otmu yeŋe yawu otmâ yâkâlen torokatŋetâ yaŋak Anitâŋe nanne baratne sâm meyeŋop. 27 Yawu otmâ toen mem katyekŋetâ yanâmâ manmanyenŋe bâleŋe ya kon sâm pilâm Kiristohât manman ya hanġalakmâ yâkâlen torokatbi. 28 Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbî, me yen pâku lohimbî, me lok kutyeŋe orop, me kutyeŋe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristone kunnenŋe oap yakât otmâ Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. 29 Emelâk Anitâŋe Awarahamgât pat sâm kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yawu gârâmâ yenâmâ topŋe yawuhât otmâ Awarahamgât sen sâm katyeŋop.

4

1 Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanŋe baratŋe mansain. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nenŋe munomân nan baralipnenŋaŋe nengât bât tosa ya yâkŋe galemgunomai. 2 Gârâmâ nenŋe ŋaŋayenânâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenŋaŋe wawaeyekmâ tihityenŋe otmai. Tihityenŋe otŋetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyenŋe yeŋgât bât tosa ya yeŋahâk galemguaknomai. Orotmeme-nenŋe yawu tap. 3 Otmu yakât dopŋeâk nen Yura lohimbîŋe lepat nâŋgân nâŋgânân manmâ gawin yan Mosehât girem den otmu papaptolipnenŋe yeŋgât girem den yakât amutgen manmâ gawin. 4-5 Otmu embânân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe hângângumu gewuap yakât sâpŋe kalop. Sâpŋe kalop ya ekmu ârândâŋ otmu nanŋe hângângumu giop. Hângângumu gemu nen kerekŋe Anitâhâlen ari torokatmunŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâm menenehâkgât Yura imbi âlâhât tepŋan ge tetem girem den ya tâŋâk lâum manop. Yawu manmâ nenŋe girem den târârâhâk ki watmâ gawin yakât otmâ sârerenenekmâ girem den yapâ holaŋnenehop.

6 Anitâ nanŋaŋe holaŋnenehop yakât otmâ nenŋe Anitâhât nanŋe baratŋe otmâ mansain. Yawu nâŋgânehât Anitâŋe nanŋahât Wâtġât mâmânahât Heak hângângumu ge biwinenŋe mem hewewenŋ tuhumu Anitâ heronŋe nâŋgâwaŋgim “Awoŋnenŋe, kâwiâk nanŋe olon,” sâm mepaemain. 7 Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ heronŋe nâŋgâwaŋgim mepaem mansai. Yawu gârâmâ yeŋe emelâk Anitâhât topŋe ki nâŋgâm orotmeme kiŋgoŋ otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâm meyekmâ Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop.”

Pauloŋe Galatia ambolipŋe yeŋgât nâŋgâm gorâwaŋgiop.

8 Emelâk embânân Anitâhât topŋe ki nâŋgâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâŋâtŋe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. 9 Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe tep âlep nâŋgâyiŋgim meyekmu yâkât topŋe ekmâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yakât otmâ yiwerenŋeâmâ topŋe girawuhât otmâ Anitâ betgum Porom Lâpio ya hoŋ bawâŋgine sâm oai? Yaŋe manman kârikŋan mem katyekbuapġât dop âlâ ki tap yakâ. 10 Otmu Anitâŋe yeŋgât nâŋgâyiŋgimu ârândâŋ olâkgât Yura nengât orotmeme hângiŋe yuwuya watne sâm oai? Yeŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp, me sotġât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukŋe topŋe topŋe ya watmâ mansai ya ekmune dondâ bâleap. 11 Nâŋe

yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepņe ekyongomune nângâņetâ bulâņe olop ya bet pilâm orotmemenenņe hâņgiņe ya miwirikum watmaihât nângâm gorânihiap.

¹² Nâņe Yura nengât orotmeme hâņgiņe ya pilâm yen pâku lohimbi mansai yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeņe topņe girawuhât otmâ sâp yiwerenņe pilânekâm Yura nengât orotmeme hâņgiņe miai. Yengâlen puwâk takawan yan yeņe nâ buku otnihim laune lâuwi. Yakât otmâmâ yu oai yu pilâņetgât nanņan.

¹³ Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâņe yen orop sâp kâlewâk manmâ Yesuhât den pat âlepņe ekyongowan. ¹⁴ Otmu yeņe tânohom yan ki nângâm bâlenihim hâkâņ kakņan otbi. Yâhâ aņelo âlâņe yengâlen takaop, me Yesu Kiristo ikņak yengâlen takamu buku otbaņgimbâi dop yawuâk buku otnihiwi. ¹⁵ Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yahâ sâp yiwerenņeâmâ girawuhât otmâ nâ pilâneksai? ¹⁶ Nâņe yengât tepne nângâm den bulâņe ekyongowan. Yamâ yeņe yiwerenņe nâhâitņe “nângâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” nanņai? Yakât nângâmune tepne bâleap.

¹⁷ Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainņe hionaknehât lok ondowân gâtņanņe taka biwiyeņan kionņi. Yâhâ yeņe pilânenekâmâ yâk yengâlen torokatņetâ yâk orop mepaenenekņetgât yengâlen takawi. ¹⁸ Nâņe tânyongowomgât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok yaņe biwi konohâk otmâ tânahone sâm yengâlen takawi mâne heronņe nângâyinņimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâņe yen orop manmâ biwinenņe kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenņe holaņakmu mansain?

¹⁹⁻²⁰ Yengât den pat ya nângâmune umatņe olop. Gârâmâ den umatņe yu ekyongowe sâm otmune umatņe oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatņe ya kuwikbâin. Yakât yiwerenņe mâtâp tetenihimu yengâlen takawomgât nanņan. Yakât nângâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenņanņe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ naom memai, yakât dopņeâk yeņe Kiristohâlen biwiyeņanņe kepeim tem lâuwanņinņetgât emelâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepņe ekyongomune nângâņetâ bulâņe olop. Yawuâk torokatmâ manņetgât biwine yengâlâk nângâm tan. Yakât otmâ yiwerenņeâmâ Yura nengât orotmeme hâņgiņe ya lâune sâm otņetâ yakât otmâ yâhâpņe witgum biwiyeņe Yesuhâlenâk kinâkgât den umatņe yu ekyongowe sâm biwine umatņe oap. Yeņe Kiristo betgumaihât otmâ gorâ bâleņe nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

²¹ Yengâlen gâtņe nombotņanņe Mosehât girem den ya lâune sâm otmainņe yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâņet. Mosenņe den âlâ torokatmâ kulemguop yakât mâtâp yuwu tap. ²² Awarahamgât nanyâhâtņe yâhâp teteowot. Nanņe kunņe yâkât kutņeâmâ Ismae. Yakât topņe yuwu tap. Awarahamņe imbiņe Sara memu yâkâlen nanyetņe membuap yakât Anitâņe bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi manowot. Yâhâ Anitâņe Awarahamgât den hikuop ya nelâmgumu ikņe hon bawa imbi, kutņe Haha sâm ya miop. Ya memu yâkâlen nanņe kunņe miop, yamâ kutņe Ismae.

Yâhâ nanņe âlâ, kutņe Isaka sâm, yâkât topņeâmâ yuwu. Anitâņe Awaraham imbinâit yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelâmguop. Otmu Saraņe naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanņe miop. ²³ Yâhâ nanyâhâtņahât topyetņe yamâ ikņiâk ikņiâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâm, yâhâmâ Awarahamgâlen Hahaņe imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâm, Anitâņe den hikuop yakât bulâņe Awarahamgâlen Saraņe miop.

²⁴ Otmu Anitâņe imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikņiâk ikņiâk sâm yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikņiâk ikņiâk mansai. Yakât topņe yuwu nanņan. Imbi kutņe Haha yaņeâmâ hon bawaņgiminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hon bawa manmai. ²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân pumņe âlâ tap, kutņe Sinai, yan Anitâņe girem den Mose waņop yakât dop olop. Hahahât sen yaņe

hoŋ bawa otmai dop yawuâk Yura kapi ambolipŋaŋe Anitâŋe girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopŋe yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbiŋe. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hoŋ bawa ki mansai. Otmu Saraŋeâmâ Yerusalem kapi âiŋe himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenŋe himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hânŋiŋe lâunomgât dop ki tap. ²⁷ Yakât otmâ Anitâŋe sâmu poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Imbi kâsi, yuwu sâmune nânŋâ. Gâŋeâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâmi ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nânŋâon. Yakât otmuâmâ gâhât lokŋe imbi ondop memunanŋe miop. Yakât otmuâmâ nânŋârâ gorâhahimapgât yuwu sâmune nânŋâ. Hâmbâimâne gâhât sen yaŋe tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya wangiyeknomai. Yakât nânŋâm biwihe gemu heronŋe kakŋan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Anitâŋe Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihât pat kuwaŋgiop ya yawuâk nanŋe Isaka kuwaŋgiop. Otmu pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe tetemu nen Yura lohimi otmu yen pâku lohimi dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetgât topyetŋahât torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Awarahamŋe Anitâhât den ya nelâmgumu imbi hoŋ bawaŋgiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yaŋe pato olop. Otmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Sara mâmâŋe otbaŋgimu nanŋe miop. Saraŋe naom memu Haha nanŋaŋe yâkât nânŋâm mem ge katbe sâmi olop. Yakât dopŋeâk yiwerenŋe lohimi girem den lâum mansainŋe nen ki lâum mansain yu nenekŋetâ bâlemu mem ge katnenekne sâmi otmai. ³⁰ Otmu Saraŋe Awaraham yuwu sâmi ekumu launŋan miop.

“Potne Hahahât nanŋe Ismaenŋe gâhât bât tosa ki galemguwuapgât nanŋan. Nannetŋe Isaka yâkŋak gâhât bât tosa galemgum manbuapgât nanŋan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet.”

Yawu sâmi ekuop. Awarahamŋe Sara launŋan miop yakât dopŋeâk yeŋe otŋetgât nanŋan.

³¹ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmi nânŋâŋet. Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansainŋeâmâ Sarahât sen oain. Nânŋâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yeŋâlen gâtŋe nombotŋaŋe girem den lâum yan Haha sen otne sâmi oai? Kâmbukŋe, yawu ki otŋet.

5

Kiristonŋe manman âlepŋan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenŋe girem den lâum pâpgumunŋe tosa teteningimapgât Kiristonŋe nengât sâmi gem yapâek holaŋnenehop. Yapâ menenekmâ manman âlepŋan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holaŋyekmâ nengâlen torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeŋe ki pilânenekmâ girem den hânŋiŋe ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nânŋâŋet. Yeŋe Anitâŋe yekmu ârândân olâkgât hâkyenahât torehenŋan undip tuhaŋginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristonŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe meyiŋgiop yamâ nânŋâŋetâ tâŋât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristonŋe mâmâŋe otyiŋgiuapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmaihât âlâku sâwe. Yeŋe girem den pâŋe konohâk lâum hâkyenahât torehenŋan undip tuhaŋginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâŋe girem den sâmi kalop ya hârok lâunomai sâmi kalop. Yakât otmâmâ yeŋâlen umatŋe dondâ teteyiŋgiuap.

⁴ Otmu yeŋâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe yekmu ârândân olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe anŋoân tepŋe nânŋâm manman kârikŋahât mâtâp meyiŋgiop ya maŋguyiŋgiuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenŋe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainŋe komot konohâk otbin. Nen hâknenŋahât torehenŋan undip tuhaŋgiwin me yen ki tuhaŋgiwi nenâmâ komot konok otmâ

biwinenŋe Yesuhâlenâk kinmu haonmâ ârândân tep âlep nanŋanŋim honŋ bawanŋimain. Yawu otmunŋe Kiristonŋe âwurem ge sârerenenekmu Anitânŋe umam sâningim mem manman kârikŋan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋane kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristonŋe in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwahom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen anŋoân den pat âlepŋe ya nânŋâm Kiristohât tem lâum honŋ bawanŋinjetâ yekmune âilonŋo nandoronŋe olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otŋetâ yan Anitânŋe undip ki katyŋinŋiop. Yakât otmâ sâp yiwerenŋeâmâ âlânŋe undip manŋuyinŋinjetâ âlânŋen arine sâm oai? Me âlânŋe biwiyenŋan kionŋetâ denyenŋe in yawu nânŋâwi? ⁹ Bukulipne lok amonŋe yenŋâlen takawi? Yakât topŋe nânŋânŋetâ keterahâkgât den âlânŋe hâum sâmune nânŋânŋet. Bau ŋasiŋe yamâ tipŋe âlâ. Yawu gârâmâ yanŋe hâreakmâ sânduk sâm ârândânŋ otmâ bau mem bâlemapgât ya hârem pilâmain. Yakât dopŋeâk yenŋe yâk yenŋât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manŋetgât nanŋan. ¹⁰ Yâhâ yenŋât nânŋâm ki enŋat yâhâp oan. Yenŋe ekap kulemgum katyŋinŋian yu sâlikum nânŋâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotŋane biwiyenŋan kionŋetâ biwi nânŋânŋ nânŋânŋenŋe itonŋ galonŋ oap yakât matŋe hâmbâi Anitânŋe Yura lok ya yinŋiwuap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenŋahât torehenŋan undip tuhanŋinŋet sâm Yura lok nombotŋane yenŋâlen takawi ya yenŋât topyenŋe âlâ sâmune nânŋânŋet. Yanŋeâmâ imbiâk nâhâitŋe “Girem den lâunŋet sâm hâkyenŋahât torehenŋan undip tuhuyinŋim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkŋe sâmai yawu otyinŋim mansan mâne, Kiristonŋe nengât sâm muop yakât Yura lokŋe den pat ya nânŋâm ki mem ge katnekne sâm otbâi. ¹² Bukulipne, Yura lok yanŋe mem biwi hâlim tuhuyeksai yenŋahât nânŋâm hâkyenŋahât torehenŋan undip tuhanŋinŋiwi ya hârem pilakŋetgât nanŋan. ¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yenŋât manmanyenŋeâmâ âlâ. Yenŋe girem den lâunŋetgât Anitânŋe ki meyehop. Yawu gârâmâ yenŋahât ki nânŋânŋetâ yahatmu enŋatyenŋeâk otnomai. Girem den yakât topŋe yuwu tap. “Nenŋahât nânŋâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yenŋât nânŋâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum kinmâ yenŋe tep âlep nanŋanŋim tânahonomai. ¹⁵ Yamâ yenŋe ki hionŋakmâ tep bâle nanŋanŋim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe mâmânŋe otninŋimu mannom.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nânŋânŋet. Nenŋe biwinenŋane kâitnongomu orotmeme bâleŋe ekmâ otneâk nânŋâmmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmânŋahât Heak betbanŋimain. Yawu otmain yanâmâ Heakŋe biwinenŋan kionŋmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otneâk nânŋâmmain ya âlâku nânŋâmunŋe biwinenŋan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwanŋim gain. ¹⁸ Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenŋe yenŋât girem den ya yâhâpŋe ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe mâmânŋe otyinŋimu manmâ yâhânomai.

¹⁹ Emelâk enŋatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nânŋânŋet. Yenŋe enŋatyenŋeâk watmâ yuwu otŋetâ manmanyenŋe bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kinŋonŋ mem manminiwi. ²⁰ Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânŋânŋetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleŋe topŋe topŋe mem manminiwi, me sait bâleŋe karanŋiminiwi, me karasuŋa tuhanŋiminiwi, me weke mem yan sonŋo bau kombo neanŋiminiwi, me bundânŋe yerakminiwi. Ya otŋetâ bâleyinŋiminiop. Nânŋâm bâleanŋiminiwi, otmu tepyenŋan tatmu tatmu kuk kânŋuruk oranŋiminiwi. Otmu yenŋahât nânŋânŋetâ yahatmu hionŋakmâ kasa oranŋiminiwi. ²¹ To kârikŋe nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotŋe topŋe topŋe otmuniwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitânŋe manman kârikŋahât pat ki kuyinŋiop. Yakât otmâ Kiristonŋe yâhâpŋe âwurem gewuawân ikŋe komolân ki torokatnomai.

²² Yawu gârâmâ lohimbi nombotņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu yuwu otmâ manmai. Anitâņe buku otyiņgiop yakât nâņgâm biwiyenęe sânduk sâmu heronęe nâņgâwanęimai. Otmu biwi nâņgân nâņgânyenęe kepeiakmâ konohâk otmu kaok nanęanęimai. Bukulipyenęe senęe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai ya yekmâ nembe kalem otyiņgimai. Yenęahât nâņgâņetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotņe mem bâleyekņetâ yakât matņe ki kâpekyiņgimai. Me sâm bâleyiņgiņetâ yakât nâņgâņetâ ki sâtņe otmap. ²³ Lohimbi yawu otmainęeâmâ girem den kerek lâuņetâ ârândân otmap yakât dop oap. ²⁴ Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmunęe nâņgâņet. Nenęe Yesu Kiristohâlen biwinenęe tiņâk kepeimunęe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otniņgiwuap. Yawu otniņgiwuap yanâmâ nenęe enęatnenęeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunęe bâlewuap. ²⁵ Yâhâ yanęeâmâ biwinenęe mem hewewenęe tuhunenehopgât yâkât wâtņan kinmâ mâtâp sâm niņgiop ya tâņ tâņâk watmâ manmâ yâhânom. ²⁶ Otmu yenęahâlâk ki nâņgâņetâ yahatmu hâkyenęe mepaenomai. Otmu yenęahât ki nâņgâņetâ yahatmu hionęakmâ bukulipyenęe mem ge katyeknomai.

6

Bukulipnenęe lohotņan otyiņginom.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmunęe nâņgâņet. Yenęe otņetâ bâleâkgât Satanęe mem dâiyekmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe otņetâ bâlewuap yanâmâ yen nombotņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu mansaiņe yuwu otyiņginomai. Yesu Kiristonęe hânân gem lohotņan manmâ kuwiknenekmâ mâtâp meniņgiop. Yakât nâņgâm bukulipyenęe lohotņan otyiņginomai. Otmu yengu yawuâk otņetâ bâlemapgât biwiyenęe galem oranęinomai. ³ Nen lok bâleņeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe yenęe orotmemeyenęahât nâņgâņetâ yahatmap yamâ ombeyenęe kâityongomap. ⁴⁻⁵ Nanęai. Âlâku amboņan amboņan mannomai. Yakât otmâmâ yenęe buku âlâhât topņe ki ekmâ kiwilinomai. Yenęe biwiyenęahât topņe âlâku ikņiâk ikņiâk ekmâ nâņgâņetâ ârândân otmu heronęe otnomai.

⁶ Otmu papatolipyenęe Anitâhât den kâsikum yiņgim mansai ya in yawu tânyongonomai.

⁷ Bukulipne, ombeyenęe kâityongomapgât yuwu sâmunęe nâņgâņet. Anitâņe topnenęe ekmâ nâņgâmap. Yakât otmuâmâ kâitgunomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbiņe wahap âlâlâ otnomai yakât matņe tâņ tâņâk kâpekyiņgiwuap. ⁸ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe yenęahâlâk nâņgâm senęe âlâlâ ekmâ biwiyenęe yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâņe pilâyekmu hemân kionęomai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heak yâkât nâņgâm tem lâuwanęim mannomai yamâ mâmâņe otyiņgimu manman kârikņan mannomai. ⁹ Bukulipne, lohimbi hewewenęe tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâņe nâņgâmu ârândân otmu sâp patoen yakât matņe niņgiwuap. ¹⁰ Topņe yakât nâņgâm yuwu otnom. Bukulipnenęe Kiristohâlen biwiyenęe kepeim mansai ya umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotņe belângen pâlâmņe mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâiņe sâm hâreop.

¹¹ Bukulipne, yengât pepa yu lok âlâ ekumunęe kulemguap. Yu kulemgum yanęak kiripi mem nihimu ninak pâņe tâlâwâk kulemguan bātne towatņe yu ekmâ nâhâitņe “Den yu kulemguop,” nâņgânomai.

¹² Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimbi biwiyenęe Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansaiņe bukulipyenęe nâņgâyiņgiņetâ yahalâkgât yengât hâkyenęe torehenęan undip tuhuyiņgine sâm yengâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kiristonęe nengât sâm gemu howanân kuņetâ muop. Yakât buku nombotņe nâņgâņetâ tâņât otmu nâņgâm bâleniņgimai sâm Yura lok yâkņe yenęe hâkyenęahât torehenęan undip

tuhuanḡiḡet sâḡ meme sâsâ tuhuyeksai. ¹³ Yawu ḡârâmâ lok yaḡe Mosehât girem den lâum hâkyenḡahât torehenḡan undip tuhuanḡiwiḡe den kerehâk ki lâum mansai. Yawu ḡârâmâ yeḡe yawu tuhuanḡiḡetâ bukulipyenḡe heronḡe nânḡâyinḡiḡetḡât meme sâsâ tuhuyeksai. ¹⁴ Nâmâ lok yawuya bia. Yawu ḡârâmâ nânḡâniḡiḡetâ yahalâḡḡât ki nanḡan. Nâmâ yuwu nanḡan. Kutdânennḡe Yesu Kiristo nengât sâḡ gemu howanân kuwi. Kuḡetâ muop yapâek yahatmâ mâḡâp âiḡe mem teteningiop. Nâḡe yakâlâk nânḡâm hânḡât wahap topḡe topḡe yakât nânḡâmune tâḡât otmap. ¹⁵ Yakât yâhâpḡe sâwe. Nen Yura lok hâknennḡahât torehenḡan undip tuhuanḡiwin me yen pâku lok ya ki otbi nen kerekḡe biwinennḡe Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunḡe manman âiḡe mem teteningimu himbingât pat mansain yakât nânḡâmune bulâḡe oap. ¹⁶ Otmu lohimbî biwiyeḡe yawu nânḡâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâḡe we âlep nânḡâyinḡim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânomai. Yawu otmâmâ Anitâḡe Isirae sen bulâḡe nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷ Nâḡe Kiristo hoḡ bawanḡim manmâ gan. Yakât otmâ mâḡâp manḡunihine sâḡ mem âlâlâ tuhunekḡetâ hâhiwin kakḡan mansan. Otmu hâknan gut emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâḡe hâhiwin ya witgum nihimaihât yeḡe lok yaḡe yeḡḡâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yeḡḡât den nânḡâm kâkâsuk otnomai. ¹⁸ Kutdânennḡe, Yesu Kiristo tihitnennḡe otmapḡe biwi nânḡân nânḡânnennḡe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyeḡe,
Paulo

Epeso

Pauloŋe Epeso yeŋgât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹ Yen Epeso kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim Anitâhât tem lâuwanŋim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nâŋgânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâŋm âi nihiop ya mem mansan. Nâŋe heronŋe nâŋgâyiŋgiŋim ekap yu kulemgum katyiŋgian.

² Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe eŋgatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgiŋim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgiŋim ulitguman.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otniŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋgim.

³ Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo, hâŋgâŋumu ge nengât tosaŋhât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otniŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe teteniŋgim gap. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaem mannom. ⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yâkât senŋan tosa barahâk kinnomgât nâŋgâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋumu ge nengât tosaŋhât otmâ mumbuap yakât emet inânŋan sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâniŋgim nine nanne baratne sâŋm menenekmu mansain. Yakât nâŋgâm yâkŋe emet inânŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâŋm kalop. ⁶ Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâŋm nanŋe hâŋgâŋumu giop yakât nâŋgâmunŋe hâu sâsâ otmap. Yakât otmâ heronŋe nâŋgâwanŋim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâniŋgiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otniŋgiop yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Yakât dop sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋe saru osomunŋe sililiŋ sâmap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâwuap. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe âliwahaŋ topŋe topŋe, ehekŋe ki ehekŋe, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâp patoen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahaŋ topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe otmâ tatbuapgât sâŋm kalop. Yawu gârâmâ emelâk embâŋâmbâek yakât topŋe amokŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topŋe nâŋgâne sâŋm pâpŋum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânenŋe mem pâronŋ pilâniŋgimu yakât topŋe nâŋgâmain. Anitâŋe sâp kalop ya ikŋak ekmu ârândâŋ otmu den yakât bulâŋe tetem heŋgeŋguwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbi nengât hohetnenŋan lok âlâ tetem kunnenŋe manmâ tihitnenŋe otbuapgât nâŋgâm Anitâŋe yakât pat kuniŋgiop. Yakât otmâ pat kuniŋgiop yapâek nenŋe lok ya tetem tihitnenŋe otbuapgât nâŋgâm biwinenŋe mem mambotbaŋgiŋim gawin. ¹² Otmu pat kuniŋgiop yakât bulâŋeâmâ Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tihitnenŋe otbe sâŋm Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenŋe yâk orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu heronŋe nâŋgâwanŋim mepaem mannom.

Manman kârikŋan mannomgât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmain.

¹³ Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tosanenŋahât otmâ ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yâkât den pat âlepŋe ya nenŋe yen pâku lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Den pat ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋm manman kârikŋahât pat nen Yura

lohimbi kuningiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop. Yakât otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge lohimbi kerek mâmâŋe otniŋgiwuapgât sâŋ kalop. Yakât otmâ ya hâŋgâŋumu yengâlen ge mâmâŋe otyiŋgiop. ¹⁴ Otmu pat kuningiop yakât bulâŋe sâp patoen menom nâŋgâm Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kionŋmu pat yakât bulâŋe menom nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunŋe sâp patoen Anitâŋe menenekmâ ikŋan torokatnenekmu manman kâriŋŋan manmâ heronŋe otbaŋgim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe mâmâŋe otniŋgimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbi orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yengât den pat ya bukulpnaŋe eknohoŋetâ nâŋgâm tep hero nâŋgâyiŋgian. ¹⁶ Yawu nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋâit mepaeyelekman. Otmu Anitâŋe yuwu otyiŋgiâkgât ulitguman. ¹⁷ Awonŋnenŋe Anitâ laŋinŋe Amboŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge yengât biwiyeŋan kionŋmu nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakiŋgiwuap. Yawu otmu Anitâŋe tihityeŋe otmap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomaihât yâk ulitguman. ¹⁸ Otmu Anitâŋe yen orop menenekmâ ikŋan torokatnenekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop. Pat yakât bulâŋe menomgât nâŋgâm biwinenŋe mem mansain. ¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe ikŋe wâtŋambâek Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâŋe otniŋgimu wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim manmain. Yeŋe yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu ikŋe orowâk tawot. ²¹ Himbimân orowâk tatmâ Kiristoŋe Anitâhât hahit mem kinmâ aŋelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yengât kunyeŋe tatmap. Otmu emelâk embâŋân Anitâŋe hân himbim kândikyotgom âliwâhap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe tatmap. Otmu yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâŋe hân himbim aŋgo kândikuwuap. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâmbisâp. ²² Yakât otmâmâ âliwâhap kerehâkŋe yâkât amutgen tatbuapgât Anitâŋe sâŋ kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunŋe kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâmbisâpgât sâŋ kalop. ²³ Yakât otmâ Anitâŋe mâmâŋe otniŋgimu Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Otmu nenŋe hoŋ bawaŋgimain yan yâkât launŋe otmu kâiŋe bâtŋe yawu otmâ nep mewâŋgim manmunŋe ârândâŋ merândâŋ otmap.

2

Anitâŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain.

¹ Emelâk Anitâŋe ki mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋe katbi sâp yan yeŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. ² Sâp yan yeŋe enŋatyeneâk otmâ manman bâleŋahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleŋe amboyeŋaŋe biwiyeŋan kionŋmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwâŋgim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkŋe lohimbi belâŋen mansai ya yengât biwiyeŋan gurâ yawuâk kionŋmu Anitâhât den kumai. ³ Otmu yâkŋe Anitâhât den kum orotmeme bâleŋe otmai ya nenŋe gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekŋe nenŋe enŋatnenŋeâk watmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe lohimbi kerek nenekmu ki ârândâŋ otmu hiliwahonomgât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikŋahâk tepŋe nâŋgâningim tihitnenŋe otmâ Kiristo hâŋgâŋumu ge nengât tosaŋe otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Nenŋe yâkâlen

biwinenŋe katbin yan Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman âiŋe ningimu yakât topŋe nâŋgâm biwinenŋe huruŋ sâop. Otmu Anitâŋe yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayeŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmain. ⁷ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe kepeimunŋe Anitâŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâmu biwinenŋe huruŋ sâmu lohotŋan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbiŋe yakât nâŋgâŋetâ hâu sâsâ otbuap. ⁸⁻⁹ Yeŋe himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ ikŋahâk wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ Kiristo hâŋgâŋumu ge yeŋgât tosehât otmâ muop. Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋgim manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yeŋe wâtyeŋan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeaknomai. ¹⁰ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katbi sâp yan Ambonenŋe Anitâŋe manman âiŋe yŋgimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristoŋe nen lohimbi topŋe topŋe menduhunenekmu manmain.

¹¹⁻¹² Kiristoŋe nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunŋe ikŋak kunnenŋe tatmap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk yen pâku lohimbiŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâwi. Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya Yura lohimbi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe gemu yuwu nâŋgâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknennahât torehenŋan undip tuhuwaŋgimain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât otmâ ketetyekmunŋe belângen manmâ hâkyenahât torehenŋan undip ki tuhuwaŋgimai. Yakât otmâ Anitâŋe hiliwahonomaihât pat kuyiŋgimu mansai.” Yeŋgât yawu nâŋgâminiwin. Otmu hâknennahât torehenŋan undip tuhuwaŋgiminiwin orotmeme yaŋe ki tânongomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nâŋgâmunne tâŋât otmap. ¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yeŋe Kiristohât topŋe ki nâŋgâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Amboŋe ikŋak nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât tosanennahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yan yeŋe Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyiŋgiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâŋe yen orop kaok nâŋgâningimu biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgimain.

Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu Yura papatolipnenŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenŋe den ya lâum yen ketetyekmunŋe yaehen manŋetâ yen orop kasa kârikŋe manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yaŋe undip kârikŋe olop. Yawu gârâmâ Kiristoŋe tosanennahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. ¹⁶ Otmu Kiristoŋe tosanennahât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâŋe kerek nengât kaok nâŋgâningimap. Otmu nenŋe biwinenŋe sânduk sâmu buku oraŋgim manmain. ¹⁷ Kiristoŋe yawu otingiop yakât den pat aŋgoân nen Yura lohimbi eknongop. Otmu nenŋe yâkât den ya torokatmâ yen kâsikum yŋgim gain. ¹⁸ Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kionmâ yen orop mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe mâtâp mem teteningimu âwâŋe Anitâhâlen biwinenŋe kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbiŋe yen pâku lohimbi yekmunŋe kasa kârikŋe otmu keterakmâ ikŋiâk ikŋiâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenŋe yen orop manman bâlenjambâ keterakmâ orotmeme bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâŋe menenekmu ikŋe sen otmâ mansain. ²⁰ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât emet tuhumain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Hân aim saran lâum kânâŋgâmunŋe kinmap yaŋe Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât dop oap. Otmu saran yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yaŋeâmâ lohimbi menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yaŋeâmâ Kiristo ikŋahât dop oap. ²¹ Otmu kuhupin kakŋan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunŋe emet ya âilonggo kinmap yakât dopŋeâk nenŋe Kiristohât komot konohâk otmâ yâkât wâtŋan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ manmain. ²² Otmu emelâk Anitâŋe ikŋe opon kâmbukŋan ge tatminiop yakât dopŋeâk ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwinenŋan tatmâ mâmâŋe otningimu manmain. Yawu otningimu biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku konok oraŋgim manmâ yâhânom.

3

Anitâŋe Paulohât nâŋgân nâŋgânŋe mem pâronŋ pilâwâŋgiop.

¹⁻² Yen pâku lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât komolân torokatŋetgât Anitâŋe ikŋahâk nâŋgânihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hoŋ bawaŋgim yâkât den pat âlepŋe ekyongoman. Den pat âlepŋe ekyongomune lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. ³ Emelâk Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâ nâŋgâm gaop ya nâŋgâmune keterahâkgât nâŋgân nâŋgânne mem pâronŋ pilânihimu nâŋgâwan. ⁴ Otmu den yakât nâŋgâmune biwinambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya pâŋe tâlâwâk kulemgum katyiŋgian yu ekmâ nâŋgânomai. ⁵ Emelâk embâŋambâek Anitâŋe lohimbi âlâ me âlâhât nâŋgân nâŋgânŋe ki mem pâronŋ pilâyiŋgiop. Yakât otmâ den yakât pâpŋuwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den ya mem Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât biwinenŋan katmu nâŋgâmain. ⁶ Den yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe yen pâku lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yawu manŋetâ Anitâŋe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunŋe sâp pato tetewuawân Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe ningimu mem Yesu Kiristo orop heronŋe kakŋan tatbisâin.

⁷ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtŋan kinmâ Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgim yâkât den lohimbi kâsikum yiŋgiman. ⁸ Yâhâ emelâk yâkât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nâŋgâmune gemu Anitâhât lohimbi yeŋgât amutyenŋan mansan yawu nâŋgâmune otmap. Yamâ nâŋe mem bâleyekminiwan yapâek Anitâŋe menekmâ âi sâm nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbi ekyongom gan. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristone wawaenenekmâ tihitnenŋe otmu manmannenŋahât bulâŋe teteningimu biwinenŋe huruŋ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topŋe nenŋahâk nâŋgâm ba takanomgât dop ki tap. ⁹⁻¹⁰ Otmu girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋahât pat kuningiwuap yakât den sâm holaŋmâ pâku lohimbi ekyongomune nâŋgâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Amboŋaŋe nen Kiristohât lohimbi kerek mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohât den pat sâm haok tuhunom. Yawu otnom yan Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât bulâŋe topŋe topŋe tetemu aŋelolipŋaŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nâŋgâm emelâk embâŋambâek yâkŋe lok âlâ me âlâhât nâŋgân nâŋgânŋe ki mem pâronŋ pilâyiŋgiop. Yakât otmâ den

yakât topņe pâpġuwi. ¹¹ Yawu otmâ ikņe nâņġân nâņġân watmâ sâpņe ekmu ârândân otmu Kutdânenņe Yesu Kiristo hâņġâņġumu ġiop yan den yakât bulâņe teteop. ¹² Nenņe Kiristohâlen biwinenņe kepeim Anitâ pahâk ulitġumunņe nâņġâningiwuap. Yakât nâņġâm nenņe biwi yâhâp kakņan ki ulitġunom. ¹³ Nâņe Kiristohât den pat kâsikum yingimune nâņġâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotņe pâi emetņan mem katneķetâ manmâ gan. Nâņe yeņġât nâņġâm hâhiwin kakņan mansan yakât nâņġâm yeņe kârihem kinmâ biwiyeņe ki orotok sâwuapġât naņan.

Kiristoņe wawaenekmap yakât Pauloņe kulemġuop.

¹⁴⁻¹⁵ Yen pâku lohimbiņe Kiristohâlen biwiyeņe kepeim Anitâhât komolân torokatņetâ nen Yura lohimbi orop biwinenņe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât aņelolipņe topņe topņe himbimân tatmai otmu âliwahap topņe topņe hânân yu kalop, ehekņe ki ehekņe, kerek nengât manmannenņe Awoņnenņe Anitâ ikņak ningimu manmain. Yâkņe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nâņġâmune hâu sâsâ otmu mepaeman. ¹⁶⁻¹⁷ Anitâ Manman Amboņe koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki pâpġumap. Yawu tatmap yakât nâņġâmunņe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâņe yeņġât nâņġâm yâk ulitġumune ikņe Wâtġât mâmâņahât Heak hâņġâņġumu ge mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeņe tiņâk kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu otņetâ yâk orop biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmap yakât dopņeâk bukulipyene orop biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņġim mannomai. ¹⁸ Otmu Kiristoņe wawaenekmâ kawenenņan kinmu kuņetâ muop yakât topņe nâņġâņetâ keterakyiņġim heņġeņġuâġġât Anitâ ulitġuman. ¹⁹ Yeņġât yawu ulitġuman. Yawu ġârâmâ Kiristoņe wawaenekmap yakât topņambâek nâņġâm metenomġât dop âlâ ki tap. Yawu ġârâmâ yeņe yâkâlen biwiyeņe tiņâk kepeim manņetâ yanâmâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņġiwuap. Mâmâņe otyiņġimu manmanyenahât bulâņe âlâlâ teteyiņġimu Kiristoņe wawaeyekmap yakât topņe nâņġâm heņġeņġunomai. Manmanyenahât bulâņe teteyiņġiwuap yakât dopņanâk âi mem Anitâ hoņ bawangim manmâ yu yakât ki pâpġunomai.

²⁰ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningim yâhâwuap. Yakât otmâ nenņe Kiristo hoņ bawangim nep âlâlâ memunņe yakât bulâņe tetewuap nâņġâmmain ya wangim tetewuap. ²¹ Yakât nâņġâm Kiristohâlen biwinenņe kepeim hoņ bawangim manmunņe bulâņe âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonņanâk.

4

Kiristo hoņ bawangim tânahom mannom.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nâņġâņet. Nâņe Kiristohâlen biwinenņe tiņâk kepeim hoņ bawangim yâkât den pat lohimbi kâsikum yingiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yingimune lok nombotņe nâņġâņetâ ġemu bet pilâm pâi emetņan mem katneķetâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nâņġâņetâ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe biwiyeņe mem hewewej tuhumu yapâek Kiristohâlen biwiyeņe kepeim mansai. Yakât otmâ yâkât den ya tiņâk lâum manņetâ lohimbiņe manmanyenē ekņetâ ârândân olâġġât naņan. ² Otmu yeņahât nâņġâņetâ ġemu huruņ huruņ manmâ bukulipyene orop ewe karaņġim mannomai. Yawu manmâ buku nombotņe nâņġâm bâleyiņġinomai yan biwiyeņe kepeiyekmâ lohotņan otyiņġinomai.

³ Sâp yiwerene yuâmâ biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmâmâ tihit oraņġim biwi sânduhân mannomaihât naņan. ⁴ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heak ikņak mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenņe kepeim yâkât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunņe Kiristo ikņak âwurem ge menenekbuapġât nâņġâm biwinenņe mem manmain. ⁵ Kutdânenņeâmâ Kiristo konohâk. Otmu yâkât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katnenekņetâ Kiristo

orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmâp yakât mâtâp konohâk tap. ⁶ Otmu Awonñenñeâmâ Anitâ ikñak kunnenñe pato tatmap. Otmu Anitâñe wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân anelolipñe tai otmu hânân âliwahap topñe topñe kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtñan tatmâ gamain.

⁷ Otmu Kiristoñe ikñahâk biwinenñahât topñe ekmâ nâñgâmap. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heak hânñangumu ge biwinenñan tatmâ mâmâñe otningimap. Yawu otningimu manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap yakât dopñanâk âi topñe topñe mem Kiristo hoñ bawañgimain. ⁸ Den yan yuñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den kulempuop ya miap. Den yamá yawu tap.

“Lohimbiñe hoñ bawañgiñetgât yâkñe meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâñe otyiñgimu âi meñetâ yan bulâñe âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

⁹ Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulempuop. Den ya ekmâ yuwu nâñgâmain. “Anjoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nâñgâmain. ¹⁰ Otmu mumuñambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenñe tatmâ mâmâñe otningimu yâkât launje, otmu kâiñe bânñe yawu otmâ hoñ bawañginom. Hoñ bawañgim yâkât den pat sâm haok tuhumunñe hânñan kulempñan ariwuap. ¹¹ Yâkñe mâmâñe otningim âi ikñiâk ikñiâk ningimu mem tânahom manmain yamá yuwu. Lok nombotñaje lohimbi belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nâñgânomaihât kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lok nombotñeâmâ nen tânnonoñetâ lohimbi Kiristohât den pat âlepñe orowâk kâsikum yinginomgât kut bawapi sâm yingimap. Yâhâ lok nombotñeâmâ Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya sâm holañmâ lohimbi ekyongonomaihât kut poropete sâm âi yingimap. Yâhâ lok nombotñeâmâ Anitâhât lohimbi yengât kunlipyene manmâ yâkât den kâsikum yingim galeyongonomaihât kut pasto sâm âi yingimap. Yâhâ lok nombotñeâmâ pasto tânyongom lohimbi den kâsikum yinginomaihât kut papasu sâm âi yingimap. ¹² Yawu gârâmâ nenñe Anitâ nanñahâlen biwinenñaje tiñâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbi orop tânahom manmunñe manmannenñe kelihakbuap. ¹³ Yawu otmâ biwi nâñgân nâñgânñenñaje menduhuakmâ konohâk otmu Kiristoñe hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunñe Anitâñe nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. ¹⁴ Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgâñet. Nimnaom titipâñe bukulipyene orop enñalân gianñim âwâ mâmâlipyene yengât den kum ari malon manmai. Yeñe yakât dopñeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Nenñe wañga mem saru kakñambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ wañga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopñeâk lok perâkñaje Kiristohât den kelanğatmâ den perâkñe topñe topñe kâityongomai. Yawu otmâ nâñgân nâñgânyene mem hâlim milim tuhuñetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yeñe biwiyene galemahom manñetâ manmanyene kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai. ¹⁵ Bukulipyene orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâñ tâñâk watmâ den bulâñeâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyenñahât bulâñe tetem gap ya wangim bulâñe pato tetewuap. Otmu Kunnenñe Kiristoñe manop yawuâk manne sâm yâkñe olop miop yawuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât nâñgâm yuwu sâmune nâñgâñet. Hâknennêâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe enñatñeâk otmâ hâknennêhât torehenñe âlâ âlâ kalop ya watmâ âi amboñan amboñan tuhumai. Yawu otmâ manmannenñe tetemu âlepñe manmain. Aiop, Kiristoñe kunnenñe tatmap. Otmu nenñeâmâ yâkât launje, otmu kâiñe bânñe otmâ hoñ bawañgim manmain. Yawu otmâ manmunñe yâkñe ikñe hahit ningimu mem yâkât den tiñâk lâum bukulpnenñe orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunñe manmannenñe kelihakmu mannom.

Anitâñe manman âiñe ningimu mem mansain.

17 Otmu yengâlen gâtne lohimbi nombotņane pâku lohimbiņe otņetâ bâlemap yawu manmâ otņetâ bâlem gap. Yakât otmâ nâņe Kutdâhât sâtgât otmâ kuyiņiņetgât yuwu sâmunne nâņgâņet. 18 Pâku lohimbi belângen manmaiņe yeņe nâņgân nâņgânyeņe bâleņe ya watmâ omoņ kâlehen manmai. Otmu Anitâņe manman âiņe nen ningimu mem mansain. Yakât topņahât pâpgum biwiyeņe kârikņe otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. 19 Otmu ekņâleañgim orotmeme kiņgoņ maņgoņ otneâk nâņgâmai. Yawu otmâ aņunyeņahât ki otmai.

20-21 Yâhâ nenņe Kiristohât den ekyongomunņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņane kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âlepņeâk otņetgât yâkât den bulâņe kâsikum yingimunņe nâņgâm gai. 22 Emelâk yeņe nâņgân nâņgânyeņe tâņât ya watmâ senņe âlâlâ ekņâlem otņetâ dondâ bâleminiop. Yawu manņetâ nâņgân nâņgânyeņe gulip malap otmu manmanyeņe dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâleņe otmâ mansai yaņe mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilâņetgât naņgan. 23-24 Yawu otņetâ yanâmâ Anitâņe biwiyeņe mem heweweņ tuhumm nâņgân nâņgân âiņe, ikņe yawuya, biwiyeņan katbuap. Nâņgân nâņgân âiņe biwiyeņan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwaņgim biwiyeņe galemgum heņgeņgum mannomai. Yawu manņetâ manmanyeņe kelihakmu Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap.

25 Nenņe Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyeņe kurihiakmâ manņetâ manmanyeņane tawi tawiņe otmapgât orotmeme bâleņe ya betgum pesuk pilâm den bulâņeâk alahum tihit oraņgim mannomai. 26 Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâņe mem bâleyekņetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oraņginomai. 27 Yawu otmâ Satan Manman Bâleņe Amboņahât mâtâp maņguwaņginomai. 28 Yeņe lohimbi komborâ ekyongonęetâ ki kombo tuhonomai. Yâkņe âi mem manmâ yapâ hâmeņe mem yeņe tânahom nombotņe kâsikum lohimbi umburuk mansai ya tânyongonomai. 29 Den hako ki sahaņginomai. Otmu bukulipyene biwiyeņe galemahom kârihem kinęetgât mem heweweņ tuhuyekmâ den lohotņan ekyongonomai. 30 Anitâņe meyekmâ manman kârikņahât pat kuyiņgiop. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâņe yingimu menomai. Yakât nâņgâm engat yâhâp otmaihât ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgângumu ge biwiyeņan tatmâ mem heweweņ tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe tep bâle nâņgâyingimapgât orotmeme bâleņe ki tâtâem otmâ mannomai. 31 Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâleņe hâiaknomai. Otmu ki nâņgâm bâleañgiņetâ biwiyeņe ņasin otbuap. 32 Yâhâ yeņe Kiristohâlen biwiyeņane kepeim manņetâ Anitâņe tosayeņe pilâyingimap yakât dopņeâk bukulipyene orop tosayeņe pilañginomai. Yawu otmâ ewe karaņgim lohotņan oraņginomai.

5

Manman bâleņambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaņgim mannom.

1 Anitâņe wawaeyekmâ nine nanne baratne sâmm meyekmu mansai. Yakât otmâ yeņe gurâ yawuâk bukulipyene orop biwiyeņane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 2 Kiristone biwiņane kepeinenekmâ ikņe manmanņe ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwâņahât tem lâuwaņgim kawenennan kinmu kuņetâ muop. Yawu otningiop yakât Anitâņe nâņgâmu ârândâņ olop. Otmu yeņe gurâ yawuâk bukulipyene orop biwiyeņane kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņginomaihât naņgan.

3 Yeņe manman bâleņe pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaņgim mansai. Yakât otmâ ki ekņâleañgim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyene yeņgât senņe âlâlâ ki ekņâlenomai. 4 Yâhâ orotmeme kiņgoņ otnomai yanâmâ aņun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyene yeņgât senyeņan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahaņginomai. Yawu otmâ bukulipyene yeņgât nâņgâm Anitâ mepaenomai. 5 Lohimbi nombotņane senņe âlâlâ ekņâlem biwiyeņe yanâk kinmu yakâlâk nâņgâm

manmai. Lohimbi yawu manmai ya yengât Anitâne nângâmu Porom Lâpiohâlen biwiyenane kepeim mepaemai yawu otmap. Lohimbi yawu otmâ manmaine lohimbi kâwâ konda otmai orop Anitâne manman kârikjahât pat ki kuyingiwuap. Yakât otmâ yâkne Kiristo âwânâit orop himbimân ki tatnomai.

⁶ Lohimbi âlâ me âlâne den imbiâk sâm engatyenan genetâ orotmeme bâlene yakât nângânetâ bulâne otmapgât yuwu sâmune nângânet. Orotmeme bâlene âlâlâ sâm aran yu lohimbine otnomai yanâmâ Anitâne kuk otyingim matne amoknan yingimu menomai. ⁷ Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyenane ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. ⁸ Emelâk yene Anitâhât pâpgum omoj bâlenen manminiwi. Yawu gârâmâ ikne lajinjane biwiyenan pilâmu Kutdâhâlen biwiyenane kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâlene bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. ⁹ Yawu otmâ manjetâ manmanyene kelihakmu yakât bulâne âlepneâk tetewuap. Yawu tetemu Anitâne manmanyene ekmu ârândân otbuap. ¹⁰ Yawu gârâmâ yene manman girawu manjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât nângâm kiwilim otmâ lohotnan mannomai. ¹¹⁻¹³ Otmu lohimbine omojan ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yengât manmanyeneâmâ tawi tawine. Yakât otmâ yâk orop ki buku oranjinomai. Yâkneâmâ yok pilâm orotmeme bâlene topne topne orangimai. Yakât nângâm anulukmaingât otmai yakât ki alahumain. Yâhâ nenje yu me yakât nângâmunje hanj sâningimap yakât topne teteknan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkne orotmemeyene bâlene yakât nângânetâ hanj sâyingimu bet pilânetgât yene den ekyongom engatyenan genomai. ¹⁴ Den ekyongonetâ nângânetâ hanj sâyingimu yanâmâ yâkne manmanyenahât topne teteknan tetemu eknomai. Yakât nângâm kep yuwu menjetâ nângâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumunambâ yahatne. Yawu otmunje Kiristohât lajinjane biwinenjan pilâmu hanj sâningiwuap.”

¹⁵⁻¹⁷ Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakne mem biwiyenan katmu nângânetgât Anitâ ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manjetâ Kutdâne yekmu ârândân otbuap yakât nângâm kiwilim biwiyene galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbi nombotjane Anitâhât topnahât pâpgum orotmeme bâlene topne topne otmâ mansai. Yâhâ yeneâmâ yâkne otmai yawu ki otnomai. Yeneâmâ orotmeme âlepne orotgât mâtâp teteyingimu lohimbi buku otyinginetâ yâkne manmanyene eknetâ ârândân otbuapgât nanjan.

¹⁸ Otjetâ bâlemapgât to kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyenan tatmâ mâmâne otyingiakgât nângâm mannomai. ¹⁹ Yawu manjetâ biwiyenan tatmâ mâmâne otyingiwuap yanâmâ biwiyene herone otmu Kutdâ kiki pali mewangim mepaem mannomai. ²⁰ Otmu yene Kutdânenne Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ wuân me wuân teteyingiwuap yan Awonnenne Anitâ herone nângâwangim mepaem mannomai. ²¹ Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwangim bukulipyene orop ewe karakmâ buku orangim mannomai.

Imbilipyene yengât sâop.

²² Imbilipyene yengât yuwu sâmune nângânet. Kutdânenne Kiristone yengât kunyene tatmap. Yakât otmâ yene ewe katmâ loklipyene yengât amutgen mannomai. ²³⁻²⁴ Yakât yuwu sâmune nângânet. Kiristone ikne lohimbi nen sârerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Otmu mumunambâ yahatmâ kunnenne tatmu nenje yâkât amutgen manmain. Yakât dopneâk imbilipyenane wuân me wuân otmai yan loklipyene yengât amutgen manmai.

Loklipyene yengât sâop.

²⁵ Yâhâ loklipyene yengât yuwu sâmune nângânet. Kiristone ikne lohimbi nen wawaenenekmâ tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât dopneâk imbilipyene yengâlen biwiyenane kepeim tihityene otnomai. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yuwu

sâmune nângânet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbiñe yâkât senjan tosa barak kinmunje menenekmâ onomlipne sâp ikñan torokatnenekbuap. Yakât nângâm tosa-nenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Otmu nenñe manman bâlenjambâ keterakmâ yâkâlen biwinenñane kepeimain yakât topñe sâp tetemunñe yanâmâ toen mem katnenekbi. Toen mem katnenekñetâ Anitâñe tosanenñe pirim salatak tuhuningimu yâkât senjan koko salehâk manmain. Yawu. ²⁸⁻³⁰ Kiristone ikñe lohimbi nen nângâningim tihitnenñe otmap. Yakât dopñeâk loklipyenñe imbilipyenñe nângâyingim tihityenñe otnomai yakât yuwu sâpune nângânet. Lok âlâ me âlâñe hakyenñan umatñe wuân me wuân tetemapgât hâkyenñahât tihitñe otmâ galemahom manmai. Yakât dopñeâk loklipyenñe imbilipyenñe yengât nângâm tihityenñe otmâ galempongom mannomaihât nanñan. Yâhâ loklipyenñe imbilipyenñe yengât nângâyingimai yamâ yenñahât nanñan yuwu oap. ³¹ Den yan yuñe emelâk Anitâñe Mose den ekumu kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâñe âwâñe mâmâñe pilâyelekmâ imbinahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetñe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

³² Otmu Moseñe den kulempuop yanñe topñe âlâlâ miop. Yakât nângâmune topñe âlâ yuwu miap. Kiristone ikñe lohimbi nen orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. ³³ Otmu âlâmâ yuwu miap. Loklipyenñe yenñahât nanñan yuwuâk imbilipyenñe yengât nângâyinginomai. Otmu imbilipyenñe loklipyenñe ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyenñe yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyenñe yengât yuwu sâpune nângânet. Yenñe âwâ mâmâlipyenñe yengât sâtyenñan tem lâuyingim manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap. ² Yâhâ emelâk Anitâñe girem den âlâ yuwu sâp Mose ekumu kulempuop.

“Yenñe âwâ mâmâlipyenñe yengât nângâyingim denyenñe lâum manñet.” Yawu sâp ekuop.

Otmu girem den nombotñe âlâlâ Mose ekumu kulempuop yamâ inâk sâop. Yâhâ topñe katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâp kalop.

³ “Denyenñe lâum manñetâ Anitâñe nângâyingimu yanâmâ sâp kâlewâk mannomai.” Yawu sâp ekuop.

Âwâ mâmâlipyenñe yengât sâop.

⁴ Yâhâ âwâ mâmâlipyenñe yengât yuwu sâpune nângânet. Nan baralipyenñe tepyenñe bâlemu kuk otmaihât ki mem gin gondondoñ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yingim galempongom hengenñunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohotñan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵ Yâhâ âi lok yengât yuwu sâpune nângânet. Kiristone yen orop manmu yâk hoñ bawañgimbâi yakât dopñeâk lok kunlipyenñe ewe katyekmâ tâñ tâñâk hoñ bayinginomai.

⁶ Yâhâ âi ya galemñane yekmu ârândân olâkgâlâk nângâm hâkyenñanak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tâñ tâñâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tinâk tuhunomai. ⁷ Yawu otnomai yan lohâk hoñ bayingian sâp otnomai yamâ Kutdânenñe hoñ bawañginomai. ⁸ Yakât otmâ den yuwu sâpune nângâm biwiyenñan katnomai. Lok âlâ me âlâñe lok kunlipyenñe yengât nep meyingimai me yenñe âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenñane âi memai ya ekmu ârândân otbuap otmuâmâ hâmenñe âlepñe yingimu menomai.

Lok kunñe papato yengât sâop.

⁹ Yâhâ lok kunñe papato yengât yuwu sâpune nângânet. Anitâ Kutdâyenñe himbimân tatmapñe lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Sâp

patoen yâkne lok kerek nengât biwinnenje ekmâ âlâku iknjiâk iknjiâk dopnennjan matne kâpekningiwuap. Yakât otmâ honj bawalipyenaje kunlipyenje ewe katyekmâ lohotjan honj bayinginetâ benje kunlipyenaje gurâ topne âlâlâ ki mângâyeknomai.

¹⁰ Aiop, yeje Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtjan kinmâ kârihem mannomai. ¹¹⁻¹² Nenne Kiristohât den pat âlepne lohimbi ekyongomunne nângâmaihât lok bâlenaje mâtâp maŋuningim mansai. Otmu yâkne konok bia. Satangât honj bawalipne, weke bâlene, emet amboŋe, senduk banearâ, susun, âi weke, senne âlâlâ sâtne metne topne topne, ya kerekne mâtâp maŋuningine sâm otmâ. Yakât otmâ Satanne biwiyenjan kionmâ perâkne topne topne kâityongomapgât Anitâne wât yingimu kârihem kinnomai. ¹³ Yuwu otmâ kârihem kinjetâ Satanne honj bawalipne orop mem ge katyekne sâm hâum pâpgum pilâyeknomai.

¹⁴ Nângân nângân bulâne âlâlâ biwiyenambâ tetemu den bulâne sâm lohimbi târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu tihit oraŋim mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohât den pat âlepne lohimbi ekyongonjetâ nângânetâ biwiyenje huruŋ sâekgât mâtâp teteyingiwuap yan hewewenâk ekyongonomai. ¹⁶ Otmu Satangât honj bawalipnaje yengât manmanyenje mem bâleyingimaihât Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yingimu mem Kiristo orop herone kakjan manbisâihât nângâm engat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimbi kâsikum yinginetâ nângânomai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenje mem hewewen tuhuwuap. Yawu otyingimu den ya nângânetâ keterakyingim heŋgenjuwuap. ¹⁸ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu yu yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi golâ manmâ Kiristohât lohimbi kerek yengât nângâm haonmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne den âlâlâ biwiran katmâ mâmâne otnihimu Kiristohât den pat âlepne pahâk ekyongomune nângânomai. Otmu ekyongowom ya nângânetâ keterakyingiwuapgât yeje Anitâ ulitgunomai. ²⁰ Otmu lohimbi kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiwon. Kâsikum yingimune lok nombotnaje nângânetâ gemu bet pilâm pâi emetjan mem katneknetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâne den pat âlepne lohimbi ekyongowomgât Kiristone menekmâ âi sâm nihiop. Yakât otmâ nâne tem lâuwaŋim den ya pahâk ekyongom ki lohotne otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Paulone den bâne sâm hâreop.

²¹⁻²² Aiop, bukunenje âlâ, kutne Tikiko, yâkne Kutdâhâlen biwiŋaje tiŋâk kepeim honj bawaŋim mansap. Otmu nâne bukulpne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yengâlen takawuap yan topnambâek ekyongomu nângânetâ biwiyenje huruŋ sâwuap.

²³⁻²⁴ Otmu yeje Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim tem lâuwaŋim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristone nângâyingim tihityenje otmutâ biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ huruŋ sâekgât ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyenje,
Paulo

Pilipi Pauloŋe Pilipi yengât ekap kulemgum katyîngiop.

O bukulpne,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netŋe Yesu Kiristo hoŋ bawanŋim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipŋaŋe Anitâhât lohimbi manmâ biwiyenŋe Yesuhâlenâk kepeim mansai yengât nâŋgâyîngim netŋe ekap yu kulemgum katyîngiŋait. Otmu yengât galem mansai me lok nombotŋaŋe tânyongom mansai. Yâkŋe yawuâk nâ tânohom mansai nâŋgâmune yawu oap yakât nâŋgâyîngimâk mansan.

Pauloŋe Pilipi kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

² Awonŋennenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe yetŋe engatyetŋeâk yen nâŋgâyîngim tihityenŋe otdomawot. Yawu otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

³ Nâŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepa sanŋan otbanŋim gaman. ⁴⁻⁵ Kândikum yengâlen puwâk taka Yesuhât topŋe sâm tetem ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ biwiyenŋe yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepŋe ya sâm haŋ tuhumune liŋgarakmâ ariâkgât Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu haonŋmâ ârândânŋ biwiyenŋaŋe hikunekmâ tânohom gai. Yakât nâŋgâm biwinaŋe heronŋe otmâ Anitâ mepaem gaman. ⁶ Anitâŋe yengâlen âi topŋe kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanak mâne mâne Yesu Kiristonŋe âwurem menenekbe sâm gewuap yanâmâ yeŋe yâkâlen torokatnomai. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyîngimu yeŋe heŋgemahom mâtâp tâŋ tâŋâk yanâk arinjetgât nâŋgâman.

Paulo pâi emetŋan mem katŋetâ talop yakât topŋe

⁷ Bukulpne, torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ biwinaŋe hikuyekmâ manmune Anitâŋe nâŋgânihimu âilonŋo oap yamâ topŋe yuwuhât. Anitâŋe âi sâm nihiop yu biwinaŋe kepeim den pat âlepŋe ekyongom gawan. Yamâ lok nombotŋaŋe den yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katnekbi. Den âiân katnekbiân den pat âlepŋe yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmapgât nâŋe sârreakmâ Kiristohât topŋe teteâkgât sâm ekyongowan. Otmuâmâ topŋe yawuâk nâŋgâŋetâ keterakmu bulâŋe yengâlen teteâkgât den ya topŋambâek sâm holaŋmâ biwiyenŋan kionŋban. Yawu otyîngimune nâhât hâkân otmâ yanak âlâkuâk pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonŋmâ ârândânŋ Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgâyîngim tihityenŋe otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yeŋe tânohom gai. ⁸ Bukulpne, Yesu Kiristonŋe yengât haonŋmâ ârândânŋ tep âlep nâŋgâyîngimâp. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nâŋgâyîngiman. Den yu sâmune Anitâŋe ekmâ âlepŋe oap.

Anitâhât senŋan koko salehâk kinnomai yakât Pauloŋe Anitâ sâm ulitguop.

⁹ Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. ¹⁰ Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmâ tâŋât otmap me hâliŋe otmap. Anitâŋe ekmâ yawu otmap ya yeŋahâk ekmâ kiwilim yan nâŋgân nâŋgânyenŋe keterakmu nâŋgâm heŋgeŋuŋetgât nâ ulitgum mansan. Yawu otmâ manŋetâ yan Yesu Kiristonŋe mâmâŋe otyîngimu manman âilonŋo loŋgo yakât bonŋe yengâlen tetemuâmâ mannomai. ¹¹ Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe manmanyenŋe ekmâ Anitâ heronŋe nâŋgâwanŋim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesuŋe âwurem gewuap sâp yanâmâ yeŋe yakât senŋan koko salehâk otmâ anŋun bia kinnomai.

Paulo pâi emetjan manopgât Kiristohât den pat sânetâ linjarakmâ ariop.

12-13 Roma yengât tembe lâulipyeŋe yu ya otnihjetâ mansan yakât nângâm hilipgumaihât topne yu sâmunne nângâm henŋeŋuŋet. Nâŋeâmâ Yesu hoŋ bawanŋim yâkât den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yengât tembe lâulipyeŋeâmâ lohimbi nombotŋe den ya nângâm lâumaihât imbiâk nâ mem pâi emetjan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yeŋe biwiyenŋe ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetjan katnekŋetâ mansan yakât topŋe tembe lâu otmu lohimbi nombotŋe nângâne sâm oai yaŋak nine topŋe otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune nanŋai. 14 Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetjan katnekŋetâ mansanâke yamâ benŋe ki lohotŋe oan yakât otmâmâ bukulpne nombotŋe nângâŋetâ biwiyenŋe hewewenŋe oap. Biwiyenŋe hewewenŋe otmu yaŋak biwi nângân nângânyenŋe Kutdânenŋahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. 15-16 Anitâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋe ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe olâkgât âi sâm nihiop, yakât nângâm lok nombotŋeâmâ nâ hikunekmâ tânnohom mansai. Tânnohom yawuâk den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ lohimbiŋe nâhât nângâŋetâ gemu yenŋahât nângâŋetâ yahalâkgât lok sensenân kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. 17 Yawu otmâ hâkyenŋak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ den pat yai yamâ nâhât hâhiwin amokŋanâk nângâek sâm sâtyenŋak yai.

18 Yawu otmâmâ topŋe yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topŋe girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topŋe ya sâm ekyongoai. Yakât nângâmune tâŋât otmap. Yesuhât den pat ya sânetâ haŋ sâm ariap yaŋe konohâmâ bulâŋe oap. 19 Bukulpne, yeŋe nâhât otmâ haonŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manŋetâ Yesu Kiristohât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yâkât tem lâuwanŋim hâhiwin kakŋan manmune yan biwine houŋ sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero nângâm manmâ yâhâwom.

20 Otmu biwinanŋe yuwu nanŋan. Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi topŋe topŋe yâkŋe nângâŋetâ bonŋe teteyiŋgiâkgât nanŋan. Yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. Nâhâlen wuân âlepŋe tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknomai? Hâhiwin nihinomai, me nohoŋetâ mumbom yamâ in yakâ. Yâkŋe Kiristohât nângâŋetâ gemap sâm yakât konok gorânihiap. 21 Otmu Anitâŋe nâhât torokatmâ, “Man,” sâwuap yanâmâ Kiristohâlen biwinanŋe kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikŋak umutne memu mumbom yan gurâ manman kârikŋan manmâ yâhâwom. 22 Yawu gârâmâ âi sâm nihiop ya torokatmâ tuhum manbom, me mum himbimân yâhâwom yakât nângâmune ki teteap. Nângâm biwi yâhâp oan. 23 Yakât nâ biwinanŋe yuwu nanŋan. Yiwerenŋeâk mum yanâmâ Kiristo orop torokatmâ manbehât nanŋan. Yawu nanŋan yamâ mumbomân yâhâpŋe tânyongowomgât mâtâp âlâ ki tetewuap yakât nângâm yengât gorânihiap.

24-25 Yakât otmâ yeŋe biwiyenŋe Yesu Kiristo witgum kepeim hoŋ bawanŋim manmâ yâhâŋetgât nâŋe yengâlen taka tânyongowom. Yakât nângâmune uruk uruhâk oap. Anitâŋe nângânihimu nâŋe yen orowâk sâp kâlep manmâ ikŋahât topŋe nângâm henŋeŋum biwiyenŋe Yesu Kiristohâlen hikunŋetâ kinmâ yâhâekgât den kâsikum yinŋiwom. Den kâsikum yinŋimune nângâm biwiyenŋan katmâ yapâ gâtŋe biwi heronŋe pato nângâm mannomai. 26 Yawu gârâmâ yeŋe nâhât biwiyenŋe hikunekmâ Anitâ ulitgum mansai yakât bulâŋeâmâ holaŋnekŋetâ yengâlen takawom. Takamune yen orop enâkmâ heronŋe otmâ Kiristo mepaenom.

27 Bukulpne, den umatŋe âlâ sâm tetemune nângâŋet. Nâŋe yengâlen ki takawom otbuawâmâ patyenŋeâk nângâwom. Yakât otmâmâ yuwu manŋetgât nanŋan. Yeŋe manman âlepŋeâk manmâ yâhâŋetâ lohimbiŋe manmanyenŋe ekmâ Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ hâumu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât nanŋan. Yawu otmâ yeŋe biwiyenŋe Kiristohâlen hikuakmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuâk torokatmâ mannomai. Yakât den pat ya nângâmâmâ tep hero nângâwom. 28 Otmu torokatmâ sâwe. Anitâŋe yen

wawaeyekmâ māmâne otyingim gamap. Yeje yakât nāngâm mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ kiŋgityeŋahât ki otmâ biwiyeŋe orotok sâwuap. Yeje orot-meme yawuya torokatmâ mannomai yamâ yâkŋe yekmâ yuwu nāngānomai. “Anitāne bulāŋanâk komot yuâmâ māmâne otyingimu ki lohotŋe otmâ mansai. Yawu gârâmâ mem ge katyeknomgât dop âlâ ki tap. Yâhâ nenâmâ Anitāne mem ge katnenekbuapgât dop.” Yawu nāngānomai. Yawu otmâ yâhānomai yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. ²⁹ Anitāne mâtâp yuwu sâm katyŋgiop. Yeje biwiyeŋe Kiristohâlen katmâ tem lâuwaŋgim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasaŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ sât gum mansai. Sât gum manŋetâ yekmâ yan Kiristohât nāngāŋetâ yahatsap. ³⁰ Yen Anitāne mâtâp sâm katyŋgiop ya watmâ sât gum manmâ gai yawuâk nâ gurâ sât gum manmâ gan. Otmu yeŋgâlen puwâk taka âi mewan yan mitihât kasaŋe hâhiwin ningiwi ya naŋgai. Yâhâ yiwereŋeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ naŋgaiâk. Otmu Anitāne mâtâp sâm katyŋgiop yakât otmâ kasalipyenŋe takanŋetâ yekmâ yan kiŋgityeŋahât ki otmâ eŋgat yâhâp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristone himbim pilâm hânân ge lok otmâ huruŋ huruŋ manop.

¹ Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nāngân nāngānyenŋe Kiristohâlen katmâ yâkât wâtŋan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkŋe yeŋgât tep âlep nāngāyŋgimu biwiyeŋe huruŋ sâm mansai me bia? Otmu Anitāne ikŋe Wât gât māmâŋahât Heak hāngāngumu gem mem hewewenŋe tuhuyekmu tep âlep naŋgaŋgim mansai me bia? ² Biwi nāngân nāngānyenŋe Anitâ yet Kiristo kepeiyelekmâ manŋetgât naŋgan. Yawu manmâ tep âlep naŋgaŋgim biwiyeŋe konohâk hikuakmâ manŋetâmâ nāne aŋgoân biwi heronŋe nāngāyŋgiwan ya wangim nāngāyŋgiwom. ³ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋahât ki nāngāŋetâ yahatmu hâkyenŋe mepaenomai. Yâhâ yeje yeŋahât nāngāŋetâ gemu bukulipyenŋe yeŋgârâmâ nāngāŋetâ yahatbuap. ⁴ Otmu yeje manmanyenŋahâlâk ki nāngānomai. Bukulipyenŋe heronŋe kakŋan manŋetgât nāngānomai. ⁵ Yesu Kiristone ikŋahât nāngāmu gemu himbim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannomai.

⁶ Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gamawot yamâ benŋe Kiristone ikŋahâlâk ki nāngâm manmanŋe alilop. ⁷ Yâkŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ himbim pilâm hânân giop. Yanâmâ Anitâhât towatŋe ya kon sâm pilâm lok nengât towatnenŋe haŋgalakmâ lok teteop. ⁸ Lok tetem huruŋ huruŋ manmâ Anitâ konok honŋe bawaŋgim yâkŋe den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotŋan manmâ ikŋe manmanŋe ki alilakmu mem ge katmâ howanân kuŋetâ sât gum muop. ⁹ Yakât otmâmâ Anitāne mumuŋambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbŋe Kiristohât nāngāmunŋe yahalâkgât nāngâm Anitāne kutŋe âlâmâ “Kutdâ” sâm kunop. ¹⁰ Kutŋe yawu sâm kunop yakât otmâ nen hânân yuân gâtŋe, me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâm kalop. ¹¹ Anitāne nengât sâm Yesu hāngāngumu hânân ge kutdānenŋe otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekŋe menduhuakmâ Yesuhât nāngāmunŋe yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhānom.

Emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yakât dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nâ aŋgoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yeje nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ nāne yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yeje aŋgoân den tem lâunihiwi ya ki pilâm lohotŋe otmâ manŋetgât naŋgan. Yawu otŋetâmâ Anitāne mem hewewenŋe tuhuyekbuap yapâ yeje yâkât tem lâum honŋe bawaŋginomai. Yakât otmâ yen Anitāne himbingât pat kuyŋgiop yakât bulāne menom sâm yâkâlen biwi nāngân nāngānyenŋe kepeim manŋet. Yawu gârâmâ eŋgatyenŋe kâityongomu imbiâk nenŋe wâtŋenŋanâk manmâ bulāne menom nāngâm hilipgumaihât huruŋ huruŋ manmâ yâkât wâtŋanâk kinmâ tem lâum mannomai.

14-15 Otmu Anitâne yekmâ nine nanne baratne bulâne koko salehâk mansai sâam den âiân ki katyekbuap. Yakât otmâ yengâlen umatne topne topne teteyingiwuap yan Anitâ ki sâam bâlewanginomai. Me lok bâleñane mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ yâk orop den kakñan ki sahangim kuk kânguruk oranginomai. Yawu otmâ mannomai yanâmâ manmanyene ya ekmâ yan nângâm bâleyingim hakyenjan sâanomaihât dop âlâ ki otbuap. Yene yawu mannomai yakât dop kum sâawe. Omoñ bâleñan emetsenne laninne pilâmap yakât dopneâk manman kârikñahât den ekyongonjetâ biwiyenjan laninne pilâmu Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai. 16 Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tinâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristone yâhâpne âwurem gewuap yanâmâ anjun ki nihinomai. Nâne yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristone ekmâ nâhât nângâmu herone otbuap.

17-18 Otmu emelâk papatolipnennane Anitâ mepaem yan nonin bulimakao gâim katbangiminiwi. Yakât dopneâk yene manmanyene ki alitmâmâ benne Anitâ hoñ bawangim gawi. Hoñ bawangim ganjetâ yan mitihât kasanje taka mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakñan manmâ gai. Otmu papatolipnennane nonin bulimakao gâim katbangiminiwi yakât kakñan wain toñe moselenjetâ bâine gemu yan Anitâne nângâmu ârândân otminiop. Yakât dowâk nâ nohoñetâ hepne moselekmâ gemu bâine ârândân otbuap. Nohomai sâam manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâne nekmu ârândân otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinennane hikuakmâ konohâk otmâ herone nângânom.

Timoteohât topne

19 Bukulipne, tepne nângâyingiman. Yakât otmâmâ Kutdânenne Yesune nângânihimuâmâ bukunenne Timoteo in yawu hângângumune yengâlen takawuapgât nanjan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwinane herone nângâyingim manbom. 20-22 Otmu Timoteohât topne sâamune nângânet. Lok nombotne nâ orop mansain. Yâk yengâlen gâtne Timoteo konok nâ orop biwinetñane hikuakmâ konohâk otmu yene manman âlonngoân manñetgât nângâmait. Yamâ lok nombotñane yehâhâlâk nângâm Yesuhât âi ya hâkân kakñan tuhummansaineâmâ yengâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topneâmâ ikneâk tap. Yâk orop netneâmâ nanne âwânane tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yene den pat âlepne nângânetâ keterahâkgât ya kâsikum yingim gait. Yen gurâ yakât topne nanjaiâk. 23 Yawu gârâmâ Roma lokne girawu otnihinomai yakât sânetâ nângâm yanâmâ Timoteo in yawu hângângumune den mem yengâlen takawuap. 24 Yawu gârâmâ Kutdânenne nângânihimu holañnekñetâ yengâlen takawomgât nanjan.

Eaporitohât topne

25 Otmu lok âlâhât sâawe. Yengâlen gâtne Eaporito nâ tânnohoâk sâam hângângunjetâ takaop. Taka âi tânnohop yakât yuwu sâamune nângânet. Nâne âi umatñan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetne konok otmu tânahom miti âi yu tuhummait. 26-27 Yawu gârâmâ yâk kundat umatne tetewangimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunne hân kumbâp. Yamâ Anitâne “Ki katnehâk” sâamu gârâmâ hâmenje kinop. Sâp yan nâ pâi emetñan katnekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gan. Yakât kakñan Anitâne nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nângâwuap sâam Eaporito ya mesek sâñambâ mem henñenguoop. 28 Mesek sâñan kinop yakât den pat emelâk nângâwi. Yakât otmâmâ yene Eaporitohât nângâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekmâ yengâlen takawehât nanjan. Yakât otmâ in yawu hângângumune takamu ekmâ biwiyenje herone otbuap. Yengâlen takamu nâ gurâ yawuâk herone nângâwom. 29-30 Yengâlen takamu tep âlepne nângâwangim Anitâ mepaem herone pato otbanginomaihât nanjan. Yene tânnohone sâam yan hângângunjetâ taka kaweyenjan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanne ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakñan nep tuhummait bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yene yâk otmu lok nep yawu tuhummait ya yengât nângânetâ yahalâkgât nanjan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nângânom.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Kutdânenne tihitnenne otmap. Yakât otmâmâ nângâwangim biwiyenne heronne otmâ mannomai. Otmu biwiyenne galemahom mannetgât emelâk den kâsikum yingiwani. Yâhâ sâp yiwerenneâmâ yawuâk sâm ekyongomune nângânetâ keteraknetgât ki horatneksap. Ya yâhâpne sâmunne nângânet. ² Lok nombotne, lok perâkneâmâ nângâm tâpikgum imbiâk hâkyenne torehenne undip tuhum hilipguangim mansai. Otmu “Yengu nenne oain yawu otjet” sâm meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkne. Yâhâ topyenne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Soso baune kapi hawangum sot ihilâk nene sâm pâinmai. Yakât dopneâk lok perâkne yuणे lokgât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâiyeknetâ yâk yengâlen ari torokatnetgât sâm hohetyenne takai. Yawu gârâmâ yenne galemahom hengenngum mannomai. ³ Lok yawuyenneâmâ yuwu nângâmai. “Nen hâknenne torehenne undip tuhuangimenne yanâmâ Anitâne nenekmu ârândânet otmap,” yawu sâmai. Yakât otmâ nâne yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otningimu yapâ gâtne yâk mepaemenne nângâmû âilonngo otmap. Otmu Yesu Kiristone manman kârikjahât pat kuningiop yakât nângâm heronne otmâ mansain.

Yakât torehenne sâwe. Hâkgât wahap yu me yenne tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyenne torehenne undip tuhuangiminiwi yamâ in hâk tângâlân otbi. Yâhâ yakât bulâneâmâ nenne biwinenne Kiristohâlen kepeim manmunne yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nângâmune ki yahatmap. ⁴ Yâhâ hâkgât wahap topne topne yenne manman kârikne ningimap mâneâmâ yakât nângâmune dopnean otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶ Yawu gârâmâ benne papatolipnenne yenne engatyleneâk watmâ girem den âlâlâ kulenguwi ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâne bukulipne kerek wangiyekban yakât topne sâm tetemune nângânet. Nâ Isirae ambone, Benyamingât senâmbâ gâtne. Menne menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâne sâpnanâk hâkne torehenne undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenenne tâmbâne ya kerek nananambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yanak Parisaio lok yengâlen torokatmâ papatolipnenne yengât girem den ya aksisihâk topnambâek nângâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikne. Yâhâ lok nombotne girem den yakât nângânetâ gemap sâm yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

⁷⁻⁸ Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnenne nângânetâ yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenneâmâ yakât nângâmune tânet otmap. Nâne Kutdânenne Yesu Kiristohât topne nângâm yâk orop biwinetne konohâk olâkgât nanngan. Yakât otmâmâ Anitâne nenekmu ârândânet olâk sâm hâkgât wahap topne topne yakât nângâmune tânet otmap. Nângâmune tânet otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. ⁹ Yawu otmâ manmune yâkne âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehenne sâmunne nângânet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâne nekmu ârândânet otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikne. Yakât otmâmâ ya bet pilâmune pesuk yap. Topne yakât otmâ biwinenne Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtne Anitâne wawaenemâ nanne koko salek sâmu mansan. ¹⁰⁻¹¹ Kiristone âwâjahât sât lâum manmanne ki alitmâ sât gum muop. Yakât dopneâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nanngan. Yâhâ yâkneâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâne otnihimu tem lâuwangim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuwân Anitâne mumunambâ mem yahatnekbuapgât nanngan.

Anitâne mâtâp sâm ningiop yamâ tânet tânet watmâ yâhânom.

¹² Bukulipne, yuwu sâmbâ ekyongomune nângânet. Nâneâmâ Kiristone manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapne bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menehopgât otmâ ikne manmanne âlepne manop yawuâk manbehât nanjan. ¹³⁻¹⁴ Nâne Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâne himbimgât pat kunihiop. Yakât bulâne membomgât orotmeme hângiye ya bet pilâm mâtâp sâmbâ nihiop ya tâj tâjâk watbom. Ya tâj tâjâk watmâ yâkâlen biwinane kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâne nihiwuap.

¹⁵ Bukulipne, nenje mâtâp ya watmâ manmunne tipne âlepne oap nen kerekne den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den yukât hâkâj otmâ yuwu mon nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâne orotmemenenne ekmu ârândâj olop. Yakât otmuâmâ topne girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sânomai yamâ Anitâne topyene mem tetewuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ benje torokatmâ yuwu sâmbâ nângânet. Anitâne mâtâp sâmbâ ningiop ya watmâ manmunne nenekmu ârândâj olâkgât ya pâjan ki pilâm âlâengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânom.

¹⁷ Bukulipne, angoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlâne topyene kurihiakmâ oain sâmbâ oain sâmbâ otmâ kâityongomaihât yene sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topyene mem tetenomai.

¹⁸ Yesune manman âilonjo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyane nângânetâ bulâne biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yengât topyene emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwereneâmâ ya yengât nângâmune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpne sâwe. Yâkneâmâ den pat âlepne ya nângânetâ gemu kumai. ¹⁹ Yawu otmâ orotmemeyene kinjoj yakât nângânetâ yahatmap. Bâe, yakât nângâm anulakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nângân nângânyenejane hângât senje âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitâne matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekyingiwuap. Kâpekyingim hemân panyekmu kionmâ hâhiwin kakjan manmâ yâhânomai. Topyene yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenne bulâne yamâ himbimân tap sâmbâin yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenne Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât biwi nângân nângânnenjane kilik kilik sâmbâ mambotbanjinom. Yâkne mem sâreerenekmâ manman kârikjan katnenekmu manbisâin. ²¹ Kiristo ikne wâtne pato tatbanjiap yakât dopneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtne, me hân kâlehen gâtne nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnenne pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtne pato nandorone tatbanjiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkne tap tâtâ kon sâmbâ bumbulele otmâ yakât dopneâk yâkne hâknenne yu mem kon pilâm hâk âine ningiwuap. Iknak mum yahatmâ hâkne âine miop yawuya ningi mem ikjan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nângân nângânnenjane hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânom.

¹ Bukulipne, tepne nângâyngim yakât tohowe sâmbâ oan. Anitâne âi sâmbâ nihiop ya tâj tâjâk lâum denne kâsikum yngim gan. Yakât otmâmâ sâp patoen hâmenje nihiwuap. Denne kâsikum yngimune Kiristohâlen biwi nângân nângânyenejane kepeim manmâ gai yakât nângâm tepne herone dondâ nanjan. Otmu yene Anitâne mâtâp sâmbâ yngiop yakât bulâne gulip otmâpât kârihem manmâ yâhânetâ ârândâj otbuap.

²⁻³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkne nep pawarakmâ hionjahowot yakât sânetâ nanjan. Yamâ girawu otmâ hionjahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyene Kiristohâlen torokatnetâ tânahom den pat âlepne ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyngiop. Pat kuyngim manman kârikjahât ekap âlâen kutyene emelâk himbimân kulemgum kalop. Topne yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutne Sisikusi, ekujetâ yuwu sâmbâ

ekyotgoâk “Hionaksawot yakât Anitâne nângâmu ki ârândân oap. Yawuâmâ kâmbukne. Biwi nângân nângânyetne Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekujetâ ekyotgoâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekne Kutdânenjahât nângâmâmâ biwi nângân nângânyetne herone otmâ hikuakmâ manjet. Yakât yâhâpne witgum sâwe. Kutdânenjahne yu me ya otyingim gamap yakât nângâmâmâ biwi nângân nângânyetne hikuakmâ yâkâlenâk kepeim herone nângâm manmâ yâhânomai.

⁵ Otmu Kutdânenjahne menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpne utâpguap. Yawu gârâmâ yehâhât ki nângânetâ yahalâk. Lok nombotjahne yekjetâ ârândân olâkgât lohotjanâk manmâ buku konohâk orangim mannomai.

⁶ Anitâne tihityene otmap yakât otmâ yene yu me ya otne sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatne topne topne teteyingimu yan manmanyene keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum mepaenomai. ⁷ Yawu otjetâmâ Anitâ biwiyene ekmapne mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yehâhâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpgumai. Yâhâ Anitâne biwi sânduhân katyekbuapgât wâtne tatbangiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yuwu otmâ mannom.

⁸ Bukulipne, den bâine yu sâm hârewe. Yu me ya orotmeme âlepjanâk otmâ manbi ya lohimbine nângânetâ âlepne nanne olop yawuâk yâhâpne torokatmâ otmâ mannomai. Yuwu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâlene malene yawuya ki sahanginomai. Yawu otjetâmâ lohimbi belângen mansaine yekmâ lok mulunne, me lok esepne, me lok lumbene yengât yawu sânomai. Yâhâ uwawapne bia otneâk nângâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oranginomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai. ⁹ Emelâk nâne yen orowâk manmâ yu me ya âlonngo lonngo otjetgât den kâsikum yingimune mem biwiyenjan katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Ambojahne biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topne

¹⁰ Nâne emelâk embânân pilâyekban yakât kakjan yene yu me yakât tânnohone sâm yakât mâtâpgât pâinjetâ bialop. Yuâmâ umatne topne topne teteyingiop yakât nângâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp ekjetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nângân nângânyetne hikuakmâ mâtâpgât tewetsenne tânnohom katjetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nângâyingiman. ¹¹ Den yan yu ki nângânihiwi yakât ki yan. Nângânihiwi yakâ. Sâp yiwerene senne âlâlâ yu me ya dopjan tatnihiap. Yakât otmâ umatne topne topne tetenihimu yan nângâmune ârândân otmu Anitâ ki sâwangian. ¹² Yâhâ sâp âlâenâmâ senne âlâlâ ki tatnihimawân yan nângâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbangiman. Yakât nângâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyene logât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otjetâ yan hâhiwin yingiminiwi. Yakât dopneâk nâne Anitâne tihitnenne otmap yakât topne nângâwe sâm hâhiwin kakjan manmâ gan. ¹³ Yakât topneâmâ yuwu. Yesu Kiristone mâmâne otnihimu manman topne topne tetenihimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴ Otmu yeneâmâ biwi nângân nângânyetne nâ kepeinekbi sâp yan yene yu me ya tânnohowi yakât nângâmune ârândân oap. ¹⁵ Otmu emelâk girawu otban yakât topne nangai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepne ya sâm bukulipyene ekyongom kapiyene hâlânâmâ Makeronia hânân kapi tipî tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipne nombotjahne nângânetâ bâlemu hionakmâ ahowi. Hionakmâ ahonetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipne Yesuhâlen torokatbine ki tânnohowi. Yene konohâmâ tânnohowi. ¹⁶ Otmu yakât kakjan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawamgum manban

yan gurâ yâhâpne yenjahâk tânnohojetâ manban. ¹⁷ Yakât topne nângâm henjenjujetgât yuwu sâmunen nângânet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nângâwan. Yâhâ sâp yiwereje yawuâk nângâm mansan. Yene tânnohojetâ Anitâne matne yingiwuap yakâlâk nanjan. ¹⁸ Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yene Epaporitone wanbi ya mem toho nihimu dopnan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnennane Anitâne orotmemeyene ekmu âlepne olâkgât hotom uminiwi. Ujetâ yan nângâyingiminiop. Yakât dopneâk yene biwi nângân nângânyenane hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nângâyingimune ârândân oap. ¹⁹ Yâhâ yene Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu nanjan. Anitâne haonmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yene yu me yakât pâinnetâ dopyenan yingiwuap. Yakât ki pâpguwuap. ²⁰ Otmu Anitâ Awojnennane wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât herone otmâ mepaem yâhânom.

Paulone den bâne sâm hâreop.

²¹ Bukulipne, nâne den âlâ nanjan yu sâmunen bâne pesuk sâek. Bukulipne Yesu Kiristohâlen torokatbine yengât amutgen mansai ya yengât nângâyingian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansane yawuâk nângâyingiai. ²² Otmu Roma lok kunne pato, kutne Sisa sâm, yakât hon bawalipne nombotne hionakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yane gurâ yengât nângâyingiaiâk. ²³ Otmu Kutdânenne Yesu Kiristo tihitnenne otmapne yen kerek biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonjanâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

Kolosai **Pauloŋe Kolosai yeŋgât ekap** **kulemgum katyiŋgiop.**

O bukulpne,

1-2 Yen Kolosai kapi ambolipne biwiyene Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denŋe lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awoŋnenŋaŋe Yesu Kiristohât aposolo lok sâŋ katnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât herone nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiat. Kutdânenŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât yuwu sâŋ ulitgum gamait. “O, Awoŋnenŋe, Kolosai kapi ambolipne biwiyene Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yeŋgât tepge nâŋgâyiŋgiuwat. Tepge nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otdâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâŋ gaekgât nanŋait.” Yawu sâŋ ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkŋe topŋe yukât sâŋ Anitâ ulitguowot.

3-5 Nenne himbimân yâhâm manman kârikŋan manmâ yâhânom yakât Anitâŋe bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikŋe komolipŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yeŋgât den pat ya nâŋgâwit. Yawu nâŋgâm yanjak Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe mepaem gamait.

6 Anitâ ikŋahâk tepŋe nâŋgâningiop yakât den pat âlepŋe ya emelâk ekyongomune nâŋgâm mem biwiyenjan katmâ manmâ gai. Yawu nâŋgâm manmâ biwiyene Yesuhâlen katŋetâ kinmap yakât yeŋe topŋe nâŋgâne sâŋ engat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopŋe nâŋgâm mem alitŋetâ bonŋe yâk yeŋgâlen teteop.

7 Bukunenŋe Eparaneŋe Yesuhât den ya biwiŋaŋe kepeim âi ya tuhum manmapŋe Yesuhât topŋe sâŋ ekyongop. 8 Yawu sâŋ ekyongomu nâŋgâŋetâ bonŋe otmu Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otyiŋgiop. Mâmâŋe otyiŋgimu yanâmâ buku konohâk oraŋgiwi yakât den pat sâŋ eknongop.

Kolosai ambolipŋaŋe Anitâhât topŋe nâŋgâm heŋgeŋuŋet sâŋ Anitâ ulitguowot.

9 Yeŋgât den pat ya nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitgumait. “O Anitâ, gâŋe biwiyenjan kiondâ gike topge otmu nâŋgân nâŋgâŋe ya nâŋgâŋetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgâŋurâ yâk yeŋgâlen ge biwiyene mem pâroŋ pilâmu gike nâŋgân nâŋgânân manmâ yâhânomai. 10 Yakât Kolosai ambolipŋaŋe Yesu Kutdânenŋahât den lâum manmâ gaŋetâ bonŋe yâk yeŋgâlen tetemu manmanyene ekdâ ârândâŋ otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhâŋetâ nâŋgân nâŋgânyeŋe tipŋe tetemu emelâk topge tipŋe nâŋgâŋetâ keterahop ya wangim nâŋgâŋetgât nanŋan. 11 Otmu gâŋe mâmâŋe otyiŋgirâ gâhât wâtgan kinmâ umatŋe yu me ya teteyiŋgiuwap yan biwiyene ki houŋ sâwuap. Otmu lok bâleŋe âlâ me âlâŋe itoŋ galaŋ otyiŋgiŋetâ yan yâk yeŋgât ki nâŋgâm bâlenomai. Yâkŋe biwiyene gâhâlen konok katmâ herone otmâ manŋetgât nanŋan. 12-14 Omoŋ bâleŋahât amboŋaŋe nen omoŋgât pat otnehât nâŋgâmap. Yâkŋe mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristoŋe tihitnenŋe olâkgât mem dâinenekmâ laŋinŋan katnenekdâ mansain. Yâhâ Kolosai bukulpne yâk orowâk biwinenŋe Kiristohâlen katmunŋe mâmâŋe otningirâ pat kuningion yakât bulâŋe menomgât sâŋ ningion. Yamâ holaŋnenekmâ laŋinŋan katnenehongât yakât biwinenŋaŋe herone otmâ mepaeheksain.” Yawu sâŋ yeŋgât nâŋgâm netŋe haonŋmâ ârândâŋ Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetŋe yamâ dop konohâk.

¹⁵ Bulâñanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanñe Yesu Kiristo yamâ kunnenñe manâkgât hângângumu gemu ekbin. Âwâ nan yâk yetgât dopyetñe yamâ dop konohâk. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuâmâ Anitâhât launambâ ki sâmu teteop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topñe topñe tetem sambe sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topñambâek embânâmbâek orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanñañe âwâñahâlen kândiwahom himbimân anjelo topñe topñe ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân âliwahap topñe topñe ya gurâ kerehâk yâkñe konok kalop. Yawu otmâ âliwahap yu ya embânân tetem gaop. Otmu yiwerene yu tetem gap. Otmu hâmbâi tetem yâhâwuap yakât kunne yamâ yâk konok. Me himbimân tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yengât kunyene yâk konohâk. Yâhâmâ âliwahap topñe topñe katmâ tihityene otmâ gamap. ¹⁸ Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunñe yâkñeâmâ kunnenñe tatmap. Kunnenñe tatmâ mâmânñe otningimu nenâmâ yâkât launje otmu kâi bânñe otmâ tem lâuwangim gamain.

¹⁹ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ yan ikñe nanñe orop dop konohâk oawot yakât nângâmu ârândân olop. ²⁰ Yâhâ yu me ya ehekñe, me ki ehekñe, himbimân tap, me hânân tap, me saruân âlâlâ tap ya kerek menduhuakmâ Anitâ ikñan torokatnehât nângâm nanñe hângângumu giop. Gemu yan nengât tosanenñahât otmâ howanân kuñetâ muop. Yawu gârâmâ Anitâñe kaok nângâningim sâp patoen menenekmâ orowâk tatmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop.

²¹ Otmu yen emelâk Anitâ betbangim nelâmâk manmâ gawi. Otmu benñe nângâm bâlewangim orotmeme kiñgoñ otmâ manminiwi. ²² Yawu otmâ manminiwi yamâ benñe yeñe Anitâhât senñan koko salehâk kinnomai. Yawu kinñetâ yan kasalipyenñe hakyenân sâne sâm otñetâ hâi hâiñe otmu pilânomaihât Anitâñe nanñe hângângumu ge muop. Nanñe muop yakât otmâ Anitâñe yengât kaok nângâmap. ²³ Otmu Kiristohât den pat âlepñe ya Epaparanje ekyongomu nângâm biwiyenân mem katbi. Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâñe ya yengâlen gulip otmapgât biwi yâhâp ki otmâek biwiyenñe yâk hikum manmâ yâhânomai.

Pauloñe Kiristohât tem lâum hâhiwin kakñan manmâ gaop.

Otmu nine topne sâm tetemune nângâñet. Yâkât den pat âlepñe ya lohimbi hân torehen torehen hârokñe nângâñet sâm hânñan kulemñan ari den ya sâm tetem ekyongowehât âi sâm nihiop. ²⁴ Otmu yeñe biwiyenñe yâkâlen kepeim manñetgât sât gum manmu kuñetâ muop. Mum yahalop ya ekmunñe bonñe otmu denñe lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin wañetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ningiñetâ mem mansain. Yawu gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nângâñetâ ârândân olâkgât nângâm sât gum pâku lohimbi yengâlen ari âi yu tuhummansan. Yakât ki nângâmune bâleap. ²⁵ Otmu den yan ya yâhâpñe sâwe. Lohimbi hânñan kulemñan manmâ biwiyene Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yengât hoñ bawa otbehât Anitâñe âi yu sâm nihiop. Yâhâ yeñe yâkât den topñambâek nângâñetâ biwiyenân hâumu bulâñe teteyiñgiâkgât sâm nihiop. ²⁶ Otmu embânâmbâek den yakât topñeâmâ amokñan talop. Yakât otmâ lohimbi nombotñe yeñe nângân nângân watmâ den yakât topñe nângâne sâm hâum pâpgum gawi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ Anitâhât topñe ya nen gurâ kerek nângâmunñe keterahâkgât teteningiop.

²⁷⁻²⁸ Den sâm teteningiop yakât topñe yuwu. Anjoân Anitâñe Yura lohimbi nengât sâm himbingât manman kârikñahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topñe ki nângâm mansainje orotmemeyene bâleñe pilâm biwiyene Kiristohâlen katñetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyiñgiwuapgât dop tap. Den yukât topñe yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepñe nandoroñe ya lohimbi nombotñe ki nângâmai yâk yengâlen den yanñe tetem sambe sambe otmâ arimu nângâñetgât nâñe biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbi kerekñe nanñain sâm otmaihât Yesuhât topñe sâm holañmune ikñak nângâmap dop yawuâk nângâm yanâmâ Anitâhât senñan koko salehâk kinñet sâm otman. ²⁹ Yawu kinñelâk

nângâm nâje biwinaje nângâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtñan kinmâ tuhumune ârândâñ otmap.

2

¹ Otmu torokatmâ sâmunen nângâñet. Yen otmu Laorika kapi ambolipñe nombotñe orop biwiyene konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yengâlen ki takamune enakbin. Otmu nombotñe gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yengât nângâm âi yu tuhumune hâi hâñe otmu sât gum manmâ gan. ²⁻³ Anitâñe ikñe nângân nângân ya embânânâk ki sâm teteop. Yâhâ yiwereneâmâ nângân nângânñe bulâñe yamâ Kiristohâlen teteop. Nanñe hângângumu ikñe nângân nângân ya sâm teteop. Otmu yâkñe sâm teteop ya yeñe nângâm heñgeñgunetgât ekap yu kulemgum katyîngian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipñe orowâk biwiyene orotok sâmapgât buku konohâk orangim biwiyene hikuakmâ manñetgât nanñan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetñe nângâm heñgeñgunomai sâm biwinañe hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlâñe den perâkñe sâm biwiyenñan kionjetâ ya nângâñetâ bulâñe otmu yan biwiyene orotok sâmapgât den sâm aran yu biwiyenñe hikunetgât nanñan. ⁵ Nâñeâmâ kâlepñehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yeñe biwiyenñe Kiristohâlen tiñâk kepeim manmâ gai yakât den pat nângâm biwinañe herone otmâ nângâyîngim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Anjoânâk yen Yesu Kiristone kunyene talâkgât sâm yâkâlen torokatmâ manmâ gawi. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. ⁷ Yakât otmâmâ nâñe den âlâen hâum sâmunen nângâñet. Nak nombotñe gihit kândârâñe gemu tiñ tiñ sâmu ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tiñ tiñâk mannomai. Otmu Eparañe yakât topñe emelâk sâm ekyongop. Ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu herone otmâ Anitâ mepaem gawi. Yawuâk wet gum mannomaihât nanñan.

⁸ Otmu sâp yiwerene yuâmâ lok perâkñe yañe den tâñât sâm kâityongonjetâ biwi nângân nângânñe yan arimapgât tiñâk galemahom mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlipyenñe alahum yañak tetem mum gawi. Den yañe Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

⁹⁻¹⁰ Nanñai. Anitâ ikñahâk Kiristo oap. Benñe yawuâk Kiristone gurâ ikñahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ anelo me weke bâleñe topñe topñe Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenñe yâkâlen torokatmâ yâkât wâtñanâk kinmunñe dopnenñan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

¹¹ Otmu yakât topñe yuwu sâmunen nângâñetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nângân nângân ya pilâm oponân ari ine sâm otmai. Yakât dopñeâk nenñe nângân nângânñe hângiñe ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenñe hângiñe ya mem miwirikumngât dop âlâ ki tap. Ya ki orotñe. ¹² Otmu yakât topñe âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangunjetâ manmanñe bialop. Yakât dopñeâk toen mem katyekbiân manmanyenñe hângiñe biatyîngiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtñe pato tatbañgiapñe Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanñe âñe tetewañgiop. Yakât dopñeâk toen mem katyekbi yakât kakñan Anitâñe manmanyenñe âñe yîngiop. Yakât otmâmâ manmanyenñe hângiñe ya ki torokatmâ miwirikum manñetgât nanñan.

¹³ Yawu gârâmâ emelâk yeñe Anitâhât topñe ki nângâm yan yu me ya otñetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hêngât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwerene yuâmâ biwiyenñe Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâñe meyekmâ tosayenñe pilâm himbingât pat kuyîngim Kiristohâlen torokatyehop. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâñet. Mosene girem den sâm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkñe

den ya lâum hâum pâpgum gawin. Umatne yawu teteningiop yakât matjeâmâ Anitâne sâmu Kiristo ya nengât tosanennahât otmâ kawenennan kinmâ howanân kunjetâ muop. ¹⁵ Mum yahalop sâp yan Kiristone weke bâleje, me emet amboje, me senduk banearâ, me susun, me âi weke, me senje âlâlâ, sâtne metne topne topne kerek mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ mem topyene teteknan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

¹⁶ Yawuhât bukulipyeņane yu ya âlâlâ ki neņet sâm, me ki meņet sâm, me hilâm kâmbukne tat tatgât sâp yan tatmâ nângâņet sâm yakât samut karangimai yaņeâmâ ki ârândâņ otmap. Yamâ wongât? Yuwuhât. ¹⁷ Manman yawuya yamâ manman tawi tawiņe. Manman ikne bonne ambojeâmâ Yesu Kiristo ikņak oap.

¹⁸ Otmu lok nombotņane taka yuwu sâm ekyongonjetâ yâk yengât den ki nângânomai. “Nenņe Anitâ tâņ tâņâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ anelolipņane nengât sâm Anitâ ulitgunetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâm nenņahât nângâmunne gemu anelo yengât nângâmunne yahalâk. Yawu otmunneâmâ Anitâne nenekmu âilonņo otbuap,” yawu sâmai. Lok yawuya yengât topyeneâmâ yuwu. Biwiyene purik sâyiņgimu kulem topne topne ekņetâ tetemap. Yakât konok otmâ yeņahât nângâņetâ yahat yahatne otmap. Imbiâkbân engatyeneņe kâityongomu otmai. ¹⁹ Lok yawuyaņeâmâ nengât kunne Kiristo yâkât nângâņetâ tâņât otmu betbangimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâm kendâyiņgiņetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Kiristone nengât kunne tatmap. Yakât yuwu hâum sâmune ekņet. Lok girawuyaņe hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtņan manmain. Yakât dopņeâk Yesu Kiristone ikne hahit ningimu wâtņan kinmâ yan Anitâ tem lâuwangim manmâ yâhânom.

Lok nângân nângânân den tetemap ya ki lâunom.

²⁰ Kiristo muop yan weke bâleje, me âi weke, me emet ambolipne, me susun, sâtne metne topne topne yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yeņe Kiristohâlen torokatbiņak topne girawuhât anelo me âlâlâ ya yengât nângâņetâ yahatsap? Me topne girawuhât den meme den ekņetâ bonne oap? ²¹ Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukenne ekmâ lauyeņe nângâņetâ “ki neņet” sâm kuyiņgimai. Yawu sâm kuyiņgiņetâ ekmâ ekmâ kakņambâ “nem ekne,” yawu sâmai. Wisâm “ki meņet,” sâm kuyiņgimai. ²² Yakât yuwu sâmune nângâņet. Sot topne topne nemai ya tepyeņan gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senne âlâlâhât samut katmai yamâ loggât nângân nângânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nângâņetâ yahatbuap. ²³ Otmu lok yawuyaņe yeņe Anitâhât anelolipne mepaeyekņetgât sâm kendâyiņgiai. Me yeņahât nângâņetâ gemu Anitâne tepne nângâyiņgiâkgât iri sikumyeņe pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâņetgât biwiyenān kionņai. Den yawuya sâm ekyongoai ya ekņetâ bonne ki otbuap. Den yawuyaņe tânyongomu manmanyene galemgum hengemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâņetâmâ nângâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenņe yakât bulâņe himbimân tap.

¹ Anitâne Kiristo mumuņambâ mem yahatmu manman âiņe mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtne keterakmu âwâņe Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâņane mumuņambâ mem yahatmu manman âiņe miop yakât dopņeâk Anitâne sâmu yeņe manman âiņe mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyene bulâņe himbimân tap ya miaknehâlâk nângâm manņet. ² Yawu manmâ nângâm hângât wahap âlâlâ topne topne yakât ki nângâņetâ yahalâk. ³ Yâhâ Kiristone hângât senne âlâlâ topne topne tap yakât nângâmu tâņât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatņetâ Anitâne manman kârikne yiņgiop yakât bulâņe yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. ⁴ Yâhâ

Kiristo manman kârikne amboŋe yâhâpne âwurem ge menenekmu yâhânôm. Yanâmâ Anitâne betyongowuap yaŋe nengât nâŋgânetâ sâtne otbuap.

⁵⁻⁷ Otmu embâŋân biwiyene Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kiŋoŋ topne topne otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu oraŋgiminiwi. Me bukulipyene yengât imbilipyene yekŋâlemeniwi. Me bukulipyene yengât senne âlâlâ yu me ya ekmâ nâŋgâm biwiyene ya mene sâŋ hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem ŋatak, me misiŋem nemai, me tep umat umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yaŋe mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp maŋguyiŋimapgât ya bet pilâm pesuk pilânômai. Yawu otmâ kârikneâk kinmâ yan biwiyene Anitâhâlenâk katmâ denne lâum manmâ yâhânômai. Emelâk orotmeme bâlene mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannômai. Yawu otnômaiâmâ yakât matne Anitâne âlepneâk otyiŋgiwuap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kâŋguruk, me nâŋgâm bâle bâle, yawuya ki oraŋginômai. Me ki tepyene kou kâlâp sewuap. Me den bâlene maleŋe ki hâiaknômai. ⁹⁻¹⁰ Me den perâkne ki sânoŋmai, me den guruk ki otnômai, me den golâ ki gahaenômai. Otmu ki sâŋ mem ge karaknômai. Emelâk orotmeme bâlene mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yene Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ yâkât topne nâŋgâm heŋgeŋguŋetgât yâkne biwi nâŋgân nâŋgânyene mem pâroŋ pilâyiŋgim mâmâne otyiŋgim gamap. ¹¹ Yawuhât nenne menduhuakmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenne konohân katmunne Yesuŋe nen kerehâk mem menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâne hâknenne torehenŋan undip tuhuŋgimain, otmu yen pâku lohimbine hâkyene torehenŋan undip ki tuhuŋgimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâne nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunne yâkne konok kunnene otmâp.

¹²⁻¹³ Otmu Anitâne ikŋahâk lohimbine nengât topnenne ekmâ nâŋgâmap. Ekmâ nâŋgâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbine nombotne yâkât hâkâŋ otmâ denne nâŋgâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ nen biwinenŋane yâk kepeim manmain nen ikŋan torokatnene hâkgât menenekmâ ikne nanne baratne bulâne tuhunenehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenne Kiristo hâŋgângumu tosa pilâningiâkgât gemu kuŋetâ muop. Yakât dopneâk yengât bukulipyene nâŋgâm bâleyiŋginômai, me sâŋ ge katyeknômai, me mem âlâlâ tuhuyeknômai sâp yan yengu yawuâk tosayene pilâyiŋginômai. Otmu yen biwi nâŋgân nâŋgânyene menduhuakmâ konohâk otmuâmâ orotmeme yuwuya oraŋgim mannômai. Biwiyene hikuakmâ konohâk otmâ mannômai. Otmu buku nombotne yengâlen umatne yuwu yawu teteyiŋgimu sâtgum manmai ya yekmâ tepyene nâŋgâyiŋginômai. Me buku nombotne senne âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawuya yekmâ ihilâk nembe kalem otyiŋginômai. Me bukulipyene sâŋ bâleyiŋginômai yakât nâŋgânetâ ki sâtne otbuap. Ihilâk nâŋgâm kaok oraŋginômai. Me buku âlâhât me âlâhât biwiyene ki kendânômai. Me yehâhât ki nâŋgânetâ yahatmu hâkyene mepaenômai. Me sâŋ bâleyiŋginetâmâ nâŋgâm ki biwiyene ahonômai. ¹⁴ Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilâŋiŋet. Otmu bukulipyene nombotne nâŋgâm bâleŋgim hionakne sânetâ yanâmâ yen getehâk enŋatyeŋan genômai. Yawu otmâ yâk orop biwiyene hikuakmâ konohâk otmu mannômai. ¹⁵ Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manŋetâ ikŋak mâmâne otyiŋgimu biwi kaok otmâ manŋet sâŋ Anitâne meyehop. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânômai. ¹⁶ Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyene nâŋgâm tâpikgumaihât Yesuŋe den sâŋ yiŋgiop. Ya embâŋâmbâek biwi nâŋgân nâŋgânyene lâum gawi. Kiristohât den nâŋgâm lâum gawi ya alahu gulahu otŋetâ ya kambatŋane biwiyenân kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannômai.

Otmu tâmbânenne Dawitiŋe Anitâhât kiki pali mewanġiminiop ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem heronje otbanġinimai. ¹⁷ Otmu Kutdânenne Yesu orowâk mannehât Anitâ ikŋak sâŋ katnenehop. Yakât otmâmâ biwinenŋaŋe yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânenŋaŋe girawu otminiop yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awoŋnenne mepaenom.

Hep torehenŋe torehenŋe yuwu oranġim manmunŋe ârândâŋ otbuap.

¹⁸ Yeŋe Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topŋe katmâ imbi yeŋgât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyenŋe yeŋgât amutgen mannomai.

¹⁹ Yâhâ lok yeŋgât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenŋe tihityenŋe otmâ heŋgeŋum yâk yeŋgât konok biwiyenŋaŋe nâŋgâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâlenŋe ihilâk sâŋ ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yinġinimai.

²⁰ Yâhâ nimnaomlipyenŋe otmu lohimi sihan yeŋgât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenŋe katbi yakât âwâ mâmalipyenŋe yeŋgât sâtyenŋan tem lâuyinġinimai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

²¹ Otmu âwâ mâmalipyenŋe yeŋgât sâwe. Yen nimnaomlipyenŋaŋe biwiyenŋe hâremai hât den nâŋgâm kinmâ ekyongonomai. Senyenŋan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyenŋaŋe âilonġo otbuap.

²² Yâhâ âi lok yeŋgât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyenŋe katbi. Yawu gârâmâ lok kunŋe yeŋgât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemŋaŋe nenekmu âlepŋe olâkgât hâkyenŋaŋak ki tuhunomai. ²³ Âi tuhune sâŋmâmâ Kutdânenŋaŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât biwiyenŋaŋe nepgâlâk sipapġum kinmâ tuhunomai. ²⁴ Kiristo yâhâmâ âi kunŋe topŋe topŋe yakât ambonŋe tatmapġat yeŋe âi ya torokatmâ menomai. Yawu otŋetâ yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyinġiop yakât bulâŋe ya hâmbâi himbimân menomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe âi sâŋ yinġinŋetâ tuhun mansaiŋe Anitâhât den kum otmâ tâpikgunomai yakât matŋe hâmbâi umatŋeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâŋe topŋe imbiâk mambiâk matŋe ki ningiwuap. Orotmemenenŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap.

4

¹ Lok kunŋe papato yeŋgât sâwe. Anitâ Kutdâyeŋe himbimân tatmapŋe hâmbâi topyeŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk matŋe yinġiwuap. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâm hoŋ bawalipyenŋe tâŋ tâŋâk otyinġinimai.

Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ulitgunom.

² Bukulipne, yeŋe biwi hewewenŋ otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâŋ yan biwiyenŋe uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai.

³ Topŋe yuwuhât nengât sâŋ ulitgunomai. Manman kârikŋe yakât pat ya Anitâŋe Yura lok nengât kuningiop ya yawuâk pâku lohimi ya torehen torehen mansai yeŋgât pat kuyinġiwe sâŋ oap. Yakât Anitâŋe mâtâp meningimu den ya nenŋe sâŋ tetem ekyongonomġat ulitgunomai. Nâhât den ya sâŋ tetem ekyongomâp sâŋ mitihât kasaŋe mem pâi emetŋan katnekŋetâ tatmâ gaman. ⁴ Otmu Anitâŋe biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhunu nâŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

⁵ Otmu lohimi belâŋgen mansaiŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai hât yeŋe tihityenŋe oranġim mannomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe ki gulip malap otnomai. ⁶ Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâŋ tâŋâk sâŋetâ nâŋgâŋetâ âilonġo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe den yuwu me yawu âiyongonŋetâ yakât hâum pâpġum ki kopa otnomai.

Pauloŋe den bâiŋe sâŋ hâreop.

⁷⁻⁹ Bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhât hoŋ bawa bulâŋe manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetŋe menduhuakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetŋe âlâ, kutŋe Onesimo, yâhâmâ yengât kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hângânyotgomune yengâlen takaromawot. Taka biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâm tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyŋgian.

¹⁰⁻¹¹ Lok âlâ, kutŋe Aristako, mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutŋe Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâŋe nanŋe. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanŋe. Yâkŋe gurâ yengât nâŋgâŋgiai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe yengâlen takamuâmâ buku otbaŋginomai. Yura lok kalimbu yuŋak kapilipyenŋe pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimbi dondâŋe Yesuhâlen torokatŋetgât âi tânnohonŋetâ tuhum mansain.

¹² Otmu yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Epapara, yâkŋe biwiŋaŋe Yesu Kiristohâlen kepeim hoŋ bawaŋgim mansapŋe yawuâk nâŋgâŋgiap. Otmu yenŋe Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwaŋgim manŋetgât ulitgum manmap. ¹³ Gârâmâ nâŋe Epapara emelâk nâŋgâwaŋgian. Yakât otmâ yâkât topŋe tipŋe sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe yen otmu Kiristohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yengât nâŋgâŋgim hâhiwin kakŋan manmâ gap. ¹⁴ Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâkŋeâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutŋe Dema, yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâŋgim mansawot.

¹⁵ Nâŋe Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nâŋgâm mansai yâk yengât heronŋe nâŋgâŋgim mansan, ya ekyongonŋetâ nâŋgânomai. ¹⁶ Ekap yu mem sâlikum nâŋgâm yakât kakŋan Laorika yŋiŋetâ yâku sâlikum eknomai. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yengât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomai. ¹⁷ Otmu Arikipo ekuŋetâ Kutdâŋe emelâk âi sâm waŋmu tuhum gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâŋe ekmu ârândâŋ otbuap.

¹⁸ Nâmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yakât otmâ nâŋgânihinomai. Anitâŋe yen orowâk talâkgât nanŋan. Otmu lok ekap yu kulemgup yuŋe sâmune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

1 Tesalonike Pauloꝝe Tesalonike yengât ekap angoân kulemgum katyĩngiop.

O bukulpnennẽ,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipnãne Kutdãnenne Yesu Kiristohãlebiwiyeñãne kepeim manmai. Yakât otmã Awoñnenne Anitã yet Kutdãnenne Kiristo orop biwiyeñãne hikuakmã konohãk otmu manmai. Nenãmã Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nenne yengât nãngãm ekap yu kulemgum katyĩngiain.

Awoñnenne Anitã otmu Kutdãnenne Yesu Kiristone engatyetneãk nãngãyingim tihityene otdomawot. Yawu otmũtã biwi nãngãn nãngãnyenãne hikuakmã konohãk otmã sãnduk sãm gaekgãt Anitã ulitgumain.

Tesalonike yengât manmanyene yakât sãop.

²⁻⁵ Emelãk nenne yengãlen puwãk taka Kiristohãt den pat ãlepne ekyongowin. Ekyongomunne Wãtgãt mãmãñahãt Heakne biwiyeñan kionmã mem hewewen tuhuyekmu den ya nãngãñetã bulãne olop. Yãhã den ekyongowin yan Wãtgãt mãmãñahãt Heakne biwiyeñan ki kionmã mem hewewen tuhuyehop mãne den ya nãngãñetã tãñãt otbãp. Yawu gãrãmã den ya ekyongomunne nãngãñetã bulãne otmu Kiristohãlen biwiyeñãne kepeim tem lãuwanjiwi. Yãkãlen biwiyeñãne kepeim bukulpnyene orop buku oranjim manbi. Yawu manmã lohimbĩ belãngen mansai ya den pat ãlepne ekyongonjetã nãngãnomaihãt Kiristo hon bawanjim hãhiwin nãngãm gai. Otmu Kiristone ãwurem ge meyekmã manman kãrikñan katyekbuap yakât nãngãm biwiyeñe mem mansai. Otmu umatne ãlãlã kakyeñan yãhãmawãn ki lohotne otmai. Yawu manñetã Anitãne meyekmã nine nanne baratne sãm manman kãrikñahãt pat kuyĩngimu mansai yakât topne tetemu ekmã engat yãhãp ki otmain. Yengãt yawu nãngãm Anitã mepaemain.

Emelãk den kãsikum yĩngimunne nãngãñetã bulãne otmu manman ãlepñahãt bulãne teteyĩngiop. Sãp yan ãlãhãt wãtñan kinmã nep mem manbin yakât topne tetemu ekbi. ⁶ Den pat ya ekyongomunne nãngãm Kiristohãlen biwiyeñe katbi. Sãp yapãek lohimbĩ belãngen manmaine nãngãm bãleyĩngim mem ãlãlã tuhuyekmã gawi. Yawu otyĩngĩñetã Wãtgãt mãmãñahãt Heakne biwiyeñe mem hewewen tuhumu kãrihem kinmã biwiyeñe herone olop. Yãhã kãndikum emelãk Yura nengãt kunlipnennãne Kiristohãt hãkãñ otmã yawuãk mem ãlãlã tuhuwi. Mem ãlãlã tuhũñetã yan yãkne manman kãrikñahãt mãtãp meningiwuap yakât nãngãm biwi hero nãngãop. Nenne yãkãlen biwinennãne kepeim manmunne yakât otmã mem ãlãlã tuhunenekmai. Yawu otningimai gãrãmã nenne manman kãrikñan mannomgãt nãngãm biwi hero nãngãmain. ⁷ Emelãk yene kãrihem kinmã biwi hero nãngãwi. Yakât otmã Makeronia otmu Akaia ambolipnãne Kiristohãlen biwiyeñe kepeimãne den pat yakât alahumai. Yakât otmã hãmbãĩ lohimbĩ belãngen manmaine mem ãlãlã tuhuyeknomaiãn yãku yawuãk kãrihem kinmã biwi herone nãngãnomai. ⁸⁻¹⁰ Yengãt den pat alahumai yakât topneãmã yuwu. Angoãn nenne yengãlen puwãk taka Kiristohãt den pat ãlepne ekyongomunne nãngãñetã bulãne otmu yakât herone nãngãm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmã Porom Lãpio perãkne bet pilãm Anitã Manman bulãñahãt Ambone yãkãlen biwiyeñãne kepeim hon bawanjim gai. Emelãk Anitãne ikne nanne, Yesu, mumuñambã mem yahalop. Mem yahatmu himbimãn yãhãmu orowãk tawot. Yakât otmã yen orop yãkãlen biwinennãne kepeim manmain. Yãhã lohimbĩ belãngen manmaine orotmeme bãlene tãtãem otnomai yãhãmã sãp patoen Anitãne yakât matne umatne yĩngimu menomai. Yawu gãrãmã sãp yan Yesune himbim pilãm ãwurem ge sãrereyekmu Anitãne mem manman kãrikñan katyekmu

manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbanjimain. Lohimbiñe yengât den pat ya sâm haok tuhuñetâ arimu Makeronia otmu Akaia kapi ambolipñe dondâhâlâkñe nanñgai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepñe ya nanñgai. Yakât otmâ nenñe yengât den pat yakât yâhâpñe ki ekyongonom.

2

Pauloñe yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹⁻² Nenñe angoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepñe kapi ambolipñe ekyongomunñe nombotñane nângâñetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topñe nanñgai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamunñe lohimbi belângen manmaine mâtâp manñuningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otñetâ Anitâñe mem hewewenñe tuhunenekmu yâkât wâtñan kinmunñe hâknennene ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepñe ya ekyongomunñe nângâñetâ bulâñe olop. ³ Otmu den pat âlepñe ekyongom biwiyenñan kionñbin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenñe ki kurihiakmâ den perâkñe kâityongowin. ⁴ Anitâñe lok biwinenñe ekmapñe Kiristohât den pat âlepñe lohimbi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkñe nenekmu ârândân olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenñane tiñâk kepeim lohimbi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbiñe nengât nângâningiñetâ yahalâkgât ki nângâmain. ⁵ Me dennenñe nângâm tep hero nângâningiñetgât ki den âilonño lonño otmâ biwiyenñan gewin. Me tewetsenñe ningiñetgâlâk nângâm den pat bulâñe ya ki kâimbonñeyekbin. Yawu manminiwi yakât topñe Anitâ ikñiâk nanñgap. ⁶ Bulâñanâk yen me lohimbi nombotñe âlâñe mepaenenekñetgât ki nângâwin. ⁷ Kiristo ikñak âi ningim hângânnongomu ikñe sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yeñe ewe katnenekñet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenñe yawu ki ekyongowin. Yâhâ ñaña namân gâtñe yamâ mâmâñane sisikgum nam wañmap yakât dopñeâk nenñe nângâyingim lohotñan otyingiwini. ⁸⁻⁹ Yawu otyingim biwinenñe yengâlen kinmu den pat âlepñe kâsikum yingiwini. Otmu yeñe tânnongom hâhiwin nângâmai sâm nenñe Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingiwini yan nenñahâk âi tuhumi yapâ tewetsenñe mem senñe âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenñe yawu otmâ hâhiwin nângâm manbin yakât topñe nanñgai.

¹⁰ Emelâk nenñe yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimunñe nângâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenñe Anitâhât tem lâuwangim uwawapñe bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândân olop yawu nanñgain. ¹¹ Otmu âwâlipyenñane nimnaomlipyene wawaeyekmâ tihityene otmai yakât dopñeâk nenñe yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyingiwini. ¹² Lohimbi nombotñe biwiyene orotok sâop ya mem hewewenñe tuhuyekbin. Otmu lohimbi nombotñe umatñe âlâlâ kakyeñan yâhâop yan mem sânduk tuhuyekbin. Yâhâ Anitâñeâmâ meyekmâ ikñe kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikñan manmâ herone otbanjim mepaenomaihât pat kuyingim tihityene otmap. Yakât otmâ târârâhâk manñetâ manmanyene ekmu ârândân olâkgât ekyongowini.

¹³ Angoân yengâlen taka Anitâhât den bulâñe kâsikum yingiwini ya nângâñetâ yuwu olop. Den eknongonñetâ nanñgain yuâmâ lokgât nângân nângânâmbâ ki tetemu eknongoai. Yuâmâ Anitâhât den bulâñe oap. Yawu sâm mem biwiyenñan katbi. Biwiyenñan katmâ nângâñetâ biwiyene kelihakmu yâkâlen biwiyenñane tiñâk kepeim manmâ gai. Yakât nângâm haonmâ ârândân Anitâ mepaemain. ¹⁴ Bukulipne, yeñe Yesu Kiristohâlen biwiyenñane kepeim manñetâ bukulipyene nombotñane yekmâ nângâm bâleyingim topñe âlâlâ mângâeyekmâ gai. Yakât dopñeâk emelâk Yura lohimbi nombotñane Kiristohâlen biwiyene katbi yan bukulipyenñane nângâm bâleyingim topñe âlâlâ mângâeyekbi. Emelâk Anitâñe poropetelipñe den ekyongomu yâkñe Yura nengât tâmbâlipnenñe ekyongowi. Tâmbâlipnenñane den ya nângâñetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonñetâ

muwi. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu Kutdânenne Yesuŋe Anitâhât den ya Yura lohimbi ekyongop. Ekyongomu papatolipyeŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yawuâk mem âlâlâ tuhum kuŋetâ muop. Otmu nen aposololipyeŋaŋe gurâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomain. Ekyongomunne nâŋgâm Kiristohâlen biwiyene katŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenŋaŋe mâtâp maŋguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbi gurâ mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyiŋgimai. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnenŋaŋe mem bâleyekmâ gawi ya bâiŋe meŋetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâwuap.

Pauloŋe âwurem ari yekbom sâmbiwiŋaŋe nâŋgâop.

¹⁷ Bukulipne, Yura ambolipŋe miti emetŋahât galem manmai yaŋe mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekŋetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyeŋaŋe mum pilâyekŋetâ mandu manmai. Ya lohimbiŋe yekmâ tepyeŋe nâŋgâmai. Yakât dopŋeâk nenŋe yeŋgât kapi pilâm takawin yapâek yeŋe mandu towat mansai nâŋgâm tepnenŋe nâŋgâyiŋgim manmâ gain. ¹⁸ Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâmbi otbin. Yawu otmunne Satanŋe mâtâp maŋguningim yâhâmu hâum pâpgum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâŋe yen yekbe sâmbi yawu otban. ¹⁹⁻²⁰ Nenŋe herone nâŋgâyiŋgim yeŋgât den pat ya lohimbi ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongomunne nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenne Yesuŋe âwurem ge yen orop menenekmu yâkât senŋan kinnom. Sâp yan yeŋgât herone nâŋgâmunne Kiristone nâŋgâmu âlepŋe otbuap.

3

¹⁻² Aiop, Yura ambolipŋe miti emetŋahât galem manmaiŋe watnenekŋetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekŋetâ mansai sâmbi yeŋgât nâŋgâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ hoŋ bawâŋgim Kiristohât den kâsikum lohimbi yiŋgimain. Yakât otmâ yâkŋe yeŋgâlen taka mem hewewenŋe tuhuyehâkgât hâŋgâŋumune takamu nâŋe niniâk tatban. ³⁻⁴ Emelâk nenŋe yen ki pilâyekmâ takawin yan yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topŋe ekyongomunne nâŋgâwi. Den ekyongowin yakât bulâŋe yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi. ⁵ Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yeŋe lohotŋe otmâ Kiristo betŋuŋetgât Kâitgu Kâitgu Ambone Satanŋe biwiyenŋan kioŋop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepŋe imbiâk kâsikum yiŋgiwin mon sâmbi gorânihimu Timoteo hâŋgâŋumune yeŋgâlen takaop.

Timoteoŋe Tesalonike ambolipŋe yeŋgât den pat Paulo ekuop.

⁶⁻⁸ Otmu yeŋgâlebâ purik sâmbi âwurem nâhâlen takaop. Taka yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeim buku oraŋgim manmâ nâhât tepyeŋe nâŋgânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nâŋgâmunne tepne welâmŋan giop. Yakât otmâ yeŋgâlen takamune eŋakmâ tep hero naŋgaŋginomgât nâŋgâm gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ lohimbi belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. ⁹ Hâhiwin kakŋan mansan yamâ yeŋe Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ gai yakât den pat nâŋgâmunne biwine hewewenŋe otmu Anitâ herone nâŋgâwaŋgim mepaeman. ¹⁰ Emelâk Kiristohât den kâsikum yiŋgimunne nâŋgâŋetâ keterakiŋgiop. Yakât otmâ yeŋgâlen âwurem taka yâkât den topŋambâek kâsikum yiŋgimune nâŋgâŋetâ keterakiŋgiâk sâmbi Anitâ ulitgum biwinŋaŋe mem mansan.

¹¹ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenne Yesuŋe nâŋgânihimutâ âwurem taka yekbomgât naŋgan. ¹² Anitâŋe yen mem hewewenŋe tuhuyekmu buku oraŋgim mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu lohimbi

belângen manmai ya gurâ nângâyînginomai. Yawu gârâmâ nenje yengât nângâyîngimain yakât dopneâk nângâyînginomaihât nanjan. ¹³ Yawu nângâyînginomai yanâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ Kiristohâlen biwiyenaje tijâk kepeim mannomai. Yawu manjetâ Kutdânenje Yesu je aŋelolipje meyekmâ âwurem gewuap yan Awonnenje Anitâ yâkât sennan kinjetâ yekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne koko salek sâwuap.

4

Manman girawu manmunje Anitâje nenekmu ârândâŋ otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sâmunen nângâŋet. Manman girawu manjetâ Anitâje yekmu ârândâŋ otbuap yakât den kâsikum yîngimunje nângâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipje orop biwinnenaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepje ya ekyongomunje nângâŋetâ keterakmu lâum manmâ gaŋetâ yekmunje tipije âlepje oap. Ya torokatmâ tijâk lâum manjetâ Anitâje yekmu âlepje otbuap. ³ Yeje târârâhâk mannomaihât Anitâje nângâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai. ⁴⁻⁵ Lok belângen manmaiŋe imbi yekmâ tepyeŋe uk sâmu otmâ tâpikgunjetâ umatje tetemu yakât kakjan miakmâ manmai. Yâkŋe otmai yawu ki otnomai. Yejeâmâ orotmeme tâŋ tâŋâk watmâ imbi meyekjetâ lohimbije nângâyînginjetâ yahatbuap. ⁶ Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunje nângâwi. Lok âlâ me âlâŋe bukulipyenje yengât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâŋe yakât matje umatje yîngimu menomai. ⁷ Nenje Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda ki otmâ mannehât Anitâje menenekmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinnenje mem hewewen tulumap. ⁸ Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sâm Anitâ betgunomai.

⁹⁻¹⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenje mem hewewen tulumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât nanjan. Emelâk yakât topje ekyongomunje nângâwi. Yawu gârâmâ nâŋe den kâlep ki kulemgum katyîngiwom. ¹¹ Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nângâŋet. Yeje lohotjan manmâ tat tat memeyenje galemgum heŋgenjum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyenje nem watyeknomai. Otmu bukulipyenje yengât tat tat memeyenje yakât nângâm ki enŋatyenjan genomai. ¹² Yâhâ âi mejetâ yanâmâ manmanyenje tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbije belângen manmaiŋe yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdânenje Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

¹³ Bukulipne, lohimbije belângen manmai yengât sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenje mumai yan “mujetâ pesuk yap” sâm isem we bâle nângâm manmai. Yeje yawu otmaiŋe sese buwulipyenje me âwâ mâmâlipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya yengât sâmunen nângâŋet. ¹⁴ Yesu je muop yamâ Anitâje mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopneâk Yesu je himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbije Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya Anitâje mumuŋambâ mem yahatyekbuap. Yakât nângâmunje bulâŋe otmap.

¹⁵ Otmu Kutdânenje Yesu je aposololipje den kâsikum yîngiminiop yakât sâmunen nângâŋet. Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan ikŋe lohimbije mujetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom. ¹⁶ Anŋoân Kutdânenaje ikŋe aŋelolipje yengât kunyenje ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâŋe himbimâmbâ gemu ikŋe lohimbije muwi ya mumuŋambâ yahatnomai. ¹⁷ Mumuŋambâ yahatjetâ orowâk elem kakjambâ yâhâmunje Kiristone ge haŋân peneningiwuap. Haŋân peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹⁸ Otmu biwinnenje gemap sâm yakât nângâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenne âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

¹ Kutdânenne pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nângânom ya emelâk ekyongomunne nângâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyîngiwom. ² Kutdânenne gewuap yakât den âlâen hâum sâmune nângânetâ keterakyîngiâk. Kapi ambolipne yengât kasalipyenane sâp girawuân taka itit kiom tuhuyînginomial ya ki ekyongomai. ³ Kapi ambolipnane “Nen gulip mansain,” sâm otjetâ yan kasalipyenane taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyîngimai.

Aiop, umatne ya kaknenjan yâhâmap sâm mâtâp ya maŋgunomaihât dop ki tap. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sâmune nângânet. Imbi tepdâne naom mene sâm otmai yan naomne hâliliakmâ tatmu hâhiwin nângâm belângen memai. Yakât dopneâk umatne ya kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângânomai. ⁴⁻⁵ Bukulipne, Kutdâne âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunne nângânetâ haŋ sâyîngiop. Yawu gârâmâ yakât topnâhât ki pâpgum mansai. ⁶⁻⁷ Lok nombotnane biwi pâlâmne manmâ to kârikne nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatne topne topne kakyenjan yâhâwuap ya ki nângâmai. Yâhâ yeŋeâmâ mambotbaŋgim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai. ⁸ Otmu biwiyene galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmaine mem bâleyeknetâ biwiyene gemapgât Kiristohâlen biwiyenane kepeinomial. Me yeŋe sâm bâleangim hionakmâihât biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomai. Yawu otmâ Kutdâne âwurem ge meyekmâ manman kâriknan katyekbuap yakât nângâm biwiyenane mem mannomai. ⁹ Anitâne lohimbi kerek nengât manmannenahât matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâlene otmai ya matne umatne yîngimu mem hâhiwin kaknan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenne Yesu Kiristone sâreerenekmâ manman kâriknan katnenekbuap yakât Anitâne sâm kalop. ¹⁰ Kiristone kawenenjan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kâriknan mannom. Yakât otmâ manmunne gewuap me mumunne gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹¹ Yakât nângâm biwinenne gemap sâm sâp yiwerene tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Paulone girem den ekyongop.

¹² Nenne Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galemयोगom den kâsikum yînginet sâm katyekbin ya ewe katyeknomai. ¹³ Galem yane âi ya biwiyenane tiŋâk mem mansai yakât otmâ nângâyînginetâ yahatmu buku otyînginetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

¹⁴ Lohimbi nombotnane konam imai ya sâyînginetâ âi tuhunomial. Otmu lohimbi nombotne biwiyene orotok sâmu mansai ya mem hewewen tuhuyeknetâ biwiyene ârândân otbuap. Otmu lohimbi nombotne Anitâhât den ki nângâm heŋgenŋumaine orotmeme inne ya otmunne mem bâlenenekmap sâm gorâyîngimap. Lohimbi yawuya Anitâhât den topnambâek kâsikum yînginetâ nângâm mannomai. Otmu lohimbi nombotnane mem bâleyeknomai ya lohotnan otyînginomial. ¹⁵ Lohotnan otyîngim matne ki kâpekyînginomial. Yawu otmâ buku oraŋgim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaine mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. ¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyîngiwuap yan haonmâ ârândân Anitâhât herone nângâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannomaihât Anitâne nângâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne lok âlâ me âlâ lauyene mem hewewen tuhuyekmu den ekyongonetâ nângânomai. Yakât ki nângânetâ gemu kuyînginomial. ²¹⁻²² Lohimbi âlâ me âlâne den ekyongonetâ nângânomai me orotmeme âlâ otjetâ eknomial. Yawu otjetâ yane Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâm yakât ekmâ

kiwilim heŋgeŋgunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nâŋgânomai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nâŋgânomai.

Den bâiŋe sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemgumu târârâhâk mannomaihât nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenneŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap. ²⁴ Anitâŋe ikŋahâk meyehop. Yakât otmâ yeŋe yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâm Anitâ ulitgunomaihât nanŋan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heronŋe nanŋanŋinomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyiŋgian yu sâlikum bukulipyenŋe ekyon-
goŋetâ kerekŋe nâŋgânomai. ²⁸ Kutdânenneŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe yen orop
tatmu yâkât wâtŋan manŋetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

2 Tesalonike

Pauloŋe Tesalonike yengât ekap betŋehen kulemgum katyŋgiop.

O bukulpnenne,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yawu manŋetâ Awoŋnenne Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteoŋe nenne yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyŋgiain.

² Yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitgumain. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenne Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoain.” Yawu sâŋ ulitgumain.

Kiristoŋe âwurem ge biwinenŋahât topŋe ekbuap.

³ Emelâk yenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ buku oraŋim manŋetâ yekmunne ârândâŋ olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwaŋim bukulpnyenŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nâŋgâmunne âlepŋe oap. Yengât nâŋgâm haonmâ ârândâŋ Anitâ mepaem yâhânomgât nanŋain. Yawu otmunne âlepŋe otbuap. ⁴ Otmu lohimbî belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakŋan katyekŋetâ manmai. Yawu otyiŋgiŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ manmâ gai. Yakât nâŋgâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbî kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya ekyongomain.

⁵ Aiop, mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai yan biwiyenŋe ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu tihityenŋe otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ⁶ Anitâŋe otmâ main mem yakât matŋe dopnenŋanâk kâpekningimu memunne ârândâŋ otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbî belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Yakât matŋe yâkŋe yawuâk hâhiwin bâleŋe yŋgiwuap. ⁷⁻⁸ Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenne Yesuŋe aŋelolipŋe meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmâŋe otyiŋgimu lohimbîŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ki lâumai ya matŋe yŋginomai. Yawu otmâ kâlâpŋe punduŋ sâŋ ge seyekmu hâhiwin nâŋgâmbisâi. ⁹ Kutdâ Wâtgât Ambonŋe laŋinŋan tatmap yapâek mem keteyekmu omoŋ bâleŋan tatmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi. ¹⁰ Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe yen ekyongomunne nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu heronŋe nâŋgâwaŋim mepaem manbisâin.

¹¹ Yakât nâŋgâm yengât yuwu sâŋ Anitâ ulitgumain. “O Awoŋnenne Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgion. Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim denŋe tâŋ tâŋâk lâum hoŋ bawaŋim lohimbî buku otyiŋginehâlâk nâŋgâmai. Yakât otmâ yâkŋe gâhât wâtgan kinmâ buku otyiŋgim manŋetâ yekdâ ârândâŋ otbuapgât nanŋan. ¹² Gâŋe Kutdânenne Yesu Kiristo orop tihityenŋe otmâ mem hewewenŋe tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhâŋetâ Yesuŋe âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nâŋgâmunne yahatmu mepaenom. Otmu yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâningimu yahatbuap. Yawu otmâ heronŋe nanŋaŋinom.

2

Girem Den Kukuñahât Amboñe yâkât topñe.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristonje himbimâmbâ âwurem ge ikñe lohimbi menduhunenekbuap yakât topñe nâñgâm hengenñetgât yuwu sâmunne nâñgâñet. ² Lohimbi nombotñañe nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan kionñmu “Kutdânenñe getek âwurem gewuap.” sâmu nâñgâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm lohimbi den kâsikum yingimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotñañe yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâitñe “den yawu sâmap” sâñetâ nâñgâmunne ki bulâñe otmap. Yakât otmâ den ya nâñgâm ki pârâk pilâm biwiyenñe ahom niakbuap. ³ Lok âlâ me âlâñe wuân me wuân otmâ kâityongonñetâ biwi nâñgân nâñgânyenñe hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmunne nâñgâm biwiyenñan katñet. Kutdânenñañe ki âwurem gewuap yan lohimbi kiñitñe orowâkñe gawamangât girem den âlâlâ ya lonğâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yengât kunyene, kutñe Den kuhuhât Amboñe ya, tetemu lohimbi kerekñe ekñetâ sâtñe kârikñe otbuap. ⁴ Yâkñe ikñahât nâñgâmu yahatmu Anitâhât kawenñan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimbiñe senñe âlâlâ Anitâhât pat katñetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbiñe Porom Lâpiolipyenñe me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhum lohimbi kerekñe mepaenekñet sâm Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ Anitâ oan sâm kawenñan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboñañe lok yuñe hiliwahowuapgât sâm kalop. ⁵ Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâñe emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyene, kutñe Den Kuhuhât Amboñe yâkñe tetewuapgât mâtâp manğaukmâ tap. Yakât topñe emelâk ekyongomunne nâñgâwi. Den Kuhuhât Amboñe tetemu eknomai yakât sâpñe emelâk Anitâñe kalop. Sâp kalop ya Anitâñe ekmu ârândânñ otmu lok ya tetewuap. ⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboñe ki nâñgâwanğaiin. Yawu gârâmâ yâkñe lohimbi nombotñe yengât kakyenñan memi girem den âlâlâ lonğâemai. Gâmâlâk wuânñe yâkât mâtâp manğauwanğim tapñe keterakmu yanâmâ tetekñan tetemu lohimbiñe eknomai. ⁸ Ekmâ nâñgâwanğinñetâ lohimbi kiñitñe orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesuñe âwurem ge ekmâ launğambâ kahaponñ hânğutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbanğiwuap yan lohimbiñe ekñetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Amboñañe lohimbi mem bâleyekbuap yakât sâmunne nâñgâñet. Kâitgu Kâitgu Amboñe Satanñe mâmâñe otbanğimu kulem perâkñe topñe topñe memi lohimbiñe ekñetâ ewe membe otbuap. ¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepñe ya nâñgâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaihât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâñe Nâñgân nâñgân perâkñahât Amboñe hânğangumu ge biwiyenñan kionñbuap. Biwiyenñan kionñmu Den Kuhuhât Amboñañe den perâkñe topñe topñe kâityongomu orotmeme bâleñe tâtâem otmâ mannomai. Yawu manñetâ sâp patoen Anitâñe biwiyenñahât topñe ekmâ sâm hâreyinğimu Kutdânenñe Yesuñe ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristonje menenekmâ manman kârikñan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikñan katyekbom sâm kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñ tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katbi. Yâkâlen biwiyenñe katñetâ Anitâñe nine nanne baratne sâm meyhohp. Yakât otmâ nenñe yengât nâñgâm haonñmâ ârândânñ Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenñañe nanğain. Anitâñe meyhohp. Yakât den pat bulâñe orowâk tatmâ kâsikum yingiwini me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyingiwini. Den ya biwiyenñan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manñetâ yanâmâ Kutdânenñe Yesu Kiristonje yen orop menenekmâ himbim lanğinñan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awoŋnenŋe Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmâ biwinnenŋe mem hewewenŋe tuhumap. Yawu otningimu biwinnenŋe sânduk sâmu manman kârikŋan mannom sâmu biwinnenŋe hikum manmain. Yakât otmâ yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâmu ulitgumain. “O Awoŋnenŋe Anitâ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe yengât biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyekdomawot. ¹⁷ Yawu otyingimutâ lohimbiŋe yetgât wâtyetŋan kinŋetâ manmanyenŋe kelihakmu orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomaihât nanŋain.” Yawu sâmu Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânenŋe tihitnenŋe otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenŋe, yenŋe Anitâ ulitgunetâ Kiristohât lohimbiŋe yâkât den pat âlepŋe sâmu haok tuhunomai. Sâmu haok tuhunetâ lohimbi wosapâ wosapâ manmâ araiŋe nâŋgânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeinomai. Otmu yenŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai yan lohimbiŋe manmanyenŋe ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkŋe gurâ Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbiŋe manmanyenŋe ekmâ Anitâ mepaenomai. ² Yâhâ nenŋeâmâ den pat âlepŋe ekyongomunŋe lohimbi nombotŋe nengât den ya nâŋgânetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yenŋe Anitâ ulitgunetâ bâtyenambâ menenekmâ tihitnenŋe otbuapgât nanŋain.

³ Kutdânenŋe yengât tihityenŋe otbuap. Yawu otmâ mâmâŋe otyingimu yenŋe yâkât wâtŋan kinŋetâ Manman Bâlenahât Amboŋe mem ge katyekbe sâmu hâum pâpguwuap.

⁴ Yen den kâsikum yingiwini ya nâŋgânetâ bulâŋe otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinnenŋe kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât engat yâhâp ki otmain.

⁵ Lohimbi belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yanâmâ Anitâŋe tihityenŋe otmu Kiristohât wâtŋan kinŋetâ biwiyenŋe sânduk sâmu mannomai. Otmu Kutdânenŋe biwiyenŋan gemu yakât topŋe nâŋgâm heŋgenŋetgât nanŋain.

Nenŋe konam ki inom.

⁶ Kutdânenŋe Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunŋe nâŋgânet. Âi mem mannomai sâmu den kâsikum yingiwini ya bukulipyenŋe nombotŋe nâŋgânetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yenŋe den sâyinginetâ âi menomaihât nanŋain. ⁷ Nenŋe yen orop manbin yan nepgât mâtâpŋe tiripyongomunŋe ekbi ya watmâ nep mem manŋetgât nanŋain.

⁸ Lohimbiŋe senŋe âlâlâ tânnongowi yakât matŋe yingiwini. Otmu yenŋe nen tânnongone sâmu senŋe âlâlâhât pâinmailhât nenŋe den kâsikum yingiminiwini yan nennahâk nep tuhum yapâ tewetsenŋe mem senŋe âlâlâ puluhuakminiwini.

⁹ Den kâsikum yingiminiwini yakât matŋe sot me senŋe âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenŋe nepgât mâtâpŋe watmâ manŋetgât nâŋgâm nennahâk nep memunŋe ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâmu ekyongowini. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yinginetâ nenomai.”

¹¹ Yengâlen gâtŋe nombotŋe konam im bukulipyenŋe yengâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyenŋe yengât manmanyenŋe âlepŋe ya mem bâleyingimai.

¹² Kutdânenŋe Yesu Kiristohât sâtgât otmâ girem den ekyongonetâ ya nâŋgâm nep meŋetâ manmanyenŋe kuwihakmu mannomai.

¹³ Yenŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetâ biwiyenŋe ki orotok sâwuapgât nanŋain.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyingiaiŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonetâ nombotŋe Kiristohât den nâŋgânetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyingim watyekŋetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyinginetâ anulakmâ âi menomai.

Den bâiŋe sâmu hâreop.

¹⁶ Umatne âlâlâ teteyingiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe ikŋahâk biwiyenemem sânduk tuhuyingimu manmâ yâhânomai. Kutdânennaŋe yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemguaŋ yu sâmunne kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitne nâŋgâningim mansap yawu nâŋgânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

¹⁸ Kutdânennaŋe, Yesu Kiristo tihitnennaŋe otmapne yen orop yâkât wâtŋan manŋetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

1 Timoteo Pauloṅe Timoteohât ekap aṅgoân kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboṅaṅe Yesu Kiristo orop biwiyetṅe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan. ² Âi ya mem Kiristohât den pat ekgohomune nâṅgârâ bulâṅe otmu nanṅe âwâṅaṅe tânahomawot yakât dopṅeâk yâkâlen biwinetṅaṅe kepeim tânahom hoṅ bawaṅgimait. Otmu Kiristone âwurem ge nine lohimbi sâṁ menenekmu manman kârikṅan mannongât nâṅgâm biwinenṅaṅe mem mansain. Otmu gâhât nâṅgâm Anitâ yuwu sâṁ ulitguman. “O Awonṅ, gâ Kutdânenṅe Yesu Kiristo orop Timoteo nâṅgawaṅgim tihitṅe otmutâ biwiṅe sâṅduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâṁ ulitguman.

Lok nombotṅaṅe Kiristohât den pat âlepṅe kelanṅatbi.

³ Nâṅe aṅgoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâṁ den ekgohowan ya âlâkuâk sâṁune nâṅgâ. Epeso kapi ambolipṅe nombotṅaṅe yeṅe eṅgatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyenṅe kâsikum yingim gai. Yawu gârâmâ den ya kelanṅatmâ kâsikum yingim gai ya nâṅgâṁune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâṅe Epeso kapiân tat yakât otmâ gâṅe kuyiṅgirâ pilânomai. ⁴ Yâkṅe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyenṅaṅe yeṅe biwiyenambâ den âlâlâ tetemu alahum gawi ya torokatmâ kâsikum yingimai. Otmu tâmbâlipyenṅe yeṅgât topyenṅe girawu tap yakât sâṁ âi pâi tuhuakmai. Yawu otmai yan Kiristohâlen biwiyenṅaṅe tiṅâk ki kepeimai. Yakât otmâ nâṅgân nâṅgânyeṅe hâlim milim otmu manmanyenṅe ki kelihakmap. Yakât otmâ gâṅe kuyiṅgirâ pilânomaihât nanṅan. ⁵ Nenṅe Kiristohât den pat âlepṅe yu lohimbi kâsikum yingimunṅe nâṅgâṅetâ bulâṅe otmu yâkâlen biwiyenṅaṅe tiṅâk kepeinomaihât yâkṅe menenekmâ âi sâṁ ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenṅaṅe kepeinetâ tosayenṅe pilâyiyingimu biwiyenṅe sâṅduk sâṁu yaṅak bukulipyenṅe orop biwiyenṅaṅe kepeiakmâ konohâk otmu nanṅanṅimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâṅ tâṅâk watmai. ⁶ Yawu gârâmâ lohimbi ya yeṅgât topyenṅe ekgohoan yaṅe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâṅât alahumai. ⁷ Otmu emelâk Anitâṅe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya nenṅe topṅambâek nâṅgâm bukulipnenṅe kâsikum yingiaṅin sâmai. Yawu sâmai yamâ yeṅe girem den yakât topṅahât pâṅgum ki kâsikum yingim henṅenṅumai. Yakât otmâ gâṅe kuyiṅgirâ pilânomaihât nanṅan.

⁸ Aiop, Anitâṅe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâṁune nâṅgâ. Yamâ âlepṅeâk hârok. Yakât torehenṅe âlâ ki tâpiahop. Yawu gârâmâ lohimbi nombotṅaṅe girem den âlâlâ yakât andemṅe wangim yeṅe nâṅgân nâṅgânyeṅambâek den torokatmai ya watmunṅe umatṅe otmap. ⁹ Otmu lohimbi uwawapṅe bia manmai ya yeṅgât nâṅgâm papatolipnenṅaṅe girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbi orotmeme bâleṅe otmâ manmaiṅe girem den nâṅgâṅetâ biwiyenṅan hâumu kuwihakṅet sâṁ ya ekyongomai. Lohimbi yuwuya yeṅgât yan. Lohimbi nombotṅaṅe ândâpyenṅe kârikṅe otmâ papatolipyenṅe yeṅgât den ki nâṅgâmai. Me kunyeṅe kârikṅe otmâ Anitâhât nâṅgâṅetâ gemu girem den ki watmai. Me âwâ mâṁâlipyenṅe me bukulipyenṅe yeṅgât nâṅgâm bâleyiṅgim yongonṅetâ mumai. ¹⁰ Nombotṅaṅeâmâ nep tuhuniṅiṅet sâṁ lohimbi me nimnaom titipâ meyekmâ ip kârikṅaṅe hikuyekṅetâ tatmâ yâk yeṅgât âi tuhuyiṅgimai. Lohimbi nombotṅaṅe loklipyenṅe me imbilipyenṅe betyenṅehen kionṅmai. Me loklipyenṅaṅe imbilipyenṅe pilâyekmâ lok bukulipyenṅe orop ekṅâleṅgimai. Otmu imbilipyenṅaṅe gurâ yawuâk loklipyenṅe pilâyekmâ imbi bukulipyenṅe orop ekṅâleṅgim orotmeme kiṅgon

otmai. Lohimbi nombotñajeâmâ den perâkñe sâmbukulipyene kâityongomai. Nombotñajeâmâ bukulipyene yengât imbiâk den hakyenjan sâmbai. Yâhâ nombotñajeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹¹ Kiristohât hoñ bawalipñaje Anitâhât girem den ya tâñ tâñâk kâsikum yingimai yamâ nâñe Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepñe yu nâñgâmain yan Anitâ ikñe topñe nâñgâmunñe âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâñe Paulo umam sâwanjiop.

¹² Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwinañe kepeim hoñ bawanjim yâhâwomgât ikñahâk nâñgânihiop. Nâñgânihim nep sâmbukulipyene yâkât wâtñan kinmâ den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingim mansan. Yakât otmâ nâñe heronñe nâñgâwanjim yâk mepaeman.

¹³ Yawu gârâmâ nâñe emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nâñgân nâñgânne manguakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepñe mem ge katban. Yawu otmâ lohimbiñe yâkâlen biwiyeñe katbi ya topñe âlâlâ mângâyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikñe otbanganiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nâñgân nâñgânne manguakmu ki nâñgâmâk mângâyekminiwan. ¹⁴ Yakât otmâ Anitâñe ikñahâk wawaenekmâ nâñgân nâñgânne mem pâronñe pilânihiop. Yawu otmâ biwine mem hewewenñe tumumu Yesu Kiristohâlen biwinañe kepeiwan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetñaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikñe komot nâñgâyingim hoñ bayingim gaman. ¹⁵ Bulâñanâk Yesu Kiristonñe nen lohimbi bâleñe sârenerenekmâ tosanenñe pilâningiâk sâmbukulipyene yâk hâñgângumu giop. Yakât nâñgâmunñe bulâñe otmu biwinenñaje Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâñe ninahât nâñgâmunne dondâ gemap yakât yuwu sâmunne nâñgâ. ¹⁶ Lohimbi kerekñe otmunñe bâlemu tosanenñe orop manbin yakât Anitâñe mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbiñe otñetâ bâleop ya wangim nâñeâmâ dondâ otmunne bâlemu tosa pato mewan. Yakât matñe umatñe dondâ membomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristonñe biwine ikñan katbehât nâñgâm lohotñan otnihim matñe ki nihiop. Nene topne yawu tap. Otmu lohimbiñe yâkâlen biwiyeñe katñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingiwuap. Yawu otmu Kiristonñe wawaenekmâ lohotñan otnihop yakât den pat ya lohimbiñe nâñgâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenñe Anitâ konok ki ekmain. ¹⁷ Yâhâmâ tat tat kârikñe tatmâ gaopñak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkñe ki teteop. Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbi tuhuyelehowâmbâek kunnenñe tatmâ tihitnenñe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ heronñe nâñgâwanjim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

¹⁸ Nanne Timoteo, yuwu sâmunne nâñgâ. Lohimbi nombotñaje Kiristohât den pat bulâñe ya kelangatmâ bukulipyene kâsikum yingimai sâmbukulipyene gâñe kuyingirâ pilânomaihât nâñgâm nep sâmbukulipyene. Emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyeneñe âi sâmbukulipyene kungan mewi. Kungan mewi yan âi tuhurâ bulâñe girawu tetewuap yakât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nâñgâm Kiristohâlen biwiñe tiñâk kepeim yâkât den pat âlepñe ya lohimbi ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbi âlâ me âlâñe mâtâp manguhihine sâmbukulipyene yan kârihem kinbuat. ¹⁹ Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândânñe oap yawu biwiñe nâñgâwuat. Yâhâ lohimbi nombotñaje Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe ekmu ki ârândânñe olop yawu biwiyeñe nâñgâwi. Yawu gârâmâ biwiyeñe yawu nâñgâm yan Wâtgât mâmâñahât Heak ya betgunetâ biwiyeñe pâlâmñe otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. ²⁰ Lok yâhâp, kutyetñe Himenai yet Alesande, yâkñe yawu otmâ Anitâ sâmbukulipyene gawot. Yawu olowot yakât nâñe ketetyelekmunne yaehen ari manmutâ Satanñe mângâyelekmu mansawot. Otmu orotmemeyetñe bâleñe ya ekmu nâñgâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyeñe kepeim mansetgât nanjan.

2

Kiristohât lohimbiñe menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâñeâmâ Kiristohât lohimbi yengât kunyeñe mansat yakât yuwu sâmunen nângâ. Kiristohât lohimbiñe menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meyitgim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. Lohimbi belângen manmaine nângâninginetâ ârândân otmu manman sânduhân mannehât nângâm gawamangât lok kunne otmu galemlipnenne ya tânyongoâk sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Anitâhât tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ lohimbi ewe katyekmâ lohotñan mannom sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenñe lohimbi belângen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitnenne otmap yakât nângâm ulitgunomai. ³ Yawu ulitgunetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikñahât Amboñe nângâmu ârândân otbuap. ⁴ Lohimbi kerekñe Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyingiwuap yakât Anitâñe nângâmap. ⁵⁻⁶ Anitâ konok ambonenñe tatmap. Otmu Yesu Kiristo ikñak lohimbi kerek nengât toсахât otmâ ge kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap sâm sâp kalop. Sâp ya ekmu ârândân otmu yanâk kuñetâ muop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñe kepeimai yamâ Kiristoñe mem konohân tuhuyekmu biwiyeñe hikuakmâ konohâk otmu Anitâñe kaok nângâyngimap. Otmu kuñetâ muop yan Anitâñe lohimbi kerek nengât tosa pilâningim manman kârikñan torokatnenekbomgât nângâmap yakât topñe teteop. ⁷ Topñe yawuhât pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingimune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe kepeim manñetgât yâkñe menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Yâhâ gâñe nâhâitñe “Bulâñanâk eknohop,” yawu sâm den ekgohoan yu Kiristohât komot ekyongorâ nângânomai.

⁸ Kiristohât lohimbiñe wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâm ekyongowuat. Lok nombotñe Anitâhât tem lâuwangim bukulipyenep orop ki sâm bâleangim den kakñan sahangimai. Galemlipyenep yawuya katyekñetâ lohimbi yengât senyenñan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

⁹⁻¹⁰ Otmu imbilipyenep Anitâhâlenâk biwinenñe kepeim tem lâuwangim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâñe yekñâlemahât hâkyenep tihitñe otmâ senñe âlâlâ sekñe âlep âlep yanep ki hâkyenep menjaleknomai. Otmu imbi ya bukulipyenep yekñetâ yahalâkgât somotyenep mendenomai yan senñe âlâlâ sekñe âlepñe orop ki menduhum mendenomai. Yawu otmâ loklipyenep ewe katyekmâ amutyenep mannomai. Yawu manmâ bukulipyenep nembe kalem otyingim tânyongonomai.

¹¹⁻¹² Imbilipyenep loklipyenep yengât amutyenep mannomaihât nanñan. Yakât otmâ lohimbiñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbi âlâ me âlâñe yahatmâ senyenñan kinmâ den kâsikum yingine sâm otmai yamâ kuyingiman. Yâkñeâmâ in denâk nângâm huruñ huruñ mannomaihât nanñan. ¹³ Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâm yingian yakât topñe yuwu. Emelâk Anitâñe lohimbi tuhuyelehop. Anjoânâmâ Aram sâm tuhuop. Yakât kakñan imbiñe, kutñe Ewa sâm, ya tuhuop. ¹⁴ Tuhuyelekmu manowot yamâ anjoân Satanñe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya loñgâem otmu bâleop. Yakât kakñan Ewanep lokñe ekumu yâkñe imbiñahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. ¹⁵ Yakât otmâ imbilipyenep Kiristohâlen biwiyeñe kepeim loklipyenep yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyenep wawaeyekmâ tihityenep otñetâ yanâmâ Anitâñe yekmu ârândân otmu manman kârikñahât pat kuyingiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyeñe yawuâk kepeim biwiyeñe galemahom manmâ bukulipyenep yengât nângâynginomai yanâmâ manman kârikñahât bulâñe ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyenep

¹ Den bulâne yuwu sâmunê nângâ. Kiristohât komotrê lok âlâ me âlâ kunlipyene sâm katnenekmâ âi ninginetâ hon bayingine sâm otmai ya yengât Anitâne nângâmu âlepne otmap. ²⁻³ Lok yawuya yengât manmanyene yakât yuwu sâmunê nângâ. To kârikne ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kânguruk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsenjahâlâk ki nângâmai. Yâkne târârâhâk mannetâ ya yengât hakyenan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyene lohotnan otyinginetâ ya yengât nângâm “lok mulunne” sâmai. Otmu Kiristohât komolân gâtne âlâ me âlâ ya yengât nângâyngim nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topnambâek kâsikum lohimbi yinginetâ yâkne nângânetâ keterakyngimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. ⁴ Biwiyene galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyene galempongom tihityene otjetâ imbi naomlipyene ewe katyekmâ tem lâuyngimai. ⁵ Yawu gârâmâ yawu ki otmaine Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkne lohimbi ki tihityene otmâ hon bayingimoi. ⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Emelâk Satanne ikjahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katjetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkne Satanne olop yawu otmai hât kunlipyene sâm ki katyekbuat. ⁷ Otmu lohimbi belângen manmaine sâm bâleyinginetâ biwiyene kum Satangât pangonân kionmai hât Kiristohât lok âlâ me âlâhât nângâynginetâ yahatmu eweyngimai lok yawuya kunlipyene sâm katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât hon bawalipyene

⁸ Aiop, lok âlâ me âlâne Kiristohât komot hon bayinginet sâm mem katyekbuat ya yengât yuwu sâmunê nângâ. Yâkne biwiyene galemahonetâ manmanyene kelihakmu lohimbine yekmâ ewe katyekmai. To kârikne ki nemai. Me den perâkne ki sâmai. Me bukulipyene yengât iri sikumyene ki ekjâlem kâityongom meyingimai. ⁹ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne nângân nângânyene mem pâron pilâyngimu Kiristohât den pat âlepne topnambâek nângâm yâkâlen biwiyene tinâk kepeim manmai. Otmu Anitâne biwiyene ekmu ârândâj otmap yawu biwiyene nângâmai. ¹⁰⁻¹² Yâkne imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyene galempongom tihityene otjetâ manmanyene kelihakmap. Imbilipyene gurâ Kiristohâlen biwiyene kepeim yâkât nep tinâk mem lohimbi hon bayingimai. To kârikne ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyene galemahonetâ manmanyene kelihakmu lohimbine yekjetâ yahatmu eweyngimai. Lok yawuya yengât kutylene katdâ Kiristohât lohimbine manmanyene ekjetâ ârândâj otbuap. Yâkne manmanyene ekjetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbi hon bayingimoi. ¹³ Otmu yâkne âlonjo lohimbi hon bayingimoi yanâmâ lohimbine ewe katyekmâ nângâynginetâ yahatbuap. Otmu yâkne Kiristohâlen biwiyene kepeim tem lâuwanngim mansai yakât topne sâm haok tuhum lohimbi belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topne.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune enakmâ den otdomgât nanngan. ¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenne buku orangim orotmeme girawu otmâ manmunne Anitâne nângâningimu ârândâj otmap yakât Kiristohât lohimbi ekyongorâ nângânomai. Anitâ Manman Ambonane nen Kiristohât lohimbi orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem biwinenjan katmu nenne Kiristohât den bulâne ya topnambâek nângâm lohimbi kâsikum yinginomgât dop tap. ¹⁶ Anjoân lohimbine Yesu Kiristohât topne ki nângânetâek Anitâne hângangumu ge nengât tosa hât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yâkâlen biwinenjan kepeim manmunne Anitâne nenekmu ârândâj otmap. Yakât nângâmunne bulâne oap.

Yâkne lok otmâ hânân ge hohetnennan manmu kuñetâ muop. Mumu Wâtgât mâmâñahât Heakne mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nâñgâmunne Anitâhât nanne tân tânâk otmap. Yâkne olop miop ya Anitâhât anelolipñane ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipñane topne katmâ yâkât den pat âlepne sâm haok tuhunetâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenane kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkne yengât topyene

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne den âlâ biwihan kalop ya sâm tetemune nâñgâ. Gâmâlâk lok nombotñane Kiristohât lohimbi yengâlen taka den perâkne ekyongonetâ nâñgâm nombotñane hionakmâ yengâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâleñe me senduk banearâñe kakyenñan memu biwiyene kârikne otmu den perâkne sâm bukulipyene kâityongonomai. Kâityongonetâ bukulipyene Kiristo betgum yengâlen torokatnomai. ³ Lok perâkne yane orotmeme âlâlâñe mem bâlenenekmap sâm lohimbi ki miaknom sâm samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâm samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâmune nâñgâ. Anitâñe sot âlek âlek yamâ neneñeâk hârok sâm katningiop. Neneñeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneñe” otmu “Yuâmâ ki neneñe” yawu ki sânom. Nen Kiristohâlen biwinenñane kepeim yâkât den bulâñe watmainne sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain. ⁴⁻⁵ Otmu Anitâñe wuân me wuân kalop yamâ âlepñeâk hârok. Neneñe wuân me wuân nene sâm otnom yamâ angoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap.

Timoteone yuwu otmâ hoñ bayingîâkgât kulemguop.

⁶ Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek nenñe yâkât den kâsikum gihimunne nâñgâm heñgenjum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâñgâm heñgenjum Kiristo hoñ bawanjim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristone gekmu ârândâñ otbuap. ⁷ Yâhâ lok biwiyenambâ nâñgân nâñgân tânât topne topne tetemap yakât gâ orop alahune sâm otnomai yanâmâ ki nâñgâyingiwuat. Gâñe Anitâhât tem lâuwangirâ gekmu ârândâñ otbuap yakât nâñgârâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâ. Lok sihan kiñgitne orowâkne sururuk sânomai. Yawu otnomai yakât nâñgâm wâtyene houñ sâmapgât inânñan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopñeâk biwihe houñ sâmapgât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸ Wâtnenñe kâriheâk sâm inânñan dop miakmain yamâ âlepne. Yâhâ biwinenñe Anitâhâlen kârihem kinâk sâm sâp yupâek yâkât den biwinenñan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âilonço. Yawu otnom yanâmâ manman âlepñahât bulâñe âlâlâ teteningimu biwinenñe sânduk sâmu mannom. Otmu hâmbâi Anitâñe sâp patoen manman kârikñan torokatnenekmu manmâ yâhânom. ⁹ Den ekgohoan yu nâñgârâ bulâñe otmu yukât biwi yâhâp ki otbuat. ¹⁰ Den yu nâñgâmunne bulâñe otmap. Anitâ Manman amboñane lohimbi kerek menenekmâ manman kârikñan katnenekmu mannomgât dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenñane kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikñan torokatnenekmu mannom. Yakât nâñgâm yâkâlen biwinenñane tiñâk kepeim hoñ bawanjim hâhiwin kakñan manmain.

¹¹ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi kâsikum yingirâ lâum mannomai. ¹² Lohimbi nombotñane gâhât nâñgâñetâ gemu “naom tipine” sâmaihât lohimbi senyenñan manmâ biwihe galemahom heñgenjum Kiristohât tem lâuwangim manbuat. Yawu manmâ den lohotñan ekyongowuat. ¹³ Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbiñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yingirâ nâñgânomai. Otmu den ya tân tânâk watmâ orotmeme

wuân me wuân otmâ manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât ekyongom mem hewewen̄ tuhuyekbuat.

¹⁴ Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyen̄añe âi sâm gihim kungan mewî. Kungan meñetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otgihimu âi girawu mendâ bulâñe tetewuap ya yâkñe biwiyen̄an katmu sâm tetem eknongowi. Bulâñe ya teteâk sâm âi yakât biwihan̄e tiñâk mem tuhuwuap. ¹⁵ Emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewen̄ tuhuhekmu Kiristone olop miop yawuâk otbeâk nâñgâm otdâ gekmun̄ñe tipñe âlepñe olop. Ben̄e yakâlâk nâñgâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmun̄ñe âilon̄go oap. Otmu yâkâlen biwihan̄e tiñâk kepeim manmâ yâhâwuap ya ekmâ Anitâ mepaenom. ¹⁶ Kiristohât den ya kelan̄gatmâ kâsikum yingiman sâm biwihe galema-hom manbuatgât nan̄gan. Yiweren̄e yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingirâ lohimbine yâkâlen biwiyen̄añe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gâ orop meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.

5

Timoteone yuwu otmâ Kiristohât komot galemयोगogât Paulone kulemguop.

¹⁻² Gâñe Kiristohât lohimbî yengât kunyene otmâ galemयोगom mansat. Yakât otmâ yuwu otyingiwuatgât nan̄gan. Lohimbî âlâ me âlâñe otñetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyingiwuat. Lohimbî sombone otñetâ bâlewuap otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotñan otyitgimat yawuâk otyingiwuat. Me lohimbî nombotñane otñetâ bâlewuap otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotñan otyingimat yawuâk otyingiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyingiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotñe hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yañe umburuk manmaihât Kiristohât komot ekyongorâ tihityene otnomai. ⁴ Yâhâ imbi kambut âlâñeâmâ nan baralipyene me helipyene orowâk manmai. Yâkñe mâmâlipyene me buwulipyene yengât tihityene otmâ hon̄ bayinginetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap. Yawu otnomai yan emelâk ñañayen̄an âwâ mâmâlipyen̄añe me buwulipyen̄añe tihityene otbi yakât matñe yâku sombo otnomaiân tihityene otnomai. ⁵ Yâhâ imbi kambut nombotñe hep torehenlipyene bia me nimnaom barak manmai yâkñeâmâ Anitâñe nâñgâningiâk sâm haon̄mâ ârândân ulitgum mepaemai. ⁶ Aiop ben̄e, imbi kambut nombotñe âlâñeâmâ “umburuk otmâ umatñe kakñan manmaihât kâwâ konda otmâ yapâ tewetsen̄e mem dâimai. Kambut yawuyan̄e yawu manmai yamâ biwiyene mumu hiliwahonomaihât pat manmai. ⁷ Lohimbî belângen manmain̄e Kiristohât lohimbî sâm bâleyingimaihât imbi kambut manmanyen̄ahât den ekgohoan yu gâñe sâm tetem ekyongorâ tem lâunih̄netgât nan̄gan. ⁸ Kiristohât lohimbî âlâ me âlâñe yene hep torehenlipyene me sese buwulipyene ki tihityene otmai yañeâmâ Kiristo betgum lohimbine Anitâhâlen biwiyen̄añe ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitâñe yekmu dondâ bâlemap.

⁹ Aiop, imbi kambut âlâ me âlâñe Kiristohât komot hon̄ bayingine sâm otmai ya yengât yuwu sâmune nâñgâ. Embân̄ambâek imbi kambutñe nep tuhum Kiristohât komot hon̄ bayingim gai. Ya yengât kutyene kulemgum katdâ tatmu tewetsen̄e memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatñetâ kutyene kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyene 60 otyingiap ya yengât kutyene kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi. ¹⁰ Orotmemeyene âlepñe yuwu otñetâ Kiristohât komotñe mepaeyekmai. Nan baralipyene âilon̄go galemयोगom hen̄gen̄gum gawî. Otmu lomba takan̄etâ emetyen̄an dâim yâhâ katyekñetâ tatñetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewen̄ otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hon̄ bayingim gai. Otmu umatñe âlâlâ lohimbî kakyen̄an yâhâmap yan hewewen̄âk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutyene kulemguwuat.

¹¹ Yâhâ imbi kambut hâkyeje herone mansai yamâ kutyene ki kulemguwuat. Yamâ topne yuwuhât. Loklipyene bâlenetâ Kiristohât nângâm yâkât komot hon bayingine sâmbiwiyeje katmai. Yawu otmai yamâ gâmâlâk lok yekmâ biwiyeje pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. ¹² Kiristohât nep tuhunom sâmbiwi katbi ya pilai yakât nângânetâ biwiyejan hâumu gorâ kakjan mannomai. ¹³ Otmu kutjan hilâm im tatmâ emet ârândâj yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belângen sâsâ yawu sânetâ dondâ bâlewuap. ¹⁴ Yawu otmaihât Kiristohât komot yuwu sâmbiwekyongohât nanjan. Lohimbi nombotne belângen manmaine Kiristohât komot ya yengât sâmbiwekyongohât imbi kambut yawuyane lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyene mem ga katyekmâ galemyongom hejengum yan tat tat memeyene âilongo teteyingiwuap. ¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotjaneâmâ manman âlepjahât mâtâp ya pilâm Manman bâlenjahât Amboje Satan yâkât mâtâp watmai. ¹⁶ Otmu Kiristohât komolân gâtne imbi âlâne ikne hep torehene âlâne imbi kambut mansap yakât tihitne otmâ tânguâkgât nanjan. Tihitne otbuawân Kiristohât komotne hewewen otmâ imbi kambut nombotne hep torehenlipyene barak manmai ya tânyongonetâ âilongo otbuap.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Kiristohât komot yengât galemlipyene nepyenejahât hâmene yinginetâ menomaihât yuwu sâmbiwe nângâ. Emelâk Anitane girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaone nep tuhuyingiwuap yan sot bulâne nemap sâmbiwe laune ki sâhâm mangunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne nep tuhuyinginomai yakât hâmene yinginetâ ârândâj otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yingiwuap yan âi ya mem den pat âlepne ya lohimbi belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yingimai ya yengât âi eknetâ âilongo otmu hâmene pato yinginomaihât nanjan. ¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yan galemlipyene yengât topyene teteâkgât sâmbiwekyongohât sâmbiwe otnomai yan denyene ikniâk ikniâk sânetâ konok otbuap yamâ nângâyingiwuat. Yâhâ lok konokne ikniâk sâwuap yamâ ki nângâwaningiwuat. ²⁰ Otmu galemlipyene âlâ me âlâne orotmeme bâlene otnomai yamâ meyekmâ lohimbi yengât senyenan katyekmâ sâmbiwekyongohât. Yawu otyingirâ yan lohimbine ya ekmâ manmanyene galemahonomai.

²¹ Nâne Anitâ yet Yesu Kiristo otmu anelolipyetne koko salehâk ya yengât senyenan kinmâ yuwu sâmbiwe nângâ. Galemlipyene âlâ me âlâhât den sâmbiwekyongohât yan den ekgohoan yu tâj tâjâk watbuat. Yawu watmâ lok âlâhât nângârâ yahatmu, âlâhât nângârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâmbiwekyongohât Anitane nângâmu ârândâj olâkgât târârâhâk sâwuap. ²² Galemlipyene âlâ me âlâne otjetâ bâleop ya yengât den sâmbiwekyongohât nângânetâ han sâmbiwekyongohât manmanyene kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyeknetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyene ekdâ ârândâj otmu yâhâpne âi sâmbiwekyongohât. Yawu gârâmâ âi in yawu yingirâ âlâkuâk otjetâ bâlewuap yakât tosa yamâ lohimbine gâhâlen sâmbiwekyongohât.

²³ Otmu tep kombohahât otmatgât wain to tipne nembuat.

²⁴ Lok nombotjane bukulipyene yengât senyenan kinmâ otjetâ bâlemap ya yengât topyene nângâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyeknetâ sâmbiwekyongohât emelâk topyene nângâwan sâwuap. Yawu gârâmâ lok nombotne âlâneâmâ topyene kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyene mem tetewuat. ²⁵ Otmu lohimbi nombotjane lohimbi senyenan kinmâ orotmeme âlepne otjetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjane orotmemeyene âlepne otmai ya ekmâ bukulipyene mepaeyekmai sâmbiwekyongohât orotmeme âlepne ya tihângen otmai. Yamâ lohimbi âlâ me âlâne ya nângâm sâmbiwekyongohât haok tuhumi. Yawu otmai yan tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Ai lok yengât sâmunê nângâ. Kiristohât lohimbi ya den kâsikum yingimain yakât lohimbi belângen manmaine den ya nângânetâ helekne otmu Anitâ sâmbâlewangimaihât ai lok nombotne Kiristohâlen biwiyene katmaine kunlipyene eweyingim lauyene lâum kinmâ ai tuhuyinginomai. ² Yâhâ kunlipyene Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai otmuâmâ ai loklipyene ya ki holanyeknetâ ari yene nângân nângân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ ai lok yane kunlipyene ki sâmbâleyinginomai. Yâhâ kunlipyene Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai yâhâmâ Anitâne nângâyingimay. Yakât nângâm ai lokne ai kârikneâk mem kunlipyene hon bayinginomai. Den ekgohoan yu kâsikum yingirâ nângâm mannetgât nanjan.

Senje âlâlâ ki ekjâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenne Yesu Kiristone den âilonjo aposololipne kâsikum yingiminiop yakât nângâmunne bulâne otmap. Yâkât otmâ lohimbi den ya kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ lok nombotne den ya nângânetâ ki ârândân oap sâmbâ yene engatyeneâk watmâ den ondop kâsikum yingimai yamâ dondâ bâlemap. ⁴ Lok yaneâmâ yehâhât nângânetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yingimai yakât topne hâum pâpgumai. Yakât otmâ bukulipyene orop den kaknan sahanginehâlâk nângâmai. Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâmbâ ge karakmai. Otmu hionakmâ den belângen sâmbâ hakyenan sahangimai. ⁵ Yawu otmâ den bulâne pilâm biwi nângân nângânyene mem helen tuhuakmai. Otmu lohimbine tewetsenne ninginetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yingimai.

⁶ Nenne Kiristohâlen biwinenne kepeimain. Yawu otmâ senje âlâlâhât ki ekjâlem manmain yanâmâ Anitâne biwi sânduhân katnenekmu biwinenne ârândân otmap. ⁷ Kândikum mâmâlipnenne menenekbi yan tepyeneambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senje âlâlâ ki miakmâ arinom. ⁸ Yakât otmâ yuwu nanjan. Anitâne sot, me pet sangum, me senje âlâlâ ya ningimu dopnenjanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâmbâ ki dewaenom. ⁹ Lohimbi nombotne senje âlâlâ ekjâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmai. Yawu nângâmai yamâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu bâlenjahât pangonân kionmai. Otmu yehâhâk yapâ ki holaanaknomai. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai. ¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne senje âlâlâ ekjâlem miakne sâmbâ otmai ya yengât biwiyeneambâ nângân nângân bâlene âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme kingon otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbi nombotne yakât mâtâp pilânetâ biwi nângân nângânyene orotok sâmbâ gorâ kaknan manmai.

Paulone Timoteo den ekuop.

¹¹ Nanne Timoteo, Anitâne mengekmu hon bawangim mansat. Yakât otmâ gâneâmâ orotmeme bâlene âlâ me âlâ ekmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâne gekmu ârândân olâk sâmbâ yâkâlen biwihane tinâk kepeim tem lâuwangiwuat. Otmu Kiristohât lohimbi nângâyingim lohotnan otyingiwuat. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguhihine sâmbâ otnomai yakât nângârâ ki sâtnene otmu biwihe hon sâmbâ. ¹²⁻¹³ Emelâk Wâtgât mâmânahât Heakne mem hewewen tuhukmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennenjan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok hon bawangim manbom,” sâmbâ. Yawu sâmbâ yan Anitâ Manman Ambone otmu nanne Yesu Kiristone nângâhahimutâ ârândân olop. Emelâk embânân Yesu Kiristo ikjak kiap âlâ, kutne Pontio Pilato sâmbâ, yakât senjan kinmâ Anitâ orop topyete konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâmbâ nângâ. ¹⁴ Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât sâmbâ utâpguap. Yakât mambotnomân lohimbine manmange eknetâ bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmahât biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ ai gihiwin ya tinâk membuat.

¹⁵ Anitâ yahat yahatne, lok topne topne manmâ gai ya yengât kunyene. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyene pato. Yâkne konok ambonenne otmâ tihitnenne otmap. Yakât otmâ nângâwanjimunne âlâ kândâkdâ otmap. Kiristone âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândân otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap. ¹⁶ Anitâ Manman Ambone ikniâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ iknak tatmawân laninne ya lok âlâ me âlâne eknomgât dop âlâ ki tap. Ikne konok kunnenne tatmâ tihitnenne otmâ yâhâmbisâpgât herone nângâwanjim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonnanâk.

Lohimbi iri sikumyene orop mansai ya yengât sâop.

¹⁷ Lohimbi iri sikumyene orop mansai ya yuwu sâm ekyongowuatgât nanjan. Iri sikumyene biatyinjiwuap. Yakât otmâ hâkyene mepaeakmâ iri sikumyene miakmâ hâk sânduhân manne sâm biwiyene yanâk ki katnomai. Anitâ Hop Sambe Ambone tihitnenne otmâ lâtâpnongomap. Yâkne yawu otmap yakât biwiyenane yâkâlenâk kepeim herone nângânomaihât nanjan. ¹⁸ Yawu mannomai yan tepyene hewewen otmu lohimbi umburuk manmai ya tânyongonetâ Anitâne yen yekmu ârândân otbuap. ¹⁹ Yakât bulâne Yesu Kiristone âwurem gewuawân meyekmâ manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâine sâop.

²⁰ Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yinjiwuat sâm âi gihiwan ya biwihane tinâk mem tuhuwuatgât nanjan. Otmu lok nombotjane logât nângân nângân tânjât watmâ den kakjan sahanjimai. Lok yawuyane gâ orop den yawu alahune sâm otjetâ ki nângâyinjiwuat. Yâkne topjambâek nanjan sâmai yamâ sâm hilipgumai. ²¹ Lok nombotjane yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâin.

Anitâ gâ orop talâkgât nanjan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloꝝe Timoteohât ekap betꝝan kulempuop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ ikꝝahâk Yesu Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinenꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâꝝe manman kârikꝝahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbi hânꝝan kulempꝝan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristoꝝe hânꝝgânnohop. ² Otmu den pat ya ekgohomune nânꝝgârâ bulâꝝe otmu nanꝝe âwânꝝaꝝe tânahomawot yakât dopꝝeâk tânahom yâkâlen biwinetꝝaꝝe kepeim hon bawanꝝimait. Gâhât nânꝝgâm Anitâ yuwu sâꝝm ulitguman. “O Awonꝝ, gâꝝe Kutdânennꝝe Yesu Kiristo orop Timoteo nânꝝgâwanꝝim tihitꝝe otmutâ biwiꝝe sâꝝnduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâꝝm ulitguman.

Pauloꝝe Timoteo mem hewewenꝝe tuhuop.

³ Tâmbâlipnaꝝe Anitâ hon bawanꝝim gaminiwi dop yawuâk nânꝝe gurâ hon bawanꝝim gan. Hon bawanꝝimune Wâtgât mâmânꝝahât Heakꝝe biwine ekmu ârândânꝝ otmap yawu nânꝝgâman. Otmu omoꝝe hilâmꝝe Anitâ ulitguman yan gâhât nânꝝgâm ulitguman. ⁴ Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetꝝaꝝe kepeiakmâ manmâ dondâ iseangiwit yakât gâhât nânꝝgâhihiman. Yâhâpꝝe enakmâ tep hero nanꝝanganꝝiromgâlâk nânꝝgâman. ⁵ Emelâk buwuhe, kutꝝe Loisi sâꝝm, yâkꝝe Kiristohâlen biwiꝝaꝝe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutꝝe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâꝝe yawuâk yâkâlen biwihaꝝe kepeim manmâ gat yakât gâhât nânꝝgâm engat yâhâp ki otman. ⁶ Yawu nanꝝan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipꝝeꝝe orop âi sâꝝm gihim kungan mewin sâꝝp yapâek Wâtgât mâmânꝝahât Heakꝝe mâmânꝝe otgihimu âi mendâ bulâꝝe tetem gap. Otmu bulâꝝe yawuâk tetem yâhâwuapgât kârihem kinmâ âi ya biwihaꝝe mem tuhuwuat. ⁷ Nennꝝe Anitâhâlen biwinenꝝaꝝe kepeimunnꝝe lohimbi nombotꝝaꝝe umatꝝe âlâlâ ningimai. Yawu otꝝetâ biwinenꝝe orotok sâꝝmapgât ikꝝe Wâtgât mâmânꝝahât Heakꝝe mâmânꝝe otningimu biwinenꝝe galemahom lohimbi lohotꝝan otmâ buku otyiꝝgimain.

⁸ Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepꝝe lohimbi ekyongomune ya lok nombotꝝaꝝe nânꝝgânꝝetâ gemu bet pilâm pâi emetꝝan mem katnekꝝetâ manmâ gan. Otmu gâꝝe yâkâlen biwihaꝝe kepeim nâ orop tânahom den pat âlepꝝe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbi den pat ya ekyongorâ nânꝝgâm biwiyeꝝe yâkâlen katꝝetgât nanꝝan. Yâhâ lok nombotꝝaꝝe den ya nânꝝgâm hâkânꝝ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtꝝan kinmâ ki lohotꝝe otbuat. ⁹⁻¹⁰ Anitâꝝe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hânꝝgângumu ge nen Anitâhât lohimbi menenekmâ manman kârikꝝan katnenekbuap ya sâꝝm kalop. Yakât otmâ nennꝝe otbin mewin yakât ki nânꝝgâop. Ikꝝe engatꝝeâk otmâ Kutdânennꝝe Yesu Kiristo hânꝝgângumu ge sâreerenekmâ kawenenꝝan kinmu kuꝝetâ muop. Muop yamâ benꝝe mumuꝝambâ mem yahatmu Mumuhât Amboꝝe Satan ya mem ge katmâ manman kârikꝝe mem teteningiop. Yakât den pat âlepꝝe eknongoꝝetâ nânꝝgâwin yan Wâtgât mâmânꝝahât Heakꝝe mem hewewenꝝe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenꝝaꝝe kepeiwin. Yawu otmunnꝝe Anitâꝝe nine nanne baratne sâꝝm manman kârikꝝahât pat kuningiop.

¹¹ Otmu nânꝝe den pat âlepꝝe lohimbi kâsikum yiꝝgiwehât Anitâꝝe aposolo âi sâꝝm nihimu mem mansan. ¹² Âi yu mem lohimbi den pat âlepꝝe kâsikum yiꝝgimune yakât menekmâ pâi emetꝝan katnekꝝetâ hâhiwin kakꝝan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwihaꝝe tiꝝâk kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihiop yu biwihaꝝe mem tuhum manmâ yâhâwomgât mâmânꝝe otnihimap. Otmu yawuâk mâmânꝝe otnihimu âi yu tuhum

manmâ yâhâm yanjak mumbom. Otmu hâmbâi Kiristone âwurem ge menenekbuawân âi yukât hâmeje nihimu membom yakât nângâm biwi yâhâp ki otman. ¹³ Kiristohât den bulâje yakât mâtâpne nângâm heñgenjuhât den kâsikum gihim gan. Den mâtâpne ya ki tâpikgum gike nângân nângân watmâ lohimbi kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetñaje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâje manman kârikñan katgekbuap yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimbi hoñ bayiñgiuwat. ¹⁴ Wâtgât mâmâñahât Heakje biwinenñan ge tatmapne mâmâje otgihimu Kiristohât lohimbi ikje den pat kâsikum yingim mem hewewenñan tuhuyekbuat sâam âi gihiwin. Ya biwihane tinjak mem tuhuwuatgât nanñan.

¹⁵ Emelâk topne katmâ den âiân katnekbi yan Asia hân ambolipñaje tânnohonet sâam ekyongowan yamâ yâkne nâ ki tânnohowi. Sâp yan bukuyâhâtnetne, kutyetne Pihelo yet Hemohene, yâkne betnohom âlâengen ariowot. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ bukunetne âlâ, kutne Onesiporo, yâkne konok Epeso kapi pilâm Roma kapi yuân takaop. Taka pânnekâm kapi hawangum yâhâm giop. Yâhâ nâmâ pâi emetñan tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmâ pâi emetñan yâhâmmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nângâm ki gorâwanñgiop. In tihitje bia pâi emetñan gam nekmu orowâk tatmâ den huhum biwine mem hewewenñan tuhuop. Otmu Kutdânenñaje yâkât imbiñe naomne yengât nângâyñgim tihityeñe olâkgât ulitguman. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen Kutdânenñaje âwurem ge menekmu Anitâje biwinenñahât topne ekmâ otbin mewin yakât matne kâpekningiwuawân Onesiporohât nângâwanñgiuwat. Emelâk gâ orop Epeso kapiân manmâ Kiristohât den kâsikum yingiminiwit yan yâkne tânnotgominiop ya nanñat.

2

Timoteone Kiristo hoñ bawanñgiuwatgât Paulone sâop.

¹ Nanne, Timoteo, emelâk Pihelo yet Hemoheneñe Kiristohât âi pilâm ariowot yawu ki otbuat. Gâñeâmâ Yesu Kiristohât wâtñan kinmâ kârihem hoñ bayiñgim manbuat. ² Otmu nâje Kiristohât den pat âlepne ya lohimbi kâsikum yingiwat yan gâ orowâk tatmâ nângâm gawi. Otmu âi gihiwan yakât dopneâk gâku yawuâk lok nombotne Kiristohâlen biwiyenñaje kepeim manmaine lohimbi den kâsikum yinginomaihât meyekmâ âi sâam yingiwuat.

³⁻⁴ Otmu Kiristohât tem lâum âi târârâhâk mem manbuat yakât den âlâen hâum yuwu sâmmune nângâ. Hep beroneâmâ kunlipyeneñe yeknetâ ârândâñ olâk sâam yâkne den sâmai ya watmâ ari otñetâ dopñan otmap. Otmu umatne lâunomai yakât nângâm ki gorâyñgimap. Yâkneâmâ lohimbi inñe manmai yawu ki manmai. Yakât nângâm umatne âlâlâ kakgan yâhâwuap yan gâñe Kutdâ tem lâuwangirâ yâkne gâ gekmu ârândâñ otbuap. ⁵ Otmu den âlâen hâumsâwe. Lok kiñgitne orowâkne senje âlâlâ âilongo katñetâ tatbuap ya menom sâam emet inânñan dop miakmâ yâhâmai. Dop miakmaiân lok âlâ me âlâje otmâ hilipgumai yamâ galemnyeñe watyekmap. Yakât otmâ gâñe manmange galemgum heñgenñgum manbuat. ⁶ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâje âi kalam tuhumaiñe yapâ sot mem nemai. Otmu gâñe Kiristohât nep ya biwihane hikum tuhuwuat yakât matne hâmbâi gihimu membuat. ⁷ Den âlâen hâum ekgohuan yu mem mete tuhuwuat yanâmâ Anitâje nângân nângânge mem pâronñ pilâhahimu manman girawu mandâ ârândâñ otbuap yakât topne nângâwuat.

⁸ Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtne. Yâkne mumu Anitâje mumuñambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nângâm umatne âlâlâ kakgan yâhâmu biwihe ki orotok sâwuap. Nâje lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan. ⁹ Yakât otmâ nâhât lok bâlene sâam ip kârikñane hikunekmâ pâi emetñan katnekñetâ hâhiwin kakñan mansan. Yâhâ nâñeâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâam haok tuhunomaihât mâtâp yamâ ki manñuyñgiai. ¹⁰ Den pat ya sâam haok tuhuñetâ Anitâje lohimbi meyekmâ manman kârikñan katyekmu herone kakñan manmâ yâhâmbisâihât sâam kalop. Yakât

otmâ lohimbi yañeâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenje katjetgât nângâm hâhiwin kakñan mansan ¹¹ Den yuwu ekgohomune nângârâ bulâñe olâk.

“Yâkñe manmanñe pilâm howanân kuñetâ muop. Yakât dopñeâk nenñe manman-nenñe bâleñe pilâwin. Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manman kârikñe mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñane kepeim manman kârikñan manbisâin. ¹² Lohimbi belângen manmañe mem âlâlâ tuhunenekñetâ yâkâlen biwinenñane kepeim mannom otmuâmâ yâkñe âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbi galemiongom mannom. Yawu gârâmâ nenñe betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap. ¹³ Yâhâ betgum biwinenñe kârikñe otmu mannom otmuâmâ matñe umatñe kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Iknje biwi nângân nângânñan tatmap ya pilâm yan ondop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteonje Anitâhât den ki kelanğatmâ lohimbi kâsikum yinğiop.

¹⁴ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi ekyongowuat. Otmu Anitâhât senñan kinmâ kuyinğirâ den kakñan ki sahanğinomai. Yâhâ den kakñan sahanğinomai yañe mem bâleyekmu hiliwahonomai. ¹⁵ Otmu gâñe Anitâhât den bulâñe ki kelanğatmâ lohimbi kâsikum yinğiwuat. Anitâñe nekmu ârândân olâk sâm âi sâm gihiwan ya biwihanje tinâk mem yâkât den tâñ tâñâk kâsikum yinğiwuat. Yawu otmâ ki anulakbuat. ¹⁶ Yâhâ lohimbi nombotñane yeñe nângân nângân watmâ den tâñât sâm den kakñan sahanğimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâm manman bâleñahât mâtâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai. ¹⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângâ. Lohimbi âlâ me âlâ hâk bâle teteyinğimap yañe hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopñeâk lok yañeâmâ den perâkñe sâm bukulpnyeñe kâsikum yinğinjetâ nângânjetâ bulâñe otmu ya watmâ manmâ hiliwahonomai. ¹⁸ Yenğâlen gâtñe lok yâhâp, kutyetñe Himenai yet Pileto, yâkñe Kiristohât den bulâñe pilâm den yuwu kâsikum yinğimawot. Mumuñambâ yahatnomgât dop âlâ ki tap sâm den perâkñe kâsikum yinğimawot. Den perâkñe ya kâsikum yinğimutâ buku nombotñane nângânjetâ bulâñe otmu Kiristohât den bulâñe betgum mansai. ¹⁹ Yawu gârâmâ nenñe saran aim kânângâmunñe njiwiñ njiwiñ sâm kinmap yakât dopñeâk Anitâñe ikñe lohimbi meyekmu yâkâlenâk biwiyenñane kepeim manmai. Yâkâlen biwiyenñane kepeim manmai ya yenğât yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâñe Kutdâhâlen biwiyenñane kepeim mansai ya yenğât biwiyenahât topñe nanğap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâñe “Kutdâhâlen biwinanñe kepeim tem lâuwangiman,” yawu sâm lohimbi ekyongomai yañe orotmeme kinğon pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbi bulâñe lok perâkñe orop hohet guhet mansain yakât topñe nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senñe âlâlâ topñe topñe tuhum katjetâ tatmap. Tuhum katbi yamâ nombotñe goli otmu siliwa yañe tuhum katbi. Otmu nombotñe âlâmâ denğopñe mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotñeâmâ nakñe hâwim katbi. Yâhâ emet ambonañe senñe âlâlâ nombotñe yakât nângânjetâ yahatmu hâwurum emet biwiñe âlâen katjetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotñe âlâmâ yakât nângânjetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katjetâ tatmap. Dop yawuâk nenñe oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâñe lok perâkñe yenğât orotmeme bâleñe bet pilâm keterakmâ yenñeâk mannomai yamâ Kutdâyenñane âi âlepñe yinğimu menomai.

²² Lok nombotñane nimnaom yenğât nângân nângân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotñaneâmâ biwiyenñe galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yañeâmâ yu me ya otne sâm anğoân Kutdâ ulitgunjetâ nângân nângân âlepñe biwiyenñan katmap. Otmu gâñe yawu otdâ Anitâñe nângân nângânge mem pâron pilâhihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyinğirâ ârândân otbuap. Den sâm hâreyinğirâ ârândân

otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋginomai. ²³ Yâhâ lok nombotnje yengât biwiyenambâ nângân nângân tânjât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâam otnomai ya ki nângâyŋgiuwat. Lok yawuya orop den tânjât alahumai yan den yaje ba tom tomnje otmu yanak den kakŋan sahaŋgimai. ²⁴ Nenŋeâmâ Kutdâ hoŋ bawaŋgimain. Yakât otmâ nenŋe lohimbi kerek ewe katyekmâ lohotŋan den kâsikum yŋginom. Yawu otmâ yâk orop den kakŋan ki sahaŋginom. ²⁵⁻²⁶ Yawu otyŋginom yanâmâ Anitâŋe biwiyenjan kionjmu nângân nângânyenŋe keterakyŋgimu Kiristohât den nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katnomai. Yâkâlen biwiyenŋe katnomai yan Satangât paŋgoŋân kionjmâ hoŋ bawaŋgim gai yapâ holanŋyekmu Kiristohât tem lâuwaŋginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbi yuwu otmâ mannomai.

¹ Den âlâ yuwu sâamune nângâ. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimbiŋe yuwu otŋetâ bâlewuap. ² Lohimbi nombotŋaje yehâhât nângâŋetâ yahatmu hâkyenŋe mepaenomai. Hâkyenŋe mepaem tewetsenjahâlâk nângâm tepyenŋe umatŋe otbuap. Yawu otmâ bukulipyenŋe yengât nângâŋetâ gemu nângâm bâleyŋgim hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyenŋe mem ga katyekmâ tihityenŋe otmâ gamai yakât nângâŋetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyŋginomai. Otmu yakât dopŋeâk Anitâ ki ewe katmâ yâkât den lâunomai. ³ Lohimbi âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai. Lok nombotŋaje otŋetâ bâlewuap yakât tepyenŋe kou kâlâp semu yanâk matŋe yŋginomai. Otmu den guruk sâam bukulipyenŋe yengât belângen sâamomai. Otmu bukulipyenŋe kâityongom hâmeyenŋe bitnomai. Yâhâ girawu manŋetâ âlepŋe otbuap yakât ki nângânomai. ⁴ Yawu otmâ Anitâ betbaŋgim yu me ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. ⁵ Lok yawuya nombotŋaje topyenŋe kurihiakmâ Kiristohât lohimbiŋe otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyenŋe maŋguakmu manŋetâ Anitâŋe ki mâmâŋe otyŋgimap. Lok yawuyenŋe Kiristohât komolân torokatmai hât sen galemâk manbuat. ⁶⁻⁷ Lok yawuyenŋe yuwu otmai. Imbi nombotŋaje otŋetâ bâlemap yakât nângâŋetâ biwiyenjan hâumu girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândân otbuap sâam lokgât nângân nângân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumai. Yawu otŋetâ nângân nângânyenŋe hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp ekŋetâ ki keterakyŋgimap. Yakât otmâ lok yawuyenŋe imbi yuwuya yengât biwiyenjan kionŋetâ den ya nângâŋetâ bulâŋe otmu lok naomlipyenŋe yengât manmanyenŋe mem bâleyŋgimai. ⁸ Kândikum emelâk Mosenŋe Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunŋe yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetŋe, Yane yet Yambere, yâkŋe Anitâhât den kakŋan sâowot. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yengât yan yaje Anitâhât den bulâŋe kakŋan sâamai. Nângân nângân bâlenjahât Amboŋe, Satanŋe lok ya yengât nângân nângânyenŋe mem bâleyŋgimu Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ helekŋe otmap. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ⁹ Otmu emelâk Yane yet Yambereŋe Anitâhât den kakŋan sâowot yan topyetŋe tetekŋan tetemu lohimbiŋe ekbi. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topyenŋe tetemu Kiristohât lohimbiŋe yekmâ lok kopa sâamomai.

Pauloŋe Timoteo den katbaŋgiop.

¹⁰ Nanne, Timoteo, Anitâŋe mâmâŋe otnihim tihitne otmâ gap yakât topŋe nângâm hengenŋuat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinanŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yŋgiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbi nombotŋaje sâam bâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyŋgiwan. Otmu umatŋe âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houŋ sâop. ¹¹ Kapi kalimbu, kutyenŋe Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe kâsikum yŋgiwan. Kâsikum yŋgimune

nombotñaje den ya nângâñetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin nângâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâñe tihitne otmu hâmene kinop.

¹² Yakât yuwu sâmunne nângâ. Lohimbi âlâ me âlâñe Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hoñ bawanjimai yâhâmâ lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmai. ¹³ Lok perâkñaje biwiyene kurihiakmâ Kiristohât lohimbi kâityongom mansai. Yawu otñetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhâñetâ dondâ bâlewuap. Otñetâ bâlemap yakât nângâñetâ bulâñe otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai. ¹⁴ Yâhâ gâmâ nâñe Kiristohât den kâsikum gihimune nângâon. Ya nângârâ bulâñe otmu yâkâlen biwihaje kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne nanjat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nanjan. ¹⁵ Emelâk Anitâhât poropetelipñe otmu hoñ bawalipñaje yâkât den kulemguwi ya mâmâhe buwuhaje lepatgambâek kâsikum gihiminiowot. Yakât otmâ den ya nângâm heñgenyum Kiristohâlen biwihaje tiñâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuat otmuâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap yan Anitâñe manman kârikñan orowâk katnenekbuap. ¹⁶ Wâtgât mâmâñahât Heakñe Anitâhât poropetelipñe otmu hoñ bawalipñe yengât biwiyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den ya tâñ tâñâk kulemguwi. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbi yingimunñe nângâñetâ bulâñe otmu Anitâhât topñe nângâm heñgenyunomai. Yawu nângâm orotmeme girawu manñetâ yekmu ârândâñ otbuap yakât nângâñetâ hañ sâyingimu manmanyene kelihakmu mannomai. ¹⁷ Otmu nenñe Kutdâhât wâtñan kinmâ den ya nângâm heñgenyum hoñ bawanjim nepñe tuhonom yanâmâ yakât bulâñe âlonço tetewuap.

4

¹ Nâñe Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetñan kinmâ yuwu sâmunne nângâ. Kiristone âwurem gewuap yan lohimbi emelâk muwi, me yiwerene mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinenñe ekbuap. Yawu otmâ nenñe yâkâlen biwinenñaje kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikñan katnenekmu manbisâin. Yakât nângâm den yuwu sâmunne nângâm lâum manbuat. ²⁻⁴ Hâmbâi Kiristone âwurem gewuap sâp ya tâlâhuwuap yan Anitâhât hoñ bawalipñaje ikñe den bulâñe lohimbi tâñ tâñâk kâsikum yinginomai. Kâsikum yinginetâ lohimbi nombotñaje ki nângâm nângâm mannomai. Ki nângâm nângâm manñetâ ândâpyene kârikñe otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâñe den lohotñan kâsikum ningim herone kakñan katnenekñetâ manne sâm yene engatyeneâk otmâ lok yawuya yengât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perâkñe mem teteyekñetâ den tâñât topñe topñe kâsikum yinginetâ nângânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinginom. Lohimbi belângen manmaine Kiristohâlen biwiyene katñetgât gâñeâmâ hewewen otmâ den pat âlepñe ya sâm holañmâ engatyenjan gewuat. Yâhâ nombotñaje nângâñetâ umatñe otmap yâhâmâ mem hewewen tuhuyekbuat. Yâhâ nombotñe âlâñeâmâ nângâm pâpgumai yamâ lohotñan kâsikum yingirâ nângân nângânyene pâron sâmu hañ sâyingiwuap. ⁵ Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuhekñetâ hâhiwin kakñan manmâ yâhâwuat yan Anitâhât wâtñan kinmâ hoñ bawanjim Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingim heñgenyuwuat.

⁶ Yâhâ nâ otnihinomai yakât nângâm den âlâen hâum sâmunne nângâ. Emelâk papatolipnennaje Anitâ mepaem yan noniñ bulimakao gâim katbanjiminiwi. Yakât kakñan wain to moselenetâ gemu yan Anitâñe nângâmu ârândâñ otminiop. Yakât dopñeâk nâ nohoñetâ mumbom yan hepnaje gemu ârândâñ otbuap. ⁷ Emelâk Kutdânenñaje menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinaje tiñâk mem tuhumi gan. Yakât nângâmune ârândâñ oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap. ⁸ Kutdâhâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yakât âwurem ge menenekbuap nângâm mambotbanjimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawân biwinenñe ekâmâ hâmene tâñ tâñâk ningiwuap. Nâñe hoñ

bawanjimune nekmu ârândân otmap. Yakât otmâ hâmenje âilonjo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâje nihimu membom.

Den bâiŋe sâm hâreop.

⁹⁻¹² Aiop, bukunenŋe âlâ, kutŋe Dema, yâkŋe ikŋe manmanjahâlâk nâŋgâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Kerese, yâhâmâ hâŋgângumune Galatia yengâlen ariop. Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Tito, yâhâmâ hâŋgângumune Dalimati yengâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutŋe Tikiko, yâhâmâ hâŋgângumune Epeso kapiân ariop. Bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Mareko, yâkŋe gurâ Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgimu nâŋgâmunne âilonjo oap. Yakât otmâ gâŋe mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. ¹³ Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâm anjoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutŋe Kapo sâm, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipŋe otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵ Lok âlâ, kutŋe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikŋe âlâlâ um kutakumap. Yâkŋe nâhât den kakŋan sâm dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihip yakât matŋe Kutdânenŋe kâpekbanjiwuap.

¹⁶ Anjoân den âiân katnekbi yan bukulpne kerekŋe betnohowi. Yakât Anitâŋe ki nâŋgâyiŋgimu bâlewuapgât nanŋan. ¹⁷ Sâp yan Kutdâŋe ki betnohop. Yâkŋe mem hewewen tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yengât kunlipyene ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋuwi. Yawu otmâ Kutdâŋe nâŋgânihimu holaŋnekŋetâ gem ariwan. ¹⁸ Otmu yakât dopŋeâk Manman Bâlejahât Amboŋe, Satanŋe mem bâlenekmapgât Kutdâŋe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâm Anitâ herone nâŋgâwanjim mepaembisân. Ya bonŋanâk.

¹⁹ Den bâiŋe sâwoman. Lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, nâŋgâyitgian. Otmu Onesiporohât imbiŋe naomŋe yengât nâŋgâyiŋgian. ²⁰ Yâhâ bukunenŋe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunŋe mansap. Otmu âlâmâ, kutŋe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yanak Milete kapiân takawin yan katmunŋe mansap. ²¹ To yambu otmâ mâtâp maŋguyitgimapgât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotŋe gurâ nâŋgâhiihai. ²² Kutdâ orop manbuat.

Anitâŋe ikŋe lohimbi yengât tihityene olâkgât nanŋan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Tito Paulo je Titohât ekap kulemgum katban giop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboŋaŋe Kiristohât aposolo sâŋ ai nihimu mem hoŋ bawaŋgim mansan. Anitâŋe lohimbi nâŋgâŋiŋgim Kiristohât pat kuyiŋgimu mansai. Yâkŋe Kiristohât den nâŋgâŋetâ keterakiŋgimu yâkâlen biwiyenâŋe kepeim târârâhâk manŋetgât Kiristone hâŋgânnohomu yâkât den bulâŋe kâsikum yinŋgim mansan. ²⁻³ Anitâ Den bulâŋahât Amboŋaŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nen manman kârikŋahât pat kuningiop. Pat yakât topŋe sâŋ tetem lohimbi ekyongowomgât sâpŋe kalop. Otmu sâp kalop ya ekmu ârândâŋ otmu Kiristo hâŋgâŋumu ge mâtâwân tetenihim ai nihiop. Ai nihiop ya mem yen orop manman kârikŋan mannom sâŋ biwinâŋe yakât mem mansan.

⁴ Tito, emelâk nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâp yapâek netŋe nanŋe âwâŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk tânahom yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim hoŋ bawaŋgim gait. Nâŋe gâhât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awoŋe Anitâ, gâŋe Kiristo hâŋgâŋurâ ge sâreerenekmâ muop. Otmu gâŋe mumuŋambâ mem yahatdâ gike orowâk tawot. Yetŋe Titohât tihitŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe sânduk sâekgât nâŋgâman.” Yawu sâŋ ulitguman.

Kiristohât komot yengât kunlipyene

⁵ Anŋoânâmâ Kirit yengâlen ari kapi ârândâŋ hawamgum Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyene katbi. Otmu gâŋe lohimbi galemyongorâ yâkâlen biwiyenâŋe kepeim yâk orop konohâk otŋetâ manmanyene kelihakbuapgât kunyene katgekban. Kunyene katgekâm Kiristohât komolipŋe yengâlen ari lohimbi yengât galemlipyene lok yuwuya mem katyekbuatgât sâŋ ekgohowan. ⁶⁻⁷ Lok yaŋe to kârikŋe ki nem biwi hâlîm otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Me bukulipyenâŋe den ekyongonŋetâ nâŋgâm yan ândâpyene ki kârikŋe otmap. Me lohimbi nombotŋaŋe otŋetâ bâlemap yakât tepyene ki kou kâlâp semap. Me bukulipyene yengât iri sikumyene ekŋâlem ya meyiŋgine sâŋ ki kâityongomai. Yâkŋe târârâhâk manŋetâ ya yengât hakyenân tosa âlâ ki tetemap. Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu nimnaomlipyenâŋe Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim tem lâuwangimai. Otmu âwâ mâmâlipyene yengât gurâ ki mete pirik otyiŋgimai. Yawu otmâ manŋetâ lohimbiŋe ki sâŋ bâleyiŋgimai. ⁸ Lok yan yuŋe yuwu manŋetâ ârândâŋ otmap. Lohimbi nembe kalem otyiŋgimai. Otmu orotmeme âlepŋe otneâk nâŋgâmai. Biwiyene galemahom kilik milik manŋetâ lohimbiŋe manmanyene ekŋetâ ârândâŋ otmap. Biwiyenâŋe Anitâhâlen kepeim tem lâuwangimai. ⁹ Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâŋe kâsikum yinŋiwan ya nâŋgâm biwi yâhâp ki otbi. Den yan yu biwiyenâŋe tinâk mem lohimbi kâsikum yinŋiŋetâ nâŋgâm biwiyene hewewen otbuap. Yâhâ lohimbi nombotŋeâmâ den kâsikum yinŋimai ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu den kakŋan sânomai. Ya yengât engatyenân geŋetâ den ya nâŋgâŋetâ keterakiŋgim henŋenŋuwuap.

Lohimbi dondâhâlâkŋe den tâŋât nâŋgâŋetâ nâŋgân nâŋgânyene hâlîm milim olop.

¹⁰ Topŋe yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galemlipyene katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkŋe kunyene kârikŋe otmu den tâŋât ya bukulipyene yengât biwiyenân kionŋetâ nâŋgân nâŋgânyene hâlîm milim otmap. Otmu Yura lok nombotŋaŋe hâkyene torehenân undip tuhuanginŋetgât dondâ sâŋ hilipgumai. Yâkŋe den âlâlâ kâsikum yinŋimai ya nâŋgâŋumene nahat otmap. ¹¹ Yawu gârâmâ lok imbi naomlipyene oropŋe yâk yengâlen torokatŋetâ den tâŋât kâsikum yinŋimai. Yawu otŋetâ lohimbiŋe den kâsikum

yiŋgimai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yakât otmâ tewetsenŋe pato meyiŋgimai. Yawu otmai yan aŋunyenahât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ yâhâmai-hât kuyiŋgiuatgât nanŋan. ¹² Emelâk embâŋân Kirit yengât tâmbâlipyenŋe yengât poropete âlâŋe manmanyenahât topŋe nâŋgâm den kulempuop ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipŋe kerekŋe den perâkŋe sâmai. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bât kandiânâk nemai. Yawu otmâ bukulipyenŋe mem bâleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulempuop yakât nâŋgâmune bulâŋe otmap. Yura nengât tâmbâlipyenŋe yengât biwiyenambâ den tâŋât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawu yaŋe torokatmâ kâsikum aŋgim yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu nombotŋaŋe Kiristohât den bulâŋe nâŋgâŋetâ helekŋe otmu pilâm yeŋe engatyenŋeâk girem den âlâlâ bukulipyenŋe orop alahum ya watmai. Yawu gârâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân watmâ yâhâmai-hât Kiristohât den kâsikum yiŋgirâ nâŋgâŋetâ keterakiŋgimu yâkâlenâk biwiyenŋe kepeim manmai. ¹⁵ Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya yengât Anitâŋe nine nanne baratne koko salek sâmap. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbi yaŋe ekŋetâ âlepŋeâk hârok otmap. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋeâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ helekŋe otmap. Nâŋgâŋetâ helekŋe otmu yeŋe engatyenŋeâk otmâ orotmeme bâleŋe watmâ gai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hâlim milim otmu orotmeme âlepŋe me orotmeme bâleŋe ya ki ekmâ kiwilimai. ¹⁶ Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim yâkât den topŋambâek nâŋgâmain sâmbukulipyenŋe ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den loŋgâŋetâ yekmu dondâ bâlemap. Otmu nenŋe gurâ manmanyenŋe ekmunŋe lok perâkŋe yawu otmap. Yakât otmâ âi yiŋgimunŋe Anitâhât tem lâum yâkât lohimbi mem hewewenŋe tuhuyeknomai-hât dop âlâ ki tap.

2

Titoŋe Kiristohât den kâsikum yiŋgiwuapgât Pauloŋe sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâŋe topŋambâek nâŋgâm lâumunŋe manmannenŋe kelihakmu mansain yakât topŋe kâsikum yiŋgiwuatgât nanŋan. ² Lok yaŋe biwiyenŋe galemahom to kârikŋe ki nenetâ biwiyenŋe hâlim otbuap. Kiristohâlen biwiyenŋe tinâk kepeim yâkât lohimbi orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manŋetâ lohimbiŋe yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbi belâŋen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyenŋe ki houŋ sâwuap.

Imbilipyenŋe yengât sâop.

³⁻⁵ Anitâŋe imbilipyenŋe yekmu ârândânŋe olâkgât manmanyenŋe galemahom heŋgenŋum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belâŋen ki sânomai. Otmu to kârikŋe neneâk ki nâŋgânomai. Otmu biwiyenŋe loklipyenŋe yengâlenâk katmâ tem lâuyiŋgim betyenŋehen ki kioŋnomai. Yawu otmâ nimnaomlipyenŋe wawaeyekmâ tat tat memeyenŋe galemŋum heŋgenŋunomai. Yawu otmâ manman âlepŋahât mâtâp ya baralipyenŋe tiripy-ongonŋetâ watnomai. Otmu lohimbi belâŋen manmaiŋe yekmâ Kiristohât den pat âlepŋe yakât ki sâmbâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yaŋe yawuâk biwiyenŋe galemahom kilik milik mannomai. ⁷⁻⁸ Yawu manŋetgât gâ gikak senyenŋan târârâhâk manmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelaŋatmâ kâsikum yiŋgiuwat. Den ya tâŋ tâŋâk ekyongorâ ya nâŋgâm den kakŋan sânomai-hât dop ki otbuap. Otmu lohimbi belâŋen manmaiŋe sâmbâleningim mâtâp maŋguningine sâmbâpŋum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nâŋgâyiŋginetâ kakŋe otbuap.

Âi lok yengât sâop.

⁹ Otmu kunlipyenaje âi lok ya yekjetâ ârândân olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai. ¹⁰ Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yingiwîn ya biwiyenaje kepeim tâj tâjâk watmâ manjetâ lohimbi belângen manmaine yekjetâ ârândân otbuap. Yekjetâ ârândân otmu Anitâ Tihit tihit Ambojahât nângâjetâ yahatbuap.

¹¹ Anitâje ikne engatneâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenje pilâningim manman kârikjahât mâtâp tiripnongop yakât yuwu sâmunen nângâ. ¹² Emelâk nenje Anitâhât topje ki nângâm nenje engatnenneâk watmâ orotmeme bâleje topje topje otmâ manminiwin. Yawu manmunje Kiristohât den pat âlepje eknongonjetâ nângâmunje keterakningimu orotmemenenje bâleje pilâm biwinenje galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenaje kepeim tem lâuwanjim mansain. Yawu mansain yakât lohimbi belângen manmaine otjetâ kingon otmap yawu ki otnom. ¹³⁻¹⁴ Anitâ yet Kiristo dopyetje konok. Yawu gârâmâ Kiristone nengât toсахât otmâ ge kawenenjan kinmâ muop. Anitâje mumunambâ mem yahalop yan Manman Bâleje Ambojahât pangonâmbâ holañnenehop. Holañnenekmu yâkâlen biwinenaje kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepjeâk otmâ mannehât menenekmâ tosanenje pilâningimu mansain. Yawu manmunje yâkne âwurem ge sârerenenekmâ manman kârikjan katnenekmu herone kakjan manbisâin. Yakât nângâm biwinenje mem manmâ yâhânom.

¹⁵ Den ekgohohan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yingirâ nângâjetâ biwiyenje hewewen otbuap. Yawu otdâ lohimbiñe nângâhijetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbi nombotñaje ki nângâm nângâm otnomai yamâ sâyingiwuat.

3

Biwinenje galemahom lohimbi kerek ewe katyekmâ mannom.

¹ Gawaman patone galemlipyenje katyekjetâ kinsai ya Kiristohât lohimbi kerekne yâk yengât amutgen manmâ orotmeme âlepjeâk otmâ mannomaihât ekyongowuat. ²⁻³ Kândikum emelâk nenje Anitâhât topje pâpgum nângân nângân bâleje biwinenambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâje tep hero kakjan manjetâ yekmâ senje âlâlâyeñe eknâlem meyingine sâm nângâminiwin. Otmu lohimbi nombotje orop kasa orangiminiwin. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenje dondâ bâlemu manmunje kingon manjon otminiop. Yawu otminiwin yakât nângâm gâñe ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahañginomai. Lok nombotñaje den kakjan sahañginomai yamâ eweyingim lohotñan otyinginomai. Otmu nombotñaje kuk otmâ mem ge katyekne sâm otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

⁴⁻⁵ Emelâk orotmeme bâleje topje topje otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Amboñaje ikñahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hângângumu ge hohetnenjan tetem manmâ nengât toсахât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenje katmunje toen katnenekjetâ yapâ gâtñaje Anitâje tosanenje pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenjan ge kelihahop. Biwinenjan ge kelihakmu manman âñje teteningimu Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop.

⁶⁻⁷ Yâhâ Anitâje ikñahâk Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâje Wâtgât mâmâñahât Heak nengâlen hângângumu giop. Ge mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenje katmunje manman âlepñahât bulâñe âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâje nenekmu ârândân otmu nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuningiop. Manman kârikjahât pat yakât bulâñe menom sâm biwinenje mem mansain. ⁸ Den ekgohohan yu nângârâ bulâñe otmu biwihan katmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenje kepeim manmai ya topñambâek

ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyenê kelihakmu biwiyenê galema-hom henjenjum orotmeme âlepneâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbinê manmanyenê eknetâ ârândân otmu yenê biwiyenahât topne nannganinimai.

⁹ Yâhâ tâmbâlipyenê tetem sambe sambe otbi ya yengât den pat ya lok nombotnaje gâ orop alahune sâam otnomai yan ki nângâyinjiuwat. Me biwiyenambâ nângân nângân tânât âlâlâ tetemu den kaknan sahangine sâam otnomai ya gurâ ki nângâyinjiuwat. Yâhâ orowâk den sahanginimai yanâmâ nângâm bâleanjim hionaknomai. Otmu emelâk Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya Yura papatolipnenenaje yenê nângân nângân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sânetâ ki nângâyinjiuwat. Den alahumai yan biwiyenê ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nângâmune helekne otmap.

¹⁰ Lohimbi yawuyane den tânât yakât nângânetâ yahatmu den kaknan sahanginetâ Kiristohât lohimbinê hionakmaihât kuyinjiuwat. Kuyin girâ ki nângâhihinomai otmuâmâ âlâkuâk kuyinjiuwat. Yâhâ ândâpyenê kârikne otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyongonetâ mannomai. ¹¹ Lohimbi yawuyane Kiristohât den tâpikgum otmâ hilipgum mannetâ Anitâne yekmu bâlemu hiliwahonomaihât pat mansai.

Den bâine sâop.

¹² Nâne kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâam mambothom. Yakât otmâ gâneâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penangiakdom. Yakât nângâm bukunenê âlâ hângângumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hângângumune takawuap yakât ki nângâm henjenjuan. ¹³ Otmu bukuyâhâtnenê yâhâp, kutyetne Sena yet Apolo sâam, yâkne Kirit yengâlen kapi titipâ tatmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senane âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ me âlâne otmâ hilipguai sâam tembe lâune meyekmâ den âiân katyeknetâ kinmai. Yane topyenê sâam teteaknetâ Senane tânyongomu den sâam hâreyinimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meytgiuwatgât nanngan. ¹⁴ Gâ gikiâk mâtâp meytgiuwatgât ki yan. Kiristohât lohimbi ekyongorâ orotmeme âlepneâk otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya buku otyinjim tânyongonomai. Yakât nângâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meytginomaihât nanngan.

¹⁵ Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nângâhihiain. Otmu Kiristohât lohimbi ya gurâ nângâyinjiain ya ekyongowuat. Anitâne yen orop tatmâ tihityenê otmu mannetgât nanngan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon Pauloꝝe Pilemongât ekap kulemgum katbaꝝgiop.

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâꝝe Kiristohâlen biwinaꝝe kepeim yâkât den pat âlepꝝe lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotꝝaꝝe menekmâ pâi emetꝝan katnekꝝetâ manmâ gan. Otmu bukunenꝝe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. ² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nâꝝgâyitgait. Otmu lok âlâ, kutꝝe Arikipo, yâhâmâ hep berone kunlipyene yengât tem lâuyiꝝgim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwaꝝgim mansap yâkât gurâ nâꝝgâwaꝝgait. Otmu lohimbi nombotꝝe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nâꝝgâm ekap yu kulemgum katyiꝝgait.

³ Awonꝝenne Anitâ otmu Kutdânenꝝe Yesu Kiristo yâkꝝe yetꝝe engatyetꝝeâk nâꝝgâyꝝgim tihityeꝝe otmutâ yengât biwi nâꝝgân nâꝝgânyeꝝaꝝe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâꝝm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonꝝe Kiristohât lohimbi hoꝝ bayiꝝgim manop.

⁴⁻⁵ Gâꝝe Kiristohâlen biwihane tiꝝâk kepeim tem lâuwaꝝgim ikꝝe lohimbi hoꝝ bayiꝝgim gamat yakât den pat sâꝝnetâ nâꝝgâwan. Yakât nâꝝgâm Anitâ ulitguman yan gâhât nâꝝgâm mepa saꝝgan otbaꝝgiman. ⁶ Kiristo orop biwinenꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu manmunꝝe manman âlepꝝahât bulâꝝe âlâlâ teteningimap. Topꝝe katmâ yâkâlen biwinenꝝe katbin yan manman âlepꝝahât bulâꝝe teteningiop yakât topꝝe tipꝝe nâꝝgâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenꝝaꝝe kepeim manmâ yâhânom yan manman âlepꝝahât bulâꝝe teteningimap yakât topꝝe nâꝝgâm heꝝgeꝝgunomgât Anitâ ulitguman. ⁷ Bukune, gâꝝe Anitâhât lohimbi yengât nâꝝgâyꝝgim biwiyeꝝe mem hewewenꝝe tuhum gat yakât den pat sâꝝnetâ nâꝝgâmune biwine hewewenꝝe otmu herone nâꝝgâm mansan.

Pilemonꝝe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloꝝe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nâꝝgâmune âilonꝝgo otmap. Yakât otmâ yuwu sâꝝmune nâꝝgâ. Yesu Kiristo ikꝝak menekmâ aposolo sâꝝm âi nihimu yâkâlen biwinaꝝe kepeim tem lâuwaꝝgim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetꝝan katnekꝝetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hoꝝ bawaꝝgim gan. Yakât otmâ den sâꝝm gihiwomgât dop tap. ¹⁰⁻¹¹ Yawu gârâmâ nâꝝgâhihiman yakât den lohottan yuwu ekgohomune nâꝝgâ. Emelâk lok âlâ, kutꝝe Onesimo, yâkꝝe gâ hoꝝ bahihim manmâ yâhâwuapgât Roma lok kunꝝe âlâꝝe nep sâꝝm waꝝop. Yâhâ yâkꝝe hoꝝ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matꝝe nihimap sâꝝm yâkꝝe gâ pilâhekmâ waꝝga mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâꝝp âlâen nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe ekumune nâꝝgâmu bulâꝝe otmu yâkâlen biwiꝝe kalop. Yawu otmâ baralipyenꝝaꝝe âwâ mâmâlipyeꝝe tânyongoꝝetâ mansai yakât dopꝝeâk yâkꝝe tânnohomu mansait.

¹²⁻¹⁴ Yakât otmâ nâꝝe nâꝝgâwaꝝgimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe lohimbi ekyongomune nâꝝgâmaihât mem pâi emetꝝan katnekꝝetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâꝝe taka tânnohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâꝝe nâꝝgârâ Onesimoꝝe nâ orowâk tatmâ tânnohowuapgât naꝝgan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nâꝝgârâek tânnohowuapgât ki naꝝgan. Yâhâ nâꝝe alitmune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâꝝe nâhâitꝝe ikꝝe engatꝝeâk otmap yawu nâꝝgânihiwuat. Yawu nâꝝgânihimatgât

nâje hângângumune gâhâlen taka hon bahihiwuap. Gâhâlen taka hon bahihim manbuap me pilârâ ikne nângân nângân watmâ manbuap yamâ gikak nângâwuat dopnan otbuat.

¹⁵ Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepne ekumune yâkâlen biwiņane kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâje hângângumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiņane tiņâk mem hon bahihim manbuap. Topne yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. ¹⁶ Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkne gâhât hon bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwereņe Kiristohâlen biwiņane kepeim mansap. Yakât otmâ hângângumune gâhâlen taka hon bahihim manbuap. Gâne Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetņane kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuat. Yakât nângâm lohotņan otbaņgiwuat. Nâje dondâ nângâwanņian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nângâwanņiwuat.

¹⁷ Gâne nâ orop biwinetņane kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbi hon bayiņgimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune eņakmâ herone nanņanņim parahuakdomgât nanņan. Yawu gârâmâ yakât mâtâpne ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hângângumune gâhâlen takamu buku otbaņgiwuatgât nanņan. ¹⁸ Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipguop me wuân me wuân wanđâ matne ki gihiop. Yakât gâne eknohorâ nâje matne gâ kâpekgihiwom. ¹⁹ Den yan yu nângâm eņgat yâhâp otmatgât lok pepa kulemguaop yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemguan yu ekbuat. “Nâ Paulo, nâje Onesimohât tosa yakât matne gâ kâpekgihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepne ekgohomune nângârâ bulâne otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâne manman kârikņahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matne nihi sâm ki ulitgohoman. ²⁰ Gâne nâ orop biwinetņane kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hon bawanņimait. Yakât otmâ den ekgohoan yu nângâm bukunetne gâhâlen takamu buku otbaņgiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewen otmu herone nângâwom.

²¹ Otmu den kulemgum katgihian yu ekmâ nângârâ tepge hewewen otmu buku otbaņgiwuat. Yakât nângâm eņgat yâhâp ki oan.

²² Otmu den âlâ yuwu sâmune nângâ. Roma yenğât lok kunyenane tembe lâulipne ekyongomu yâkne holaņnekņetâ yenğâlen takamune eņaknomgât yene Anitâ ulitgum manmai. Yene Anitâ ulitgumai ya nângâm Roma yenğât biwiyenjan kioņmu holaņnekņetâ yenğâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet henņenņunetâ tatmu yan taka imbomgât nanņan.

Den bânje sâop.

²³ Bukunetne âlâ, kutne Epapara, yâkne Yesu Kiristohât den pat âlepne ya lohimbi ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetņan katņetâ orowâk tatmâ gait. Yâkne nângâyinņiap.

²⁴ Otmu bukulpnenne nombotņane Kiristohât den pat âlepne ya Roma kapi ambolipne kâsikum yinņim mansai ya yenğât kutyleneâmâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkne gurâ nângâyinņiai.

²⁵ Kutdânenne, Yesu Kiristo, tihitnenne otmapne biwi nângân nângânnenne mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonņanâk.

Nâ bukuhe,
Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetŋe konohâk oap.

¹⁻² Yura lohimbi, Anitâ nanŋahât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Anŋoân topŋe katmâ tâmbâlipnennŋe ikŋe topŋe nâŋgâm heŋŋeŋŋetgât Anitâŋe ikŋe den poropetelipŋe yengât biwiyenŋan kalop. Biwiyenŋan katmu yâkŋe lohimbi ekyongoneta nâŋgâwi. Poropetelipŋe den sâwi yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe nanŋe hâŋgâŋgumu giop. Otmu nanŋahât topŋe yamâ yuwu. Embâŋâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâŋe nanŋe ombe bisine orop biwiyetŋe konohâk otmâ hân himbim pitu me senŋe âlâlâ topŋe topŋe kândikuowot. Otmu senŋe âlâlâ kândikuowot ya nannŋe galemguâk sâŋm Âwâŋe sâŋm waŋop. Yawu gârâmâ nanŋe kârikŋe otmâ hân himbim me senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwiop. ³ Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetŋe yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâŋmune nâŋgâŋet. Sikopŋe pilâm dengânân hâumu gilenŋ beŋ sâmap dop yawuâk Anitâhât towatŋe Yesuhâlen tetemu ekbin. Otmu Âwâŋe nanŋahât nâŋgâm nen umam sâŋŋiâkŋat nanŋe hânân yuân ge nengât tosanenŋahât matŋe mem muop. Mumu hanguwî yamâ lohimbiŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalâkŋat âwâŋe Anitâ manman ambonŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwâŋe Anitâ orop tawot.

Anitâ nanŋe aŋelo kerek yengât kunyeŋe tatmap.

⁴ Anitâŋe nanŋe orop dop konohâk tawot yâkât nâŋgâmu yahalop. Yawu otbaŋŋim aŋelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topŋe yuwu. ⁵ Emelâhâmâ Anitâŋe den yuwu sâŋm nanŋe ekuop ya poropete âlâŋe kulemguop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yu yakât topŋe sâŋm teterâ lohimbi kerekŋe ekmâ nâŋgâŋet sâŋm katgeksan.”

Yawu sâŋm ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awoŋne” sâop.

Anitâŋe den sâŋmu kulemguop yamâ aŋelo yengât ki sâop. Yesuhât nâŋgâm sâŋmu kulemguop.

⁶ Anitâhât nanŋe himbimânâk tatmâ irak hâŋgâŋgumu hânân gewe sâŋm olop. Sâp yan Anitâŋe ikŋe nanŋahât aŋelolipŋe nâŋgâŋetâ yahatmu haonŋmâ ârândânŋ mepaenŋetgât den ekyongop. Yawu otmu aŋelolipŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahalop. Otmu Anitâ nanŋe aŋelo kerek yengât kunyeŋe tatmap. ⁷⁻⁸ Otmu aŋelo yengât topyeŋe yakât Anitâŋe yuwu sâŋm tetemu lok âlâŋe kulemguop.

“Nâŋe aŋelolipne hâŋgânyongomune yâkŋe in yawu laune lâumai. Otmu biatŋet sâŋmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ ikŋe nanŋe tiŋâk yakârâmâ yuwu sâŋm tetemu lok âlâŋe kulemguop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândânâk tihityenŋe otmâ yâhâmbisâŋgât dop tap.

Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguuatgât dop âlâ ki tap. Âilonŋoâk tatmâ yâhâmbisân.

⁹ Otmu orotmeme bâlenŋe otŋetâ yakât nâŋgârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âlepŋe otŋetâ yanâmâ yakât nâŋgârâ ârândânŋ otmap. Yawu gârâmâ gâŋe otmat yakât nâ Anitâ patohaŋe yakât nâŋgâŋmune ârândânŋ oap. Yakât otmâ gâ hâŋgâŋgohomune ge lohimbi komotŋe komotŋe yengât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰ Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, anŋoânâk gâŋe hân himbim pitu me senŋe âlâlâ ya topŋe katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sâŋŋum mem haŋgalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopŋeâk hân

himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâñeâmâ embânâmbâek tatmâ gaonjak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambuñe me pet hângeñe yawuya pilâñetâ tatmâ tâtuk sâmu âñe memai yakât dopñeâk gâñe sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâpñe sârâ âñe tetewuap.”

Yawu sâmu ekuop. ¹³ Otmu Anitâñe sâp âlâen yuwu sâmu ekuop.

“Gâñe nâhât hahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanñe ekuop. Anelolipñe ki ekyongop.

¹⁴ Anelo yengârâmâ Anitâñe yuwu sâop. “Nâñe hângeñyongomune hoñ banihino-mai. Hoñ banihim gemâmâ nâhât komolipne yengât nângeñam manman kârikñahât pat kuyingiwani ya yengât tihityeñe otnomai.” Yawu sâmu hângeñyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ iñe nanñe yâkñeâmâ kerek yengât kunyeñe tatmap.

2

Anitâñe nanñe hângeñgumu kuwiknenekhâkât giop.

¹ Yakât otmâmâ nanñe hângeñgumu ge hohetnenñan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nângeñmunñe bulâñe otmu biwinenñan katmâ lâum mannom. Ki lohotñe otmâ pilânom.

² Emelâk topñe katmâ Anitâñe anelolipñe hângeñyongomu tâmbâlipnenñe yengâlen ge den ya sâmu tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâñe teteop. Yâhâ lohimbi nombotñane den ya nângeñetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâñe in yawu yakât matñe yingiop.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Anitâñe iñe nanñe hângeñgumu mem kuwiknenekbe sâmu giop. Mem kuwiknenekbe sâmu gem iñe den pat bulâñe ya teteâkât Yesu Kutdânenñe iñahâk den ya sâmu tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâñe iñe nanñahât den yakât bulâñe lâuwuap yawu sâmu kulem ki orotñe otminiop. Otmu iñe engatñeâk otmâ Wâtgât mâmâñahât Heak hângeñgumu yâkât komolân gem hengeñnongom mâmâñe otningimu yakât bulâñe tetemu mewin. Otmu angoân Anitâñe otbaniñe yakât matñe yingiop. Umatñe yawuya teteningimap sâmu yakât Anitâñe nanñe bulâñe yawu sâmu ya nângeñam biwinenñane mem yâhânom. Ki lohotñe otmâ pilânom.

Yesuñe dâinenekmâ manman kârikñan katnenekmu manmâ yâhânom.

⁵ Otmu lok nenñahât sâwe. Anitâñe anelolipñane lohimbi nengât kunnenñe man-nomaiñe yâkñe ki ekyongop. Bia. Nanñane lohimbi nengât kunnenñe pato otmâ tihitnenñe galem otbisâpgât sâmu kalop. ⁶ Yawu gârâmâ Anitâñe yakât sâmu lok âlâhât nângeñ nângeñnan den yuwu katmu kulemguop.

“O, Anitâ, gâhât nângeñmunñe yahatmap. Nenâmâ lohimbi tânjât. Yamâ gâñe gâmâ nengât tepge nângeñam kunnenñe tatmâ gamat ya nângeñmunñe bimbi oap.

⁷ Otmu nenñe anelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topñe topñe kalon ya yengât galemyeñe otmâ mannom sâmu yakât pat kuningion.

⁸ Yawu sâmu pat kuningion yakât bulâñe nengât nângeñetâ yahatbuapgât mem katnenekdâ ya galemyongom yâhânom.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonñe hâmbâi tetewuap. Sâp yiwerenñe yu nenñe wahap topñe topñe yakât galem ki otmâ mansain. ⁹ Yawu gârâmâ nenñe anelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâñe iñe engatñeâk otmâ Yesuñe buku otningiâkât hângeñgumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâp yanâmâ anelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâmu hâhiwin nângeñam muop. Mumu yanâmâ Âwânane ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâmu yan lohimbiñe yâkât nângeñetâ yahalâkât mumuñambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikñe yakât ambonñe sâmu katmu nengât kunnenñe otmâ tatmap. ¹⁰ Otmu âwânane Anitâñe emelâk embânân wahap topñe topñe kalop ya mem hohem talâk sâmu nanñe âi wanop. Âi wanop ya kerek tuhumiñe meteop.

Ya nângâmu ârândânj otmu yakât otmâmâ nenje mum hiliwahonomgât dop ki tap. Yâkne dâinenekmâ manman kârikñan katnenekmu manmâ yâhânôm.

¹¹ Bukulipne, bulâñanâk Anitâñe nanje hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenje pilâningimu âwâñe Anitâñe nine nanne baratne koko salek sâñ menenekmu mansain. Otmu Yesuñe gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap.

¹² Yakât bulâñe tetewuapgât nângâm Yesuñe âwâñe yuwu sâñ ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipñane nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâñ tetem ekyon-gowom. Otmu kiki meñgihimune nâhâlen torokatñetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâñ ekuop. ¹³ Otmu âlâmâ yuwu sâñop.

“Nâñe Anitâhâlen biwinañe kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâñop.

“Lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñane kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâwuap.

Otmu nâmâ yâk yengât kunyeñe sâñ katnekmu ya galemýongomune orowâk mansain.”

Yawu sâñop.

¹⁴ Otmu lohimbi nenjeâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâñe ikñe nanje bulâñe Yesu himbimâmbâ hângângumu ge lohimbi nengât toсахât otmâ muop. Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Ambone ya mem ge kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nângâm gorâ kakñan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesuñe manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop. ¹⁶ Otmu Anitâñe anelolipñe yengât nângâm Yesu ki hângânguop. Yâhâmâ nengât sâñ yâk hângângumu giop. Otmu tâmbânenñe Awarahamñe Anitâhâlen biwiñane kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenñe otbe sâñ giop.

¹⁷ Otmu Anitâñe wawaenenekmâ tosanenñe pilâningiwe sâñ âi sâñ wañop. Âi sâñ wañop ya mem ârândânj olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Otmu sâp yan lohimbi nengât biwi nângân nângânnenñe ya mem manop. ¹⁸ Otmu nenje lohotñe otnehât Satanñe perâkñe topñe topñe kâitnongomap yawuâk angoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotñe otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenñe lohotñe otnehât Satanñe kâitnongomap yan Yesuñe mâmâñe otningimu yâkât wâtñan kinmunñe mem ge katnenekbe sâñ pâpgumap.

3

Yesuñe Mosehât kunje tatmap.

¹ Bukulipne, yuwu sâñmune nângâñet. Anitâñe nanje Yesu hângângumu hânân yu giop. Otmu Anitâñe mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nângân nângânnenñane kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkñe mâtâp mem kulet sâñingim âwâñe Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâñ âwâñe ulitgumap. ² Otmu Moseñe Isirae lohimbi yengât galem pato man sâñ Anitâñe âi wañop. Âi wañop ya biwiñane mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopñeâk Yesuñe nengât kunnennje otmâ manbuapgât Anitâñe âi sâñ wañop ya tem lâuwangim manop. ³ Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetñe ikñiâk ikñiâk tap yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâñmune nângâñet. Lok âlâñe emet pato ikñiâk tuhumu bukulipñane ekñetâ âlepñe nandorone otmu yâkât nângâñetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopñeâk Yesuhât komolipñe, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenñe manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomai nen kerek ikñak menenekmâ kunnennje tatbuap. Yawu tatmu nenñe yâkât nângâmunñe yahatmu mepaem yâhâmbisâin. ⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet yañe ikñak in ki gam yâhâ kinmap. Nenñe kât, nak me senñe âlâlâ yañe mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitâñe yu ya topñe topñe kalop. Nenñe ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bân tosa sâñ ekmâ nângâmain. ⁵ Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum honj bawangim manop. Honj bawangim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâñ tetem Isirae lohimbi

ekyongom manop. ⁶ Yâhâ Yesu Anitâhât nanñaŋe nen hârok nengât kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmap. Otmu yâkŋak Mosehât gurâ kunŋe tatmap. Otmu Anitâŋe Yesuhât pat kuningiop ya mene sâŋ Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulâŋe ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenŋaŋe manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷ Yawuhât Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemguop.

⁸⁻¹¹ “Anjoân yambu 40 yakât biwiŋan, tâmbâlipyenŋaŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmu nâhât den kum manbi. Yawu otŋetâ yâk yengât senyeŋe hâreahâkgât kulem topŋe topŋe memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât topne nâŋgâwi yamâ biwiyenŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi. Otmu nâhât den ya nâŋgâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyenŋaŋe manman sânduhân ari mannomaihât nâŋgâm, nâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiwan. Yamâ nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyiŋgim tâmbâlipyenŋaŋe nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâŋ hâreyiŋgiwan. Yawu otyiŋgimune hâhiwin kakŋan manminiwi. Yeŋe sâp yiwereŋe yuâmâ yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai. Yawu mannomai otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹² Bukulipne, yeŋe den yu sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yen yawuâk biwiyeŋe orotok sâmu yan manman amboŋe Anitâ ya pilâŋetâ biwiyeŋe bâlemapgât yen galemahom mannomai. ¹³ Otmu biwiyeŋe pâlâmŋe otmapgât orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonmâ ârândâŋ bukulipyeŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ tânahom mannomai. ¹⁴ Yeŋe biwiyeŋe Kiristohâlen katŋetâ kârikŋeâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. ¹⁵ Bukulipyeŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ Anitâŋe den sâmu kulemguop ya nâŋgâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipyenŋaŋe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyenŋaŋe manman sânduhân ki mannomaihât sâŋ hâreyiŋgiwan. Yeŋe yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai.”

Den kulemguop ya yawu tap.

¹⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi girawuyaŋe Anitâhât den nâŋgâwi yamâ biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Moseŋe anjoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Anitâŋe lohimbi girawuya yengât yuwu sâŋ hâreyiŋgiop?

“Nâŋe kuk otyiŋgimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâŋ hâreyiŋgiop yamâ lohimbi girawuya yengât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnenŋaŋe lok ki manmaiângen ari manŋetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yakât tosaŋe meyekmu hiliwahom hâmeyeŋe gulip olop. ¹⁹ Yakât topŋe yamâ yuwu nanŋain. Nengât tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki kepeim manbi. Topŋe yakât otmâ Anitâŋe kuk otyiŋgimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeŋe tâmbâlipnenŋaŋe otbi yawuâk otmaiâk biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum manmâ yâhânomai.

4

Anitâŋe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâŋe biwinenŋe mem huruŋ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâŋ kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândâŋ otmapgât biwinenŋe galemahom denŋe

biwinenñan katmâ tiñâk lâum manmâ yâhânom. ² Emelâhâmâ tâmbâlipnenñaje Anitâhât den pat âlepñe ya nângâwi yamâ yâkâlen biwi nângân nângânyeñaje ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkñe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyenñaje ki huruñ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âlepñe ya nângâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnenñaje otñetâ bâleop yawu otmaingât biwi nângân nângânnenñaje Anitâhâlenâk kepeim launje lâuwanñim mannom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nângân nângânnenñaje kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunñe biwinenñe sânduk sâwuap. Yâhâ tâmbâlipnenñeamâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâñe den sâm hâreyiñgiop ya yuwu tap.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiñgiwan.”

Anitâñe in tatmâ nângâmap yakât topñe teteâkgât lok âlâñe den yuwu kulemguop.

“Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakñanâmâ in tatmâ nângâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nângâne sâm yakât Anitâñe tâmbâlipnenñe dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denñe nângâñetâ gemu betbanñim yakât bulâñe ki mewi. ⁵ Yakât otmâ Anitâñe den yuwu sâop.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiñgiwan.”

Anitâñe yawu sâm hâreyiñgiop. ⁶ Yâhâ tâmbâlipnenñaje den pat âlepñe ya nângâñetâ gemu ki lâuwi. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwi. Yâhâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâñe manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenñe yâkâlen biwi nângân nângânnenñaje kepeim den pat âlepñe ya nângâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâñe dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. ⁷ Yakât bulâñe menomgât mâtâp tap yakât topñe yuwu. Tâmbâlipnenñaje manman sânduhân ki manbiñe hâhiwin kakñan manmâ gawi. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbi tetem gawiñe gurâ dop yawuâk manmâ gawi. Yâhâ tetem ganjetâ ganjetâ lok pato âlâ, kutñe Dawiti sâm, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâñe Dawiti den yuwu ekumu kulemguop.

“Yeñe sâp yiwerenñe yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyenñe ki pâlâmñe otmu mannomai.”

Dawitiñe yawu sâm ekyongop yamâ angoân tâmbâlipnenñaje kunyenñe kârikñe otmâ Anitâhât den kuwi dop yawuâk otbi.

⁸ Otmu embânñan angoân Anitâhât den kuwi yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutñe Yosua, yâkñe Mosehât gewâkñan kinmâ tâmbâlipnenñe ya meyekmu hân âlâ, kutñe Kanan, yan ari manbi. Yâhâ Yosuañe manop sâp yanâk manman sânduhân manñet sâm Anitâñe katyehop mâne yakât kakñan Dawiti manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâm ekyongombâp. ⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yu nenñe manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embânñan Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe kalop yakât kakñan in tatmâ nângâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunñe Anitâñe sâop ya bulâñe tetemu yâkâlen torokatmunñe ikñe orop tatmâ nângânom. ¹¹ Yakât nângâm yâkâlen biwinenñaje tiñâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunñe manman sânduhân katnenekmu ikñe orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denñe nângâmunñe biwinenñan hâumu topnenñe mem tetemap.

¹²⁻¹³ Bukulipne, Anitâñe sâmu den kulemguwi ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemñe lok kambiamñan memap yakât dopñeâk Anitâhât denñe nângâmunñe biwinenñan hâum topnenñe mem tetemap. Otmu ikñe senñan misiñguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenñe tetekñan kinmunñe biwi nângân nângânnenñe kerek ekmâ nângâmap. Ya ekmâ nângâmâmâ biwinenñahât topñe sâm tetewuap yakât biwi nângân nângânnenñe galemguakmâ denñe lâum mannom.

Yesuŋe nengât sâm Anitâ ulitgumap.

14-15 Otmu nen Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekbe sâm nengâlen âi memap. Yâhâ Yesuŋe hânân ge manmâ gaop yan Satanŋe yawuâk yâk mem lohotŋe tuhuwe sâm nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikguop. Yâkŋe kârikŋe manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenŋe Kutdânenŋe Yesu, Anitâ nanjahât denŋe lâum mannom. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe Anitâ orop tatmâ âwâŋaŋe tepŋe nâŋgâningim umam sâningiâkgât ulitgumap. 16 Yawu gârâmâ Satanŋe mem ge katnenekbe sâm otbuawân lohotŋe otmaingât Anitâ ulitgumunŋe mâmâŋe otningiwuap. Yâhâ otmunŋe bâlewuap otmuâmâ ya sâm tetem ekum yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiwuap.

5

Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋgiâkgât hotom uwaŋgiminiwi.

1 Bukulipne, hotom uminiwi yengât kunŋe manop yâkât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋe biwinenŋan katmu lok âlâ nenŋe hohet-nenŋambâ mem tetewin. Mem tetemunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiâkgât lok yaŋe yâkât senŋan kinmâ hotom uminiop. 2 Otmu lok ya orowâk Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe kâitnongomu otmunŋe bâlem gaop. Yakât otmâmâ nenŋe Anitâhât den ya lâum hâum pâpguwin yan yâkŋe tepŋe nâŋgâningim lohotŋan otningiminiop. 3 Yawu gârâmâ ikŋe orotmeme bâleŋe otmu nengât orotmemenenŋe bâleŋe yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hotom uwaŋgim manmâ gaop. 4 Yâhâ ikŋe nâŋgân nâŋgânân âi ya ki miop. Anitâŋe topŋe katmâ lok âlâ, kutŋe Aron, yaŋe hotom uyiŋgimu tosayeŋe pilâyŋgiâkgât âi ya sâm waŋop. Topŋe kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâŋe ikŋahâk mem sâlipyongom âi ya yiŋgim gaop.

Yesuŋe nen sârerenenekmâ muop.

5 Otmu yawuâk Kiristoŋe ikŋe engatŋeâk ki watmâ olop. Anitâŋe âi ya sâm waŋmâ hâŋgângumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâŋe den yuwu sâm ekuop ya lok âlâŋe kulemguop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbi kerekŋe ya ekmâ nâŋgâŋet sâm yakât katgeksan.” Yawu sâop.

6 Yawu gârâmâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâm nanŋe ekuop ya lok yaŋe kulemguop.

“Angoân lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâm, yâkŋe lohimbi yengât tosayenahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waŋmune mem gaop. Yawu gârâmâ gâŋe âi ya mem torokat sâm gihimune tuhum yâhâwuat.” Yawu sâm nanŋe ekuop.

7 Yawu otmâmâ Yesuŋe huruŋ huruŋ manmâ âwâŋahât tem lâuwaŋgim âi ya tuhum manop. Otmu âwâŋaŋe mumuhât mâtâwâmbâ membuapgât dop tatbaŋgiop ya nâŋgâop. Yâkŋe ya nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim yapâ menekbuap nâŋgâm isem ulitguop. Otmu âwâŋahâlen biwiŋaŋe kepeim manop yakât otmâ nâŋgâwaŋgim mumuŋambâ mem yahalop. 8 Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâŋe mansan. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâm ki ulitguop. Yawu gârâmâ sâtgum manmâ âwâŋaŋe âi sâm waŋop ya lâum lohotŋe ki olop. 9 Yawu otmâ âi ya biwiŋaŋe tiŋâk mem manmu âwâŋaŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim manmunŋe manman kârikŋan katnenekbuapgât mâtâp teteop. 10 Anitâŋe emelâk Melekiserek âi sâm waŋmu mem manop. Âi yawuâk ikŋe nanŋe tâŋ tâŋ ya waŋmu mem yâhâwuat.

Nenŋeâmâ lepat nâŋgân nâŋgânân ki watmâ mannom.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Nâne Yesuhât topne ya kerehâk sâm kusânma ekyongowe sâm oan. Yamâ nângân nângânyene umatne oap yakât otmâ ihilâk ekyongowine nângânetâ ki keterakbuap. ¹² Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yene nângâm hejengeuwi mâne sâp yiwerene yu bukulipyene kâsikum yingimbâi.

Yamâ yene Yesuhât topne nângâm pâpguwi yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâne yâhâpne den kâsikum yingiwuapgât dopne tap. Yengât topyeneâmâ yuwu. Yengât nângân nângân yamâ lepat nângân nângân. Lohimbi papato yengât nângân nângân yawuya nângâwi mâne den yan yukât topne âlepne nângâm metembâi.

Yawu gârâmâ topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Leparâmâ sot nem âkâm yingimunne nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yene Yesuhât komolân torokatbi yamâ nâne ya yengât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatne nem âkâm yingimunne nemai yawuâk nemai? Yakât yene topne girawu otmâmâ Yesuhât topne ya topnambâek ki nângâm hejengeuai? Yene sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topne ya nângâm hejengeumbâi. ¹³ Yamâ yene lepalân manmâ orotmeme kingon me orotmeme âlepne yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topne nângânomaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otjetâ sot kândâkdâek yingimunne nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotjane nângân nângânyene keterakmu Yesuhât topne ya ekmâ nângâm denne lâum manmâ gainne orotmeme âlepne me bâlene ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yengât nângân nângânyene me manmanyene ya ekmâ nângâmune âlepne nanne otmap.

6

Anitâne nenekmâ ârândân olâkgât biwinenne yâkâlen katmâ mannom.

¹ Yakât otmâ den yu yâhâpne ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândân olâkgât nenne orotmemenenne kingon otbin ya bet pilâm sâm tetemâmâ yâkâlen biwi nângân nângânnenne katbin. Otmuâmâ yakât topne yâhâpne ki ekyongowe. ² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topne ki sâm ekyongowe. Me nenne kunyenan mem kuratgum mem kârikne tuhuyekbin, me mumunambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nângân nângânnenjahât topne ekmâ ikniâk ikniâk matne ningiwuap yakât topne gurâ yâhâpne ki sâm ekyongowe. Emelâk nângâm metembâihât. ³ Otmu Anitâne biwiyene mem kusânma mâmâne otnihimu yakât den âlâ âine torokatmâ ekyongowehât nanjan. Yâhâ yiwerene yuâmâ den umatne tap yakât sâmunne nângânet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotjane Kiristohât den pat âlepne nângâwi yan yâkât topne nângâm hejengeum biwiyene yâkâlen katjetâmâ himbingât pat kuyingimu mansai. Yawu otmâ Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyenan tatmâ mâmâne otyingimap. ⁶ Yawu gârâmâ yakât kakjan Kiristohât hâkân otmâ betgum manjetâ biwiyene pâlâmne otbuap. Otmu Anitâ nanjane nengât sâm muop yakât nângânetâ tâjât otbuap. Yawu nângâm manmâ yâhânomaine Parisaio Sarukaio yâkne sânetâ Yesu mem howanân kum kânângâwi yâk yengât dop otmâ yakât matne bâlene menomai. Nângân nângân yawuya nângâm manmâ yâhânomai yakât otmâ biwi nângân nângânyene yâkâlen yâhâpne katnomaihât dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Hân ambolipjane nep kâmetmâ pilânetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân toje orop yapâ gâtjane hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepjan manmâ gawi. Yakât dopneâk lohimbi nombotjane Anitâhât den ya nângâm biwiyenan katmâ yakât wâtjan kinjetâ yâkne mâmâne otyingimu orotmeme âlepneâk otmai. ⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilânetâ imu yan hewukjane lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopneâk lohimbi nombotjane angoân biwiyene Kiristohâlen katmai. Yakât kakjan Anitâhât den ya nângânetâ tâjât otmu pilânetâ yâk yengâlen bulâne âlepne ki tetemap.

Yâhâmâ orotmemeyenê âlepne ya pilâm orotmeme bâlenê otmâ manmai. Yawu otņetâ Anitâne nângâmû bâlemu hâhiwin kakņan mannomai sâmbemgât pat kuyingimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmbem nângâņet. Yenê ki otmâ tâpikgum hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyenê kepeim manņet sâmbiwinenê hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok oranġim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâne yekmu ârândân oap. Yakât otmâmâ yenġât nângâm biwinê pâlâmne ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyenê Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyenê orotok sâmapġât Anitâne mâmâne otyingiwuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yenê biwiyenê Yesuhâlen ikņiâk ikņiâk katmâ denne lâum orotmeme âlepne otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhâņetġât nanġan. Yâkâlen biwiyenê kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ Anitâne manman kârikņahât pat kuyingimu tap yakât bulâne yingimu menomai. ¹² Yawu gârâmâ manman kârikņahât pat yakât bulâne menom sâmbiwiyenê ki orotok sâmbem mannomaihât nanġan.

Yesunê kulet sâmbmâtâp tiripnongop ya tâņ tâņâk watnom.

¹³ Biwiyenê orotok sâmapġât yuwu sâmbem nângâņet. Awoņnenne Anitâ yâhâmâ topne âlâ. Lok me wuân me wuânne Anitâhât kunne manbuapġât dop bia. Yawuhât emelâk embânân Anitâne tâmbânenne, kutne Awaraham, yâkât nângâwanġim pat kuwanġiop sâp yan Anitâne ikne kutne ahonakmâ den ya sâmbkârikne tuhumbem yuwu ekuop.

¹⁴ “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâne hurunduņ sâmbem.” Yawu sâop.

¹⁵ Awarahamne den ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulâne miop. Otmu den sâop yakât bulâne yamâ nen yiwerenê tetem mansain yu. ¹⁶ Anitâne ikne kutne ahonahop yakât topne nângâņetâ keterahâkġât yuwu sâmbem nângâņet. Nenne “Wuân me wuân otnom” sâmbem yan bukulipnenne nengât “lok paha” sâmbemhât yuwu sâmbem. “Anitâhât senņan wuân me wuân otnom, yawu sâmbemneâmâ kârikne otmap.” Yawu sâmbem. Yawu sâmbem yamâ yakât bulâne ki otmain yanâmâ Anitâne yakât matne umatne ningiwuap nângâmbem.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât komolân ġatne âlâ me âlâne den sâmbem kalop ya nângâņetâ bonne olâkġât nângâm ikne kutne ahonakmâ den ya sâmbkârikne tuhuop. ¹⁸ Otmu Anitâne den perâkne sâmbem kâitnongowuapġât dop âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapġât dop gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinenê kepeim manmunne tihitnenne otmâ himbingât pat kuningiop yakât bulâne ya bulâņanâk ningimu menom yakât ki gorâningimâp. ¹⁹⁻²⁰ Yesu Âwânne tihitnenne otmâ manman kârikņan katnenekmu mannomġât yâkâlen arimu orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekiserekne Anitâne lohimbem yenġât tosayenê pilâyingiâkġât sâmbem ulitguop dop yawuâk Yesunê nengât sâmbem Âwânne ulitgumâp. Yakât nângâm yan enġat yâhâp ki otmain. Bulâņanâk himbingât pat kuningiop yakât bulâne menom sâmbem biwinenê hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekiserek yâkât topne

¹ Lok âlâ, kutne Melekiserek sâmbem, yâkât topne sâmbem tetemune nângâņet. Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutne Salem, yapâ ġatne. Yâhâ lohimbem yu ya Anitâhât pat kuwanġiwi ya mem Melekiserek wanġbi. Kândikum emelâk kapam tetemu Awarahamne ikne kapam loklipne dâiyekmu ari kapi nombotne hawamġum tatbi yakât ambolipne yongom itit kiombem bâlenê tuhuyekmâ yâk yenġât noniņ bulimakao, lama, senne âlâlâ topne topne ya meyingiwi. Meyingim purik sâmbem âwuremu Melekiserek orop mâtâwân enakmâ parahuakmâ Melekiserekne herone otbanġim yuwu sâmbem ekuop. “Anitâ kunnene tatmapne mâmâne otġihimu lohimbem yenġât kunyene manbuat.” Yawu sâmbem ekuop. ² Yawu sâmbem ekumu Awarahamne senne âlâlâ meyingiwi ya nombotne mem hionmâ yakât sâsbânambâ konok mem Anitâhât pat kuwanġim Melekiserek wanġop.

Otmu kut Melekiserek yakât topņe yuwu tap, “Manman âilonņo lonņo amboņe,” yawu. Otmu kapi kutņe, yamâ Salem, yakât topņe yuwu tap, “Biwi sânduk amboņe,” yawu. ³Yâhâ Melekiserek ikņe hep torehenlipņe yengât kutyene ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât topņe gurâ yawuâk ki nanņain. Yakât dopņeâk Anitâhât nanņe Yesu embânġambâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetņe konohâk oap. Nânġâmune yawu oap.

⁴ Melekiserek yamâ lok tâņât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipņe yongom senņe âlâlâyeņe meyiņġimâmâ nombotņe mem hionġmâ yakât sâsânġambâ konok mem Melekiserek waņop. Yawu ġârâmâ yuwu sânom. Bulânġanâk Melekiserekņe Awarahamġât kunņe manop. ⁵ Yawu ġârâmâ yakât kakņan Awarahamġât hâkuņe lok âlâ manop, kutņe Lewi sâm, yâkât komolân ġâtņe Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâm Moseņe ġirem den yuwu kulemġuop.

“Lewi senņe hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimbî nombotņe yu me ya yeņe sâsânġambâ konok mem Lewi sen yiņġinomai.” Yawu sâm kulemġuop.

⁶ Yâhâ Melekiserek yamâ Awarahamġât komolân ġâtņe bia. Yakât otmâmâ Awarahamņe senņe âlâlâ mem Melekiserek waņmu yâkņe yuwu sâm ekuop. “Anitâņe mâmâņe otġihimu kunyeņe manbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁷ Yakât otmâ topyetņe ġirawu nânġânôm? Âlâņe kunņe manop? Melekiserek yâkņe me, me Awaraham yâkņe? Yakât yuwu sâwe. Awarahamņe Anitâhât pat kuwaņġiop ya mem Melekiserek waņop. Yakât otmâmâ Melekiserekņe Awarahamġât kunņe manop. Nânġâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senņe âlâlâ yu me ya yeņe sâsânġambâ kâsikum konok mem Lewi sen yiņġiminiwi. Otmu Lewi sen mum ġawi ya yengât topyeņe yamâ kulemġuwi. Yâhâ Melekiserek yâkât topņeâmâ ki kulemġuwi. Topņe yakât otmâ Melekiserekņe hotom uminiwi ya yengât kunyeņe manop. Nânġâmune yawu oap. ⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki teteņetâek Awaraham Lewihât hâkuņe yâkņe Melekiserek senņe âlâlâ ya waņop. Yawu ġârâmâ Lewi sen yâkņe Awaraham yâkâlebâ tetem torokatmâ ġawi yâkņeâmâ yawuâk waņbi.

Bulâņe ki teteop yakât otmâmâ Anitâņe Lewi sen yamâ mem ġe katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlebâ lok kunņe âlâ, kutņe Aron, Mose imiņe. Otmuâmâ Anitâņe âiyeņahât topņe ya sâm tetem Mose ekumu kulemġuop den ya lâum hotom um manmâ ġawi. Hotom um manmâ ġawi yapâ manman kârikņahât bulâņe ki teteop. Ki tetemu Anitâņe Lewi sen yengât nânġâmumu kakņe olop. Nânġâmumu kakņe otmu lok topņe âlâ, ikņe nanņe Yesu hânġânġumu ġe manman kârikņahât mâtâp mem teteningiop. ¹² Otmu Lewi senņe hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkņeâmâ emelâk anġoân Anitâņe Melekiserek âi sâm waņop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikņahât pat yakât bulâņe mem teteningiop. ¹³⁻¹⁴ Yawu ġârâmâ kutdânenņe Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ ġâtņe. Yawu ġârâmâ Moseņe Yura sen yengât hotom um mannomai sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura amboņe âlâņe hotom ki uop, bia kârikņe.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ, Yesuņeâmâ ġem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâņe yuwu nanņan. Anitâņe Lewi sen yâk yengât orotmemeyeņe yakât nânġâmumu tâņât otmu yaņak benņe nanņe hânġânġumu ġe nengât sâm muop. Mumuņambâ yahatmâ Âwâņe Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâm ulitġumap. ¹⁷ Yakât Anitâņe nanņe ekumu lok yaņe den kulemġuop ya yuwu tap.

“Anġoân lok âlâ, kutņe Melekiserek sâm, yâkņe lohimbî yengât tosayeņahât sâm hotom unihîwuapġât âi sâm waņmune mem ġaop. Yawu ġârâmâ âi ya sâm ġihimune ġâņe torokatmâ tuhum yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senņe topņe katmâ Moseņe den kulemġuop ya lâum hotom um orotmeme topņe topņe otmâ manmâ ġawi. Yamâ benņe yâk yengâlen bulâņe âlâ ki teteop. Otmu yaņe tânnongowuapġât dop âlâ ki teteop.

Yakât otmâ Anitâne nângâmu ki ârândân otmu nanne Yesune mâtâp âine meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâm wanop ya tuhum pesuk pilâm âwâjahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenne biwinenñane hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinenñane kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesune mâtâp âine mem teteningiop yakât topne ikñiâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

²⁰⁻²¹ Anjoân Lewi senne topne katmâ hotom une sâm âi ya mewi sâp yan Anitâne yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topne katmâ mewi. Yâhâ Anitâne ikñahâk den hikum nanne âi sâm wanop. Anitâne den hikum nanne ekuop ya lok yane yuwu.

“Anitâne den yuwu sâm hikumu ya kârikne olop. Âi ya sâm gihimune gâne torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu kulemgup.

²² Otmu kândikum Mosenje Lewi sen âi sâm yingimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesune Anitâhât senñan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³ Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtne lok dondâne âi ya mem mum gawi. Mum ganjetâ yâk yengât tepyene kâlehengâtñane nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem yanak mum gawi. ²⁴ Yâhâ Yesuneâmâ mumu ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mumbuap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyene tatmap. ²⁵ Yakât otmâ Anitâne umam sâningiâkgât nenne biwinenñane yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunneâmâ Yesune tihitnenne otmâ âwâne ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwâñane nen den âiân katnenekbuapgât dop ki otbuap.

²⁶ Yesune konok sâreerenekbuapgât dop. Yâkât topne ikñiâk tap. Yâhâmâ uwawapne bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâne Anitâne mumuñambâ mem yahalop. Mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

²⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senne, anjoânâmâ yene tosayene Anitâne pilâyingiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakñanâmâ Anitâne lohimbi yengât tosa pilâyingiâkgât nângâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesune dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ ikñahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâneâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwâñane pilâningiâk sâm ikñak nengât sâm mumu ârândân olop. Yawu gârâmâ nengât sâm yâhâpne mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap. ²⁸ Otmu yakât den pâne tâlâwâk âlâ sâmune nângânet. Anjoânâmâ Mosenje âi yakât topne kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâm yingimu mewi. Yâhâ lok biwi nângân nângânnenne yamâ bâlene, nen hârokne otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Mosenje âi sâm yingimu mem manmâ gawi yakât kakñanâmâ Anitâne ikne nanne âi sâm wanmu miop. Yâhâ Anitâ nanñahât topneâmâ ikñiâk tap. Yâkne âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâne den hângine pilâm yan âine ya mem kârikne tuhuop.

¹ Otmu den kulemgum yukât topne yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenne yamâ Yesu. Nenne yâkât topne nângâm hengenñuain. Yâhâmâ âwâne himbimân tatmap yâk orop dopyetne konohâk. ² Emelâk anjoân tâmbâlipnenñaneâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâne tosayene pilâyingiâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ Anitâ nanñane âwâne orop tatmâ âwâñane tosanenne pilâningiâk sâm ulitgumap.

³ Yâhâ Mosenje den topne kulemgum kalop ya Lewi senne lâum Anitâne tosa pilâyingiâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesuneâmâ lama me âlâlâ ya ekmu tâñât otmu ikne manmanne ki alitmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. ⁴ Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ

hânân yuân Lewi senje Yura ambolipne yengât girem den watmâ Anitâne Yura lohimbi yengât tosa pilâyinjgiâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanñane torokatmâ nep membâpgât gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtñane hotom u u emetñan yâhâm âi topne topne yan memai. Yâhâ yakât bulâneâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseje hotom um yâhâminiwi yakât selep kuñet sâp topne kalop yanâmâ Anitâne yakât topneâmâ yuwu sâp tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumñan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kuñet.” Yawu sâp ekuop.

⁶ Yawu gârâmâ Kutdânenne Yesu ikñak himbimân yâhâm nenje lohotne otmaingât âwâne Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkñe Lewi sen kerek yengât kunje tap. Otmu âlâ sâwe. Moseje den sâp teteop yakât bulâne ki teteop. Yâhâ Anitâne ikñe nanje hângângumu ge den eknongop yamâ bulâne teteop.

⁷ Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâne âlepñeâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nanñahâlen kulem bulâne teteop yu ki tetembâp. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâne Mose ekumu den kulemguop yamâ kerehâk ki lâui. Ki lâuiñetâ Anitâne nângâmu bâlemu yakât den âlâ yuwu sâp hikuop yakât topne sâp tetemu poropete âlâne kulemguop ya yuwu tap.

“Angoânâk nâne Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ dâiyekmâ taka girem den ya yingim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkñe den ya hâkâñ otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yengât hâkâñ otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahamgât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yane kârikñe tatmâ yâhâwuap.

¹⁰ Otmu den topne yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpñe ango hikuwom yakât bulâne yamâ nâne biwiyeñan kâmetbom. Otmu nângân nângânyeñan kulemgumune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâne yâk orop tatmâ tihityeñe otmâ yâhâmbisân.

¹¹ Sâp yanâmâ lok yahat yahatñe me lok gehene, kutyene orop me kutyene bia, ya kerehâkñe nâhât topne topñambâek nângânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpgum âi pâi tuhuanginomai.

¹² Otmu sâp yanâmâ nâne yengât tosa me orotmeme bâlene yakât matñe ki yingiwom. Nâne umam sâyingim otñetâ bâlem gaop yakât yâhâpñe ki nângâwom.” Anitâne yawu sâp.

¹³ Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâne yawu tetewuap. Otmu angoân Anitâne den hikuop yakât Moseje kulemguop ya bulâne ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâp mune nângâñet. Nak âlâ esenñane gimbangum mum beretek sâp gemap yakât dopñeâk den yaneâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâne den âiñe hikuop yakât bulâne tetem henjeñguwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâne girem den ya tâmbâlipnenne yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyene topne topne otmâ manñetâ ârândân olâkgât Anitâne yakât topne Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topne ya gurâ yawuâk sâp tetem ekuop. ² Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topneâmâ yuwu. Angoânâhâmâ hotom uminiwi yane âiyene tuhuñetâ kâtâpyongoâkgât sângum kâlep ya hikuñetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâ sâp mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe in manmaine ya kâlehen yâhâmai sâp samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu banga um yan Anitâhât pat kuwangim mem yâhâ katminiwi yakât kawe. ³ Yâhâ yakât kâlehenâmâ sângum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawamgum katmâ hikuñetâ ge hârândânâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâhât welâmñe,” yawu sâp kunbi. Yawu otmâ Anitâne

yan ge tatmap nângâm Lewihât komot kunyeŋe yâkŋak yan yâhâminiop. ⁴ Otmu alata âlâenâmâ sot hotomŋe topŋe topŋe uminiwi yakât kawe. Alata yamâ goliŋak tuhuwi. Otmu Moseŋe emelâk girem den tapeân kulemguop ya mem yakât emetŋe goliŋak tuhum katŋetâ talop. Otmu âlâmâ angoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manŋetâ yan Anitâŋe sot âlâ, kutŋe mana sâŋ, ya yingiminiop yakât nombotŋe yamâ belo âlâ goliŋak tuhum katbi yan mânunŋmâ katŋetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâŋ kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Moseŋe kulemguop ya orop konohân katŋetâ tap. ⁵ Otmu yakât kakŋanâmâ anelo yâhâp yetgât umutyetŋe yamâ goliŋak tuhum yan kânângâyelekŋetâ kinminiowot yamâ yuwu nângâwi. “Anitâŋe yâk yetgât hohetyetŋan ge tatmâ tihitnenŋe otmap. Yakât ikŋe laninŋe pato yaŋe yâk yetgât hohetyetŋan tetemu ekmain.” Yawu nângâwi. Yawu nângâm yan hotom uminiwi yâk yengât kunyeŋeŋe noniŋ bulimakao hepŋe tuangumu geminiop. Otmu den yu ekyongomune kâlep kâlep olâkgât ki nanŋan. Yawuhât tâlâwâk sâwومان.

⁶ Otmu tâmbâlipnennŋe yu me ya otnehât nângâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtŋe yaŋe kawe âlâ, kutŋe “Anitâ sâŋ mepaenom,” yan hilâm ârândânâk yâhâm lohimbi kerek belângen manbi yengât sâŋ Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbiŋe yu me ya Anitâ waŋnehât nângâwi yamâ mem kawe yan katmâ gawi. ⁷ Otmu hotom u u yakât kawe, kutŋe “Anitâhât welâmŋe” yan hotom um gawi ya yengât kunŋe, lok konohâkŋe, yâhâmâmâ ikŋe, otmu bukuliŋe nombotŋe, otmu Isirae lohimbi kerek yâkŋe otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitâŋe pilâyinŋiâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwiŋan hilâm konohâk Anitâhât kawenŋan yâhâm noniŋ bulimakao lokŋe kum ya hepŋe tuanguminiop. ⁸⁻⁹ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwi nângân nângânnenŋe mem hewewenŋe tuhumu yakât topŋe yuwu nângâwin. Hotom uminiwi yakât kawean lohimbi kerehâkŋe ki yâhâminiwi. Yawu nanŋain. Otmu Lewihât komolân gâtŋeŋe âiyeŋe tuhum yan Anitâŋe ya ekma tep âlep nângâyinŋiâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmaâmâ yuwu nanŋain. ¹⁰ Orotmemenenŋe âlâlâ yu me ya ki orotŋe sâŋ kuanŋiwin, me ki nenŋet sâŋ, me ki menŋet sâŋ undip karanŋiwin ya ihilâk lonŋâemâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunŋe bâleminiop yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yaŋe tânnongom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yaŋeâmâ orotmemenenŋe bâleŋe ya ekmunŋe teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ ganetâ Anitâŋe nângâmu ki ârândân olop. Yawu gârâmâ yâkŋe biwinenŋe ekma nângâm ikŋe nanŋe tâŋ tâŋâkŋe mâtâp âiŋe meninŋiâkgât hânŋangumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonŋe yamâ yâkŋe mem teteop.

Yesuŋeâmâ mâtâp âiŋe mem teteningiop.

¹¹ Otmu yakât topŋe nângâm heŋenŋunŋetgât torokatmâ yuwu sâŋmune nângâŋet. Hânân yuân hotom u uhât selepŋe tuhuwi yan Yesuŋe ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikŋe. Yâkŋeâmâ himbimân yâhâm âwâŋe Anitâ orowâk tatmâ manman kârikŋe yakât pat kuningim yakât bulâŋe nenŋe menehât alahum tatmawot. ¹² Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um gawi ya yengât kunŋeŋeâmâ noniŋ bulimakao gâim hep ya mem sâŋgum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmŋan hep tuangumu kakŋan geminiop. Yesu Kiristoŋe yawu ki olop. Yâkŋeâmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan ikŋe hepŋe tosanenŋe piriningiop. Yâkŋe yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sârerenenehop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâkât manmanân torokatmâ manmâ yâhânom.

¹³ Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâŋe lok mumuŋe wâimai sâŋ Lewihât komolân gâtŋeŋe samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtŋeŋe bulimakao nanŋe gâim unŋetâ sem kou otminiop. Kou yaŋe mem lok mumuŋe wâiop yâkât hâkŋan samut ya biatbanŋiâkgât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nângâminiwi. “Yâkŋeâmâ noniŋ bulimakao gâinŋetâ yakât hepŋe gem yan nenŋe manman âilonŋo lonŋo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nângâm yan otminiwi. ¹⁴ Yuâmâ Kiristo yâkŋe giop. Yamâ Anitâhât Wâtgât

Mâmâñahât Heak embânân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yañe mâmâñe otbanjimu tosa bia manmâ gam kawenenñan kinmu kuñetâ mum yan ikñe hepñe giop. Yawu otmâ biwi nânñân nânñannenñe hewewen otmu Anitâhât tem lâum hoñ bawanjinehât manmunñe bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop. Yakât otmâ lokgât orotmeme tâñât ya pilâm biwi nânñân nânñannenñañe yâk konok hikum yâkât pat manmâ yâhânôm.

¹⁵ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâñe dâinenekmâ manman kârikñe yakât pat kuningim den hikuop yakât bulâñe menehât Kiristoñe nengât sâam muop. Mum yan otmunñe bâlem gaop yakât Anitâñe matñe umatñe ningimap sâam yakât manman kârikñe yakât mâtâp âñe mem teteningiop. Otmu emelâk Lewi sen yengât amutgen manmâ mâtâp ya watmâ otmunñe bâlem gaop yakât tosa ya Yesuñe pilâningim sârerenenehop.

Moseñe noniñ bulimakao hepñe mem tuañguop.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu nenñe orotmemeâmâ yuwu tap. Umatñe âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senñe âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâamâmâ nan baralipnenñe yamâ bânñenñe bâñe yakât pat kuyiñgimain. Otmu den ya sâam pat kuyiñgimain yakât bulâñe yamâ orowâk manmâ yâhânômân yan bonñe ki teteyiñgiwuap. Nen mumunñe yakât kakñan bulâñe yamâ âlepñe miaknomai. ¹⁸ Yakât dowâk Anitâñe angoânâmâ den ya sâam hikuop yakât bulâñe teteâkgât Moseñe den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop. ¹⁹ Yâkñe pepa mem lohimbi komot pato yañe Anitâhât den ya topñambâek nânñanjetâ keterahâkgât ekyongomu nânñâwi. Otmu den sâop yakât bulâñe ya tetem heñgeñguâkgât yâkñe noniñ bulimakao hepñe ya to orop menduhum memâmâ tuañgumu pepaen giop. Tuañgumu gemu nak bât bânñe mem losohomâmâ sângum âlâ mem yakât potonñan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâam teteop yakât bulâñe teteâkgât hep tuañgumu lohimbi kerek kakyeñan giop. ²⁰ Yawu ekmâ topñe nânñanjetgât yuwu sâam ekyongop.

“Girem den Anitâñe sâam hikuop ya lâum manñetâ bulâñe teteyiñgiâkgât hep yuâmâ mem tuañguan. Yakât topñe ekmâ nânñâm heñgeñgunomai.” Yawu sâam ekyongop.

²¹ Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâñe nânñayâñgiâkgât sâam katbi ya kakñan gurâ hep mem tuañgumu giop. ²² Otmu den kârikñe emelâk kulemguop yakât topñe yuwu tap. Noniñ bulimakao me âlâlâ ki gâim hepñe lâum moselenjetâ geminiop yanâmâ tosayeñe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâñe tosayeñe pilâm umam sâyñgiopgât mâtâp ya teteyiñgiop.

Yesuñe nengât toсахât otmâ mumu ârândân olop.

²³ Otmu Moseñe hep ya mem senñe âlâlâ ya kakñan tuañgumu giop ya ârândân olop. Yâhâ yiwereñe yuâmâ senñe âlâlâ hep yañe tuañguop yakât bonñe himbimân tap. Yakât hep tuañguop yañe bulâñe ki olop. Yakât otmuâmâ heñgeñguâkgât Yesuñe himbimân yâhâop. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâhât kawê bulâñe ya himbimân tap yakât Yesuñe yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkñeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkñe nenñe lohotñe otmaingât âwânñe mâmâñe otningiâk sâam ulitgum tatmap. ²⁵ Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâamune nânñanjet. Hotom um gawi ya yengât kunyeñañe yambu ârândânâk yâhâ noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe lâum tuañguminiop. Yâhâ Kiristoñe yambu ârândân ki mum hepñe gemap. Yâhâmâ sâp konok kuñetâ muop yan hepñe gemu ârândân olop. ²⁶ Yawu gârâmâ Kiristoñeâmâ yâkñe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embânân lohimbi kândikyotgop yapâek yambu ârândân kuñetâ mum hepñe gembâp. Yâhâ yâkñeâmâ ya ki olop. Âwânñe tosanenñe pilâm umam sâningiâkgât mâtâp âñe mem teteningim kawenenñan kinmu sâp konok kuñetâ muop yan ikñe hepñañak nengât tosanenñe pirimu ârândân olop. ²⁷ Otmu Anitâñe sâop yakât nen munom yakât kakñan biwinenñe ikñiâk ikñiâk ekmâ nânñâm topnenñe mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matñe âlâku ikñe ambo ambo

ningimu menom. ²⁸ Yakât otmâ lohimbi nengât tosa ya bialâkgât Anitâne nângâwanjimu Yesu ne nengât toсахât otmâ muop. Mumu ârândân sâop gârâmâ Yesu ne yâhâpne mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârândân olop. Yakât otmâmâ nenne biwi nângân nângânnenne yâkâlen katmâ manmunne yanâmâ yâkne den âiân yâhâpne katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenne biwi nângân nângânnenne yâk kepeim manmunne taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nângâm biwinenne yâkât mem mambothanjim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâne den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwi ya yengât kunne âlâne yambu ârândânâk hotom uminiwiân noni bulimakao me âlâlâ hepne mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimbine tosayene ya bunewâk pesuk sâyinjimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâmpâguwi. ² Yâhâ sâp yan tosayene ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kaknan âi ya yâhâpne torokatmâ ki membâp. Otmu tosayene ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ otjetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapgât yambu ârândânâk hotom uminiwi ya yengât kunyenne noni bulimakao yakât hepne mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otjetâ manmâ gawi yamâ tosayene yakât nângâmâk manmâ gawi.

⁵⁻⁶ Otmu tosayene yawuâk tatyinjimu manmâ gawi yakât Kiristone âwâne Anitâ den yuwu sâmpâ ekuop ya poropete âlâne kulemguop.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ noni bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom unjetâ nângârâ ya bonne ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nângârâ bonne ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nângârâ tânjât otmap.

⁷ Yawu gârâmâ nâneâmâ lok otmâ hoj bahihim gâne den tânj tânjâk lâum yan yakât bonne memune ârândân otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmpâ yan Yesu Kiristone himbim pilâm ge den yakât bulâne ya mem teteop.

⁸ Yâhâ den yakât topneâmâ yuwu tap. Anjoân Kiristone den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkne noni bulimakao ya gâim hotom umai, me hepne mem tuangunjetâ gemap, me sot um gâhât pat sâmpâ katmai ya kerek ekmâ nângârâ bulâne ki otmap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbine Anitâhât den biwiyenne ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâne nângâmâ bâleop. ⁹ Kiristone den sâmpâ teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nâneâmâ hoj bahihim gâhât den tânj tânjâk lâum yan yakât bonne memune ârândân otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâne den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwine yakât bulâne ki mewi. Yakât otmâ Anitâne bonne teteâkgât sâmpâ nanne Yesu Kiristo hângângumu ge muop. ¹⁰ Yesu Kiristone ikne manmanne ki alilop. Yawu otmâ Anitâne âi sâmpâ wanop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenne kerehâk pilâningimu nenne Anitâhât senjan anjun bia manmâ yâhânomgât mâtâp ya sâmpâ ningiop.

Yesu kunjetâ hepne gemu ârândân olop.

¹¹ Bukulipne, den yu yâhâpne torokatmâ sâwe. Anitâne nenekmu ârândân olâk sâmpâ Lewi senne noni bulimakao gâim hep tuangum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâne ki teteop. ¹² Yawu otmâ ganjetâ Anitâne tosanenne pilâningiâkgât Yesu ne nengât kawenenjan kinmu kunjetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikjahât bulâne ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâpne mumbuapgât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândân olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikne tatmâ

yâhâmbisâp. ¹³ Anitâne Satan bâlene otmu kasa nombotne mansai ya kerek hilipyongom mem ge katyekbuap yakât Yesune mambotmap. ¹⁴ Otmu sâmune nângânet. Yesuneâmâ mum yahalop yâkâlen nenne biwinenñane kepeim manmain. Yawu otmunne Anitâne tosanenne kerehâk pilâningimu ikne senñan salehâk manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu yukât topne teteâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne topne ya sâm tetemu poropete âlâne kulemguop ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdânenñane yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpne ango hikuwom yakât bulâne yamâ nâne biwiyeñan kâmetbom. Otmu nângân nângânyeñan kulemgu-mune tatbuap.”

¹⁷ Yawu sâmâmâ yuwu torokatmâ sâop.

“Nâne yengât tosa me orotmeme bâlene yakât matne ki yingiwom. Umam sâyingiwom. Yawu otmâ yakât yâhâpne ki nângâwom.”

Kutdânenñane yawu sâop. ¹⁸ Otmu “Umam sâyingiwom yakât kakñan otñetâ bâlem gaop yakât yâhâpne ki nângâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ Lewihât senne hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâne pat kuningiop yakât bulâne menehât nângâm manmâ yâhânom.

¹⁹ Bukulipne, den sâm tetean yu nângâm heñgenñumâmâ topne yuwu nângânomai. Emelâhâmâ Anitâhât kawé ya sângumne hikum mañguminiwi. Yamâ himbimân manman tap yakât umutne. ²⁰⁻²¹ Yâhâ yakât bulâneâmâ nengât sâm Yesu howanân kuñetâ mumu hepne giop. Otmu mum yahalop. Yâkne kunnene otmâ kulet sâningim Anitâ âwâñahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkne sângum ya gahaem pilâm Anitâhâlen yâhânomgât mâtâp âne mem kusânniñgiop. ²² Yawu gârâmâ yakât kakñan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanenne ya bialop.” Yawu sâmunne toen mem katnenehop yakât nângâm biwi yâhâp ki otnom. Yawu otmâ Anitâhâlen haonmâ ârândâñ biwi nângân nângânnenñane kepeim yâk mepaem manmâ yâhânom. ²³ Otmu Anitâne den perâk ki sâmapne emelâhâk manman kârikne yakât pat kuningiop yakât bulâne mene sâm yâkâlen biwi nângân nângânnenñane kepeim mannom. Yawu otmâ engat yâhâp ki otnom. ²⁴ Yawu otmâ bukulipnenne orop biwi nângân nângânnenñane kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewej tuhuakmâ buku konok orañgim manmâ yâhânom. ²⁵ Lohimbi nombotñane lohotne otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Nenñeâmâ yâkne otmai yawu ki otnom. Kutdânenne Kiristonje sâp girawuân taka menenekbuap yakât nângâm nenne menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nângâm mannom.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepne ya nângâm heñgenñum Yesuhâlen biwinenñane kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenne lohotne otmâ orotmemenenne bâlene ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânom. Yawu otnom. Otmuâmâ Anitâne tosanenne pilâningiâkgât yâhâpne kuñetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikne. ²⁷ Yâhâ nenne orotmemenenne bâlene ya miwirikum yâhâpne torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâne matne umatne ningiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunne kâlâpne senenekmu hâhiwin kakñan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. ²⁸ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâne Mosehât girem den ya loñgâenomai otmuâmâ lohimbi yâhâp me kalimbu yane yakât topne ekmâ nângâm ya sâm tetenjetâmâ papatolipyeñane yuwu sâminiwi. “Ya bulâñanâk orotmeme kiñgoñ ya otmâ mansap.” Yawu sâm yakât matne in yawu yongonjetâ muminiwi. Orotmeme yawu otmâ manbi. ²⁹ Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanne nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mumu hepne giop. Yakât nângânetâ bulâne otmu lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyeñe katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakñan nângâñetâ tãñât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâñahât Heak ikñahâk mâmâñe otyingim tihityeñe otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbi yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikñak matne umatne yingimu

mem yanjak hem nâpumân kionnomai. ³⁰ Emelâhâk emet inânñan topñe tetemu eknehât Anitâñe den sâm tetemu poropete âlâñe kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matñe yingimune mem umatñe kakñan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâñe kulemguop.

“Anitâ ikñe lohimbilipñane denñe nâñgâñetâ gemu betbanginomai yâk den âiân katyekmâ topyeñe mem tetewuap. Topyeñe mem tetem matñe mem purik pilâyingiwuap.”

Yâkñe yawu otyingimu hâhiwin nâñgâm manmâ yâhânomai. ³¹ Yen yawu otmaihât yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâ manman amboñane sâm hâhiwin kakñan manmaihât kingityenahât ki oai, hâ? Yawuhât nâñgâm denñe lâum manñet.

³² Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe topñe katmâ biwiyene Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topñe ya nâñgâm heñgenñuwi. Yawu otmâ biwiyene yâkâlen hikum lâum manmâ gañetâ lohimbil belângen mansaiñe mem bâleyekbi. Mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawi. ³³ Otmu lohimbil belângen mansai nombotñane yeñgâlen takam lok sensenân kinmâ senyenñan gem yongom mem ge katyekmâ girinyingwi. Yawu gârâmâ yeñeâmâ yakât sâm yâk yeñgât senyenñan lohotñe ki otbi. Otmu kasalipyenane bukulipyeñe yawuâk otyingineñetâmâ yanâmâ yâk yeñgâlen torokatmâ tânyongowi. ³⁴ Yâhâ bukulipyeñe nombotñe yamâ mem pâi emetñe kâlehen katyekñetâ manbi yâk yeñgâlen ari sot um yingim tânyongowi. Yâhâ lohimbil belângen mansaiñeâmâ senñe âlâlâ wuân me wuân tatyingiop yamâ kombo meyingiwiân yanâmâ ki gorâyingiop. Yenâmâ manman kârikñahât pat Anitâñe kuyingiop yakât bulâñe yamâ kombo meyinginomaihât dop âlâ ki tap. Yakât nâñgâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. ³⁵ Yakât otmâmâ topyeñe yuwu nâñgâm heñgenñunomai. Yenâmâ emelâk gihityene ya kârikñe olop. Yawu gârâmâ umatñe topñe topñe teteyingiwuap otmuâmâ kârihem manman kârikñahât pat kuyingiop yakât bulâñe menehât nâñgâm mannomai. ³⁶ Yawu nâñgâm Yesuhâlenâk biwi nâñgân nâñgânyenane kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwangim yakât bulâñe ya menomai. ³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitâñe sâm u poropete âlâñe emet inânñan den kulemguop ya yuwu tap.

“Takawuap yane kâlep ki otmâek benñe takawuap. ³⁸ Otmu yeñe biwiyene nâhâlen katñetâ manman kârikñahât pat kuyingiwani. Yakât otmâ ki lohotñe otmâ biwiyene houñ sâwuap. Yenâmâ pat kuyingiwani yakât bulâñe menomai. Yawu gârâmâ yeñgâlen gâtñe âlâ me âlâñe mambotñetâ kâlep otmu biwiyene orotok sâm u betnohonomai otmuâmâ lohimbil yawuya yeñgât nâñgâmune bâlemu umatñe kakñan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemguop tap. ³⁹ Yawu gârâmâ yâkñe mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nâñgâñetâ gemu betbangiwi yakât matñe yâkñe ikñiâk ikñiâk kâpekyingiwuap. Yâhâ yeñeâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nâñgân nâñgânyene Anitâhâlenâk katñetâ kinmu yâk konok mepaem manñetâ Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekbuap.

11

Anitâhât den nâñgâñetâ bulâñe olop yâkñeâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâhâlen biwinenñane kepeimunñe kinmâ yâhâekgât nâñgâm mannom. Yakât topñe yuwu ekyongomune nâñgâñet. Anitâñe den sâop yakât bonñe yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenñe Anitâhât den yakât nâñgâm engat yâhâp ki otnom. Teteningiwuap nâñgâm biwinenñane nâñgâmune bulâñe otbuap.

² Emelâk tâmbâlipnenñe nombotñane Anitâñe den ekyongop ya nâñgâñetâ bulâñe otmu yakât engat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitâñe nâñgâyingimu ârândâñ olop.

³ Embânñan topñe katmâ Anitâñe sâm hân himbim âlâlâ topñe topñe biaembâ teteop ya nenâmâ bulânânâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenñe Anitâhâlen biwinenñane kepeiwin

yamâ Anitâne yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nângâmunne bulâne dondâ oap. Den sâm teteop ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topne nângânetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yengât topyene ekmâ nângâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenne âlâ, kutne Awe sâm, yâkne Anitâhâlen biwi nângân nângânne kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanne gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitâne yâkât nângâmu ârândân olop. Otmu atanje, kutne Kain sâm, yâkneâmâ Anitâhât den ya nângâmu bulâne ki olop. Yakât otmâ yâkneâmâ sot inne hâwurum hotom ya umu Anitâne ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâmâ kâine tepnan tâlimu imine kumu muop. Yâhâ iminaneâmâ Anitâhâlen biwinane kepeim pat kuwangiop yakât bulâne hâmbâi membom nângâm manop. Yawu gârâmâ nenne Anitâhâlen biwi nângân nângânnenne kepeim yâkne olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutne Enoko sâm, yâkneâmâ Anitâhâlenâk biwi nângân nângânne kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâne yakât nângâwangimu âilongo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâne golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukulpinaneâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâm pâinnetâ bialop. ⁶ Yawu gârâmâ yuwu nan gain. “Anitâ ya bulânanâk tap. Yakât otmâ nenne yâkâlen biwinenne kepeine sâm otmunneâmâ yâkne âlepne nângâningiwuap.” Yawu nan gain. Yawu gârâmâ nenne yâkâlen biwinenne kepeim manmunne yanâmâ yâkne nenekmu ârândân otmâp.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutne Noa sâm, yâkne Anitâhâlen biwi nângân nângânne kepeim manop. Yakât otmâ Anitâne tonjelâk pato takawuap sâm inân nan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nângân nângânne kepeiopgât otmâ engat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwinane yuwu nângâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosain.” Yawu nângâm yan wanga tuhuop. Wanga tuhum ikne hepne torehenlipne ya hârehâk wangaen yâhâwi. Wangaen yâhânetâmâ tonjelâk pato gem to nin nin sâm gam lohimbî biwi pâlâmne manbi ya aksihâk haranyongop. Yawu gârâmâ Anitâne den ekuop ya Noane nângâmu bulâne otmu yâkâlen biwi nângân nângânne kepeim denne lâuop. Yakât otmâ Anitâne nângâwangim manman kârikjahât pat kuwangiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâne Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwangiop. Yakât pat kuwangimu Awarahamne yâkâlen biwi nângân nângânne kepeim denne lâum kapi ne pilâm kapi âlâengen ariop. ⁹ Ari mem tetem yuwu nângâop. “Hâmbâi nâhât senne yuân manmâ yâhânomai yakât bonne hân yu mian.” Yawu nângâm emet bulâne ki tuhuop. Selep kandi kum yan manop. Yawu manmu nanne, Isaka sâm, otmu sesene, Yakop sâm yâku yawuâk selep kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkne yuwu nângâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nângâm yan yanâk manmâ gawi. ¹⁰ Yâhâ Anitâne Awaraham den ekuop yakât bulâne hâmbâi tetewuap nângâm yâkâlen biwinane kepeim manop. Otmu Anitâne kapi âlepne nandoro ne sâop yakât bulâne himbimân tetewuap yakât gurâ nângâm manop.

¹¹ Otmu Awaraham imbine, kutne Sara, yâk gurâ yawuâk biwinane Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Sarane kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embân emet inân nan Anitâne yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâm den ekuop ya nângâmu bulâne olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benne sombonjahât nanne, Isaka sâm, ya mem ga kalop. ¹² Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangiop. Yawu manowâke yamâ benne yâkne Anitâhâlen biwinane kepeim yâkât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yâkât sen mansainne tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gârâmâ nen Awarahamgât biwinan gâtne lok yamâ saru sâtnan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kingitne orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³ Lohimbî kutylene yongonmâ aran yuneâmâ Anitâne den sâop yakât bonne ya hâmbâi tetewuap nângâm yâkâlen biwiyenne kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâne yamâ manbi yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nângâwi. “Nen kandi

mansain,” yawu nângâm biwiyenje ki giop. Otmu engat yâhâp gurâ ki otbi. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi yu yan Anitâhâlen biwi nângân nângânyenjanje kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu nângâm kapi âlâhât pat kuyingiop yakât bulâne tetewuap sâam manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânyenje tâmbâne yakât nângâm ki sâwi. Yakât nângâm sâwi mâne purik sâam âwurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâne himbimân kapi âlepne nandorone yakât pat kuyingiop ya ambokunom nângâm denje lâum mem mete tuhum manbi. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonenje,” yawu sâam mepaem manbi. Yakât otmâ Anitâne nângâyingimu ârandân olop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embân Anitâne Awaraham yuwu sâam ekuop. “Isakahât biwijnambâ gâhât seselipge hurunduñ sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakñan Awarahamgât topne tetemu ekbehât Anitâne ekumu ikne nanje kumu mumu yâkât hotom umbe sâam nanje dâim ariop. ¹⁹ Dâim arimâmâ biwijnane yuwu nângâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâne mumujambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtne tatbangiap.” Yawu nângâm yanâmâ hotom ya umbe sâam nanje dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâne sâamu lok mumujambâ yahatnomai ya nângâm kinmâ nanje mem alata kakñan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetne mem hâuwe sâam inanangumu yanâk Anitâne kuwanjiop. Emelâk muowâke yamâ nanje memu pilâm ariowot. Yawu.

²⁰ Yâhâ Isakanjêamâ Anitâhâlen biwi nângân nângânjanje kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlêmbâ nanyâhâtne yâhâp teteowot, kutyetne Yakop yet Esau sâam, emet inânjanâk Anitâne sâamu teteyitgiuwap yakât pat kuyitgiop.

²¹ Otmu Yakopne yawuâk biwi nângân nângânjanje Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanje Yosepgât nanyâhâtne ya pat kuyitgiop.

²² Otmu Yosepne mumbê sâam otmâmâ Anitâne Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânjan seselipne yuwu sâam ekyongop. “Hâmbâi mâne yengât sen tetem sambe otmâ mannomai. Yawu otjetâ Anitâne yupâ mem dâiyekmu ari yengât hân sâam pat kuyingiop yan mannomai. Yakât otmâ nâmâ mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkne ki biwi yâhâp otmâ sâop.

²³ Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâne mâmânanje Anitâhâlen biwi nângân nângânyetjanje kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yengât lok pato, kutne Parao sâam, yâkne yuwu sâop. “Isirae ambolipne yengât nanlipyenje ñanja ya yongonetâ mujet,” yawu sâop. Yawu sâamu Mose âwâne mâmânanje nanyetjahât kun kundenje ekmutâ âlepne otmu Paroahât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetne yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nângâmâmâ nanyetne lâum ari âlâengen manmutâ emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yakât kakñan saka saka kâlehen katmutâ to kakñan yolon yolon otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratnanje toen arim yanjak mem teteop. Yâkne mem tetemâmâ ñanja ya mem ari golemguop.

²⁴ Yawu otmu Mosenje pato otmâ Aihita yengât lok kunje pato otbuap yakât nângâmu gemu pilâyekmâ bukulipne yengâlen yâhâpne torokatmâ manop. ²⁵ Yâk yengâlen torokatmâ umatne topne topne teteyingiwuap yakât nângâm ki gorawanjiop. ²⁶ Yâhâmâ Anitâne pat kuyingiop yakât bulâne tetewuap yakât nângâm yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Otmu Kiristo yamâ Anitâne hângângumu ge manmu nângâm bâlewanjim âlâlâ otbangiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipnanje Anitâ betbangim hâk sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâam kut miop yakât nângâmu tâñât olop.

²⁷ Yawu otmâ Anitâne pat kuyingiop yakât nângâmu bulâne olop. Nângâmu yawu otmu Aihita yengât patoyenjahât kingitñahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ

lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ “Anitâ Ambonenne ki ekmain yamâ bulâñanâk tatmap,” yawu nâñgâm kârikneâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. ²⁸ Yawu gârâmâ Anitâñe ekmu ârândân otmu yâk hâñgângumu purik sâm Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâñe ikne anelone âlâ, kutne Itit kiom Amboñe sâm, yâk hâñgângumu Aihita kapi ambolipne yengât nanlipyene kunne ya yongomu munomaihât yakât topne ekuop. Ekumu nâñgâm biwi yâhâp ki olop. Otmu anelo yañe buku otningiâk sâm yâkât denne lâum lama gâim hepne yañe kâsikum yingimu emetyenahât gahatñan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânñanâk Anitâñe Mose den ekuop ya nâñgâmu bonne otmu ya watmâ olop.

²⁹ Otmu “Anitâñe den sâop ya bonne tetewuap,” nâñgâm Isirae lohimbine Aihita hân pilâm saru gulune, kutne Saru Kuriñ sâm, yakât sâtñan ari kinbi. Yan kinñetâ Anitâñe sâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân liñmâ nombotgen bawi. Nombotgen banjetâ Aihita yengât hep bero yâku yawuâk betyenjan watyekmâ bawi. Tânâmñan bam tatñetâ Anitâñe sâmu saru yañe tuñ sâm gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰ Otmu Anitâñe den ekyongop yakât bonne tetewuap sâm ya nâñgâñetâ bulâne olop. Yawu gârâmâ manbi yañe kapi âlâ, kutne Yeriko sâm, yan kasalipyenane pañ kârikne sâhâm yeñe yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipñane Anitâhât den lâum pañ kârikne ya hawamgum yâhâm gem tatñetâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolân yâhâp ya pesuk sâmu yanâk pañ ya aksihâk ge liwarakmâ iop. Yawu otmu Isirae ambolipñane kasalipyene ya yâhâ yongom metewi. ³¹ Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutne yamâ Lahap. Anjoân Isirae lok yâhâp hâñgânyotgoñetâ emet galemne ekde sâm yâhâm giowot. Otmu imbi yañe yuwu nâñgâop. Isirae ambolipñane ki nohonomai nâñgâm lok yâhâp hâñgânyotgowi ya kapi ambolipñane yelekmai sâm mem mesañgutyehop. Imbi yañe biwi yâhâp ki otmâ mesañgutyehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmeñe kinop. Yawu.

³² O, bukulpne, den sâmune dâiakmâ kâlep otmapgât den pâñe tâlâwâk sâwe. Tâmbâlipnenne nombotñane Anitâhât den yakât bulâne tetemu menom nâñgâm manmâ gawi ya yengât kutyene yuwu. Gition, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipne nombotñe. ³³ Lok yongonsan yuâmâ Anitâñe den sâop ya nâñgâñetâ bulâne olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipyene yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtñe nombotñe yamâ meyekmâ pusi papato sâtñe kârikne, kutne laion sâm, ya tatmaiân pilâyekñetâ gewi. Yamâ Anitâñe mâmâne otyingimu mem pâlâmne tuhuyekñetâ ki neyekbi. ³⁴ Yâhâ nombotñe âlâmâ mem pilâyekñetâ kâlâp kâlehen kionbi. Yamâ ki seye-hop. Yâhâ nombotñe âlâmâ kasalipyenane tengâen kinbi yakât nâñgâm gem kewewetmâ ariwi. ³⁵ Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâñe sâmu yâhâpne yahatmutâ herone otbi. Yâhâ nombotñe âlâmâ kasalipyenane mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ yuwu sâwi. “Âo, hâmbâi sâp patoen mumuñambâ yahatmâ herone kakñan manmâ yâhânom. Yakât ki gorâningiâk.” Yawu sâm Anitâhât den ya tâñ tâñâk lâum kinmâ muwi. ³⁶ Nombotñeâmâ kasalipyenane meyekmâ senyenjan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotñeâmâ tâk kârikñane mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotñeâmâ lâm kâlehen panyekñetâ ge yaken tatbi. ³⁷ Nombotñe yamâ kasalipyenane kâtñe yongonjetâ muwi. Nombotñeâmâ seheñe mem pâñ lâu lâu hâreyekbi. Nombotñeâmâ tewetñe engatyene hâum tiñ tâñ meyekbi. Yâhâ nombotñeâmâ kasalipyenane meyekmai sâm yan hâkyene alitmâ ari hewukñehen mesañgurakbi. Nombotñeâmâ sot me senne âlâlâhât pâinmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbine belângen manbineâmâ yâk yekmâ mem bâleyekñetâ manbi. ³⁸ Anitâhât kasalipñane yawu otyingimi. Yawu otyingim yâk watyekñetâ gem tiok taok otmâ âlâengen âlâengen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiângen, me dikin kâlehen, me bârâengen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimbi yuñeâmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyenjañe kepeim den sâop yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârândân otmu manman kârikjahât pat kuyingio. ⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimbi yañe hionakmâ nombotjañe kulet sâyngim yenjâk bulâñe menomaihât dop ki tap. Yawu nângâm pat ya kuyingimu nengât tâmbâlipnennjañe manmâ gawi yamâ bonñe ya in yawu ki mewi. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âlepñan manmâ yâhânom.

12

Anitâñe ikñe nanñe baratñe sâm menenehop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Nengât tâmbâlipnennjañe Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenjañe kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâñet. Tâmbâlipnennjañe kurâp kinmâ hawamnongom nenekmâ tai yakât yengu yâkñe Anitâhât den lâum ki lohotñe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyenjañe gemu lohotñe otmaihât orotmemeyenjañe bâleñe ya kerehâk bet pilâm hewewenjañe otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyenjañe kepeim manmâ yâhânomai. ² Yawu otmâmâ Yesuñe kerek nengât nângâningim manman bâleñahât Amboñe, kutñe Satan, yâkât bâtñambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nângâm Yesuñe heronjañe otmâ ki lohotñe olop. Yâkñe hâhiwin kakñan manmâ senñan gewi yakât nângâm sât gum kinmâ hâkñe ki alilahop. Yakât otmâ âwâñe Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunnennjañe pato otmâ tap. Otmu âwâñenjañe âi sâm wañop ya biwiñenjañe tinâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yâkât nângâm torokatmâ manmunñe ârândân otbuap.

³ Yesu mem âlâlâ tuhunjetâ yan hâhiwin nângâop. Otmu sâp yiwerenjañe yu umatñe topñe topñe teteyingiwuap. Umatñe teteyingimu Yesuñe olop yakât den pat ya nângâm henjenjumâmâ biwiyenjañe ki gewuap. ⁴ Otmu yenjañe lohotñe otñetgât Satanñe perâkñe topñe topñe mem gamap yan ki lohotñe oai. Otmu Anitâhât hâkân otmainjañe mem âlâlâ tuhuyekñetâ yan gurâ kârikñeâk mansai. Umatñe kakñan yâhâmu Yesuñe kârihem kinmâ hâhiwin nângâm muop. Umatñe yawuya yengât kakyenjañe ki yâhâmap. Yakât otmâ yenjañe yâkâlen biwiyenjañe kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe tihitnennjañe otmap yakât nângâm poropete âlâñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Awonñennjañe Anitâ yâkñe tepñe nângâningimap. Otmu nenjañe otmunjañe bâlemu mâtâp bâleñan ari hiliwahomaingât yâkñe kuwiknenekbe sâm hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nângân nângânnennjañe keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânom. Yawu otningimap yakât nângâm Anitâñe yen kuwikyekmu yenjañe yakât ki hâkân otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâm yawu otyingimu yenjañe biwiyenjañe ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nângâm mem mannomaiân umatñe topñe topñe teteyingimu biwiyenjañe ki orotok sâwuap.

⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâmune nângâñet. Nan baralipnennjañe den kuñetâ me otmâ tâpikgunjetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopñeâk Anitâñe sâmu umatñe topñe topñe teteningimap. Yakât otmâ umatñe âlâlâ teteyingiwuap yan yuwu nângânomai. “Mainjañe, yuâmâ Anitâñe ikñe nanñe baratñe sâm yakât kuwikneneksap.” Yawu nângâm heronjañe otmâ mannomai. ⁸ Yawu gârâmâ Anitâñe ki kuwikyekmap mâne yenjañe ikñe nanñe baratñe bia, mandu tâñât otbâi.

⁹⁻¹⁰ Otmu torokatmâ sâmune nângâñet. Awonlipnenjañe yongom mem kuwikyekñetâ yâk yengât amutgen manmâ denyenjañe lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awonjenjañe himbimân tatmapñe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkân otnomai. Yâkñe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâñeâmâ himbimân ikñe orowâk mannomaihât nângâm yawu otyingimap. ¹¹ Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awonjenjañe Anitâñe kuwikyekmâ

gamap yanâmâ hâhiwin nângâm tep bâle otmai. Yâhâ hâmbâi orotmemeyenye bâlenye yu pilâm ikne orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulânye mem tâpikgumain sâmbiwinenya alilangim buku oranjinom.

¹²⁻¹³ Yawu gârâmâ yenye ki ihilâk mahilâk mannomai. Yenye manmanyenye ya hengenye mâtâp tânye tânyâk watmâ arinomai. Yenye yawu otmâ manjetâ yengâlen gâtne âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansainye otmâ tâpikgumai ya pilâm yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yenye biwi konohâk otmâ mannomai. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu hionjakmâ yengâlen gâtne âlâ me âlânye Anitânye pat kuyingiop yâk betbangim yakât bulânye mem tâpikgum hiliwahomaihât yen lohimbi kerehâk biwiyenya alilangim buku oranjinomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânom yakât biwiyenye yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau nasienye yan hâreakmâ sânduk sâmbi arândânye otmâ bau mem bâlemap yakât dopneak yengâlen gâtne âlâ me âlânye otmâ tâpikgum mem bâleyekmahât galemahom mannomai.

¹⁶ Nen Esauhât den pat ya nangain. Âwânyenye bâte bânne ya membuap sâmbi yakât pat kuwanyiop yakât nângâmu tânyâk otmu hâkânye olop. Yawu otmâ sotgât nângâm iminje ulitgumu iminjenye sot wanmu niop. Nem yan âwâyetjahât bâte bânne ya iminje wanop.

¹⁷ Yâknye otmâ tâpikguop yakât kaknyan yâhâpnye otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâpikum imbiak iwi tepnye kârâm biwienye nasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nângâmain. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlânye yâknye olop yawuâk otmâ Anitânye pat kuyingiop yakât nângânetâ gemu Anitâ betgumai sâmbi yakât galemahom mannomai.

¹⁸⁻¹⁹ Emelâk embânân tâmbâlipnenyenye manbi otmu yiwerenye nenye mansain yukât topnye teteâkgât yuwu sâmbi nângânet. Tâmbâlipnenyenye Aihita hân yapâ pilâm taka pumnye âlâ, kutnye Sinai sâmbi, yan tatbi. Yan taka tatnetâ Anitânye girem den Mose ekuwe sâmbi otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munnye ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omonguop. Otmu belek sâmbi himbim gunjurun sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitânye yuwu sâop. “Lohimbi, me songo bau, me âlâ me âlânye pumnye yukât gotnyan ganomai yamâ kânye yongonetâ munomai.” Yawu sâop. ²⁰⁻²¹ Yawu sâmbi Mosenye pârâk pilâm kâi bâte sânsân sâmbi yuwu sâop. “Main, nâ kinyitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmbi Isirae lohimbi nombotnye yâk orop kinbinenye mun pato ya nângâm yâku yawuâk kinyityenjahât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topnye âlâ tetemu ekmâ kâi bâte sânsân oan. Yakât nenye gâ orop wuân me wuângât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

²² Yawu gârâmâ Anitânye tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwio. Yâknye yen orop yawu ki otningim. Yâhâ pumnye âlâ, kutnye Sion sâmbi, yakât dopneak Anitânye himbimân tatmap, yan arinom. Otmu anelo komotnye komotnye yanemâ yâk hawangum heronje otbangim mepaemai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yengâlen torokatmâ mepaenom. ²³ Otmu emelâk lohimbi nombotnye Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ iknye pat kuyingim kutyenye kulemgumu tap. Lohimbi ya yengâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenyenye nombotnyenye Anitâhâlen biwiyenya kepeim manmâ muwi. Yâknye kulet sâningim Anitâ gotnyan tai. Yawu gârâmâ lohimbi emelâk meyehop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenye ekmâ nângâm hâmenye iknyâk iknyâk ningiwuap. ²⁴ Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok âlâ, kutnye Awe sâmbi, yâhâmâ atanenye kumu muop. Yakât matnenemâ Anitânye atanenye ya kâpekbangiop. Yawu gârâmâ nengât sâmbi Yesu kunjetâ mumu hepnye giop. Yakât bonnenemâ nenye yâk orop torokatmâ manmâ yâhânomgât mâtâp ânye meningiop. Yawu gârâmâ Anitânye mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkânye otnom.

²⁵ Yâhâ topnenye teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâmbi nângânet. Anitânye girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotnyenye den ya nângânetâ gemu bet pilâwi. Yakât

kakñan yâkñe sâmu yakât matñe umatñe teteyiñgimu manmanyenñe bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenñe otbin mewin yakât matñe Anitânje mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanñe Yesu hânġângumu ge den topñe eknongop ya nânġâm tiñâk lâum manmâ yâhânôm. ²⁶ Emelâk embânġân Anitânje Sinai pumñan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâm ekuop. “Nânje sâmune hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâwuawân âlâkuâk sâmune hân himbim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenñe pitu topñe topñe ya pek sâm gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop. ²⁷ Anitânje den sâop yukât topñeâmâ yuwu. Yâkñe sâmu hân, himbim, emetsenñe, pitu topñe topñe âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakñanâmâ ikñe manmanñanġak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitânje nengât pat kuningiop yakât bulânje ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitânje nengât sâm manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulânje menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânôm. Yawu gârâmâ lohimbim nombotñanje Anitâhât den nânġânjetâ gemu bet pilâmai ya yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap harañ harañ sâm emetñe mem tatmap yan kâlâp saum katmunñe semu gâwuñanġak kinmap. Dop yawuâk Anitânje sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kouñanġak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitânje nen buku otniñġiâkgât yâk mepaem heronje otbanġim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunñe Anitânje nenekmu ârândân otbuap.

¹ Orotmeme âlepñe girawu tap yakât ekyongomune nânġânjet. Yeñe anġoân buku orañgiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku orañgim mannomai. ² Embânġân anġoânâmâ anelone lok hâtġum takanjetâ lokñe mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotñanje yengâlen takanjetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yinginomai. ³ Otmu yengâlen gâtñe nombotñe mem pâi emetñan katyekñetâ tatmâ hâhiwin nânġâmai yakât pâi emetñan taiâk sâm ki gulip malap otnomai. Nenñe nenñahâk pâi emetñan tain mâne girawu otbâinâ nânġâm yâk yengât nânġânômai. Otmu yengâlen gâtñe nombotñe yamâ lohimbim belângen mansaiñe mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan mansai. Otmu yen yawu otyiñġinetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nânġâyinginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yeñe hewewenġak yâk tânyongonomai.

⁴ Otmu den âlâ sâmune nânġânjet. Lohimbim sihan mansaiñe konda otñetâ Anitânje ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokñe imbiñanje miakmâ manmutâ ârândân otmap. Yâhâ yakât kakñan lok me imbi ondop orop manmai ya Anitânje ekmâ dondâ bâlemap. Lohimbim yawu otmai yañe tosa umatñe memai. Yakât hâmbâi Anitânje matñe ya tâñ tâñâk yingiwuap.

⁵ Emelâk Anitânje Mose den ekumu kulemġuop ya yuwu tap.

“Nâhâitñe ki tihit otniñġimap sâm gorâyingimu enġat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmune umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunñe ki dopñan otmu ki dewaenom. Otmu dopnenñan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâm ki ulitgunom. Bia kârikñe. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnenñan. ⁶ Anitânje den sâop yakât topñe nânġâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânennanñe haonġmâ ârândân tihitnenñe otmap. Yakât otmâ lok bâlenanñe mem bâlenenekne sâm otnomai yanâmâ nenñe yâkât wâtñan kinmâ mâtâpgât ki hâum pâpġunom. Yâhâ yawu otniñġinomai yan nenñe yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâm alahum yâkât wâtñan mannom.”

⁷ Emelâk papatolipyenñe Anitâhâlen biwi nânġân nânġânyenñe kepeim yâkât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotñe otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkñe otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nânġân nânġânyenñe kepeim ki lohotñe

otmâ mannomai. ⁸ Emelâk Yesu Kiristone tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwiop kârikne. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotņane yengâlen taka den ango ekyongowi yakât den pat buku nombotņane eknohoņetâ nângâwan. Den ekyongowi ya nângâņetâ biwi nângân nângâņeņane gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihât yuwu sâmune nângâņet. Den yamâ tâņât. Yakât otmâ yâkne den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yeņe den tâņât me orotmeme bâleņe ya pilâmâmâ Anitâņe tep âlep nângâyiņgim tihityeņe otmap ya nângâm heņgeņgum biwiyeņe yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manņetâ yâkne mâmâņe otningim yâhâwuap.

¹⁰⁻¹¹ Yâhâ Anitâņe lohimbi kerek yengât tosa pilâyiņgiâk sâm hotom uminiwi ya yengât kunyeņane yuwu otminiop. Yâkne selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepne mem yâhâ alata kakņan hepne tuanguminiop. Yawu otmu bukulipne nombotņe yaņeâmâ belângen kinmâ bonņe yamâ mem uņetâ sem biatminiop. ¹² Otmu dop yawuâk nenņe Kiristohâlen biwinenņane kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betņehen ge kuņetâ mumu hepne giop. ¹³ Yakât otmâ nenņe hotom um katmai yakât nângâmunne gemu selep hâņgiņan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denņe lâum mannom. Yawu otmunne yanâmâ Yesu otbaņgiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. ¹⁴ Nenâmâ kapinenne yu bia. Kapinenne dondâņe yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. ¹⁵ Otmu Kutdânenne Yesu yâkne kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenņeâmâ yakât nângâm Ambonenne Anitâ herone nângâwanņim mepaenom. ¹⁶ Otmu orotmemenenne âlepne otmunne Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotņe umburuk manmaihât yeņeâmâ yâk nembe kalem otyiņginomai. Otmu nombotņane hâhiwin kakņan mansai buku otyiņgim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap.

¹⁷ Otmu papatolipyene yengât yuwu sâmune nângâņet. Yen manman kârikņahât mâtâp hâum pâpgumaihât yâkne yengât galem otmâ galemयोगom mansai. Otmu yâkne Anitâņe âi sâm yiņgiop ya biwiyeņane tiņâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmeņe yiņgimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nângân nângâņeņe gemapgât yeņe yâk yengât amutgen manmâ tem lâuyiņginomai. Tem lâuyiņgim manņetâmâ yâkne biwiyeņe hewewen otmu galemयोगom heņgeņgunomai.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu nâņe bukulipne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ orotmeme âlepne otmâ manmunne nenekmu ârândâņ oap. Yawu gârâmâ yeņe biwi nângân nângâņeņe hewewen otmu nengât sâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâņe nâ hângânohomu yengâlen takawehât gurâ yawuâk ulitgum manņetgât naņgan.

Den bâiņe

²⁰ Bukulipne, den bâiņe ekyongomune nângâņet. Kutdânenne Yesu, yâkne mumu yan Anitâņe tosanenne pilâningim manman kârikņahât pat kuningiop. Otmu âwâņe Anitâņe mumuņambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuningiop yakât bulâņe hâmbâi menomgât mâtâpne teteop. Ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. ²¹ Bulâņe ya mene sâm Anitâņe mâmâņe otyiņgimu yâkât wâtņan kinmâ tem lâuwangim manņetâ nângâmu ârândâņ otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nângân nângâņeņe huruņ sâmu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonņanâk.

²² Bukulipne, yeņe biwiyeņe gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyiņgian. Yawu gârâmâ yeņe sâlikumâmâ topne ya nângâm heņgeņgunet. ²³ Otmu tembe lâu pâi emetne galemne tatmapne nângâmu Timoteo ya pâi emetņambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sâņetâ nângâwan. Yawu gârâmâ yâkne taka nâ penenihimu yanâmâ netne orowâk yengâlen takarom.

²⁴ Otmu yeŋe pepa yu sâlikum nângâm yengu papatolipyene otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyiŋginomai. Otmu Itali ambolipne lohimbi tohoŋetâ mansain yâkne yengât tep âlep pato nângâyîngim mansai. Yâkne yawu nângâyîngim mansai yakât yeŋe nângâŋetgât nâne den pat yu kulemgum katyiŋgian.

²⁵ Anitâne tihityene olâkgât nâne haonmâ ârândâŋ ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulpne,

¹ Yen Yura lohimbi hânnenje tâmbâne pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim yâkât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâne Anitâ yet Kutdânenje Yesu Kiristo hon bayitgim mansan. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

Nenje Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

²⁻⁴ Bukulpne, yenje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai. Yakât otmâ umatne âlâlâ kakyenjan yâhâmu biwiyene ki orotok sâmap. Biwiyene ki orotok sâmap gârâmâ hâmbâi umatne pato âlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin dondâ nângânomai yan yâkâlenâk biwiyenaje kepeim umatne ya lâum ki lohotne otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâne yekmu ârândânj otmu manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâne menomai. Yakât nângâm biwi hero nângânet. ⁵⁻⁶ Yenje girawu manjetâ Anitâne yekmu ârândânj otbuap yakât nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwiñan tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakne mem biwi nângân nângânyenjan katmu nângânetâ keterakyingiwuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan hewewenâk nângâyingiwuap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne yu yakât biwi yâhâp kakñan Anitâ ulitgunomai ya yengât topyene nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nenje wanja mem saru kakñambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ wanja ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopneâk lohimbi yan yu yengât biwi nângân nângânyene hâlim milim otmap. ⁷⁻⁸ Yakât otmâ yu ya otnomaihât biwi yâhâp otmâ hâmbiñ gumbiñ manmai. Topyene yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nângâyingimap.

Munomân iri sikumnene ki miakmâ arinom.

⁹ Bukulpne, yenje Kiristohâlen biwiyene katbi yan Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiop. Otmu yengâlen gâtne lohimbi nombotñane senje âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yingimu menomai yakât nângâm biwi herone nângânet. ¹⁰⁻¹¹ Hâmbâi munomân iri sikumnene ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Hahop surine pilâm kuririn sâm kinmu ekmunje âilonjo lonjo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopneâk nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yengât gâtne lohimbi nombotñane iri sikumyene orop manmai yengât yuwu sâmune nângânet. Yenje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbi belângen manmaine nângâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otyingimai gârâmâ hâmbâi Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yingimu menomai yakât nângâm biwi herone nângânet. ¹² Umatne âlâlâ kakyenjan yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyenaje tiñâk kepeim Anitâ hon bawangim mannomai. Yawu manjetâ Anitâne yekmu ârândânj otmu manman kârikñan katyekmu mannomai.

Tosa otmunje bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

¹³⁻¹⁵ Lohimbi wuân me wuân ekñâlem otñetâ bâlemap yakât yuwu sâmune nângânet. Yu me ya ekñâlemai yan yenje engatyeneâk watmâ otnehâlâk nângâmai. Yawu nângâmai yakât kakñan otñetâ bâlema tosa memai. Yawu otmâ manman bâlenjahât pañgonñan kionmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne ki otmu bâlemap. Otmu nenje otmunje bâleâkgât biwinenñan ki kionmap. Yâhâ lohimbiñe otñetâ bâlemap yamâ yenjan tap. Otmu tosa otmai yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yenje yakât nângânetâ ki bonne otbuap.

¹⁷ Anitâ Koko salek Amboŋaŋe senŋe âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenŋaŋe ga takam kârikŋe pilâm bolan bolan sâam ge potok sâamap. Yâhâ omonŋât emetsenŋe ya purik sâamu torehenŋeâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omon sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omoŋe pelej pelej sâam kinmu ekmain. Yâhâ emet han sâamu ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Amboŋaŋe yawu ki otmap. Yâkŋeâmâ tat tat kârikŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu âlepŋeâk otmâ manne yakâlâk nâŋgâmap. Yakât otmâ yâkŋe ki biwinenŋan kionŋmu otmunŋe bâlemap. ¹⁸ Iknahâk nine nanne baratne sâam mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âiŋe ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâŋe yu ya kalop ya yengât kunyene mansain.

Kiristohât den nâŋgâm tem lâuwaŋginom.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâamune nâŋgâŋet. Bukulipyeŋaŋe Kiristohât den kâsikum yinŋinomial yan ândâp katmâ yâk yengât den nâŋgânomai. Yâhâ yeŋeâmâ den kâsikum lohimbî yinŋinjetâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ ki nâŋgânomai. Ki nâŋgâŋetâ lohotŋan ekyongonomai. Yâhâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk katyeknomai yan Anitâŋe yen yekmu bâlewuap. Otmu lohimbî den ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâŋe yekmu bâlewuap. Yakât otmâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk ki katyeknomai. ²¹ Emelâk yeŋe Kiristohât den nâŋgâm biwiyeŋan katbi ya mem mete tuhumi orotmeme bâleŋe âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâum mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâum hoŋ bawâŋinjet. Yâhâ den ya in nâŋgâmai yan “Anitâŋe nenekmu ârândâŋ oap,” sâam biwiyeŋe pâlâmŋe otmu manŋetâ dondâ bâlemap. Yawu nâŋgâm manmaiŋe kâirahom hiliwahonomai. Lohimbî yawuya yengât topyeŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. ²³ Lohimbîŋe dunŋuân enakmâ somotyene hâluhuakmai. ²⁴ Yawu gârâmâ dunŋuân ki enakmai yan kundenyeŋahât towatŋe nâŋgâŋetâ ki keterakyinŋimap. ²⁵ Yakât dopŋeâk lohimbî nombotŋaŋe Kiristohât den nâŋgâm yan ki biwiyeŋan katmâ lâumai. Yawu otmai yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeŋe yawu ki otnomai. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahomap. Ya nâŋgâm lâum manmâ bâleŋahât paŋŋonân ki kionmain. Yakât otmâ yeŋe den ya tinâk lâum manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu biwi hero nâŋgânomai.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâamune nâŋgâŋet. Lohimbî nombotŋaŋe mitihât orotmemeâk watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yawu nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm den ihilâk mahilâk sâamai yakât Anitâŋe mitihât orotmeme watmai yakât nâŋgâmu tâŋât otmap. Lohimbî yawu nâŋgâmaiŋe kâirahom otmâ hilipgumai. ²⁷ Yeŋe Awoŋnenŋe Anitâ yâkât tem lâuwaŋginim yuwu otmâ manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap. Lohimbî kambut mansai me nimnaom âwâ mâmâlipyene mum pilâyekŋetâ mandu mansai ya yengât tepyeŋe nâŋgâm tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm biwiyeŋe galemahom mannomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

2

Buku âlâhât nâŋgâmunŋe yahatmu âlâhât ki nâŋgâmunŋe gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâamune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyeŋahâlâk ki nâŋgânomai. ²⁻³ Yeŋe Anitâ yet Kiristo mepaeyelek mâ kiki meytigimai yan lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet âilonŋo hanŋalakmâ takamu ekŋetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumŋe orop” yawu nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm “lohimbî senyeŋan ewanâk tat,” sâam katŋetâ tatmap. Yâhâ

lok pupnje âlâ, hâk katipnje me pet tok sâsânje hanġalakmâ takamu ekreġetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inġe, umburuk mansap,” yawu nâġġâmai. Yawu nâġġâm “ġinġehen tat,” sâġ katreġetâ tatmap. ⁴Yawu otyiġġimai yan loġġât nâġġân nâġġân bâleġe watmâ lok kâsipyongom Kutdânenne Kiristohât den loġġâemai.

⁵ Lohimbi girawuyaje Kiristohâlen biwiyenaje tiġâk kepeim manmai ya yengât nâġġâm Anitâġe manman kârikġahât pat kuyiġġimu tap? Yakât yuwu sâġmune nâġġâġet. Lohimbi belâġen manmaine lohimbi inġe me umburuk manmai ya yengât nâġġâyiġġinġetâ ġemap. Lohimbi inġe yawuyaje Kiristohâlen biwiyenaje tiġâk kepeim manġetâ ya yengât nâġġâm Anitâġe manman kârikġahât pat kuyiġġimu mansai. ⁶⁻⁷Yawu ġârâmâ yeġe lohimbi yawuya yekreġetâ gemu ġinġehen katyekreġetâ tatmâ miti nâġġâmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyeġe oropġe Kutdâyeġe Yesu Kiristohât nâġġâġetâ gemu sâġ bâlewanġim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senġe âlâlâ meyiġġimai. Yawu ġârâmâ yeġe lok iri sikumyeġe orop ya eweyiġġim lohimbi senyenjan katyekreġetâ miti nâġġâmai. Yawu otmai yakât nâġġâmune ki ârândânġ otmap.

⁸ Anitâġe ġirem den âlâ Mose ekumu kuleġġuop ya yuwu tap.

“Nenġahât nâġġâmune yahatmap yawuâk buku nombotġe yengât nâġġâyiġġimune yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yengât nâġġâyiġġinġetâ yahatmu ewe katyekreġetâ ârândânġ otbuap. ⁹Yâhâ lohimbi kut patyenahâlâk nâġġâmai yan ġirem den yan yu loġġâem tosa memai. ¹⁰Lohimbi âlâ me âlâġe ġirem den âlâ loġġâemai yamâ Anitâġe yekmu ġirem den hârohâk loġġâemai yawu otmap. ¹¹Yakât topġe nâġġâġetâ keterahâġġât yuwu sâġmune nâġġâġet. Anitâ ikġak ġirem den âlâlâ hârok Mose ekumu kuleġġuop. ġirem den âlâ yuwu sâġ ekuop.

“Lok âlâ me âlâġe bukulipyenġe yengât imbilipyenġe ki yekmâ otnomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâġe lok âlâ me imbi âlâ kuġetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyenġe meyekmâ den âiân katyekreġetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ ikġak ġirem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâġe lok me imbilipyenġe yengât betyenehen ki kionġmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benġe buku âlâ kuġetâ mumbuap yan Anitâġe yekmu ġirem den hârohâk loġġâem tosa memai yawu otbuap. ¹²⁻¹³Lohimbi âlâ me âlâġe mem bâleyekreġetâ yakât matġe yeġe kâpekyiġġimai. Yawu ġârâmâ yeġe otreġetâ bâlemap yakât matġe Anitâġe ġurâ yiġġimu menomai. Yâhâ yeġe lok nombotġe yengât tosa pilâyiġġimai otmuâmâ Anitâġe ġurâ yen umam sâyiġġim tosa pilâyiġġiwuap. Yakât otmâ yeġe Kiristohât den tiġâk lâum manmâ bukulipyenġe yengât ki nâġġâġetâ ġewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâġe yekmu ârândânġ otmu tosa pilâyiġġiwuap.

Nenġe Kiristo hoġ bawaġġinom yan hâġġak hâġġak ki hoġ bawaġġinom.

¹⁴Bukulipne, yuwu sâġmune nâġġâġet. Lohimbi âlâ me âlâġe Kiristohâlen biwinenġe kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwânġim bukulipyenġe tânyongomai. Lohimbiġe den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâġe biwiyeġe ekmu bonġe bia otmu ki meyekbuap. ¹⁵⁻¹⁶Yakât topġe nâġġâġetâ keterahâġġât den âlâen hâum sâġmune nâġġâġet. Bukulipyenġe âlâ me âlâġe kapi pilâm mâtâp kâlepġehen arine sâġ sot barahâk ġeġetâ yeknomai. ġeġetâ yekmâ “O, ġâmâlâk kilik milik ariwionġ” sâġmâmâ mâtâġġât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyenġe nâġġâm bâleyiġġim wawi sânomai. ¹⁷Yakât dopġeâk Anitâġe ġurâ biwiyenġe ekmu ki ârândânġ otmu “Kiristohâlen biwiyenġe imbiâk kepeim mansai” yawu sâwuap.

¹⁸Yawu ġârâmâ lohimbi nombotġe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotġe Kiristohâlen biwiyenġe kepeimaine bukulipyenġe ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotġe âlâġeâmâ bukulipyenġe tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâñe yuwu sâmune nâñgâñet. Nenñe lohimbi yengât biwiyene ki ekmain. Lohimbi nombotñane “Kiristohâlen biwinenñane kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benñe bukulipyene ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiyene Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nâñgâmain. Yawu gârâmâ nâñe “Kiristohâlen biwinane kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâne lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

¹⁹ Yâhâ lohimbi nombotñane yuwu sâmai. “Anitâ bulânânâk tatmap,” sâñetâ nâñgâmunñe bulâne otmap. Sâmai yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulâne. Yawu gârâmâ senduk banearâ, me emet amboñe, me susun, me weke bâleñane gurâ den ya yawuâk nâñgâñetâ bulâne otmap. Yamâ yâhâmâ Anitâne hilipyongowuap yakât nâñgâm gorâ kakñan manmai.

²⁰ Lohimbi âlâ me âlâne “Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benñe bukulipyene ki tânyongomai. Lohimbi yawuyane nâñgâm hilipgumai. Otmu Anitâne manman kâríkñan ki katyekbuap. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât tâmbânenñe Awarahamñe olop yan hâum sâmune nâñgâñet. ²¹ Awarahamñe wuân olop ya Anitâne ekmu ârândân olop yamâ yuwu. Anitâne hotom unihi sâm Awaraham ekumu yâkât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhum nanñe, kutñe Isaka, mem yakât kakñan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitâne kuwanñiop. ²² Awarahamñe Anitâhât den inâk ki nâñgâop. Yâkñe yâkât den lâum nanñe hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwiñane kepeim manmap yakât bulâne teteop. Yawu nâñgâmain. ²³ Awarahamñe Anitâhât denñe lâum nanñe hilipguwe sâm olop yan Anitâne biwiñe ekmu ârândân otmu kuwanñimu pilâop. Yawu olop yan Mosenñe den âlâ kulemuop yakât bulâne teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitâne pat sâm kuwanñiop ya Awarahamñe nâñgâm yâkâlen biwi nâñgân nâñgânñane kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâne biwiñe ekmu ârândân olop.” Yawu tap.

Anitâne biwiñe ekmu ârândân otmu buku otbanñiop. ²⁴ Awarahamñe olop yakât topñe yuwu nâñgânom. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katmai yamâ tem ki lâuwanñimai ya yengât Anitâne nâñgâmu ki ârândân otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyenane kepeim tem lâuwanñimai ya yengârâmâ Anitâne nâñgâmu ârândân otmap.

²⁵ Imbi kondarâ âlâ, kutñe Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmune nâñgâñet. Emelâk embânân Isirae yengât lok kunyenane lok yâhâp hon hâñgânyotgomu ari kasalipyene yengât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nâñgâmu bulâne otmu kapi ambolipñane yotgomai sâm mem mesangutyehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu kapi ambolipñe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitâne nâñgâwanñimu ârândân olop.

²⁶ Den sâm aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Bukunenñe âlâ bâlewuap ya ekma “Emelâk umutñe gahaeakmâ arap,” sâm isem we bâle nâñgâmain. Yakât dopñeâk bukulipnenñane “Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansain,” sâmai yamâ tem ki lâuwanñim bukulipyene tânyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâkñe” sâmain.

3

Launenñe galem gum henñe gum mannom.

¹⁻² Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâne bawapi nengât biwinenñe mem hewewenñe tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yingimain yan âi umatñe memain. Yamâ âi tâñât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenñane mem den ya tâñ tâñâk kâsikum yingimain, me den ya kakñeâk kakñeâk kâsikum yingimain yakât matñe yamâ sâp patoen Anitâne dopnenñan kâpekningiwuap. Yawu gârâmâ nen kerekñe Kiristohât nep mem

tâpikgumunje yakât bulâne ki tetem henjenjumap. Yakât otmâ Anitâne matje umatje ningimaj sâam yeje Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihâlâk ki nângânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâamune nângânet. Lohimbi nombotje bukulipyene sâam bâleyingimai, me den bâlene hâiyekmai, me biwiyenambâ nângân nângân topje topje tetemu den ihilâk mahilâk sâamai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne lauyeje galemgum orotmeme bâlene yawuya ki otmai yanjeâmâ biwi nângân nângânyene galemahom henjenjum manmai.

³ Yakât nângânetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângânet. Beâsi yamâ tâkne lauje sâhâmunje tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nângâmain yamâ tâk mem dâimunje yaken arimap.

⁴ Aiop, wanga mem saru kakjan arimain yan hâum sâamune nângânet. Wanga yamâ pato nandoroje. Yawu gârâmâ wanga bâteje, kutje sitia sâam, yamâ tipije âlâ. Otmu wanga ya ambojane wosapâ me wosapâ ariâk nângâmap yamâ bâtejane mem purik gurik tuhumu yaken arimap. ⁵ Yakât topje yuwu sâamune nângânet. Launenje yamâ tipije âlâ. Yawu gârâmâ nenje launenjambâ den bâlene sâam bukulpnenje ekyongomunje nângânetâ tepyene kâlâp semu umatje âlâlâ tetemap yakât dop kum sâamune nângânet. Emet pato kinmu songae hâlâlâj sâamap yan kâlâp tuhumi katmunje songae ya sem arimap. ⁶ Yakât dopjeâk Manman Bâlejahât Ambojane biwinenjan kionjmap. Biwinenjan kionjmu nângân nângân bâlene âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunje nângânetâ manmanyene bâlem henjenjumap.

⁷ Anitâne songo bau, me nâi selonj kalop yapâ gâtje âlâlâ mem lohotje tuhuyeknomgât dop tap. ⁸ Yawu gârâmâ nenje launenje galemgum henjenjunomgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soronj hambejane lohimbi in yawu yingimu mumai yakât dopjeâk nenje den bâlene sâam bukulpnenje hâiyekmunje tepyene bâlemap. ⁹ Anitâne ikje nângân nângân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nenje den herone sâam awonjenje Anitâ mepaemain. Otmu launenje yapâek den bâlene sâam bukulpnenje hâiyekmain. ¹⁰ Anitâ den herone sâam mepaemain. Otmu bukulpnenje den bâlene hâiyekmain. Yakât nângâmunje ki ârândânj otmap. ¹¹ Yakât otmâ dop kum sâamune nângânet. To senje hindakmap yapâ uwurup ki takamap. ¹² Yâhâ kiatje manam ki otmap. Otmu manamje kiat ki otmap. Giŋ gârârâje ham ki otmap. Otmu hamje giŋ gârârâj ki otmap. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyetje ikniâk ikniâk tap. Denân hâum sâam aran yukât topjeâmâ yuwu. Nenje den âlepjeâk alahunom. Bukulpnenje orop ki sâam bâleanjinom.

Anitâne ikje nângân nângân mem biwinenjan kalâkgât ulitgunom.

¹³⁻¹⁸ Lohimbi nombotje Anitâne ikje nângân nângân mem biwiyenjan kalâkgât ki nângâmai. Yâkneâmâ senduk banearâ me weke bâlene ya yengâlen kândiwahonetâ nângân nângânyene teteyingimaj. Yawu otmâ bukulipyene yengât nângânetâ gemu yengahât nângânetâ yahatmu hâkyene mepaemai. Hâkyene mepaem lohimbi yengât kunlipyene manmâ den perâkne ekyongomai. Yawu otmâ manmanyene mem bâleanjim hionjakmai. Lohimbi bâlene yengât topyene yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotje âlâneâmâ Anitâ ulitgunetâ ikje nângân nângân mem biwiyenjan katmu nângân nângân âilonjo teteyingimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yengahât nângânetâ gemu bukulipyene yuwu otyinginetâ yeknetâ ârândânj otmap. Biwi yâhâp ki otmai. Yawu manmâ Kiristohât den tâj tânjâk lohimbi kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulipyenane den âlâhât âiyongonetâ nângâm henjenjum matje kâpekyingimai. Yawu orangim den kakjan ki sahangim hionjakmai. Lohimbi yawuyane bukulipyene yengât manmanyene ekmâ henjenjum mem hewewenj tuhuyekmâ buku otyingimai. Yawu otyinginetâ manmanyene kelihakmu manman âlepjahât bulâne âlâlâ teteyingimu lohotjan mannetâ Anitâne yekmu ârândânj otmap.

4

Anitâ Ambonennahât amutgen manmâ tem lâuwanjinom.

¹⁻² Yeñeâmâ biwiyenje ki sânduk sâmu manmai. Yawu otmâ yenhât nângâñetâ yahatmu biwiyenambâ nângân nângân bâlenje topñe topñe tetemu heronje kakñan manne sâm otmâ. Yawu otmâ senje âlâlâ ekñâlem bukulipyenje orop pawarak guwarak otmâ hionakmai. Otmu lohimbî nombotñaje bukulipyenje orop nângâm bâleanjim ahomai. Yakât Anitâñe biwi sânduhân katnenekmu mannehât nângâm ki ulitgumai. Yanak benje umatñe kakñan manmai. ³ Otmu Anitâñe senje âlâlâ âlepñeâk ningimu heronje kakñan manne sâm dewaemai. Yawu otñetâ biwiyenje ekmu bâlemu ki nângâyinjimap. ⁴ Yeñe topyenhât nângâñetâ keterakyingiâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbi âlâ me âlâñe loklipyenje yengât betyenehen kionmâ kâwâ konda otmâ yakât dopñeâk yeñe Anitâhât betñehen kionmâ senje âlâlâhâlen biwiyenje katñetâ kinmap. Yeñe senje âlâlâ ekñâlemai yan lohimbî belângen manmai yengâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkñe gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipñaje den kulemgui yakât topñe nângâmbâiâ. ⁵ Den yakât topñeâmâ yuwu tap. Anitâñe lohimbî yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetñe katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetñaje kepeiyetgât nângâop. Otmu nenje gurâ yawuâk yâkâlenâk biwinenñaje kepeim mannomgât nângâmap. ⁶ Otmu biwinenñe gemu betgumaingât mem hewewenñe tuhunenekmâ tihitnenñe otmap. Den yan yuñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den âlâ kulemguiop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâñe yenhât nângâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe nângâyinjimû gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâñe yenhât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ mem hewewenñe tuhuyekmâ tihityenñe otmap.” Den yawu tap.

⁷ Yakât otmâ Anitâ Ambonennahât amutgen manmâ tem lâuwanjinomai. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâlenahât Ambonje, Satanñe mem ge katyekbe sâm otbuap yan Kiris-tohât wâtñan kinñetâ pilâyekmâ ariwuap. ⁸⁻⁹ Yawu otmâ orotmemeyenje bâlenje otmâ oñ girin manmâ gai yakât nângâñetâ bâlemu bunewâk bet pilânomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenje katñetâ tosayenje pilâyinjim biwiyenje mem salek tuhuyinjimû mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ nângâyinjiwuap. ¹⁰ Yawu otmâ yenhât nângâñetâ gemu yâkât amutgen karakmâ manñetâ nângâyinjimû yahatmu manman kârikñahât pat kuyinjiwuap.

¹¹⁻¹² Otmu Anitâñe girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguiop. “Nenñe bukulipnenñe yengât nângâmunñe yahatbuap.” Yawu kulemguiop. Otmu lohimbî nombotñaje bukulipyenje yengât nângâñetâ gemap yan girem den yakât nângâñetâ tâñât otmu lonğâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât ambonje yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikñak lohimbî kerek nengât biwinenñe ekmu sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ nombotñe ikñan mem katnenekbuap, otmu nombotñe âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yenhât ki nângâñetâ yahatmu bukulipyenje yengât nângâñetâ gemu sâm bâleyinjinomai.

Nenñahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

¹³ Yenhât nângâñetâ yahatmap yakât yuwu sâmune nângâñet. Yengâlen gâtñe lohimbî nombotñaje bukulipyenje orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep mem manmâ tewetsenñe ya mem katmunñe pato otmu homban kakñan miakmâ âwurem takanom.” ¹⁴ Den yawu sâm hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyinjiwuap yakât topñe ki nanğai. Manmanyenahât topñe nângâñetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmune nângâñet. Omonânâk elem mem pumñe lauñe me hem turembe ya kurihimap. Otmu sikop tipiñe kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopñeâk nenâmâ sâp tâlâwâk manmâ mumain. ¹⁵ Yakât otmâ yenhâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâm den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâñe

nângâningimu yu me ya otnom.” sânetâ ârândân otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ yehâhât nângânetâ yahatmu, “Nennahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sânetâ dondâ bâlemap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotjane wuân me wuân otjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuapgât topne nângâm hengenjumai. Lohimbi yawuyane Anitâhât topne nanngain sâm yeje engatyejeâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbi iri sikumyene orop yengât den pat

¹ Lohimbi nombotje iri sikumyene oropne wawi otmâ nep loklipyene ki tânyongonetâ umatne kakjan manmai. Yawu otmai yakât Anitâne matne mem purik pilâyingiwuap. Yakât yuwu sâmune nângânet. ² Sâp yiwerenje yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânôm nângâm yeje senje âlâlâ pato hâwurum katjetâ tatmap. Katjetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbi nembe kalem otyingimai. Yawu gârâmâ yeje senje âlâlâ hâwurum katjetâ tatmap yakât torehenje selone hârem dela dela tuhumu tap. Otmu kalamân gâtne ya tâtuk sâm kuñ korok arimap. ³ Otmu tewetsenje nanje yamâ helenjum towatne ki teteap. Yawu misihenjetâ tatmâ bâleap. Yakât matne Anitâne nângâmu umatne âlâlâ kakyejan yâhâwuap yan senje âlâlâyene, hâline bia, ya ekmâ topyehâhât nângânetâ keterakyingimu isem tep bâle nângânomai. Otmu sâp yiwerenje yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matne Anitâne kâlâwân katyekmu hâhiwin nângâmbisâi.

⁴ Topne yuwuhât matne umatne yingimu menomai. Nep loklipyenane hâhiwin kakjan âi tuhuyingimai yamâ yeje hâmene alityingimai. Hâmene yawu alityinginetâ den guhunmâ sâm bâleyinginetâ Anitâ yahat yahatne, Wâtgât Ambonane, denyene nângâm tepne nângâyingimap. ⁵⁻⁶ Otmu yeje lohimbi inje mansai ya yengât senje âlâlâyene meyingine sâm hakyenjan sâm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotjan kinjetâ sâm hâreyingim yanak pâi emetjan katyeknetâ tatmai. Otmu nombotje yongonetâ mumai. Yawu otyingim yeneâmâ herone marone otmâ hun sambe kakjan manmai. Yawu manmai yakât Anitâne wuân matne yingimu menomai yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Nenne bulimakao mem peke kâlehen katmunne tatmu galemjum manmain. Galemjum manmunne pato otmu gâinom sâm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpjanâk kum gâimain. Yakât dopneâk Anitâne biwiyene ekmâ matne yingiwuapgât sâpne kalop. Sâp ya ekmu ârândân otmu matne umatne yingimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekjetâ biwinenje ki orotok sâmap.

⁷ Bukulipne, yeje yuwu otmâ mannomaihât nanngan. Lohimbi iri sikumyene oropne yen mem ge katyeknetâ mansai. Yawu gârâmâ yeje Kutdânenne âwurem ge meyekbuap yakât nângâm mambotbangim biwiyene ki orotok sâwuap. Yawu mannomaihât nângâm den âlâen hâum sâmune nângânet. Nep ambonane nep tuhum kâmetmap. Nep tuhum kâmetmu bulâne tetewuap yakât nângâm buruñ tetem yahatsap ya pitimap. ⁸ Yakât dopneâk Kutdânenne âwurem ge meyekbuapgât sâp ya utâpguap. Yakât nângâm biwiyene ki orotok sâmu mannomai. Yawu otmâ getek gewuap sâm biwiyene mem mannomai.

⁹ Yeje umatne kakjan mansai. Yawu gârâmâ Anitâne matne ningimap sâm ki sâm bâleanjinomai. Yâhâ sâm bâleanjinomai otmuâmâ yakât matne Anitâne in yawu yingiwuap. ¹⁰ Emelâk Anitâhât poropetelipnane yâkât sât lâum tâmbâlipnenne den ekyongonetâ nângânetâ gemu bet pilâm topne âlâlâ mângâeyekminiwi. Mângâeyeknetâ biwiyene ki orotok sâmu manminiwi. ¹¹ Ya yengât nângâmunne ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutne Hiope, yâhâmâ umatne topne topne kakjan yâhâmu biwine ki orotok sâmu manop yakât topne nanngai. Manmâ gamu umatne ya pesuk sâwanjimu Anitâne

lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yeŋe yâkŋe otbi yakât nâŋgâm biwiyenŋe ki orotok sâmu mannomai.

¹² Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâmu, yan sâmu kârikŋe tuhunomai ya yawuâhâk otnomai. Wonân me wonân gâitmâ sâmu kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâmu kârikŋe tuhunomai. Anitâŋe nâŋgâmu bâlemagât denyenŋe bulânjanâk sânomai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilanŋinom.

¹³ Otmu umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmu biwiyenŋe bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitgunetâ biwiyenŋe mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manŋetâ biwiyenŋe heronŋe otbuap yanâmâ Anitâ mepaem heronŋe otbanŋinomai. ¹⁴ Yâhâ mesek teteyiŋgiwuap yanâmâ Kiristohât komot yengât galemlipyenŋe ekyongonŋetâ ga nak âlâ, kutŋe oliwa, yakât tonŋe mem piriyeŋketâ Anitâŋe henŋemyongoâkgât orowâk yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim ulitgunomai. ¹⁵ Yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim ulitgunetâ tosayenŋe pilâyinŋim henŋemyongowuap. ¹⁶ Yakât otmâ mesek teteyiŋgimu manmainŋe bukulipyenŋe ekyongonŋetâ ganŋetâ orotmeme bâlenŋe mângâeangim gai ya sâmu tetem Anitâ ulitgunetâ henŋemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyenŋaŋe tinâk kepeim tem lâuwanŋim manmainŋe yu me yakât ulitgunetâ nâŋgâinŋim. ¹⁷ Yakât nâŋgâm emelâk Elianŋe olop yan hâmu sâmunne nâŋgâŋet. Eliahât topŋe otmu nengât topnenŋe yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Elianŋe emet pato kinâk sâmu Anitâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim ulitgumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe nombolân konok yakât biwiyenŋan gelâk âlâ ki giop. ¹⁸ Otmu gelâk giâk sâmu yâhâpŋe ulitgumu nâŋgâwanŋimu gelâk pato gemu sot yanŋe tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâlenŋan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum manŋetâ bukulipyenŋaŋe den lohotŋan ekyongom enŋatyenŋan geŋetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim yâkât mâtâp watnomai.

²⁰ Kiristohâlen biwiyenŋaŋe âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâlenŋan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitâŋe tosa pilâyinŋgiwuap. Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋim manman kârikŋan katyekmu mannomai yakât topŋe bukulipyenŋaŋe nâŋgâm heronŋe otnomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyenŋe,
Yakowo

1 Petoro Petoroŋe ekap aŋgoân kulemguop.

O bukulpne,

¹⁻² Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yeŋgât kapi tatmâ arap yamâ kutyeŋe yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânŋan Awoŋnenŋe Anitâŋe manmanyenŋahât topŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm Kiristo hâŋgâŋgumu ge tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yeŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwaŋŋiŋetgât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyehop. Mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyiŋgim nine nanne baratne sâŋ meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikŋak âi sâŋ nihimu mem mansan.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe enŋatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sâŋduk sâmu manmâ yâhânomaihât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Manman kârikŋan mannom sâŋ biwinenŋe yakât mem mansain.

³⁻⁴ Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe Anitâŋe yâk mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâŋe umam sâŋiŋgim tosanenŋe pilâm manman âiŋe niŋgimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâŋ menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikŋan manmâ yâhânomgât pat kuningiop. Manman kârikŋan koko salehâk mannom nâŋgâm heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Manman yaŋe biatbuap, me bâlewuapgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm bulâŋanâk manman kârikŋan mannom sâŋ biwinenŋe yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânom. ⁵ Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristonŋe âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunŋe manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuningiop yakât bulâŋe niŋgimu menom.

⁶ Yakât otmâ heronŋe nâŋgâm mannomai. Sâp yiwerenŋe yuâmâ umatŋe topŋe topŋe kakyenŋan yâhâmu hâhiwin kakŋan mansai. ⁷ Hâhiwin kakŋan manmâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. Yawu manŋetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristonŋe âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyenŋe yâkâlen tiŋâk kepeim tem lâuwaŋŋim gai yakât nâŋgâm Anitâŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim manman kârikŋan katyekbuap. Manman kârikŋan katyekmu manŋetâ yanâmâ Kiristohât lohimbine nâŋgâyiŋginetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emetgât saran aim kânâŋgâmunŋe sâp kâlep kinmâ ki morok miâk sâŋ yuwu otmain. Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topŋe lâŋ kâlehen gewuap ya kâlâpŋe umunŋe semu yanâmâ lâum kânâŋgâmain. Yawu tuhomain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutŋe ki kumu morok membuaŋ. Yakât dopŋeâk umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmap yan Anitâŋe menenekmu manman kârikŋan mannom. Yakât nâŋgâm orotmeme kiŋgoŋ ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu. ⁸⁻⁹ Emelâk Yesu Kiristonŋe olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim gai. Otmu sâp yiwerenŋe yuâmâ yâkŋe himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâkât tem lâum

hoŋ bawaŋgimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nâŋgâm yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwaŋgim mannomai. Yawu manŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap yakât bulâŋe yinŋgimu menomai. Yakât nâŋgâm heronje nâŋgâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge nengât tosaŋhât otmâ kawenennan kinmu howanân kuŋetâ sâtŋum muop. Mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikŋe orowâk laŋinŋe kârikŋan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristonje Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge Anitâhât poropeteliŋŋe yengât biwiyenjan kionop. Biwiyenjan kionmâ Anitâŋe Kiristo hâŋgâŋgumu ge tihitnenŋe otbuap yakât den biwiyenjan katmu sâŋ tetem lohimbi ekyongominiwi. Otmu Kiristonje gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topŋe nâŋgâne sâŋ nâŋgâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi. ¹² Den yakât topŋe nâŋgâne sâŋ otŋetâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgâneŋe mem pâron pilâyinŋiŋop. Mem pâron pilâyinŋimu yeŋak munomai yakât kakŋan den yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâwi. Den ya emet inânŋan ekyongominiwi yakât bulâŋeâmâ sâp yiwerenŋe Anitâŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge nen Kiristohât aposololiŋŋe mem hewewenŋe tuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yinŋimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeiwi. Yâkâlen biwiyenaje kepeiŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋim manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropeteliŋŋane yakât topŋe nâŋgâne sâŋ otbi yakât dopŋeâk aŋeloliŋŋane gurâ nâŋgâne sâŋ otmai.

Anitâhât tem lâuwaŋgim kilik milik mannom.

¹³ Manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yamâ Yesu Kiristonje âwurem ge meyekbuawân Anitâŋe yinŋgimu menomai. Ya yinŋgimu menomaihât nâŋgâm biwiyenaje mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ¹⁴ Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetŋahât pâpŋum yeŋe enŋatyenŋeâk otmâ yu ya ekŋâlem orotmeme bâlenŋe otminiwi ya ki witŋum otmâ mannomai. Orotmeme bâlenŋe ya pilâm Awoŋnenŋe Anitâ, Koko Salek Amboŋe tem lâuwaŋgim mannomai. ¹⁵ Tem lâuwaŋgim manman bâlenjambâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai. ¹⁶ Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâ Koko Salek Amboŋe. Yakât otmâ yeŋe manman bâlenjambâ keterakmâ manŋetgât nâŋgâman.” Yawu sâop.

¹⁷ Anitâŋe tânyongoâkgât “Awoŋnenŋe” sâŋ ulitgumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinenŋe ekmapŋe lok âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe otmain main yakât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk dopnenŋanâk kâpekningimu ârândân otmap. Yakât otmâ sâp patoen Kiristonje âwurem ge menenekmu kapinenŋe himbimân tap yan yâhâmunŋe Anitâŋe matŋe dopnenŋanâk kâpekningiwuap. Yakât nâŋgâm yeŋe ewe katmâ mannomai. ¹⁸ Emelâk tâmbâlipyenŋane orotmeme bâlenŋe ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yeŋe gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe tosa yakât matŋe kâpekningiŋop yan hâŋgât wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhuŋe, me tewetsenŋe, yawu yakât ki nâŋgâop. ¹⁹⁻²⁰ Emelâk embâŋân hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe ombe bisinŋe, Yesu Kiristo, hâŋgâŋgumu ge nengât tosaŋhât matŋe meningiwuapgât nâŋgâm sâpŋe kalop. Sâp kalop ya Anitâŋe ekmu ârândân otmu sâp bâinŋe yuâmâ Kiristo hâŋgâŋgumu giop. Hâŋgâŋgumu ge koko salehâk manmâ nengât tosaŋhât otmâ kawenennan kinmu howanân kuŋetâ muop. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yeŋe yâkâlen biwiyenaje kepeiŋetâ manman bâlenjahât paŋŋonâmbâ holaŋyekmu yapâ gâtŋane âwâŋe Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyenaje kepeim manmai. Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumuŋambâ mem yahatyekmu orowâk

manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm biwiyenaje mem mansai. Yakât otmâ biwiyenaje galemahom târârâhâk mannomai.

²² Yeje orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohât den bulâje lâum manmâ ganjetâ yapâ biwiyenaje kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyenaje orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok oranjim tânahom mannomai. ²³⁻²⁵ Nen lohimbi kerekje menlipnenje yengât tepyenambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya den yan yuje miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop surinje pilâm kuririn sâam kinmu ekmunje âilongo lonjo otmap. Yâhâ sâap ki kâlep otmuak pek sâam hânân ge tâtuk sâamap. Yakât dopneak lohimbinje âi menjetâ bulâje tetemu bukulipyenaje ekmâ nângâyinginetâ yahatmap. Yawu gârâmâ munjetâ kut patyenje biatmu ya yengât den pat ya lohimbi nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâje lohimbi nengât tihitnenje otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nângâmunje biwinenjan hâumu topnenje mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunje nângânetâ bulâje otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâje manman âinje yingimu mem mansai. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Mâmâ âwâlipyenaje mem ga katyekmâ galemयोगomai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyenaje mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâje meyekmâ nine nanne baratne sâam manman kârikjahât pat kuyingiopne mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkneâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

¹ Yakât otmâ orotmeme bâleje kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyenaje yengât ki nângâm bâleyingim den belângen sâanomai. Me biwiyenaje ki kurihiakmâ den perâkne kâityongonomai. ² Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikjahât bulâje menomai. Yakât den âlâen hâum sâamune nângânet. Imbilipnenjanje naom mem ga katyekmâ nam yinginetâ nem yanâmâ nâtâtâk sâam yahatmai. ³ Yakât dopneak yeje Kutdâhât den pat âlepne ya nângâm biwiyenjan katmâ manjetâ nângân nângânyenje keterakyingimu manmâ yâhânomai. Yawu otjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinenjanje kepeim hoj bawanjim mannom.

⁴⁻⁷ Nenje Kiristohâlen biwinenjanje kepeim hoj bawanjim mannom yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâje kât âlâ ekmune âlepne otmu mem Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan katmune tatmap. Lohimbi âlâ me âlâje ya ekmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengâlen bulâje tetemu biwiyenaje dopjan otbuap.” Den yawu tap.

Yeje yâkâlen biwiyenaje kepeim manjetâ Anitâje nângâyingimmap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjanje yâkât nângânetâ gemu hâkâj otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâamune nângânet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulemguwi ya yuwu tap.

“Emet tuhuwiân nep lokne nak âlâ ekmâ bâleje sâam mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâje lâum kânângâmu kuhupin kârikje oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâleje sâam mem ketetbi ya Anitâje ekmu ârândâj otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikje oap yamâ Kutdânenje Yesu Kiristo. Anitâje mumunambâ mem yahatmu tap. Otmu yeje manman bâlejanbâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewenjuhuyekmu Anitâ mepaem hoj bawanjim mannomai. Yawu otmâ manjetâ Kutdânenje Yesu Kiristone yengât sâam Anitâ ulitgumu nângâmu ârândâj otbuap. ⁸ Otmu Anitâje den âlâ poropete ya ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipņe yengât kâiyeņan teņ sâwuap. Kâiyeņan teņ sâm yongomu ki ekmâ nâņgâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyeņan teņ sâm yongomu inâk arinomai yakât dopņeâk lohimbî nombotņe Kiristohât den pat âlepņe nâņgâņetâ helekņe otmu pilâm yanak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbî Kiristohât den pilâmai yan hiliwahonomai yakât Anitâņe emelâk sâm kalop.

⁹⁻¹⁰ Otmu yeņe gurâ yawuâk omoņ bâleņan manmâ Anitâ ki nâņgâwanġiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâņe yengât nâņgâmu ġiop. Otmu yeņe hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ ikņahâk nâņgâyiņġim ikņe lanġiņe biwiyeņan pilâmu haņ sâyiņġiop. Haņ sâyiņġimu omoņġât manman bâleņambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyeņe katņetâ nine nanne baratne sâm meyehop. Meyekmâ ikņe pat kuyiņġimu yâkât komot bulâņe otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoņ bawaņġimai. Otmu yâkņe yu ya otyiņġimu ekņetâ ewe membe otmap yakât den pat yeņe lohimbî ekyoņoņetâ nâņgâm mepaenomaihât meyehop.

Hânân yu kandi mansain.

¹¹ Bukulipne yuwu sâmunne nâņgâņet. Yeņe himbimân manman kârikņan mannomaihât pat Anitâņe pat kuyiņġiop. Yakât otmâ yenâmâ hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâleņe biwiyeņe mem bâleyiņġimu manman bâleņahât paņoņân kioņmahât biwiyeņe galemahom senņe âlâlâ ki ekņâlenomai. ¹² Yawu otmâ pâku lohimbî hakyeņan sâmai ya yengât senyeņan uwawapņe bia mannomai. Uwawapņe bia manņetâ Anitâņe yâk yengât biwiyeņan kioņmu yâkņe yengât manmanyeņe ya ekņetâ biwiyeņan hâumu Kutdâhâlen biwiyeņe kepeim Anitâ heroņe otbaņġim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

¹³ Otmu lohimbî Kutdânenġahât nâņgâņetâ yahalâkġât yeņe lohotņan manmâ gawamangât lok kunņe tem lâuwanġim mannomai. ¹⁴ Otmu yâkņe galemlipyeņe katyekmu yâkât sâtġât otmâ lohimbî galemyongom mansai. Yawu manmâ lohimbî otņetâ bâlemap ya sâm hâreyiņġim matņe yiņġiņetâ memai. Yâhâ lohimbî orotmeme âlepņeâk otmai ya yengât nâņgâm heroņe otyiņġimai. Yakât otmâ yeņe galemlipyeņe yengât amutgen târârâhâk mannomai. ¹⁵ Târârâhâk manņetâ yanâmâ lohimbî Anitâhât den nâņgâm hilipġumaiņe sâm ge katyekne sâm otņetâ umatņe otmu pilânomai. ¹⁶ Yengât kunyeņe yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâm gawamangât girem den ki loņġâenomai. Yawu nâņgâm gawamangât girem den loņġâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunġahât amutgen mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ lohimbî kerek yengât nâņgâņetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewanġim Kiristohât lohimbî buku otyiņġim manmâ yâhânomai.

Lohimbî hâhiwin ninginomai yan matņe ki kâpekyiņġinom.

¹⁸ Lok nombotņe lok kutdâ hoņ bayiņġim manmai yengât yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok Kutdâlipyeņe nombotņe yen nombotņe lohotņan otyiņġiņetâ âiloņgo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyeņe nombotņe âlâņeâmâ yen nombotņe hâhiwin yiņġiņetâ umatņe kakņan manmai. Yâhâ yeņeâmâ lok kutdâlipyeņe kerek yengât lau lâuyiņġim huruņ huruņ manmâ hoņ bayiņġinomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyeņe imbiâk hâhiwin yiņġinomai. Yawu otyiņġiņetâ yeņe hâhiwin kakņan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hoņ bayiņġim mannomai. Yawu otņetâ yanâmâ Anitâņe yengât nâņgâmu ârândâņ otbuap. Yâhâ yeņe otmâ hilipġuņetâ yakât matņe hâhiwin yiņġiņetâ umatņe kakņan mannomai. Umatņe yawu yiņġinomai yakât Anitâņe nâņgâmu ârândâņ otbuap. ²¹ Yâhâ lok kutdâlipyeņe imbiâk hâhiwin yiņġinomai yan yeņe orotmeme âlepņeâk otmâ matņe ki kâpekyiņġinomai. Yawu mannomaihât nâņgâm Anitâņe meyehop. Emelâk yakât dopņeâk Yura papatolipnenņe Kiristo mem bâleņe âlâlâ mâņġâeņetâ sâtġum muop. Yâkņe yawu olop yakât dopņeâk yeņe gurâ yawuâk otņetâ yan Anitâņe nâņgâyiņġimu ârândâņ otbuap. ²² Otmu Kiristoņe ki otmâ hilipġuop. Me den perâkņe âlâ ki sâop. ²³ Otmu Yura papatolipnenņe

hâim hilit balit tuhuwi yakât matņe ki kâpekyingiop. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbaņgiwi yakât matņe menomai ki sâop. Otmu howanân kuņetâ muop yan Anitâņe biwinenņe ekmâ matņe dopnenņan ningimu ârândân otmap yakât nâņgâm umut biwiņe yâkâlen karahop. ²⁴Yeņe orotmeme bâleņe bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepņeâk otnomaihât Kiristo ikņahâk yeņgât tosehât otmâ kaweyenjan kinmu howanân kuņetâ muop. Muop yapâ gâtņeņe Anitâņe tosayeņe pilâm meyehop. ²⁵Emelâk ki meyehop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Lama yeņgât galemyeņe bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopņeâk yeņe amboyeņe biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristoņe umut biwiyeņe galemgum tihityeņe otmap yâkâlen biwiyeņe kepeim lohotņan manmai.

3

Imbilipyenye yeņgât sâop.

¹⁻²Otmu imbilipyenye yeņgât sâmune nâņgâņet. Lok kutdâ yeņgât hoņ bawalipyenye lau lâuyingimai yakât dopņeâk imbilipyenye loklipyenye ewe katyekmâ lau lâuyinginomai. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotņan mannomai yanâmâ loklipyenye Kiristohât den nâņgâņetâ gemu bet pilâmaiņe manmanyenye ekmâ yâkâlen biwiyeņe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyeņe katņet sâm yeņe loklipyenye ki kendâyinginomai. ³Me loklipyenye yekmâ Kiristohât heroņe otbaņgiņetgât somotyenye mendenomai yan senņe âlâlâ sekņe âlepņe orop ki menduhum mendenomai. Me sâņgum me hâk katipņe âilonņo loņgo ki hangalakmâ senņe âlâlâ sekņe âlep âlep yaņe meņâleaknomai. ⁴⁻⁶Emelâk Yura tâmbâlipnenņe yeņgât imbilipyenye Anitâhâlen biwiyeņe hikum tem lâuwanņim loklipyenye ewe katyekmâ amutyenjan manbi. Yawu manņetâ loklipyenye manmanyenye ekmâ Anitâ heroņe otbaņgim mepaewi. Awaraham imbiņe, kutņe Sara, yâkņe lokņahât lau lâuwanņim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâņe yen meyekmâ Awarahamgât pat kuwanņiop ya yawuâk kuyingiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyenye Saraņe olop yawuâk otmâ loklipyenye ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeņe kepeim mansai yakât topņe loklipyenye ekņetâ âlepņe otbuap. Yeņe yawu manmâ loklipyenye lohotņan otyingim manmâ yâhânomaihât Anitâņe nâņgâmap.

Loklipyenye yeņgât sâop.

⁷Otmu loklipyenye yeņgât yuwu sâmune nâņgâņet. Imbilipyenye yeņgât wâtyenjan manņetâ tihityeņe otmâ mansai. Yakât Anitâņe yeņgât nâņgâm manman kârikņahât pat kuyingiop yawuâk imbilipyenye yeņgât kuyingiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyenye ewe katyekmâ lohotņan otyinginomai. Yawu ki otyinginomai otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitguņetâ ki nâņgâyingiwuap.

Yuwu otmâ âilonņo mannom.

⁸Yen kerekņe manman âilonņoân manņetgât yuwu sâmune nâņgâņet. Biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yeņahâlâk ki nâņgâņetâ yahatbuap. Bukulipyenye yeņgât nâņgâņetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. ⁹Yâhâ lohimbî nombotņe nâņgâm bâleyingim den bâleņe hâiyeknomai, me nombotņe mem ge katyeknomai. Yanâmâ yeņe yakât matņe kâpekyingine sâm ki nâņgânomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyinginetgât Anitâņe meyekmu yâkâlen biwiyeņe kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâņe meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityeņe otmâ yâhâwuap. ¹⁰Manman yawu yakât emelâk lok âlâņe den kulenguop ya yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâņe heroņe kakņan manne sâmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belângen ki sahanņinomai. Me den golâ ki gahaenomai. Me den bâleņe ki hâiaknomai. Me ki den perâkņe kâirahonomai. ¹¹Orotmeme bâleņe yawuya bet pilâm biwiyeņe

Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum buku oranġim mannomai. ¹² Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaem yu me yakât ulitgunomai yanâmâ nânġâyinġim tihityeņe otbuap. Yawu ġârâmâ lohimbi nombotņane orotmemeyeņe bâleņe ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulemġuop ya yawu tap.

¹³ Bukulipne, yeņe orotmeme âilonġoâk otnehâlâk nânġâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâne ki mem ge katyeknomai. ¹⁴ Yawu ġârâmâ yeņe orotmeme âilonġo otmâ manņetâ lok bâleņane mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâne meyekbuap. Yakât nânġâm lok bâleņe yeņġât ki kinġityeņahât otnomai, otmu umatņe âlâlâ kakyenjan yâhâmap sâm yakât ki gorâyinġiwuap. ¹⁵ Yawu nânġâm Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenane tiņâk kepeim ewe katmâ tem lâuwanġim manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nânġâm biwiyenane mem mannomai. Yakât topņe lohimbi nombotņane nânġânehât âiyongonetâ yakât ki hâum pâpġum kopa otnomai. ¹⁶ Den matņe ekyongonomai yan Anitâne nenekmu ârândân olâk sâm ewe katmâ lohotņan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtņan kinmâ târârâhâk manmai. Yawu manņetâ lohimbi belângen manmaine sâm bâleyinġimai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâm bâleyinġim pâpġum pilâņetâ lohimbi nombotņeâmâ ya yeņġât nânġâyinġinetâ kakņe otbuapġât yeņe biwiyene galemahom mannomai. Yawu manmunne Anitâne nenekmu ârândân oap nânġâm biwiyenjan ki hâuyekbuap. ¹⁷ Yâhâ Anitâne lohimbi belângen manmai ya yeņġât mâtâp ki maņġuyinġimu yeņġât manmanyene âlepņe ya ekmâ sâm bâleyinġim hâhiwin kakņan katyekņetâ yanâmâ yâkņe tihityeņe otbuap. Yâhâ yeņahâk otmâ hilipġuņetâ yakât matņe yinġinetâ umatņe kakņan mannomai yakât Anitâne nânġâmu ârândân otbuap.

¹⁸ Otmu yeņe târârâhâk manņetâ hâhiwin yinġinetâ biwiyene ki orotok sâwuapġât nânġâm nâne Kiristone olowân hâum sâmunne nânġâņet. Nen lohimbi kerekņe otmunne bâlemu tosa orop manmain. Yâhâ Kiristoneâmâ ki otmu bâleop. Anitâne nen kaok nânġâningiâkġât Kiristo ikņak tosanenņahât otmâ kawenenņan kinmu kuņetâ muop. Yakât Anitâne nânġâmu ârândân otmu umutņe miop. ¹⁹⁻²⁰ Kândikum emelâk lohimbiņe orotmeme bâleņe otmâ manminiwi yan tâmbânenne âlâ, kutņe Noa, yâkņe Anitâne matņe yinġimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nânġâņetâ bulâne otmu orotmeme bâleņe pilâņetġât Anitâne mambotyinġiop. Mambotyinġiop yan girem den ya nânġâņetâ helekņe otmu orotmeme bâleņe tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otņetâ imbiņe naomlipņe otmu iranlipņe meyekmu orowâk waņġa kâlehen yâhâwi. Waņġa kâlehen yâhâ tatņetâ tongelâk pato gem niņ niņ sâm gam yâhâ lohimbi Anitâhât hâkân otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbi yaņe hiliwahonomaihât pat Anitâne kuyinġiop. Yakât otmâ umutyene hâruyekmu peke kâlehen kinmai. Ya yeņġâlen Kiristohât umutņane ari ikņe den pat ekyongomu nânġâwi.

Otmu lohimbi nombolân kalimbu waņġa kâlehen yâhâ tatņetâ hâmeyeņe kinop ya yeņġât yuwu sâmunne nânġâņet. Tongelâk gem to niņ niņ sâm waņġa ya kundutmu yahatmu waņġa kâlehen lohimbi tatbi ya hâmeyeņe kinop. ²¹ Yakât dopņeâk mem toen katyekņetâ manman kârikņahât pat otmâ mansai. Toen mem katyekņetâ manman kârikņahât pat otmâ mansai yamâ to piriakņetâ hâkyeņe salek otmap yawu bia. Yeņe orotmeme bâleņe bet pilâm Kiristohâlen biwiyenane kepeinġetâ Anitâne biwiyene ekmu ârândân otmu yâkât pat mansai. ²² Otmu Anitâne Yesu Kiristo mumuņambâ mem yahalop yen ġurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyinġimu mansai. Kiristone Anitâ orop tatmutâ anelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboņe, senduk banearâ, susun me sâtņe metņe topņe topņe hânân yu tai kerek yeņġât kunyeņe pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinenņane kepeim kârihem mannom.

¹ Kiristo mem âlâlâ tuhuñetâ muop yan Anitâñe menekbuap nâñgâm yâkâlen biwiñañe tiñâk kepeim sât gum muop. Otmu yakât dopñeâk lohimbi belângen manmaine yen mem âlâlâ tuhuyekñetâ mansai. Yawu otyiñgiñetâ Anitâñe menenekbuap nâñgâm yâkâlen biwiyeñañe kepeim kârihem mannomai. Kârihem manñetâ umatñe ya pesuk sâyiñgiwuap yakât kakñan biwiyeñe yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâleñahât Amboñañe mem ge katyekbe sâm hâum pâpgum pilâwuap. ² Yakât nâñgâm sâp yupâek lohimbi belângen manmai ya yeñgât nâñgân nâñgân bâleñe ki watnomai. Girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuapgât nâñgâm yakât den tem lâuwangim mannomai. ³ Pâku lohimbiñe yeñe eñgatyeneâk watmâ orotmeme bâleñe otmâ manmai yakât dopñeâk yeñe manminiwi yamâ yuwu. Eknâleangim tepyeñe uk sâm otmâ hilipgunimiwi. Otmu to kârikñe nem biwi hâlim otmâ ki orotñe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânâñgâñetâ kinmu ulitgum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi. ⁴ Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbiñe “yen orowâk to kârikñe nem herone otne,” sâñetâ ki nâñgâyiñgimai. Yawu otmai ya ekñetâ sâtñe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyiñgiñetâ kârihem kinmai yan sâm bâleyiñgim senyeñan gemai. ⁵ Otmu sâp patoen Anitâñe lohimbi kerek, emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenñe ekmâ sâm hâreningiwuap. Sâp yan lohimbi belângen manmaine yawu otyiñgimai yakât den âiân katyekmâ matñe umatñe yiñgimu menomai. ⁶ Emelâk embâñâmbâek lohimbi kerekñe otñetâ bâlemu yañak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâñe tatmâ yâhâwuap yakât dopñeâk umutyene tatmâ yâhâwuapgât Kiristone ya yeñgâlen ari ikñe den pat ya ekyongomu nâñgâwi.

⁷ Manmannenñe pesuk sâm Anitâñe biwinenñe ekmâ matñe kâpekningiwuapgât sâp utâpguap. Yakât otmâ biwiyeñe galemahom heñgen gum yu ya teteyiñgiwuap ya ekmâ ki pâràk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai. ⁸ Otmu bukulpnenñe orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu nanñangimain yan otñetâ bâlemap yakât tosa hewewenâk pilâyiñgimain. Yakât otmâ yeñe bukulpnyeñe orop biwiyeñañe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ⁹ Otmu lomba takañetâ emetyeñan dâim yâhâ katyekñetâ tatñetâ sot um yiñginomai. Yawu otnomai yakât kakñan ki sâm guhuñnomai. ¹⁰ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan kionmâ mâmâñe otyiñgimu bulâñe ikñiâk ikñiâk teteyiñgimap. Bulâñe teteyiñgimap yakât dopñanâk âi mem tânahom mannomai. ¹¹ Lok âlâ me âlâñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yiñginomai yan den ya tâñ tâñâk kâsikum yiñginomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtñan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyiñgim mannomai yan Wâtgât Amboñe Anitâñe Yesu Kiristo hâñgângumu ge manman âiñe mem teteyiñgiop yakât nâñgâm lohimbiñe Ambonenñe Anitâ sâm herone otbañgim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonñanâk.

Umatñe âlâlâ teteningimap yan topnenñe tetemu ekmain.

¹² Bukulpne, yuwu sâmune nâñgâñet. Sâp yiwerene yu umatñe âlâlâ kakyenñan yâhâmu hâhiwin nâñgâm mansai yakât nâñgâñetâ ki sâtñe otbuap. Umatñe yawuya lohimbi ârândân teteyiñgimu biwiyeñe âlâhâlen kepeiñetâ tatmap yakât topñe tetemu ekmai. ¹³⁻¹⁴ Emelâk Kiristone orotmeme âlepñeâk otminiop yamâ Yura papatolipnenñañe mem âlâlâ tuhuñetâ hâhiwin nâñgâop. Otmu yeñe yâkâlen biwiyeñañe kepeim orotmeme âlepñeâk otmai yakât lohimbi belângen manmaine nâñgâñetâ gemu sâm bâleyiñgim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe yeñgât biwiyeñan ge mem hewewenñe tuhuyekmap. Mem hewewenñe tuhuyekmu Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikñan manmâ herone nâñgâmbisâihât biwiyeñe huruñ sâm herone nâñgâmai. ¹⁵ Yeñe lohimbi âlâ me âlâ ki yongonñetâ munomai. Me kombo ki tuhuyiñginomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulpnyeñe yeñgât manmanyenñe ya ki mem bâleyiñginomai. Yâhâ orotmeme bâleñe sâm aran yuwuya âlâ otñetâ

lohimbiŋe matŋe yingŋetâ hâhiwin nângânomai yakât Anitâŋe nângâmu ârândâŋ otbuap. ¹⁶ Yâhâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim orotmeme âlepŋe otnomai yan lohimbi belângen manmaiŋe yekŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyingŋetâmâ Kiristohât pat mansai yakât nângâm Anitâ mepaem topŋe ki kurihinomai.

¹⁷ Anitâŋe lohimbi kerek kuwiknenekbe sâŋ oap. Yakât otmâ topŋe katmâ ikŋe lohimbi nengât biwinenŋe ekmâ umatŋe kaknenŋan katmu nângâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nângâmain. Yawu gârâmâ lohimbiŋe Kiristohât den pat nângâŋetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matŋe umatŋe ondop âlâ kândâkdâ yingŋimu menomai. ¹⁸ Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbiŋe Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yengât kakyeŋan umatŋe katmu hâhiwin nângâmai. Yawu otyingim yakât kakŋan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbiŋe Anitâhât den nângâŋetâ gemu bet pilâm orotmeme bâleŋe tâtâem otmai yâhâmâ hâmbâi yakât matŋe amokŋan yingŋimu menomai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Anitâŋe lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyingŋimu yanŋak yengât manmanyenŋe ekmâ hâhiwin yingŋimai. Yawu otyingŋetâ Anitâ Tihit tihit Amboŋahâlen biwiyenŋe kepeim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai. Yawu otŋetâ tihityenŋe otmâ emelâk pat kuyingŋiop yakât bulâŋe yingŋimu menomai.

5

Galem yengât sâop.

¹ Kiristone ikŋe komot yengât galemnyeŋe man sâŋ âi nihimu mem mansan. Galemyenŋe mansan yakât nângâm lok nombotŋe gurâ yâkât komot yengât galemlipyenŋe mansai ya yengât yuwu sâmune nângâŋet. Kiristo orop manbin yapâek nâŋe hoŋ bawangim gaman. Otmu Yura papatolipnenŋe mem âlâlâ tuhunetâ hâhiwin nângâm sâtŋum muop yakât topŋe lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristone âwurem ge ikŋe lohimbi menenekmâ manman kârikŋan katnenekmu mannom yan nâŋe yâkât sâtŋat otmâ aposolo nombotŋe orop lohimbi galempongonom. Yakât nângâm girem den yuwu sâmune nângâŋet. ²⁻³ Yen Anitâhât lohimbi yengât galemlipyenŋe manŋet sâŋ âi yingŋiwi. Âi ya tiŋâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hoŋ bayingim heŋgenŋum mannomai. Târârâhâk manmâ hoŋ bayingŋetâ yekmâ girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe tetemu ekmâ heŋgenŋumomai. Yeŋe yawu otmâ galempongom hâmenjahâlâk ki nângânomai. Me âi ya hâkâŋ kakŋan ki tuhunomai. Me yehâhât ki nângâŋetâ yahatmu lohimbi umatŋe kakyeŋan katnomai. ⁴ Yawu otyingim mannomai yanâmâ. Kunneneŋe pato Yesu Kiristone âwurem ge yengât nângâmu yahatmu yakât hâmenjêâmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inŋe yengât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbi inŋe mansaiŋeâmâ galemlipyenŋe yengât nângâyingŋetâ yahatmu amutyenŋan mannomai. Yen kerekŋe yehâhât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ buku oraŋim hoŋ bahanginomai. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den âlâ kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe yehâhât nângâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nângâyingŋimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yehâhât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem hewewenŋe tuhuyekmâ tihityenŋe otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Sâp yiwerenŋe yuâmâ yeŋe umatŋe kakŋan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâŋe ikŋahâk nângâmu ârândâŋ otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nângâm Anitâ Wâtŋat Amboŋe yâkât amutŋen karakmâ

tem lâuwangim mannomai. ⁷ Yâkne tihityeŋe otmap gârâmâ yeŋe yâkât wâtŋan kinmâ umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâwuap yakât nâŋgâm ki gorâyŋgiwuap.

⁸ Kasanenŋe Satanŋe mem bâlenenekmu hiliwahonomgâlâk nâŋgâmap. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Puaiaŋe bau membe sâm to ginŋan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu bau to ginŋambâ tomot tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kionŋmap. Toen kionŋmu harangumu mumu yanâmâ nem kereŋgetmap. Yakât dopŋeâk nenŋe manman bâleŋjahât paŋgoŋân kionŋmâ hiliwahonehât Satanŋe paŋgoŋ katmap. Yakât otmâ yeŋe hiliwahomaihât nâŋgâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ⁹ Kiristohât lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgât kakyeŋan umatŋe âlâlâ yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim mansai. Yâhâ yeŋe umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai. Yakât otmâ ya yeŋgât nâŋgâm yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ Satanŋe mem ge katyekbe sâm hâum pâpgum pilâwuap. ¹⁰ Sâp ki kâlep otmuâk umatŋe yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu Tihit tihit Amboŋaŋe manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu otmu yâkât wâtŋan kinmâ biwiyenŋe galemahom heŋgeŋgum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyŋgiop yakât bulâŋe yŋgimu menomai. ¹¹ Anitâ Wâtŋat Amboŋe heronŋe otbaŋgim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹² Bukulipne, den bâiŋe sâm hârewoman. Nâŋe bukunenŋe Sila den pâŋe tâlâwâk yu ekumune yeŋgât kulemguap. Anitâ ikŋak mâmâŋe otnihimu Kiristohât den bulâŋe lohimbî kâsikum yŋgim gaman. Otmu yeŋgât biwiyenŋe orotok sâmapgât Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât naŋgan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbî nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkne yawuâk nâŋgâyŋgiain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hoŋ bawangimait yâkne gurâ yawuâk nâŋgâyŋgiap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansaiŋe heronŋe naŋgaŋginomai.

Otmu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu wâtŋan kinŋetâ biwiyenŋe sânduk sâmu mannomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Petoro

2 Petoro Petoroŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulpne,

¹ Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoŋe aposolo âi sâm nihimu mem hoŋ bawaŋgim manmâ gan. Anitâŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe nengât biwinnenŋe mem hewewenŋe tuhumu Kiristohâlen biwinnenŋe kepeim manmain. Otmu yakât dopŋeâk yengât biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ Kiristoŋe lohimbi âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe lohimbi hârok ârândânŋak wawaenenekmap.

² Awonŋennenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyinŋim tihityenŋe otmawot. Yawu otmawot yakât yâk yetgâlen biwiyenŋe kepeim denyetŋe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâm yâhâwuapgât nâŋgâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinnenŋe kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋaŋe menenekmâ ikŋe laŋinŋan katnenekmu orowâk mannongât pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âilonŋoân katnenekmu mannom. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenŋe yâkâlen biwinnenŋe kepeim tem lâuwaŋgim manmunŋe mâmâŋe otningimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunŋe nenekmu ârândânŋ otmu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboŋaŋe âlâkuâk biwinnenŋan kionŋmu ekŋâleangim otmâ hilipgunongât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe mem koko salek tuhunenekmu yetŋe orowâk Kiristo orop biwinnenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manman âilonŋoân manmâ yâhâmbisâin. ⁵ Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmanyenŋe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manŋetâ wuân me wuân teteyinŋiwuap yan girawu otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuapgât nâŋgâŋetâ keterakyinŋiwuap. ⁶ Otmu nâŋgâŋetâ keterakyinŋiwuap yakât kakŋan otŋetâ bâlemapgât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmainŋe senyenŋan genomai me otmain yawuâk otŋet sâm engatyenŋan genomai. Yawu otŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim Anitâhât tem lâuwaŋgim uwawapŋe bia manmâ ki lohotŋe otnomai. ⁷ Yawu otmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi kerek buku otyinŋim manmâ yâhânomai. ⁸ Den sâm aran yu tâŋ tâŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwaŋginetâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetem henŋenŋuwuap. Yawu otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohât biwiŋan girawu tatmap ya nâŋgânomai. ⁹ Yâhâ Kiristoŋe tosayenahât otmâ mumu Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋiop yakât ikŋe lohimbi nombotŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe maŋguakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâm aran yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuap yakât ki nâŋgâm manmai.

¹⁰ Yâhâ yenâmâ Anitâŋe dâiyekmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ nine nanne baratne sâm meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Pat yakât bulâŋe biatyinŋimapgât yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim yu ya otŋetgât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan arinomai. ¹¹ Otmu sâp patoen Anitâŋe biwiyenŋe ekmâ matŋe kâpekyinŋiwuap yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe manman kârikŋan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroŋe mum pilâyekbuapgât sâop.

¹² Den ekyongoan yu emelâk aposololipne lok nombotne orop yen kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmu biwiyenjan katmâ nângâm gai ya nanjan. Yawu gârâmâ den yu nângâm mem mete tuhum mannomaihât ekyongom yâhâwom. ¹³⁻¹⁴ Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânenne Yesu Kiristone eknohop. Yakât otmâ inânjan den ekyongoan yu nângâm biwiyenjan katmâ nângâmâk mannetgât biwiyenjan kionmâ yâhâwom. Yakât nângâmune ârândân otmap. ¹⁵ Otmu pilâyekbom yakât kakjan den kulemgum katyinjian yu sâlikum nângâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâne Yesu kun kundenne mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petorone sâop.

¹⁶ Kutdânenne Yesu Kiristone âwurem gewuap yan wâtne pato tetemu ekmunne âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yingiwîn. Den kâsikum yingiwîn yamâ loggât nângân nângân ki watmâ den golâ kâsikum yingiwîn. Nenne yâk orop manmâ yâkne olop miop ya ekmunne âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetne konohâk oap yawu nângâwin. ¹⁷⁻¹⁸ Nenne yâk orowâk pumne âlâen yâhâwin yan âwâne Anitâne yâkât nângâmu yahatmu kulem âlâ yuwu mem ekmunne âlâ kândâkdâ olop. Anitâne Kiristohât kun kundenne mem âlâ tuhumu senjane emetsenne pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sângumjaneâmâ kaok bolaj bolaj otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatne, Lanjinhât Ambojane yuwu sâop. “Bulâjanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâne biwinane yâkâlâk nângâman.” Anitâne himbimâmbâ den yawu sâmu nângâwin.

¹⁹ Otmu embâjan emet inânjan Anitâne poropetelipne den âlâlâ ekyongomu kulemguwi yakât bulâne tetewuap nângâm engat yâhâp ki otmain. Otmu yeje gurâ Anitâhât den tâj tâjâk watnomaihât nângâm den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omondâne lambe saum ya lanjinnan mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet hanj sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmne papato yaje tetemap. Yawu tetemu tatmâ yanjak emet hanj sâmu emetsenne ga takamap. Yakât dopneâk Kiristone ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nângâmunne hanj sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ ikne lanjijane biwi nângân nângânnenjan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetjan âlâlâ tatmap ya topjambâek nângânom. ²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânjan Anitâhât poropetelipjane yâkât den kulemguwi yamâ yeje nângân nângân ki watmâ den ya kulemguwi. Wâtgât mâmânjahât Heakne Anitâhât den biwiyenjan katmu ya kulemguwi. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne yeje engatyeneâk otmâ den ya sâm kusânmâ bukulipyene ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai.

2

Lok perâkne yengât sâop.

¹ Emelâk Anitâhât poropetelipjane yâkât den Isirae lohimbi ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkne oain sâm oain sâm otmâ den perâkne kâityongominiwi. Yakât dopneâk lok perâkne yengâlen taka Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yinginomai. Yâhâ Kiristone yeje tosehât otmâ kaweyenjan kinmu kujetâ muop yakât nângânetâ tânjât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ² Otmu Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâne otmu lohimbi dondâne hionakmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yâk yengâlen torokatnomai yan lohimbi belângen manmanje manmanyene ekmâ sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nângânetâ gewuap. ³ Lok perâkne yengât iri sikumyene ekjâlem meyingine sâm den golâ ekyongonetâ nângânetâ bulâne otmu tewetsenne yinginomai. Yawu otyinginomai yakât matne umatne yingimu menomaihât Anitâne sâp kalop. Sâp kalop ya ekmu ârândân otmu matne yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulâjanâk Anitâne matne umatne yingimu menomai yakât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk anjelo nombotjane Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matne

nâpumân panyekmu ge omoŋ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matŋe umatŋe yingimu mem hiliwahonomai. ⁵ Otmu emelâk embân lohimbine Anitâ betgum orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi. Yawu otmâ manŋetâ lok âlâ, kutŋe Noa sâm, lohimbine Anitâhât den lâum manŋetâ yekmu ârândâŋ olâk sâm yâkŋe girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nâŋgânetâ helekŋe otmu orotmeme bâleŋe tâtâem otŋetâ yaŋak Anitâŋe nâŋgâmu tongelâk giop. Tongelâk gemu to niŋ niŋ sâm lohimbi bâleŋe ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbi nombolân yâhâp Noa orop wangaen yâhâ tatbi yawuâk hâmeŋe kinop.

⁶ Otmu kapi yâhâp, kutyetŋe Sotom yet Gomora, ya ambolipŋe gurâ Anitâhât hâkâŋ otmâ orotmeme bâleŋe otminiwi yakât matŋeâmâ kâlâpŋe ge sem gulip tuhuyehop. Ya yengât den pat nâŋgâmunŋe tetemap yan lohimbine orotmeme bâleŋe otmai yakât Anitâŋe matŋe yingimu menomai nâŋgâm engat yâhâp ki otmain. ⁷⁻⁸ Kâlâpŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋe sem gulip tuhuyehop yan Anitâŋe lok âlâ, kutŋe Lot sâm, yâkât nâŋgâwâŋimu hâmeŋe kinop yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Lotŋe Anitâhât tem lâuwâŋim orotmeme âlepŋeâk otminiop yakât ekmu ârândâŋ olop. Yâhâ kapi ambolipŋeâmâ Anitâhât den kum den bâleŋe sahaŋim orotmeme bâleŋe hilâm ârândâŋâk otŋetâ Lotŋe yekmu tepŋe dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâŋe nâŋgâwâŋimu hâmeŋe kinop.

⁹⁻¹⁰ Yakât dopŋeâk lohimbi Anitâhât tem lâuwâŋim manmaiŋe manman bâleŋahât paŋŋonân kionmai hât meyekmâ manman âlepŋan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbine Anitâhât den kum yeŋe engatyeneâk watmâ orotmeme bâleŋe ekŋâlem otmai yakât matŋe umatŋe sâp patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.

Lok perâkŋe ya yengât wâtyeŋe pato ki tatyŋgiap. Yawu gârâmâ yeŋahât nâŋgânetâ yahatmu Anitâhât aŋelolipŋe ikŋe orop himbimân tatmai ya yengât nâŋgânetâ gemu sâm bâleyingimai. Yawu otmâ aŋelo yaŋe matŋe ningimai sâm yakât ki gorâyŋgim. ¹¹ Yâhâ Anitâhât aŋelolipŋe ya yengât wâtyeŋe pato tatyŋgiap. Yawu tatyŋgiap yamâ yâkât senŋan kinmai yan aŋelo bukulipyene nombotŋe otmâ hilipgunetâ Anitâŋe betyongomu tatmai ya yengât ki sâm bâleyingimai.

¹² Yâhâ lok perâkŋe ya yengât topyeŋe yuwu sâmune nâŋgânet. Anitâŋe soŋgo bau otmu nâi seloŋ topŋe topŋe katmu ekmain yamâ umut biwiyene bia. Otmu nenŋe hat ari kum taka um nenomgât sâm kalop. Yâhâ lok perâkŋe yu yakât topŋe nâŋgâm pâpŋum ihilâk sâm bâlemai. Yakât otmâ yekmunŋe biwiyene bia mansai yawu otmap. Otmu soŋgo bau kumain yakât dopŋeâk sâp patoen Anitâŋe lohimbi perâkŋe ya hilipyongowuap. ¹³ Yâkŋe lohimbi hâhiwin yinginetâ umatŋe kakŋan manmâ gai. Yakât matŋe sâp patoen Anitâŋe yeŋe gurâ yawuâk hâhiwin yingimu umatŋe kakŋan mannomai. Otmu yâkŋe yuwu otŋetâ dondâ bâlemap. Lohimbi senyeŋan kinmâ yu ya ekŋâlem otnehâlâk nâŋgâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikŋe nem biwiyene hâlim otmu otŋetâ bâlemu aŋun yingimai. ¹⁴ Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nâŋgâm biwiyene otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâleŋe ya ekŋâlem otnehâlâk nâŋgâmai. Otmu lohimbi nombotŋe biwi yâhâp manmai ya yengât engatyeneŋe geŋetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyene yengât iri sikumyene miaknehâlâk nâŋgâm mem lohotŋe tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe yingimu menomaihât pat kuyingimu mansai.

¹⁵ Yâkŋe Kiristohât mâtâp bulâŋe ya pilâm lok âlâ, kutŋe Bileam, Beoro nanŋe, yâkŋe olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Bileamŋe hâmeŋe membom nâŋgâm Isirae lohimbi sait kakyeŋan pilâwe sâm ariop. ¹⁶ Arimu Anitâhât aŋelo âlâŋe Bileamgât doŋgi lauŋe mem purik pilâwâŋimu amboŋe den ekuop. Den ekumu nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgimu sait kakyeŋan ki pilâop. Yawu.

¹⁷ To senje saŋ kititiŋ sâmap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikŋe memu emet mem maŋgumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe lok perâkŋe yeŋgât denyeŋe nâŋgâŋetâ den yaŋe buku ki meyiŋgimap. Yakât otmâ sâp patoen Anitâŋe lok perâkŋe ya pilâyekmu yaehen ge omoŋ bâleŋaŋe sâhâyekmu tatnomai. ¹⁸ Yâkŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgân nâŋgân tâŋât lohimbi kâsikum yiŋgimai yakât yâkŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu lohimbi nombotŋaŋe pâku lohimbi yeŋgâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe katŋetâ sâp ki kâlep oap. ¹⁹ Lohimbi yawuya yeŋgât eŋgatyenŋan ge lok perâkŋaŋe yuwu sâm ekyongomai. “Kiristoŋe girem den yapâek holaŋnenekmu eŋgatnenŋeâk watmâ yu ya otmâ mannomgât dop tap.” Yawu sâm eŋgatyenŋan geŋetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋân yâhâpŋe kioŋmâ yâkât amutgen manmai. ²⁰ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmâ tihityeŋe otmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋân âlâkuâk kioŋmâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyeŋaŋe ki kepeiwi sâp yan tosayeŋahât matŋe menomai sâop ya wangim Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. ²¹ Lohimbi nombotŋaŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap yakât topŋe pâpgum orotmeme bâleŋe tâtâemâk otmâ belâŋen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâŋe matŋe yiŋgimu menomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yawu otmai yakât kakŋan yâkât nâŋgâŋetâ gemu orotmeme bâleŋe miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi belâŋen manmai matŋe yiŋgimu menomai ya wangim matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. ²² Kiristo betgumai ya yeŋgât nâŋgâm den âlâen hâum sâmain yakât nâŋgâmune bulâŋe oap. Den yamâ yuwu tap. Sosoe mohatmap yamâ benŋe yâhâpŋe nemap. Otmu baue bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkŋe bokosohâk pato otmap ya hârâŋ sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopŋeâk lohimbi orotmeme bâleŋe aŋgoân otbi ya miwirikum otŋetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâŋanâk Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap yakât topŋe emelâk kâsikum yiŋgimune nâŋgâwi. Otmu yeŋe den ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ galemahom târârâhâk manŋetgât pepa âlâ kulemgum katyiŋgimune ekbi. Otmu yâhâpŋe yu kulemgum katyiŋgian. ² Emelâk Anitâŋe ikŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemgowi. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe nen ikŋe aposololipŋe den eknongomu kâsikum yiŋgimunŋe nanŋai. Den ya kerehâk nâŋgâm hengeŋgum biwiyeŋan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotŋaŋe yeŋe eŋgatyeneâk watmâ yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe bia otmu yuwu sâm yeŋgât senyeŋan genomai. ⁴ “Kiristoŋe “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenŋe ki eksain. Wosan taka tap ya sâŋetâ ari ekne. Anitâŋe hân himbim kândikyotgowâmbâek lohimbi nengât manmannenŋe dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenŋe mum gara gara otbi yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyeŋan genomai. ⁵ Yawu sâm senyeŋan genomai yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe sâmu biaembâ hân himbim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewoŋboŋ tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yaŋak nak me senŋe âlâlâ topŋe topŋe tetem âi omoŋ omoŋ otmâ yahatmap. ⁶ Otmu lohimbiŋe Anitâ betgum otŋetâ bâleop yakât matŋe yâkŋe sâmu tongelâk gemu to niŋ niŋ sâm

lohimbi otmu senje âlâlâ wangaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. ⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâje sâmu hân himbim ekmain yu kâlâpne sem gulip tuhuwuapgât sâmu kalop. Sâp yan Anitâje lohimbi kerek nengât biwinenne ekmâ sâmu hâreningiwuap. Yawu otmâ lohimbine yâkâlen biwiyeñe ki kepeimai yamâ matje yingimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbi nombotñe “Wongât Anitâje Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmune nângâm biwiyeñan katjet. Anitâje sâpgât ki nângâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiñan yu ya tetemap yakât nângâmu hilâm konok biwiñan tetemap yawu otmap. Yamâ angoânâmâ lohimbine orotmeme bâlene bet pilâm Kiristohâlen biwiyeñe katjetâ manman kârikñahât pat kuyingimu manjetgât nângâm mambotyingimap.

¹⁰ Kutdânenne âwurem gewuap yakât nângânetâ keterakyiñgiâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi ambolipne yengât kasalipyene sâp girawuân taka itit kiom tuhuyingimoi ya ki ekyongomai. Kapi ambolipne ki nângâmâk manjetâ kasalipyene pârâk sânsânâk taka yongom kiom tuhuyingimai. Yakât dopneâk Kiristone pârâk sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp punduñ sâmu himbimân emetsenne pitu âlâlâ ya kerehâk munne orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senje âlâlâ topne topne yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. ¹¹ Yakât nângâm yeje manman bâlenjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomai. ¹²⁻¹³ Otmu Anitâje sâmu kâlâp pato punduñ sâmu himbimân emetsenne pitu otmu hânân senje âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakñan yâhâpne sâmu hân himbim ango tetewuap. Hân himbim ango tetemu yan mem katyekmu koko salehâk manjetâ yekmu ârândâñ otbuap. Yakât pat emelâk kuyingimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyene kilik kilik sâmu mambotbangim mannomai.

¹⁴ Yawu mambotbangim mannomai yanâmâ Anitâje yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâmu kaok nângâyiwuap. Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyeñe tiñâk kepeim manmanyene kelihakmu kârihem mannomai. ¹⁵ Otmu Anitâje Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbine yâkâlen biwiyeñe kepeinetâ Anitâje tosayene pilâyiwuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâñ sâwuap. Yakât nângâm “Wongât Anitâje in yawu ki hângângumu gemap?” yeje yawu ki sânomai. Den yan yuñe Paulone den kulemgum katyngimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakne mem bukunenñe Paulo yâkât biwiñan katmu yâkne kulemgum katyngimu ekbi. ¹⁶ Paulone ekap âlâlâ katyngiop yan den yuwuâk kulemgum katyngiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyngiop ya lohimbi nombotñe sâlikum nângânetâ ki keterakyingimu nângân nângânyene hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelangatmâ bukulipyene kâsikum yingimai. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipne otmu lok nombotñe yâkât den kulemguwi ya yâkñak yawuâk kelangatmâ bukulipyene kâsikum yingimai. Yakât otmâ yehâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

¹⁷ Den yu emet inânñan ekyongoan. Lok nombotñe Anitâhât den kum yeje engatyeneâk watmai. Lok yawuyane yengâlen taka engatyeneñan genjetâ nângân nângânyene hâlim milim otmu manman bâlenjahât pangonân kionmaihât biwiyeñe galemahom mannomai. ¹⁸ Otmu sâp yiwerene yuâmâ Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyeñe kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyeñe tiñâk kepeim yâkât den tiñâk lâum mannomai. Yawu otnomai yanâmâ yâkne tihityene otmu manman âlepñahât bulâne yengâlen teteap ya wangim bulâne topne topne teteyingiwuap. Yakât nângâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyene,
Petoro

1 Yoane Yoaneje ekap angoân kulemguop.

O bukulpne,

¹⁻² Anitâhât Kâi Toka yañe manman kârikñahât amboñe oap. Otmu Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotñak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlebâ tetem lok otmâ hohetnenñan manop. Otmu nen aposololipñe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikñan mannom yakât den pat eknongomu nângâmunñe bulâñe olop. Yakât otmâ nenñe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyñgian. ³⁻⁴ Nenñe Anitâ yet nanñe Yesu Kiristo orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakñan manmain. Otmu yeñe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbim orop nanñangim buku orañgim mannomaihât ekap yu kulemgum katyñgian.

Anitâ Koko Salek Amboñe lañinñan tatmap.

⁵ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât topñe ikñe nanñane sâm tetem eknongop. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Anitâ Koko Salek Amboñe lañinñan tatmap. Otmu lohimbineâmâ omoñ biwiñan manmâ orotmeme kiñgoñ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. ⁶ Nenñe “Anitâ orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmap,” yawu sâm bukulpnenñe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenñe otmunñe bâlem gamap yan den perâkñe kâityongom Anitâhât den bulâñe ya ki lâumain. ⁷ Yâhâ nenñe Anitâ Koko Salek Amboñahât den nângâmunñe hañ sâningimu yâkât tem tiñâk lâuwanñgim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristoñe nengât tosañhât otmâ sârenerenekmâ muop yakât nângâm Anitâñe nenñe tosa otmain ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nângâm bukulpnenñe orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu herone nângâwanñgim mepaemain.

⁸ Nenñe Anitâhât den bulâñe yakât pâpgum, “Nenñe koko salehâk manmain,” sâmain otmuâmâ perâk sâmain. Nenñe yawu otmâ hiliwahonomgât mâtâp ya watmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenñe “Orotmeme bâleñe âlâ ki otmain,” sâmain yanâmâ Anitâhât den nângâmunñe ki bulâñe otmap. Yawu otmâ “Anitâñe den perâk sâmap,” yawu nângâm hilipgumain. Nenñe tosanenñe sâm tetemunñe Anitâñe pilâningiwuapgât den sâm kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nângâm biwinenñe ekmâ orotmeme bâleñe wuân me wuân otbin yakât nângâmunñe hañ sâningimu bukulpnenñe yengât senyenñan kinmâ sâm tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâñe tosanenñe pilâningiwuap.

2

Kiristoñe Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap.

¹⁻² Yeñe otñetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyñgian. Yesu Kiristoñe ki otmâ tâpikguop yamâ lohimbim kerek nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Otmu mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lohimbim âlâ me âlâñe otñetâ bâlewuap yan yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitguñetâ yâkñe Kiristohât nângâm tosayeñe pilâyñgiwuap.

³ Nenñe Anitâhât tem lâuwanñgimain yan yâkñe nenekmu ârândânñ otmu yâk orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain. ⁴ Yâhâ lohimbim nombotñane “Nenñe Anitâhâlen biwinenñane kepeim mansain,” sâmai yamâ yâkât den loñgâemai. Lohimbim yawu yañe Anitâhât den nângâñetâ helekñe otmu den perâk sâmai. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenñe Anitâhât den tâñ tâñâk watmâ tem lâuwanñgimain yan yâkñe wawaenenekmâ mâmâñe otningimap. Mâmâñe otningimap yakât bulâñeâmâ Yesuñe buku otningiop yawuâk

nenje bukulpnenje orop buku oranjim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain.

Nenje buku oranjim mannom.

⁷ Bukulpne, yuwu sâmunne nângâñet. Kiristone lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeñe Anitâ orop biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristone buku otyingiop yawuâk yeñe gurâ buku oranjim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunje nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyngian. ⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yakât mâtâpñe angoân Kiristone watmu yâkâlen bulâñe tetemu ekbin. Otmu Anitâhât lañinje bulâñe biwi nângân nângânyeñan pilâmu hañ sâyngimu mâtâp yawuâk watmâ buku oranjim mannomai. Yawu otmâ manñetâ yanâmâ Omoñ Amboñahât wâtñe gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbi nombotñe “Anitâhât lañinje biwinenjan pilâmu hañ sâningimu tem lâuwanjim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulpnyeñe yeñgât nângâm bâleyingimai. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoñ biwiñan manmai. ¹⁰ Yâhâ lohimbi nombotñe âlâñeâmâ bukulpnyeñe orop biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmap. Lohimbi ya yeñgât biwiyeñan Anitâhât lañinje pilâmu hañ sâyngimu tem lâuwanjim târârâhâk manmai. Yawu manñetâ lohimbiñe manmanyene ekñetâ âlepñe otmap. ¹¹ Yâhâ lohimbiñe bukulpnyeñe yeñgât nângâm bâleyingimai ya yeñgât biwi nângân nângânyeñan omoñ sahyingimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

¹²⁻¹⁴ Kiristone himbimâmbâ ge yeñgât tosañet otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Yakât den pat ekyongomunje nângâñetâ bulâñe otmu Anitâñe tosayeñe pilâyngiop. Yawu otmu yâk orop biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmap.

Otmu lohimbi papato yeñgât yuwu sâmunne nângâñet. Yeñe Anitâhât den tiñâk lâum kârihem kinñetâ Manman Bâleñahât Amboñe mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

Otmu lohimbi sombo yeñgât yuwu sâmunne nângâñet. Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Kiristone tatmâ gaopñak tatmâ gap. Yeñe yâkâlen biwiyeñe tiñâk kepeim manmâ ganñetâ yu oap. Yakât nângâm herone nângâyngim yeñgât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwanjim mannom.

¹⁵⁻¹⁶ Lohimbi nombotñe Anitâhât hâkâñ otmai. Yawu otmâ Manman Bâleñe Amboñahât amutgen manmâ yuwu otñetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâm yeñahâlâk nângâñetâ yahatmu hâkyeñe mepaemai. Yeñe enyatyeñeâk watmâ senje âlâlâ ekñâlem ihilâk otmai. Yawu otñetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuya yeñgâlen ki torokatnomai. Yâhâ yeñe yâk yeñgâlen torokatmâ yâkñe otmai yawuâk otnomai yanâmâ nenje yekmunje Awonñenñe Anitâhâlen biwiyeñe ki kepeim mansai yawu otbuap. ¹⁷ Manman Bâleñe Amboñahât wâtñe gewuap. Otmu lohimbiñe senje âlâlâ ekñâlemai yañe biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleñe ya yeñgâlen ki torokatnomai. Yawu otmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ olâk sâm tem lâuwanjim manñetâ manman kârikñan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkñe yeñgât sâop.

¹⁸ Bukulpne, yuwu sâmunne nângâñet. Kiristone âwurem gewuapñet sâpñe utâpñe. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâñe tetemu Kiristo mem ge katmâ yâkât kawenjan kinmâ lohimbi yeñgât nângân nângânyeñe mem hâlim tuhuyngiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nângâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkñe teteneñetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristone âwurem gewuapñet sâpñe utâpñe yawu nângâmain. ¹⁹ Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenjañe ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yeñgât topyeñe lohimbiñe nângâñetâ keterahâkñet Anitâñe nângâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkñe nen orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

20-21 Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwiyenjan kionmu yanak ikne den bulâne nângâm heñgenyumai. Yakât otmâ nângân nângânyene kuwiyiñgiwe sâam den ki kulemgum katyiñgian. Yene Kiristohât den nângâm heñgenyumai yakât otmâ lok nombotñane topyene kurihiakmâ Kiristohât den kelangatmâ ekyongomai ya nângâñetâ ki bulâne otmu topyene tetekñan tetemu ekmai. Yakât nângâm ekap yu kulemgum katyiñgian.

22 Lok yanê Kiristohât den kelangatmâ yuwu ekyongomai. “Yesune lohimbi tihitnenne olâkgât Anitâne yâk ki hângângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâam Kiristohât nângâñetâ tânât otmu betgumai yakât dopñeak âwâne Anitâhât nângâñetâ tânât otmu betgumai. 23 Yakât yuwu sâamune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ nanñahât hâkân otmâ betbañgimai yan Yesuhât hâkân oain sâam yan âwâne Anitâhât hâkân otmâ betbañgimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Anitâ nanñahâlen biwiyenane kepeimai otmuâmâ âwâñahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

24 Otmu den pat âlepne kâsikum yingim gai ya biwiyenjan katmâ lâum manñetgât nanñan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 25 Yawu manñetâ yanâmâ Kiristone manman kârikñan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyiñgiop yakât bulâne yingimu menomai.

26 Lok perâkñane Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yingimai. Den ya nângâñetâ bulâne otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyiñgian. 27 Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwiyenjan kionmâ mâmâne otyiñgim gap. Yawu otmâ den bulâneak biwiyenjan katmu yu me yakât ki nângâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyiñgim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nângâm heñgenyumai mannomai. Yawu nângâm heñgenyunomai yanâmâ lok nombotñane taka den kâsikum ningiñet sâam ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwanñim mannom.

28 Otmu Kiristone ikne lohimbi yen orop menenekbe sâam âwurem gewuap yan yene anulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwanñim mannomai. Yawu otmâ mannomai gârâmâ yâkne gewuap yan nenne yen orop yâkât senñan kinmâ hâmeñe âlepne ningiwuapgât nângânom. 29 Anitâmâ Koko Salek Amboñe. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne târârâhâk manmai ya yekmunne Anitâne nine nanne baratne sâam meyekmu mansai yawu otmap.

3

Awoñnenne Anitâne wawaenenekmap.

1 Bulânânâk Awoñnenne Anitâne wawaenenekmâ nine nanne baratne sâam menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ otmap. Lohimbi belângen manmañe Anitâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm Kiristohâlen biwiyene ki katbi. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkân otmâ betnongom mansai. 2 Anitâne nine nanne baratne sâam menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âñe ningimu menom yakât topne tipiñe nanñain. Yawu gârâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âñe ningiwuap yamâ ikne manman koko salek yawuya ningimu menom. 3 Manman ya ningimu menomgât nângâm biwinenñe mem mannom. Otmu Kiristone koko salehâk tatmap yawuâk manne sâam yâkât wâtñan kinmâ orotmeme bâleñe bet pilâm manmâ yâhânom.

4 Lohimbiñe otñetâ bâlemap sâam Anitâne ikne nângân nângân ya lohimbi kerek nengât biwinenñan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne otñetâ bâlemap yan Anitâhât den ya lonğâem tosa memai. 5 Lohimbi kerek nengât tosa pilâningiwe sâam Kiristo Manman Koko Salek Amboñane himbimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât tosañet otmâ muop. 6 Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ yâkâlen biwiyene kepeimañe

orotmeme bâleñe bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleñe tâtâem otmaine yâkât den ki nângâmai, otmu yâkâlen biwiyenane ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbi âlâ me âlâne den perâkne kâityongonomai ya nângâñetâ bulâne otmapgât yuwu sâmunne nângâñet. Kiristohât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât Anitâne nângâmu ârândân otmap. Otmu emelâk Kiristone Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâne ekmu ârândân olop. Otmu lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâne nângâmu ârândân otmap. ⁸ Yâhâ kândikum emelâk topne katmâ Anitâne lohimbi tuhuyelehop yapâek Satanne yâkât den kum lohimbi kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleñe tâtâem otmaine Satanne Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanne lohimbi nengât biwinnenan kionmu orotmeme bâleñe otmâ yâhâmaingât Anitâ nanñane mâtâp mañguwanñiwe sâm himbim pilâm hânân ge manop.

⁹ Anitâ ikñak lohimbi menenemâ nine nanne baratne sâm mâmâne otningim gamap. Yakât otmâ nenñe orotmeme bâleñe bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otnomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâleñe ki otmâ manmain. ¹⁰ Nen Anitâhât pat otmâ manmainne lohimbi Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya manñetâ yekmunne topyene tetem henñenguwuap yakât yuwu sâmunne nângâñet. Yâkne Anitâhât ki tem lâuwanñimai. Yawu otmâ bukulipyene orop biwiyenane ki kepeiakmâ konohâk otmu buku oranñimai. Lohimbi yawuyane Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenne orop biwinnenane kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹¹ Yâhâ yeneâmâ lohimbi kerek nângâyñim buku otyñim mannomaihât den emelâk kâsikum yñgimunnne nângâwi. ¹² Emelâhâmâ lok âlâ, kutne Kain sâm, yâkne Bâleñe Ambonahât amutgen manmâ imiñe kumu muop yakât yuwu sâmunne nângâñet. Iminane hotom umu Anitâne ya ekmu ârândân olop. Yâhâ ikñak hotom umuâmâ Anitâne ya ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâ iminahât nângâm bâlewanñiop. Yawu gârâmâ Kainne olop yawu ki otnomai.

¹³ Otmu lohimbi belângen manmaine yengât nângâm bâleyñinomai yan biwiyene ki yahatbuap.

¹⁴ Emelâk nen Kiristohât lohimbiñe yâkâlen biwinnenane ki kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinnenne yâkâlen katmunne Anitâne manman kârikñahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâneâmâ bukulipnenne orop biwinnenane kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain. Yâhâ lohimbi bukulipyene yengât nângâm bâleyñimainneâmâ hiliwahonomaihât pat manmai. ¹⁵ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâne bukulipyene yengât nângâm bâleyñimai. Yawu otmai ya yengât Anitâne nângâmu bukulipyene yongoneta muai yawu otmap. Otmu nenñeâmâ yekmunne manman kârikñahât pat ki mansai yawu otmap. ¹⁶ Kiristone sâreerenekmâ kawennenan kinmu kuñetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâne teteop ya nângâmain. Yâhâ yakât dopñeak nenñe bukulipnenne hewewenâk tânyongonom. ¹⁷ Otmu lohimbi nombotne iri sikumyene pato tatyñgimanne bukulipyene nombotne senne âlâlâhât umburuk otmâ umatne kakñan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongoneta ya yekmunne Anitâhâlen biwiyenane ki kepeim mansai yawu otmap. ¹⁸ Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Nenñe bukulipnenne “Âlepne tânyongonom,” sâm launennanñak ki sânom. Yawu otmâ biwinnenane kepeiyekmâ hewewenâk tânyongonom.

Anitâne wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

¹⁹ Nenñe biwinnenane bukulipnenne kepeiyekmâ tânyongomain yan Anitâ Manman Bulâñahât Ambonane mâmâne otningimu mansain yakât bulâne ya tetemu ekmain. Yawu otyñgimain yan Anitâne nenekmu ârândân otmap yawu biwinnenane nângâmain.

²⁰ Yawu gârâmâ Anitâne nenekmu ârândân otmap me bia yakât nângâm biwi yâhâp otmain yanâmâ Anitâ biwinenne ekmapne wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nângâmunne biwinenne ârândân otmap. ²¹ Anitâne nenekmu ârândân otmap yawu biwinenne nângâm yu yakât pahâk ulitgumain. ²² Otmu nenne girawu manmunne nenekmu ârândân otbuapgât topne nângâm tem lâuwanjim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunne âlepne nângâningiwuap. ²³ Nenne Anitâ nanne Yesu Kiristohâlen biwinenne kepeim tem lâuwanjim mannomgât yâkne sâmb kalop. Yakât otmâ nenne Kiristohât tem lâuwanjim bukulpinne orop biwinenne kepeikmâ konohâk otmu mannom. ²⁴ Otmu Anitâne den âlâlâ sâmb kalop ya lâum manmain yan yâkne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nengât biwinenne kionmu Anitâ orop biwinenne kepeikmâ konohâk otmu mansain ya nângâmain.

4

Lok perâkne yengât topyene

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. “Wâtgât mâmâjahât Heakne den âlâlâ biwinenne katmu sâmb tetem ekyongomunne nângânet,” sâmb lohimbi âlâ me âlâne engatyan genetâ denyene in yawu nângâmai. Yakât nângâmune ki ârândân otmap. Lok perâkne dondâhâlâkne den yawu sâmb lohimbi kâityongomai. Yakât otmâ den sâmb tetemai ya Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenne katmu sâmb me weke bâlejahâlen kândiwahom den sâmb yakât topne nângâne sâmb yuwu âiyongomai. ² “Yesune lohimbi nengât tihitnenne olâk sâmb Anitâne himbimâmbâ hângângumu ge lok otmâ manop. Ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenne kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongonetâ “On,” sânomai otmuâmâ âlepne nângâyinginomai. ³ Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongomai. Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakne lohimbi yawuya yengât biwiyenne den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâne tetem topne kurihiakmâ Kiristohât kawenne kinbuap yakât den emelâk ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunne, kutne Kâitgu Kâitgu Ambojne, yâkne lok perâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai.

⁴⁻⁵ Yâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai yan lokgât nângân nângân tânet watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmaine denyene nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonenne Anitâ Wâtgât Ambojne lok perâkne yengât ambojne Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yene Anitâhât wâtnan kinmâ lok perâkne yengât den nângânetâ ki bulâne otmap. ⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbi Anitâhât den topnambâek nângâne sâmb otmai ya yâkât den kâsikum yingimunne nângâm biwiyenne katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne otmap ya nângâmain. Yâhâ lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaine nengât den nângânetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Ambojne nângân nângânyeje mem hâlim tuhuyingimu yanak nengât den nângânetâ gemu bet pilai ya nângâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojêâmâ Anitâ

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ orop biwiyenne kepeikmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâne nine nanne baratne sâmb meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâne otyingimu biwiyenne bukulpinne kepeyekmâ tanyongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâne mâmâne otingimu mansain. Yakât otmâ biwinenne kepeikmâ konohâk otmu buku orangim mannom. ⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojêâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbi nombotne bukulpinne yengât nângâm bâleyingimai ya yekmunne lohimbi belângen mansai yawu otmap. ⁹ Anitâne wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuniwiwe sâmb ikne nanne ombe bisine hângângumu ge nengât tosehât otmâ kawenenne kinmu kujetâ muop. Anitâne yawu

olop yan wawaenenekmap yakât bulâje teteop. ¹⁰ Nennjahâk Anitâhâlen biwinenjañe ki kepeim manbin. Anjoân ikñahâk wawaenenekmâ ikñe nanñe hângângumu tosanennjahât otmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Yawu otningiop yakât topñe nângâm yanâmâ yâkâlen biwinenjañe kepeim mansain.

¹¹ Anitâje wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenñe bukulpnenñe orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ¹² Lohimbi âlâ me âlâje Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenñe biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâje tetemu ekmain.

¹³ Nenñe Anitâ orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu manmunñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenjan kionmu Anitâ nen orop tap ya nângâmain. ¹⁴ Anitâje lohimbi kerek tihitnenñe otbe sâm ikñe nanñe hângângumu ge sârenenekmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Nenñe yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepñe lohimbi ekyongom gain. ¹⁵ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje Anitâhât nanñe Yesuhâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwanjimai yakât lohimbi ekyongomai yamâ biwiyeñe Anitâ orop kepeiakmâ konohâk otmu manmai. ¹⁶ Nenñe yakât nângâmunñe bulâje otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboñeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenñe bukulpnenñe orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. ¹⁷ Nenñe yawu otmunñe nângâmu ârândâñ otmap. Otmu sâp patoen yâkñe lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmain matñe kâpekningiwuap yan nenñe Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmeñe âlepñe ningimu menom nângâm Anitâhât senñan kinnom.

¹⁸ Nenñe Anitâ orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmap yakât nângâm kinñitnenñahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotñe Anitâ orop biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât nângâm matñe ningiwuap sâm kinñityenñahât otmai.

¹⁹ Anjoân Anitâje wawaenenekmâ biwiñe kepeinenehop. Yakât nângâm nenñe yâkâlen biwinenjañe kepeim lohimbi buku otyingim manmain. ²⁰ Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumaiñe “Anitâhâlen biwinenjañe kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulpnyene orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manñetâ Anitâhâlen biwiyeñe kepeim manmai yakât bulâje tetemu ekmain. ²¹ Yâhâ nenñe Anitâhâlen biwinenjañe kepeim manmain. Yawu manmâ bukulpnenñe orop buku oranjim mannomgât Yesu Kiristone sâm kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nângâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâleñahât Amboñe kepeim ge katnenekbuap.

¹ Bukulpne, yuwu sâmune nângâñet. Nenñe âwâ mâmâlipnenñe nângâyingimain yawuâk imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nângâyingimain. Yâhâ Yesuñe lohimbi nengât tihitnenñe olâk sâm Anitâje hângângumu ge lok otmâ manop. Nenñe yâkâlen biwinenjañe kepeimunñe Anitâje nine nanne baratne sâm menenekmu yâk orop biwinenjañe kepeakmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbi nombotñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeimai yamâ imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nângâyingimain yawuâk yâk yengât nângâyingimain. ² Nenñe Anitâhâlen biwinenjañe kepeim yâkât den lâumain yakât bulâjeâmâ yawu otmâ yâkât nanñe baratñe orop buku oranjimain nângâmain. ³⁻⁴ Nenñe Anitâhâlen biwinenjañe kepeimain yakât bulâjeâmâ yâkât denñe tem lâuwanjim manmain. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yâkñe nine nanne baratne sâm menenehop yapâek mâmâje otningimu yâkâlen biwinenjañe tinâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwanjimunñe ârândâñ merândâñ otmu Manman Bâleñahât Amboñe mem ge katnenekbe sâm hâum pâpgumap. ⁵ Lohimbi belângen manmai yâhâmâ Manman Bâleñahât Amboñe in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenñe Anitâ nanñe Yesu Kiristohâlen biwinenjañe kepeim

mannom yanâmâ Manman Bâleñahât Amboñaje mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâñe ikñe nanñe Yesu Kiristo hângângumu ge lok otmâ hohetnenñan manop. Hohetnenñan manmâ âi topñe katbe sâm olop yan nambenaje mem toen katmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe himbimâmbâ ge Kiristo mâmâñe otbañgiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benñe howanân kuñetâ muop. Howanân kuñetâ muop yakât kakñan mu-muñambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât topñe nâñgâmunñe bulâñe olâkgât Wâtgât mâmâñahât Heak, Bulâñe Amboñaje biwinenñan kionmap. ⁷⁻⁹ Nambenaje mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâñe Anitâñe yâkât topñe sâm tetem lohimbi ekyongomu nâñgâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâñe nâñgâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmu yakât ekmâ nâñgâmunñe bulâñe olop. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Bukulipnenñane den pat eknongonjetâ nâñgâmunñe bulâñe otmap. Yâhâ Anitâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmu Kiristohât den nâñgâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâñe dondâ otmap. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyeñane kepeim manmai ya yengât biwiyeñan Wâtgât mâmâñahât Heakñe kionmu biwiyeñe ârândân otmap. Yâhâ lohimbi nombotñaneâmâ Anitâñe nanñahât topñe sâm tetem eknongop yakât den pat nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Otmu Anitâñe den perâkñe sâmap yawu nâñgâñetâ otmap. Yawu nâñgâm biwiyeñe alitmai. ¹¹ Anitâñe ikñe nanñe hângângumu ge manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. ¹² Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyeñane kepeim manmai yâhâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu manmai. Yâhâ lohimbi nombotñaneâmâ Anitâ nanñahât hâkâñ otmâ biwiyeñe alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâñe hiliwahonomaihât pat kuyiñgimu manmai. ¹³ Yâhâ yeñeâmâ Anitâ nanñahâlen biwiyeñane kepeinetâ yâkñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. Yakât nâñgâm engat yâhâp otmaihât ekap yu kulemgum katyiñgian.

¹⁴ Otmu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmap yakât topñe nâñgâm henñegum yâkât nâñgân nâñgân ya watmâ ulitgumunñe yanâmâ nâñgâningimap. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. ¹⁵ Nenñe yâkât nâñgân nâñgân watmâ ulitgumunñeâmâ nâñgâningiwuap ya nâñgâmunñe bulâñe otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepñe ningiwuap nâñgâm engat yâhâp ki otmain.

¹⁶ Otmu bukulipyenñane otñetâ bâlewuap yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yengât yuwu sâmune nâñgâñet. Yâkñe Anitâhât den lonğâem otñetâ bâlewuap yan Anitâ ulitgunjetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan kionmu orotmeme bâleñe ya pilânomai. Yawu otñetâ Anitâñe manman âlepñan katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyenñe nombotñe âlâñeâmâ biwiyeñe kârikñe otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yengât nâñgâm yeñe Anitâ ki ulitgunomai. ¹⁷ Lohimbi âlâ me âlâñe girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât topñe nâñgâm henñegumai yamâ sâp âlâen yeñe engatyenñeâk watmâ otñetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyeñe ki kârikñe otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâñe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgimu manmaine yâkât den ki lonğâem orotmeme bâleñe tâtâem otmai ya nâñgâmain. Yâhâmâ Anitâ nanñane tihityenñe otmu yañak Manman Bâleñahât Amboñaje mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

¹⁹⁻²⁰ Lohimbi belângen manmaine Manman Bâleñe Amboñahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanñane tihitnenñe otbe sâm himbimâmbâ giop. Nenñe yâkâlen biwinenñane kepeimunñe Anitâ Manman Kârikñahât Amboñaje yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunñe nâñgân nâñgânenñe

keterakningimu Anitâ Bulâje Ambonjahât topnje nângâmain. Otmu yâkât wâtņan kinmâ topnje tipije nângâmain ya wangim topņambâek nângânom. Otmu Anitâ yet nanje Yesu Kiristo orop biwinenņaje kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain.

²¹ Den bânje yuwu sâmunne nângânet. Yeņe Anitâ yet Kiristohâlen biwiyeņaje kepeim manmai. Yawu gârâmâ yeņe yâk betyotgom âlâhâlen biwiyeņe ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyeņe,
Yoane

2 Yoane Yoaneŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulpine,

¹⁻² Yeŋe Kiristo Bulâŋe Amboŋahâlen biwiyeŋe kepeiŋetâ Anitâŋe yâkât pat kuyiŋimu mansai. Nenŋe yâk orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâin. Yakât otmâ nâ kunyeŋe manmâ galemyongom mansanŋe, nâŋgâyiŋim ekap yu kulemgum katyiŋgian. Otmu lohimbi nombotŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim mansaiŋe gurâ nâŋgâyiŋgiai. ³ Awoŋnenŋe Anitâŋe nanŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop nâŋgâningim tihitnenŋe otmutâ biwinenŋe sânduk sâekgât nanŋan. Yawu otningimutâ yâk yetgât wâtyetŋan kinmâ den bulâŋeâk alahum buku oraŋim mannom.

Biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋim mannom.

⁴ Nenŋe Kiristohât den bulâŋe lâum mannomgât Anitâ Awoŋnenŋe sâam kalop. Yakât otmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe Kiristohât den tiŋâk lâum mansai ya yekmune âilonŋo otmu heronŋe nâŋgâyiŋgiman. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâamune nâŋgâŋet. Yen kerekŋe biwiyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋim manmâ yâhânomaihât emelâk den kâsikum yiŋgimune nâŋgâwi. Den kâsikum yiŋgiwan ya yiwerenŋe yawuâk kulemgum katyiŋgian. Yakât otmâ nenŋe yen orop yawuâk biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den lâum buku oraŋim manmâ yâhânom.

Lok perâkŋe yeŋgât sâop.

⁷ Lok perâkŋe yeŋgât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Lok perâkŋe dondâhâlâkŋe Kiristohât lohimbi nengâlen torokatbi. Yamâ nenŋe yâk orop biwinenŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manbin. Yawu manbin ya pilânenekmâ ari yuwu sâam lohimbi ekyongomai. “Lohimbi nengât tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe Yesu Kiristo himbimâmbâ ki hâŋgângumu giop. Yâhâmâ lohimbi nen yuwuya,” yawu sâam Yesu mem ge katmai. ⁸ Yâhâ nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkât âi meŋetâ, manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgimu mansai. Bulâŋe ya yawuâk teteyiŋgim yâhâwuapgât biwiyeŋe galemahom mannomai. Yawu otmâ yâkât âi tiŋâk mem mannomai otmuâmâ sâp patoen yakât hâmeŋe Anitâŋe dopyeŋan ikŋiâk ikŋiâk yiŋgimu menomai.

⁹ Lohimbi nombotŋe bukulpine den kâsikum yiŋgimai yan Kiristohât den bulâŋe yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgân torokatmai. Lohimbi ya yeŋgât nâŋgâmunŋe yâkŋe Anitâ orop biwiyeŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋgimai. Ya yeŋgât nâŋgâmunŋe yâkŋe Awoŋnenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwiyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. ¹⁰ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den andemŋe wangim âlâ kâsikum yiŋginomai yamâ emetyeŋan ki dâim yâhâ katyekmâ sot um yiŋginomai. Me ki heronŋe otyiŋgim yâk orop den huhunomai. ¹¹ Yâhâ heronŋe otyiŋgim yâk orop den huhunomai otmuâmâ yâkŋe den perâkŋe lohimbi kâsikum yiŋgimai yakât matŋe Anitâŋe yâk yiŋgiwuap ya yen gurâ yawuâk yiŋgimu menomai.

Den bâiŋe sâam hâreop.

¹² Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinaan tap ya hârohâk kulemgum katyiŋgimbâm yamâ nâŋgâmunne umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katyiŋgian. Yâhâ hâmbâi nâŋe yeŋgâlen takamune eŋaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum heronŋe nanŋaŋginomgât nanŋan.

¹³ Otmu Anitâŋe kapi yu ambolipŋe meyekmâ Kiristohât pat kuyiŋgimu manmai yaŋe orowâk nâŋgâyiŋgian.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

3 Yoane Yoaneŋe ekap kalimbuŋe kulemguoop.

O bukune Gaio,

¹ Nâŋe Kiristohât lohimbi yeŋgât kunyeŋe manmâ nâŋgâyiŋgim yâkât den kâsikum yiŋgim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaŋe kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. ²⁻⁴ Gâŋe biwihe galemahom heŋgeŋgum Kiristohât den tiŋâk lâum yâkât mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ gat. Yakât bukulpnenŋe nombotŋaŋe taka gâhât den pat eknohoŋetâ nâŋgâm heronŋe dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nâŋgâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nâŋgâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awonŋ, gâŋe Gaio nâŋgâwaŋgirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nâŋgâm ulitgohoan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukuŋe Gaio mepaeop.

⁵ Nâŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hâŋgânyongomune gâhâlen takawi. Takawi sâp yan gâŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nâŋgâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yiŋgion. ⁶⁻⁷ Otmu purik sâm takawi yan Kiristohât lohimbi nengât sennennan kinmâ buku otyiŋgion yakât den pat eknongonŋetâ nâŋgâm heronŋe nâŋgâhihiwin. Otmu nâŋe âlâkuâk hoŋ hâŋgânyongomune pâku lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ningiŋet sâm ki ekyongonomai. Yawu gârâmâ nep mem mannomai yaŋe gâhâlen takanŋetâ tatmâ yapâ mâtâp meyiŋgirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyiŋgirâ Anitâŋe nâŋgâhihimu ârândânŋ otbuap. ⁸ Nen Kiristohât lohimbi wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyiŋgimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sâm haok tuhuŋetâ liŋgarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹ Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yeŋgât nâŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonŋetgât den tâlâwâk kulemgum katyiŋgimune ekbi. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe ikŋahâk lohimbi yeŋgât kunyeŋe manbe sâm nâhât den kakŋan sâmap. ¹⁰ Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nâŋe lohimbi hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanŋetâ ki buku otyiŋgimap. Otmu bukulpŋaŋe buku otyiŋgimai sâm kuyiŋgim topŋe âlâlâ mâŋgâyekmap. Yakât otmâ nâŋe sâp âlâen yeŋgâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleŋe sâm aran yu lohimbi senyeŋan kinmâ sâm tetemune nâŋgânomai.

¹¹ Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Dioterepeŋe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gâŋe gurâ orotmeme âlepŋeâk otmâ yâhâwuatgât nanŋan.

¹² Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanŋe ekmâ nen Kiristohât lohimbiŋe nâŋgâwaŋgim mepaemain. Nâŋe den ki meman ya nanŋat. Yakât otmâ den yan yu nâŋgârâ bulâŋe otbuap.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹³ Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinaŋ tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nâŋgâmune umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katgihian. ¹⁴ Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune enâkmâ den alahuromgât nanŋan.

¹⁵ Biwihe huruŋ sâmu manbuatgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Bukulipyenɛnɛ orowâk nâŋgâhihiain. Otmu bukulpnenɛ gâ orowâk mansai ya yengât gurâ nâŋgâyinɣiain ya ekyongowuat.

Nâ bukuyenɛ,
Yoane

Yut

O bukulpne,

¹ Awonnenne Anitâne wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yawu otbi yan Anitâne meyekmâ Kiristone himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapgât pat kuyingimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imine. Nâne Yesu Kiristo hon bawanngim manman. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyingian.

² Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâmu ulitguman. “O Awon, gâne bukulpne yengât nângâyngim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyene sânduk sâmu buku orangim mannomaihât nângâm ulitgohan.” Yawu sâmu ulitguman.

Lok perâkne Kiristohât den kelangatminiwi.

³⁻⁴ Bukulpne, yuwu sâmune nângânet. Anitâne yen orop manman kârikjahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâne menom sâmu girawu mannetâ yekmu ârandân otbuap yakât topne kulemgum katyingian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotne Anitâhât nângânetâ gemu betbangim topyene kurihiakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya ekâlem tepyene yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ eweakmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâmai. “Kiristone girem den yapâ holañnenehop. Yakât otmâ nenne engatnenneâk watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâmai. Yawu sâmai yan Kutdânenne Kiristo Tihit tihit Ambone yâk mem ge katmâ yâkât den kelangatmâ lohimbî den perâkne kâityongom engatyan gemai. Yâhâ Kiristone Anitâhât den bulâne nen aposololipne kâsikum ningiop. Otmu nenne den yawuâk yen kâsikum yingim gain. Otmu lok perâkne yengât engatyan gem nângân nângânyene mem hâlim tuhuyingimaihât yene Kiristohât den tâñ tâñâk watmâ mannetgât pepa yu kulemgum katyingian. Yâhâ lok perâkne matne mem hiliwahonomai yakât emet inânñan Anitâhât hon bawalipne den kulemgowi.

⁵ Den kulemgowi yakât topne nângâm hengennguai. Yawu gârâmâ den ya mem mete tuhum mannetgât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk Isirae lohimbine Aihita hânân umatne kakñan manminiwi. Yawu mannetâ Kutdâne manman âlepñan katyekbe sâmu den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâne den âlâ ekyongop ya nângânetâ ki bulâne olop. Yakât otmâ Kutdâne matne yingimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embânân Anitâhât anelolipne otmâ hilipgunetâ matne yingiop ya yengât yuwu sâmune nângânet. Anitâne anelolipne âi yingimu mewi. Yâhâ anelo nombotne âi yingiop ya hâkân otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matne nâpumân pilâyekmu ge omon kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâmu hâreyingim matne umatne yingimu mem hiliwahonomai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetne Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlâñmâ tatmâ ariop ya ambolipne anelone otmâ hilipguwi yawuâk otmâ hilipguwi. Yâkne kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotne yawu otmâ manminiwi. Yakât matne kâlâpne himbimângembâ gem punduñ sâmu sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipne otñetâ bâleop yakât dopneâk lok perâkne orotmeme bâleñe tâtâem otmai. Yawu gârâmâ yâkne Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nângânetâ keterakyngimu Anitâne yene orotmemeyene bâleñe yakât matne yawu yingimu menomai yakât topne nângâmbâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimbine otbi, otmu anelo nombotne otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipne Anitâhât den kum otñetâ bâleop yakât dopneâk lok perâkne yuwu otñetâ bâlemap. Yâkne aman topne topne ekmâ yakât nângânetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmai. Otmu Anitâhât anelolipne ikne orop himbimân tatmai ya yengât

nângânetâ gemu sâmbâleyingimai. ⁹ Otmu anjelolipne yengât kunyene, kutne Mikae sâmb, yâkât wâtne pato tatbaŋgiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenne Mose muop. Mumu Mikaene hanguwe sâmb otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaene Anitâ ewewaŋgim Satan yuwu sâmb hârewaŋgiop. “Anitâ ikjak matne gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâne sonjo bau otmu nâi selonj topne topne kalop ekmain yamâ umut biwiyene bia. Yakât dopneâk lok perâkne umut biwiyene bia yawu manmai. Yâkne yu yakât topne nângâm pâpgum ihilâk sâmb bâlemai. Otmu yu ya ekjâlem ihilâk otmai yaŋe manmanyene mem bâleyekmu mansai. ¹¹ Yawu otmai yakât Anitâne matne amokŋan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutne Kain, yâkne imiŋahât nângâm bâleop yakât dopneâk lok perâkne lohimbî nângâm bâleyingimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutne Bileam, yâkne hâmenne membom nângâm Isirae lohimbine otjetâ bâleâkgât sait kakyenjan pilâwe sâmb olop. Yakât dopneâk yâkne hâmenahâlâk nângâm Kiristohât den kelangatmâ lohimbî kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutne Kora, ikjahât nângâmu yahatmu Mose mem ge katbe sâmb olop yakât dopneâk lok perâkne Kiristohât aposololipne nen mem ge katnenekne sâmb oai. Yakât Anitâne matne amokŋan yingimu mem hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai. ¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikne nem biwiyene hâlim otmu otjetâ bâlemu anjun yingimai. Yawu otmâ yehahâlâk nângânetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyene nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbune nângânet. Elem kârikne mem emet mem maŋgumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yaŋe esen yambuŋanak pato otmap yamâ bonne âlâ ki kinmap. Yakât dopneâk lok perâkne den âilonjo lohimbî ekyongomai ya nângânetâ den yaŋe buku ki meyingimap. Otmu kâpi ya hârâtne kum pilâmunne hâlâlân sâmbu lâum menduhum katmâ kâlâwân umunne semap. Yakât dopneâk Anitâne lok perâkne matne umatne yingimu hem kâlâwân kionomai. ¹³ Otmu siru memu saru pato pilâmap yan saru tuŋ sâmbu gaharane tetemu ekmain. Yakât dopneâk lok perâkne yengât orotmemeyene bâlene tetemu anjakmai. Otmu omoŋe pitu kinmu ekmain ya omoŋeâk tetembisâpgât Anitâne kalop. Yakât dopneâk lok perâkne yengât nângâm Anitâne omoŋe bâlenjan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyingimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutne Enoko, Aramgât sen ya tetem gaŋetâ gaŋetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkne emelâk emet inânjan lok perâkne yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâne anjelolipne kiŋgitne orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. ¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenne lohimbî kerek nengât biwinnenne ekma sâmb hâreningim otmain memain yakât matne dopnenjanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimbî nombotne kunyene kârikne otmu Anitâhât den kakŋan sâmbu, otmu nombotne yâkât den kum orotmeme bâlene tâtâem otmai yâhâmâ matne amokŋan yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkne yene engatyeneâk watmâ yu ya otjetâ bâlemap. Yawu otmâ yehahât nângânetâ yahatmu hâkyene mepaemai. Otmu lohimbî nombotne nângâyinginetâ yahatmu senne âlâlâ tânyongonetgât mem lohotne tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâlene otmai yakât huhopne yamâ umatne âlâlâ kakyenjan yâhâmap. Yawu teteyingimap yan yakât sâmb guhuŋmâ tosa yu lohimbî nombotne yengâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmbune nângânet. Emet inânjan Kutdânenjahât aposololipne lok perâkne yengât nângâm den yuwu sâmb yen ekyongowi ya mem biwiyenjan katmâ nângâm mannetgât nanjan. ¹⁸ Den yamâ yuwu sâmbu. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbî nombotne yene engatyeneâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekjâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otjetâ Anitâne yakât matne yingiwuap sâmb yene ekyongonomai. Yawu

ekyongonjetâ nângânetâ porap otmu yengât den kaknan sâm senyenjan genomai. ¹⁹ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ yâkne biwiyenje alitjetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne nângân nângân âlepne âlâ biwiyenan ki katmap. Yawu otmâ lokgât nângân nângân tânjât watmâ Kiristohât lohimbi yengât engatyenjan genetâ hionakmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâne kâsikum yingimunje nângâwi. Den ya tinâk lâum yâkât amutgen manjetâ tihityenje otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu bukulipyenje yengât nângâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristone âwurem ge meyekmu Anitâne yekmu ârândân otmu umam sâyngim manman kâriknan katyekmu mannomai. Yakât nângâm bukulipyenje orop Kiristohâlen biwiyenane kepeim mambotbangim mannomai.

²² Otmu lohimbi nombotne Anitâhât den nângâm biwi yâhâp otmai. Lohimbi yawuyamâ lohotnanâk otyngim den kâsikum yinginomai. Yawu otynginetâ nângânetâ keterakyngimu yanâmâ yâkne Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim mannomai.

²³ Yâhâ lohimbi nombotne âlâ yengât nângâm den âlâen hâum sâmune nângânet. Bukunenje âlâhât emet semu imbiye naomje meyekmu in yawu hânân kionnomai. Yakât dopneâk sâp patoen lohimbi nombotne hem kâlâwân kionmaihât Kiristohât den kâsikum yinginetâ nângâm yâkâlen biwiyenane tinâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbi nombotne âlâneâmâ biwiyenje kârikne otmu orotmeme bâlene otnehâlâk nângâm manmai. Lohimbi yawuya yengât nângâm tepyene nângâynginomai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

²⁴⁻²⁵ Ambonenje Anitâ yahat yahatne embânâmbâek tat tat kârikne tatmâ gaopnak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yene manman bâlenjahât panjonân kionmaihât Anitâ wâtgât Ambonane tihityenje otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim mannomai. Yawu manjetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâm ikne laninje himbimân tap yan katyekmu herone kaknan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nângâm herone nângâwanngim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonnanâk.

Nâ bukuyenje,
Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristone yu ya teteningiwuap yakât topne sâm teteop.

¹ Nâ Yeweri nanne, Yoane. Anjoânâk Yesune hoj bawalipne 12 nen menenehop. Nâ yâk yengât komolân gâtne nâne pepa yu kulemgum katyingingian. Yakât topne yuwu.

Anitâhât biwi nângân nângânjan tatmap yapâ Yesu Kiristone den yu nângâmu bulâne otmu aneloje âlâ hângângum yuwu sâm ekuop. “Nâhât komot anjoân den yukât topne sâm ekyongowan yamâ sâp yiwerene yu sâm tetekjan tuhum yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâm yâkne nângânetâ keterahâkgât gâ hângângohomune hânân ge sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm hângângumu gem nâhâlen den yu sâm teteop. ² Sâm teteop yakât topne yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâne sâm kalop ya sâm tetem yen Yesuhât komot galemne mansai yuwu sâm ekyongomune nângânet. ³ Sâp pato utâpguap. Yakât otmâ yeje yen yu me ya tetewe sâm oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâm tetem ekyongonomai. Otmu lohimbî nombotjanenâmâ den yu nângâm lâum mannomai yamâ Anitâne mâmâne otyingimu herone otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yâkât topne

⁴⁻⁶ Nâmâ Yoane. Nâne Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyingingiwoman. Yakât yen sâlikum topne nângânomai. O Bukulipne, yengât nângâm nâne Anitâ yuwu sâm ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yanak tatmâ yâhâwuat. Otmu Wâtgât mâmânahât Heak ya gâhâlen tatmap yanje Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipne mâmâne otyingimu yengât biwiyene sânduk sâmu manjetgât nângâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hângângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâm teteop. Sâm tetemu lohimbî nombotjanen eknetâ bâlemu kujetâ muop. Otmu yanak mumunambâ yahatnomgât mâtâp anjoân mem kusânniopiop. Mumunambâ yahatmâ hânne hânne lok kutdâ topne topne mansai yengât kunyene tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbine yâkâlenâk biwiyenane kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbingât pat kuyingiop yakât bonne ya menomai. Yawu.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nengât tepne dondâ nângâningimap. Yawu nângâningim Anitâne âi sâm wanop ya biwinane kepeim manmâ nengât toсахât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinenne yâkâlenâk kepeim manmunne himbingât pat kuningiop. Yakât nângâm nen anjun ki otne. Anitâ tâj tânjâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesune mâtâp mem kusânniopiop. Otmu Yesune mâmâne otningimu Anitâhât tem lâum âine tuhum yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningiop. Yâhâmâ Laninne otmu Wâtgât Amboje. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Yesune elem kulewonjon kakjambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbî nombotjanen kasa otbangim mem tuhuwine ekmâ isem matne yingiwuapgât tep bâle nângânomai. Otmu lohimbî nombotjanen yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nângânomai. Ya bonjanâk.

⁸ Anitâ Ambonenne yâhâmâ emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuat yakât kakjan tatatne pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtne pato nandorone tatbangiap. Otmu Anitâne yuwu sâop. “Nâne sâmune hân himbim âliwahap topne topne ki tete tetenambâ teteheop. Otmu yâhâpne sâmune biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtgât mâmânahât Heakne Yoanehât biwine mem purik pilâmu ehop.

⁹ Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yeņe Yesuhât den pat âlepņe sâmb lohimbî ekyongonjetâ, lok nombotņeņe nâņgâņetâ ki ârândâņ otmu, mem ge katyekne sâmb mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otninginjetâ nenņe ki lohotņe otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândâņâk Yesuhât lau lâum kinmâ hoņ bawanņim gamain. Otmu nâņe Yesuhât den pat ya lohimbî ekyongomune yawuâk lok nombotņeņe gurâ nâņgâņetâ bâlemu nâ menekmâ mâtuņa âlâ, kutņe Patimo sâmb, yan katnekņetâ mansan. ¹⁰ Manmune Sande âlâen Anitâņe ikņe Wâtgât mâmbâņahât Heak hâņgâņgumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikņe isemu nâņgâwan. Yâhâ den nâņgâwan yamâ lâmun kunmain yakât dopņe bia, ya wangim isemu nâņgâwan. Otmu yuwu sâmb eknohop. ¹¹ “Yoane yu me ya senņan yiwerenņe tetemu eksat. Yawu gârâmâ gâņe pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yenņgât dopyenņan arimu sâlikum nâņgânomai. Kapi yamâ kutyenņe, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yenņgât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nâņgânomai.” Yawu sâmb eknohop.

¹² “Den yu âlâņe eknohoap” yawu sâmb enņatne kakņambâ olelem lambe nombolân yâhâp goliņak tuhuwi yan sem kinmu ekban. ¹³ Otmu ya yenņgât hohetyenņan lokbân kundenņe yawuya kinmu ekban. Otmu sâņgum kaok âlâ hârândâņâk mânuņakmâ kinop. Yâhâ enņatņanâmâ kâiput kâlep goliņak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. ¹⁴ Yâhâ somotņe yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senņe yamâ kâlâp nimbilamņe yawuya. ¹⁵ Yâhâ kâiņe yamâ kât sem hiņ hurunduņ sâmap dop yawuya. Yâhâ denņe munņeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munņe nâņgâmain yawuya. ¹⁶ Otmu pitu nombolân yâhâp ya bânņe bonâņgen mem kinop. Otmu launņambâmâ tewet konohâk yamâ sâtņe nombot nombot nelanņ nelanņ ya ge kinop. Yâhâ kun kundenņe yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyenņe laņinņe pilâop.

¹⁷ Yawu tetem kinmu ekmâ kiņgitnahât otmâ kâiņe topņan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yaņe bânņe bonâņgen mem katnekmâ yuwu sâmb eknohop. “Kâmbuk, kiņgitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâmb tetem ekgohowe. ¹⁸ Anņoân embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yaņak benņe nohoņetâ muwan. Otmu mumuņambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikņe amboņe. Yakât otmâ yâhâpņe mumbomgât dop âlâ ki tap. Manman kârikņe manmâ yâhâwom. Yawu gârâmâ lohimbî torokatmâ manņet me hiliwahonņet yakât nâņe konok sâmbune pesuk sâwuap. Otmu lohimbî nombotņe mum hemņgât pat oai yâk holaņyebom me hemân hâpunyebomgât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹ Otmu nâņe sâp yiwerenņahât me hâmbâihât tetewuap yakât topņe kerek sâmb tetewe. Sâmb tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotņe yu tete tatmâ arai ya yenņgâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nâņgâņet. ²⁰ Otmu bânņe bonâņgen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topņe yuwu sâmb tetemune nâņgâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipņe nâhât komot mansai ya yenņgât anņelo umutyenņanâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp goliņak tuhum katņetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipņe yâk yenņgât sâmb kalop.

¹ Yesuņe yuwu sâmb tetem eknohop. “Yoane, gâņe Epeso kapi ambolipņe yenņgât yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâ Yesu. Bânņe bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp goliņak tuhum katņetâ sem tatmap ya yenņgât hohetyenņan galem kinmâ bam gaman. ² Nâ yenņgât manmanenņe ya kerehâk nâņgâmbune âlepņe nanņe oap. Lok bâleņe, lok perâkņe yenņgâlen taka yuwu sâmb kâityongowi. “Yesuņe âi sâmb ningiop ya tuhum mansain.” Yawu sâmb yen kâityongom yenņgâlân torokatne sâmb takawi.

Yawu sâmb takanjetâ yapâ gâtņane umatņe topņe topņe teteyiņgiop. Yakât yeņe yâk yeņgât topyeņe ekņetâ ki ârândâņ olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nâņgâmune âlepņe nanņe oap. ³ Otmu yenâmâ lok bâleņe yaņe yeņgâlen torokatne sâmb otņetâ yanâmâ yeņe nâhât tem lâum sâtğum manmâ gawi. Otmu nâhât den nâņgâm ki hâkâņ otbi. Yakât nâņgâmune âlepņe oap.

⁴ Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâmbune nâņgâņet. Biwiyenjan tap ya ekmâ nâņgâmune ki ârândâņ oap. Anğoân embâņân Anitâhât den pat âlepņe nâņgâm yanâmâ nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ biwi yeņe pâlâmņe otmâ mansai. ⁵ Yâhâ anğoânâmâ biwiyene nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manņetgât nanņan. Yawu gârâmâ yeņe denne ki lâum mannomai yanâmâ sâmbune yeņgât hohetyenambâ lambe laņinņe hindakmâ yeņgâlen omoņ sahakbuap.

⁶ Otmu nâņgân nâņgân âlâ nâņgâm gawi ya nâņgâmune âlepņe oap. Komot âlâ, kutyene Nikolao sâmb, yâkņeâmâ yuwu sâmb. “Âlepņe, orotmeme ihilâk mahilâk otmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap. Yakât denne bia.” Yawu sâmb. Yamâ yeņgâlen takamâmâ yawu otņetgât sâmb kendâyiņgiņetâ yeņe hâkâņ otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yeņgât nâņgâm hâkâņ otmâ manman. Yawu gârâmâ yeņe yâk yawu otyiņgiwi yakât nâņgâmune ârândâņ oap.

⁷ Yeņgât hohetyenjan gâtņe âlâ me âlâņe lohotņe ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepņe nâņe sâmbune Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetņe nemâmâ yaņe tânyongomu manman kârikņan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâmb tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nâņgâm heņgeņgum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipņe yâk yeņgât sâmb kalop.

⁸ Otmu Yesuņe ikņe komot Simirina kapi ambolipņe mansai yâk yeņgât yuwu sâmb eknohop. “Lohimbiņe Simirina kapiân manmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe nâhâlen katmâ mansai yamâ gâņe den yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anğoân embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katnekbi. Nâņe yapâ yahatmâ tanņe yuwu sâmb tetemune nâņgâņet. ⁹ Yeņgât kasalipyeneņe yen mem bâleyekmâ kombo meyiņgiņetâ hâhiwin kakņan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya nanņan. Otmu nâņe mâmâņe otyiņgimune nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manmâ gaņetâ yakât nâņe matņe âilonğo yiņgiwomgât emelâk ya sâmb katban. Otmu Yura lok nombotņe yeņgât sâmb bâleyiņgiwi. Ya gurâ topņe nanņan. Yawu gârâmâ yâkņe Anitâhât pat bulâņe ki mansai. Yâhâmâ lok bâleņahât pat oai. ¹⁰ Otmu umatņe âlâlâ yuwu yawu teteyiņgiwuap yakât kiņgityenahât ki otnomai. Yakât topņe yuwu sâmbune nâņgâņet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâleņahât pat mansaiņe yen biwiyenahât topņe ya nâņgâne sâmb mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyiņgim nombotņe mem pâi emetņan katyeknomai. Yawu otyiņgiņetâmâ yeņe kârihem kinņetâ yanâmâ nombotņeâmâ munomai. Otmu nombotņe âlâņeâmâ hâhiwin nâņgâm sâtğum mannomai. Yawu otmâ manņetâ yakât kakņanâmâ hilâm bâlâk ñerek otmu yanâmâ pesuk sâyiņgiwuap. Yâhâ yakât kakņan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaiņe mumuņambâ yahatņetâ yen kerehâk manman kârikņan torokatmâ manmâ yâhânomai. ¹¹ Simirina kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâmb tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topņe nâņgâm heņgeņgunomai. Nâņgâm heņgeņgum nâhâlenâk biwiyeneņe kepeim manmâ yâhâm yâhâņe munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipņe yâk yeņgât sâmb kalop.

¹² Otmu Yesuŋe ikŋe komot Peahamon kapiân mansai yâk yengât yuwu sâmb eknohop. “Lohimbi nombotŋe Peahamon kapiân manmâ biwiyenŋe nâhâlen katmâ mansai ya yengât den yuwu kulemgum katyŋgirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtŋe nombot nombot nelanŋ nelanŋ yakât amboŋe nâ. Nâŋe yuwu sâmbune nâŋgânet. ¹³ Kapi ambolipŋe yengât manmanyenahât topŋe ya nâ nanŋan. Kapi yanâmâ lok sesengâlâkŋe Satangâlen torokatmâ orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtŋe âlâ, kutŋe Antipatoro, yâkŋeâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yengâlen lohotŋe ki otmâ manop. Ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yakât yen kiŋgityenahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nâŋgâmbune ârândânŋ oap. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe nombotŋe orotmeme âlâ yuwu otmai yamâ nâŋgâmbune bâleap. Yengâlebâ nombotŋe lok âlâ, kutŋe Bileam sâmb, yâkât orotmeme bâleŋe ya watbi. Bileamŋe anŋoân lok âlâ, kutŋe Balak sâmb, ya ekumu Isirae lohimbiŋe kasalipyenŋe yengât Porom Lâpiohât hotom uminiwi yapâ mem neŋet sâmb ekyongop. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otŋetgât kendâyiŋgiop. Yawu olop yakât Bileamŋe tosa pato miop. Otmuâmâ yengâlen gâtŋe nombotŋe orotmeme yawuâk torokatmâ otŋetgât sâmb kendâyiŋgim mansai. Ya nâŋgâmbune dondâ bâleap. ¹⁵ Otmu yengâlen gâtŋe nombotŋe Nikolao yengâlen torokatmâ ihilâk mahilâk otmâ mansai. Yakât nâŋgâmbune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongonetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâhâlenâk katŋetâ kinâkgât sâmb ekyongoan. ¹⁶ Otmu den sâmb tetean yukât nâŋgânetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpŋe taka ki torokatnoma. Yawu otnoma yamâ nâŋe taka kuk otyiŋgiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtŋe nombot nombot nelanŋ nelanŋ yanŋe nem hilipyongowuap.

¹⁷ Yamâ yengâlen gâtŋe nombotŋe yâk yengâlen lohotŋe ki otmâ mannoma yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikŋe yakât sot yiŋgimune nem mannoma. Otmu lanŋatyekmâ âlâku ikŋe kutŋe kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyŋgiwom. Kut ya lok âlâ me âlâŋe ekmâ nâŋgânomaihât dop ki tap. Âlâku ikŋe amboŋan amboŋan ekmâ nanŋanŋinoma.

Peahamon kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtŋat mâmbânahât Heakŋe den sâmb tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmbâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nâŋgâmb henŋenŋunoma. Yakât otmâ yu kulemguwe sâmb oan. Yesuŋe Peahamon ya yengât yawu sâmb eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipŋe yâk yengât sâmb kalop.

¹⁸ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Tiatira kapiân mansai yâk yengât yuwu sâmb eknohop. “Yoane gâ Tiatira yengât ekap yuwu kulemgum katyŋgirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanŋe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotŋe lanŋ lanŋ sâmap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunŋe kâtŋe sem hiŋ hurunduŋ sâmap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hilipyongowom. Topŋe yawu.

¹⁹ Otmu yengât manmanyenahât topŋe ya nâ nanŋan. Otmu orotmemeyenŋe ya gurâ nâŋgâmb metean. Yenŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyenŋe hikuakmâ buku oraŋgim mansai. Yâhâ lohimbi nombotŋe senŋe âlâhât pâinmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimbi belângen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ yengu yawuâk ki lohotŋe oai. Emelâk orotmemeyenŋe âlepŋe otbiâke yamâ yiwerenŋe oai yuŋeâmâ kândikum gâtŋe ya tâtâem wangim oai yakât nâŋgâmb biwine heronŋe oap.

²⁰ Yawu gârâmâ benŋe yengât orotmeme konohâk otŋetâ ki ârândânŋ otmap. Imbi bâleŋe âlâŋe yengât hohetyenŋan kinmâ den perâkŋe kâsikum yiŋgimap ya ki watŋetâ ariap. Yâkŋe yuwu sâmap. “Nâ Anitâhât poropete imbi. Yâkât lau lâum denŋe sâmb tetean.” Yawu sâmap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutŋe Yesewe sâmb, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbi, mem dâiyekmâ imbilipyenŋe yekmâ ihilâk otŋetgât sâmb ekyongominiop. Yawu sâmb ekyongop yanŋe dondâ bâleap. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ imbi âlâ ya hohetyenŋan taka mansapŋe Yesewe olop yawuâk otŋetgât haonmâ kendâyiŋgiap. Otmu yâhâmâ kasalipyenŋe yengât Porom

Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neŋet sâŋ ekyongomap. Ya nâŋgâmune dondâ bâleap. ²¹ Yakât yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Imbi yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkâŋ otmâ kârikŋe dondâ oap. Kârikŋe otmâ manmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ yamâ ki sâŋ tetem betbaŋgimap. ²² Yakât otmâmâ kundat umatŋe dondâ tetewaŋgimu yan nâŋe ya sâŋ waŋmune hâhiwin nâŋgâm yâhâwuap. Otmu lohimbi nombotŋe yâkâlen torokatbiŋe tosayeŋe ya ki sâŋ tetem biwi nâŋgân nâŋgânŋe nâhâlen katmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yingimune mem sâtŋum mannomai. ²³ Otmu lohimbi nombotŋe imbi bâleŋe yâkât komolân torokatmâ otbi mewi ya ekŋetâ ârândâŋ olop yamâ nâŋe matŋe yingimune mem hiliwahonomai. Yawu otyingimuneâmâ nâhât komot hânŋan kulemŋan mansaiŋe ekmâ topŋe yuwu nâŋgânomai. “E, Yesuŋeâmâ orotmemenenŋe me biwinenŋan girawu tap yakât topŋe ekmâ nâŋgâm ba takamap. Otmu yu me ya otmâŋ yakât matŋe ya tâŋ tâŋâk ningiwuap.” Yawu sâŋâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai.

²⁴ Otmu yen nombotŋe imbi yukât orotmeme kiŋgoŋ yan torokatmâ ki otmai. Otmu yâkât komolipŋe Satangât topŋe sâŋ kusânâ ekyongomunŋe nâŋgâŋet sâŋ otŋetâmâ yan yeŋe betyingim mansai. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yakât umatŋe âlâ ki teteyiŋgiâkgât naŋgan. Otmu yenâmâ yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. ²⁵ Anŋoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpŋe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetâ nâŋe taka matŋe âlonŋo yingimune menomai yakât yuwu sâŋune nâŋgâŋet. ²⁶⁻²⁷ Anitâŋe âi sâŋ nihim hânŋannoŋomu gewan. Gemâmâ wâtŋan kinmâ tem lâuwangim gawan. Otmu yakât dopŋeâk yenâmâ âi sâŋ yingimune nâhât wâtŋan kinmâ yâhânomai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nâŋe mâmâŋe otyingimune kasalipnenŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai. ²⁸ Yawu otyinginetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heron maron otmâ manmâ yâhânôm. ²⁹ Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâŋe otyingimu den yukât topŋe nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai.” Yawu sâop. Yesuŋe Tiatira kapi ambolipŋe yeŋgât den yu sâŋ tetem eknoŋomu kulemgum katyingian.

3

Sariti kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâŋ kalop.

¹ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Sariti kapiân mansai ya yeŋgât yuwu sâŋ eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâŋune kulemgum katyingirâ Sariti ambolipŋe sâlikum nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâŋe yeŋgât manmanyenŋe ekmune ki ârândâŋ otmap. Yeŋe topyeŋe kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepŋeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbi dondâŋe yekmâ topyeŋe yuwu nâŋgâm tâpikguai. “Mainŋ, lohimbi yuŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânŋe ya galemai. Otmu yâkŋe yakât pâlâmŋe ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpŋum topŋe ki nâŋgâm sâmai. Nâŋeâmâ biwiyenŋe ekmâ “biwiyenŋe mumuŋe,” yawu naŋgan. ²⁻³ Yenâmâ biwiyenŋe pârâk pilâm ekŋet. Awoŋne Anitâŋe yeŋgât manmanyenŋe ya ekmu ki ârândâŋ otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândâŋ otmap. Manman anŋoânâk manbi yaŋeâmâ himbingât pat kuyiŋgiop ya biatbe sâŋ oap. Yen ya biatyingimap sâŋ emelâk anŋoânâk miti nâŋgâm yan biwiyenŋe nâhâlen katmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manŋet. Yawu manmâ orotmemeyeŋe bâleŋe ya bet pilâm biwi golâek manmâ yâhâpŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe nâhâlen kepeim manŋetgât naŋgan. Yâhâ ki otnomai yamâ benŋe kasalipyeŋe inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyingimai yakât dopŋeâk nâŋe yeŋgâlen pârâk sâŋ sâŋâk takawom. Sâp yan takawom yakât yeŋe ki naŋgai.

⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne sambe bia, getek âlâ yaŋe tipne âlepne oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune nâhâlen torokatnetâ sângum kaok bolan bolan âlâku ikne kândâk kândâk yingimune hangalaknetâ nine orop tatmâ yâhânom. ⁵ Yawu otmâ tosa barak mannetâmâ nâŋe yengât nâŋâm nâhât komolân gâtne salek salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikjahât pat kuyingim pepa âlâ mem kutyene kulemguwan. Yamâ kutyene yâhâpne ki hârewom. Nâŋeâmâ awoŋne otmu aŋelolipne yâk yengât senyenjan kinmâ yengât kutyene yongonmune nâhâlen torokatnetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin. ⁶ Otmu Sariti kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmâŋe otyingimu nâŋâm heŋgeŋgunomai.” Yesuŋe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipne yâk yengât sâm kalop.

⁷ Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâm eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyigirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepne nanŋe mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonŋeâk tetemap. Anitâŋe aŋgoânâk yuwu sâm âi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyene, kutne Dawiti sâm, yâkât kawenjan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikjahât gahatne ya mem hindâwuat. Mem hindârâ aŋ sâm kinmu yakât kakjan lok âlâ me âlâŋe ya mem maŋgunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatne ya mem maŋguwuat yamâ lok âlâ me âlâŋe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâm âi nihiop. Yawu gârâmâ gahatne yakât amboŋe yamâ nâ konok. ⁸ Otmu yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Manmanyene ya ekmune ârândân oap. Yeŋe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkâŋ otbi. Yakât nâŋgâmmune âlepne oap. Otmu yeŋe nâhât den pat âlepne sâm tetem ekyongonetgât emelâk nâŋe gahatne ya mem hindâmmune kinsap ya nanŋai. Otmu kasalipyene âlâ me âlâŋe ya maŋgunomaihât dop âlâ ki tap.

⁹ Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yura lok nombotŋe nâhât hâkâŋ otmâ manmâ yengâlen taka yuwu sâmai. “Nenâmâ Isirae lohimbi tâŋ tâŋ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâmai. Yawu sâmai yan yengât hâkâŋ otmâ sâm mem ge katyeksai. Yawu otyinginetâ nâŋgâmmune bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâm hâreyingian. “Lok perâkne, amboŋe yamâ Satan,” nâŋeâmâ yawu sâm hâreyingian. Yakât otmâ nâŋe mem dâiyekmâ yengât amutyenjan katyekmune mannomai. Yanâmâ yengât yuwu sânomai. “Bâe, Yesuŋe lohimbi yu yengât tepne nâŋgâmu âlepne nanŋe oap yakât nen mem ge katneneksai.” Yawu sânomai.

¹⁰ Otmu lohimbiŋe hânjan kulemjan manmai yengât topyene teteâkgât nâŋe sâmmune umatne topne topne teteyingiwuap. Yâhâ yengâlenâmâ ki tetewuap. Sâp yanâmâ nâŋe tihi-tyene otmune yeŋe kârikne otmâ mannomai. ¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâŋe manman kârikjahât pat kuyingiop ya biatyingimapgât nâŋgâm biwiyene galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyenjan mem ge katyeknetâ kârikne otmâ mannomai. Yawu mannetâ nâŋe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetne himbimân tap yakât saran kârikne sâm kânâŋgâyebom. Kânâŋgâyekmune ki putuk sâm ge kunomai. Manman kârikjahât pat yukât bulâŋe yingimune menomai yan Awoŋnahât kapi pato, kutne Yerusalem kapi âiŋe sâm, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patne yawuâk kuyingiop. Otmu nâ ninahât pat Anitâŋe emelâk kunihiop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³ Pilarepia kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkne mâmâŋe otyingimu den yukât topne nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yesuŋe yawu sâm teteop.

Laorika kapi ambolipne yâk yengât sâm kalop.

¹⁴ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyigirâ ariâk. Nâ Yesu. Aŋgoân embânân

Anitâne hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâne tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetne konohâk otmu yapâ gâtneje Anitâne âi sâm nihio. Âi sâm nihimu nâne yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topne topne katban. Otmu lohimbine Anitâhât topne nângânetâ haŋ sâyiŋgiâkgât den bulâne ekyongom manban. ¹⁵ Nâne yeŋgât biwiyene ekmune ki ârândâŋ otmap. Yenâmâ pâlâmne manmai. Yakât otmâ nâne yeŋgât ukenne ki nângâyiŋgian. Otmu nâsin gurâ ki nângâyiŋgian. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Sot nemunne pâlâmne otmu âkâm pilâmain yakât dopneâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmne otmu watyebom.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu yeŋgât topyene teteâkgât torokatmâ sâwe. Yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ Anitâne nângâningimu ârândâŋâk oap yakât iri sikum me senne âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakŋan mansain.” Yawu sâmai. Yamâ den memai. Yeŋe topyene ya nângâne sâm hâum pâpguai. Yenâmâ kopa. Otmu nângânetâ ki keterakmap. Otmu topne ekmâ nângâne sâm yakât pâinmâ hâum pâpgumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmne mansai. Yawu naŋgan. ¹⁸ Yawu gârâmâ yu otjet sâm ekyongomune torokatmâ otmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yiwerene yuâmâ senyene bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topne ki naŋgai. Yâhâ gâmâlâhâmâ nâne sâmune senyene hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topne nângânomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyene bâlene ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem haŋgalakmâ salek salehâk manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manŋetâ lohimbine nombotneje yekmâ yeŋgât nângânetâ yahatmu yakât ki aŋulaknomai. ¹⁹ Otmu lohimbine nâhâlen torokatmâ mansai yaŋe nine orop biwinenne kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nângâm nâhât komolân gâtne âlâ me âlâne otmâ tâpikgune sâm otjetâmâ nâne biwi nângân nângânyene mem kusân yiŋgiman. Mem kusânyingimune ekmâ nângâm heŋgeŋgum manman âlepŋan manmai. Otmu yeŋe kunyene kârikne otmâ hiliwahomaihât sâmune umatne âlâlâ teteyiŋgiuwap. Otmu yeŋgâlen takamune umatne yawuya teteyiŋgimapgât yeŋe orotmemeyene bâlene ya bet pilâm orotmeme âlepneâk otmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Nâne yeŋgât emet hawiŋan kinmâ den sâmune engatne munne naŋgai. Yawu gârâmâ lohimbine âlâ me âlâne nâhât den towatne nângâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom. ²¹ Otmu nâne himbimâmbâ ge Awonaŋe âi sâm nihio ya tuhum pesuk pilâmune ârândâŋ oap. Yakât dopneâk yeŋe gurâ nâhât den nângâm lâum manŋetâ ârândâŋ otbuap otmuâmâ nâne sâmune nâhâlen torokatnetâ orowâk Awoŋne hâlâŋmâ tatmâ yâhânom. ²² Laorika kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkne mâmâne otyiŋgimu den yukât topne nângâm heŋgeŋgunomai.” Yesuŋe yawu sâm teteop.

4

Himbimgât gahatne hindakmâ aŋ sâm kinmu Anitâhât kawene ehop.

¹ Otmu ya biatmu himbimân gahatne âlâ hindakmâ aŋ sâm kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nângâwan ya yawuâk yâhâpne tetemu nângâwan. Yamâ yuwu sâm eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâne sâm kalop. Garâ yu tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

² Yawu sâmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâne kawe talop yan laŋinne pato siliŋ siliŋ sâmap yawuyaŋe kundenneŋan yerâmu ekban. ³ Otmu hambe mohat yawuya yaŋe kakŋan hawamgum laŋinne golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴ Otmu lok kunne 24, hâk katipne kaok bolan bolan yawuya hiŋ hârândâŋ sâsâne ya mânunakmâ tatbi. Otmu nerenen goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunyenan hawamgum horaraŋgim tatbi. Otmu yâk yeŋgât kawe tatatyene pato yamâ Anitâ hawamgum ikŋiâk

ikñiâk tatbi. ⁵ Yâhâ Anitâ patoyeje talop yâkâlembâ belek sâmu ekban. Otmu denñeâmâ himbim gunjuruñ sâmu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlembâmâ kâlâp lanñe sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. ⁶ Otmu Anitâhât dâtâpñan saru pato nâñ nâñ sâmu yan emetsenñeje siliñ siliñ sâm hâumu beleñ sâmap dop yawuya yañe kâwinân liñgarakmâ nâñ nâñ sâm iop.

Otmu sonjo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yañe hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyeje yañak pato, bet kulet otyingio. ⁷ Anjoân ekban yamâ pusi papatoje, kutñe laion sâm, yakât kundenje yawuya. Yâhâpñe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbuñe yamâ lok kundenje yawu. Yâhâ imbâtñe yamâ tiwa yawuya. ⁸⁻⁹ Âlâhât konok konok penğamyene nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omoñe hilâmñe haonmâ ârândân Anitâ yuwu sâm kiki mewañgimai.

“Anitâ patonenje gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae señ señ me hou sâ sâ. Otmu gâhât nâñgâmunje yahatmap. Gâ embânân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nâñgâmunje âlâ kândâkdâek otmap.”

Yawu sâm kiki mewañgimai.

¹⁰ Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunje 24 ya kerekñe ñerendenyeje ya mem yâkât engatñan horatbañgimai. ¹¹ Horatbañgim nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm kiki mewañgimai.

“O, Anitâ patonenje. Gike nâñgân nâñgângan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topñe topñe hânân kalon yañe torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nâñgârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm hañ tuhumunje yupâ yapâ arimu ârândân merândân otmâ liñgarakmâ imap.” Yawu sâmai.

5

Lama Nanje yâkât nâñgâñetâ yahalop.

¹ Otmu Anitâ patoñe bânñe bonângen pepa âlâ mem goñgoñgumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulemuop ya sâlikumai sâm mem goñgoñgum gâoñ nombolân yâhâp sâhâop.

² Otmu nâñe añelo kârikñe âlâ ekban. Yâkñe yahatmâ kinmâ kârikñe halahum yuwu sâop. “Pepa gâoñân tap ya âlâñe mem holañmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâm den kârikñan sâop. ³ Yâhâ himbimân gâtñe, me hânân gâtñe, me wosapâ wosapâ gâtñe âlâ me âlâñe mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikñe. ⁴ Yawu ekmâ yañak nâñgâmunne dopñan ki otmu engat hako nâñgâm hâk nâik nâihâk isewan. ⁵ Nâñe yawu isemune lok kunje 24 tatbi yâk yengâlen gâtñe âlâñe yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtñe pusi pato âlâ, kutñe Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkñe mumunambâ yahatmâ yan Manman bâleñahât Amboñe, kutñe Satan, yâk mem ge kalop. Yâkñe âlepñe gâoñ ya holañmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtñe pato tatbañgiap. Yakât ki nâñgârâ gorâhihimu ise. Pak sâm ek.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâmu pak sâm Anitâhât gotñan sonjo papato ya otmu lok kunyeje ya yengât hohetyenjan Lama Nanje emelâk kum gâiwi, gutñe orowâk yañe yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtñe pato nandoroñe tatbañgiop yakât dop kum ñilipñeâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenñe ekmâ nâñgâmap yakât dop kum senje gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nâñgân nâñgânnenñe kusânakmu Anitâhât topñe nâñgânehât ikñak emelâk hâñgângumu giop. ⁷ Otmu Lama Nanje yâkñe yâhâ Anitâhât bânñe bongen pepa talop ya miop.

⁸ Memu yan sonjo papato otmu lok kunje yâkñe ba mem kuku parahu tuhum mepaewi. Yawu otmu lok kunñe wañgam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakñan

kondo golinjak tuhum katjetâ talop ya kâlehen to kukne suk suk yaŋe pindindiŋ sâŋ iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbi bulâŋe ulitgum mansai ya dop yongom yâk yengât denyenŋe nâŋgâekgât mem uk pilâŋetâ Anitâhât hâmenjan yâhâop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ yan Lama Nanŋe ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâŋ mewaŋgiwi.

“Gâŋe lohimbi komotne komotne, emetsenŋe gahanehen gehehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi teteheh mannomai yapâ gâtne lok âlâ me âlâŋe gâhât nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap yâk sârereyemâ kaweyenjan kinbe sâŋ hânân gion. Hânân gerâ gâ gohoŋetâ mum yahatmâ benŋe Anitâhât senjan kinmâ yâk yengât sâŋ ulitgumat. Yakât otmâ yâkne Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoŋ bawaŋgim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimbi nombotne âlâ manman âilonŋo lonŋo manŋetgât galemlipyenŋe sâŋ katyekdâ galemyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otjetgât wâtge pato tatgihiap yaŋe pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâŋ kiki mewaŋgiwi.

¹¹ Yawu sâŋ kiki mewaŋginetâ aŋelo kiŋgitne orowâk, sâlipyongonomgât dop bia, yaŋe yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâŋ mepaewi.

¹² “Lama Nanŋe ya kuŋetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeŋe, me tatatmemeŋe, me nâŋgân nâŋgânŋe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapgât dop yakât wâtne ya emelâk Anitâŋe waŋop. Yâkne âlâlâ yakât ambonŋe oap.” Yawu sâŋ mepaewi.

¹³ Yawu sâŋ mepaem kinjet Anitâŋe âliwahap topne topne emelâk embânân kalop, soŋgo bau, saruân gâtne, hân kâlehen gâtne, wosapâ wosapâ gâtne, otmu lohimbi himbingât pat otbi yâk kerekne menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanŋe yâk yetgât yuwu sâŋ mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatne otmu Lama Nanŋe yetgât wâtyetne ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nâŋgân nâŋgânyetne me, me orotmemeyetne me, me kutyetne ya dop konohâk tatyitgiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâŋ mepaeyelekbi.

¹⁴ Yawu sâŋ mepaeyeleknetâ yan soŋgo papato imbât tatbi yâkne nâŋgâŋetâ ârândânâk otmu “Ya bonjanâk,” yawu sâwi. Yawu sâŋetâmâ lok kunŋe 24 yâkne yawuâk sâŋ mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanŋe yâkne gâoŋ nombolân konok ya mem holaŋmâ pilâop.

¹ Yawu sâŋ mepaeyeleknetâmâ Lama Nanŋe pepa ya mem kinmu ekban. Yâkne gâoŋ nombolân yâhâp yapâ gâtne konok mem holaŋmâ pilâop. Mem holaŋmâ pilâmu soŋgo papato munomaihât dop bia ya yengât kunyenŋe yaŋe yahatmâ halahuop. Halahumu enŋatne munŋe yamâ himbim guŋguruŋ sâmap yakât dopne nâŋgâwan. Otmu yâkne yuwu sâop. “Gam ari.” ² Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakŋan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakŋan talop yamâ lok papatonŋe ŋerenden kunyenjan horaraŋgimai yawuya kunŋan horatbaŋgiwi. Otmu yaŋeâmâ kuk otmâ kasalipne itit kiom tuhuyekbe sâŋâmâ tembe nananŋe teikum gâitmâ hâum ariop.

³ Arimu yanâk Lama Nanŋe pepa gâoŋ yâhâpne ya mem holaŋop. Mem holaŋmu soŋgo papato ya yengâlen gâtne âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Gam ari.” ⁴ Yawu sâmu yanâk beâsi kurinŋe yaŋe teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbi hionakmâ kapam ahonŋetgât Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgim hâŋgângumu giop.

⁵ Arimu Lama Nanŋe gâoŋ kalimbunŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmuâmâ soŋgo pato âlâŋe yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi helenŋe ya teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe sot me senŋe âlâlâ kakŋan katmâ dop memai ya miop.

⁶ Ya memu soŋgo papato tatbi yâk yengâlen gâtne âlâŋe kârikne halahum yuwu sâŋ

lok beâsi kakņan talop ya ekuop. “Gâņe sot âlâ mem amanņ tipinņan mânunđâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmeņe mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunđmâ yakât hâmeņe gurâ mem yahatbuat. Otmu hânņan kulemņan po pato tetem ki lingarakmâ imbuap yakât otmâ wain toņe otmu nak âlâ, kutņe oliwa sâmb, yakât toņe yakât hâmeņeņeâmâ amutgen talâk.” Yawu sâmb hânġângumu giop.

⁷ Arimu benņe Lama Nanņe gâoņ imbâtņe ya mem holaņop. Mem holaņmu sonġo papato bâiņe yaņe kârikņe halahum yuwu sâop. “Gam ari.” ⁸ Yawu sâmbu yanâk beâsi gimbanġ kâiâk mâiâk yaņe teteop yakât kakņanâmâ lok âlâņe talop. Otmu yâkât kutņeâmâ Mumuhât Mâtâp Pato yawu. Otmu yâkât betņan lok âlâ, kutņe Hiliwaho Hiliwaho sâmb, yaņe watmâ takaop. Yâkņeâmâ lohimbî mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katyehowot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomutâ hiliwahonġtġât wâtynetņe tatyitgiop. Otmu sâmutâ mesek umatņe teteyinġimu lohimbî nombotņeâmâ mum hiliwahowi. Me sonġo sâtņeņe tetem yinġinġetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâġġât yâkņe gem surutuk sâmb ba ariowot.

⁹ Arimutâ yanâk gâoņ momeņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yenġât opon kâmbukņan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yaņeâmâ embun lohimbî emelâk yongonġetâ muwi ya yenġât umutyeneņe ya tatņetâ ekban. Yâk yenġât topyeneâmâ yuwu. Embânân anġoân lohimbî nombotņe manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipyene yenġât Porom Lâpio yakât hâkâņ otbî. Otmu lohimbî nombotņe Yesu mepaem manņetâ yakât kasalipyeneņe yongonġetâ muwi. Komot yâhâp ya yenġât umutyeneņe ya ekban. ¹⁰ Otmu Anitâ yuwu sâmb ulitguwi. “O, Ambonenņe, topġe yamâ ikņiâk tap, ki otmâ tâpikġumat. Yakât otmâ nen kerekņe yuwu sâmb âihohomunņe nânġâ. Lohimbîne hânân manmâ kasa otningim nongonġetâ muwin yakât sâp girawu yaen gâņe matņe otyinġiwuat?” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâņetâ yanâk Lama Nanņe yaņe sâņġum kaok konok konok yinġimu meņetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yen tipinġe tatmâ nânġânġet. Anġoân yen yongonġetâ muwi. Otmu yapâ torokatmâ bukulipyene yawuâk yongonġetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotņe âlâ yawuâk yongonġetâ munomai ya Anitâņe yekmâ nânġâmu dopņan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matņe nâku kâpekyinġiwom.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmb gâoņ nombolân konokņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yan yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososonġ pato miop. Memu yan hilângât emetsenņe irik irik sâop yamâ kâlâp ġawuņe yawu olop. Yâhâ omonġât emetsenņe yaņeâmâ kurinġ kurinġ hâum hepnenņe ġemu ekmain yakât dopņeâk olop. ¹³ Otmu siru pato memu nak esenņe beretek sâmb hânân ġemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yaņe aksihâk beretek sâmb ġewi. ¹⁴ Yâhâ nenņe sâņġum mem pânġ pânġ kepehemain. Yakât dopņeâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yaņe yawu kepeiahop. Otmu pumņe papato otmu mâtuņa yaņe aksihâk kaweyene pilâm orotok sâmb ġulip malap otbî. ¹⁵ Otmu lohimbî kerek, lok papato me inņe, lok kunņe me tâņât, kaok me helenġ, iri sikumyene orop me umburuk mansai, lok topņe topņe kerehâk ya tetemu wosapâ ba misinġurakne sâmb hâum pâpġuwi. ¹⁶⁻¹⁷ Ya misinġurakne sâmb hâum pâpġum yan yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ sâp pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanņe yâk yetņak kuk pato otningim sâmutâ âlâlâ yakât wâtņe biatbe sâmb oap. Yakât otmâ nen yu ġulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanņaitņe ewun tatmâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senņan âlepņe wâtnenņe tatningimu eknomġât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misinġurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumņe laņe yaņe nenehâġġât nanġain.” Yawu sâwi.

7

Isirae lohimbî komotņe komotņe ya yenġât kundenyenan undip katyehop.

¹ Otmu ya biatmu yakât kakñan añelo imbât kinñetâ yekban. Añelo imbât yañeâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpñe kum mañguwi. Kum mañguñetâ nâñ nâñ sâop. ² Yawu otmu yan añelo âlâñe sikop gahañehen tetem kinmâ Anitâ manman amboñe yâkât komot ya yengât kundenyeñan undipñe katyekbe sâam kinop. ³ Yawu kinmâ bukulipñe yuwu sâam ekyongop. “Yen siru ya ki pilâñetâ miâk. Nenñeâmâ añgoân sâp yiwerene yu Anitâhât lohimbî yamâ ikñahât undip katyekmunñe tâñ tâñâk tetemuâmâ yakât kakñan siru ya pilâñetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipñe orowâk katyekmunñe kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâop.

⁴ Otmu Isirae lohimbî Anitâhât komolân gâtñe yongonñetâ nâñgâwan yamâ emelâk yâkât pat otbi. Yâk yengât dop yamâ menduhuakñetâ 144,000. Otmu Isirae lohimbî yuñe hionakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbi ya yengât dopyene yuwu. ⁵ Yura yâk yengât komolân gâtñe yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. ⁶ Otmu Asehât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtñe ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. ⁷ Otmu Simiongât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtñe gurâ 12,000. ⁸ Otmu Sewulungât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu bâñeâmâ Benyamingât komolân gâtñe 12,000. Lohimbî komot yuñe Anitâhât pat otbi.

Lohimbî kinñitñe orowâkñe kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelekbi.

⁹ Ya ekmune pesuk sâamu yakât kakñan lohimbî kinñitñe orowâk hânñan kulemñan manbi yañe taka menduhuakmâ kinñetâ yekban. Otmu lohimbî ya sâlipyongonomgât dop bia. Yañe Anitâ otmu Lama Nanñe yâk yetgât gotyetñan kinbi. Kinmâ sâñgum kaok bolañ bolañ mânunakñetâ ge engatyeñambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkñe awu tawu mem lapu lapu tuhûm yuwu sâam Anitâ mepaem kinbi. ¹⁰ “O, Anitâ Tihit Amboñe. Gâñe nen gike pat sâam kuningion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanñane nengât tosehât otmâ umatñe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwerene yuâmâ nenñe manman âlepñan manmâ gain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâñetâmâ añelo kinñitñe orowâkñe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanñe, songo papato imbât, lok kunñe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbi. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. ¹² “Nen Anitâ Ambonennahât wâtñan manmain. Yâk nâñgân nâñgânñe âilonço. Otmu âlâlâ yakât amboñe oap. Yâhâmâ lañinñanâk tatmâ gamap. Manman amboñe yu bulâñe. Otmu yâkñe buku âilonço otingim gamap yakât mepaembisâin.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâñetâ lok kunñe 24 yâk yengâlen gâtñane yuwu sâam âinohop. “Lohimbî yu sâñgum kaok bolañ bolañ mânunakmâ kinsai ya wosakembâ takai? Otmu topyeneâmâ girawu?”

¹⁴ Yawu sâam âinohomu yuwu sâam ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gâñe eknohoâyâ.”

Sâamune sâop. “Lohimbî yuâmâ emelâk kasalipyeneñe mem ge katyekne sâam mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawi. Yawu otyinñetâ sâtgum manmâ biwiyene Yesuhâlenâk katmâ manbi. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanñe hepñane tosayene pirim ikñe pat kuyinñiop. ¹⁵ Yakât Anitâhât senñan kinmâ sâp ârândân yâk mepaem hon bawanñim manmai. Yawu otmâ manmâ yâhâñetâ Anitâ manman amboñane galemiongom mâmâñe otyinñimap. ¹⁶⁻¹⁷ Otmu Lama Nanñe yamâ Anitâhât senñan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yengât galem otmâ manman kârikñe yakât to senñanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ mannomai. Yawu otmâ Anitâñe yâk yengâlen umatñe âlâlâ teteyinñimapgât manman sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakñanâmâ yâhâpñe torokatmâ engat hako otmâ gilâp isenomaihât dop ki tap. Me

sotgât yâhâpne ki po yingimu munomai. Me tohât engatyene ki sanj sâwuap. Me sikopne yongomu yan wâtyene ki houj sâwuap.” Yawu sâop.

8

Lama Nanje yâkne gâon bâine ya mem holanmâ pilâop.

¹ Ya ekmune biatmu Lama Nanjanje gâon nombolân yâhâpne ya mem holanop. Mem holanmu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawamgum kinbine in tatmâ hutuk sâam kinbi. ² Yawu kinjetâ kâlep ki otmâek anelo nombolân yâhâp yanje Anitâhât sennan tetem kinjetâ yekban. Kinjetâ Yesuneâmâ lâmun nombolân yâhâp ya yingimu mewi. ³ Otmu yâk yengâlen gâtne âlâneâmâ kondo golinak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotgen ari kinop. Otmu lohimbî nombotne alata amutgen kinmâ yan Anitâ ulitgum manbi ya yengât den ya hanj sâam yâhâmu tepne nângâyingiâkgât Yesune to kukne suk suk yamâ gâimu kondoân ya pik sâam iop. ⁴ Pik sâam imu aneloje mem moselemu Anitâhât hâmenan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepne nângâyingiop. ⁵ Otmu ya pesuk sâamu anelo yanje alata yapâ kâlâp mem kondo kâlehen katmâ mem ari aknangen panmu hânân sem tok sâam giop. Hânân gemu elem ya tok sâam belek sâamu himbim gunjguruŋ sâop. Himbim gunjguruŋ sâam arimu mososonj pato miop.

Anelo kândikunje lâmunje kunop.

⁶ Otmu anelo nombolân yâhâp yanje lâmunyenje âlâku konok konok miakmâ kunne sâam otmâ menduhuakmâ kinjetâ yekban.

⁷ Anelo angoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yanje hepjak pato otmâ hânân kionmu ekban. Yâhâ hânân giop yanjeâmâ puŋ sâam hewukne nombotneâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât hohetyenambâ gâtne konohâk yanjeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Anelo yâhâpnanje lâmunje kunop.

⁸ Yawu otmâmâ anelo yâhâpnanje lâmunje kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yanjeâmâ ge saru kâlehen giop. Saruân gemu yan saru torehenje giowângen yanjeâmâ hewâk pato olop. ⁹ Hewâk pato otmu saruân gâtne yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotne saruân wanja mem bam gam otmâ manbi yâk gurâ yawuâk saru kaknan gulip otbi. Yâhâ nombotne pato yamâ âlepne hâmeyeŋe kinop.

Anelo kalimbuŋanje lâmunje kunop.

¹⁰⁻¹¹ Anelo kalimbuŋanje lâmunje kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutne Kalak sâam, yanje sem laŋ laŋ sâam kionop. Yanje himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senje senje yakât nombotneâk kalak olop. Komot kalimbuŋambâ komot konohâk yanjeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenje yawuâk olowot. Yawu otmu lohimbî nombotnanje to kalak newi yanje muwi.

Anelo imbâtnanje lâmunje kunop.

¹² Anelo imbâtnanje lâmunje kunop. Kunmâ dewutâ emetsenje pitu topne topne laŋinyeŋe yamâ kâtâpgumu omonguop. Otmu dewutâ nombotne yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omonguop. Otmu emetsenje yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk laŋinyeŋe inin pilâmu sânduk sâam iop. Yawu otmu hilâmngât emetsenje ya kâtâpgumu hilâm kâriknan omonj sâhâop. Otmu dop yawuâk omongât emetsenje ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kaknan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâam hanân yâhâm arimu ekban. Hanân yâhâm ari kârikne halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teteap yuâmâ ki orotne. Anelo nombotne âlâ yâkne lâmunyenje kunne sâam oai. Kunjetâ sâp yanâmâ umatne topne topnanje lohimbî kakyenjan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâam nângâm oan yukâ.” Yawu sâop.

9

Anjelo momenjaŋe lâmunje kunop.

¹ Anjelo momenjaŋe lâmunje kunop. Kunmu yan pitu pato âlâŋe himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya anjelo âlâŋe himbimâmbâ gem hânân kionop ya tetemu ekban yakât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe hem nâpumŋe yapâ âlâlâ bâleŋe topŋe topŋe holaŋmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop. ² Gem hem nâpum yakât gahatŋe ya mem pilâmu aŋ sâmu utun pato gam yâhâm emetsenŋe ya kâtâpŋuop. Kâtâpŋumu omon pato sahaŋop. ³ Otmu utun yâhâop yakât biwiŋambâ dimuŋ tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwiŋambâ gemâmâ kulahâ bâleŋaŋe ningimap dop yawuâk yinŋiŋop. ⁴ Otmu amboyaŋeâmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yenâmâ nak me senŋe âlâlâ esenŋe ya nene sâmu ki genomai. Me Anitâhât lohimbi undip katyŋiŋetâ yâkât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yinŋinomai. Yâhâ nâŋe mâmâŋe otyŋimune ari lohimbi tâŋât, undipyenŋe bia yamâ hâhiwin pato yinŋinomai. ⁵ Hâhiwin yinŋiŋetâ sâtŋum manŋetâ emetsenŋe mome pesuk sâmu yanâmâ sânduk sâwuap.” Yawu sâmu hâŋgânyongop. ⁶ Hâŋgânyongomu ge lohimbi yinŋiŋetâ hâhiwin nâŋgâwi ya biatyŋiŋiâkgât mâtâp hâum pâpŋum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nâŋgâm manŋetâ emetsenŋe mome pesuk sâmu yanâk hâkyenŋe sânduk sâop.

⁷ Otmu dimuŋ yaŋeâmâ yinŋine sâmu beâsiŋe beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinŋetâ yekban. Yâhâ kunyeŋeâmâ ŋerendenŋe goliŋak tuhumai yawuya mem lok papatoŋe ŋerendenŋe horaraŋimai dop yawuyaŋe horaraŋim kinŋetâ yekban. Kun kundenyeŋe yamâ lok nengât kun kunden yawuya. ⁸ Yâhâ somotyenŋe yamâ kâkâlep yaŋe silik solok sâmu giop. Yâhâ sâtyenŋe yamâ puaia sâtŋaŋe kâkitik sâmap, dop yawuya. ⁹ Yâhâ dihinyenahât katipŋe yamâ hâmbâ kârikŋe yawuya. Yâhâ penŋamyenŋe mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwuŋ sâmu gam arimu nâŋgâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. ¹⁰ Yâhâ sopyenŋeâmâ boson boson sopŋe yawuya. Otmu yaŋeâmâ lohimbi kârâyekmu hâhiwin pato nâŋgâwi. Hâhiwin pato nâŋgâwi yakât kakŋan emetsenŋe mome pesuk sâop. ¹¹ Otmu amboyaŋe yamâ anjelo âlâ hem nâpum pato tumuŋe ki ehekŋe yakât amboŋe. Anjelo yakât kutŋe yamâ Isirae yengât denân Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboŋe.”

¹² Otmu anjelo momeraŋe lâmunyeŋe kunbi yapâ umatŋe teteop yamâ bialop. Otmu umatŋe yâhâpŋe otmu kalimbuŋe tetewe sâmu olop.

Anjelo nombolân konokŋaŋe lâmunje kunop.

¹³ Anjelo âlâ nombolân konok yaŋe lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi yaŋe Anitâ yuwu sâmu ekuwi. ¹⁴ “Emelâk anjelo imbât yaŋe to pato âlâ, kutŋe Euparata sâmu, yan lohimbi bâleŋe yaŋe matŋe menomai yakât mambotmâ tatŋet sâmu dâmân kâlehen katyekŋetâ tatbi. Katyekŋetâ tatŋetâ emelâk yongone sâmu yakât hewewenŋe otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matŋe yinŋiŋetgât anjelo lâmun kunmâ kinsap yu hâŋgângurâ holaŋyekmu ariŋetgât nanŋain.” Yawu sâmu.

¹⁵ Yawu sâŋetâ yanâk ari holaŋyekmâ lohimbi kâsipyonŋetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtŋaŋe komot konok mem gulip tuhuyekŋetgât sâmu hâŋgânyongop. ¹⁶ Hâŋgânyongomu emelâk arine sâmu bunewâk henŋemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yengât kapam lok beâsi kakŋan tatbi ya sâlipyonŋomgât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

¹⁷ Otmu kapam lok beâsi kakŋan ariwiŋe kapamgât hâk katipŋe topŋe topŋe mem haŋgalakbi. Nombotŋe kisi kisi, nombotŋe kuriŋ, kâlâp koketŋe kuhuluŋ kuhuluŋ yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotŋe gimban yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyenŋe yamâ yuwu. Kunyeŋe yamâ pusi pato, kutŋe Laion sâmu, yâkât kunŋe yawuya. Wâtyenŋe pato tatyŋiŋop yakât lauyenambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâmu punduŋ sâmu kinmap yawuya ekban. Yaŋe ari lohimbi kâsipyonŋetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtŋe komot konok sem gulip tuhuyekŋetgât sâmu. ¹⁸⁻¹⁹ Yamâ betyenehen

otmu dâtâpyenehen yamâ sâtjeâk hârok. Yâhâ hapeyenahât sâtje yamâ mumakgât sâtje dop yawuya bia. Ya wangiap. Yaņe lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nângâm muwi.

²⁰ Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtje komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yaņeâmâ orotmemeyenē bâlēne ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyēne kârikne otmâ torokatmâ weke bâlēne yengât nângâņetâ bonne otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyenē ya hâwiwi, me kâtņak gâiwi, me goliņak me siliwanak um kutakum yaņak mepaewi. Yawu otmâ wahap tâņât, hâlēne bia, yakât nângâņetâ yahalop. ²¹ Otmu kombo meyiņgine sâm dondâ yongonētâ muwi. Me sait bâlēne, me karasuņa, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nângân nângâņenēne ki kepeiwi. Orotmeme bâlēne ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Aņelo âlâņe pepa mem Yoane waņmu niop.

¹ Otmu ya pesuk sâmu aņelo âlâ ekban. Yamâ wâtje pato nandorņe tatbangiop yaņe himbimâmbâ elem kulewoņboņ biwiņambâ gemu ekban. Aņelo yakât kun kundēne yamâ sikopņe siliņ siliņ sâm hâumap yakât dop otmâ laņinņe pilâmu yâkât kun kundēnan yamâ hambe mohat yaņak pato otmu ekban. Kâi pawutņe yamâ kâlâp semu koketņe laņ laņ sâm imap dop yawuya. ² Yâhâ bātņan pepa mem talop yaņe perereņ sâop. Otmu kâiņe perereņ sâm bonângenņe saruân tâlim kanehenņe hânân tâliop. ³ Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim guņguruņ sâmu nângâwan. ⁴ Topņe ya nângâm kulenguwe sâm ot tatmune benņe, Yesuņe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewoņboņ munņe pilap yakât topņe ki kulengu. Yamâ inâk ândâwâk nângâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

⁵ Otmâ aņelo yaņe bātņe bongen siwira hom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop. ⁶ “Anitâ manman amboņe. Gâ embâņan tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikņe pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senņe âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâņe sârâ tetewi. ⁷ Wâtge pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwerēne yu alata amutgen kinsai ya yengât nângâmâmâ kasalipyenē matņe bâlēne yiņgirâ meņet. Otmu emelâk gâņe poropetelipe den ekyongorâ sâm tetem gawi yakât bulâņe yiwerēne teteâkgât yakât aņelo nombolân yâhâpņe lâmunņe ya kunâk.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu yanâk Yesuņe himbimâmbâ yuwu sâm eknohop. “Aņelo kâiņe nombotņe hânân tâlim nombotņe saruân tâlim pepa mem perereņ tuhum kinsap ya ari bātņan me.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu arimune aņelo yaņe yuwu sâm eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuawâmâ tepge irik irik sâmu hâhiwin nângâwuap.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Yawu sâm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihiop. ¹¹ Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâm eknohop. “Gâ ihilâk lohimbi hânņan kulemņan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yengâlen ari yu me ya teteyiņgiwuapgât topņe sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm eknohop.

11

Anitâhât hoņ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetņe

¹ Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâm eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukņahât ginņe hotom umai yakât tunguņe nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbi nombotņe Anitâ hoņ bawaņgim mepaem kinsai ya amonņe kinsai ya sâlipyongom dopyenē nângâ. ² Yâhâ Anitâhât topņe ki nângâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyenēne taka emet kapiyēne Anitâhât kawēne tap ya limbâronņum hâhiwin yiņgiņetâ sâtgum mannomai. Sâtgum manņetâ emetsenņe 42 pesuk sâwuap.

Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuat. Pilâyekdâ in tatnomai. ³ Yawu otmâ hâhiwin nângâm sât gum manñetâ yan nâñe hoñ bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbi yañe munomaihât kou kendâmahom kunyetñan kepeim Anitâhât topñe sâ m ekyongom manmutâ emetsenñe 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

⁴ Yâhâ Anitâhât hoñ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetñeâmâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutñe oliwa sâ m, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâ m kinmap yawuya. Yâkñeâmâ Anitâ hoñ bawañgim yâkât topñe sâ m tetem ekyongom mandomawotgât sâ m yitgiop.

⁵ Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimbi nombotñane orotmeme bâleñe otmâ mansainje yotgone sâ m gotyetñan arinjetâ yâk yetgât lauyetñambâ kâlâp punduñ sâ m seyekbuap. Yakât sâ m kalop. ⁶ Lok yâhâp yañeâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to senñane hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatñe topñe topñe teteyiñgiâkgât nângâromawot ya gurâ âlepñe teteyiñgiuwawâk. Yakât wât yetñe pato tatyitgiap.

⁷ Otmu Anitâhât den ya sâ m tiñ pilâromawot yan hem nâpum bâleñahât amboñe yañe yapâ yahatbuap. ⁸ Yahatmâ kapi âlâ kutñe âiñe Sotom sâ m, otmu kutñe âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetñe howanân kuñetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot.

⁹ Yawu otyitgimu yan mitihât kasa hânñan kulemñan kapi wosapâ me wosapâ gâtñane yâk yetgât den pat ya nângâm taka yelemâ mem hanyotgomaihât galem yetñe kinñetâ ki mem hanyotgonomai. ¹⁰ Yawu otñetâmâ nombotñane yuwu sânomai, “Bâe, hoñ bawa yâhâp yuñe taka hâhiwin kakñan katnenekmutâ sât gum manmâ gain ya muawot.” Yawu sâ m bukulipyenñe orop yenjeâk heronñe nanñanñim senñe âlâlâ anñi gunñi otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâ m torokatyitgim oñ giriñ otnomai. ¹¹ Yawu otñetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâmu imbâtñan hilâm kârikñan yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbi nombotñane gotyetñambâ gam arinomai yañe yelemâ umutyenñe arimu kinñityenahât dondâ otnomai. ¹² Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesuñe den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâ m ekyotgomu elem kulewonñon biwiñambâ yâhâmutâ kasalipyetñane yelekñetâ sâtñe otbuap.

¹³ Yâhâromawot yanâk mososonñe pato membuap. Memu emetyenñe mem gâsuk tuhumu amon âlâek yañe putuk sâwuap. Otmu lohimbi matñe 7000 yongomu munomai. Muñetâ yanâmâ lohimbi nombotñe ki hiliwahonomainñe Anitâhât kulem ya ekñetâ sâtñe otmu yâkât nângâñetâ yahatbuap. ¹⁴ Umatñe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakñan kalimbunñe yu tetewe sâ m oap.

Anjelo nombolân yâhâpñane bâiñe lâmunñe kunop.

¹⁵ Anjelo bât nombolân yâhâpñe, bukuyenñe bâiñe yañe lâmun kunop. Kunmuâmâ anjelo kinñitñe orowâkñe den kârikñan yuwu sâñetâ gemu nângâwan. “Kutdânenñe Anitâñe nanñe hânñangumu ge lohimbi yenñgât lok kutdâ manmâ tihityenñe otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâ m mepaewi.

¹⁶ Otmu lok kunñe papato 24 ya Anitâ hawamgum tatmainñe yuwu sâ m Anitâ kiki mewanñiwi.

¹⁷ “O, Anitâ, Wâtgât Amboñe. Embânñan hân himbim ki kândikyotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerenñe yu topñe katmâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai yamâ gâñe galem yetñe pato otmâ yâhâwuap. Yakât nângâmunñe hân himbim pâronñe oap.

¹⁸ Yâhâ lohimbi nombotñane gâhât topge ekmâ nângâhiñetâ gemu betgihim kopolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâleñe otmâ manmâ gai yakât matñe yinñiwe sâ m oat. Matñe yinñiwe sâ m otdâ kuk pato otmâ ahone sâ m oai. Otmu gâñe lohimbi kerek yenñgât biwiyenñe ekmâ nângâm matñe yinñiwuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerenje yuâmâ poropete nombotŋaŋe gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimbi nombotŋaŋe gâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeim manmâ gawi, yâkŋe hâmeŋe âlepŋe menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâm gâ mepaeheksain.”

¹⁹ Yawu sâm kiki mewañŋetâ Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâm kinop. Hindakmâ aŋ sâm kinmu yakât kâlehen girem den sâm kulemgum kalop yakât katipŋe ya tetekŋan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâm himbim guŋguruŋ sâm gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososoŋ pato mem u hân hârohâk sân sân sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâŋe naom mem u puaiŋe nem kereŋgetbe sâm olop.

¹ Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipŋe mânunjakmâ talop yakât kundenŋeâmâ sikopŋe siliŋ siliŋ sâm hâumap yawuya. Yâhâmâ omonŋât emetsenŋe laŋinŋe pilâop yakât gotŋan kinop. Yâhâ kunŋe mâpuŋanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. ² Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâm hâliliakmu hâhiwin nâŋgâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaia kuriŋ bâleŋe yawuya. Kunŋeâmâ bât nombotgen yâhâp. Yâhâ kunŋe ya ârândâŋâk lok papatoŋe ŋerendenŋ horaraŋgimai yawuyaŋe hârâtâhâk horaraŋgim talop. Yâhâ ŋilipŋeâmâ bât nombot nombot hârok. ⁴ Yâhâ yaŋe himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapeŋaŋe gâwâreyekmu pek sâm hânân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yaŋe naom ya mem u puaiŋe nembe sâm imbi yakât gotŋan ba kinop. ⁵ Yâhâ imbi yaŋe naom miop yaŋeâmâ hâmbâi lohimbi hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityeŋe otbuapŋât Anitâŋe emelâk sâm kalop. Otmu puaiŋe nembe sâm otmu sâp yan Anitâŋe sâmu naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. ⁶ Yawu otmu imbi yaŋeâmâ kiŋgitŋahât otmâ sururuk sâm ari lok ki manmaiângen Anitâŋe yâkât kawem mem heŋgeŋguwaŋgim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâŋe tihitŋe otmâ yâhâmu emetsenŋe 42 ya pesuk sâop.

⁷ Yâhâ imbi yaŋe lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan aŋelo patoyeŋe, kutŋe Mikae sâm, yâkŋe aŋelolipŋe meyekmu puaiŋe yakât komolipŋe ya yongom mem ge katyekbi. ⁸ Mem ge katyekmâ himbimâmbâ watyekŋetâ hânân yuân gewi. ⁹ Yawu gârâmâ puaiŋe kunsain yâkât kutŋe yamâ Haknenŋan Sâmap, otmu kutŋe âlâmâ Satan, yaŋe lohimbi kerehâk kâityongom mem lohotŋe tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹ Otmu alata amutgen kinbi yaŋe yuwu sâŋetâ nâŋgâwan. “Satanŋe Anitâhât senŋan kinmâ haonmâ ârândâŋ nen Anitâhât komolipŋe den âiân katnenekmâ mem bâlenenekbe sâm gamap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nanŋe sârerenehâkgât hâŋgângumu gem nengât sâm muop ya mumuŋambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ yâkŋe sâmu yâkât aŋelolipŋaŋe Satangât komolipŋe watyekŋetâ giai. Otmu Lama Nanŋe yâkâlen torokatmunŋe mâmâŋe otningimu Satan otmu yâkât hoŋ bawa me mitihât kasa takaŋetâ lohotŋe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanŋe yâkât tem lâuwaŋgim mepaewin. Mepaemunŋe yakât matŋe kasalipŋaŋe taka nongonŋetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânennŋe wâtŋe pato tatbaŋgimapŋe nen mem heŋgeŋgunenekbuapŋât mâtâp teteap. ¹² Otmu Lama Nanŋe ya mumuŋambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopŋeâk nenŋe Satangât hoŋ bawa ya mem ge katyekbin. Topŋe yawuhât otmâ himbimân gâtŋe yeŋe heronŋe otbaŋgim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe Satan mem ge katbuap yakât Satanŋe nâŋgâm kuk pato otmâ yakât matŋe sâm hânân ge lohimbi mem ge katyekbe sâm olop. Yawu gârâmâ yakât nâŋgâm tepnenŋe dondâ bâleap.” Yawu sâŋetâ nâŋgâwan.

¹³ Yakât otmâ puaijae yuwu nângâop. “Bâe, hânân gian yukât matjeâmâ imbi yakât naom ya muâkgât nanjan” yawu sâop. ¹⁴ Yawu sâop yakât otmâ Anitâje sâmu tiwa pengamje ya je imbi ya âlihitaŋgiwi. Âlihitaŋgijetâ yahatmâ pâp pâp sâm lok ki manmaiângen Anitâje kawe heŋgeŋuwaŋgiop yan ariop. ¹⁵ Arimu puaijae kuriŋ bâleje ya je imbi ya hilipguwe sâm lauje aŋmu yapâ uwurup pato gam kioŋop. ¹⁶ To ya je gam kioŋmâ imbi ya nem kereŋgetbe sâm olop. Yawu olop yamâ imbi ya je torokatmâ manmâ yâhâmu emetsenje 42 pesuk sâekgât Anitâje sâmu pumje âlâje bâok sâm to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimu imbi ya hâmeje kinop. ¹⁷ Hâmeje kinmuâmâ puaijae ekmâ kuk bâleje olop. Kuk bâleje otmâ imbi yakât komolipjae Yesuhât den pat âlepje ya nângâm mem biwiyeŋan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yeŋgât puaijae ya je kuk bâleje otyiŋim itit kiom tuhuyekbe sâm ariop. ¹⁸ Ari saru sâtjan kinop.

13

Sonjo sâtje kârikje yamâ kunje nombolân yâhâp.

¹ Saru sâtjan kinmâ halahumu sonjo âlâ, sâtje kârikje, ya je saruâmbâ gamu ekban. Sonjo sâtje kârikje yamâ ŋilipje bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yeŋgât irimut horaraŋimai ya ŋilipjan konok konok horarakmâ talop. Kunje yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât kawenjan kinbe sâm yan ikje kutje konok konok kulemguaŋmu talop. ² Yâhâ orotmemeje yamâ yinsiwet kârikje yawuya. Yâhâ kâi je bâtje yamâ tiwa yawuya. Sâtjeâmâ puaijae sâtje yawuya. Yâhâ puaijae ya emelâk ekban yakât wâtjan kinmâ tem lâuwaŋgiop. ³ Yâhâ sonjo yamâ emelâk kasaŋjae kunje nombolân yâhâp yakât hohetyeŋan gâtje konok kuop. Kumu hepje pato ga kioŋmu wip sâm benje yaŋak sâwâewaŋgiop. Sâwâewaŋgimu lohimbî hânjan kulemjan manbi je ya ekjetâ sâtje olopgât yâkâlen torokatmâ yâkât nângâjetâ yahalop. ⁴ Nângâjetâ yahatmu yuwu sâwi. “Bâe, sonjo kârikje bâleje âlâlâ kerek wangiyeksap. Yawu gârâmâ lok girawu ya je mem ge katbuap?” Yawu sâm sonjo yakât nângâjetâ yahalop. Yawu gârâmâ sonjo ya konok ki mepaewi. Sonjo yakât amboje puaijae ya je mâmâje otbaŋgiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nângâyitgiŋjetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵ Anitâje ya ki ekmâ sâyitgiopgât sonjo ya je Anitâhât nângâmu gemu mem ge katbe sâm yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtje biatmu mem ge katsan.” Yawu sâm ikjahât nângâmu yahalop. Yawu otmâ kârikje otmâ manmu emetsenje 42 ya pesuk sâop. ⁶ Yâhâ sonjo sâtje ya je Anitâ mem ge katbe sâm yakât sâm bâlewaŋgiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yeŋgât sâm bâleyiŋim manop. ⁷ Yawu otmâ Anitâhât lohimbî ya kuk otyiŋim kerehâk mem lohotje tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimbî hânjan kulemjan manbi ya yeŋgât kunje manop. ⁸ Yakât otmâ lohimbî nombotje Anitâhât pat ki otbi yamâ sonjo yakât nângâjetâ yahalop. Yâhâ lohimbî nombotje Anitâhâlen torokatmâ manbi ya je ekmâ sonjo ya ki mepaewi ya yeŋgât topyeje yuwu. Emelâk embânân Anitâje hân himbim ki kândikyotgop sâp yanâk lohimbî ya je biwiyeje Lama Nanje kuŋjetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomaî yâk yeŋgât Anitâje nângâop. Yâk yeŋgât nângâm kutyeje pepaen kulemgum Lama Nanje waŋmu mem manman kârikje yakât pat kuyiŋgiop. Yawu. ⁹ Otmu yeje den kulemguan yu sâlikum topje nângâjetâ keterahâk.

¹⁰ Lohimbî nombotjaeâmâ hâhiwin kakjan mannomaî. Ya teteyiŋiwe sâm otbuap yan ki misiŋguraknomaî. Yawu otnomaîân kasalipyenjae mem pâi emetjan katyeknomaî yan sât gum mannomaî. Yâhâ nombotjaeâmâ kapamje mem yongonomai. Ya teteyiŋiwe sâm otbuap yan âlâengen ki arinomaî. Ya ihilâk yongonomai. Umatje ya teteyiŋiwuawân yakât nângâm Yesuhâlen biwiyeŋjae kepeim manmâ yâhânomaî. Yawu otmâ manjetâ Anitâje meyekbuap. Otmu umatje topje topje teteyiŋiwuap yan yakât nângâm ki gorâyŋgiwuap.

Sonjo sâtje kârikje âlâje lohimbi menduhuyekmâ ikje kulem bâtyejan otmu meteyejan kalop.

¹¹ Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Sonjo sâtje kârikje âlâ ekban yañe hân tumuñambâ pindilakmâ yahalop. Njilipñeâmâ lama lokñahât njilipñe ekmain yawuya. Yâhâ denñe enñatñe yamâ bau hulin yerâmunñe hâok hâok sâmâp yawu. ¹² Otmu yamâ emelâk anjoânâk sonjo sâtje kârikje ekban yañe emelâk mâmâñe otbañgiop. Mâmâñe otbañgiop yâkât lohimbi yañe nâñgâñetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manñetgât sâm ekyongop. ¹³ Otmu Anitâñe mâtâp mañgum ki mem ge kalop yakât otmâ haonmâ ârândân kulem topñe topñe meminiop. Yawu otmâ lohimbi senyejan kinmâ sâmû kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân punduñ sâmû ekbi. ¹⁴ Yawu otmâ yakât lohimbi dondâ yuwu sâm kâityongop. “Yen sonjo kunñe sâwâeop yakât umutñe hâwiñetâ kundenñe teteâk.” Yawu sâm yingñiop. ¹⁵⁻¹⁷ Yawu sâm yingñimu Anitâñe mâtâp ki mañguyingñiop yakât otmâ yâkât tem lâum umutñe ya hâwiñetâmâ mâmâñe otbañgimu yahalop. Yahatmâ ikje mepaem manñetgât den sâm yingñiop. Den sâm yingñim lohimbi topñe topñe, geheñe me yahat yahatñe, kutyenñe orop me kutyenñe bia, iri sikum tatyingñiop me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ ikñahât kulem towatñe bâtyejan otmu meteyejan kalop. Yawu katyingñimu yapâ gâtñeñe yâkñak sot me senñe âlâlâ ya ari puluhunomaihât dop ya teteyingñiop. Yawu otyingñimu yâkât nâñgâñetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñeñe yâkât ki nâñgâñetâ yahalop yakât otmâmâ matñe yingñimu mem muwi. Yawu. ¹⁸ Otmu yeñe den kulemguan yu sâlikum nâñgâñetâ keterahâk. Yâhâ sonjo sâtje kârikje ya tetewuap yamâ dopñeâmâ 666, dop yañeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbi kinñitñe orowâkñe Lama Nanñe otmu Âwâñe yetgât nâñgâñetâ yahalop.

¹ Otmu ya pesuk sâmû kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Punñe pato âlâ, kutñe Sion sâm, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanñe yañe yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbi dopyenñe 144,000 Anitâñe meyekmâ himbimñet pat kuyingñiop yâkñeâmâ yâkât senñan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyenñe, Lama Nanñe otmu Âwâñe, yâk yetgât kutyetñe yamâ yeñe meteyejan kulemguakmâ kinbi. ² Otmu sâp yanâk munñe yuwu tetemu nâñgâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munñe pilâmap yakât dop, me himbim gunñuruñ sâmû nâñgâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâñe menduhuakmâ wañgam kunñetâ nâñgâmain yawuya, yañe hañâmbâ gemu nâñgâwan. ³⁻⁵ Otmu lohimbi 144,000 yañe sonjo papato imbât otmu lok kunñe 24 yañe Anitâhât dâtâpñan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewañgiwi. Kiki mewañgiñetâ nâñgâwan. Otmu lohimbi yu yan yuñeâmâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâkñe uwawañe bia manbi. Otmu den perâkñe me den guruk ki sâm manminiwi. Lohimbi yawuyañe Lama Nanñahâlen biwiyenñe kepeim manmâ yâkât tem lâum manminiwiñe Anitâ yet Lama Nanñe yetgât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewañgiñetâ yekban. Kiki yakât topñeâmâ lok ihilâk mahilâk manbi yañe ki nâñgâwi. Lohimbi Yesuhâlen torokatmâ manbi yâkñak kiki yakât topñe nâñgâm mewañgiwi.

Anitâñe anjeloñe kalimbu hâñgânyongomu denñe sâm tetewi.

⁶ Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâñe anjelo âlâ hâñgângumu hañâmbâ pâp pâp sâm ari lohimbi hânñan kulemñan mansai yâk yeñgâlen ari yuwu sâm ekyongop. ⁷ “Yeñe biwiyenñe Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embâñân anjoânâk Anitâñe pat kuyingñiop ya meñet. Anitâñe lohimbi topyenñe ekma den sâm hâreyingñiwe sâm oapgât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwañgim yâk konok mepaenñet.

Ambonnenje Anitâne hân himbim kândikyotgop. Otmu âliwahap topne hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâmb ekyongop.

⁸ Otmu yakât kakņan aņelo âlâ tetemu ekban. Yâkne yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutne Bawilon sâmb, yakât ambolipņane lohimbi nombotne hânņan kulemņan manmâ ariwi ya yengâlen ariwi. Ari yengâhak orotmemeyene kiņgoņ otbi ya yawuâk otņetgât sâmb kendâyinņiņetâ nâņgâyinņiwi. Yakât matņeâmâ Anitâne itit kiom tuhuyekmu kâwurumne kinâk.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Otmu yakât kakņan aņelo âlâ kalimbune tetem yan den kârikne halahum yuwu sâop. “Lohimbi nombotņane soņgo sâtne metne ikne otmu yâkât umutne nahân hâwiņetâ golâ otmâ yahalop yâk yetgât nâņgâņetâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyeņan otmu meteyeņan kulemguakmâ mansai ya yengât Anitâne kuk pato otyinņim gap. Kuk otyinņimu yakât otmâ lohimbiņe Lama Nanņe muop yâkât aņelo koko salek ya yengât senyeņan kinņetâ kâlâp patoņe seyekbuap. Seyekmu sâtņum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyinņiwiuap. Sâp kâlep seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹² Yâhâ yenâmâ biwi nâņgân nâņgânyene Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâwi yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyene yakât galemne oraņgim mannomai.

¹³ Yesune Anitâhât gotņan kinopne yuwu sâmb eknohop. “Yoane. Gâ den yuwu sâmbune kulemgu. Lohimbi biwiyene nâhâlen kepeim mansai yâk yengât kasalipyene nâņgâņetâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekņetâ munomai. Yamâ sâp âlâen yâkne manman kârikne memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâmb Anitâhât Wâtņat mâmâņahât Heakne yuwu sâmb ekuop. “Bulâņanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hoņ bawaņgim hâhiwin kakņan manmâ yâhânomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne nâņgâmbu munomai yanâmâ bulâne yinņiwiuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimbi mem hâwuruyehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sâmb âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâne Yesu hâņgâņgumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesune kaperam âlâ goliņe tuhu tuhune ya karakmâ, iri goleakmâ, âom kela bânņanâk tatmu elem kulewoņboņ kakņambâ giop. ¹⁵ Otmu aņelo âlâneâmâ Anitâ yâkâlambâ gemu ekban. Otmu yaņeâmâ aņelo âlâ elem kulewoņboņ yakât kakņan talop ya yuwu sâmb ekuop. “Bâiņ, bonņe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ âom kela yaņe nak kehetne mem hâwurum mânunđâ pik sâek.” Yawu sâmb ekuop.

¹⁶ Ekumu âom kela yaņe mem mânunņmu pik sâop.

¹⁷ Yawu sâmb yanâk aņelo âlâ Anitâhât opon kâmbukņambâ pilâm giop. Yâkne tewetne sâtne welâk welâk ya mem giop. ¹⁸ Mem gemu yakât kakņanâmâ aņelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yaņeâmâ den kârikne sâmb aņelo tewet mem manop ya yuwu sâmb ekuop. “Hânân wain kehetne emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâņe tewet miakmâ ge hârem bonņe me. Ya mem mendârerâ toņe giâk.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâmb tewet miakmâ ge bonņe ya hârem mem mendâremu toņe yaņe gem hep olop. Hep otmâ waņga âlâ kapi yakât betņan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmâ lak sâmb moseleakmâ hânân ge pik sâmb denņan pato olop. Yâhâ denņan yakât kâlepņeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuņeâmâ lok kinmu nekamņan otbuapņat dop olop. Yakât dopņeâk lohimbiņe kunyene kârikne otmu orotmeme bâlene otmâ manmâ gai yakât matņe meņetņat Anitâne pilâyekmu genomai.

15

Aņelolipņe nombolân yâhâp yaņeâmâ bumbum âlâlâ ikņiâk ikņiâk mewi.

¹ Otmu yakât kakņan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukne himbimân tap yakât kâlâhen aņelo nombolân yâhâp yaņe kinņetâ yekmune sâtne olop. Yawu otmâ aņelo yaņeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikņiâk ikņiâk mewi. Yâhâ bumbum yamâ Anitâne matņe bânņe yinņimu meņetâ bialâkņat. ² Ya mem kinņetâ yan saruwân

yawuya pato ekban yamâ omoñânâk hewam sikopne kumu siliñ siliñ sâmu topne kuririn sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginñan Anitâhât lohimbi yañe iliwetmâ sonjo sâtne metne ya, otmu yakât umutne nahân hâwiñetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu sonjo sâtne kârikne lokgât dop 666 ya miop, ya yengât den kum mem ge katyekbi yañe saru ginñan kinmâ buñam tâliwi. ³⁻⁴ Yâhâ Moseñe Anitâhât tem lâum manop yâkât herone nângâm buñam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanñahât nângâñetâ yahatmu buñam yuwu sâmu tâliwi.

“O Anitâ, kutdânenne. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi memat yamâ mendâ âlepne nandorone otmâp. Orotmemehe ekmunne ae señ señ, yae yongâe otmâp. Gâñe lohimbi topne topne yengât kunyene otmâ tatmâ gaonñak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân tainne, me nen hânân tainne gâ konok mepaehekmain. Otmu kut patne sâmu hanñ tuhumunne ârândân merândân otmâ imap. Gâ konok uwawapne bia, âilonjo lonjo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hanñan kulemñan manmâ arain nengât tihitnenne otmâ yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yakât kakñan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukne himbimân tap yakât gahatne ya hindakmâ anñ sâmu kinop. ⁶ Anñ sâmu kinmuâmâ Anitâhât welâmne ya hawamgum sângum kâlep hikunetâ ge hârândânâk kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan sonjo papato imbât mumuhât dop bia hâlânakmâ tatñetâ yekban. Yâhâ gotyenñan anelo nombolân yâhâp kinbiñe sângumyene kaok bolanñ bolanñ mânunakbi. Otmu dihinyenñan kâiput goliñe tuhum âmbâkunetâ giop. ⁷ Otmu lohimbi orotmemeyene kinjoñ otmâ manminiwiñe matne mem hâhiwin kakñan manñetgât sonjo pato âlâne anelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yingimu mewi. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topne topne âlâku ikñiâk ikñiâk yañe pik sâmu iop. Yakât Anitâ manman ambonañe matne sâmu yingiwuapgât kondo ya mem kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinñetâ yan Anitâ lanñne ambonañe ikne wâtne pato tatbanjimapne kuk bâlene olop. Yawu otmu opon kâmbukñahât kâlehen utun bâlene sahap. Utun sahakmâ manñumu opon kâmbukñahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu anelo nombolân yâhâp yañe kumâmâ bumbum bâlene moselenetâ ge lohimbi bâlene yengâlen teteop. Otmu yakât kakñanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum moselenetâ ge lok bâlene yengâlen umatne topne topne teteop.

¹ Anitâne anelolipne nombolân yâhâp ya yuwu sâmu ekyongop. “Yen gemâmâ matne yingiwom yakât bumbum teteyingîâkgât moselenetâ giâk.” Yawu sâmu hânñanyongomu gewi. ² Anjoân hânân moselemu giop yakât topneâmâ yuwu. Lohimbi nombotñañe sonjo kârikne yakât kulem towatne meteyenñan tuhuangim nahân umutne hâwiñetâ yahatmâ golâ olop ya mepawwi. Komot yañeâmâ bitâp me use kârikne ya teteyingîâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ anelo yâhâpñañeâmâ kondone mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamâ lok hiliwahonetâ hepyeñañe gam gara gara otmâ korokne pilâmap dop yawu olop. Yâhâ saruñe hep gara gara olop yakât kâlehen senne âlâlâ tatbi yamâ kerek mum metewi.

⁴ Yâhâ anelo kalimbuñañe kondone mem to senñan moselemu giop. To senñan moselemu giop yamâ aksihâk hep otmâ meteop. ⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâmu ekuop. “O Kutdâne, gâ embânâmbâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbi bâlene kunyene kârikne otmâ gâhât hâkânñ otmâ orotmeme bâlene otmâ manminiwi ya kerekne matne mem mum metenjetgât hânñannohorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâñe den sâon yakât bulâne teteap ya nângâmune ârândân oap. Yâhâ poropetelipge nombotne yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ muwi. Muñetâ yan hepyeñe hânân giop yakât matne gâñe hep bâlene yu yingirâ nenetâ dopñan oap. Ya nângâmune ârândânñ oap.” Yawu sâop. ⁷ Yâhâ alata amutgen kinbiñe Anitâ yuwu sâmu ekuñetâ nânñgâwan. “Bulânânâk

Anitâ Kutdânenne gâ wâtge kârikne tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matne yingirâ miai ya ekmunne dopñanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸Yâhâ anjelo imbâtne kondoñe mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâne sâmu sikop yamâ pilâm irik irik sâmbâlâpne sem lañ lañ sâmap yawu otmâ sem meteyehop.

⁹Otmu kâlâp pato yañe punduñ sâmbâlâp lohimbi ya dondâhâlâk seyehop. Sem bâleyekmu nângâm nângâm iliwetmâ Anitâ bumbum ambonje yakât awat pilâwanjiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeñe ki kepeiwi.

¹⁰Yâhâ anjelo momeñe yañeâmâ bumbum âlâ moselemu sonjo sâtne metne yâkât kawenjan giop. Gemu omon pato kum kepeim imu benje lohimbi yâkâlen torokatbine hâhiwin pato nângâm nimbilamyene pânjan ihim hâreakbi. ¹¹Yawu otmâ kunyeñe kârikne otmâ Anitâ himbim ambonjahât awat pilâwanjim orotmemeñe bâlene ya witgum otmâ manbi.

¹²Yâhâ anjelo nombolân konokne kondoñe mem to âlâ, kutne Euparata sâmbâlâp, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yañe aksihâk san kititiñ sâop. San kititiñ sâmbâlâp yan lok kunne nombotne emetsenne gahanembâ takanomai ya yengât mâtâp meyiñgiop. ¹³To ya san sâmbâlâp yan puaiâ yakât launambâ weke bâlene yamâ kesun pâlâmne yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakne mem umutne hâwiñetâ yahatmâ golâ olop yakât launambâ kionmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkne sâmbâlâp kâityongop yakât launambâ gemu ekban.

¹⁴Otmu weke bâlene dondâ yañeâmâ kulem topne topne ya mewî, yañeâmâ lok kutdâ bâlene yâk yengâlen arim kapangât kuk teteâkgât mâmâne otyiñgiñetâ Anitâ kum mem ge katne sâmbâlâp yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵Yâhâ den âlâ Yesune yuwu sâop ya sâwe. “Nâñe hâmbâi pârâk sâmbâlâp sâmbâlâk takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewen otmâ âlâlâyeñe ya mem dunjan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmne ki inomai. Yenâmâ biwi nângân nângânyeñe galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manñetâ nâ takawom yan ki anjolaknomai. Yawu otmâ herone otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹⁶Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâlene yañeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâne otyiñgiñetâ kapi âlâ, kutne Amaheron sâmbâlâp, yan menduhuakbi.

¹⁷Yâhâ anjelo nombolân yâhâpneñeâmâ kondoñe ya hanjan moselemu gemu yanâk Anitâne yuwu sâmbâlâp nângâwan. “Bâiñ, pesuk yap.” ¹⁸Yawu sâmbâlâp yanâk belek sâmbâlâp himbim gunjuruñ sâop. Himbim gunjuruñ sâmbâlâp yanâk mososon pato miop. Mososon nombotne memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. ¹⁹Otmu kapi pato, kutne Bawilon sâmbâlâp, yan orotmeme bâlene dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâne nângâmbâlâp matne meñetgât sâmbâlâp mososon pato memu Bawilon kapi ya hionakmâ komot kalimbu oti. Otmu ya hâlâñmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyenanak kinop.

²⁰Otmu saru tânâmñan mâtunja pato tipiñe tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumne gimbâne ya hâlâñmâ talop ya gurâ bâok sâmbâlâp gulip otmâ meteop. ²¹Yawu otmu kâk kârikne kândâk kândâk giop. Yañe gemâmâ lohimbi nombotne kâk yañe kum tâtuk meyhob. Yâhâ nombotne âlâmâ kunyeñe kârikne otmâ Anitâhât awat pilâm sâmbâlâp bâlewanjiwi.

17

Imbi kondarâ yâkât topne

¹Anjelo nombolân yâhâp yañe kondoyeñe mem manbi ya yengâlen gâtne âlâne yuwu sâmbâlâp eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât pâne konok topñambâek nângâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkne ihilâk mahilâk manmâ to hâlâñmâ kinsap. Yâhâ yiwereñe tosanjahât matne Anitâne wanmu hâhiwin pato nângâm yâhâwuapgât dop oap. ²Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topneâmâ yuwu sâmbâlâp nângâ. Lok papato sesengâlâkne imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senne âlâlâ anji gunji oti. Otmu orotmemeñe bâlene otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu

otbi yakât otmâ yaņe biwiyenę mem hâlim tuhuyekmâ gaop. Topņe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

³ Yawu sâ m dâinekmâ pumņe âlâ lok ki manmaiângen yâhâwit. Yan yâhâmutņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yaņe sonęo sâtņe metņe yakât kakņan yâhâmu yaņe sokom talop. Sonęo yamâ kuriņ. Otmu yakât űlipņe yamâ bôt nombot nombot hârok. Yâhâ kunņeâmâ nombolân yâhâp. Yaņe Anitâhât kawenjan kinbe sâ m ikņe kutņe konok konok kulemguakmâ talop. ⁴ Otmu imbi yaņeâmâ sâņgum kuriņ hârândâņgak mânunahop. Mânunakmâ karan karan hahitņane tuhunętâ âilonęo nandoronęe olop ya pilahop. Otmu kâiput golinak tuhu tuhunęe ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ golinak tuhumiop. Bâhârâ memu yanâmâ orotmemeņe kiņęon topņe topņe ya ikņe manmanņahât bonņe yaņe yan pik űtâk űtâk sâ m iop. ⁵ Yâhâ metenânâmâ ikņe kutņe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipņane orotmeme kiņęon otmâ gawi. Yâhâ imbilipņe yamâ imbi kondarâ. Yâk yengât mâmâyeņe yamâ nâ.” Ikņe kutņe metenjan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâņe ekmâ nâņgâwuapgât dop bia. ⁶ Imbi yaņeâmâ emelâk lohimbi nombotņe biwiyenęe Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâņgâņętâ yahalop yamâ kerek sâmu yongonętâ muwi. Yongonętâ muņętâ yan imbi yaņeâmâ yekmu âlepņe otmu biwi hâlim pato olop. Yawu otmu ekmune sâtņe otmu pârâk pilâwan.

⁷ Otmu aņelone yuwu sâ m eknohop. “Girawuhât nâņgârâ ki orotņe oap? Imbi yuâmâ sonęo sâtņe metņe yaņe sokomap. Yâk yetgât topyetņe yuwu sâ mune nâņgâ. ⁸ Sonęo sâtņe eksat yukât topņeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kionmâ gulip olop. Yapâ gâtņane hâmbâi yâhâpņe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbi nombotņane Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yengât kutyenęe yamâ emelâk Anitâņe hân himbim ki kândikytogowân manman kârikņahât pepaen Yesunęe ki kulemgum kalop. Lohimbi yaņe sonęo sâtņe ya ekmâ yuwu sâ nomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yaņe yâhâpņe yiwerenęe teteap.” Yawu sâ m nâņgâņętâ âilonęo lonęo otbuap.

⁹ Otmu aņelone torokatmâ yuwu sâ m eknohop. “Den yan yukât bulâņe tetewuap yakât topņe ekmâ nâņgânomai. Kunņe nombolân yâhâp yamâ pumņe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumņe nombolân yâhâp yakât tânâmņan talop ya. Yâhâ pumņe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. ¹⁰ Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaņe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokņe sâp yiwerenęe yu galemynęe otmâ mansap. Yâhâ bâiņe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemynęe otbe mâne Anitâņe sâmu mumbuap. ¹¹ Yawu gârâmâ sonęo sâtņe yamâ aņęoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwerenęeâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbuyenęe otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topņe yawu.”

¹² “Otmu űlipņe bôt nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bôt nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkņe yiwerenęe ki mansai, hâmbâi tetenomai. Tetem manņętâ sonęo sâtņe yaņe mâmâņe otyiņgimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânomai. Yâkņe galemynęe otmu sâp tâlâwâk mannomai yakât kakņan mum biatnomai. ¹³ Yâhâ mannomaiân nâņgân nâņgânyenęe hikuakmâ sonęo sâtņe yamâ yâkât wâtņan kinmâ yâhânomai. ¹⁴ Yâkât wâtņan kinmâ yan Lama Nanņe mum yahalop ya kune sâ m yâk orop kasa oranjim mannomai. Yamâ Lama Nanņane mumunambâ yahatmu âwâņane sâmu wâtņe pato nandoronęe tetewanęiop. Yawu otmâ lok topņe topņe manmâ gai ya yengât kunynęe otmu lok kutdâ ya yengât kunynęe pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipņe yongom mem ge katyekbuap. Yâhâ lohimbi yaņe biwiyenęe yâkâlen katmâ manņętâ yakât Anitâņe ikņe pat kuyiņgiop yâhâmâ yâkņe lok kutdâyeņe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipņe yongom pesuk pilâyeknomai. Yawu.”

¹⁵ Otmu aņelone torokatmâ yuwu sâ m eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâņmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopņeâmâ yuwu. Lohimbi komotņe

komotņe hânņan kulemņan manmâ den topņe topņe sâmai ya yengât dop oap. ¹⁶ Otmu ñilipņe bôt nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkņe soņgo sâtņe metņe yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbaņginomai. Kasa otbaņgim imbi yakât lembân tâkņe ya mem holanbaņginomai. Mem holanbaņginetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhujetâmâ kâwurumņanak kinbuap. ¹⁷ Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâņe biwi nâņgân nâņgânyenjan ya katmâ mem hewewen tuhuyekmu soņgo sâtņe ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâņe sâop yakât bonņeâmâ yawu tetewuap.

¹⁸ Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyenņeâmâ lok kunņe hânņan kulemņan tatmâ arai yâk yengât kunyene otmâ tatmap.

18

Anitâņe sâmu Bawilon kapi kâwurumņanak kinop.

¹ Kulem ya pesuk sâmu yakât kakņan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Aņelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtņe pato tatbaņgiop. Otmu gem yan yâkât laņinņe pato yaņe hânân pilâmu laņ laņ sâop. ² Yâkņe kârikņe halahum yuwu sâop. “Kapi kutņe Bawilon yamâ emelâk kâwurumņanak kinsap. Yiwerenņeâmâ weke bâleņe dondâ mansai. Otmu nâi bâleņe ki neneņe, sopņan hepđâek, sâmai dop yawuya, ya pik sâm iap. ³ Emelâk lohimbî kiņgitņe orowâkņe yâk yengâlen torokatmâ orotmeme kiņgoņ otmâ gam biwi hâlim otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâņe gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleņe ya otbi. Lohimbî nombotņe yâku aņgi guņgi otne sâmâmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senņe âlâlâ otmu bâleņe topņe topņe otmâ manmâ gamai yawuya Anitâņe kerehâk yongom tâtuk meyehop.”

⁴ Yawu sâmu Yesuņe yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmunne nâņgâņet. Bawilon kapi ambolipņe orotmeme bâleņe me kiņgoņ ya otmâ manmâ gamai yakât matņe yingimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme bâleņe ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manņet.” Yawu sâm ekyongop.

⁵⁻⁶ Yawu sâm aņelolipņe yuwu sâm ekyongop. “Kapi yukât ambolipņe orotmeme bâleņe otbi yakât topņe Anitâņe kerek naņgap. Yakât otmâmâ matņe yu yingiap. Kapi yu ambolipņe yengât orotmeme yamâ imbi kondarâ yengât orotmeme yawuya. Ya nâņgâmunne dondâ bâleap. Otmu kasalipņe mem bâleyekbi. Yakât matņe yâku yakât dopņanâk mem purik pilâm yinginomai. Emelâk kapi ambolipņe menduhuakmâ orotmeme bâleņe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikņe otmâ matņe kâpekyinginomai. ⁷ Yâhâ emelâk kapi ambolipņe hop sambe kakņan manmâ yehâhâk nâņgâņetâ yahatmu hâmeyene bitminiwi. Yakât yengu matņe tâņ tâņâk purik pilâm yinginomai. Yawu otnomai yakât kakņanâmâ yâkņe dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwerenņeâmâ ambolipņe biwiyenņe yuwu naņgai. “Bâe, nenâmâ yiwerenņe hop sambe kakņan mansain. Yawu manmâ lohimbî dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotņe kambut manmâ tep bâle nâņgâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatņe âlâ hâtnongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânom. Tep bâle nâņgâm ki isem buiaknom.” Yawu naņgai. ⁸ Yakât otmâ sâmunne pârâk sâ nânâk umatņe bâleņe topņe topņe yâk yengâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topņe topņe ya teteyingimu hâhiwin pato nâņgâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manņetâ yan kasalipņe taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyene uņetâ sewuap. Yakât umatņe ya yingiwomgât dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹ Kasalipņe taka kapiyene uņetâ siowân yanâmâ lok kutdâņe aņgoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleņe Bawilon kapi ambolipņe ya orop otmâ gawi yaņeâmâ kâlepņan kinmâ kapi patoen ekņetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyene ahoakbi. ¹⁰ Yawu otmu ekmâ kiņgityenahât otmâ kâlepņan

kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerenjeâmâ pârâk sân sânak kasalipyenaje taka matnje yingiai. ¹¹ Yâhâ angoânâmâ yâk orop senje âlâlâ anji gunji otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerenjeâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâw tep bâle otmâ isewi. ¹² Yâhâ torokatmâ yuwu sâwi. “Angoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiñan hop sambe pato iminiop. Ehekne ki ehekne, nângân nângânne ki nângân nângânne, senje âlâlâ topnje topnje tuhuwi. ¹³ Yawu tuhum mem manjetâ wuân me wuân âlâhât pâin guin âlâ bia, senje âlâlâ topnje topnje ya kerehâk tatyinjiop. Otmu kapi kârikne bâleñe. Kasalipyenaje mem ge katyekñetâ yâk yengât amutgen manmâ hoñ bayinjim gawi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ kerek biatyinjiap.

¹⁴ Bâe, senje âlâlâ topnje topnje mem hop sambe kakñan manminiwi. Yâhâ nep topnje topnje torokatmâ tuhuwi yiwerenje ya emelâk biatmâ kititiñ yap. Otmu senje âlâlâ yu me ya ekñâlem anji gunji otmâ manbi. Ya gurâ kerek kititiñ yap. Otmu yukât kakñan yâhâñe âlâ torokatmâ tetewuapgât dop âlâ ki tap,” yawu sâwi.

¹⁵ Otmu lok nombotnje kapi kâlepñehembâ taka yan âi topnje topnje tuhum hâmenje papato meminiwi yanjeâmâ “Kâlâp yunje pundun sâw senenekmap,” sâw yakât kâlepñehen kinmâ ekbi. ¹⁶ Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipñe, me buku nombotnje kâlepñehembâ takawi yanâmâ hâk katipñe kulem topnje topnje yawuya mânunakmâ manminiwi. Otmu kâiput topnje topnje ya golinjak tuhum âmbâkuakbi ya ekñâlem yawuya mem bam gam otbi.

¹⁷ Yawu otminiwi yakât matnjeâmâ yiwerenje yu meñetâ eksain.” Yawu sâwi.

Otmu wanga ambolipñe, me nep loklipyenaje wangaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotñaje hikinângen kinmâ ekbi. ¹⁸ Lok ya kerehâkñe kâlepñan kinmâ senyenajak pilâm ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senje âlâlâ ya kerehâk gulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatñe sem yawu tuhuap. Bâleñe dondâ oap.” Yawu sâwi. ¹⁹ Yawu sâñetâ biwiyenje orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nângâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nângâm yan torokatmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endane âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiñ yap. Yamâ nen wanga ambolipñe âlâengembâ tohom kapi yanâk anji gunji otmâ yapâ tewetsenñe pato dâim hop sambe kakñan manne sâw gain. Ya yiwerenje kâlâpñe mem hote alikñe tuhuap. Yakât girawu otnom? Me wosapâ ari tewetsenñe yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâw isem buiakmâ kinbi.

²⁰ Yawu teteyinjiop yakât anelo yanje yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotnje manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipñaje kasa otynjim mem gem katyekbi. Mem ge katyekñetâ yakât matnje yu Anitâñe yinjiap yakât yen heronje kakñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâmu anelo wâtñe kârikñe tatbanjiopñe kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumunjan pilâmu giop. Gemu yanâk yuwu sâop. “Nâñe pilâmune giap. Yakât dopñeâk Anitâñe kapi pato Bawilon yukât ambolipñe ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyene kum huhumu gulip oai. Gulip otñetâ kâwurumyenajak kinsap. ²²⁻²⁴ Emelâhâmâ Bawilon yan imbi anji gunji otmâ manbi. Otmu kepgât senje âlâlâ topnje topnje mem ekñâlem kinmâ on girin kakñan manbi. Hop sambe kakñan manbi. Âli hawat topnje topnje ya meñetâ lohimbî dondâñe ya ekmâ yu bonñe mon sâw yan nângâm tâpikgum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbî hânñan kulemñan tatmâ ariwiñe yâk yengâlen torokatmâ biwiyenje hikuakmâ manbi. Yawu manmâ gam hop sambe pato teteyinjim âlâlâhât ki pâinmâ manbi. Otmu heronje otmâ buñam me kep topnje topnje tuhum engat nombotnje watmâ yakât yenahât sâw mepaeakmâ manbi. Otmu yenahât nângânñetâ yahatmu hâkyenje mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropetelipñe nombotñaje yâkât den sâw tetem ekyongowi. Den sâw ekyongonñetâ nângânñetâ gemu yongonñetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matnjeâmâ yâku yu teteyinjiap. Sâp yiwerenje yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiñ

yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topnje topnje mem yenjahât nângânetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerenje yu gurâ biatmâ kititiņ yap. Kapi yu yâhâpņe mem miwirikuņetâ tetewuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.” Yawu sâop. Anelone kât pilâmu saru tumuņe kâlehen giop yaņe yakât topnje sâm teteap.

19

Anitâņe matņe yingiop yakât otmâ ikņe lohimbijne mepaewi.

¹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakņan den âlâ yuwu nângâwan. “Lohimbi kinjitņe orowâkņe menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenņe Yesu yâk yetgât gotyetņan kinmâ Anitâ herone otbaņgim yuwu sâm mepaewi. ² “O, Anitâ, Wâtgât Amboņe, Gâņe yu ya otbe sâm ya otdâ âlepņe nandoroņe otmap. Tihitnenņe otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânom. Yâhâ imbi kondarâ yâkņe orotmeme bâleņe otminiop. Otmu buku nombotņane yawuâk otņet sâm kendâyingim gaop. Yakât matņe gâņe yu waņdâ mem pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotņe gâhâlen biwiyenāe kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yaņe kasa otyingim yongomu muwi. Yakât gâņe matņe yu waņmu mem pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ³ Gâņe kapi pato yu ambolipņe matņe yingimu kâwurumņajak kinsap. Yukât kakņan yâhâpņe miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ herone otgihaiin.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunņe 24 otmu songo papato mumuhât dop bia yaņe Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âlepņe dondâ nenņe Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâņanâk.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtņe âlâņe yuwu sâmu nângâwan. “Yenâmâ Anitâ hoņ bawaņgim laņe lâum yâkâlen biwi nângân nângânyenāe kepeim mansai. Yen lok topņe topņe, lok geheņe me kutyenēe orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâm mepaem manņet.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâņetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nângâwan. Himbimân gâtņe dondâņe menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaenēetâ munyene nângâwan. Munyeneâmâ himbim guņguruņ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munņe pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâwi. “O, Anitâ, Kunnenņe pato, Manman Amboņe, gâņe tihitnenņe otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ⁷⁻⁸ Otmu lohimbi miakmâ herone otmâ mansai yakât dopņeâk gâņe lohimbi nombotņe Lama Nanņe yâkâlen biwiyenāe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyingiop. Pat kuyingiop ya Lama Nanņane meyekmâ ikņe manman kapiân mem ari katyekmu heron maron otmâ manmâ yâhânomai. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipņe sâņgum kaok bolan bolan mânunakmâ mambotmâ kinsai. Sâņgum kaok mânunakmâ kinsai yamâ manman uwawapņe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâwi.

⁹ Yawu sâņetâ anelone yuwu sâm eknohop. “Den yuwu sâm ekgohomune kulemgū. “Lama Nanņane yiwerenje lohimbilipņe pat kuyingiop yâk orop meyekmâ bât kuaņgim heron maron otmâ yâhânomai yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanņane yakât bulâņe mem tetemu lohimbijne yâk orop biwiyenāe kepeiakmâ konohâk otmu herone kakņan manne sâm oai yakât sâm ekyongorâ tep âlep nângânet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâņe sâop.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Den yawu sâm eknohomu nâņe anelohât gotņan bam mepaewe sâm otban. Yawu otmune yuwu sâm kunihiop. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât hoņ bawa, Anitâhât laņe lâum hoņ bawaņgimai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoņ bawaņgiman. Yesu yamâ Anitâhât nanņe bonņe. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otnihim biwine mem hoņ hoņ tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nângâm mepaeyelek mâ yâhânom.” Yawu sâm eknohop.

Soŋgo sâtŋe metŋe bukuŋâit pilâyeleketâ hemân giowot.

¹¹ Himbim pâronŋ sâmu yakât biwiŋan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakŋan talop yakât topŋeâmâ yuwu. Anitâŋe âi sâm waŋop ya biwiŋaŋe kepeim galemgum henŋenŋumap. Yâhâ lok yeŋgât orotmemeyeŋe sâwuap ya bulâŋanâk. Yâkŋeâmâ lohimbi den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândânŋ merândânŋ otbuap. Yâhâ yâkŋeâmâ matŋe menomai yakât topŋe katbuap. ¹² Yâkât senŋeâmâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâŋe ŋerendenŋ goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunŋan horatbaŋŋiŋetâ tatmu ekban. Yâhâ ikŋe kutŋe yamâ ikŋahâk nanŋanŋimap. Lok âlâŋe ki nanŋawaŋŋimap. ¹³ Yâhâmâ sâŋgum kaok kâlêp mânunahop yaŋe ge hârândânŋ sâm kinop yamâ hepŋak pato. Yâkât kutŋe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

¹⁴⁻¹⁶ Otmu lohimbi bâleŋaŋe matŋe meŋetgât Anitâŋe sâop yakât otmâ launambâ tewet sâtŋe nombot nombot nelanŋ nelanŋ yaŋe ge kinop. Yaŋe mem lohimbi sambe galempongom hâhiwin yinŋimu umutyene arimu kinŋityeŋahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sâŋgum kaok yan otmu ârânŋan yuwu kulemgunetâ talop. “Lok topŋe topŋe manmâ gai ya yeŋgât kunyeŋe. Otmu lok kutdâ ya yeŋgât kunyeŋe pato mansap.” Yawu kulemgunetâ talop. Otmu yâkŋe sâmu himbimŋat kapam lok dondâŋe yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipŋe kaok bolanŋ bolanŋ ya mânunakmâ beâsi kaok kakŋan tatmâ hawamgum Kutdâyeŋe orowâk lok bâleŋe yongone sâm tohowi.

¹⁷ Menduhuakmâ tohoŋetâmâ aŋelo âlâ tetemu ekban yaŋeâmâ sikop senŋan kinop. Sikop senŋan kinmâ kâe kâe nombotŋaŋe pâp pâp sâm hanân gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe sâp pato kalop ya tetewe sâm oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuakŋet. ¹⁸ Yâhâ lok bâleŋe komotŋe komotŋe beâsi kakŋan tatmâ taka ahone sâm oai. Ahom yan himbimŋat kapam lokŋe yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyekŋetâmâ yeŋe taka nem meteyeknomai.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹ Yâhâ soŋgo sâtŋe metŋe otmu lok kutdâ manbi yâkŋe kapam ku ku loklipyeŋe ya hâruyekŋetâ kerehâk yongone sâm menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kakŋan talop, kutŋe “Anitâhât Kâi Toka,” yâkŋe ikŋe kapam lok hâruyekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâm otbi. ²⁰ Yâhâ soŋgo sâtŋe metŋe yaŋe ikŋe hoŋ bawa ya aŋgoân mâmâŋe otbaŋŋimu yâkŋe kulem topŋe topŋe mem lohimbi kâityongop. Kâityongom ikŋahât kulem towatŋe bâtyeŋan otmu meteyeŋan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe yâk yetgâlen torokatmâ soŋgo sâtŋahât umutŋe hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbimŋat kapam lok yaŋe yâhâp yâhâp ya pilâyeleketâ hem topŋehen yaken gemutâ kâlâpŋe seyelehop. ²¹ Otmu lok beâsi kakŋan talop yâkât launambâ tewet kâlêp, sâtŋe nombot nombot nelanŋ nelanŋ yaŋe mem kasalipŋe hâreyekmu mum metewi. Mum metenŋetâ kâe kâeŋe taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

¹ Ya pesuk sâmu yanâk aŋelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Aŋelo yaŋe gem puaia, yakât kutŋe âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâm tâk kârikŋe mem giop. Tâk kârikŋe miakmâek hem nâpumâŋen kioŋop. ²⁻³ Kioŋmâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiŋan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holaŋmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiŋan lohimbi kâityongop.

⁴⁻⁶ Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotŋan lohimbi dondâŋe menduhuakmâ kinŋetâ yekban. Yâkŋeâmâ lohimbi meyekmâ den âiân katyekmâ sâm hâreyinŋiŋetgât Anitâŋe âi ya sâm yinŋiop. Komot ya yeŋgât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe aŋgoân Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâleŋaŋe soŋgo sâtŋe metŋe otmu ikŋe umutŋe hâwim katbi ya yetgât ki nanŋâyitŋim mepaeyelekbi. Me yâkât kulem towatŋe ya meteyeŋan me bâtyeŋan ki

katjetâ talop. Yawu otmâ betyitgim manjetâ yakât yâk yetgât hoŋ bawalipyetŋe kasa otyiŋgim engatyene hâreŋetâ muwi. Otmu yâkŋe aŋgoân mumuŋambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yâkât komot galemyongom tepyene herone otmu manjetâ yambu 1000 olop. Yâhâ aŋgoân yahatbi yaŋeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hoŋ bayitgim mepaeyelemâ Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galemyongom manbi. Otmu yakât kakŋan himbimân manman kârikŋahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumŋan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbi nombotŋe âlâŋe mumuŋambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanŋe yâhâŋe tetem lohimbi kâityongop.

⁷ Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kakŋan aŋelo âlâŋe hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kioŋmâ ge Satan mem holaŋop. ⁸ Mem holaŋmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbi nombotŋe hânŋan kulemŋan manmâ Yesuhât hâkâŋ otbi ya kâityongomu lohotŋe otŋetâ yan dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipyongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutŋe Goho sâm, âlâmâ kutŋe Mahoho sâm, yâk kerekŋe Yesuhât hâkâŋ otmâ manbi. Yâkŋe menduhuakŋetâ dopyene saru ginŋan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonomgât dop âlâ ki otbuap. ⁹ Yaŋe menduhuakmâ taka Anitâŋe ikŋe lohimbi wawaeyehop ya kerek hilipyongone sâm hawamyongowi. Hawamyongom kinŋetâ Anitâŋe sâmu yan himbimâmbâ kâlâp punduŋ sâm ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. ¹⁰ Kâlâpŋe sem meteyekmu pesuk sâmu Anitâŋe amboyene Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmu giop. Otmu soŋgo sâtŋe metŋe otmu hoŋ bawaŋe mâmâŋe otbaŋgimu den perâkŋe sâm kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmâ giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpŋe seyekmu hâhiwin pato nâŋgâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâyŋgiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâŋan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâŋe lohimbi kerekŋe otbi mewi yakât den sâm hâreyiŋgiop.

¹¹ Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâŋe kakŋan tatat kaok bolan bolan yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. ¹²⁻¹³ Otmu lohimbi in muŋetâ kurihiyekbi, me saruŋe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheŋe me lok kutyeŋe orop, ya kerehâk mumuŋambâ yahatmâ yâkât gotŋan kinŋetâ yekban. Kinŋetâ Anitâŋe pepa topŋe topŋe ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topŋe kulemgumu tatmap yapâ ekmâ mem sâlikuop. Otmu Anitâ ikŋak pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewi ya yengât topyene ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk den âiân katyekmâ matŋe yiŋgiop. ¹⁴ Otmu lohimbi nombotŋe hem kâlâpgât pat otbiŋe yan gem torokatmâ sâp kâlep manmâ yâhânomai. Yâkŋe âlâ holaŋakmâ hâk sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap ¹⁵ Yâhâ Anitâŋe ikŋe pat kuyiŋgiop ya yengât kutyeŋe kulemgumu tatmap yaŋeâmâ yâhâpŋe yakât kakŋan hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yaŋeâmâ manman kârikŋe yakât kapiân ari tatmâ herone kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâŋe sâmu hân himbim aŋgo teteowot.

¹ Ya pesuk sâmu hân himbim hâŋgiŋe ya Anitâŋe sâmu bialop. Otmu yâhâpŋe sâmu hân himbim âiŋe tetemu ekban. ² Otmu Anitâŋe kapi âiŋe tuhuop, kutŋe “Yerusalem Aŋgo” sâm yaŋe himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ekmune âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenŋe imbi miakne sâm otmâ meŋâleakmain yakât dopŋeâk kapi ambolipŋaŋe meŋâleakbi. ³ Otmu aŋelo âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Kutdânenŋe Anitâŋe lohimbi orop haonmâ ârândâŋ tatmâ tihityene otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yawu manjetâ yâkŋe sâmu umatŋe topŋe topŋe yâhâpŋe ki teteyiŋgiwuap. Me hâhiwin nâŋgâm ki torokatmâ mannomai. Me ki

mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâpne gilâp âlâ ki iseanginomai. Wawaeyekmâ hâk sânduk yingimu tep âlep nângâm heron maron kaknan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu Anitâ Kutdânenne yuwu sâmu nângâwan. “Sâmune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ ango kândikyongowoman. Den yan yu bulânânâk. Yakât otmâ yeŋe nângâm biwiyenan katmâ manjetâ biwiyene ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. ⁶ Nâŋe embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikneâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topneâmâ nâ. Otmu nâhât sâtgât teteopgât nâhât sâtgât biatsap. ⁷ Lohimbi nombotne nâhâlen torokatmâ ki lohotne otbiŋe manman kârikjahât to nene sâm otjetâmâ âlepne nâŋe torokatmâ hâmeŋe barak yingimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyene kepeim mannomai ya yeŋât nâŋe nine nanne baratne bulâŋe sâmu meyebom. ⁸ Yawu gârâmâ lok bâleŋe yeŋât topyeŋe yuwu. Bukulipyene nângâm bâleyingimâihât lohimbi nombotne nâhât den pilâm hâkyeŋe ihiwe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduŋ sâmu ariwi. Yâhâ nombotneâmâ biwi nângân nângânyene nâhâlen kepeim ki manjetgât ihilâk tuhuyekbi. Nombotne den perâkne sâmu kâirahowi. Me den miangiwi. Me den gurukne sahangwi. Yâhâ nombotne kâwâ konda otmâ manbi. Me imbilipyene betyenehen kionbi. Me loklipyene betyenehen kionbi. Yâhâ nombotneâmâ karasuŋa, me lok yeŋât sait, me hawat topne topne meminiwi. Yâhâ nombotne âlâŋeâmâ Porom Lâpio topne topne tuhûm kânângâŋetâ kinmu yakât nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyene kepeim manbi. Lok yawuyene hem nâpum kâlehen geŋetâ kâlâpne seyekmu hâhiwin kaknan manmâ yâhâmbisâi. Yawuhât yâhâpne yapâ holaŋakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhunomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulânânâk.” Yawu sâop.

Kapi âiŋe, kutne “Yerusalem Ango” sâmu, ya teteop yakât topne.

⁹ Otmu anelo nombolân yâhâp lohimbi hilipyongowi yakât kondo ya mewi yâk yeŋâlen gâtne âlâŋe yuwu sâmu eknohop. “Garâ Lama Nanŋe yâkât pat sâsâŋe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwine mem purik pilâmu anelo yaŋe menekmu pumne pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune, Anitâhât kapi âiŋe, kutne Yerusalem Ango, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipne Lama Nanŋahâlen torokatne sâmu meŋâleakmâ gewi. ¹¹ Otmu yan Anitâhât laŋinŋe pato haonmâ ârândân sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yaŋe kaok tembaŋ tembaŋ olop. ¹² Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yaŋe kâlehen talop. Otmu yakât gahatne kâiân yâhâp tap. Yâhâ anelo kâiân yâhâp yaŋeâmâ gahatne yakât âlâku kândâk kândâk galemgum kinbi. Otmu Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp yâk yeŋât kutyeneâmâ gahatne ikŋiâk ikŋiâk kulemgunetâ tatmap. ¹³ Otmu kapi yakât dâmân tuhûm hawamguwi yakât gahatne yamâ ârândânâk kalimbu kalimbu yawu katjetâ talop. Gahatne yamâ betnehen kalimbu, otmu dâtâpnehen kalimbu, otmu ginnehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katjetâ tatmu ekban. ¹⁴ Otmu dâmân ya hoŋ hoŋ sâmap sâmu kâtnak mem topne kum kuratgum tâtâkuwi. Kâtne kum kuratguwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yeŋât kutyene ya ikŋiâk ikŋiâk kulemgum katjetâ tatmap.

¹⁵ Anelo yaŋe kapam dop tuhu tuhu âlâ goliŋak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi ango yakât dop kuop. ¹⁶ Yâhâ kapi yakât dopneâmâ âlâhât tipne. Yakât otmâ yakât ginne ârândânâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topne katmâ ewaken haŋân upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek. ¹⁷ Yâhâ yakât dâmânneâmâ bapne bapne dopne 64 mita yawu. ¹⁸ Dâmân yamâ kâtnâ, kutne Yasipa sâmu, kaok muŋen muŋen yaŋe tuhuop. Kapi yamâ goliŋak pato tuhuop ya laŋinŋe pato pilâm imap. ¹⁹ Yâhâ dâmân yakât topne kâtnak kum kuratguwi yakât topne yuwu. Angoân kuratguwi yakât kâtnâ kârikne kaok muŋen muŋen, yakât kutne

Yasipa. Yâhâ yâhâpne kât âlâ golâ golâ, kutne Sapaia. Yâhâ kalimbunje kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutne Ahet. Yâhâ imbâtne kât âlâ golâ golâ, kutne Emerali. ²⁰ Yâhâ momeje yamâ kât kurinj kâiak mâiak, kutne Onikisi. Yâhâ yakât betnan kât âlâ kurinj kurinjak, kutne Konilian. Yakât betnanâmâ kât âlâ gimbanj munjen munjen, kutne Kirisolait. Yâhâ yakât betnanâmâ golâ kâiak mâiak, kutne Bereli. Yakât betnanâmâ gimbanj tekop tekop, kutne Topasi. Yakât betnanâmâ golâ otmu ñaonj kâtâp metâp, kutne Kirisopasi. Yakât betnanâmâ âlâmâ ñaonj ñaonj, kutne Haiasin. Yâhâ bâine yamâ kurinj kurinjak, kutne Ametisi. ²¹ Otmu gahatne kâian yâhâp yamâ emet âli âline yamâ pitiña hâkne kândâkdâek yañe tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ golinjak tuhuwi yamâ lajinje orowâk belek belehâk yawuya.

²² Anitâhât kapi pato yamâ ikne kai sombem yan Lama Nanñait tatmawot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukne âlâ ki tuhuñetâ tap. ²³ Yanâmâ Anitâhât lajinñane irik irik sâm pilâm laj laj sâmâp. Nenje lambe mem saum katmunje lajinñe pilâmap dop yawuya bia, ya wañgim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanñe ikne lajinñane pilâmu laj laj sâmâp. Yakât otmâmâ sikop me omongât emetsenje lajinñetne ki pilawot. ²⁴ Yanâmâ kapi ambolipne yâkne yan yâhâm gem herone marone otmâ Anitâ yet Lama Nanñe mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi. ²⁵⁻²⁶ Kapi yanâmâ lajinñe pato yañe pilâmu laj laj sâm âilonjo lonjo otmâ imu yakât kâlehen omoj me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatne ki mañgunomai. Inâk añ sâm kinmu yan lohimbine yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanñe mepaeyelekmâ hoñ bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ²⁷ Yakât otmâ lohimbi orotmeme bâlene otmâ manbi ya orowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâkne sâmniwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanñane ikne pat ya kuyinñim pepa âlâ mem kutylene kulemguop lohimbi yañak kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikne yakât topne

¹ Otmu añelo yañe manman kârikñahât to senje âilonjo lonjo gam gemap yakât kakñan gilik belek sâm imap ya tiripnohomu ekban. To senjeâmâ Anitâ yet Lama Nanñe yâk yetgâlen tap. ² Yapâ hindakmâ gem huhum linjarakmâ kapiân sombem ya ârândâñ otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikñahât nak yañe to ya hâlâñmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetne yañeâmâ haonmâ emetsenje ârândâñ bonñane âilonjo lonjo imu nem yâhâpne ki hiliwahonomai. Yâhâ esenje nem hâk sânduhân mannomai. Neñetâ yan mesek me umatne topne topne ya ki teteyinñiwuap. ³ Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipñeâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanñe yâk yetgât kaweyetne yan tatmu lohimbi kerekne mepaeyelekmâ hoñ bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yâhâ lohimbi kerekne Kutdâyenahât senñan manñetâ ikne kutñañeâmâ yâk yengât meteyenjan kulemgumu tatbuap. ⁵ Yâhâ Anitâ ikñahâmâ yâk yengât lajinñe pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yañe ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâpne omoj âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât lajinñan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâñanâk Yesune yâhâpne âwurem gewuap.

⁶ Yâhâ ya pesuk sâmu yakât kakñan añelo yañe den yuwu sâm eknohop. “Den yan yuâmâ bulâñe gâñgâñâk miap. Emelâk Anitâñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgâñgumu poropete yengâlen tetem yâkât den sâm tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâñe nâ hâñgâñnohomu âlâlâ topne topne tetewuap yakât tiripgohomune eksat.” Yawu sâop.

⁷ Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesune yuwu sâop. “Nâmâ yengâlen burunduñâk takawomgât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âlepne. Den yan yukât bulâñe yengâlen tetewuap.” Yawu sâm eknohop.

⁸ Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nângâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Aneloŋe yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotŋan bam mepaewe sâm otban. ⁹ Yawu otmuneâmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoŋ bawa. Gâ otmu gâhât bukulipge nombotŋe yeŋe Anitâhât den sâm tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeŋe oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbi nombotŋe pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hoŋ bawaŋginomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawaŋgiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nângâm mepaem yâhânôm.

¹⁰ Otmu den yukât bonŋe tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâmâ pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuat. Tetekŋan lohimbi senyenjan sâm mem mewalakum tiripyongowuat. ¹¹ Otmu Lama Nanŋe burunduŋâk takawuap yakât sâpŋe utâpŋuap. Gârâmâ lohimbi nombotŋe orotmeme bâleŋe otmâ manmaine torokatmâ otmâ yâhânôm. Yâhâ lohimbi nombotŋeâmâ orotmeme âlepŋe otmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim manmai yaŋeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânôm.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm tiŋ pilâmu Yesuŋe yuwu sâm eknohop. “Nâ yuwu sâmune nângâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nâŋe lohimbiŋe otbi mewi yakât matŋe mem kâpekâmâ âlâku amboŋan amboŋan yinŋimune menomai. ¹³ Nâmâ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboŋe. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nângâm meteyeksan.

¹⁴ Nâmâ lohimbi yeŋgât kunyeŋe pato. Lohimbiŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai yâkŋe Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyinŋiwan yamâ âlepŋe ambokum mannomai. Otmu nâŋe manman kârikŋahât sot yinŋimune menomai yan ârândâŋâk nem torokatmâ mannomai. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ mansai, me senŋe âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotŋe kasa otyinŋim yongom manmâ gai, me nombotŋe hânân âlâlâ Porom Lâpio topŋe topŋe yakât nângâŋetâ bulâŋe otmu yâk yeŋgâlen biwi nângân nângânyeŋe kepeim manmâ gai, me manman bâleŋe yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkŋe sâm kâirahom kombo mianŋim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâŋe dâiyekmâ ikŋan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. Yawu.

¹⁶ Nâ ahonakmune nângâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmŋe pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât aŋelo ya gem den ya sâm ekgohoap. Yawu gârâmâ gâŋe den ya nângâm nâhât komot ya sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesuŋe getek ge menenehâkgât biwiyenŋe kilik kilik sâmu Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotŋeŋe ekap yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nângâŋet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotŋe manman kârikŋahât tohât biwiyenŋe kilik kilik sâmap yenâmâ in yawu biwiyenŋe Yesuhâlen katŋet. Yawu otnomai yanâmâ Yesuŋe tep âlep nângâyinŋim meyekmu yâk orop manman sânduhân torokatmâ manmâ yâhânôm.

¹⁸ Nâŋe den yu bulâŋe tetewuap yakât yu tâŋ tâŋâk ekmâ nângâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den yu tatmu ya wangim yeŋe nângân nângânyeŋe watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yaŋeâmâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. ¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe den yu nângâŋetâ tâŋât otmu mem ge katmâ yeŋe eŋatyenŋeâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matŋe umatŋe menomai. Anitâŋe ikŋe kapi âiloŋgo yakât pat kuyinŋiop ya bâtyenjan hindâwuap. Otmu ikŋe kapiân yâhâ manman kârikŋahât nak kehetŋe nenomaihât mâtâp maŋguyinŋiwuap. Yawu teteyinŋimapgât girem den yan yu nângâm biwiyenjan katmâ manmâ yâhânôm.

²⁰ Otmu Yesuŋe den yukât bulâŋe oap yakât ikŋak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmunne nâŋgâŋet. Nâmâ burunduŋâk takawomgât sâp utâpŋuap.” Yesu ikŋak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâŋe teteâkgât naŋgan. Getehâk tetem giâkgât naŋgan. Yesu Kutdânenŋe gâ hoŋâk taka.

²¹ Otmu Yesuŋe dikin kârikin otningimu yakât amutgen nelâm manne. Bâiŋ. Pesuk yap. Yawu.